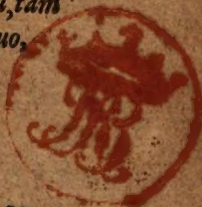

SAXONIA
ET
METROPOLIS
ALBERTI CRANTZII
HISTORICI DOCTISS. SACRAE Theologiæ & Iuris Canonici Doctoris celeberrimi, ac Ecclesiæ Hamburgensis quondàm Decani.

QVIBVS RES SAXONVM ET ADIACENTIVM REGIONVM, AC *totius ferè Germaniæ, in vtroque statu, tam Ecclesiastico quàm Politico, ab ouo, quod aiunt, quàm luculentissimè panduntur & explicantur.*

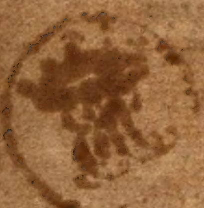

Cum gemino rerum memorabilium copiosissimo INDICE.

COLONIAE,
Apud Gerwinum Calenium & hæredes Quentelios.
Anno M. D. LXXIIII.
Cum gratia & Priuilegio Cæsareo.

5

17·1

ILLVSTRIS-
SIMO PRINCIPI AC
DOMINO, DOMINO FRIDERICO, SAXONIAE, VVESTPHALIAE ET *Angariæ &c. Duci, Insignium Metropolitanarum Ecclesiarum, Colonien. Chorepiscopo, ac Bremen. Præposito, &c. Domino ac Principi suo Clementissimo, S. P. D.*

VM artes omnes, atq; adeò omnis cognitio quæ ad humanitatē pertinet, meritò à doctis plerisq; viris magni fiat, Illustriss. Princeps: tum illa, quæ Maiorū res præclarè gestas memoriæ posteritatiq; prodidit, quam indè Historiā dicimus, fieri debet maximi. Si enim liberā animi oblectationē, grauioribus studijs, vt fit, defatigati quęrimus, nulla est ad eam aptior: si vsum & vtilitatē, nulla vberior. An quicq̃

in rebus humanis iucũdius ſit, quàm non modò illa quæ ante pedes ſunt, cernere: ſed & omnium temporum præteritorum varietates, imperiorũ viciſsitudines, tot populorũ mores, inſtituta, diſciplinas, leges, tot vrbiũ expugnationes, tot pedeſtres naualeſq́ue pugnas, tot deniquè illuſtriſſimorum Principum poſt deuictos hoſtes triumphos: dicam breuiter, in omnibus rebus diuinam prouidentiam quasì in vno conſpectu videre? Ego quidem ſentio, nec puto me errare, non modò nihil eſſe, ne fingi quidem poſſe quicquam iucundius. Sic enim iſta, quæ dixi, à veteribus & noſtris hominibus expreſſa politaq; ſunt, vt ſi quis attẽtè legat, modò nõ ſit truncus aut ſaxeus, non minorem ſæpè admirationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem habeat, quàm ſi coràm omnia vel videret, vel audiret. Plutarchus author inprimis bonus,

nus, ità ſe affectum fuiſſe, dum illuſtrium virorũ res geſtas deſcriberet, in vita Pauli Aemilij refert, quaſi cũ ijs coniunctiſsimè viueret, domiq́ue ſuæ tales hoſpites audiret. Et deindè in hanc exclamationem erumpit: O dij boni, quid hoc dari poteſt iucundius? At delectare volunt & Poëtę, vt Horatius ſcribit. Fateor, immò addã, & delectare poſſunt. id enim nemo, niſì in Poëtarum lectione hoſpes & peregrinus, negabit. Sed quia rebus falſis & fictis ferè voluptatem parãt, vana illa eſt & infrugifera, nõ dicam nunc viris grauibus omninò indigna, quanquàm id tamẽ M. Porcius Cato vir grauiſsimus, Cicerone teſte, cenſuerit. Verùm mitto animi voluptatem, quam quiſq; ex hiſtoriarũ lectione ſe percipere, ſat ſcio, modò ingenuus ſit, fatebitur, éſtne quicquam illa hominum generi vtilius? Miramur Platonis, Ariſtotelis & cæ-

terorum̃ Philoſophorũ monumenta, & mirari ſatìs debemus: Præterquàm enim quòd omnium rerũ diuinarum & humanarũ naturam cauſasq́ue inueſtigauerint: quod ego propè diuinum iudicare ſoleo: etiam poſt Socratis tẽpora, alteram Philoſophiæ partẽ, quæ agit de vita & moribus, queq́; vſu eſt vberrima, ità proſecuti ſunt, vt nemo ſit hodiè paulò humanior, qui non fateatur ſe ab ijs & ad iudicandum, & ad benè beateq́; viuendum plurimùm adiutum: Sed tamẽ dicam hoc bona Philoſophorum venia, nec, vt mihi perſuadeo, adeò repugnabũt, ad vitam communem hiſtorici accommodatiùs pleraque literis mãdârunt. Subtilia ſunt Philoſophorum placita, & quia plerique illorum nullum ſequũtur orationis florem, fit vt multùm ab opinione populari diſcrepent. Hiſtorici etſi eadem dicant, eleganti tamen &

popu-

populari oratione efficiunt, vt quæ, alioquì incredibilia videbantur, probentur tamen in vulgus. Vndè faciliùs nos Liuius, Halicarnasseus, & cæteri rerum Romanarum scriptores, vt de Græcis taceã, Scipionis, Fabricij, Curij, Coruncani, Deciorum exemplis, ad iustitiam, moderationem, fortitudinem, aliasque virtutes incitabunt, quàm vllus Philosophorum rationibus etiam efficacissimis. Fidẽ hosti seruandam, etsi præter Philosophos etiam Iureconsulti nostri suadeant, vehemẽtiùs tamen persuadebit M. Attilius Regulus, (vt ex multis mirabilibus exemplum hoc vnũ adferam) qui ad supplicia, & ea quidem exquisitissima, redire maluit, quàm fidẽ hosti immanissimo datã fallere. Nostræ, id est, sacræ historiæ, an non multos ad Ecclesiæ Catholicæ, & quod ipsius certissimũ fundamentũ est, verbi Dei defensionem, ad pieta-

tem,ad cęlestium rerum contemplationem,breuiter, vt Deo duce & auspice vitam imitarētur Angelorum, accēderint? inflammârint? Affirmarent id sanè, si nunc superessent,sanctissimi nostri Maiores:neq; negare possunt, qui nostra memoria eas, vt Poëtę verbis vtamur,nocturna diurnaq́; manu versârūt. Rectèitaq; Antonius apud Ciceronem historiā debitis suis laudibus,quod illi facilimū erat, exornans, MAGISTRAM vitæ appellauit. Porrò ad gubernandum Respub. quo quidē ferè nihil, quod in terris fiat, Deo est acceptius, multum adiumenti historiarū notitiā adferre,ex eo, si alia nobis decsēt testimonia, cognosci potest, quòd summi Imperatores, cùm de re vel militari vel ciuili cōsultarēt, nullos libētiùs, nullos sæpiùs, quàm antiquitatis peritos adhibuerint. Plato in suo Timęo,& ex illo fortè Cicero ad M.

Brutum,

Brutum, nescire, inquiũt, rerum gestarum & memoriæ veteris ordinẽ, id est semper puerum esse: quod ego interpretor, ad res magnas gerendas esse ineptum. Quid enim est puerũ esse, nisi consilio, authoritate, prudentia, quibus, vt Cato Censorius dicebat, florentissimæ Respublicæ, & hactenùs conseruatæ sunt, & etiamnùm hodiè cõseruantur, carere? Nihil itaq; mihi videri solet Regalius, quàm historiarum studium: neque tamen decet Reges & Principes solùm, quanquàm eos tamen maximè, sed omnes, qui se nõ sibi tantùm, sed & patriæ, parentibus, amicis, ac toti hominum generi natos putant, isto occupari. Inter historias verò is erit habendus eruditorum iudicio delectus, vt etsi lubenter om̃es legamus, nullas tamen lubẽtiùs domesticis & vernaculis. Turpe enim est nôsse externa, domì verò & in patria q̃d actũ

ſit,ignorare. Deindè verò domeſtica, quo cariora ſunt externis, (nõ enim poſſunt non eſſe cariſſima, cùm patria nihil neque iucũdius, neque carius eſſe debeat) eo maiorẽ vim habent ad virtutum ſtudia nos incitandi. Quæ cùm ità ſe habeant, putaui me in primis noſtris hominibus, tũ omnibus antiquitatis ſtudioſis pergratum facturum, ſi Alberti Crantzij Germani, libros hiſtoriarũ SAXONIAE & METROPOLIS,(ità enim illos inſcripſit) iam multo tempore à viris doctis deſideratos, quàm fieri poſſet diligentiſſimè recuderem, & omnibus communes facerem. Deſcribit enim is accuratè & eleganter, quantùm illa ætas tulit, & quod hiſtoricum maximè decet, liberè abſq; vllo affectu, quæ ab Imperatore CAROLO re & nomine Magno, eiusq́; Nepotibus, ad optimum Principem Maximilianum Auſtriacum vſq; regnan-

gnantibus, in vtroq; ſtatu Eccleſiaſtico & Politico acciderunt. Quæ ſi quis præclara, ſi quis ſcriptione & lectione digna neget, hunc ego, niſì mente captus ſit, improbum iudicarem. Chriſtiano enim homini, cui, vt om̃ibus eſſe debet, ſalus cordi eſt, nihil poteſt gratius vel vtilius accidere, quàm nôſſe, quanto ſtudio pijſſimus ille Imperator, quem dixi, CAROLVS, Catholicam noſtrã religionem, ab Apoſtolis eorumq́; ſucceſſoribus acceptã, in Saxonia propagauerit. Quos item labores, quæ pericula ſubierit, priùs quàm efficeret, vt Saxones relicta idololatria, qua nullum ſcelus capitalius, verũ Deũ & quem ipſe miſit IESVM Chriſtũ vnicum noſtrum Seruatorẽ & Mediatorem agnoſcerent. Extrema priùs & ſuſtinere & perferre parati erãt, quàm fateri, quæ ſumma eſt noſtræ religionis, non eſſe aliud nomẽ ſub

cælo

cælo datum hominibus, in quo saluum fieri quenquam oporteret, prę-ter nomen illius, qui propterea vo-luit vocari IESVS, vt saluum faceret populum suum à peccatis eorũ. Reliqua etiã mysteria & exercitia Christianæ religionis, etsi, dæmone callido isto veteratore per suos administros incitante, haud secùs àc pestem aliquam fugerent, non tamen putauit sibi optimus Princeps, quẽ nunc sæpè dixi, Carolus, quiescẽdum, donèc suauissimo Christi iugo colla submitterent. Quod cùm tandèm feliciter effectum, pijssimos ac in fide Christiana & propaganda & defendenda constãtissimos Principes, rectè dixero, propugnacula Reipub. Christianæ, lumina & ornamenta totius humani generis, si vlla alia, Saxonũ certè familia nobis dedit. Non dicam nunc, quibus legibus, quibus consilijs Respub. apud Saxones fun-

datæ

datæ fuerint. Pulcherrima certè & prudentissima fuisse noster Crantzius testabitur.

Volui autem, Illustriss. Princeps, hanc historiam sub I. C. T. auspicatissimo nomine in lucem prodire, cùm quia ex illa familia C. T. genus & originem ducit, quam illustrissimorum heroum fœcũdissimam fuisse, illa ipsa commemorat: tum quia ijsdẽ virtutibus C. T. quibus Maiores sui, ad perpetuam nominis gloriam, & quod caput est, perpetuam felicitatem adspirat. Agnoscunt enim in C. T. omnes, quod non sine magna animi voluptate refero, ardentissimum quoddam & singulare istius religionis studium, quam Carolus Magnus, quã illius successores, C. T. autẽ charissimi Maiores, D. D. Imp. Romani Ottones, Henrici, tanta constantia animi defenderũt, vt priùs fortunas omnes, priùs vxores, liberos,

beros, & quicquid deniquè homini in hac vita carum eſſe poteſt, quàm illam deſerere voluiſſent. Et quia C. T. hoc ſuum erga auitam religionem ſtudium, tota ſæpè Republica Coloníenſi ſpectante, in quo animus verè generoſus elucet, declarauit; non pauci, dicam quod res eſt, ſe in eadē C. T. exemplo confirmatos gaudent. Cæteras virtutes, quibus C. T. ornatiſſima eſt, dum animo complector, (nihil hîc C. T. auribus ſuis tribui putabit, ab adulatione enim ſum alieniſſimus) magna cū laude C. T. Maiorum veſtigijs inſiſtere, lubenter fateri & agnoſcere ſoleo. Nihil em̄ eſt C. T. ſenili maturitate & prudentia, in hac prę ſertim ætate, admirabilius. Nihil T. C. in litteras & litteratos fauore illuſtrius. Vt interim omittam T. C. voluptates, & ſi quæ ſunt alia, quorum blanditijs non facilè obſiſtimus, quanquàm animi lumen extin-

tinguāt, viris equisque, vt in prouerbio est, fugere. Omitto multa alia, neq; enim ego is sum, qui C.T. debitis laudibus efferre possim: neque si possem, epistolæ breuitas pateretur. Id vnum, vt finem faciam, precor, vt DEVS C. T. eam mentem, quā pro sua diuina beneficētia T.C. dedit, velit esse perpetuam. Ità enim futurū prospicio, vt C.T. quæ prima & precipua omnium piorū debet esse cura, Ecclesiæ Catholicæ, hominū perditorum scelere afflictæ & extremū laboranti, succurrere non parū possit & velit: Ac CHRISTVS, cui nullū officiū prius vel antiquius est, quàm quod charissimæ suæ sponsæ Ecclesiæ præstatur, C. T. ad maximos in Repub. Christiana honores euehat, immò, quod potissimum, æternam felicitatem, ad quam C.T. pleno gradu contendere omnes videmus, liberalissimè conferat. Postremò Tuā

Cel-

Celſit. Illuſtriſſime Princeps, etiam atq; etiam oro, vt hoc meum qualecunque erga C.T. obſeruātiæ ſignū, in bonā partem accipere velit. DEVS OPT. MAX. C. T. nobis ac Reipub. ſuæ quàm diutiſſimè incolumem & felicem tueatur. Datum Coloniæ Idibus Augusti, Anno 1574.

I.C.T. Officioſiſſimus

Geruinus Calenius Lippienſis, LL.Licentiatus.

ALBER-

ALBERTI KRANTZ IVRIS CANONICI ET SACRAE PAGINAE DOCTORIS, VIRI FAMOSISSIMI,

IN SAXONIAM PROOEMIVM.

Entis Saxonum primordia & originem, & ,quas putant, antiquitates, apud nostros relegētem, pudor occupat et confusio faciei: ità puerilibus fabulis & anilibus deliramentis omnia scatent, vt nihil in his sibi constet, nihil quadret. Vna est omnibus sententia, aliundè profectam gentem, nauibus à mari aduentâsse. Sed vndè, & quo tempore, non inter scribentes conuenit. Alij à Britania aduectam putant: in quo fallit illos, quòd audièrint vel fortè legerint, Britonibus atque Saxonibus aliquandò fuisse inuicèm militandi commercia: Sed non attendunt, Saxones transisse in Britaniam, non Britones migrâsse in Saxoniam. Tempora suis locis signabimus. Alij à Danis aut Normannis, & regionibus aquilonis, gentem deriuant: Sed ignorant illi, quod in Dania nostra ostendimus, ab annis ante Christum mille, inextricabile fuisse odium gentis Danorum

ad Saxones: vt facilè quiuis agnoscat, non profectos ex Danis Saxones, quos velut perpetuos hostes, implacabili odio sint semper insectati. Alij à Macedonibus ortos ferunt, de militia Magni Alexandri: Nā illo cadente, velut omnibus inuisos, Macedones nauibus vndecūq; quæsitis, aufugisse: & partim in Prußiā, partim per Albim fluuiū aſscendentes, in eā, quæ nunc est, Saxoniā commigrâsse contendūt. Sed huius fabellæ fictores, ignorāt duces Alexandri Magni post eius exitū in se versos, omnibus indiguisse copijs militū, quas ille reliquit: nam totis incubuēre viribus pro se quisq; terras occupare. Quē verò formidarent milites, qui quoquò verterētur, erāt ducibus, qui studerēt augendis viribus, acceptißimi? Et est Babylon, in qua Alexander occubuit, longè à mari submota: vt nō sit verisimile, indè profectos milites, maritimo itinere abijsse: siue enim Caspiū sinum peterent, siue pontū Euxinum, longißimū iter terra fuit: Nec vsq; lectū, aut compertū est, à mari Caspio, ad occiduas præsertim mundi partes, vllam fuisse nauigationē, obstante mari congelato post Riphæos mōtes, qui longè procurrūt in boreā. Nam quod Mela cōmemorat, testē faciens Q. Metellum Celerē, ex Cor. Nepote, in mare Germanicum venisse Indos, illos ego Indico mari profectos accipio, per meridionalem plagam post omnem Aphricam petijsse partes occiduas: & indè circumnauigata Mauritania, & Gadibus ipsis, & omni Hispania, peruenisse in Britanicum: vndè facilis illis cursus fuit in mare Germanicum. Sed & fabella de temporibus sese confodit. Nam illa commemorat in aduentu primo Saxonum contigisse, quæ post natum Christum annis non minùs quingentis facta docebimus: cùm tempora Magni Alexandri, quæ aßignant Saxonum aduentui, pertingant ad annos

quin-

quingentos ante natum Christum: aiunt enim tum aduentâsse Saxones, cùm Theodericus rex Franciæ, Ermifridum Thuringum persequeretur: quod omninò stiuolum est, & veri inane: nam diù ante ea tempora in sua prouincia demorati sunt Saxones: Testis est Ptolemæus, qui scripsit sub Imperatore Adriano: Is enim nominat Saxones, ostenditq; iam tum habitâsse ad Cimbrorum dorsa: hoc est, ab austro Cimbricæ regionis, quæ, eodem teste, Iutia est Chersonesus, procurrens inter duo maria, Britanicum, & Germanicum. Sunt præterea qui scribant, Ariouistum, qui in Gallijs Cæsari se obiecit, regem fuisse Saxonum. Et ipse Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis memorabilis scriptor, iam indè ab initio et memoria prima Danorum, Saxones nominat: testaturq; semper ab omni memoria in nationibus Danorum & Saxonum fuisse inuicèm implacabile odium. Possum mille introducere testes, iamdudùm fuisse Saxones in hac sua prouincia, priusq̃ Theodericus Francus Ermifrido Thuringo colluctaretur: Nam & Teutones, qui cum Cimbris ante natum Christum profecti sunt in Italiam, multis ex rebus Saxones fuisse contendo: idq; suo tempore multipliciter ostendam. Reiecta igitur fabula de temporibus Theoderici Franci, & ea confutata, quæ de Alexandro Magno Saxones primos producit, ineptiores cæteris sunt, qui tempora illa coniungunt, quæ non minùs mille distant annis, quòd Alexander ante Christum quingentis, & Theodericus post natum Christum plus quàm quingentis annis regnauerint. Ex Danis autem non prodijsse Saxones, vetustum & inextricabile odium inuicèm prodit nationum. Britones autem non in Saxoniam, sed Saxones in Britaniam commigrâsse, ostendit errorem ex gentium ortum commixtione:

Quid enim causæ fuerit, Britones ex fertilißimis agris et mitiore cælo, ad steriles campos & immitem æthera commigrare? Igitur reiectis friuolis aliorum sententijs, quos tandèm ab origine prima Saxones esse dicemus? indigenas, an aduenas? Ego tibi candide lector super his rebus existimationes meas aperio: Tu ex his meliora, & veritati propiora conijcito, occasionem per ea consequutus circunspiciendi, & verisimiliora rimandi. Nam in rebus obscuris, vbì nulla ex annalibus præceßêre adiumenta, oportet ex probatißimis authoribus per coniecturam diuinare potiùs, quàm certa tradere. Ego Ptolemæum & Tacitum præfero, testes, vt credo, omni exceptione maiores: Vtinamq́ tam nostri fuissent vigiles in sua, quàm fuit Tacitus in aliena regione describenda. Germaniam enim omnem diligentißimè peruagatus, descripsit: in eius gentis laudes plura testatus, quàm vllus ausit Germanus super congentilibus suis: Et vocant Itali verso nomine loquacem: Credo, quia nimius illis visus sit & profusior, quàm vellent, in laudes Germanorum, quos vocant illi barbaros, & Græci vicißim illos. Reddant, vtinàm reddant, in Augusta integrum historia Tacitum, quem recondunt: Reddant nobis Plinium in libris XX. rerum Germanicarum: Recognoscant nobiscum præclara Germanorum facinora, quæ nunc obliuione sepulta iacent. Sed ad originem Saxonum redeo. Testatur Ptolemæus, in Asia illa boreali supra montes Alanos in vastißima illa Scythia, citra tamen Imaum montem, habitare Sasones: Sed illi an aliquandò populariter emigrantes, quærendis nouis sedibus venerint in Germaniam, nullus authorum, quos viderim, tradit. Alanos quidem origine Scythas fuisse, primùm in Germania, indè in Gallijs & Hispanijs militâsse, ibique consedisse cum

Sueuis,

Sueuis, nonnullosq́ transgressos in Aphricam cum Wandalis, tradunt & Romani, & Gallici scriptores, qui temporum illorum recordantur, post natum Christum circiter quadringentos annos, & infrà. Sed quandò ex Asia, & quibus ducibus transierint, nemo commemorat: Et nisi tetigissent Alani Romanas prouincias, perpetuum latuissent, quòd in Germania nulli fuerint ea tempestate scriptores. Sasones igitur an cum Alanis, an ante illos trãsierint in Germaniam, quo tempore, quibus ducibus, nulli sunt authores: quanquàm vetustior sit Saxonum, quàm Alanorum, in hac prouincia memoria. Sed quod de Alanis compertum est, aliundè illos immigrâsse, si quis ausit de Sasonibus contendere, ego non reluctor: venisse scilicet illos de Scythia, petitum nouas sedes: quomodò ante illos fecêre Huni, fecêre Heruli: nam de Gothis & Gepidis alia ratio est, quam in Suedia nostra ostendimus. De Hunis quoquè significabimus, quid veteres sentiant. Et de Wandalis compertum est, non esse aduenas: quia Gothi, Gepidæ, & Wandali, prima origine sunt Germani. Sed ex eadem Scythia longè pòst transiêrunt Bulgari, qui nunc tenent Mysiam: Indè etiam Hungari, qui tenent Pãnonias. Deindè venêre Turci, quos Mela Turcas appellat: Nouissimè prodiêre Tartari, in solitudinibus Sarmaticis & vastissimis campis potiùs tendentes, quàm habitantes: pastoralem enim vitam agunt. Sed Turci minorem Asiam cum omni Græcia occupauêre, nunc Venetis confligentes de Cypro & Candia. Senserit igitur qui volet, Saxones, pridèm Sasones, (facilis enim fuit pro consuetudine superiorum Germanorum, illa vnius elementi immutatio, qui crebriùs x pro s commutant) ex Asia Scythica venisse in Germaniam: requirat tempora, quæ probatis non dissonent authoribus.

bus: nam de ducibus fortè nulla erit memoria. Saxonem verò Grammaticum virum Sialandicum, Danicæ scriptorem historiæ, testem optimum, nolim submotum, qui supra mille annos ante Christum, nomen Saxonum introducit: hoc siue per anticipationem faciat, siue quòd compertum habeat, in authoribus suis, illa vetustissima memoria gentē eo nomine censitam, non satis firmiter enuncio. Hæc interìm prima de Saxonum origine coniectura sit. Succedit altera, quæ Aeneā Syluium, indè Pium papam II. in historia Bohemica præfert authorem: is in descriptione terræ Bohemiæ, flumina pandit quæ se in Multauiam exonerant, Saxonam, & Lusuntium, & Misam nominat: quos Multauia in se receptos, secum deuoluit in Albim. Compertum est ex Tacito, Boios ab origine gentē Gallicam, tenuisse regionem inter mōtes, quæ nunc Bohemia est: indè verò pulsos à Marcomannis, hoc est, Wandalis, qui vsq; bodiè tenent: nā Bohemi Wandali sunt: remanente veteri nomine in prouincia, vt nūc Bohemi dicātur, qui pridèm Marcomanni, & generali vocabulo Wandali: vnā enim esse gentē, vna lingua prodit: vndè etiàm manauit nomen in totam nationem Wandalorū, vt apud Ptolemæū appelletur gens magna Bœmi: nec enim vnq; habuit Germania maiorem gentē, quàm sit etiā hodiè Wandalica, cōplectens, Russos, Polonos, Bohemos, Dalmatas. Testis est, quod diximus, vna lingua, quadā varietate, vt fit, per diuersas regiones alternata: sed tamen vna est. quod facilè perpendit auscultās. Pulsis ergò ex Bohemia fluminū accolis, nomina fluminū, ad quæ pridē incolebāt, secū, vt creditur, extulerūt: vt qui in proximis regionibus ad Lusuntiū incoluêre, partem Silesiæ nunc tenentes, quæ Lusatia dicitur, marchioni parens Brandenburgensi, Lu-

satij

ſatij dicantur: Qui Miſam, ad proxima tranſeuntes, appellētur vſq; hodiè Miſnēſes: Qui verò ad Saxonam, paulò vltrà progreßi, Saxones ſunt vocitati: qui paulatìm ditionē ampliantes, in latū ſunt diffuſi, pulſis retrò Vvandalis, qui omnia confinia olìm tenuerūt. Tenemus tēpora, ſuo loco deſignāda, quibus Saxones, pulſis Vvandalis, regionē occupauêre quam nunc tenent. Verum eſt tamen, quòd ea quæ nūc eſt Vveſtphalia, priùs quā cætera terra vltra Viſurgū, teneret Saxoniæ nomē: ſed poterat in lōgis ſeculis vicißitudo eſſe pellentiū ac repellentiū inuicèm nationū. Haſſones verò qui ab Hercynio ſaltu ad Rhenū plana incolunt, ſi ſint aliqua Saxonum portio, vt mutata, pro conſuetudine Græcorū, h litera in s, aut ecōtra, pro Saſſonibus Haſſones ſint dicti, nō diffinio. Et hæc interìm ſecunda ſit de gentis origine coniectura. Vndè appáret, ſi rectè cōijcimus, ab origine remotißima, fuiſſe Gallos Boios Saxonū patres: Et his duabus ex rebus aduenas in ſuā regionē Saxones eſſe, fatendum videretur. Sed mihi tertia, quā dicam, ſententia, magìs ſedet animo: multū enim tribuo teſtimonio Taciti, Germaniæ diligentißimi inqſitoris, qui indigenas putat eſſe gētes Germanorū: verba ipſius ponēda ſunt: Ipſos, inqt, Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarū gentiū aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olìm, ſed claßibus aduehebātur, qui mutare ſedes quærebant: & immenſus vltrà, vtq; ſic dixerim, aduerſus Oceanus, raris ab orbe noſtro nauibus aditur: Quis porrò p̄ter periculū horridi & ignoti maris, Aſia, aut Aphrica, aut Italia relicta, Germaniā peteret, informē terris, aſperā cælo, triſtē cultu, adſpectuq;, niſi ſibi patria ſit? Hūc ego ſequutus authorē, Saxones indigenā eſſe gentē credo: ſed alio ab authorib. nomine appellatā, q vetuſtißimis ſcri-

sêre tẽporibus. Et Ptolemæus quidem primus suo nomine Saxones dignatur, vir Aegyptius Alexãdrinus. Cæterũ, q; ante illũ, Strabo, & qui post eum, Tacitus, scripsêre, Cattos appellauêre gentem, quæ ab Hercynijs montibus in plana descendit, & vsque ad Rhenum propagatur. Taciti verba contemplemur: Vltra hos, inquit, Catti, initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis, & palustribus locis vt cæteræ ciuitates, in quas Germania patescit, durant: siquidem colles paulatìm rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atq; deponit. Duriora genti corpora, & stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor, multæ, vt inter Germanos, solertiæ & rationis, præponere electos, audire præpositos, nôsse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare. Hæc certè Saxonibus congruere, & de illa esse gente perscripta, qui animum aduertit, & sine inuidia iudicat, protinùs intelliget. In Hercynia enim regio incipit, & cũ rarescentibus mõtibus natio deducitur, vsq; in Haßiã atq; Westphaliam: nam quæ nũc Saxonia apud nos potißimũ dicitur terra Brũswiccensis, Magdeburgẽsis, & Halberstadẽsis, ex Wandalia captæ accessêre prouinciæ Saxoniæ: quod suis locis mõstrabitur. Durant q̃dem montes ad Visurgũ: & illo etiam transcenso, in Westphaliã perueniũt, in terrã vsq; ducatûs Mõtensis: Et vt quandoq; per errorem transcribentium, quandoq; per stridorem externæ linguæ, nominum fiunt infractiones, non est longè à veri similitudine, si quis contendat pro Saxi vocabulo esse vsurpatum Catti: multas enim similes mutationes esse factas reminiscimur. Ergò quæ multa Tacitus de Cattis commemorat, gentis Saxonum propria esse contendo.

tendo. Liberum ſit lectori iudicium: ego tamen, quò magis propendet animus, indicare debui. Sunt præterea, qui à Saccis, gente Scythica, Saxonum nomen & gentem oriri arbitrentur: ſed quandò prodierint in Germaniam, nobiſcum ignorant. Alij etiam ab Aſſenez filio Gomer, nepote Iaphet, pronepote Noæ, gentem noſtram deriuant, illa veri ſimilitudine, quòd teſtentur authores filios Noæ diuiſiſſe terrarum orbem, vt Sem Aſiam, Cham Aphricam, Iaphet Europam, tenuerint: nec longinqua fuerit nominum deriuatio, Saſſones ab Aſſenez, ſi qua interim mediorum temporum monumenta, ſi qualibet extarent probatorũ teſtimonia authorum, quæ nulla extant: niſi, quòd teſtantur ſacræ literæ, Aſſenez cum cæteris fratribus per Gomer à Iaphet eſſe natum: & ex ijs inſulas gentium eſſe inſeſſas. Sed ad arcam vſque Noæ aſſcendere, vt quibuſdam videri ridiculum ſit, ſic poteſt eſſe alijs religioſum. In manibus eſt hodiè Beroſus Babylonicus, vetuſtißimorum temporum ſcriptor: quem hac ætate quidam Viterbienſis, cum multis alijs antiquitatum monumẽtis interpretatus eſt, ad oſtendendas Italiæ antiquitates, & præſertim Viterbij ſui: quo multorum teſtimonio authorum docere contendit, ſub nomine Iani perueniſſe omnium antiquißimum patrem noui ſeculi Noe, quem Beroſus Noam appellat: & quod Germaniam noſtram contingit, oſtendit idem Beroſus, Tuiſconem Noæ poſt diluuium primogenitum filium, eſſe parentem omnium Germanorum à Tanai ad Rhenum: In qua latißima prouincia Sarmatas, Wãdalos, & omne genus cæterarum in Europa per vaſtißimam terram, nationum, inter limites duorum fluminum, vno Germanorum nomine comprahendit: Nominat autem inter Tuiſconis filios Mannum, Hunum, Sueuum, Marſum, Gam-

 briuium,

briuium, Teutanem, & quos Plinius attigit, Istæuonem, Hermionem, Ingæuonem, quos & Tacitus in Germania sua cõmemorat: plures deo ortos testatus Germanorum proceres, qui carminibus eorum celebrentur: quod vnum esse genus seruandæ antiquitatis, & Saxo post Tacitum commemorat in ea gente borealis Germaniæ. In quo Berosi testimonio duo illa præcipua tenemus, quæ nemo Latinorùm, aut Græcorũ attigit, Teutanem fuisse Germanorum ex Tuiscone parentem, qui posteris nomen suum reliquerit: Et quòd Huni, gens antiqua, ex Huno patre, Tuisconis filio, citra Tanaim nati, in gente numerentur magnæ Germaniæ: quod neque Strabo, neque Ptolemæus, neque Mela, neque Tacitus, sed neque Plinius, nec aliorum quisquam commeminit: omnes enim refugiũt in vastam illam Asiæ solitudinẽ, & Scythiæ latitudinem, quotiès ignotæ gentis originẽ requirunt: Indè falsò producunt Gothos & Hunos, cùm sint notißimo omniũ borealium testimonio Gothi ex Suediæ regno, in quo etiam hodiè stirps gentis cum nomine perseuerat. Huni quoquè Berosi attestatione, patre nati Huno, Tuisconis filio, inter Europæos citra Tanaim, etiam cum Germanis annumerantur: quomodò Sueui (vetustißima Germaniæ gens) & Marsi, quorum reliquiæ sedent ad exitum Albis fluminis Thietmarsi, cum vicinis, qui Marsorum referũt vocabulum. Sed hæc cùm sit pars Saxoniæ, ad Saxoniæ tamen nomen, quod iamdudùm requirimus, nihil pertinent. Hæremus ergò in sententia Taciti, Cattos ipsos vocari Saxones, quandò & regionis termini, & gentis mores consentiunt eius testimonio.

LIBRI

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

Ac æſtimatiõe freti, repetamus à vetuſtiſſima memoria, quæ Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis ſcriptor, inter ſuæ gentis præclara facinora, etiã de Saxonibus commemorat: nam apud nullum reperimus authorem Saxonum priorem memoriam. Sed limites prouinciæ deſignare par erit. Ab aquilone quidem Saxonum prouinciæ ab omni memoria annumeratum eſt, quicquid ab Eidora fluuio (qui limes eſt Daniæ atque Teutoniæ) in auſtrũ vergit: Holſatiam, Thietmarſiam, Stormariam complectens: quas tres terræ partes vno Nordalbingiæ nomine veteres amplexi ſunt: quod etſi vocabulum non ſit ſatìs Latinum, venia tamen danda eſt longinquis Latio regionibus, ſi ſuæ linguæ mixtis nominibus, regionum vocabula faciant: quod & Itali, & Galli, & plerunque omnes faciunt. Hæc autem Saxoniæ pars ad oriẽtem habet terminum Veterem vrbem, olìm inclytam, nunc ſolas caſas ruſticas præferens oppidulum, Stargard *Wandalico nomine, quod ſonat* Aldenborg *lingua Saxonũ, Latinè Vrbem veterem: Ex qua Orientẽ versùs, per littora maris Germanici vſq; in Pruſſiam, Wandalica gens omnia ditione tenebat: nunc verò Saxones impleuêre, exturbatis per tempora vetuſtis habitatoribus: nisì quòd claræ vrbes per hoc littus ſparſæ, à Saxonũ gente exædificatæ: parẽt tamen principibus antiquæ gentis Pomeraniæ, atque Magnopolis: lingua autem tota eſt Saxonica, vix paucis reliquijs antiquæ gentis per rura diſperſis. Initium ergò Saxonicæ nationis*

tionis est trans Albim ab Holsatia: indè transiliens Albim, per diœcesim Bremensem in Westphaliam vsque ad Rhenum ferè pertingit: ab indè verò in Hassiam peruenit, ad Hercyniam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ: in qua olìm non contemnendam partem Saxones militiæ stipendium à Francis, quibus militauêre, susceperāt. Indè iterùm sub montibus longo tractu peruenit in regionem Albi non longinquam, complectens Wittenbergum & confinia eius, quæ nunc superior Saxonia dicitur, duobus principatibus Saxoniæ titulum sibi vendicantibus, legitima quidem successione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: Sed superiorem apprahenderunt Misnenses Marchiones, cum dignitate Electuræ, quæ illi inseritur principatui. Meditullium autem huius, quam descripsimus, prouinciæ, totum ex Wandalico solo redactum est in linguam & mores Saxonum, terra videlicet Brunswiccensis, Luneburgensis, Magdeburgensis, Halberstadensis. Ad eandem verò nationem pertinet omnis Marchia Brandenburgensis, ex eodem Wandalico solo capta, ac versa in linguam Saxonū & mores: quæ vtiquè lingua, si ad lucem veritatis res inspiciatur, sola seruat synceritatem suæ vocalitatis, vt verba omnia puro sono denunciet, non inuersa stridoribus, non contorta diphthongis, quomodò Francorum (Germanos, non Gallos, dico) Sueuorum, Bauarorum, Australium, in quorum stridoribus Hunos, Auares, & reliquos barbaros, qui illis diù incubuêre prouincijs, audire mihi videor, cùm frendent potiùs quàm eloquantur, eadem quidem quæ & nos verba, sed Tartareo sono contorta, stridoribus immixta, & multis diphthongis dissonantia, proloquūtur: Et iam, si dijs placet, etiam nostri student stridores superiorum imitari Ger-

ri Germanorum, quomodò & illi, vt ferunt, iam linguæ suæ pertæsi, Italicã frequentant, & Flamingi Gallicam: Ità paßim Germanorum lingua in angustum deducitur: Sed nostris in Marchia ea ratio est, vt studeant suis iam principibus Franci generis, qui auorum memoria Marchiam sunt cum dignitate Electuræ consequuti: Et in superiori Saxonia Misnensibus veri Saxones linguam coaptant, quòd alienigenæ principes, veris Saxonibus exclusis, nacti sunt memoratos principatus. Viderint superiores Germani, & qui curiã sequuntur regis Romanorum, cur Italorum sibilos patriæ linguæ, vt fertur, prætulerũt. Sed omißis querimonijs de iniuria linguæ Germanicæ, ad Saxones reuertamur: qui & si à limite Eidoræ ab aquilone in mediterranea longè procurrãt, tamen à vetustissima memoria ante natum Christum annis supra mille, etiam maria perquirentes, nauigabant per Albim, per Visurgum, perq; Amasim in mare Britanicum, quod nostri vocant occiduum, cùm interim Germanicum appellent orientale: & cum Danis, Suedis, etiam Phinnis, qui ad aquilonem penè sunt mortalium vltimi, non modò commercia rerum & bellorum incursus, sed etiam nuptiarum fœdera conciliabant: Nam bella intercesisse Saxonibus & Danis, indè certum est, quòd Iutia, quæ est Chersonesus Cimbrica, nunc pårens Danis, tum Saxonum ditione tenebatur: quo tamen duce, & quo tempore Saxones eam ceperint, non tenemus: sed tempora, & regem, qui illam prouinciam Saxonibus ademit, tenemus: & in cõmemorationem vocabimus, si rem, quæ præcesßit, priùs attingamus.

CAPVT II.

CVm Danis regnaret Gram, rex ætate sua clarißimus, & in prælijs manu promptus, qui ducis ac militis

litis strenuam operam sæpè coniungeret: cùm & ordinibus vt dux praeesset, & multa praeclara facinora ipse pugnans ederet, erat Phinnis rex Simblus, qui filiam spectabilis formæ, & singularis pudicitiæ puellam, iam annis nubilem, ad nuptias collocare disponeret, vbi primùm sua fortuna dignum procum comperisset: Gram rex iam regno Suediamq́ tenebat cum Dania: indè de finibus controuersia quoquè illi inceßit cum rege Phinnorũ: vtrinq; arma parantur, & ducunt in aduersum: sed tamen priusquàm explicaretur acies, colloquium fuit de legibus pacis: per quam occasionem rex Daniæ vidit spectatæ formæ regis Phinnorum filiam: & primo statìm adspectu ità animo perculsus est, vt amaret, paciscere túrque cum hoste, si filiam illi coniugem permitteret, & arma positurum, & prioris copulæ se vincula soluturum: tenebat enim iam coniugem filiam regis Suediæ, per arma quæsitam: ea autem fuit gentis huius etiã in paganismo continentia, vt non multis, quomodò Turcæ & Saraceni, coniugibus lasciuirent: sed vna contenti contorali, iam tunc Christianum coniugium implere viderentur. Simblus, qui potentioris arma regis non contemnebat, pacta comprobans, filiam illi desponderat: Cùm autẽ rex Daniæ bellum in Norwagiam suscepisset, implicitusq; magnis difficultatibus teneretur, quibus etiam non facilè expediendus putaretur, Simblus Phinnorum rex prioris pœnitens pacti, quod metu quodam concussus iniërat, eandem suam filiam Henrico Saxonum regi vxorem dare constituit: apparatibusq; pro regia fortuna factis, iam proximè nuptiarum diem demorabatur: Facilè enim fidebat, vbi Saxonum illi arma accederent, Danorum regem etiam potentißimum, sustinere. Tenebant autem tum Saxones Chersonesum Cimbricam, quæ est Iutia, vt

facilè

facilè Danos, si in Phinnos mouerent, à tergo adorirentur, Daniamq́; adeò facerēt infestam, vt suis rebus Dani consulere coacti, hostem Phinnum obliuiscerentur. Sed tum nuptiæ in Phinnia apparatæ, regio luxu feruescebant, cùm superueniens Gram Daniæ rex nihil metuentibus conuiuis, omnia disturbabat: nam exercitum quem in Norwagiam armabat, in Phinnos conuertit: ibiq́; sponsum regem Saxonum Henricum, inter sacra nuptiarum oppreßit, abstractamq́; patri filiam abduxit. Hæc prima in Danicis antiquitatibus Saxonum mentio. Cùm autem idem rex Daniæ susceptum in Norwagios bellum prosequeretur, Saxones iniuriam occisi regis animo voluentes, arma iunxêre Norwagijs, non tam illorū charitate, quàm occisi regis sui vltione: quo in bello, Saxonū præcipuè armis, idem rex Daniæ oppressus, occubuit: nec enim erat difficile Saxonibus, iā nautico populo Iutiam tenenti, in Norwagiam illi non longinquam, arma conuertere. Quid non æui valet mutare longæua vetustas? Iam tum Saxones ibi bella geßêre, & ibi conciliauêre sibi nuptias, quò nunc florescentibus per littora Germaniæ mercaturis Saxonum, vix nauigant qui pauperiem in vltimis fluctibus tentāt effugere. Sed indè molem & vires gentis metiaris, de longinqua militia, & de repositis gentibus, ad fœdera nuptiarum euocatis.

CAPVT III.

Sifridus rex Saxonicis rebus præerat ea tempestate, qua Haddingus Daniam regno teneret: Exoritur quidam vir audetior quàm fortuna ferret, qui Daniam è Iutia infestam habuit, territans Danorum regem viribus Saxonum: nam ipse Iutiam, quæ tum parebat Saxonibus, patriam habebat: eadem audacia versus in Saxoniam, indè prædas agebat, Danorum arma

Saxo-

Saxonibus prætendens. Erat ea tempestate Sifridus Saxonum rex alijs implicitus bellis, quòd pacem ab Tostone (id erat enim viro nomen) qualicunque conditione emere cogebatur. Pacti conuenti placitũ fuit, vt regem Daniæ Haddingum socijs armis oppugnarent: Firmantur inuicèm pacta, iunguntur arma. Iutiæ atque Saxoniæ viribus rex Daniæ prælio congressus vincitur, fuga sibi per mare consulere cogitur: Insequutus fugientem Tosto, propè erat vt comprehenderet: sed elabitur, & reparatis viribus, hostem nihil tale opinantem aggreditur. Tosto accepto graui vulnere, vix se tutatus ab hoste, in fugam rebus conuersis se conijcit: Indè cùm iam omnia sua suorumq́ prælijs absumpsisset, vtpotè qui regi par esse non posset, piraticam, quæ tum iusti quæstûs nomen habuit, aggressus, opes reparauit: & indè iam auctior rebus & animo, patriam reuisit: Danorum regem, cuius exercitibus par esse non posset, (quòd Saxoniæ princeps iam illum auxilio destitueret) in duellum prouocauit. Tantus erat regi animus, vt etiam si ob generis imparitatem iustè recusaret, contemneretq́ prouocantem, accepit tamen oblatam conditionem, & congressum Tostonem strauit. Hæc altera in Danicis antiquitatibus Saxonum commemoratio. Silet interim nobis Cornelius Tacitus, silet & Plinius in libris XX. rerum Germanicarum: de quibus ne fragmina quidem, vt de Cornelio, extant: quanquàm si superessent, tantam antiquitatem non attingerent, quòd ante Iuliũ Cæsarem, & Galliæ, & Germaniæ satìs essent Romanis incognitæ. Testatur tamen Cornelius Tacitus Batauos, nunc Geldrenses, esse genus Cattorum, hoc est, Saxonum: ipsum audiamus: Omnium, inquit, harum, gentium, nimirùm, ad ripam Rheni incolentium, præcipui sunt Batani; non multùm ex ripa, sed insulam Rheni

amnis

annis colunt: Cattorum quondàm populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperij fierent: Manet honos, & antiquæ societatis insigne: nam nec tributis conteruntur, nec publicanus atterit: exuti oneribus & collationibus, & tantùm in vsum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reseruantur. Sic Bataui, id est, Geldrenses, ex Cattis, hoc est, Saxonibus prodiêrũt: Nam & Brabantini, & Flandrenses mixtum ex Saxonibus sanguinem ducunt. Sed hoc ad tempora Magni Karoli pertinet: qui multa millia Saxonum (quod dicemus) cum liberis & coniugibus transtulit vltra Rhenum: Nunc ea commemoratione contenti simus ex Cornelij testimonio, Batauos, quorum ille multa præclara attigit in Augusta historia, origine Cattos, hoc est, Saxones esse. Iuuat & illud huic inserere loco, quanti faciant Transrhenani homines, suã in Germanos referre originem: ipse Tacitus loquatur: Treuiri, inquit, & Heruli, circa affectationem Germanæ originis vltrò ambitiosi sunt, tanquàm per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia Gallorum separentur. Audiant Galli, tumidum genus hominum, testimonium Romani authoris: Agnoscant hodiè Franci genus suum ex Germania, & ipsi ambitiosi sunt ab hac origine, gloriam sanguinis à patribus Germanis mutuantes, vt separentur ab inertia natiua Gallorum. Sed nôui hominum cor altum, non recipient Taciti testimoniũ, non gloriabuntur de Germana origine, magìs, si licet, erubescent: nec immeritò, quia sanguis ille dudùm exaruit cum robore prisco, emolliuit iamdudùm viros clementia cæli, quod & patribus eorum Gallis remur contigisse.

CAPVT IIII.

Hundingus Sifridi filius rem Saxonum administrabat, quo tempore Danis regnabat Roë, is qui Roschildiam suo de nomine, claram quondàm in Dania vrbem fundabat: cuius regis Germanus Helgo, maris imperium sortitus, victricem vbiquè classem cùm circuntulisset, per Albim fluuiũ asscendens, Saxoniam ipsam ferro flammisq; vastabat. Hundingus Saxonum princeps, inopinato hostis aduentu turbatus, tumultuarias vires contraxit, quas Danis opponeret. Apud Stadium exercitus conuenêre: stabant parati in armis, & copiã pugnandi fecerant vtrique. Tum rex Daniæ ferocior animo: Quãdò, inquit, in magnis exercitibus præclara virtus sæpè non eminet, tecum ego Hundinge manus consero: spectent vtrinquè exercitus pugnantes duces suos, & illorum se fortuna metiantur, vt victum se sciat exercitus, cuius dux superatur. Nõ erat decorum detrectare: nam ignominiæ tum supremæ habebatur, si euocatus recusaret. Conuenêre paribus armis in circum medio campo designatum, acribus odijs incurrunt, sed tum ceßit Saxonum ductor: victoria Danorum erat. Vndè factum est, vt Iutia decedere Saxones cogerentur. Reuersa est igitur hoc tempore Chersonesus Cimbrica in Daniæ ditionem: nec post eum diem Saxonibus legitur paruisse. Arma quidem Saxonum sæpè illata sunt in prouinciam, sæpè vastata Iutia: Aliquandò prima pars eius, qui ducatus est Sleswiccensis, Saxonibus suberat, sed nũquàm ex illo die Saxonicum iugum Iutia tota recepit. Rex Daniæ victor, receptæ prouinciæ gubernatores præfecit, qui ab incursionibus Saxonum illam terra mariq; tutarentur. Magnum ea res Stádio vetustatis perhibet testimonium, quandò nullius reliquæ vrbis memoria celebratur ex illo tempo-

tempore. Ptolemæus quidem multarum de suo tempore per Germaniam vrbium nomina commemorat, quarum hodiè vel nulla extant vestigia, vel nomina sunt immutata. Stadio tum fuisse nomen quod nunc est, cùm duorum regum insigni pugna locus illustraretur, hic locus testatur: Dorstadium tamen vocant oppidum priscum, vndè Stadio testantur esse originem. Huius autem Cimbricæ Chersonesi iustior posthàc mentio erit, cùm ad ea tempora ventum fuerit, quibus Cimbri patria egreßi, per Gallias se in Italiam contulerunt: inuestigandúmque nobis erit, quæ tum fuerit gens Cimbrorum, quandò constat hac tempestate victos Saxones prouincia discesßisse.

CAPVT V.

GElderus Saxonum princeps erat eo tempore, cùm inter Hotherum Suediæ regem, & Balderum inter eius regni proceres nobilißimum (cui admiratione virtutis, aut præstigÿs magicarum rerum delusa vetustas, opinionem iniecerat diuinitatis, quòd dÿs genitus, propicios haberet sui generis authores) bellum esset ob nuptias puellæ, quam vterque coniugem deposcebat: alium regia dignitas in spem adduxit, vt indignum duceret, si imparis fortunæ qualiscunque illi præponeretur. Alium opinata diuinitas animo extulit: sed exitus docuit ementitam famam, fuisseq; mortalem quem diuum ferebant. Res in apertum bellum proceßit: congerunt arma magnis conatibus. Balderus, qui suis viribus par esse regi non poterat, ad externa respexit auxlia: Gelderum Saxoniæ principem in societatem belli etsi longinqui deuocabat: nam Saxones nauigationibus assueti, etsi Iutiā modò non tenerent, naualē tamen operā non intermisêre. Conuenêre nauales exercitus, & pugnā atrocem

diu paribus sustinuêre viribus: sed Balderus falsa à popularibus diuinitate donatus, tum sibi fuga consulere coactus est: non enim valuit opinata diù diuinitas aduersùs arma mortalium: Testis Belliportus, Balderi fugam vocabulo refert: Sed nō idem fugiendi animus Saxonibus. perseuerauêre in pugna pertinaciter, donèc ad vnū cæsi sunt omnes. Generosi animi viuax virtus vinci potest, fugari non potest. Gelderum Saxoniæ principē prælio consumptum, remigum suorum cadaueribus superiectum, ac rogo nauigijs extructo impositum, pulcherrimo funeris obsequio hostes extulerunt: Est enim virtus ipsa venerabilis, etiam apud hostes. Cineres eius perinde àc regij corporis reliquias, non solùm insigni tumulo rex hostis tradidit, verùm etiam plenis veneratione obsequijs in funere decorabat: nihil inferior Pœno Hannibale, qui cæsum Marcellum venerabiliter remisit ad Romanos.

CAPVT VI.

INterceßêre exhinc anni non pauci, donèc ad Wermundum regem Daniæ sceptrum perueniret. Is cùm florens æuum sterilis sine prole peregisset, in senecta filium sustulit Vffonem, ingenio tamen, vt videbatur, crasso, vt non homo, sed statua putaretur: pater aliquanto se feliciorem ratus est, si filium non haberet, quàm ea stoliditate belluam humana forma nutriret. Acceßit senectæ incommodis oculorum defectio: cuius rei fama peruenit ad Saxones, aßiduos Danorum hostes, quos deturbatio antiquæ posseßionis in Iutia continuò perurebat. Qui genti tum præerat, nomen in annalibus non habet, sed tamen quòd sublimi fuerit vir animo, legatio quam misit ad regem Danorum, ostendit: cuius hæc summa fuit, Vir grandæuus, & qui senio deficit, etiam cæcitate percussus, spontè regno cederet Saxonibus, nec

in discrimen mitteret exercitum suum: regē Saxonum, vbi sceptra Daniæ, illo tradente, acciperet, facturum vt non illum pœniteret adoptionis, meliorem se illi futurum filium, quàm illam belluam, quam sub imagine oris humani nutriret in aula. Superba legatio regem senio fractum vehementer commouit: alteq; ducens suspiria, contemptum suî non leuiter ferebat: respondit tamen, modestiùs facturum Saxonum regem, si paucos, qui seni superessent, dies præstolatus, tum sceptra inuaderet Daniæ, cùm ille in fata concessisset: non esse satis modestum, senectutem probris exaggerare: leuiùs se arma, quàm ignominiam, ferre: si tamen ille arma inferat, inuenturum in Dania militiam, qua occurrat venienti. Ad hæc legati: Nihil opùs esse totis rem exercitibus peragere, ad compendia transeundum: Filium suum Saxonum rex, regis filio opponet in duello. Tum senior: Quid opùs est cumulare probra probris? fathiscentem irrisistis ætatem, nunc exprobratis etiam ignauiā filij, quasi mea ex me culpa talis sit editus. Adstabat legationi Vffo filius, & inexpectata omnibus voce confidentissimè à patre veniam loquendi poposcit. Senior, quis eam à se loquendi licentiam deposceret, rogat. Proceres, esse Vffonem filium, responderunt. Tum ille: Non satìs visum est vobis ad calamitatem meam, ab exteris mihi insultari, quandò etiam à domesticis probrū irrisionis cumulatur. Illi quàm sanctè iurant, esse, qui loqueretur, Vffonem filiū. Quisquis est, inquit, liberè quod sentit proloquatur. Tum Vffo: Quandò, inquit, tam superba legatione & patriam maiestatem, & regiam dignitatem Saxones contaminâstis, agnoscite regi Danorum superesse filium, qui geminos ex vobis prouocet in certamen: regis vestri prodeat filius, armigero quem velit comitatus: ego duos

vnus excipiam. Accepêre conditionem legati, abeuntes. Wermundus propiùs iubet adesse filium, vt manuum ministerio discat, si ille sit quem esse testentur. Grandia filij membra complexus pater, credidit esse quem volebat. Tum ad filium: Cur, inquit, fili tam diù latuisti, taciturnitate & ignauiæ simulatione absconditus? Ad quod ille: Quandiù tu pater integris viribus regnum administrâsti, nihil opùs fuit aut vocis meæ ministerio, aut vllæ forti in rebus gerendis opera: Nunc quoniam te virium tenet defectio vsque ad contemptum exterorum, credidi esse vicis meæ, & superbiam verbo retundere, & forti opera te patre dignum filium ostendere. Cur ergò, refert ille, vnus duos prouocâsti? Vt abolerem, inquit, gentis Danicæ nupèr obiectam ignominiam, quòd duo vnum Atislum Suediæ regem deiecerunt. Exultans pater, arma filio iubet expediri: nulla enim aut patris, aut cæterorum procerum grandibus eius artubus poterant coaptari: discissa tamen ad locum tegentis clypei, vtcunquè illi paterna sunt arma coaptata: Gladium vnū cæteris incomparabilem pater in delicijs habebat, hunc solum filio parem sperabat, quādò cæteri ad primam vibrationem dissilierunt. Eidora fluuius limes antiquus Danicæ atque Saxonicæ ditionis, locus pugnæ deputatur. Prodiêre hinc Dani, indè Saxones: medius in flumine locus qui extabat, deligitur. Pater Wermundus etsi cæcus, pugnæ deesse non patitur: certus de ponte in fluuium se mergere, si filius vinceretur. Proceßêre pugnaturi Saxo cum armigero, quibus vnus Vffo opponitur: Prouocat ille vtrunque: Nec minores animis Saxones, diuisis operis, non vnà, concurrebāt. Primus armiger ictum ferens incurrit, sed frustratus est: nam hostis declinabat: sublatáque dextera caput Saxonis Vffo diffidit. Cæcus pater ictum gladij

gladij ipso sono dijudicans, qua parte hostem, rogat, ceciderit. Illi respondent, vno ictu totum peremisse. Redibat seni spiritus, & æquatis iam viribus, quòd vnus vni confligeret, certior illum victoriæ spes comprehendit. Succedit in pugnam Saxonum regis filius, & elusis aliquandiù altrinsecùs ictibus, idem fuit regio iuueni exitus, qui armigero. Iam & pater victoris sonitum vibrati gladij cautiùs agnouit, & plenam iam filio constare victoriam lætus accepit. Hic tum erat exitus superbæ Saxonum legationis. Nam iugum quod tum Danis imponere satagebant, ipsi accepêre.

CAPVT VII.

SVb hoc rerum statu non diù Saxonia permanebat: excusso enim tributariæ subiectionis iugo, populus ad libertatem natus, se in illam protinùs vendicauit: & aliquot Danorum regibus in medio detritis, cùm idem regnum ad regem Dan, eius nominis III. peruenisset, continuatis bellis Saxones cum gente Danorum decertantes, statuerunt aliquandò totis viribus de summa rerum decernere: Vrebat Saxones ereptæ dudùm Iutiæ memoria, siquandò virium intenta conflictatione ad eam redire possent. Rex Daniæ Dan puer, duodecimum ætatis agebat annum, cùm legationem mitteret Saxonum princeps in Daniam: aut tributa Saxonibus Dani pensitarent, aut bellũ de rerũ summa expectarent. Bellum maluerunt proceres: quod tanto apparatum est omnium regnicolarum studio, vt ante expectatum hostibus in Albi occurrerent, tanta nauium multitudine, vt amnem nauigabilem diù ità implerent ratibus, quòd velut ponte facto nauibus, de ripa transirẽt in ripam. Nec Saxones segniores, & ipsi vndecunq; contractis viribus, obuiàm hosti proficiscuntur, & collatis armis is fuit exi-

tus qui esse plerunquè solet: nam qui ad prælia alacriores hostibus in sua occurrunt, feliciùs comperti sunt dimicare, quòd meliùs res in hostico, quàm in suo solo, vsu compertum est procedere. Vincuntur Saxones, & tributa quæ Danis intentauerãt, ipsi coguntur suscipere. Hoc mihi loco interfandum putaui, nè quis miretur solas eas Saxonũ res sermone perstringi, quæ illis fuêre cum Danis, nihil verò ex mediterraneis attingere. Sed & illud mouebit fortè lectorẽ, in cunctis quas memorauimus controuersijs, Danos semper Saxonũ victores ostendi: quod contrà posterioribus seculis vsu compertum est: Vtriusq; autem rei vna causa est, quòd ex antiquitatibus tantæ vetustatis nullus nobis præter vnum Saxonem Sialandicum Daniæ illustratorem, author est: & ideò rerum mediterranearum, quas ille non attigit, quæ tamen non minores, etiam illustriores putari poßint, nulla nobis memoria est; nec in ea parte habent cæteræ nationes quod illis inuideamus, aut quod nostræ antiquitatis obliuione possunt obtendere: nam pauci, mille annorum memoriam vix explicant: ineptias enim plures præferunt, quæ somnijs similimæ sunt: quod nos de Francis congentilibus nostris, ab olìm Germanis, suo loco ostẽdemus. Iam verò quis mirabitur Danicum scriptorem, Danicis rebus multùm tribuere, quod & Romani suis, & Græcis Græculi fecerũt? Quòd si eadẽ præditus dicẽdi facultate Saxonicas res vir genere Saxo commemorâsset, aliam rerum formam narrando prætenderet. Studet enim quisq; suæ nationi illustrandæ.

CAPVT VIII.

IPse temporum, quæ attigimus, ordo nos commonet, vt Cimbrorum mentionem hoc loco introducamus: Iam enim peruenimus ad vicina eius seculi, quo veritas de ter-

ra orta est, & iustitia de cælo respiciens, obuiauerunt sibi in osculo pacis, in mediatore Dei & hominum Christo Domino omnium seculorum Saluatore: Ante cuius ortum annis plus quinquaginta, Cimbri cum Teutonibus, Amburones cum Tigurinis, magnis exercitibus per Gallias mouentes, in Italiam contenderunt: & occurrentes sibi, Romanorum varijs in locis consulares exercitus, cum ducibus suis obtriuerunt: Nouißimè & ipsi à Q. Catulo, & C. Mario Romanis consulibus, ad internecionem, vt ferunt Romani, deleti. Hæc de Romanis historijs nobis testatißima sunt. Sed non ità compertum nobis est, quæ gens fuerint Cimbri: Dani, Saxones, an Wandali? aut promiscuæ omnes, aut ex his quædam: quod præsenti loco nobis pro viribus explanandum. Nam Romani scriptores sola Cimbrorum commemoratione contenti, nihil super eius gentis sedibus & origine attigerunt. Cimbros autem habitare in Chersoneso, quæ à Saxonibus procurrit in boream, inter duo maria, Britanicum, & Germanicum, (Nostri vocant Orientale & Occidentale) ipsius Ptolemæi descriptione certũ habemus. Idem Strabo & Tacitus asseuerant. Nam Tacitus ætate sua, ad vtranque ripam castrorum vestigia cerni commemorat, ad magnæ rei fidem, & molem gentis metiendam. Hæc est prouincia, quam nunc Iutiam vocamus: in qua præter ducatum Sleswiccensem quatuor sunt Episcopatus, non Italicis angustijs dimensi: & magna eius portio regi Daniæ censualis páret. In hac habitâsse Cimbros, trium, quos diximus, testimonio est certißimum: Sed quæ gens fuerit, Dani, Saxones, aut Wandali, (oẽs illi per vices eam tenuêre prouinciam) hoc quærimus. De Cimbris quidem testatur Strabo his verbis: Peninsulam habitantes, ingenti quadam inundatione compul-

ſi, natalia loca deſeruêrunt: nunc verò conſuetam prioribus annis regionem inhabitant: Auguſto quoquè Cæſari lebetem, plurima ſibi ſanctitate conſecratum, dono miſerunt, eius amicitiam poſtulantes, vt iniurias quæ priùs ſubiêrant, obliuione delerent, compoteſq; votorum facti, remeârunt. Dictu profectò ridiculum, vt homines ad maris æſtus, quos perpetuò natura efficit, per dies ſingulos bis accedentes, indignati, è patrio ſolo digrederentur. Tacitus quoquè in deſcriptione Germaniæ: Eundem, inquit, Germaniæ ſinum haud dubiè ad mare Balticum, proximi Oceano Cimbri tenent, paruæ nunc ciuitates, ſed gloria ingens, veteriſque famæ latè veſtigia manent: vtraque ripa caſtra ac ſpatia, quorum ambitu nunc quoquè metiaris molem, manuſq; gentis, & tam magni exitûs fidem. Ptolemæus, vt diximus, qui ſub Hadriano ſcripſit Imperatore, teſtatur Cherſoneſo, quæ in mare Germanicum excurrit, habitâſſe Cimbros. Sed quod genus hominum fuerit, cui ea ſit appellatio, hoc requirimus. Strabo Poſidonium facit teſtem, Cimbros latrocinando incertis errabundos ſedibus, ad paludem vſque Mæotim militiam agitare. Indè contracto vocabulo, quòd Cimbri, veteri Gallorum lingua, latrones vocitentur: ab eis vocitari Cimmerium Boſphorum quaſi Cimbrum: cùm Græcorũ lingua Cimmerios, Cimbros vocitet. Plutarchus autem in Mario de Cimbris teſtatur in hunc modum: Populos eſſe Germanicos, ex his qui ad boreum Oceanum ſedem haberent, quòd homines magno corpore, horrendiſque oculis eſſent. Nam apud Germanos, ait ille, Cimbri prædones appellantur: quod Strabo de Gallica, Plutarchus de Germanica interpretatur lingua: In hoc tamen conſentiunt, quòd vterq; latrones eo vocabulo adſtruit ſignificari.

ficari. Quidam ferunt Celticam terram propter magnitudinem regionis, ab extremo mari, à septentrionalibus climatibus ad Orientem versùs Mæotim fluuium conuersam, Ponticam Scythiam attingere, & hinc factam gentium commixtionem. Homerus quoquè gentem Cimmeriam ab extremis occidui mundi aduenisse, Bosphorumq; Cimmerium de suo nomine fecisse, testatur. Consona triũ testimonia illuc vergunt, vt suspicemur Wandalorum gentem olim Cimbricam à rapinis appellatam, eam esse quæ à vetustißima memoria, ab occidua mundi regione, quam diximus, habitâsse Cimbros, per maritima Germanici Oceani versùs Orientem, per Prußiam atq; Poloniam, per Sarmatiam, nunc Tartariam, vsque ad paludes Mæotidas tenuisse medias prouincias: Testis est lingua, quæ etiam nunc veteribus Wandalis, quorum apud nos sunt reliquiæ, Bohemis, Polonis, Rußis, latißimæ genti vna est.

CAPVT IX.

NAm & pro alijs faciũt cõiecturæ, quòd aut Saxones fuerint, aut Dani, q̃ sunt dicti Cimbri. Quòd enim Dani fuerint, qui sub Cimbrorũ nomine ꝑfecti sunt cum Teutonibus, & alijs Tigurinis, & Amburonibus, indè appáret, quòd per ætatem illam, Dani eam prouinciam tenuerunt: Dudùm enim Saxones eiecti fuêre, & iã sub potẽtißimo rege Frotone Iutia quieuit circa natũ Christum. Strabo, vt diximus, suspicionem induxit cum contestibus suis, quòd fuerint Wandali, qui Cimbri sunt appellati: Nam latrocinando incertis errabundi sedibus, Cimbri ad paludẽ vsq; Mæotim militiam agitârunt. Sed qui poterant agitare militiam tam longinquã, nisi Wandali extitißent, qui per gentiles suos Wandalos, omnia media tenentes, facilè ad Mæotim attingerent: Nam

alienam

alienam nationem ità vagari intra suæ prouinciæ limites, Wandali non tulissent. Ptolemæus autem cogitationem iniecit, Saxones ea appellatione censeri: est enim non gentis, vt diximus, proprium, sed à mala iniecta qualitate appellatiuum, quòd Cimber latronem sonat. Saxones autem sic tum à vicinis appellatos credi potest, quòd ferocia genti sit cognata. Sed auget suspicionem, quòd Ptolemæus nominat Cimbros mediterraneos, qui à mari recedant in Austrum: hi autem fuêre Saxones: qui cùm diù Iutiam tenuerint, ibi à Ptolemæo credi poterant ætate sua habitare: Nam quòd in mediterranea recedant, compertissimum est. Quid igitur in hac varietate censemus? Ego sine controuersia Danos Iutas fuisse existimo: qui tum appellatione Cimbrorum, cum Teutonibus, hoc est, Saxonibus, & cæteris nationibus Italiam petiêre: Nam Dani, vt diximus, ea tempestate tenuêre Iutiam prouinciam, & poterant hi militiam agere vsque ad Cimmerium: cum Gothis enim dudùm exibat ea gens, & habitabat ad Cimmerium, deindè ad Danubium: vbi de suo nomine Daciam fecit vocari prouinciam: quod in Suedia nostra ostendimus: & in mediterranea processit, ea potissimùm ætate, qua Danorum proceres Saxoniam suæ fecêre ditionis. Nec iniurium est, Iutas Danos, appellari Cimbros, id est, latrones, quòd militiam latè agitauerint, per maria, per littora, per terras, vsqueadeò, vt nauigantes, aliquandò Constantinopolim pulsauerint: longissima circuitione vsi: quod in Norwagia ostendimus. Nec iniuriam quis putare debet, si aut Dani, aut Saxones, aut Wandali, Cimbri (hoc est, latrones) appellentur, cui in mentem venerit, quid Alexandro responderit princeps piratarum: cùm ille rogaret, quidnam illi esset quòd mare teneret

in-

infestum? Hoc ipsum, inquit, rex, quod tibi, qui terrarum orbem fatigas: Sed quia ego pauculis nauibus rem perago, pirata dicor: Tu quia magnis exercitibus vim facis, Imperator diceris. Ità prorsùs se res habet: Verum dixisse libera voce rex comprobabat, impunè dimittens. Quid, oro te, Romanos adegit, infestum sibi facere mundum, nisi libido dominandi, & amor habendi? Ea fuit causa Danorum, quæ illis inscriptionē faciebat, vt Cimbri, hoc est, latrones dicerentur.

CAPVT X.

EA Cimbrorum gens annis ante virgineum partum supra quinquaginta, sedibus suis egressa cum vxoribus & paruulis, nouas petere sedes annixa, per Gallias, teste in commentarijs Cæsare, iter tenuit in Italiam. Profectos autem patria, duxisse per Saxoniam, quæ nunc Westphalia est, & indè transmisso Rheno, in societatem belli, ex Gallijs accepisse Amburones & Tigurinos. Gallici autem scriptores, solita leuitate, Cimbros vocant Brabantinos, aut Flandrenses: & alios alijs, pro suo arbitrio deputant populis. Sed Ptolemæus, Strabo, Tacitus, Plinius, grauissimi testes, submouent Gallorum leuitatem, ostendētes qui fuerint Cimbri, habitantes in Chersoneso duorum marium. Accedit testis alius, omnibus authoritate incomparabilis C. Cæsar, qui in commentarijs testatur de Cimbris: Cùm enim de Aduaticis Gallorum ciuitate loqueretur, inter alia dicit: Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati, qui pertranseuntes Gallias, impedimenta cum inualidis ad arma sub præsidio reliquerunt: Qui, inquit, cùm iter in Italiam & prouinciam nostram facerent, his impedimentis, quæ secum agere & portare non poterant, citra Rhenum flumen depositis, custodiam ex suis ac præsidia, sex hominum millia,

vnà

vnà reliquerant: priusquàm tamen Italiam per alpes attingerent, longo circuitu sub ipsis alpibus transeuntes, Macedoniam vastauerunt: Ibi Papyrius Romanus consul cum exercitu fusus: Indè verò Aurelius Scaurus consulis alterius legatus, cùm exercitus eius deleretur, ipse viuus in manus Cimbrorum peruenit: & cùm in concilium ab his euocatus, deterreret eos, nè alpes transirent, Italiam petituri, quòd diceret Romanos vinci non posse, à Bolo rege feroci iuuene occisus est. Ab eisdem Cimbris, C. Manlius & Q. Seruilius proconsules, victi prælio, castrisque binis exuti sunt, octoginta millia militum ceciderunt, calonum atque lixarum quadraginta millia: Secundùm populi Romani iussionem, Cepionis (cuius temeritate clades accepta erat) damnati bona publicata sunt, primóque post regem Tarquinium, ei Imperium abrogatum est: Caio Mario (qui nisi illi seculò contigisset, actum fuisset de nomine Romano) propter Cimbricum bellum, consulatus per plures annos prorogatus est: Secundo & tertio consulatu absens creatus est: Quartum consulatum dissimulanter captans, consequutus est. Cimbri vastatis omnibus circa Rhodanum, per Pyrenæum sunt saltum in Hispaniam transgressi: ibique multa populati, à Celtiberis retroacti sunt: reuersique in Galliam, bellicosis se Teutonis coniunxerunt, priùs tamen vastata Hetruria, cùm Romani interìm transmarinis impliciti bellis, matrem Italiam defendere ab Cimbris nequiuerunt. Hanc autem Cimbrorum expeditionem, nec Cimber quidem gloriosius efferret, quàm est à Cor. Tacito cõmemorata: Sexcentesimum, inquit, & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone consulibus. Ex

quo,

quo, si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: Tandiù Germania vincitur: medio tam longi æui spatio multa inuicèm damna: non Samnis, non Pœni, non Hispania, Galliæve, ne Parthi quidem sæpiùs admonuêre: quippe regno Arsacis acrior est Germaniæ libertas. Quid enim aliud nobis, quàm cædem Craßi, & ipse Ventidio victus Pacorus, nobis Oriens obiectârit? At Germani, Carbone & Caßio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Scipione, M. quoquè Manlio fusis, vel captis, quinq; simul consulares exercitus populi Romani abstulerunt. Sed huius tam indomitæ virtutis hic tum erat exitus, vt cùm diuisis copijs Teutones cum Amburonibus ex Gallijs, Cimbri verò seorsùm per Vindelicos, alpes penetrârint in Italiam, Teutones victi sub alpibus ad aquas Sestias à Mario, Cimbri verò, cùm postulatas à Romanis sedes non acciperent, apud Athesim pugnantes, duorum consulum iunctis copijs, Romanæ virtuti concesserunt: quam victoriam, etsi Mario magìs inscribendam Romani putauerunt, virtute tamen militum Catuli consulis rem actam, alij scriptores non silent. Non tamen ad internecionem tum cæsam gentem crediderim, etsi multa sint millia interempta. Strabo quoquè testis accedit, qui, vt suprà meminimus, sub Augusto pacem petentes testatur impetrâsse. Posteà verò, quia Romanis ab ea gente pax fuit, nemo gentis facit vllam mentionem: nec inter nostros Cimbros inuentus est, qui literis mandaret rerum succeßiones, in magna veterum, quòd ad literas pertinet, inopia: malebant enim fortiter facere, quàm aut doctè loqui, aut eruditè scribere ad memoriam posterorum.

CAPVT

CAPVT XI.

HAC de Cimbris non iniucunda interposita commemoratione, ad Saxones nostros reuertamur: qui crebris colluctationibus congressi Danis, varia fortuna vsi fuêre: nunc superiores, nunc deiecti. Nam Frothoni Magno, cuius tempora ad natum Saluatorem pertigerãt, & filio eius Fridlauo, aquè ad arma victorioso, regibus tributa pependerunt. Sed iam regno deuoluto ad Fridlaui filium Frothonem puerũ duodennem, Saxones iugum excutere maxima vi armorum contenderunt. Principes tunc Saxoniæ fuerunt, Swertingus & Hanefus: qui contractis vndecunque auxiliis, magno prælio hostibus non imparatis concurrerunt. Tam difficili labore diù sudatum est in acie, vt magnitudine stragis vtrinque factæ, vtraque sibi pars victoriam reputaret. Dani Saxones, & illi Danos profligâsse sunt arbitrati: Contentio ad duellum peruenit: Fidebant Dani Starcatero, monstrosæ magnitudinis & roboris homini: cuius proceritati virium acrimonia responderet, cuiusque de fortitudine plura in Suedia scripsimus. Saxones pugilem præferebant Hamam, æquè inter suos fama illustrem: cui, vt discrimen non recusaret, tantum se auri congesturos pollicentur, vt molem corporis eius superaret. Virum fortem virtutis & gloriæ maior, quàm auri, cupido tenet. Operas pollicetur: nec terretur gigantæa mole pugilis cum eo congressuri: poterat enim maior in exiguo regnare corpore virtus. Ab initio quidem Saxones regem iam ætate adultum, iam rebus fortibus pro inuicto habitum, ad monomachiam deposcebant: Sed Dani indignum rati, regem imparis fortunæ obiectare homini, Starcaterũ illi fecêre vicariũ. Venitur in cãpum qui pugnæ metatus est: Hama fidutia virium, quòd iuuenili

uenili floreret robore, virum ætate iam fractum, ad luctamen deposcebat: aggressúsque prior hostem, pugno petitum ità impulit, vt terræ adegerit nutabundum. Palluerunt Dani: ità enim impellentis Hamæ pugno deiectus est Starcaterus, vt genibus nixus, humum mento contingeret. Sed vbi senior collegit vires, sese erigens, ad gladium decurrit: non iam luctamine, sed ferro rem peracturus: nam toto annisus corpore, gladium distrinxit in aduersum: nec illum fefellit impetus: nam medium Hamæ caput ictum diffidit. Ità peracta victoria Dani tripudiauêre. Hunc ego insignem exitum tribuisse loco nomen soleo suspicari, in quo peracta sit pugna: vt ab eo victo Hama diceretur: vndè posteà de propinquo erecta vrbs, Hamburgum nuncuparetur: non ab Hammone Libyco: nam eius memoria quomodò potuit ad nostros permanare? Hac elati victoria Dani, iugum aggrauabant in capita Saxonum: Sed non deerat Saxonibus animus, pro libertate, quæ fortibus viris vita charior est, vitam pacisci. Itaq; Hanefus alter ex principibus, non destitit liberandæ patriæ per dies & noctes operam impendere: auxilia vndecunquè contrahit: auctisq; in bonum modum copijs, bellum Danorum regi denunciat. Ille verò paratum deduxit exercitum: quem idem Daniæ rex semper expeditum habebat: Nam nauibus traiecit Albim: quæ enim vltra fluuium fuêre, priori victoria Danis cesserunt. Congreßi, conseruêre manus: Ibì dux Saxonum cadens, victoriam hosti reliquit: & loco pugnæ nomen suum indidit: Hanefro iußit appellari, quòd Hanefi semen ibì moraretur: Nam fro Dani semen vocant. Eum autumo locum, qui nunc Hanofer, detorto parùm, vt fit, nomine, vocitatur. Quæ res ad coniecturam accedit, Hamam quoquè, quod diximus,

mus, suo loco nomen indidisse. Sed in rebus obscuris sit locus coniecturæ.

CAPVT XII.

SWertingus alter ex Saxonum principibus, cùm ad liberandam probro patriam omnibus rebus contenderet, nec armis hosti par esset, nec fortuna, non quieuit tamen omnes intentare vias recuperandæ libertati: dolum parabat, quandò dolus, an virtus, quis in hoste requiret? Daniæ regem simulata fidutia accepit in sua: nil dubitantem quòd armis suorum præmunitus, nihil hostile formidaret: Medio in conuiuio ignem iussit triclinio admoueri: paratis omnibus ex composito, quæ conflagrandæ domui inseruirent.

--- Vtcunquè ferent ea fata minores,
Vincet amor patriæ.

Non dubitauit ipse cladi accedere, dummodò secum hostem opprimeret. Ea est Deciorum apud Romanos insignis gloria, caput suum pro suorum incolumitate deuouere. Nam & in sacris literis ea res laudis suæ habet exemplum. Samson ille gentis Hebrææ propugnator, cùm genti suæ non alio se vidit futurum vsui, concutiens, cui omnis imminebat regia, columnam, hostes oppreßit, ipse commoriens. Filij aũt Swertingi, vt vltionem paternæ necis in filio, regni Danici succeßore, præuenirent, adolescentem nuptijs germanæ sororis conciliârunt: ex qua ille filios suscepit patrij regni successores. Stetit hoc in rerum statu diù quieta Saxonia. Versati sunt fratres reginæ Danorum in regia Daniæ: & tranquillitati rerum suarum sic consulebant: Regem conuiuijs, & cæteris illecebris deuinctum habentes, donèc Starcaterus vir fortißimus aduentaret: qui, vt in Dania scripsimus, ita Daniæ regem sermone velut igne inflammauit, vt sacra hospitij

spitij ac mensæ suæ temeraret: occisis in conuiuio leuiris, hoc est, vxoris germanis fratribus. Sed tamen tributa in Saxoniam cessauêre: iam Saxonibus libertatem suam pulchrè per arma tuentibus.

CAPVT XIII.

QVæ interìm in mediterraneis Saxoniæ gesta sunt, silentio teguntur: ipse Tacitus Augustæ scriptor historiæ, nimiùm super his rebus tacitus est. Plinius autem in viginti rerum Germanicarum libris totus nobis obmutuit: Nã quæ per hæc tempora à Druso Nerone Augusti priuigno gesta sunt in Germania, in qua ille diù feliciter rem gessit, penitùs nõ tenemus: nisi quòd Strabo narrat, eundẽ ducem in Amasi rem nauali prælio gessisse aduersùs Bructeros. (pars fuit illa Saxonũ) Nã Amasis Saxoniam perlabitur, in Chaucis, hoc est Phrisijs, mari mixtus. Quis igitur neget mediterraneis Saxonibus ducem Romanũ cõseruisse manus: quandò etiã à mari tonans, in Amasi Bructeros, hoc est, fluminis accolas, nunc dictos Westphalos, olìm Saxones, & antè Bructeros, pdomuit: Cuius per omnem Germaniam diù inter proceres tam celebre nomen fuit, vt cum ingenti desiderio memoriam illius repeterent. Testatur Petrarcha extitisse sua ætate Romæ triumphalem arcũ Drusi Neronis, cum inscriptione, cuius caput disiectum legi non poterat: sed tamen hos versiculos tum à se lectos in illo:

— Ad diuortia Rheni
Peruasi, hostiles depopulatus agros,
Dum tibi Roma decus, æternáque sudo trophæa:
Hister pacatis lenior ibit aquis.

Tantique fecit res in Germania gestas, vt filium exindè Germanicũ iusserit appellari. Ad Salã vsq; fluuium, quod constat, peruenit: Albim an tetigerit, incompertum

tum est: Nam vltra Albim vetuit Augustus legiones suas transire: satis ducens, gentem intra eum limitem in fide continere: in quibus sine controuersia Saxones erant: siue tum Saxi, siue Catti dicerentur. Germanicus quoquè Drusi filius, bono patri in Germania optimus natus filius, patriam ditionem cum summa laude regebat: exemplo patris in mansuetudine & lenitate plura in Germanis quàm seuero imperio procurans. Meminerat periculum Quintilij Vari: qui sub eodem Augusto cùm insolentiùs liberæ genti imperare contenderet, cum tribus legionibus à Germanis est ad internecionem deletus. Quam rem fertur idem Augustus tam tulisse indignè, vt insanientis more caput illidens parieti, exclamaret: Redde Germaniam Quintili Vare, redde Germaniam. Reddidit Drusus Nero, priuignus eius, vt diximus, vir mansueti animi: quem Roma expectabat Augusto successorem, nisi illum mors ante Augustum abstulisset. Eadem fuit expectatio de filio Germanico, vt Tiberio succederet: sed illa quoquè frustrata est. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XIIII.

SIwarus per ea tempora quidam ex nobilitate Saxonum eò prouectus est, vt cùm regia Danici generis stirps prælijs excisa, ad vnam Geritam puellam deuenisset, iámque procerum voluntate, eum regem Dani sibi deposcerent, quem illa dignaretur maritum: hoc certè decernentes, suæ quisque spei seruiebant, existimantes vnum aliquem ex suo numero deligendum à puella maritũ. Sed sordebant nobili puellæ natales omnium procerum suorum, quibus ipsa regina iusto emineret principatu. Siwarus aũt Saxo & ipse interpositis amicis, rem statuit pertentare. Non recusauit puella, sed grauem

uem ac difficilem conditionem placito inuexit: obtendens, procanti, futurum ſpondens quod peteret, ſi ille regni Danici membra per proceres diſtracta, adunaret. Equidem rege deficiente, cùm iuſtum vacaret imperium, quiſque partem ſibi deſumpſit quam pro ſua defenſitaret. Egit tum Siwarus cum regni primoribus: alijs ære nundinatis, alijs per arma deterritis, alijs etiam per promiſſa ad ſe inclinatis, vt vni ſibi pars magna cederet regnaturo. Parantur regio luxu regales nuptiæ: nec deerat aliquid ſpei præter expectatum nuptiarum diem. Erat quidam Noricæ ſtirpis regio de ſanguine nobilis adoleſcens Haldanus, qui ad eaſdem nuptias adſpiraret: Nam eadem illi puella nonnihil ſpei fecerat: ſed quòd tum diuturnam & longinquam militiam ageret, iamdudùm nihil ex eo certi compertum eſſet, fato functus credebatur: apud Ruſſos enim militabat. Fama verò nuptiarum, quòd Saxo virgine regia & regno donaretur, ad aures vſque perlabitur Haldani: Deſeruit quæ tractabat omnia: & raptìm exercitu contracto, ipſis nuptijs interuenit: & diſpoſitis per opportuna loca militum præſidijs, ſæuiebat in conuiuantes. Primùm verò ſponſum ferro perculit: indè reſiſtentes ſine diſcrimine repulit. Habebat verò non paucos in regno & regia, vt fit, qui occultè illi fauerent: & vbi peruentum eſt ad rem, etiam partes eius adiuuarent. Ad extremum ergò omnes qui votis eius aduerſarentur, perdidit: ſponſam abduxit: qua ad legitimas nuptias cum regno eſt potitus. Hæc ſunt, quæ de Saxonum antiquitate Danicus ſcriptor, ſolo nomine Saxo, (quod in ea gente nonnunquàm vertunt in proprium) commemorat: cætera iacent ſepulta.

CAPVT XV.

PER tempora autem Vespasianorum principum, Batavi, Cattorum, qui & Saxonum, congentiles, grauißimum bellum in Romanos præsides geßere, tribus per ea tempora ducibus fisi. Nam Iulius Ciuilis rebellionis author, Claßicum & Tutorem, duos in vicina gente præstantißimos duces, in societatem belli acciuit: multaque geßere præclara facinora, quæ facundißimus scriptor Cornelius prosequitur: sed minimè in fragminibus, quæ ex illo tenemus, exequitur: Exitum tamen illum aduertimus, vt post multa, quæ varia inter partes fortuna gesta sunt prælia, reconciliatio interuenerit: cùm ostenderet Cerealis Dux Romanus Ciuili impunitatem, & populo factorum abolitionem. Sed neque Batauorum res exequi in professo nobis est, neque si velimus, bona nobis facultas suppetit, quòd nulli rerum extant annales. Saxonum res suscepimus aliquantùm è tenebris in lucem eruere: quorum si teneremus fideli testimonio res gestas, cerneremus primordia eius gentis esse digna clarißimis rebus, quas per sequentia secula peregerunt. Quis enim sperare debet quotidiè ad mare luctantes Saxones, qui in Phinniam, Suediamq́; arma protulerunt, domi fuisse quietos: & nihil cum Thuringis, nihil cum Wandalis vicinis rerum habuisse? Inuidit autem fortuna minoribus, quòd Maiorum suorum præclara facinora nullis literis excepit. Non defuisse Saxones crediderim maximo illo Romani Imperatoris Marci Antonini in gentem Marcomannorum bello: quod omnibus Romani Imperij viribus gestum, nihil terroris & laboris minus habebat Punicis illis bellis, quæ inter maxima Romani populi solent numerari. Sed neque Marcomannorum, neque Saxonum

num aliquis rem in literas misit: hoc solum tenemus, quod Romani scriptores ad Imperij gloriam extulerunt: fortia hostium facta silentur. Hominem cernimus imminere leoni, quia pinxit homo: si nôsset pingere leo, aliam picturæ formam cerneremus. Sed hæc interim queri possumus, emendare non possumus.

CAPVT XVI.

VSque ad hæc tempora, circiter annos post natum Christum trecentos, in Romana historia nullam comperio Saxonum mentionem sub eo vocabulo: sed quod sæpè querimur, si Tacitus & Plinius loquerentur, qui aut laceri, aut nulli extant, ex montibus & fluminibus designatis facilè intelligeremus gentem Saxonum, etiamsi alijs vocabulis inscriberetur. Sed vtamur concessis. Primus Eutropius, & eum sequutus Orosius, temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum, hanc gentem nominauit. Carausius, inquit Eutropius, cùm apud Bononiam (illam dicit Gallicam in Picardia) per tractum Belgicæ & Armorici, pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant: multis barbaris sæpè captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cùm suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti barbaros, vt transeuntes cum præda exciperet, atque hac occasione se ditaret, à Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit. Iisdem penè verbis id testatur Orosius, & in sua Britania commemorat Beda. Audiant Gallici scriptores, qui Frãcos producunt à Mæotidis paludibus sub Valentiniano Imperatore, necdùm hoc tempore nato. Audiant & Saxonum primordia à temporibus Theoderici regis Francorum repetentes, qui ex hoc tempore in ducentos annos necdùm edebatur in lucem. Agnoscant Francos & Saxones

iam nunc ſub Diocletiano littora Galliarum infeſta habuiſſe. Quanquàm de Francis maiores etiam ineptiæ memorantur, quòd originem ducant à Troianis, & conſederint ad paludes Mæotidas in Sicambria. Quid autem per tot egerint ſecula, quos duces habuerint, ne ſomniari quidem poſſunt. Et quidem Sicambria non ad Mæotidas paludes in Oriente, ſed ad Rheni fluenta fuit in Occidente, teſte Cæſare, Strabone, Ptolemæo, & omnibus Coſmographis. Inepti homines eò confugiunt, vt dicant aliam Sicambriam fuiſſe hîc & ibì: nec tamen vnum ex Geographis teſtem producunt: & vt mille tergiuerſationibus vtantur, conuincit eos propria fabella de mendacio, quòd aiunt ſub Valentiniano Francos migrâſſe in Germaniam: Nam teſtes omni exceptione maiores quos nominauimus, conuincunt ſub Diocletiano Francos habitâſſe in Germania, cùm excurrerent ad prædam in mare Britanicum cum ſocijs Saxonibus. Accedit alius teſtis Diuus Hieronymus, qui in Hilarionis vita teſtatur ſub Conſtantio Imperatore veniſſe nobilem iuuenem ex genere Francorum: Ea, inquit, gens media inter Sueuos atque Saxones habitat. Quid poteſt expreſſiùs dici? quid ad confutandam fabulam validiùs? Inuentus eſt ex Gallicis ſcriptoribus, homo qui configeret cornicum oculos, quique, vndè prodijſſet fabula, aperiret: cuius hæc verba ſunt: Valentinianus, inquit, Cibalienſis ex filia Genebaldi Sicambrorum regis, quem alio nomine dixêre Priamum, natus, peruenit ad Imperium: Sicambriani, id eſt, Franci, ab eo inuitati ſunt ad debellandos Saxones ſupra Lanum habitantes (à quo fluuio Alani dicti ſunt) in Oceani littore reſidentes ſupra Rhenum: qui Romanum aliquandò Imperium incurſabant:

bant: & quia debellari commodè non possent à Romanis, ad paludes intransibiles, quibus se tutabantur, promisit, si gens Sicambriana dicta, Saxones debellaret, quòd tributo decennali laxarentur.

CAPVT XVII.

HAec sunt Gallici scriptoris verba: in quibus attende prudens lector: Alanos Asiaticos esse populos in vasta Scythia, quos in Romanis prouinciјs aliquandò legimus diuersatos: sed quãdò transiērint, incompertum habemus: nisi quia legimus eos cũ Wandalis venisse primùm in Gallias & Hispanias, indè Gothis adhæsisse in Bætica. Quem autem fluuium dicit Lanum, non agnoscimus: nullus enim est in Saxonum regione hoc nomine riuus: Si tamen diceret Salanos, hoc est, habitantes ad Salam, possemus Saxones agnoscere: Sed tamen hoc compertum est, Saxones à Francis debellandos, iussu Valentiniani designari: Nam & Orosius expreßè de eodem Imperatore ait: Valentinianus Saxonum gentem in Oceani littoribus & paludibus inuiјs sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditãtem, in ipsis Francorum finibus oppreßit. Hîc videant fabulatores, vndè sit nata erroris occasio. Saxones erant, non Alani, nisì Salanos dixeris, in paludibus Oceani occidentalis, non Mæotidis orientalibus. Annumerat autem Chaucorum, hoc est, Phrisonum, gentem Saxonibus, quòd multa illis bello societas esset: illi enim palustribus locis habitant: Nam Saxones campis habitãt apertis. Subnectit: Quos in Francorum finibus (quæ nuuc Franconia dicitur, olìm Sicambria) adiutus gentis illius armis, Imperator repreßit. Nã quòd decennalem fabula commemorat à tributis immunitatem, & exacto decennio rebellionem ad Imperium,

vanum arbitror: Nam Valentinianus solis annis vndecim fuit in Imperio: nec Sicambris, hoc est, Francis suis, vlla arma ostendit. Hæc quadam digreßione de Francis non inutili, sint satis: quandò Saxonum Francorumq́ societas in maritimis spolijs nos euocauit: diutiùs tamen quàm vellem, me fabella detinuit: mâllem enim res gestas tibi lector obtendere, quàm cum laruis pugnare. Sed quid faciemus superbia Gallorum? qui fabellas tales adorant in gremio: nec tamen infructuosum erit errores dimouere, in quibus commemorãdis magno flatu se Gallici scriptores sonoros & esse putant, & gloriantur. Saxonum autem primordia scribentes, anteà retudimus: & iam se conuictos agnoscant: quandò tot sunt testes grauißimi, diù sedisse hanc gentem in sua prouincia, priusquàm Theodericus Francorum rex, cuius temporibus Saxones ferunt aduentâsse, nasceretur. Fabulam autem vndè cõpegêre de mercata à Thuringis terra, & disseminato puluere, posteà attingemus. Hoc autem nunc intelligant, longè vetustiorem esse gentem, quàm sint illi arbitrati: Credant Saxoni, Ptolemæo, Eutropio, Hieronymo, Orosio, qui vna voce testantur; Saxones in sua prouincia diù ante Theodericum consedisse.

CAPVT XVIII.

QVid domi potuerit ea tempestate gens Saxonum, ex his rebus conijciamus, quas foris gesserit. Nam circa annum Christi quadringentesimum quadragesimumnonum cùm Britones, gens insulam Oceani præclaram incolens, quæ nunc Anglia dicitur, à Pictis & Scotis premerentur: nec à Romanis, iam magno bello implicitis, vltrà auxilium impetrarent, aliquandiù suis se viribus sunt tutati: sed cũ impares hostibus & viderentur & essent, ab proximis Germaniæ littoribus Saxones

ad

ad stipendia deuocabāt, vt propugnatores eorum fierent in hostes: quod quo ordine gestum sit, paulò altiùs repetemus, testem introducentes illius gentis domesticum, & apud omnes authoritatis non vulgaris, venerabilem Bedam Anglicum, Anglicanas res perscribentem: Picti, inquit, gens, vt putatur, Scythica, longis nauibus aduehitur Hyberniā, sedes ibi petitura: eam tunc Scoti tenuêre: qui super hac re ab aduenis interpellati, respōderunt, locum aduenis in prouincia non esse, sed humanitatis se habere consilium, quod illis impertiantur: esse non longinquam insulam, quam ipsi sereno cælo videre consuescerent, habitatoribus non admodùm plenam, agris suis longè feraciorem, cælo mitiorem, quam comprahendere contendant: si armis suis indigeant, venturos auxilio. Hac responsione placati Picti, abiêre: & aquilonares partes monstratæ insulæ non magno negocio apprahēderunt, ibi sedentes. Scoti autē non longè post ea tempora & ipsi in Hybernia sibi non diutiùs manendum, ex quibuscunque causis, putauerunt: vtentes consilio, quod antè Pictis ostenderant, nauigabant in eandem insulam: & Pictis aliquandiù resistentibus, numero & armis præstantes, præualuerūt: ità vtraque gens eam insederat prouinciam, quæ iā diù Scotia est appellata: quā à Britania increscēs maris æstus dirimit: cæterùm obseruato tēpore maris refluentis, sicco vestigio peruenitur ab altera in alterā. Cū antē vtrique genti angusta prouincia esset, ampliandas sedes cōmunibus viribus decreuerunt. Itaque apparatis nauibus, & vada & portus Britaniæ reliquæ tentauerunt: & copijs militum suorum expositis, incolas in anteriora retrudere sunt conati.

CAPVT XIX.

BRitones cùm iādudùm Romanis paruissent ab Iulij Cæsaris tēporibus, qui primus classe ab Gallis insulā introi-

introiuit: deindè sub Claudio per ministerium Vespasiani tunc ducis, posteà imperantis, eam deditam pro Imperio recipientis: quam rem tanti fecit Imperator, vt filium ex ea Britanicum iusserit appellari: Deindè sub Imperatore Seuero, qui grandi fossato prouinciam in ea Romanam diremit ab hostica terra: qui etiam in ea vitam finiuit: & continuato in ea Imperij iure, etiã Constãtius Magni Cõstantini pater, iam Augustus, ibi clausit diem extremum: tumulatus Eboraci. Cùm ergò, vt dicere cœpimus, ad hæc vsque tempora Romanis paruisset prouincia, iã Britones pressi à Pictis & Scotis, auxilium Romanorum implorauêre: Præfuit Gallijs pro Romanis ea tempestate Aetius patritius sub Imperatore Valentiniano eius nominis III. Is implorãtibus socijs legionem militum ex Gallijs misit: cuius præsidio ab hostibus securi defensiq́ Britones quieuêre. Sed cùm grauioribus motibus Gallia quaterẽtur, reuocabat eam Aetius legionem, vt Gallijs consuleret. Per quæ tẽpora Picti & Scoti cernentes Romano præsidio nudatos Britones, grauiùs inuasêre. Illi ad solita recurrentes consilia, miserabiliter ab Aetio postulauerunt legionem remitti: quòd iam præter libera corpora, quæ ipsi Romanis deberent, nihil reliquum haberent: Si tueretur, esse spem recuperandorum omnium: si minùs, iam præter miseram animam, quam pro libertate ponerent, habere se nihil. Aetium etsi calamitas sociorum grauiter permoueret, maior tamen cura animum perurebat, quòd Huni, Gepidæ, & vandali, Sueui, Saxones, Alani, & multæ prætereà barbaræ nationes, Gallijs imminerent: ità vt omnium militum copia ad tutandam regionem opùs videretur, auxilium implorantibus Britanis mittere non potuit: ineundũ enim fuit grauissimũ illud & omni seculo memorabile præliũ in campis

pis Catalaunicis: Iubebat bono esse animo socios, & suis se aliquandiù viribus sustinere: quam primùm poterit, se præsidia missurum. Operæprecium putaui verba Bedæ inserere: & ex epistola lachrymis plena partem ponere, quam Britones Aetio misêre: Aetio ter consuli gemitus Britanorum: & priùs interpositis quibusdam hæc inferunt: Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum: aut iugulamur, aut mergimur. neque tamen per hoc quicquam auxilij impetrârunt. Nam Aetium inprimìs Gallicanæ expeditionis cura totum occupauit: & Hunorum apparatus, qui dietim nunciabatur, deterrebat, nè quas haberet copias, diminueret: qua ratione nequiuit Britanorum precibus satisfacere. Itaque Romani ciues qui Britaniám frequentes diuersis ex causis inhabitabant, & ipsi simul Britani cùm se à Pictis & Scotis diutiùs tueri diffiderent, Anglos Saxones, datis in stipendium pecunijs, ex proximis Germaniæ littoribus conduxerũt præsidio affuturos: qui quidem Saxones cognomento Angli, duce eorum Vortegerio insulam ingressi, Scotos atque Pictos prælio represserũt superatos: Sed ipsi posteà mercenarij Saxones ambitione ducti, magis Britonibus, quã Picti aut Scoti hostes, nocuerunt: Romanos enim ciues, & Britanorum primores, maiori ex parte vario genere mortis interfecerunt: ex eóq; tempore cœperunt Saxones Angli Britaniæ dominari. Sic memorant Itali scriptores.

CAPVT XX.

BEdam indigenam, quem testem introduximus, his de rebus scribentem, quia multis incomperta res est, Saxones Britaniam de suo nomine, quòd Angli dicerentur, dixisse Angliam, audiamus: vt erubescant inscitiam

scitiam suam, qui Saxones ex Britania ortos fabulantur, nescientes, Britones ex Anglis Saxonibus Anglorum nomen mutuâsse! Verba eius ponenda sunt: Anno, inquit, ab incarnatione Domini CCCCXLIX, cùm Orientis Imperium teneret Martianus, & Valentinianus Augustus Occidenti praeesset, Anglorum siue Saxonum gens inuitata à rege Britonum Vitigerio, Britaniā tribus longis nauibus aduehitur: & in Orientali parte insulae, iubente eodem rege, locum accepit commanendi: quasi pro patria pugnatura: re autem vera hanc expugnatura suscepit. Inito ergò certamine cum hostibus, qui ab aquilone ad aciem venerāt, victoriam sumpsêre Saxones: quod vbi domi nunciatum est, simul & insulae fertilitas, & segnitia Britonum, mittitur confestìm illo classis maior armatorum, ferens manū fortiorem: quae praemissae adiuncta cohorti, insuperabilem fecit exercitum. Susceperunt ergò qui aduenerant, donantibus Britonibus, locum habitationis inter eos ea cōditione, vt pro patriae pace & salute in hostes militarent: illis militantibus debita Britones stipendia ferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniae titulis fortioribus, id est, de Saxonibus, Anglis, Iutis: De Iutarum origine sunt Cantuarij & Vectuarij, hoc est, ea gens quae Vectam tenet insulam, & ea quae vsq; hodiè occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, posita contra insulam Vectam. De Saxonibus, hoc est, ea regione antiquorum Saxonum, venêre orientales Saxones, meridiani, & occidui. Porrò de Anglis, hoc est, de illa patria quae Anglia dicitur, & ab eo tempore vsq; hodiè manere deserta inter prouincias Iutarum & Saxonum perhibetur, orientales & mediterranei Angli, paritérq; tota Nordhumbrorum progenies, id est, earum gentium quae ad boream fluminis Humbri inhabitāt, caeteriq; Anglorum

glorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi, duo fratres Hingest & Horsa: è quibus Horsa posteà occisus in bello à Britonibus, hactenùs in orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filij Wetgisli, cuius pater Vecti, cuius pater Vecta, cuius pater Voden: de cuius stirpe permultarum prouinciarum genus regium, originē duxit. Nō mora ergò cōfluentibus in insulā certatìm gentiū memoratarum cæteruis, grādescere cœpit populus aduenarū, ità vt ipsis quoq; qui aduocauerant, indigenis essent terrori: cùm subitò inito ad tempus fœdere cū Pictis, quos longiùs iam bellando pepulerunt, in socios arma vertere incipiunt: & quidē primùm annonas sibi abundantiùs subministrare cogunt: protestantes, ni facerēt, se rupto fœdere omnem regionē vastaturos. Nec segniùs exequuntur: Siquidem, vt breuiter dicā, accensus manibus paganorū ignis, iustas de sceleribus populi vltiones expetijt: non illius impar qui quondàm à Chaldæis Hierosolymarū mœnia, immò & ædificia cuncta consumpsit. Sic enim & hic agente impio victore, immò disponente iusto iudice, proximas quasq; ciuitates agrosq; depopulans, ab orientali mari ad occidentale, nullo prohibente, suū continuauit incendiū: totamq; penè insulā pereuntis superficies obtexit. Ruebant ædificia publica simul & priuata: passìm sacerdotes inter altaria trucidabantur: Præsules cum populis sine vllo respectu honoris, ferro pariter & flāmis absumebantur: nec erat qui crudeliter interēptos sepulturæ traderet. Igitur nonnulli de miserandis reliquijs in montibus cōprehensi, aceruatìm iugulabantur: alij fame confecti, protendētes manus hostibus dabant, pro accipiendis alimentorū subsidijs, & æternū seruitiū subituri, si tamen nō continuò trucidarētur: Alij trāsmarinas regiones dolētes petebāt: Alij

præ-

præstolantes pacem, in patria trepidi pauperem vitam in montibus & syluis & rupibus, mœsta & afflicta mente semper agebant. At vbi hostis exterminatis dispersisq; insula indigenis, domum reuersus est, cœperunt & illi paulatim vires animosq; resumere, emergentes de latibulis quibus abditi fuerant: & vnanimi auxilium cælesti consilio petentes, nè ad internecionem vsquequaquè delerentur. Vtebantur eo tempore Ambrosio Aureliano duce, viro modesto: qui solus fortè Romanæ gentis, tempore præfatæ tempestatis superfuerat, occisis in eadem parentibus, regium nomen & insigne ferentibus. Hoc ergò duce pugnam capessunt Britones: & victores prouocantes ad prælium, victoriam Deo fauente suscipiunt: & ex eo tempore nunc hostes, nūc ciues vincebant, vsque ad annum obsessionis Badonicij montis: quandò non minimas eisdem hostibus strages dabant, quadragesimo circiter & quarto anno aduentûs eorum in Britaniam. Hæc verbis venerabilis Bedæ repetere volui, quo maior esset fides historiæ.

CAPVT XXI.

His testimonijs Bedæ adijciendum putaui: cùm dicit ille, Anglorum in Saxonia patriam, ex illo eorum in Britaniam transitu vacuatam dici, non ità accipiendum, quasi ea regio habitatoribus indigeat, cùm emittat quotidiè qui per omnes se prouincias diffundant: sed quòd tum desiderare visa sit cultores, cùm tam frequentes ad militiam commearent. Angli quidem, teste etiam Ptolemæo, vocati ab olim, sed ætatis processu corrupto (vt fit) vocabulo, pro Anglis Angiri dici cœperunt, quorum princeps Wedekindus posteris seculis toti prouinciæ dominabatur illo tempore, quo Magnus Karolus prouinciam omnem Saxoniæ ad sacra Christi cogeret: hodieq;

dieq; principes Saxoniæ se duces Angriæ & Westphaliæ præferunt in titulis. Coloniens. quoquè Archiepiscopus ex die destituti Henrici Leonis, illum sibi assumpsit inscriptionis inter alios titulum. Hoc quoquè non prætereundum, quòd cùm Beda genus regium commemorans, Vecti & Vectam nominet, hodiè extare oppidum cum arce, & fluuium eius nominis, in testimonium antiquitatis. Sed & illud adyciendum, quòd posteaquàm Angli Saxones omnem insulæ principatum cum translato etiam nomine desumpsêre, Britones præter eos qui bellorum tempore se tempestati subtraxêre, populariter egreßi, in continentem Galliarum, ex aduerso Britaniæ littore se collocârunt: eamq; de suo nomine dixêre Britaniam: quod etiam in hodiernum diem prouincia vocabulum seruauit. Sed quam suæ originis insulam seruare nō poterant, Angli Saxones Angliam de suo nomine dixêre: Britones vicißim appræhensam Galliæ regionem, suo nomine signârunt: inq; ea meliorem sortiti fortunam, in id roboris excreuerunt, vt qui pridèm suam tueri non poterant, nunc alienam appræhensam non solùm defenderant, sed ex ea reliquam etiam Frāciam regibus fecere infestam: semper contumaces, semper Francorum regibus infensi vsqueadeò, vt cum sequentibus seculis Normanni Galliarum littora apprahendissent, eaq; ex fœdere regum tenerent, adiecta est eisdem Normanniæ ducibus etiam prouincia Britaniæ: quam malè sibi parentē, vt pridèm Franci, sic posteà Normanni sunt experti: quod etiam in nostra Norwagia significauimus. Multis verò seculis ducem suum sortita est Britania vsque ad ætatem nostram, qua nouißimus dux Franciscus, sola filia relicta decedens, Romanorum regi Maximiliano, cum desponsa filia eius potiundæ spem fecit: sed præuenit eum rex Franciæ

Karolus VIII. qui deductam puellam Romanorum regi, vbi Franciam pertransire constituit, detinuit: sibi iunxit, reginam vocauit: & ipse moriens sine prole, successori suo Ludouico pridèm Aurelianensi duci, pridèm sororio suo relictam coniugem habere fecit: monstrosis semper nuptijs infelicem fœminam, nulli prouenientem marito, nisi quem iure tenere non poterat. Ea nouissima stirps Britaniæ, nunc alterum sortita thalamo regem, hodiè est regina Franciæ.

CAPVT XXII.

MVlta deindè multis seculis in Anglia sequuta sunt bella: sæpè Galli incursârunt, sæpius Picti & Scoti: sed Saxonibus gladio ius suum tuētibus, diuisæ cœperunt esse gentium mansiones, vt Britones in sua patria manentes, qui iam ex magna parte Christi iugum susceperant, in suis finibus consisterent: Saxones verò gentilitia sordentes fœditate, suis etiam se terminis in insula capaci continerent: donèc miserante Christo, & illi per instantiā beatissimi Papæ Gregorij, Euangelicum iugum susciperent: cùm ille, vt scribitur, Anglorum Saxonum fortè pueros ex Britania captos Romæ cerneret venales. Quæ res indicio est, Romanos in Gallijs duces, non destitisse ab infestatione Britaniæ, in qua captos Anglorum Saxonum filios Romæ venundarent. Hanc ergò gentis Saxonum in Britaniam, quam de suo dixêre nomine Angliam, transitionem, in præclaris gentis facinoribus numerantes, hoc loco amputabimus: relinquentes quæ illic gesta sunt annalibus Anglicorum: quos, vt audio, habent expeditissimos. Quòd autem inuitati in prouinciam, sedes acceperant, sed perfidia vsi, arma verterant in socios, non laudo perfidiam: nec excuso in sociam nationem violentiam: sed pro illorum ingenio tem-

porum,

porum, magnificum erat in aliena prouincia ſedes tueri: quod fecêre Frãci in Gallijs, Gothi in Hiſpanijs, & item Saxones in Britania: & ipſi rerum domini Romani, quid aliud fecêre in orbe Romano, magnũ regibus beneficium præſtantes, ſi illos regio nomine dignarentur: non abripientes quod non poterant adimere, & beneficium de eo facientes, quod per vim armorum non inuaſêre: vbì non tam ſæpè voluntas defuit, quàm facultas. Sed hæc interìm: in Saxoniam reuertamur.

CAPVT XXIII.

Saxones igitur qui, alijs in Britaniã migrãtibus, domi ſederãt, intereà nõ omninò quieta tẽpora habuêre: inuitante Aetio Romano patritio, cùm Hunorũ bellũ immineret, nõ difficilè paruerunt: Nam armatis copijs non paucis, tãto exercitui deeſſe non ſunt paſsi. Tanti autem tum conuenêre diuerſarum nationũ, & tam magni exercitus, quantos in Europam nunq̃ conueniſſe in ſubiectis Toloſæ campis conſtabat: Catalaunicos tunc vocabant: cum Romanis, quorum dux Aetius, vir militari diſciplina eruditiſsimus, Wiſigothæ, quorũ rex Theodericus cum filio Thuriſmundo: Burgũdiones hac parte ſtabant. Franci iam recèns ex Germania Rhenum tranſgreßi in Gallias, quorum rex Merouæus, qui Clodioni patri ſucceſsit. Saxones genus hominum ea tempeſtate Romanis incompertũ: Nam quid rerum cum illis habuerit Druſus Nero Auguſti priuignus, iam in obliuionẽ tranſierat: magìs verò quid cum Cimbris, quibus tum Teùtones Saxones iunxêre arma: Lutetiani quoq; Pariſiẽſes, in quem locum Franci non longè pòſt regni ſedẽ conſtituerũt, hac acie militauêre Romanis. Ab Hunorũ autem parte ſtabãt cũ gente tũ validiſsima, & multarũ victrice nationũ, Gepidæ, Oſtrogothi, tres fratres æquè reges: in

quibus erat pater Theoderici, posteà Italiam magnificè regentis: Marcomanni, Quadi, Heruli, & Thuringi: qui omnes ad quingenta millia numerum expleuêre. Acies in hunc modum structæ sunt. Attila imbellem mulierum puerorumq́; turbam inter carros, quorum vis maxima suo exercitui inerat, ad proximos colles primùm semouit: & indè structa apertis campis acie, sese cum Hunis suis medium locauit: Ostrogothos reges sinistro, Ardaricum Gepidam dextro cornibus præfecit. Structuros autem Theodericum Aetiumqúe, tardauit cõperta Sigibaris Alanorum regis perfidia: quem resciuerũt ab Attila corruptum cõstituisse, cùm primùm conseri pugnam esset cœptum, ex cornibus, in quorum altero sperauerat locari, ad hostes transire, vt laborantibus in prælio Romanis & Wisigothis à tergo instaret: Veriti tamen duces, nè, si in perfidum Sigibarem acerbiùs decernerent, Alanos pessimo loco & tempore abalienarent, & duplici damno eos quibus ipsi carerent, hostico adderent exercitui, dissimulârunt: Sigibareq́; quid fieret ignorãte, municipij, quod Tolosæ ille proximum tenebat, portas ab extra obice muniêrunt: & stationes, nè Huni possent ingredi, addiderunt: ipsum verò regem cum Alanis curârunt acie media cum auxilijs contineri. Theodericus exindè cum Thurismundo filio & Wisigothis, nè Ostrogothis concurrerent, sinistrũ, Aetius cum Romanis & Burgundionibus ac Merouæo Francorum rege, dextrũ cornu tenuêre: Saxones cum Alanis media acie sunt Hunis obiecti. Fortè erat in campo tumulus vtrisque castris pari spatio proximus: de cuius opportunitate, vt apparuit, maxima, cùm exercitûs duces certâssent, occupauit Thurismundus: Concurrentibus indè cornibus, prælium vbiquè est initum pro numero & multitudine maximum

atro-

atrociſſimúmque: Sed in tanta barbarorum quæ vtriſq; inerant caſtris colluuione, adeò multiplex, adeò varium, vt nec ipſi qui aderant, pugnatores intellexerint, quo ſint ordine commiſſa certamina: Cædem verò inauditam, ac in medio campo riuos ac ſanguinis torrentem fuiſſe, taliter ſcribẽtibus conſentio: quod neceſsè fuit accidere, cùm hincindè armatæ legiones, in quam iratæ ſæuirent, inconditam ac propè inermem multitudinẽ hoſtium obiectam habuére: indè ardentes inter ſe ſummis odijs Scythæ, mutua feritate ac ſæuitia concurriſſent. Dum autem recedentes Hunos, & in fugam verſos, ardentiori animo inſequitur Theodericus Wiſigotha, ſuorum magìs preſſura alliſus, quàm hoſtium ferro interfectus occubuit: & tũc prælium, quod ad ſerum diei erat cœptum, in dubiamq; noctem continuatum, interuentu vmbrarum vtrinquè diremptũm eſt. Attila poſtquàm ſe magna cum clade ſuperatum videt, intra carrorum ſepta cõfugit: ſcutatisq; in circuitu, vt valli ſpeciem pro carris ſtantes exhiberent, diſpoſitis, ſagittarios adiungit: vim hoſtium, quæ improuiſa fieret, quoàd acies ſtrueretur, propulſaturos: Et nè aut viuus in poteſtatem hoſtium veniret, aut mortuus careret ſepultura, iumentorum clitellas in ſtruem congeſſit: in qua, ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticis confodi, ac ſubiectis ilicò flammis cremari iuſſit. Cæſa fuiſſe eo in prælio ex vtroque exercitu CLXV. millia, qui minùs, qui plùs, CLXXX. ſcribunt. Hanc pugnã, quòd omnium fuerit omni memoria maxima, hoc loco explicui: præſertim quia Saxones, quorum geſta proſequimur, ſtabant in parte victrice: oppoſiti medio agmine Hunis: in quo non mediocrem ad victoriam operam intelliguntur contuliſſe.

CAPVT XXIIII.

PEr eadem tempora cùm Franci, duce Clodione, trãſito Rheno Belgicam Galliam introiſſent, quòd iam Galliæ viribus exhauſtæ, & crebra exterarum nationum incurſione extenuatæ, ſuis armis parùm poſſent, Romanorum etiam exilibus præſidijs tutarentur, accepêre imperia venientium. Ità factum eſt, vt Franci Germani, iam ſemèl ac iterùm antè tranſito Rheno, cùm ſedes in Gallijs quærerent, retropulſi: nunc verò audentiores facti ab exemplo Burgundionum, qui iam prouinciam ſuam inhabitandam acceperant, in qua perſeuerat nomen in hodiernum: & Gothorum moniti fortuna, qui iam Hiſpanias occupauerant, & Wandalorum, qui iam in Aphricam tranſierant ex Betica, & ipſi Franci, explorato quòd Gallia Romanorum modico præſidio tutaretur, tranſito Rheno, in Gallijs primã vrbem Cameracum accepêre: indè mouentes in Tornacum, quòd valido Romanorum præſidio teneretur, vi vrbem capere aggreßi, fruſtrantur: ſed elicitos ad pugnam Romanos prælio ſuperant: illam perindè vrbem ſuæ fecêre ditionis. Clodioni autem moriẽti in Gallijs ſucceßit Merouæus filius: qui magno illi, quod diximus, prælio intererat pro Romanis: cuius filius Childericus cùm ampliandæ ditioni intenderet, reperit Odoacrem Saxoniæ ducem Aurelianis imminere. Sic enim in prædam ſibi præſtitas Gallias cuncti putauêre, vt ſuum eſſet, quod quiſque occuparet. Sed Childericus tum ſuperatũ prælio ducem excedere coegit. Nec erat noua neq; inſolita Saxonum in Gallijs militia: Nam ſunt ex Gallicis ſcriptoribus qui affirment, magnos illos reges, qui Romanis, & præcipuè Iulio Cæſari conflictarentur, fuiſſe Saxones. Ferunt à veteri memoria Anſonaricem gentis Saxonum principem opportunitate inuitatum,

uitatum, de strage quam audierat patratam in Italia de Belgicis, qui profecti fuêre cum Cimbris, cùm iam Belgicam iuuentutem bello consumptam putaret, duxisse in prouinciam trans Rhenum, vt vindicaret & patris, & aui mortem, à Belgicis peractam, Wandalos, Sueuos, Histrios, in societatem belli pertrahēs, mouit in hostem. Leo dux Belgicæ, quas potuit in aduersos hostes vires comparauit: & inito prælio, Leo dux cecidit. Gotfridus frater bellum renouans, cùm vtrinquè pertinacissimè dimicaretur, extraxit pugnam in noctem. Sed cùm iam tertiò manus consererent, ità intercepti sunt Belgici, à fronte Saxonibus pugnantibus, à tergo ab auxiliaribus Saxonum circunuenti, inter media cœpta opprimuntur, vix elabente cum paucis duce Gotfrido. Victores, terra peruastata, vrbes capiunt: apud Valentianas trepidatum est: Vicit tamen instantia Saxonum, vt arcem fortissimè defensam occuparent. Omnem igitur regionem inter Rhenum & Scaldim, quæ nunc Lotharingia, Brabantia, & Leodiensis est, sibi tributariam fertur fecisse dux Saxonum: Deindè, cùm Gallias ab Romanis permissas Iulius Cæsar tueretur, Ariouistum regem, cuius est celebre in Romana historia nomen, ijdem Gallici scriptores affirmant, Saxonum fuisse principem. Sed ego hæc, vt parùm comperta, non ausim affirmare: præsertim, quòd Ariouistus non ea parte Galliarum, copias suas, quas Cæsari opponeret, habebat, quæ responderet Saxoniæ, sed magìs, quæ Sueuiæ. Testatur hoc Vesontionum oppidum: quod vsque hodiè manet in finibus Burgundiæ imperialis, nunc vocant Bisontium, sedem archiepiscopalem. Id verò respondet superioribus Germaniæ partibus. Sed sit huius relationis fides apud authores suos.

CAPVT XXV.

Libet hoc loco exagitare eorum inſcitiam, qui Iulium Cæſarem aiunt in Germania ſeptem opportunis locis arces de nomine ſeptem planetarum fundâſſe, quam velut ſacram hiſtoriam ſtulti adorant. In ipſa quidem narrationis ſuæ fronte prodit fabulator inſcitiam ſuam, cùm tres tum extitiſſe reges commemorat, Iulium, Craſſum, Pompeium: Ignorat bellua regium nomen tam fuiſſe Romanis inuiſum, vt ne tũ quidẽ Iulius Cæſar, cùm monarchiã occupâſſet, auderet ſe regem nominare, ſed Dictatorem, ſed Imperatorem: non ergò reges, ſed primi erant authoritate inter ſenatores, hi, quos fabula commemorat. Nec orbis imperiũ diuisêre, vt ille fabulatur: ſed à ciuibus in prouincias miſſi, temporaliter gubernauêre: Vndè Iulius cùm decennio Gallias adminiſtrâſſet, conſulatum abſens petebat: quo non impetrato, bellum excitauit ciuile in ſenatum & patriam: cuius tum partes defenderet Pompeius. Nec vnquàm ſtetit idem Cæſar in Germania, vt imperium ibi gerens, arces fundaret: ſed bis tantùm facto ponte Rhenum ex Gallijs tranſiuit in Germaniam cum exercitu. Teſtis eſt ipſe Cæſar, qui res à ſe geſtas in caſtris conſcripſit. Extant Commentaria eius. Vix congreſſus hoſtibus, cùm illi fugerent in ſyluas, reduxit exercitum. Qui iſta requiris, in IIII. & VI. Commentariorum Cæſaris libris reperies: nihil perindè opus eſt verba ipſius Cæſaris introducere, quandò paſſim Commentarij eius vbiquè leguntur. Si tamen de Auguſti priuigno Druſo Nerone, & eius filio Germanico, diu in Germania belligerantibus legiſſent, probabilius in eorum perſonas fabulam contuliſſent. Sed neque hoc crediderim, illos fuiſſe arcium, quas memorant, authores: alioquì Ptolemæus, qui Saxones inter

ter antiquos scriptores primus nominat, quique satis erat propinquus temporibus dictorum Cæsarum, scribens sub Hadriano Imperatore, cùm commemorat omnia Germaniæ loca, non præteriisset, quæ ibi Cæsares fundauissent: & si ille Alexandrinus homo, dißimulanter gloriam Cæsarum transisset, Cornelius Tacitus Germaniæ diligentißimus designator, & Italicarũ laudum studiosus exequutor, non præterisset tot præclara Cæsarũ opera per Germaniã. Igitur totam fabulã cũ authoribus reijcimus, contenti veris narrationibus, quas testimonio ꝓbatißimorum introducemus authorũ. Hoc potiùs crediderim, aliquem ex Germaniæ proceribus militâsse Romanis, & sacra illorum perdidicisse, domúmque reuersum, Romanis idolis vel arces, vel templa consecrâsse: quale aliquid de Maroboduo temporibus Augusti narrat Strabo. Et hæc ad superiora tempora referantur, hoc loco per rememorationem dicta.

CAPVT XXVI.

VEntum est ad ea tempora, quæ hactenùs nostri prima Saxonum putauerunt, quibus hoc bellum inter Thuringos atque Saxones consertum est: quod vndè sit ortum, aliter nostri àc Franci memorant: vtranque seriem breuì exequemur. Annus erat post natum Christum quingentesimus, aliquot additis, cùm moriens Clodoueus, primus Christo fidelis Francorum rex, quatuor reliquit filios, Theodericum, Childepertum, Clotharium, atque Clodomirum: qui inter se regni ditionem, quam pater mirificè ampliauit, sunt partiti: concordibus animis, in suo quisque, demorabantur. Thuringis ea tempestate Ermenfredus rex præerat: qui suasu vxoris Amelbergæ, duos fratres, quòd regnum affectâsse dicerentur, Bertarium atque Baldricum necauerat: id

dolentes Franciæ reges, quòd eos sanguine contingerent occisi iuuenes, bellum indixêre Thuringo: mouentq; in hostē. Ille dolos struēs, qua parte intraturos sciebat, fossam grandē aperuit: eamq; viridātibus operit ramalibus atq; cespitibus. Ea re comperta, reges in hostem iritatiores feruntur: occurrentem prælio fundunt, & fugant: insequunturq; fugientem ad fluuium vsq; Onstrit: Ibì prælium instaurant Thuringi, ex fuga subsistentes: Sed tanto sternuntur à Francis ardore, vt stragis magnitudo pontem è cadaueribus strauerit Francis transituris. Ermenfredus tum ex fuga se cum paucis in vrbem recepit: vndè fide regia euocatus ab Theoderico in Tulbacum castellum, cùm ambularent inuicèm colloquentes, loco præcipiti Theodericus ex latere ambulantem, & nihil tale formidantem, cubito impellens, præcipitio collisit: regnumq; occisis eius liberis, in potestatem accepit. Hæc Gallorum commemoratio, nulla ex parte Saxones contingit: Aliter autem nostri rem narrant. Ermenfredi, inquiunt, coniunx Amelberga, soror erat regum Franciæ: ea per Iringum militem, cui rex multa permiserat, & cui penè totus incubuerat, (talis enim erat manu & consilio) regi suggerit, Theoderici Metensium regis ditionem inuadat: quòd notho minùs quàm legitimæ natæ Amelbergæ, regnum deberetur. Theodericus ad Ermenfredum legatos mittens commonefacit, vt regibus Franciæ integritatem fidei conseruet, se illi futurum non dominum, sed amicum, quòd regum esset sororius. Tum se insolens mulier occasionem putat esse nactam, qua mentis ardorem effundat: stimulat regem per Iringum militem, ferociùs respondeat legatis, regnum iustiori titulo sibi deberi per coniugem, quæ nata esset de regina matre, quàm Theoderico, qui natales suos non agnosceret:

ret: ferebatur enim ex concubina natus. Secundùm hæc verba Ermenfredus priùs re in concilio discussa, cùm omnes paci inclinarent, impares se Francorum viribus testarentur: Rex tamen instinctus ardore fœminæ, per militem memoratum legatis respondit: Amicitiam & affinitatem regum se magnifacere: mirari tamen, quòd Theodericus supra se dominij ius præferat: compertos esse natales coniugis suæ atque Theoderici, quòd illum seruilis ex matre conditio afficiat: illam stirps regia ex vtroque parente condecoret. Legati non leuiter accepêre ignominiosa responsa, scientes ea magni cruoris effusionem portendere: quæ tamen audiuêre, ad regem suum pertulerunt. Ille etsi excanduit audiens, tamē iram vultu preßit, modestè respondens: Ergò seruilem Thuringo conditionem præferamus, ostendamusq́ ei qui geniti simus. Nec moratus, validum conduxit exercitum ex omni ditione Francorum. Nec segniùs Thuringus, sciens quale incendium conflauerit: arma vocat, venienti occurrit hosti. Conuenêre exercitus hostiles in loco qui dicitur Rumberg: neuter pugnam detrectauit: ilicò magnis vtrinquè animis concursum est: Extracta est in noctem pugna, quæ in vesperum cœpta est: vmbræ dimouerunt prælian tes: nox castris custodes adhibuit. Vix orta luce, magno animorum ardore ad pugnam redeunt: certi non cedere: integri saucijs submittuntur: & per omnem, quæ longißima fuit, diem, certamen extrahitur. Tanta vtrinquè cædes commissa est, vt incertum pugnantibus esset, qua parte staret victoria. Tertia demùm lux prodidit Ermenfredum maiori parte copiarum esse nudatum: qui perindè se pro victo gerens, in vrbem Chidinga ad amnem Onstrit fugiens, se recepit.

CAPVT

CAPVT XXVII.

Theodericus verò cruentā ferens victoriam, dubitauit quid facto opùs esset, hostem trepidum insequi fugientem, an renouatis viribus ex integro in illum ducere: Vocat procerum suorum concilia: ibi re plenius discussa, erant quibus operæprecium videretur, feruentire vti victoria: & hostem conterritum, ac tantis viribus nudatum, vno nunc impetu opprimere: nam tempus illi respirandi permittere, quid esse aliud quàm hostem in se armare? Esse præterea vicinam Thuringis gentem, quæ, si in societatem belli Thuringis accederet, magnum de integro Francis nasci laborem, nisi ilicò duceretur in hostem: Vel hoc prouidendum, nè tantæ illis vires accederent: Saxones ante omnia pertentandos, si mora placaret, vt Francis armorum socij veniant: quòd facilè in Thuringos gentili odio laborantes, ducerentur. Ea comprobata sententia, mittuntur qui Saxones ad communionem belli, agrorum promißione, deuocent: nec difficulter inuitati, sequuntur promissa. Armant exercitum validum: & Francorum partibus accedentes, feruntur in Thuringos. Cùm in conspectum venissent Francorum Saxones, collaudauêre animorum alacritatem, mirati corporum proceritatem, diffusam per armos cæsariem, arma in promptu. Erant in Francis qui cauendum hoc genus militum prædicarent, nè fortè prouecti alieno auxilio, intolerabiles fierent Francis. Mittuntur ad oppugnandam vrbem, quæ hostium regem intùs haberet. Illi non segnes, certant mißilibus, vt mœnibus deturbent propugnaturos. Sed illi nihil territi, fortiter tuentur mœnia: at vbì de muris mißilia multa frustrà iacta periêrunt, statuunt obseßi erumpere: & nihil tale timentes, imparatos Saxones adoriri. Intùs struunt aciem:

aciem: & ordine progrediuntur ad intentos oppugnationi. Turbauêre primo impetu, quod necesse fuit, incompositos: sed vbi in aciem coiére Saxones, valida paribus odijs pugna conseritur. Thuringi pro vxoribus & liberis, próque vita & libertate certârunt. Saxones sese Francis ostentaturi, pro gloria laborauêre: Durum atque cruentum prælium, quod nulla potuit vis dirimere, nox interueniens diremit: cedentibus vtrinquè vel in vrbem, vel in castra: campus detexit quid pertinax labor diei peregerit: strages magna partium apparuit. Sed qui in vrbe fuêre Thuringi, quòd magnam suorum manum amisissent, nec haberent vndè vires iam clausi repararent, hostibus omnia foris pro arbitrio esse cernentes, solatia commeatuum, supplementa non deesse militum: sibi omnium rerum in diem maiorem futuram inopiam. Igitur Ermenfiedus Iringum suum petendæ paci ad regem Francorum mittit oratorem: facturum se ex æquo omnia, quæ reges Franciæ iubeant: modò affinem illi suum recognoscant: germanæ sororis ac liberorum eius misereantur germani: nihil peccâsse paruulos, extra noxam imbecillem fœminam, illis pacem Franci reges impartiantur, si minùs Ermenfredus mereatur. Hæc legationis erat summa. Vicit, qui in concilio erant, proceres miserabilis oratio: pacem petenti dandam decreuerunt. Iringus placido regis ac procerum responso lætus, ad dominum redit, iam anxium ad expectationem.

CAPVT XXVIII.

INtereà dum arma quiescunt vtrinquè, dúmque deliberant reges de forma paciscendi, egressus Thuringus quidam vrbe, ad fluminis ripam accipitrem emittit capiendis, quas viderat, columbis: ille volans in aduersam ripam, insequitur volucres fugientes. Saxonum quidam

reuoca-

reuocatum ab alto accipitrem, manu prehendit. Stabat tristis dominus accipitris, quem ille magno licitaretur: clamabat, vt qui ceperat, propiùs ad colloquium veniret, habere se rem quam occultam insinuet, magno Saxonibus, si sapiant, coemendam. Propinquauit ille, & vbi fide data propiùs constiterant, pactus est Thuringus priùs sibi reddi accipitrem, tum se detecturum in quo sit salus Saxonum constituta. Nec grauatè reddit, vir armis potiùs quàm venationi intentus. Ait Thuringus inter reges iam de pace conuenisse: prouidendum Saxonibus, nè coniunctis inter se amborum armis opprimantur: proindè nox illis proxima ad salutem data, si sapiant, illa vtantur. Hæc siue dolo ficta, siue reuerà decreta, Saxo qui audiërat, dißimulanda non putauit: vocato concilio rem aperuit: ibì perpensa in Saxones Thuringorum odia, nec satìs comperta Francorum fides, respicere fecerunt in vires, quas nupèr commisso prælio amisêre: Et cùm se vtrisque impares arbitrarentur, cœperunt ad nocturnam fugam nonnulli pendere. Tum senior quidam: Quòd audio Saxones in vobis fugæ consilium præualere, non probo: qui ab ineunte ætate militans in gente nostra, ad hanc quam cernitis caniciem peruéni: Saxonum semper arma tractaui: in castris nostratum consenui: nunquam versa retrò nostrorum agmina commemini: vinci fortè nonnunquàm Saxones potuerunt, fugari nunquàm poterant: ego hanc ignominiam vel primus detestor: hoc cano capite primus, si iubetis, ingrediar, signa præferens: sequantur me qui gloriam gentis adauctam volunt: fortibus viris minimum semper fuit periculi: imparatos Thuringos, & ab antiquo, & nunc rectiùs hostes, aggrediamur:

&,

& si sors velit, etiam Francos ex socijs adorituri. Incendit omnium animos senis oratio: arma corripiunt: & nihil metuentem vrbem aggreßi, pertinaciter oppugnant: deindè aggressam scandere, capiunt: sæuijt gladius in omnes qui arma tulêre: cæduntur obuij ciues, milites sine discrimine: cùm antè vrbs capta esset, quàm intùs intelligerent: incurrêre multi in hostes, ciues arbitrati, & extinguuntur. Rex Ermenfredus cum paucis vrbe elabitur. Franci etsi ad pacem inclinabant, victores tamen Saxones collaudant. elapsum regem eò respicere rex Theodericus arbitratus, quòd bellum resumptis viribus renouaret. Igitur mittit legationem post illum, vt ad pacta inchoata reuertatur: nihil se imperante factum: Saxones sua voluntate tumultuantes nunc quiescere. Credidit rex: & quod verum esse cupiebat, facilè persuasum habuit. Iam egerat cũ Iringo Theodericus, vt in suo conspectu dominũ suum venientẽ perimeret: magnis à se rebus munerãdus. Vbi venit in regis præsentiam Ermenfredus, victorem veneratus procidit, vt genua amplecteretur. Iringus stricto gladio iacentẽ dominũ confodit. Theodericus proditorẽ exosus, mox à se exire præcepit: Cui enim mortaliũ fidum fore, qui dominum sua manu confodisset? Iringus furẽs iã, certus mori, gladium intorsit, vt Theodericũ caderet: sed frustratus, in se vertit ensem: & dominũ, cadens, amplexu petiuit. Hic erat exitus ꝓditoris. Theodericus ꝓmißã Saxonib. terrã donauit: vrbẽ quã expugnauêre, ꝑpetuò cõceßit habitandã. Hic est ager ille, quẽ ab Thuringis nõ auro, sed sanguine mercatũ Saxones accepêre: nũq̃.n. Thuringi possedisse legũtur agros ad Hadeleriã: quos, vt fabula finxit, pro auro Saxonibus per arma sua defensos tradidißet. Sueui vsq; ad mare aliquandò dominati sunt, nunq̃ Thuringi.

Sue-

Sueui terram Saxonum, in Italiam cum Longobardis migrantium, aliquandò occupauêre: quod suo tempore dicemus: in proximo circa hæc tempora res gerebatur.

CAPVT XXIX.

DVm in hoc rerum statu Saxones agerent, Francis pacati, Thuringis quibus Franci præerant, nō molesti, quòd terras à Francis permissas incolerent, Albuinus Longobardorum rex iam diù in Pannonijs sedens, per Narsetem Italiæ præsidem, qui in ea deleuerat Gothorum reliquias, quòd iam insigni iniuria ab Imperatrice Constantinopolitana notaretur: illum velut eunuchum ad pensa inter puellas distribuenda reuocante: cùm ille respondisset, Telam se orditurum, quam Imperatrix cum totius Imperij viribus non resolueret, vocâssetq́; Albuinum in Italiam: vocatus ille venit cum gente sua, vxoribus & liberis vnà ductis. Prospexit tamen redituì, si quid aduersi contingeret: nam Hunis precariò suam attribuit prouinciam habitandam: Nec verò Albuinus reditui solùm prospexit, sed violentiæ cauit, quam est fieri posse opinatus: Nam vt munitior intraret Italiam, XX. millia Saxones sibi adiunxit, qui, quemadmodùm Longobardi, vxores, filiósque, cum omni supellectili carris impositos traxêre: insuperq́; duxêre ad fœtus suscipiendos equarum boumq́; armenta: præter iugandos aratro boues, & innumeram animalium multitudinem cibo mortalium suffecturam. Fuit verò migratio Saxonum alijs etiam populis accommoda. Clotharius nanque & Sigebertus Francorum reges, Sueuos ad Rhenum sedentes, in deserta à prædictis Saxonibus loca Germaniæ transtulerunt: cùm nec illos nihil malè de se meritos delere vellent, neque Galliarum partibus sibi vicinis coalescere æquanimiter tolerabant. Hæc

est illa emigratio, & Sueuorum in Saxoniam introductio, quam Speculum Saxonum in textu & glossa commemorat: cùm reuersi Saxones, pulsis Sueuis, deteriorem fecêre conditionem fœminarum, quæ Sueuis coniugio, quod mox dicemus, copulari sunt passæ: quòd ibì (quisquis erat Speculi conditor) falsò tribuit emigrationi, quam in Angliam fecêre Saxones: nam indè nunquàm sunt reuersi, insulam semèl apprehensam nunquàm deindè relinquentes. Mira est autem illis seculis tam crebra gentium transmigratio, quæ neque antè, neque posterioribus seculis tam frequens acciderat. Quis autem sine nutu gubernantis omnia Dei illam, vt vocant Itali, barbarorum eruptionem accidisse crediderit? Quis non videt perindè retusam superbiam Romanæ ditionis, quæ diù authorem suum distulit agnoscere? Nam vbi sanctorum martyrum abundantiùs, quàm Romæ, fusus est cruor? quo in loco magìs efferbuit pro falsis dijs principum indignatio? Ergò quod Roma diù irrogauit innoxijs, hoc passa est in ipsa vrbe, & Italia, & Romanis prouincijs ab illis nationibus, quas antè ignorauit vel contempsit.

CAPVT XXX.

Saxones cùm aliquandiù sub Longobardis in Italia militâssent, pertæsi alieni imperij, qui se ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam respexêre: Acceßit Francorum regum non obscura suggestio, quid vellent in Italia seruire, qui in libertate nati, etiam alijs, si satis niterentur, imperarent. Vrebat quidem Francos gloria Longobardorum, quòd locupletem prouinciam & dominam gentium tam facilè cepissent, imminerentq; terrore vicinis gentibus. Quocircà volentes Longobardorum Franci potentiam minuere, tale aliquid Saxo-

nibus per submissos instillauêre. Facilè persuaseris homini libero, suo iure viuere. Non surda aure Saxones accepêre, in quod sua sponte propendebant. Cùm ergò Longobardi essent bello Campaniæ occupati, Saxones transcendere alpes constituerunt. Id cùm Longobardi resciissent, non vltrà differendum rati, periculis occurrere constituerunt, quæ eos multa manebant, si Saxones, tam magnum præsidium abiissent. Sed quia Amatus prouinciæ Romanæ, & Francilio Aniciensis, præsides, ab regibus Franciæ communiti, arma ostenderunt Longobardis, in illos ducendum fuit: Omißis igitur Saxonibus, eò intenderant: cùm interìm Saxones suo itinere gradientes, per Gallias in Rhemenses sunt delati: & apud Strablonense rus castris positis, non paruo tempore quieti fuerunt: nec damna prouincialibus intulerunt: qui eos iussu regum commeatibus adiuuabant. Quamprimùm Saxones intellexerunt Burgundiones cladem accepisse ab Longobardis, & Amatum prouinciæ Romanæ præsidem interfectum, & Longobardos in Italiam reuertisse, timore laxati, mutàrunt mores: & omnia in Rhemensibus tumultu implentes, prædam vndiquè agebant. Ennius intereà Mummulus Romanus ciuis Amato suffectus, quem in Longobardos Franciæ reges multis copiis adiuuabant, Longobardos superauit: quarè ab Arithparto Parisiorum rege iussus, quod facere optabat, duxit in Saxones nihil tale timentes, & haud secùs quàm si nihil hostile commisissent, omnem curam custodiæ negligentes. Aggressus itaque Mummulus eos primo impetu fudit: dißipatósque persequutus, magnam in illos edebat cædem: colligentes tamen sese, & inuicèm adhortati Saxones, prælio volebant & iusta acie cum Mummulo confligere: sed multi

hinc-

hincindè missi à Francis regibus nuncij, vtrunque exercitum perduxerunt ad pacem: cuius fuerunt conditiones, vt Saxones relicta præda, & certa auri summa in compensationē irrogati damni persoluta, in Italiam, quà aduenerant, remearent: quandoquidem Sueui ab regibus Franciæ Saxonum terra donati, cedere loco noluerunt: ergò in Italiam remeârunt. Sed cùm essent ad priora loca reuersi, Longobardos iam factos insolentiores offenderunt: iterùm ergò remeare constituunt: & ad Sigebertum Metensium regem mittentes, certiora quàm priùs fœdera icerunt: quibus innixi, cum vxoribus filijsque, & omni supellectili Italia excessêre. Nè autem quà incederent prouincialibus nimìs graues essent, & commeatibus indigerent, sese in duas partes diuiserunt: Eorum vna per Niceam, altera per Ebredunenses iter tenuit, & tamen omnes simul deducente amicabiliter Mummulo, ad Sigebertum regem peruenerunt. Conuenerat autem in fœdere, quod regem inter & Saxones ictum erat, vt eos ille in patrias sedes restitueret: quas anno antè quintodecimo reliquerant cum Longobardis in Italiam profecti: optauerátque Sigebertus id facere: & Sueuis suasit, vt regionem partiri paterentur, velléntque æquo iure cum Saxonibus habitare. Saxones verò contrà, patriam sibi totam, non dimidiam, ex fœdere adiudicandam contenderunt. Et cùm altercationibus aliquandiù res protracta esset, institêre Saxones, vt si nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, si armis ipsi iustissimis quærerent, quod tanta cum iniuria negabatur. Passus verò ille est Saxones in Sueuos ducere: neque intereà destitit pacem quærere inter eos, fœderáque componi: sed nullis verbis,

nullis pollicitationibus molliri Saxonum pectora potuēre, qui ferro potiùs experiri, quàm pacto, vellent. Et ventum est ad prœliū: in quo superatis & magna internecione cæsis Saxonibus, mansit regio Sueuis: quam, prout initio accessûs sui facere cœperant, Sueuiam appellârunt. Sed tamen Saxonibus obnixè instantibus, cùm Franciæ reges alijs impliciti bellis tenerentur, arma vndecunquè contraxerant: & Sueuis de integro congressi, exturbârunt regione: & recuperatæ per arma patriæ, filios & vxores inuexêre. Crediderim qui inter Sueuos habitauêre Saxones, cùm ad prima prælia quieuissent, sperantes congentiles suos eorum viribus non indigere: vbì viderant profligatos, & iam magno prælio victos, multis amissis, viribus opùs esse, eorum accessisse partibus: & ità paribus animis à remanentibus & redeuntibus Saxonibus in Sueuos esse depugnatum. Eiectos prouincia Sueuos insuper contumelia affecêre: Nam legem sanxerunt, Mulieres Saxonici generis quotquot Sueuis denupserant, alienas à successione paterna haberi: & rursùs in suis consuetudinibus, quas posteà Speculo Saxonum indiderunt, cùm Karolus Francorum rex, & Romanorum Imperator, authoritate, vt ferunt, interposita confirmaret: mulierum conditionem in multis ob eam rem fecêre deteriorem. Verum est tamen, quòd inscitia Glossatoris causam refert in eam profectionem, quam in Britaniam Saxones fecêre: ignarus quòd indè nunquàm egressi, perpetua ditione insulam seruauêre: cum vxoribus & liberis ibì remanentes: sed ex hac Italica cum Longobardis expeditione, illa prouenerunt, quæ in fœminas sunt constituta.

CAPVT

CAPVT XXXI.

BErtoldus tum Saxonibus dux præerat ad arma vir impiger, cùm Dagobertus rex Metensium (quod Austrasiorum regnum nuncupauêre) à viuente Clothario constitutus patre, vicinam etiam Thuringorum prouinciam tenebat. Bertoldus autem cùm potentiam vicini regis suspectam duceret, occasionem iamdudùm quærebat eam imminuendi. Ortum est bellum, vt fit, inter vicinos de finibus. Dagobertus copijs validis in Metensium regione perarmatis, Rhenum traijcit, ducturus in hostem. Nec segnis Bertoldus Saxonum dux iamdudùm bellum sitiens, iuueni regi dux veteranus occurrit: Conseruntur manus: & graui vtrinquè prælio multi cadũt. Dagobertus acri certamine premitur ab opposito Saxone: vt decussa galea, partem cutatam capitis, cum adhærentibus capillis in terram demitteret: nec leuis erat ictus, cuius impetu decidens iumento, regius iuuenis propè erat vt caperetur, si non proximorum fidelium manibus eximeretur. Ergò attritis exercitûs sui viribus, paulatìm se retraxit rex Dagobertus, victoriam permittens hosti: quæ tamen non paruo illi quoquè constabat. Insinuat per nuncium Dagobertus patri, quo sint res in statu: orat quamprimùm suppetias sibi ex Francia venire. Pater, comperto, quo in periculo sit filius, raptìm contractis ex regno armis, & valido suorum conflato exercitu, ipse proficiscitur filio venturus auxilio: & transpositis copijs per Rhenum, magnis itineribus contendit ad filium: & iunctis exercitibus vnà mouent in hostem. Castra tum tenebat vltra Visurgum, nunc Wiseram vocant: qui limes est veteris Saxoniæ, hoc est, Westphaliæ, & eius quæ nunc nomen Saxoniæ retinet. Habuit tamen etiam illa tempestate Saxonia prouinci-

am vltra Visurgum in Hercyniam ab olim: & eam quam nupèr stipendij vice promeruit ex Thuringia ab rege Francorum Theoderico, cui tum, vt diximus, Saxones militauêre: in qua tum consederant vires ad prælium collectæ. Franci admotis flumini castris quoquè suis, insolito tripudiauêre clamore. Miratus, quid hoc esset, Bertoldus, audit ab his, quos rerum hostilium misit exploratores, venisse Clotharium Dagoberti patrem Francorum regem, cum nouis ad filium Francorum militum copijs: Illa de re exhilaratos milites, insolitum præferre clamorem, alacritatis indicem. Mirum, inquit ille, si Francorum rex, quem nupèr vita functum ferebant, nunc ex mortuis redeat depugnare. Dum parantur vtrinquè prælio, nunciatur Clothario, non credere Bertoldum adesse Francorum regem. Ad ripam ergò rex propiùs venit: & nudato cano capite, quo insignis noscebatur, videndum se Saxonibus præbuit. At Bertoldus rege conspecto, quem vita functum audiërat, exclamat: Venisti vetulum caput, canúmque pecus venisti, iuuenum te armis iterùm immiscens. Franci autem, cùm moram facere viderentur Saxones, concepta de recentibus viribus fiducia, vel nauibus comparatis, aut vado (res enim in obscuro est) fluuium transiêrunt: & inuasis Saxonibus, magna armorum contentione prælium conserunt: Nec segnes restitêre Saxones, diù æqua manu cum hostibus confligentes. Sed vicit Francorum pertinax instantia, propter innouatas & multiplicatas vires: cessêréque Saxones hostibus victoriam, cæso in medio pugnantium agmine duce Bertoldo: Quid enim facerent, sublato capite, membra? fuga sibi quisque consuluêre. Sequuti Franci, omnem Saxoniæ prouinciam

igni

igni ferróque vastauêre: nec abiêre priùs, quàm prodeuntes obuiàm proceres, de pace agerent, quandò bello tantæ moli impares viderentur. Summa fuit, vt Saxonia annuo Francis penso tributo, dominos ac maiores suos agnosceret. Tributum constituitur quingentorum boum, annua solutio. Hoc autem genus tributi, aut ei non dissimile in equis, quandoquè Saxones persoluerunt Daniæ, cùm essent ab illis quoq; armis & viribus superati.

CAPVT XXXII.

STabat hoc in rerum statu Saxonia non diù: nam eodem regnante Francis Dagoberto, Wandali, quos nonnulli corrupto vocabulo Winalos dixêre, cùm adhuc vicinam tenerent prouinciam, quæ nũc terra Brunswiccensis est, cum vicinis ecclesiarum prædijs, dissimulantibus, nescio si etiam ad eam rem inuitantibus, Saxonibus, vt per occasionem excuterent iugum Francorum: irrupêre in Thuringiam, tum Francis parentem. Gens erat viribus non contemnenda, exemplum sequuta congentilium suorum, qui sæpè transito Rheno, res magnas peregerunt: quod in Wandalia nostra explicuimus. Sed tum Saxones, misso ad Dagobertum Francorum regem nuncio, cum illo egerant, vt si armis suis pellerent Winulos gentem Wandalorum de Francorum prouincia, tributo liberi, & amici regis in reliquum tempus scriberẽtur. Accepêre conditionem Franci: Saxonésque contractis ad eam rem armis, pro arbitrio sponsionem impleuerunt: siue aperta vi, siue per pactionẽ res ageretur: obscurum enim permansit, qua via fieret, quòd nulli tũ in Saxonia scriptores haberentur, & in Frãcia gloriæ gentis inuideretur, nemo dignatur rẽ satis explicare. Sed tũ Frãcis per Saxones reddi-

ta est sua Thuringia: & in reliquum ijdem Saxones non tributarij, sed Francis fœderati habebantur. Quo tempore in Francia templum sanctis martyribus Dionysio & socijs extructum, à Christo, vt ferunt, est consecratum: prodente homine leproso, qui intùs pernoctabat: obtenta ab æditus venia: & in argumentum veritatis, mundatum se cunctorum oculis ingerebat: qui noscebatur paßim à multis proximo vespere leprosus. Hac etiam tempestate institutum est ius publicarum sub diuo nundinarum inter Parisium & sancti Dionysij oppidum in Francia, quod peragitur in agris, in tota Francia celebre: quod Lenditum vulgus appellat, ab edicto, vt est verisimile, detorto vocabulo. Per hæc tempora rex Anglorum Saxonum ex Anglia, nomine Cedoaldus, qui multis bellis fortißimè in patria dimicauit, ad Christum conuersus est: & tendens Romam, venit ad Chunipertum regem Longobardorum, qui filiam eius tenebat vxorem: à quo cum magno honore susceptus, Romam perducitur: & à beato Sergio papa baptisatus, Petrus est nominatus: cumq; adhuc in albis esset, Romæ moritur: & in ecclesia sancti Petri sepelitur: iam enim paulatìm Anglia tota cum omni gente sua ad pœnitentiam conuersa, credidit Christo.

CAPVT XXXIII.

Assiduum deindè bellum Saxonibus inceßit de Thuringia Francorum prouincia: in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæsierant, quotidiana de terminis quæstio erat. Sed & Francis Christianis principibus odiosum erat Saxonū nomen, quòd adhuc gentili sorderent errore: quocircà Karolus Martellus, Pipini Breuis filius, aulæ præfectus, qui Maior

etiam

etiam domûs dicebatur, non dißimilis poteſtate illi, qui olim Romano florente Imperio, Præfectus prætorio diceretur: pro qua dignitate mira inter Francos proceres fuit contentio: Sed tamen Martellus variè à fortuna iactatus, cùm carcere nouercæ elapſus eſſet, ad eam dignitatem peruenit, vt regnũ omne ſub illo adminiſtraretur. Iam enim reges partim ob puerilem ætatem, partim ob ſocordiam, regni gubernacula permisêre Maiori domûs: Ipſi velut idola domi ſedebant, ſemèl in anno populis ſe exhibuêre viſendos, reliquos dies in ocio & voluptatibus triuêre, vt olim Perſarum reges, qui nuſquàm ſe præbuêre conſpiciendos, ſed per amantißimos ſuî ſolùm adibantur, conſulti de rebus gerendis: qui ſtatus ſemper fuit perditioni proximus: Sic enim periêre Perſarum reges, ſic & Francorum regnum in alios per ſimilem ſocordiã eſt tranſlatum: &, ſi verum fateri licet, ſic perÿt Romanum Imperium: quòd quamdiù principes rem gerebant, omnia proſperè ſucceßêre: quorum erat nouißimus Magnus Theodoſius: poſt cuius interitum, quia principes ipſi per ſe rem agere detrectabant, ducibus permisêre, ſub quibus primùm declinauit, donèc in eam concederet vmbram, in qua vix cernitur hodiè. Sed tum Frãcorum res adminiſtrabat Martellus, vir illi ſeculo felicißimus: qui nisi illi ſeculo contigiſſet, actum eſſet de vniuerſis Gallÿs, quas tunc infeſtas fecêre de proximis Hiſpanÿs, quas occupauêre numeroſißimi Saraceni. Sed Martellus ſuo nomini reſpondens, vbiquè malleus hoſtium, vbiquè propugnator ſuorum, Aquitania & Vaſconia primùm, indè etiam Romana prouincia expulit Saracenos, mira virtute & incredibili felicitate vbiquè victor. Qui pacatis in Occidente rebus, cùm Saracenos ſuis & Romanis prouincÿs expuliſſet, conuerſus in alterum latißimæ ditionis

 angulum,

angulum, etiam illum purgare sordibus constituit. Saxones erant ea tempestate dæmonicolæ, & qui Christianam religionem aspernarentur: in eos conuersus Martellus, bellum instituit, & bellum inchoauit, quod demùm nepos eius ex filio, Karolus Magnus, peregit: Tantæ molis erat Saxonicam gentem patrijs ritibus auertere. Magno tamen tum bello pressi Saxones & exhausti, Karolo quidem Martello manus dedêre, componentes cum illo per qualescunque conditiones, sed leges Christianas accipere necdùm consenserunt. Et is quidem vir incomparabilis, vbi post mirifica quæ vbiquè victoriosè peregit opera, iam ætate fessus, priusquàm vita excederet, filijs Karlomanno atque Pipino, ditionem distribuit, de rege nihil pensi faciens: nam armis quæsitam dignitatem filijs relinquere disponens hæreditariam, viuens inter filios ità partitur, vt Karlomanno Austrasiam, Franciã, & Thuringiam, Pipino verò Gallias permitteret: vbi tamen maior rerum moles incumberet, iunctis viribus fratres vnum iussit sentire. Ità communem fratrem Gryphonem bella germanis intentantem, quòd pater illum testamento videbatur præterîsse, capiunt: & honesta liberaq; custodia curant asseruari: ipsi iunctis armis in Alemannos, iuga detrectantes, duxêre. Aquitaniam, duce Hunoldo rebellantem, redegêre in quietem: Odilonem Baioariæ ducem, iam rebus nouis studentem, præueniũt. Inter hæc Saxones quoquè se commouerant, non satis propalatæ tumultuationis causa: Vna in propatulo fuit, quòd nomini Christiano infestissimi, erant idololatræ: quam rem fidelis & religiosus princeps Karlomannus animo execratus, in eos duxit exercitum: & eos quidem tum perdomuit, vt legibus seculi parérent ad æquabilitatem: sed Christi religionem neque verbis suadere, neque armis inducere

ducere poterat. Deindè autē vir cordatißimus, & quem seculi pœniteret, iamdudùm omissa regni administratione, fratriq́; Pipino permissa, Romam proficiscitur: ibiq́; aliquandiù versatus in monte Soracte, qui Siluestri dicitur, monasterium diui Benedicti sub regula, suis expensis erexit: seq́; inibì monachum fecit: sed frequentatione visitantium de Francia nobilium malè affectus, eo relicto loco, ad montem Casßinum, quem sanctus quondàm pater Benedictus incoluit, adijt, ibiq́; Domino seruiebat.

CAPVT XXXIIII.

GRypho Pipini frater, iam altero demigrante, sperans in partem administrationis summo iure deuocari, vbì spe sua frustraretur, ad Saxones perpetuos Francorum hostes confugit: ibì collecto iusto exercitu, aduenienti Pipino occurrere ad Onacram amnem, loco quem Horemum incolæ vocant, non dubitauit: Pipinus autem ad fluuium Misabam in vico Strabungo castra fecit: nullo tamen prælio commisso, in colloquium venére fratres: sed tum infecta re inuicèm discesßêre. Grypho quidem Saxonum idololatriæ gentis præsidio non satis fidens, in Baioariam se recepit: ibì conciliatis qualitercunquè proceribus, Taßilonem hospitem suū ducatu proturbat. Ea re cognita, Pipinus cum magnis copijs in Gryphonem progressus, Taßilonem restituit: Gryphonem autem in eius potestatem venientem, in Gallijs donat non parua ditione: vt magnorum ducum par, etiam maior videri poßit. Ea tamen re minimè contentus, ad ducem Aquitaniæ Gaifirum, iam Francis inimicantem, defecit. Quo tempore regni Franciæ proceres, regis sui Hilderici perspecta ignauia, & quòd nullis rebus idoneus videretur, solenni

solenni legatione apud Summum Pontificem Zachariam peregerunt, vt regnum Hilderico abrogatum, Pipino & successoribus illius in perpetuum proueniret. Oratores fuêre Burchardus Bituricensis archiepiscopus, & Furadus, quem alij abbatem, alij sacerdotem scribunt. Ità regnum Pipino prouenit: & in eius successione diù permansit. Quam ideò rem in commemorationem adducimus, quòd proximè de Karolo Magno, Germaniæ & Galliarum principe, multa scripturi, teneamus quo ordine in lineam sui generis regalis principatus aduenerit. Iuuat inter hæc intueri, quibus se inuicèm obsequijs extulerunt Domus Franciæ, & Summus Pontifex: nam Franci detulerunt Pontifici arbitrium declarandi regis: quasi is sit per quem reges regnant, qui pridèm in vrbe consistere vix potuit, quo minùs arbitrio Constantinopolitanorum Imperatorum aut captus, aut relegatus abiret. Vicißim Romana sedes hoc præstitit beneficium domui Pipini, vt regium nomen haberet: & deindè Karolum ad imperiale culmen prouexit. Nō paruæ causæ durantis etiam hodiè fœderis inter Romanum Pontificem, & Franciæ reges, dicente Scriptura: Qui me glorificāt, ego exaltabo. Ad Pipinum reuertamur. Prima huius regis post susceptam coronam opera fuit, arma in perfidos Christo Saxones vertere. Magno igitur in eos apparatu ducens, bellum eis intulit grauißimum: sed ea fuit gentis moles, vt non statìm ad mutandam religionem posset armis cogi: Ea igitur expeditio frustrà fuit. Cùm autem vndiquè nouo regi & fauor & vires increuissent, (nam solennes ab Imperatore Constantinopolitano nuncios cum muneribus accepit) Baioariæ dux Taßilo regem adiens, imperata se facturum pollicetur. Cùm igitur in Saxoniam maiori apparatu ducere constituisset, audit

Saxones omnes aditus communîsse: Sed ille vi perfregit: & in hostico solo pugnaturus constitit: occurrentes, & iusta acie decertantes, vicit: imposito tributo (id erat trecentorum per singulos annos caballorum) ad tempus Perliamenti soluendo, dimisit.

SAXONIAE

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Magno Karolo non ab re nouo ordimur principio, quòd ille Saxoniæ salutem inuexit, cum religione Christi, maiorem prouinciæ inducens ciuilitatem. Libet claram & religiosam Magni huius Karoli originem, & lineam generis percensere, à sancto Nodoaldo Treuirorum archiepiscopo sumpto principio. Is magnæ vir nobilitatis, princeps, ex Palatio rapitur ad ecclesiam: clarescens multis per sanctitatem miraculis. Sororem alteram Seueram consecrauit Christo monialem: aliam Ittam, clarißimo duci Pipino dedit coniugem: ex qua nascuntur Grimoaldus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta principi Amsigiso, sancti Arnulphi ex Maiore domûs, Metensis episcopi filio: Itta peperit Pipino Karolũ Magnum cum fratre. Igitur Pipino rege facto de medio, ad filios eius Karolum & Karlomannum omnis paterna ditio peruenit. Karolus Wormatiæ, Karlomannus Suesſione re-

ne regni coronam accepêre. Parebat Francis iam diù Austrasia, (ea est Metensis prouincia: nam quæ nũc Austria dicitur, tunc Norica, diù pòst sortita est Austriæ vocabulũ) parebat Sueuia, Baioaria, & quæ prima Francis nomen dedit, Francia Germaniæ, nunc per iniuriam appellata Franconia, cùm verum illi nomen Galli abstulerint. Seruant tamen nonnulli scriptores illi prouinciæ suum nomen & honorem, vt Franciam vocent Orientalem: Sed hoc vix patiuntur Galli, pro solita genti elatione: indignati, si dijs placet, quòd Germanos patres, & regni sui fundatores iubeantur agnoscere. Et quoniam Karlomannus breuì concessit in fata, relictis paruulis, quos vxor eius vidua ad Desiderium Longobardorum regem in Italiam deferebat, omne regnum in Karoli ditionem concessit: quia Germaniæ & Gallijs pariter regnâsse comperimus, & Saxoniæ scimus iura Christianæ religionis inuexisse, iure optimo etiam regem nostrum Saxones consalutamus: præcipuè quia Germanis supra omnes reges Franciæ deditissimum accepimus, linguæ eorũ crebriùs vsum, & moribus vixisse cõperimus. Monstrant hodiè in Francia Germaniæ locum natiuitatis eius, & celebri memoria conseruant: maiori nisu præclara eius facinora in hac Saxonum historia pro viribus attollemus. Prima eius régis gloria, Romanam ecclesiam, tyrannide Longobardorum pressam, in libertatem vendicare, & multis prædijs ex victoria amplificare. Tribuunt nonnulli Constantino magnam illam donationem Italiæ & Germaniæ, & nescio quarum prouinciarum ecclesiæ Romanæ factam, ~~de qua ipsi viderint~~: Karolus erat, qui ex victoria Longobardorum Romanam ecclesiam ditauit: cùm pridẽ aliquanta & Gothi per sua tempora, & deindè Longobardi reges nonnulla cõtulissent:

inq;

inq; multa dominio vacantia, ecclesia introiuit, eius iure præmunita, cuius est omnis terra & plenitudo eius. Sed hæc aliâs. Tametsi pater Pipinus gemina in Italiam expeditione operosa, multa pro ecclesia fecerit, tamen rerũ instabilitas humanarum non longæuam fecit pacem ab illo compositam: simul quòd Longobardi, nisì omnibus viribus destituti, quiescere non videbantur. Audiuit rex oratores Summi pontificis Hadriani, & cum consilio suorum consolatione plenos dimisit: venturum se cum expeditione militari in Italiam, visurumq; pro viribus, si posßit hostes ecclesiæ ab illius ceruicibus submouere. Nec segniùs arma parauit, exercitus conscripsit, commeatus prouidit, regni sui negocijs magnæ authoritatis viros præposuit: vbi omnia ex sentẽtia constitêre, mouit in Italiam: & magnis conatibus subuerso regno, Longobardorum regem captum, in Franciam adduxit. Quam rem quia pleniùs in Dania, vbi ad Longobardorum gesta descendimus, sumus exequuti, nunc breuiter attactam relinquimus, eò mittentes lectorem.

CAP. II.

SAxonicũ verò bellũ à memoria Karoli Martelli aui sui nunq̃ diù fuit intermissum: & in eo aliquid per Karoli duces, ipso alijs implicito, est attentatũ, dum ille vel in Aquitania Hunoldo rebellanti occurreret, & Lupum Vasconiæ ducẽ, ad quem Hunoldus confugerat, deterreret, vt non solùm perfugam Hunoldum, sed ipsum quoquè se Lupus Karoli permitteret potestati. Quandiù etiam ille in Italia bellum ageret Longobardicum, duces eius Saxonibus sunt colluctati. Illo autem absoluto, reuersus in Franciam, totis se viribus animi & rerum conuertit ad Saxonicum bellum peragendum: quo neque prolixius, neque atrocius vllum vnquàm gesßit: quia Saxones, sicut omnes ferè Germaniæ nationes,

natu-

natura feroces, & idolorum cultui dediti, ab eo quod semèl apprehenderant, nulla poterant vi dimoueri. Susceptum est igitur aduersùs eos bellum magna vtrinquè animositate: maiori tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat quidem citiùs finiri, ait Euardus Karoli scriba, si in sententia vna semper aut diù permansissent. Dictu difficile est, quotiès superati, regi manus dederunt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabantur, absq; dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperut. Aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Christi fidem suscipere pollicerentur: sed sicut aliquandò proni ad ea pollicenda videbantur, ità mutato postmodùm decreto, ad abijcienda videbantur præcipites. Anno regni sui sexto, Karolus Saxones aut religioni subijcere, aut omninò de terra delere constituit: ingressus prouinciam, arcem eiusdem munitissimam Siborch cepit: Eresborch à Saxonibus euersum præsidium muniuit: & in eo suorũ validam manũ collocauit: & multa strage peracta, obsides accipiens, est in regnum reuersus. Anno qui proximus erat, ingresso iterùm rege in prouinciam Saxonum, multos iussit baptizari: & iam rebus confirmatioribus in regnum redibat. Post duos iterùm annos Padeburnam veniens, omnem regionis nobilitatem iussit conuenire: Sed Wedekindus omnium primarius dux, egressus de terra, ad regem Danorum Sigefridum cõfugit. Cùm autem indè Karolus in Hispaniam conuersus, magno inibi bello implicaretur, Saxones duce, quem diximus, apud Tuitium Rhenum transgressi, vsq; ad Mosellam omnia igni ferroq; peruastabant. Rex per literas exciuit duces de prouincia Germaniæ, hoc est, Sueuos, Francos, Bauaros, Thuringos: qui congressi,

magnam in Saxones stragem peregerunt. Ipse verò Hispanico bello peracto, iterùm copias traijcit in Saxoniam per Rhenum & Lupiam amnes, totam quæ nunc Westphalia est, peruagatus, rebelles subegit, fugauitq́; contumaces: vt Visurgo, nunc Wesera, transmisso, sedes sibi facerent inter Wandalos, antiquis pulsis habitatoribus. Ex quo tempore cœpta est habitari à Saxonibus prouincia trans Visurgum, quæ nunc est terra Brunswiccensis cum conterminis: vt fieret exindè discrimen Saxonum orientalium & occiduorum, qui vltra & citra Visurgum habitant: Vndè est etiam nata illa distinctio in vna natione Ostphalorum qui vltra, & Westphalorum qui citra Visurgum incolunt: Nam Saxonum principes pro insigni armorum in militaribus signis pullum equinum habuêre, atrum ante baptismum, post verò candidum. Indè Ostphali ac Westphali: Nam equinum pullum Saxones sua lingua dixêre Valen. Hoc autem nomen in orientalibus euanuit, & permansit appellatio generalis Saxoniæ, quòd terra illa nouis principibus sæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis, ducatus est ortus Brunswiccensis: posteà & ille scissus in aliquot principatus: quod suo tempore cõmemorabimus. In occidua verò prouincia mansit appellatio Westphalorũ, hoc est, occiduorum, qui equinum pullum prætulerũt. Eò tamen deuentum est, vt ea gens iam se Saxonicam appellari non patiatur, probro ducens, si quis ex Westphalis hominem, appellare contendat Saxonem. Hoc autem superbiæ genus vndè processerit, non satìs intelligo, præsertim cùm rebus gestis ità claruerint orientales Saxones, vt Imperatoriam dignitatem, quam meruerunt, diutißimè in sua domo fouentes, habuerint: & fortißimis semper viris pares, si non superiores, extiterint. Sed

priusquàm ad alia transeamus, operæpreciũ est illustrissimi regis Karoli Magni optimè de nobis meriti, præclara facinora ordine intueri.

CAPVT III.

ANnus erat à Christo nato post septingentesimum sexagesimusnonus: cùm mortuo, vt diximus, Pipino patre, Karolus & Karlomannus eius filij, omnium consensu procerum, regni gubernacula subeunt: non aliter partientes, quàm pater & patruus. Nam patri Pipino successit in ditione sua maior natù Karolus: Karlomanno autem patruo, Karlomannus. Erant qui præter natiuam inter fratres æmulationem, de regni societate excitare contenderent simultates: sed ea fuêre modestia fratres, vt arma in se non sumerent, etsi haberent qui assiduè stimularent. Mors autem Karlomanni breui sequuta, satìs pandebat vndè essent stimuli simultatum: Nam relicta eius fugiens Karolum, vel quòd malè sibi esset conscia, vel vt Karolo bellum excitaret, cõtendit in Italiam ad Desiderium Longobardorũ regem cum filijs & paucis ex proceribus. Karolus autem omne regnum ex illo die solus administrabat. Omniũ autem bellorum quæ gessit, primum fuit Aquitanicum, à patre inchoatum, non finitum: quia citò peragi posse videbatur fratre adhuc viuo, & auxilium ferre rogato. Et licèt frater, malis quibusdam machinantibus, frustrâsset auxilio promisso, susceptam expeditionem strenuissimè exequutus, non priùs destitit, quàm hoc, quod perficere moliebatur, efficeret: Nam & Hunoldum, qui post mortem Waifredi Aquitaniam occupauit, bellumq; iam penè peractum reparare tentauit, Aquitaniam relinquere, & in Vasconiam fugere coëgit. Quẽ tamen ne ibì consistere sustinens, transmisso Garumna amne, Lupo Vasconiæ duci mandat, vt perfugam

perfugam reddat: quod nî statìm faciat, bello expostulaturum. Sed Lupus saniori vsus consilio, non solùm Hunoldum reddidit, sed etiam se cum prouincia, cui praeerat, eius potestati permisit. Quo bello finito, rogatu & precibus Hadriani Pontificis Romani, insolentiam Desiderij Longobardorum regis ferre non valentis, bellum in eam gentem suscepit: copiasq́; quas in Italiam duxerat, diuidens, vnam partē cum Bernardo patruo per montem Iouis ire praecepit: alteram ipse ducens, per montem Cinisium venit in prouinciam: nec priùs destitit, quàm Desiderium regem longa obsidione in Papia fatigatū, in ditionem acciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium verò eius Adalgisum, in quo omnis spes stare videbatur, non solùm regno, sed etiam Italia abire cōpelleret: omnia Romanis ablata restitueret: Rodogisum Foroiulianum ducem noua molientem opprimeret: totamq́; Italiā suae ditioni subiugaret: subactaeq́; filium suū Pipinum regem praeponeret.

CAPVT IIII.

POst cuius belli finem, Saxonicū, quod à patre auoq́; gestū, diù erat intermissum, repetiuit: quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumq́; populo laboriosius, susceptum est. Dictu difficile est, quotiès superati, ac supplices se dediderūt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabantur, absque dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperunt: aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum daemonum dimittere, & Christianae religioni se subdere pollicerentur. Regis autem magnanimitas aut per se, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam illorum semper vlciscebatur: donèc omnibus qui resistere volebant, profligatis, decem hominum millia ex his,

qui vtrasque Albis ripas incoluêre, cum vxoribus & paruulis sublatos, transtulit: & per Galliam atque Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaque conditione bellum per tot annos tractum, esse constat finitum, vt abiecto dæmonũ cultu, Christianæ religionis sacramenta susciperent. Hoc autem bellum licèt tam diù protraheretur, ipse tamen rex non ampliùs quàm bis acie conflixit cum hoste: semèl iuxta montem qui Asneggi dicitur in loco Thietmelle nominato. Ità scribunt Galli, proprietatem linguæ nostræ non tenentes: Ego montem accipio, in quo à memoria Karoli erecta est capella Diuini auxilij nominata: hoc referens posteris, quòd propter cæleste præsidium in eo loco missum, memoria ibi magni miraculi consecrata est: Laici vocant montẽ Sancti adiutorij. Altera autem vice iuxta Hasam fluuium: & hoc vno mẽse, paucis interpositis diebus. Sed his duobus prælijs ità confractæ vires Saxonum feruntur, vt vltrà regem neque prouocare, neque venienti resistere, nisì aliqua loci munitione defensi, auderent. Plures tamen eo bello & summi viri, & maximis functi honoribus, tam ex Francis, quàm Saxonibus, periêrunt. Monstrant incolæ locum castrorũ ad Hasam. Tandèm anno XXXIII. finitum est bellum. Tempora suis locis signabimus. Hispaniam autem pacatã reliquit post edomitos Aquitanos & Vascones: Nam Britones imperata facere adegit, cùm missis oratoribus pacem orarent: ipse posteà cum exercitu Italiam ingressus, ac per Romã iter agens, Capuam Campaniæ vrbem petiuit: ibique positis castris, bellum Beneuentanis, nî dederentur, cõminatus est. Præuenit hoc dux gentis Agarisus, filios suos Rimoldum & Grimoldum cum magna pecunia regi placando mittit obuiam: rogans, vt illos obsides accipiat, seque cum sua gente facturum

cturum

ctorum imperata: erant autem Longobardi. Permisit roganti principatum: & minore filio pro obside retento, maiorem remisit: legatosq; ad sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda, cum Agariso dimittēs, ipse Romam redit: consumptisq; ibi in veneratione sanctorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur.

CAPVT V.

BAuaricum deindè bellum & repentè ortum, & celeri fine completum est. Baioarios dixêre veteres, nos Bauaros. Hoc bellū superbia simul & excordia Tassilonis ducis excitauit: qui hortatu vxoris, quæ filia erat Desiderij regis, patris exilium per maritum vlcisci posse putabat: inito fœdere cum Hunis, qui Bauaris tum erant contermini, bello Karolū pertentabat. Cuius contumaciam, quia nimia videbatur, regis animositas ferre nequiuit: ac proindè contractis vndiquè copijs, Bauariam petiturus, ad Leccam amnē peruenit: qui Bauaros Alemannosq; dirimit: cuius in ripa castris collocatis, priusquàm prouinciam intraret, animum ducis statuit pertentare. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti vtile ratus, regi se supplex permisit: obsides qui imperabantur, dedit: inter quos & filium suum Theodonem: data insupèr fide cum iuramento, quòd ab illius potestate nemini suadenti defectionem consentiret. Sic bello, quod quasi maximum videbatur futurum, celerrrimus finis est impositus. Taßilo tamen posteà euocatus ad regem, neque redire permissus est, neque prouinciæ quam tenebat, vlteriùs principari. Comitibus est commissa: Nam cùm Taßilo reus læsæ maiestatis iudicatus, capite damnaretur, regis clementia vita illi concessa est: tonsuratusq; cum filio in monachum. His motibus ità compositis, Vwandalis, qui Gallorum consuetudine Vwilsi, sua verò lingua

Wveletabi dicuntur, bellum eſt illatum: in quo & Saxones velut auxiliares inter cæteras nationes, qualicunque deuotione militabant regi: vnaq́ expeditione iidē Wvandali ità ſunt domiti, vt vlteriùs iuſsis regis non contradicerent.

CAPVT VI.

M*Aximum omnium, quæ à* Karolo *geſta ſunt, bellorum, præter Saxonicum, huic ſucceſsit, quod contra Auares, ſiue* Hunos*, geſtum eſt: quod rex & animoſiùs q̃ cætera, & longè maiori apparatu adminiſtrauit: vnam tamen per ſe in Pannoniam (nam illam prouinciam ea gens incolebat) expeditionem fecit: cætera Pipino filio, ac præfectis prouinciarum comitibus & legatis perficienda cōmiſit. Quæ cùm ab his ſtrenuiſsimè fuiſſent impleta, octauo tandem anno idem bellum conſummatum eſt. Quot prælia in eo geſta ſunt, quātumq́ ſanguinis effuſum, teſtatur* Pannonia *: omni tum penè habitatore vacuata : & locus in quo regia* Cacani *erat, ità deſertus, vt veſtigium quidem humanæ habitationis nullum appareat.* Tota *hoc bello* Hunorum *nobilitas periit : tota gloria gentis decidit : omnis pecunia, & cōgeſta per tot annos ſupellex, & omnes theſauri erepti ſunt :* Nec *vllū bellū exortū eſt in* Frācos *ab hominū memoria, quo ſint illi magis locupletati; quippe cùm in id tempus* Franci *penè pauperes viderentur, tantum auri & argenti in regia repertum, tot ſpolia precioſa ex prouinciis congeſta, vt meritò credi poſsit* Frācos *ſummo iure* Hunis *abſtuliſſe, quod prouinciarum damno per ſummam iniuriam congeſſerunt.* Terra *quidem* Hunorum*, vt antiquorum memoria concelebrat, nouem circulis, quos* Teutonici Haga *dicunt, cingebatur : quorum ſinguli ità quercinis roboribus, ſiue faginis, ſiue abiegnis erant extructi,*

vt

vt de margine ad marginem viginti pedum ſpatium tenderetur in latum, & totidem ſubigerentur in altũ. Concauitas autem vniuerſa aut duriſsimis lapidibus, aut creta tenaciſsima replebatur. Porrò ſuperficies vallorũ eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inter quorum cõfinia plantabantur arbuſculæ, quæ, vt cernere ſolemus, abſciſſæ atque proiectæ, comas caudicum foliorumq́; proferunt. De primo autem circulo ad ſecundum, viginti millia paſſuum Teutonica protendebantur: & indè ſimiliter ad tertium: & ità deincèps vſque ad nonum: quanuis ipſi circuli alius alio multo fierent cõtractiores, in orbem redeuntes. Inter hos igitur aggeres ità vici villæq́; erãt collocati, vt de alijs ad alias humana vox poſſet exaudiri: contra eadem ædificia inter inexpugnabiles muros, portæ non ſatìs latæ, per quas latrocinandi gratia non ſolùm exteriores, ſed etiam interiores ſolebant exire. De circulo quoquè ad circulum ſic erant poſſeſsiones & habitacula quaquauerſùm ordinata, vt clangor tubarum inter ſingula cuiuſlibet rei ſignificatiuus, poſſet aduerti. Ad has ergò munitiones per ducentos & ampliùs annos, qualeſcunque omnium occidentalium opes congregantes, cùm Gothi & Wandali quietem hominum perturbarent, orbem occiduum penè vacuum dimiſerunt. Quos inuictiſsimus rex Karolus ità perdomuit, vt de eis ne minimæ quidem reliquiæ permanerẽt. A vulgaribus, quibus pepercit, ideò manum retraxit, quia nobilitate extincta, Francorum regno minimè nocituri viderentur. Porrò prædam in Pannonia repertam, per epiſcopia & monaſteria largiſsimè diſtribuit. Duo tantùm è proceribus Francorum eo bello periêrunt, Henricus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarſicam maritimam ciuitatem inſidijs oppidanorum interceptus,

ptus, & Geroldus Baioariæ præfectus in Pannonia, dum contra Hunos præliaturus aciem instrueret, (incertum à quo) cum duobus tantùm, qui eum obequitantem ac singulos cohortantem comitabantur, interfectus est: cæterùm incruentũ penè Francis hoc bellum fuit: & prosperrimum exitum habuit. Bohemicum quoquè & Liburnicum, quæ posteà exorta sunt, durare non potuerũt: quorum vtrunque ductu Karoli iunioris celeri fine completum est. Vltimum contra Normannos, qui Dani vocantur, primò piraticam exercentes, deindè maiori classe littora Galliæ atque Germaniæ vastantes, bellum est susceptum: quorum rex Gotfridus adeò inflatus vana spe erat, vt sibi totius Germaniæ promitteret potestatẽ. Phrisiam quoquè atque Saxoniam haud aliter àc suas prouincias æstimabat. Iam vicinos Obotritos in suam ditionẽ redegerat: iam sibi vectigales fecerat: iactabat enim se breuì Aquisgranum, vbi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum: nec dictis eius, quanuìs vanissimis, omninò fides aberat: quin potiùs tale aliquid inchoaturus, nisì festinata esset morte præuentus, putabatur. Nam dum ea moliretur, à proprio satellite, siue, vt quidam veriùs existimant, à proprio filio, cuius matrem repudiauerat, & aliã duxerat, interfectus, finem rebus fecit. Hæc sunt bella, quæ rex potentißimus per annos XLVI. (tot enim annis regnauit) in diuersis orbis partibus summa prudentia ac felicitate gesßit: quibus Francorum regnum, quod à patre Pipino magnum quidem & forte suscepit, ità insigniter amplificauit, vt penè duplo maius fecerit.

CAPVT VII.

Q*Vi cùm tantus in ampliãdo regno, & subigendis exteris nationibus esset, & in huiusmodi exercitatio-*

citationibus quotidiè versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem diuersis in locis inchoauit, & in non paucis terminauit: inter quæ præcipua non immeritò videri possũt basilica Dei Genitricis Aquisgrani, opere mirabili constructa: & pons apud Moguntiam in Rheno, quingentorum passuum longitudinis: nam tanta est ibi fluminis latitudo: qui tamen vno anno ante regis mortem incendio conflagrauit: nec refici potuit propter festinatum eius excessum, quanquàm in ea meditatione esset, vt pro ligneo lapideũ restitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: Vnum haud longè à Moguntia ad villam Ingelheym: Alterum Nouimagio super fluuium Vvahalem, nunc Vvalam seu Vvaalim vocant: Præcipuè tamen ædes sacras, vbicunquè in toto regno suo vetustate collapsas comperit, pontificibus & abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt restaurarentur, imperauit: adhibita cura per legatos, vt imperata perficerent. Talem eum in ampliando, & tuendo, & simul ornando regno fuisse constat. Ad domesticam curam eius veniamus. Matrem summa pietate coluit: liberos vtriusque sexûs literis erudiri curauit. Pipini filij filium Bernhardum, ac quinq; ab eo relictas filias, inter suas educauit. Nullam nuptui tradidit quoàd viueret, dicens se suorum domestico contubernio carere non posse. Vndè factum est, vt felicißimi Imperatoris Octauiani fortunam æquè fortunatus rex experiretur: Fuscatam esse domum incontinentia quorundam: sed ille prudenter omnia dißimulauit. Erat ei filius ex concubina Pipinus, facie liberali, sed gibbo difformis. Is, cùm pater Hunico bello teneretur implicitus, coniurationem inijt aduersùs parentem cum quibusdam ex Francia primoribus; qui vanam illi spem regni fecerant. Sed coniuratione detecta, damnantur

conſcij: Pipinus volens tonſuratur, & in monaſterium Prunna concluditur. Erat & alia in ipſum coniuratio priùs in Germania: cuius conſilij participes alij oculis orbati, alij exilio proſcripti, nemo ex his necatus: niſi tres, qui nè caperentur, ſe gladio defenderunt: & occiſis antè aliquot miniſtris, ipſi quoquè perempti ſunt. Eas verò conſpirationes quamplurimùm peperit Faſtradæ reginæ ſuperbia, & impotens dominatio: quæ regem natura manſuetum eò prouexit, vt aliquandò fieret per eam odibilis. Corpore fuit amplo atque robuſto: ſtatura eminenti, quæ tamen non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatem eius conſtat habuiſſe menſuram: Apice capitis rotundo: oculis prægrandibus & vegetis: naſo paulùm mediocritatem excedente: canicie pulchra: facie læta & hilari: vndè formæ authoritas ac dignitas, tam ſtanti quàm ſedenti, plurimùm congruebat. Ceruix quanuìs obeſa & breuior, ventérque videretur proiectior, tamen hoc cæterorum membrorum celabat æqualitas. Inceſſu erat firmo, tantaq; habitudine virili: voce clara, ſed quæ minùs corporis formæ conueniret: valetudine proſpera: præter quòd antequàm decederet, quadriennio crebris febribus corripiebatur: ad extremum etiam vno pede claudicabat. Erat eloquentia copioſus & exuberans: poteratq; quidlibet decenter efficere. Nec patrio ſermone contentus, etiam peregrinis linguis ediſcendis ſtudebat: in quibus Latinam ità perdidicit, vt ea àc patria lingua orare ſit ſolitus. Græcam verò meliùs intelligere, quàm pronunciare poterat. Artes liberales ſtudioſiſſimè coluit: earumq; doctores plurimùm veneratus, magnis extulit honoribus. In diſcenda Grammatica Petrum Piſanum diaconum ſenex audiuit: in cæteris diſciplinis Albinum,

quem

quem alij Alcuinum, alium diaconum è Britania virum vndecunquè doctißimum præceptorem habuit : apud quē & Rhetoricæ, & Dialecticæ, præcipuè tamen Astronomiæ discendæ, plurimùm & temporis & laboris impendit. Discebat & artem computandi : & intentione sagaci syderum cursum curiosißimè rimabatur.

CAPVT VIII.

TEntabat & scribere. Tabulas & codicillos ad hoc in lecto sub ceruicalibus habebat, itemq́ circunferre solebat, vt cùm vacuum tempus esset, manum effigiandis literis consuefaceret. Sed parum succeßit labor præposterus, ac serò inchoatus. Aßiduè exercitabatur equitando, ac venando : quod illi gentilitium erat: quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ in eo labore Francis poßit æquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu se exercens : cuius adeò peritus fuit, vt nullus illi certaret : ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit : ibique extremos vitæ annos vsque ad obitum duxit. In cibo & potu temperans : sed in potu præcipuè, ità vt supra cœnam rarò plus quàm ter biberet. Sed cibi nō adeò moderator : vt sæpè quereretur, noxia suo corpori esse ieiunia. Conuiuabatur rarißimè : & hoc præcipuis tantùm festiuitatibus, cum magna tamen hominum frequentia. Cœna quotidiana quaternis tantùm ferculis præbebatur : præter carnem assam, quam venatores verubus inferre solebant : qua ille libentiùs quàm vllo ciborum genere vescebatur. Inter cœnandum autem admodùm frequentißimè lectorem audiebat : Legebantur autem ei historiæ, & antiquorum res præclaræ. Delectabatur inprimìs libris beati Augustini, præcipuè de Ciuitate Dei. Circa pauperes sustentandos, & gratuitam

tuitam liberalitatem, quam Græci vocant, & iam Latini eleemosynam, erat deuotißimus: vt qui in patrio regno non solùm id fieri curauit, verùm etiam trans maria: in Syria & Aegypto, atque Aphrica, Hierosolymis, Alexandria, Carthagine, vbi Christianos iam sub Saracenis paupertate premi compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat. Ob hoc maximè transmarinorum regum amicitias expetens, vt Christianis sub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod proueniret. Colebat præ cæteris sacris locis apud Romam beati Petri Apostoli ecclesiam, in cuius donaria magnam vim pecuniæ congeßit: neque vllo sui regni tempore quicquam duxit antiquius, quàm vt vrbs Roma sua opera veteri polleret authoritate: & ecclesia sancti Petri per illum non solùm tuta, sed etiam opibus suis præ omnibus orbis ecclesijs esset ornata. Quam cùm tanti penderet, intra XLVI. annorum, quibus regnauit, spatium, quater tantùm votorum soluendorum, ac supplicandi causa profectus est: Vltimi tamen acceßûs sui non tantùm hæ fuêre causæ, verùm etiam quòd Romanum Pontificem Leonem multis affectum iniurijs, erutis, vt quidam sunt authores, oculis, linguáque præcisa, fidem regis implorare neceßè fuit. Idcircò Romam tum veniens ad reparandum ecclesiæ statum, ibi totum hyemis tempus contraxit: Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit: quod primò intantùm auersatus est, vt affirmaret ea die, quanuis præcipua festiuitas esset, ecclesiam se non intraturum, si præscire potuisset Pontificis consilium: inuidiam tamen suscepti nominis Constantinopolitanis Imperatoribus non dißimulantibus, magna superauit pecunia: vicitq; eorum contumaciam magnanimitate, qua Græculis multùm præstabat. Misit eò crebras

bras legationes, & in epistolis fratres eos appellauit. Post susceptam Augusti dignitatem, cùm aduerteret legibus multa deesse, (nam Franci diuisis locis, duplicibus vtuntur legibus) cogitauit, quæ deerant, addere, & discrepantia concordare, praua corrigere: sed in ea re nihil perfectum est ab eo, nisi quòd pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium nationnm quæ illi subessent, memorabilia gesta, quæ scripta non erãt, scribi & memoriæ mandari iußit. Inchoauit & Grammaticam patrij, hoc est, Germanici sermonis. Mensibus ad propriam linguam nomina imposuit: qui ante id tempus apud Germanos partìm Latinis, partìm barbaris nominibus enunciabantur. Et Ianuarium quidem appellauit Wintermaen: *Februarium,* Horning: *Martium,* Lentmaen: *Aprilem,* Ostermaen: *Maium,* Winnemaen: *Iunium,* Brackmaen: *Iulium,* Hewmaen: *Augustum,* Arnemaen: *Septembrem,* Wynmaen: *Octobrem,* Harueſtmaen: *Nouembrem,* Zoremaen: *Decembrem,* Heilichmaen. *Item ventos duodecim, suis nominibus insigniuit: cùm non antè plurium, quàm quatuor, nomina inuenirentur: Et Subsolanum quidem* Ostenwindt: *Eurum,* Sudost: *Euroaustrum,* Sudsudost: *Austrum,* Suden: *Austroaphricum,* Sudwest: *Aphricum occiduum,* Sudsudwest: *Zephyrum,* West: *Corum,* Nordwest: *Circium,* Nordnordwest: *Septentrionem,* Nord: *Aquilonem,* Nordost: *Vulturnum,* Ostnordost. *Hæc idcircò commemoraui, vt agnoscant nobiscum Galli, Karolum & origine extitisse Germanum, & ea lingua tanquàm patria potißimè vsum: quod ignorantes ipsi nobis contestantur: quia de illorum ista sumpsimus libris testimonia.*

CAPVT IX.

Religionis diuinæ plurima illi cura fuit: psallendi legendique officia in ecclesia discreuit: ipse se choris psallentium immiscuit. Coram se, vbicunquè esset, diuinũ peragi religiosè curauit officium ac ministerium: Sermones patrum, Homilias sanctorum, nec minùs Martyrologia diligenter inquiri atque conscribi iussit. Sed priusquàm præclara huius regis inuictissimi facinora ad exitum vertamus, vt grati in optimum principem, & benè de nobis meritum, animi indicia præferamus, operæprecium est, numerosas eius in Saxones expeditiones, in ordinem temporum redigere: vt feruentissimum eius in diuinam religionem zelum perspiciamus. Præter illas autem superioribus annis per Karolum Martellum auum, & Pipinum patrem crebriores in Saxoniam detonationes, principium bellorum eius in nostram gentem, ab anno LXXII. hoc est, regni eius tertio: tunc enim Wormatiæ habito solenni regni conuentu, decreuit gentem Saxonum idololatram armis adoriri. Igitur transmisso Rheno ducit in Saxones, primáque fertur habuisse castra ad fontem Lupiæ, nunc Lippiam vocant: Cúmque Saxones & ipsi magna manu coacta, regi occurrerent, contulêre manus non longè ab Osnaburga ad syluam Faginam: ibique magna strage cæsi, terga dederunt, fugeruntq́ vltra Visurgum: & pulsis retrò Wandalis, qui terram tenuerunt, ipsi Saxones ibi sedes locauerunt: Ab illo die appellati Osphali: quoniam qui patrijs in sedibus remansêre, Westphali. Robur autem gentis, & omnis superstes nobilitas, emigrauit: vt non remanerent nisi qui colendis agris inseruiebant, vulgus inerme. Progressus autem cum exercitu victore Karolus, venit ad montem Martis: ibique

phanum

phanum & idolum gentis, quod Irmensuel *appellauêre, subuertit. Eresberg dictus est mõs, in quo Mersborg: nam & in eodem* Irmensuel *à Saxonibus colebatur. Omnium rationem nominũ reddere conantur veteres: probabiliora attingemus: arbitriũ sit lectoris, quid sequatur. Eresberg ab Hera Iunone dictũ accipiũt: quam etiam hodiè volitare rustici fabulantur per aëra. Aut ab honore deorũ nomen traducũt: Ibì Hera Iuno, ibì Hermes Mercurius, ibi Mars Gradiuus colebãtur.* Irmensuel, *quasi Mercurij statuã interpretantur: is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, vt nũc Mersborg vocitetur. Poterant idolorũ ritus & nomina à memoria Romanorũ Saxones tenuisse: cũ Drusus Nero, & deindè filius eius Germanicus, sub Augusto prouinciam gubernarẽt. Repertũ est diù pòst in loco Corbeia simulacrũ cũ inscriptione hac: Dux ego gẽtis Saxonũ, victoriã certã polliceor venerantibus. Sed an vicino quodã loco constiterit, qui de eius vocabulo Martis mons diceretur, an in vrbe Mersborg ad Salam fluuiũ, parùm nobis compertũ est: nisì quòd Gallici scriptores omnia perturbantes, & Germanicæ linguæ imperiti, confundunt omnia:* Irmensuel *interpretantur nõnulli statuam publicam. Conyci permittitur dictam* Idermansuel, *quasi commune profugiũ & asylum omniũ, & Martẽ cõmunem: qui in prælio diù vagatur incertus, diù dubius, quò ponat victoriã. Erat armati toto corpore effigies: cuius in dextera signũ militare, nostri vexillũ vocant, præferens rosam: cuius breue mométũ, et facilis ortus & interitus: ità euentus præliorũ. In sinistra librã expandit, dubiam pugnantiũ sortẽ, facilè huc aut illuc inclinantẽ. Pectus inerme, vrsum præferebat, interritũ bellatorũ animũ insinuans. In clypeo leo, qui bestijs imperitat, inuictum ad*

fortia

fortia facta impetum monstrat: floribus consito campo in quo stabat, quòd nihil iucundius solet videri fortibus, quàm in acie virtutem ostendere. Karolus autem, cùm fugam iniissent Saxonum maiores, ex remanentibus accipit obsides duodecim ad Weseram fluuium, & regreditur in sua.

CAPVT X.

SED *cùm anno proximo rex in expeditione Lombardica, quam in Dania descripsimus, esset occupatus, Saxones iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Hassones, qui iam Francis paruerunt: & ad oppidum Frislariam pugnauerunt, magna internecione cædentes qui obuiàm prodiêrunt: Ecclesiam insignem eius oppidi, quam Bonifacius episcopus & martyr prædixit incremabilem, diù frustrà tentauerunt incendere. Visi sunt in albis duo iuuenes, qui incendium restinguerent: vndè territi Saxones aufugerunt. Repertus est ad ostium ædis sacræ genibus nixis Saxo extinctus, faucibus hians, quasi flammam excitaturus. Rex autem rebus in Italia compositis, aduolat cùm Saxonum excursiones audîsset: perq; Hassiam misit diuisis agminibus quatuor copiarum ductores: Tres obuios aut deiecerunt, aut in fugam verterunt: Quartus autem cùm neminem sese obiectantem haberet, spoliis onustus vt cæteri, reuersus est ad regem in Ingelheym. Indè verò maiore apparatu ducens rex in prouinciam, Siborg & Eresborg arces iterùm à Saxonibus communitas, denuò expugnauit, & in arcem Brunsberg, quæ omnium firmissima erat ad Visurgum fluuium, duxit oppugnandam: Inerat autem validum Saxonum præsidium: Firmata est obsidio: Ferunt remanere in hodiernum villis nomina ex castris regis, quæ tum erãt tripartita:*

tita: vt alio loco rex cum robore exercitûs, alio etiam auxiliares tenderent: & tertio loco suis erant in castris, qui stipendia mererent. Adijciunt Gallici: regem obsidionis pertæsum, duxisse partem copiarum in Westphalos Anglarios: qui malis coacti, cum Brunone duce fecêre deditionem. Caterùm copiarum partem vltra Visurgum misit: quæ vastatione grauissima perpulit gentem, vt cum Haßino duce suo obsides darent, sacramenta adijcerent, se imperata facturos. Sed ipsi Gallici fidem narrationis sua voce alleuant: Quæ enim sacramenta præstarent, perfidi Christo?

CAPVT XI.

CVM per annum LXXVI. rex in Italiam reuocaretur, firmis præsidijs arces Saxoniæ, vt in fide plurimùm contineret, antè communiuit. Saxones longè regem abesse scientes, ad libertatem pristinam respexerunt: arcem Siborg oppugnârunt: minisque grauißimis intentatis, terrere custodes Francos instituerunt: sed neque minis, neque vi armorum præualuerunt. Ibì frustrati, ducūt in arcem Mersborg, quam in ripa Lupiæ scribunt Galli extitisse: ibì oppugnatione instituta grauißima, cùm expugnari custodes iā iamq; formidarent, apparuêre duo supra ecclesiam loci, scuta sanguinea magno terrore velut flammantia. Id signum conspicati Saxones, terrore concußi, vertuntur in fugam: & nemine insequente, mutuis se incursionibus prementes, magna ex parte confoderunt. Sed interìm rex in Italia rebus pacatis, Wormatiam descendit: ibiq; renouatis viribus tendebat in Saxoniam, magnis vbiq; motibus obuia subuertens. Sed cùm ad Lupiam fluuium peruenisset, fixis ibì castris substitit. Quo in loco oratores illum adeunt ex prouincia, pollicen-

tur quæ imperaret, se facturos: Nihil ille nisi quod salutis, quod prosperitatis illorum sit, deposcere testatus, rogat, si volunt sacrũ subire baptisma. Illi nihil recusant. Igitur tum magna multitudo virorũ ac mulierũ, cum paruulis, sacro fonte tingitur. Rex firmatis denuò, quæ conquassata erant, arcibus, & impositis pro temporum necessitate militum præsidijs, redit in Frãciam. Et quia cordi eius penitùs insederat, gentem in religione firmare, proximo anno redijt Padeburnam: ibiq; consedit: euocatis ad se gentis per Westphaliam primoribus. Venêre non pauci: Sed Wedekindus omnium primarius, cùm videret suos à facie regis conterritos, nec tamen adhuc animum potuit inclinare religioni, profugit ad regem Danorũ Sigefridum, auxilia deposcens ex illo, quandò à suis desertus videretur. Interim rex multos iußit baptizari: & missa suorum manu, Angriam præcipuam Wedekindi arcem iußit in ditionem accipere: Qua iam in potestatem redacta, in Osnaburga primum constituit Saxoniæ episcopatum: vt haberet gens, se absente, diuinarum rerum præsidem, & salutis æternæ curatorem. Adhuc autem rex in Padeburna manebat, cùm illum ex Hispania Saracenorum adiêrunt oratores: quos cùm audisset, datis ad currentium rerum ordinem responsis, dimisit: ipse proximo anno instructis copijs, cùm Saxoniam abundè communîsse videretur, Hispaniam petiuit: pulsisque Saracenis, Vasconiam & Pampiloniam recepit. Dum autem ille longiùs abijsset, Wedekindus Danorum fultus auxilio, suos quoquè Saxones ad rebellionem concitauit. Itaque in fines Hassonum vsque ad Rhenum vastabundi pertenderunt: & quicquid à Tuitio ad Moganũ est prouinciæ, totum igne ferróque fœdauerunt. Sed

rex

rex Alemannos Sueuos per literas excitans, illis immisit: qui cōserta pugna, magnam in Haßia stragem peregerunt.

CAPVT XII.

PEr proxima tempora Carolus in orientali Saxonia vltra Visurgum constituit genti episcopum in loco Salingstede, nunc Osterwyck: consecrari iubens ecclesiam in honorem sancti Stephani: qui episcopatus longè pòst in Halberstadium est translatus. In arce Hartesborg idolum coluêre Saxones, cui nomen Krodo: Saturnum hunc dixêre Latini: Senem in pisce stantem, qui rotam teneret & vrnam: in rota vnionem populi, in vrna rerum significans abundantiam. Sed Carolus subuertit. Remansit autem inter Saxones execrationis vocabulum, vt in detestationem rei peßimæ dicant, Krodo. In loco autem vbì Ora & Albis confluunt, euocatis Saxonum & Wandalorum primoribus, fœdera rex inter eos constituit, quæ per absentiam eius obseruarent. Indè rursùs in Italiam transijt: & in ea peregrinatione ille exactus est annus, qui erat post septingentos LXXXI. Reuersus ex Italia Carolus, venit Wormatiam: ibique consistens, iußit adesse Taßilonem Bauariæ ducem: qui duodena manu regi fidelitatem iurauit: sed reuersus in prouinciam, non diù perstitit in fide. Rex verò in Saxoniam iterauit expeditionem: & ad Albim fluuium in castello Megedeborg phanum subuertit, quod illi loco nomen dedit. Has ego reliquias crediderim Romanæ olìm religionis, veriùs superstitionis: cùm Drusus Nero, & deindè filius eius Germanicus, sub Augusto Cæsare præeßent prouinciæ. Simulacrum tale fuit: Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona: ardentem

faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in sinistra verò mála aurea tria præferebat: post eam tres puellæ, Charites Græci, Latini Gratias dixêre, nexis manibus nudæ singula poma gestabant: auersis inuicèm vultibus dona porrigentes: iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidémque columbæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas: quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obsequijs iunguntur: hoc vult nexus ille manuum. Vultus auertunt: quia beneficia non improperant. Sed bono mysterio vana suberat religio, quam Carolus subuertit, instaurans in locum ecclesiam S. Stephani. Arcem autē eo loci fuiße comperio, cuius dominum posteà dixêre Burgrauium: nam illa ætate incognitum erat hoc nomen. Crebris tamen habitatoribus frequens erat locus: piscatores potißimū crediderim, qui Albim fluuiū scrutarentur. Sed auertente se Karolo, venêre Wādali: & odio nouæ religionis omnia subuerterunt: & dispersis cæsisq́ habitatoribus, ecclesiam subruerunt. Deindè fideles capellam, quæ hodiè quoquè creditur extare, excitârunt: permansitq́ locus in ditione episcopatûs de Salingstede, nunc Osterwyck: quæ ecclesia iam diù translata, floret in Halberstadio.

CAPVT XIII.

ANnus erat LXXXII. post septingentos, cùm Karolus iterùm transmisso Rheno ad fontem Lupiæ consedit, Saxonum constituens prouinciam ordinare. Conuenerunt ad eum frequentes ex vtraque Saxonia proceres. Wedekindus autem malè sibi conscius, non aderat: quem in locum venêre regum oratores Sigefridi Danorum & Cacanni Hunorum, qui & Auares. Dani miserant Alidem & Asinundum: quibus

pro tempore dato responso redeunt. Cacannus autem & Bigarus, non tam pacata meruêre responsa, quòd genti bellum inferre rex destinâsset. Sed cùm rebus, vt putabat, benè constitutis, in Franciam rediret, Swedekindus facilè in sententiam suam retraxit congentiles ad rebellionem. Intereà rex eius motûs ignarus, Adelgisum, Grilonem, & Conradum duces suos, misit cum copijs in Sorabos Swandalos, fisus Saxonum auxiliaribus armis, facilè illis futurum, vt perduelliones superarent. Saxones verò iam aliam mentem induerant: & venientem Francorum legionem ad internecionem deleuerunt. Rex iusta indignatione permotus, magnis iterùm copijs redit in Germaniam: populus Swedekindum succlamabat malorum caput, in eum refundens quicquid acciderat. Sed atrocitati facinoris parem pœnam constituens, quatuor millia noxiorum gladio feriri iußit & quingentos: Magnus profectò numerus, qui legibus pœnam daret. Sed voluit sceleratißimo facinori statuere exemplum, & suum non deesse supplicium. Sequenti anno cùm se iterùm commouerent Saxones totiès victi, iterùm comprimuntur: & ad Padeburnã iterùm agmine congregato, misit filium Karolum in eos, qui aliquot prælijs feliciter in illos dimicauit: Et durauit ea rebellio in annum vsque octogesimumquintum. Quo tempore in Bardewicum descendens rex, interposita regia fide, euocauit Swedekindum & Albionem, qui vltra Albim dominaretur: & mansuetudine sua rex fregit ambos, vt ceruicem Christo inclinarent: exindè iam rebus pacem sperans. Sed nè quid regi intentatum remaneret, misit naualem exercitum in Britaniam, quam dudùm Angli Saxones occupauêre: Dux erat nunc Adolphus mensæ regiæ præpositus: is vbi gen-

tem exterruit, acceptis obsidibus, quòd in fide regis essent, redit ad dominum suum Wormatiam: qui indè Romam iam tertiò ire contendit, quòd ducem Beneuentanum ex Longobardis audiret rebellare. Natale Domini celebrauit apud Florentiam, à se renouatam vrbem. Sed tum, quod antè significauimus, venienti cum exercitu dux obuiàm misit obsides filios cum sacramentis, se deindè in potestate regis futurum. Exindè verò Saxonia, pacato Wedekindo, quietiora inuenit tempora.

CAPVT XIIII.

CVm iam antè diuisis locis per Saxoniam rex aliquot constituisset episcopatus, in Osnaburga, in Salingstede, inq; Padeburna: anno tandē LXXXVIII. Bremensem erexit ecclesiam: vt esset suffraganea Coloniensi: in quam ordinatur episcopus Willehadus, natione Anglus: qui multis iam annis in maritimis eius regionis Christi Euangelium disseminauit. In persequutione, quam excitauit Wedekindus, vix ipse elabitur, cùm discipuli eius diuersis locis occumberent pro Christo. Vndè Dei confessor maius sitiens lucrum animarū, Euangelicum compleuit præceptum, de ciuitate fugiēs in ciuitatem: dispersisq; ad prædicandum socijs, ipse Romam cum Ludgero adijt: vbì sanctißimi Papæ Hadriani consolatione releuati, Ludgerus ad profeßionē ordinis sancti Benedicti in montem Caßinum, Willehadus in Galliam ad sepulcrū sancti repedauit Willebrordi. Itaq; biennio vterque conclusi, contemplationi institerant & orationi, magni Saxoniæ futuri apostoli: orantes interìm pro persequutoribus, & gente Saxonū, nè iactum in eos fidei semen, inimicus homo zizanijs opprimeret. Quo tempore Wedekindus author, vt diximus,

mus, rebellionis, ad fidem, vt est dictum, venit, baptizatus cum aliis Saxonum magnatibus: Et tum demùm subacta Saxonia, in prouinciam est redacta: quæ diuersis temporibus in octo episcopatus diuisa, Moguntino & Coloniensi archiepiscopis est subiecta. Operæpreciũ iudicaui inserere priuilegium Caroli, quod tum contulit ecclesiæ Bremensi: vndè discant posteri, quid permouerit optimum regem, episcopis, non ducibus suis, terram supponere: cernantq́ de tẽporum ratione complurima quæ alibi non legãtur. Exemplar ergò eius priuilegii, Bremensi ecclesiæ à Carolo donati.

CAPVT XV.

IN *nomine Domini & Saluatoris nostri* IESV CHRISTI, *Karolus diuina ordinante clementia rex: Si Domino* DEO *exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo, & non in nobis, gloriamur: & in hoc seculo pacem & prosperitatem, & in perpetuo futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter nouerint omnes Christifideles, quòd Saxones, quos à progenitoribus nostris, ob suæ pertinaciæ perfidiam semper indomabiles, ipsique* DEO *& nobis tam diù rebelles, quousquè illius, non nostra, virtute ipsos & bellis vicimus, & ad baptismi gratiam* DEO *annuente perduximus, pristinæ libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subiugales deuotè addiximus: videlicet, vt qui nostræ potestatis iugum hactenùs ferre detrectârunt, victi iam,* DEO *gratias, & armis & fide, Domino ac Saluatori nostro* IESV CHRISTO, *ac sacerdotibus eius, omnium suorum iumentorum & fructuum, totiúsque cultu-*

ræ decimas ac nutrituræ, diuites ac pauperes legaliter constricti persoluant. Proindè omnem terram eorum antiquo Romanorum more in prouincias redigentes, & inter episcopos certo limite disterminantes, septentrionalem illius partem, quæ & piscium vbertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo & Apostolorum suorum principi Petro, pro gratiarum actione deuotè obtulimus: sibiq́ in Wigmodia, in loco Bremen vocato, super flumen Weseram ecclesiam & episcopalem constituimus cathedram. Huic parochiæ pagis LXX. mansos cum suis colonis offerentes, totius huius parochiæ incolas, decimas suas ecclesiæ, suoq́ prouisori fideliter persoluere, hoc nostræ maiestatis præcepto iubemus, donamus, & confirmamus. Ad hoc etiam Summi pontificis, & vniuersalis papæ Hadriani præcepto, necnon & Moguntinensis episcopi Lullonis, omniúmque, qui affuêre, principum consilio, eandem Bremensem ecclesiam, cum omnibus suis appendicijs, Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo & sanctis eius commisimus: quem etiam primum eiusdem ecclesiæ III. Idus Iulij consecrari fecimus episcopum: vt populis diuini semina verbi, secundùm datam sibi sapientiam fideliter dispensando, & nouellam hanc ecclesiam canonico ordine & monasteriali competentia instruendo, interim plantet & riget, quousquè precibus sanctorum suorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir serenitati nostræ, eam, quam diximus, parochiam propter barbarorum infestãtium pericula, seu varios euentus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula sua stipendia Dei seruorum inibi militantium minimè sufficere posse. Quamobrẽ, quia omnipotens Deus in gente Phri-

Phrisonum. sicut Saxonum, ostium suum aperuit, partem prænominatæ regionis Phrisiæ, quæ contigua huic regioni esse dinoscitur, eidem Bremensi ecclesiæ, suoq; prouisori Willehado episcopo, eiusq; successoribus perpetuò delegauimus retinendam. Et quia casus præcedētes nos cautos faciunt in futurum, nè quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem diœcesi vsurpet potestatem, certo eam limite facimus terminari: eiq; hos terminos, mare Oceanum, Albim fluuiū, Liam, Stenbach, Hasalam, Wimmarcham, Sneielbach, Ostam, Mulinbach, Motam paludem, quæ dicitur Sigefridesmoer, Quistinam, Chisemmoer, Ascbrock, Wiscbrock, Biuernam, Vternam, iterumq; Ostam. Ab Osta verò vsque dum peruenitur ad paludem quæ dicitur Kaldenbach: deinde ipsam paludem vsq; ad Wemmam fluuium: à Wemma verò Bitinam Farstinam, vsque ad Weseram fluuium: deindè ab orientali parte eiusdem fluminis viam publicam quæ dicitur Hesseweg, Sturmegor & Lorgoe: disterminantem Sechbasam, Alapam, Caldeborra, iterumq; Weseram. Ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folckweg, quem incolæ loci Wildloch nominant: Finolam, Waldesmoer, Berckpol, Eddenri ad paludē, Emisgoer & Ostergoer, disterminantem: Brudlocho, Biberlach, iterumq; mare: firmos & intransibiles scribi iußimus, & circunscribi: & vt huius donationis ac circunscriptionis authoritas nostris futurisq; temporibus, Domino protegente, valeat inconcussa manere, manu propria subscripsimus: & annuli nostri impreßione signari iußimus. Signum domini Karoli regis inuictißimi: Hildebaldus archiepiscopus Coloniensis, & sacri palatij capellanus recognoui. Data II. Idus Iulij, anno Dominicæ incarnatio-

nis DCCLXXXVIII. Indictione XII. Anno autem regni domini Karoli XXI. Actum palatio Nemetensi feliciter. Amen. Sedit igitur in ecclesia Bremensi beatus Willehadus post ordinationem suam annos duos, mēses tres, dies XXVI. prædicauitq; tam Phrisijs quàm Saxonibus post martyrium sancti Bonifacij omnes annos XXXV. Obijt autem senex & plenus dierum in Phrisia, in villa Pleccazze, nunc vocant Plexen: quæ sita est in Rustria. Corpus eius Bremam deportatum, in basilica sancti Petri, quam ipse ædificauit, sepultum est. Transitus eius celebratur festiuis gaudijs VI. Idus Nouembris. Ordinatio, III. Idus Iulij.

CAPVT XVI.

ANno deindè octuagesimonono rex bellum intulit Wilsis Wandalis, factis duobus trans Albim pontibus, quod in Wandalia diximus. Bellum autem Auaricum, quod Hunis est illatum, cœpit anno nonagesimoprimo: cùm vnam partem exercitûs ad aquilonare latus Danubij ire iuberet: ipse cum altera per australe latus descendit: veniensq; ad Anesum fluuium, qui est limes Pannoniæ & Bauariæ, ibì castra posuit. Huni diuinitùs territi fugerunt. Karolus Pannonia ad Rabam fluuium deuastata, disposuit per Sabariam remeare. Hoc tempore rex solicitus de diuina per Saxoniam religione firmanda, cùm iam ecclesias, quas diximus, ordinâsset, alium fundauit episcopatum in loco Kinutude, (Bardewicum arbitror) posteà translatum in Verdam. Padeburnæ præfecit sanctum virum Liborium. Hi sunt primi Saxonum apostoli: qui verbo Dei strenuè institerant. Per idem tempus in loco Mymyngrode in media Westphalia fundauit episcopatum alium,

um, cui sanctum præfecit Ludgerum, virum incomparabili deuotione in Deum & religionem Christianam. Hic est Monasteriensis episcopatus: nam ciuitas, extructo ibì monasterio, Monasterij nomen accepit. Cúmque Wedekindus primarius Saxoniæ dux ad fidẽ Christi peruenisset, permisit Imperatori ad fluuium Weseram, veteres dixêre Visurgum, arcem suam, vt in eo firmaret episcopo locum: capax enim amborum fuit, ità vt episcopo diceret: Tua atque mea erit communi iure arx ista: vt indè Saxonum lingua Myndyn diceretur. Fundata est ecclesia intra muri septa, quod hodiè quoquè conspici potest: Nam veteris vestigia muri etiam nunc extant. Sunt authores qui tradant, Karolum hac tempestate peruenisse in Nordalbingiam, posteaquàm Wilsis iugũ imposuit: euertisseq; in Hamburgo idolum Iouis, quem Hammonem dixêre: cuius ea fingitur figura: Sedet rex in solio: & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua consurgunt: ipse sceptrum gladiumq; manu præfert: A dextris veterum mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto: à sinistris fœminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vesta. Sed caret apud me fide fabula huius subuersionis: nec enim crediderim tantum fuisse eruditionis ea tempestate in ea gente, vt præcipua Romanorum numina haberent comperta in regione Transalbina, vbì limes erat Romani Imperij. Hammon quidem arietis specie Iupiter, in arenis Libyæ colitur. Sed non est indè natum Hamburgi vocabulum. Quis enim ex Aphrica in extremas Saxoniæ partes hoc retulisset? Si obtendis Wandalos Aphrica pulsos, in patriam attulisse, Non est probabile, gentem in peregrinatione longinqua et longæua natã, iterùm emigrâsse

grásse in antiquas sedes. Sed capto rege & Constantinopolim misso, et ipsa nobilitate in acie consumpta, vulgus sub Imperatoris præsidibus permansit in regione, quam solam habuit natiuam: omnes enim qui tum vixêre, ibì nati sunt: nam Imperatore teste, centum quinque annis Wandali Aphricam tenuerunt. Hammaburgi autem vocabulum non ab idolo, sed à pugile ibì victo, dictum esse coniicimus quodam suprà loco, & in Dania nostra, quòd simili tum causa locis nomina sunt attributa. Certum est tamen ex nostris annalibus, Karolum habuisse singularem respectum in locum Hammaburgum: quem destinauit facere caput omnium regionum aquilonarium: quod infrà memorabimus.

CAPVT XVII.

Nonagesimus erat secundus post septingentos, cùm detegeretur conspiratio Pipini filij in patrem, per occasionem Fastradæ reginæ exorta. Sed Pipinus in monasterium detruditur: conscij partim gladio, partim proscriptione damnantur. Persuasum erat tum Karolo, posse perfacilè ex Danubio in Altimonam, & indè in alterum vicinum, fluuios præcipuos coniungi, si fossa duceretur nauium capax: quia horum alter Rheno, alter Danubio miscetur. In hoc opere laboratum est duûm millium passuum longitudine, & ducentorum pedum in latitudine, sed frustrà: quia palustribus locis propter iuges pluuias, opus non poterat consummari. Interim nunciatur Karolo Saxonum iterata defectio, quæ inuito tum fieret Wedekindo: & Francorum ab altera parte à Saracenis plurima cædes. Tum verò duobus interpositis annis rem distulit: nec magnipendit in Saxonibus, quandò Weldekindi integram fidem intellexit. Intereà Saracenis opponitur: quibus

ad quietem redactis, cum filio Karolo partitis agminibus, Saxoniam iterùm inuadit: sed nemo se obuiam tulit: qui autem antè se commouerant, reddita ratione motuum suorum, etiam obsides dederant, se in fide regis & Christi permansuros. Sed & proximo anno cùm noui motus ex eadem prouincia nunciarentur, immisit illis rex duces suos: & facilè persecerunt vt conquiescerent: datis etiam tunc obsidibus. Tantæ molis erat, hanc Christo condere gentem: Lata prouincia, & multiplex in ea populus, conciuit varios motus sine principe. Hadeleri extremi Germanorum ad littus Albiæ extimum siti, quòd fiderent inuijs paludibus, detrectauêre iugum. Sed rex nullo labore, nullo negocio potuit auocari, quo minùs in eos duceret. Karlsand hodiè vocant locum ad mare, in quo rex castra fixit, gentemq́ue perdomuit. Ex die autem decedentis Willehadi, vnus ex discipulis eius Willericus per annos L. administrauit episcopatum: per omne reliquum Karoli & filij eius Pij Ludouici tempus.

CAPVT XVIII.

OCtauus erat post nonaginta septingentos annus, cùm Transalbiani Saxones, quos nūc Holsatos, alij Nordalbingos vocant, versi in sensum malignum, Karoli præfectos obtruncant. Rex in eos mouens, omnē intra Albim & Weseram fluuios prouinciam terruit: Antè tamen, quàm ille veniret, ijdem Transalbiani Obotritis Wandalis regi fœderatis, arma inferunt. Sed dux gentis Trasico illis aciem obiecit: collataq́ue manu, quatuor ex his millia cecidit. Interim Romani in ipsa vrbe tumultuantur: quæ res iterùm regem euocauit. Cùm igitur nonagesimusnonus ageretur, Leo papa grandi ab Romanis afficitur iniuria. Nam cùm maiori litania procede-

cederet de Lateranis ad ecclesiam sancti Laurentij ad craticulam, Romani intra eandem ecclesiam eum equo deturbantes, cæcauerunt: & amputata lingua, in media platea nudum ac semiuiuum dimittunt, cognatis Hadriani Papæ eam seditionem mouentibus: Papa enim superbiæ Romanorum restiterat, dum ea, quæ Imperialis erant culminis, sibi vendicarent. Tradunt nonnulli, quòd vnum illi eruerint oculum: alij, quòd neutrum: sed rasorio per medios oculos inciderint, nec tamen visum abstulerint. Mittitur in monasterium sancti Erasmi: sed à Wiligiso duce Spoletano, qui audito facinore Romam aduolârat, suscipitur, & Spoletum deducitur. Karolus, re comperta, iußit Pontificem ad se deferri: Rhenóque transmisso, in locum qui dicitur Lippenheym se contulit: ibiq; Pontificem expectauit. Venit, & diebus aliquot cum eo permansit: post non multum temporis remissus Romam; cum honore suscipitur. Anno deindè proximo, qui erat à Christo octingentesimus, Rex Romam petit quarta vice. Leo illi Pontifex occurrit venienti: eoq; salutato, Romam præceßit. Postera die Pontifex cum episcopis, clero, & populo, Karolum honorificè excepit: cunctisq; psallentibus, in ecclesiam sancti Petri introduxit octauo Calendas Decembris. Post septem dies concione aduocata, causam aduentûs sui omnibus exposuit, ad discutienda crimina, quæ Pontifici obijcerentur. Calumniatores Pontificis, vt se monstrarent innoxios, Pontifici mortiferum crimen impegerunt. Sed cùm nullas criminum obiectorum probationes afferrent, Pontifex, sumpto Euangelio, conscendit ambonem cunctis adstantibus: inuocato sanctæ Trinitatis nomine, se expurgauit: vt dilueret infamiam, quam calumniatores, vt pœnam euaderent, confinxissent.

xiſſent. Tum verò in die nati Saluatoris primo poſt octingenteſimum inchoante anno, cùm nihil tale Karolus aut cogitaret, aut ſperaret, magisque recuſaret alienum inuadere, vt ſuprà diximus, Imperatoris honorem, infra Miſſarum ſolēnia, dum ante confeſſionem beati Petri apoſtoli ab oratione ſurgeret, Papa ei coronam impoſuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit: & ſtatim eſt à cuncto populo acclamatum: Karolo Auguſto, à Deo coronato, magno & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Et decantatis laudibus, vnctus ab apoſtolico, Imperator & Auguſtus eſt decæterò appellatus: Cùm in Oriente fœmina priùs, per contumeliam excæcato filio, & iam mortuo, dominaretur, anno poſt intermiſſum occidentale Imperium, per Auguſtulum poſita purpura, treceenteſimo triceſimo. Deindè iuſsit Imperator haberi quæſtionem de his, qui in Pontificem ſunt abuſi atroci violentia: iuſſitq́ conuictos gladio cædi. Sed Papa pro illis interpoſita prece, obtinuit, vt relegarentur. Sunt tamen qui ſcribant, vno die trecentos eſſe gladio cæſos. Quo tempore cùm rediret in Franciam, excepit oratores Irenes Conſtantinopolitanæ Imperatricis, pacem Græcis & Gallis interponentes: metuebat enim ſibi mulier à proceribus regni ſui. Icta ſunt fœdera: & remiſit Imperator Karolus Ieſſe Ambianenſem epiſcopum oratorem ſuum ad poſtulandum Irenes coniugium. Sed dum adhuc ibì Imperatoris legati manerent, Nicephorus inuaſit Imperium: capta muliere, & in monaſterium detruſa. Proſpexêre enim proceres Græci, quid illæ nuptiæ portenderent. Remiſit tamen Nicephorus etiam ſuos oratores ad Karolum, ad confirmanda fœdera:

&

& inuento eo ſuper Salam fluuium, reſponſa cum literis placida retulerunt.

CAPVT XIX.

ANnus erat quartus Imperij, itemq́ poſt octingentos à Chriſto, cùm omni iam Saxonia quieſcēte, ſoli Tranſalbini, nunc Holſati, motus continuârunt: quarum rerum pertæſus Imperator, miſit exercitum, qui omnes trans Albim habitantes, duxit in Franciam: et pagos Tranſalbinos dedit Obotritis. Hæc eſt illa Germanicæ nationis origo, per rura Galliarum diſſeminata. Indè ſunt Brabantini, indè Flandrenſes, in ſolo Gallico manētes, origine Germana. Sed difficile eſt, Gallico ſub cælo mānentes homines, agnoſcere vt velint natales ſuos: Erubeſcunt enim, ſi dijs placet, Germanicam originem: cùm indè, teſte Tacito, Treueri ſint vltrò ambitioſi, vt euadant Gallicam ſegnitiem. Per quæ tempora Gotfridus rex Danorum venit ad limitem regni ſui in Sleſwicum: promiſit autem ſe Imperatori occurſurum, quod non impleuit. Narrant tamen rem aliter Dani, quod in Dania diximus. Miſit autem dictus rex Imperatori nuncios ſuos in locum Holdenſten ad Albim. Quo etiam tempore nunciatum eſt Imperatori, ſanguinem Domini repertum in Mantua: & pro eius rei indagatione miſit ad Papam, qui illi in Lombardiam occurrit. Karolus venienti obuiàm miſit filium Karolum, qui illum deduceret: natale Domini vnà peregerunt, contenderuntq́ pariter Aquiſgranum: donatumq́ magnificè pontificem, per Bauariam redire volentem, deduci fecit vſque Rauennam. Anno proximo filius Karolus magnas res in Bohemos peregit: & ducem terræ Lethonem occidit. Sexto deindè anno Imperator filijs regnum diuiſit, vt ſcirent viuo patre, quid eſſet quiſque habiturus:

quod

quod etiam decretum Imperatoris, voluntate procerum est approbatum. Inclaruit vbiq; vehementer Karoli nomen etiam vltra mare. Nam anno septimo legati regis Persarum Imperatori preciosissima detulêre munera: Tria tentoria capacissima, pulcherrimaq; : omnia byssina, tam funes quàm vela: pallia serica, vnguenta, balsamum, horologium ex aurichalco, arte mechanica mirificè fabrefactum: in quo duodecim horarum cursus ad clepsydram vertebatur: cum totidem pillulis, quæ in completione horarum cadebant: & casu suo subiectum cymbalum tinnire faciebant: additis duodecim equitibus, qui per totidem fenestras completis horis exibant, & impulsu suo fenestras priùs apertas claudebant: & alia multa miraculo digna. Per quod tempus anno Imperij octauo, cùm Gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnaret, misit Karolum pater cum exercitu, qui regi oppositus prælio cõflictauit: nec sine mutuo detrimẽto ab inuicèm discessêre. Eam credo esse pugnam, quam memorant Dani, cùm crederent Imperatorem adesse, qui erat Karolus Imperatoris filius: & tamen in eo prælio Franci sibi, Dani parti suæ victoriam inscribunt.

CAPVT XX.

Decimo anno Karoli Pipinus filius rex Italiæ Venetias sibi parére coëgit. Tum verò Imperator se parat in Danorum regem, qui ducentis diceretur appulisse Phrisiam nauibus: iactabundus quòd in terram egressus, Imperatori occurreret. Expectauit eum Imperator, positis castris ad Visurgum fluuium. Intereà nuncij discurrunt, afferentes occisum vel à satellite, vel à filio Gotfridum. Ità ille apparatus concidit. Iam verò dudùm Hamburgo constituerat sacerdotem Karolus,

quem metropolitam eligere decreuit omnium aquilonarium: sed bellum à Danis comminatum, & festinata mors sacerdotis, & implicatio rerum ab Imperio & regno plurimarum, Imperatorem ab impletione eius rei auerterunt. Quo tempore Wilsi Wandali, idem oppidum Hamburgum stirpitùs subuerterunt, igne & gladio sæuientes, eiecto indè Imperatoris præfecto Vtone. Sed iußit mox Imperator oppidum instaurari. Sequenti anno filium Ludouicum, iam mortuo Karolo, declarauit Imperatorem. Quo tempore pons Rheni concremauit. Proximo deindè anno, qui fuit quartusdecimus Imperij, febre correptus rex, Aquisgrani finem viuendi fecit: ante tamen mortem cum beato Egidio, quem pro sanctitate venerabatur, agebat, vt pro se Dominum deprecaretur. Fertur tenuisse peccatum, quod nemini pandebat: Sed sanctus oratione instituta impetrauit, vt schedam ab angelo susciperet: in qua describeretur Imperatoris celata culpa, cum abolitione impetrata. Id quale fuerit etsi coniectura assequimur, silentio tamen tegere modestius est. Mense igitur Ianuario febre valida correptus, decubuit: statimque, vt in febre solebat, cibi abstinentiam sibi indixit: arbitratus inedia morbum posse depelli: vel, quod proximum erat, mitigari: Sed accedente ad febrem lateris dolore, quem Græci pleuresim dicunt: illóque adhuc inediam retinente, neque corpus aliter quàm rarißimo potu sustentante, septimo postquàm decubuit die, sacra communione percepta, deceßit, anno ætatis suæ LXXI. sed ex quo regnare cœpit, XLVI. Indictione septima, V. Calend. Februarias, hora diei tertia. Cuius corpus more solenni lotum & curatum, maximo totius populi luctu ecclesiæ illatum atque humatum est. Dubitatum est

pri-

primò vbì deponeretur, eò quòd ipse viuus nihil de hoc præcepisset: tandèm omnium animis sedet, nusquam eum honestiùs tumulari, quàm in ea basilica, quam ipse in honorem Dei, & ob amorem æternæ virginis genitricis eius, proprio sumptu in eodem loco construxit. In ea tumulatus est eadem die, qua defunctus: arcusq; supra tumulum eius deauratus, cum imagine & titulo extructus est talis: Sub hoc conditorio situm est corpus Karoli, Magni & orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum notabiliter ampliauit, & per annos X L V I. feliciter rexit. Libuit illustrißimi regis præclara facinora vnam velut in summam redigere, & honoris (qui est illi à nobis debitißimus) gratia, pleniùs cuncta percensere: quanuis illustria eius opera Saxoniam pariter in lucem posuêre: quocircà si digreßi videbimur, cum summa ratione illius gesta exequuti putabimur.

CAPVT XXI.

IN commemoratione autem rerum à Karolo gestarum præterire non debemus, quod gens nostra de illo inflatis prædicat buccis, dedisse illum leges Saxonibus, quæ in codice quod Speculum vocant, extent recollectæ: & id quidem refert glossator in annum decimum post octingentesimum à Christo nato, septimum verò Imperij eius annum, vt memorat, in arce Sassenborg. Primam commenti suspicionem fecit, quòd annos Christi et Karolini imperij Glossator ille perturbat. DCCCI. enim factus est Imperator Karolus, & ideò decimus Christi, erat quoquè decimus Imperij. Deindè quòd diligentißimi scriptores illorũ temporũ, nullã eius rei faciũt mentionẽ, cùm minora multò plurima cõmemorẽt. Nec erat illa in populo barbaro ciuilitas, vt leges initiò requirerẽt, præter eas, quæ vniuerso orbi satìs erãt.

Occultum tamen iudicium, quod vocant, facilè crediderim eis permissum propter ceruicis duritiem: sed redactas leges nouas in codicem, non facilè credo, nisi alia mihi documenta referantur: nam & nomen prodit esse collectitium codicem, de multis obseruantijs gentis, quomodò & Feudorum vsus non ab Imperatore dati, sed ab Oberto descripti, vsum & obseruantiam meruerunt. Cùm enim per ætatem in gente creuit ciuilitas, creuit etiam legum obseruantia. Indè factum est, vt quæ per tempora sunt vsu approbata, demùm sunt in codicem redacta: cui ad authoritatem consciscendam, falsò est nomen Karoli ascriptum. Idq; vt credam, facit multorum in textu, plurium autem in glossa puerilis & indocta narratio: nam temporum fuit vterque, & Speculator, & Glossator, imperitus. Temerarius calumniator vocer, si non luce clariùs vtrunque conuincam: longum est cuncta percurrere: Vnum aliquem de textu passum sumamus, vndè de cæteris facilè coniecturam faciemus: & non modò coniecturam, sed fidem penè oculatam. Originem regnorum, & Saxonum antiquitatem volens ostendere textus lib. iij. ar. xliij. ait: In Babylonia cœpit Imperium, quæ toti mundo imperabat: quam Cyrus expugnauit, & in Persiam transtulit: in qua vsque ad Darium perseuerauit: quem vicit Alexander, & Imperium Græciæ applicauit: & ibì stetit vsque dum Romani Imperium sibi assumpserunt, & Iulius cœperat imperare. Ex eo adhuc Roma secularem, & à beato Petro tenet gladium spiritualem: & ideò totius mundi tenet principatum. Cùm interim nostri prædecessores ad istam venerunt prouinciam, Turingos fugauerunt mortuo Alexandro, cui, vt Asiam Imperio subiugaret, erant auxilio: in qua post ipsius obitum, pro-

propter ſubiugatorum odium, morari non audebant: in trecentis galeidis ſe receperunt: quæ omnes fluctibus maris tumeſcentibus, exceptis quinquagintaquatuor galeidis, necabantur: quarum decem & octo, littora Pruſsiæ petiêrunt, & illa obtinuerunt: & duodecim galeidæ, Rugianorum terram occupauerunt: vigintiquatuor, in iſtam ſe receperunt. Et cùm tantùm in numero eſſent breui, vt agros culturæ tradere non poſſent, fugatis & interfectis Turingorum dominis, reliquam gentem, vt operaretur terram, viuere permiſerunt: talia imponentes ei iura, quemadmodùm adhuc conſiſtunt Latini: ab eis ergò origo Latinorum: ex his qui ſuo iuri derogabant, dedititij dedititiorum conditione ſubijciebantur. Hæc ſunt verba Speculi: Non enim iubet, diſponit, interpretatur, vt ſolet legiſlator, ſed commemorat quid obſeruetur: quod non eſt Imperatoris, ſed doctoris. Et tamen videamus quanta ſint in paucis verbis friuola commenta: vt liquidò cernamus, non iſta authorizâſſe Karolũ, qui & ipſe doctus erat, & doctiſsimis ſtipabatur. In Babylonia, inquit, cœpit Imperium. Si de turri Babylonis loquitur ex ſacris literis, iam altiùs aſſcendit quàm ſolent vllæ hiſtoriæ, vt de Nemroth ſumat initium: & tamen ex illa Babylone non prouenit Imperium, ſed diſsipatio gentium, quam oſtendit Moſes, & pleniùs exequitur Beroſus Babylonicus. Si autem de regno loquitur Babylonico, non hoc fuit primum, ſed Aſſyriorum in Niniue: cuius ciuitatis author Ninus, & Semiramis coniunx, primi ſunt in omni hiſtoria antiquiſsima: nam ibì primum conſtitit Imperium, cui etiam Babylon obediuit. Addit: Quæ toti mundo imperabat. Hoc nullæ habent hiſtoriæ, Chaldæos in Europa vel Aphrica imperâſſe: ſatis erat ma-

gnum, si magnam Asiæ tenerent partem. Nam neque Romani, quorum latius erat imperium, toti mundo dominabantur: aliquid in Europa, aliquid in Asia, & totam tenuerunt Aphricam. Sequitur: Quam Cyrus expugnauit, & in Persiam transtulit: in qua vsque ad Darium perseuerauit. Quid transtulit? ad quem Darium? Nam Darius erat Cyri auunculus: qui cum magno Cyro res magnas gessit: post quem Darius Hystaspis in suam familiam primus transtulit imperium. Sed specificat, cùm addit, Quem vicit Alexander. Ignorabat illum Arsamidem appellari. Et Imperium, inquit, Græciæ applicauit. Friuolum est: quia nũquàm in Græcia ante Constantinum fuit Imperium: Græci tamen post Alexandrum in Asia imperauerunt, in Syria & Aegypto potißimùm: nam ad Macedones in Græcia, sola pars peruenit, & ea non lata. Deindè subnectit noster legislator: Et ibì stetit vsque dum Romani sibi Imperium assumpserunt, & Iulius cœperat imperare. Verum est, quòd Romani, victo Antiocho Syriæ rege, regnum eius redegerunt in prouinciam: & superato in Græcia per se nouißimo Macedonum rege, imperium occupauerunt, reddita populis libertate. Sed hoc longè ante Iulium. Aegyptus autem facta est prouincia tempore Cæsaris. Deindè quod sequitur de vtraque Romanæ vrbis potestate, intactum ire sinamus. Scimus tamen quot transièrint secula, priusquàm spiritalis gladius distringeretur. Quòd verò ait, Cùm interim nostri prædecessores ad istam peruenerunt prouinciam: hoc sine controuersia Saxo loquitur, non Imperator. Sed quòd ait, Cùm: non appáret, quæ tempora signet. Nam quòd Alexandri & Iulij tempora coniungit, qui annis penè quingentis distabant, ineptißimum est. Contendit autem,

tem, Saxones in Asia militâsse Alexandro: sed hoc nimis pueriliter deducit, vt est inuentum anile, & penitùs somnium: Quis enim credat gentem ex media Asia in nostrum mare peruenisse? quandò per aquilonarem regionem propter mare Glaciale, post Hyperboreos montes non potest nauigari: & Caspium sinum longè distantem, quomodò peterent, & indè quò procederent? Quis autem credat fugisse, in qua terra victores Alexandri principes, sub iugo cuncta tenuerunt? quem timerent victores orbis? Sed hic noster nobis persuadebit, manere non ausos: ait enim, In qua post ipsius obitum, propter subiugatorum odium, morari non audebant. Inscitia est, vndè ea prodit narratio. Si legisset principes Alexandri ciuilibus bellis in se versos, omnes copias militares in precio habuisse, non diceret milites timuisse ab orientalibus opprimi: qui tanto iam erant sub iugo, vt sibi timerent, non timerentur. Omitto barbarismos, quos plurimos facit fabulator: vt ea vel maximè re prodat, non esse narrationem Karoli: cuius scriniarij non ità titubâssent: ipse loqueretur in capite, quomodò in Pandectis Imperator: sua faciens, quibus authoritatem impartitur: quomodò in Codice & Institutionibus, quomodò in nouißimis Authenticis. Sed cætera videamus. Biremes vult trecentas ex Asia nauigâsse: Vndè ea copia nauium fugientibus? quo nauigauit claßis itinere? nam per aquilonarem plagam ostendimus venire non potuisse. Si ex Ponto nauigarent, aut ex Syria, longum erat iter terrestre: priusquàm ex Babylone peruenirent in mare: & longiore cursu mare longißimũ mediterraneum, vsque ad Gades Herculis erat enauigãdum: indè iam flectendũ in aquilonẽ, vt in mare Germanicũ ex Britanico peruenirent.

Oro te, quandò exibant, vt vis, quærendis sedibus, non erat mitiore cælo, breuiore itinere terra quæ susciperet, Prussiam vt, Rugiamq́; & Albim peterent? Non pudet vanitatis? Et quam, oro te, Prussi, Rugiani, Saxones, eiusdem, vt vis, originis & congentiles, vnquam habuerunt aut bello aut pace societatem? Cætera videamus: Fugatis Turingorum dominis, & cætera. Nunquàm Turingi nostram tenuére Saxoniam, vt fugarentur: sed inuitati Saxones à Francis in Turingos, partem Turingiæ, quod suo loco ostendimus, precium militiæ acceperunt: vndè nata est fabula de Turingis. Et nè exors videatur omnium literarum, addit de Latinis & de dedititijs: vt ostendat, Imperiales se vidisse Constitutiones. Ineptißimum caput. Quam, oro te, Latini in Saxonia partem habent? Nolo immorari in re, quam etiam pueri possunt corrigere. Mille talia comperies: vt liquidò comprobemus, non esse Karoli editionem, quod præferunt Speculum. Ad Glossatorem veniamus, virum alioquì iuris peritißimum, & cui plurimùm debent eius Constitutionis seruatores: Sed fabulas narrationi plurimas contemptu dignas inserit. Non est longè euagandum, vt tale aliquid ostendamus. In eius loci explanatione, quem diximus, vide quàm puerile est, quòd ait, Pompeium consulem voluisse Imperatorum leges in vnum codicem redigere: cuius temporibus & ante, nulli erant Imperatores qui leges ferrent: Ciues autem Romani facti consules, aut prætores, cùm exercitum deducerent, victoriam assequuti, Imperatores ea tempestate dicebantur: sed leges non ferebant. Rogabant consules in senatu, vt si probaretur, fierent senatusconsulta: & Tribuni plebem, vt plebiscita fierent. Mirum, quòd vir iuris doctißimus,

Con-

Constantino tribuat initium legũ, & non Pandectis & Iurisconsultis. Sed missa sint hæc. Quid est, quòd asserit Carolum fecisse constitutionem de eligendis Imperatoribus, quæ res pertinet ad Ottonem III. annis ducentis post Carolum? Quid, quòd ait, per eundem Carolum sparsos Wandalos per omne regnum, cùm latißima natio Bohemiam, Poloniam, Rußiam, Dalmatiam, & littora Germanici maris impleuerint longè ante Carolũ? Quid, quòd Sueuos tradit expulsos per eos, qui de Anglia rediêrunt, cùm reuerà de Italia redirent, qui hoc fecêre? quod suprà suo loco ostendimus. Infinita sunt eius generis, de quibus pauca attigi: eo consilio, non vt virum laude dignißimum reprehendam, sed vt ostendam lectori, iuribus ab eo introductis, non narrationibus, fidem adhibendam: quod idem accidit Accursio diligentißimo glossatori. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XXII.

QVia Caroli inuictißimi regis gesta sumus exequuti, ad Wedekindum ducem Saxonum, qui regi tam durum creauit laborem, cõuertamur: Danis enim cõciliatus perpetuis hostibus, cùm externus veniret, indè auxiliaria arma demorabatur: sed tamẽ Carolo aciem opponere non fidebat. Ferunt, ante regis aduentum, Saxoniæ prouinciam administrari solitam per duodecim proceres alternis vicibus: quẽ verò grande bellum in administratione deprehenderat, eum regem habuêre ad finem vsque belli. Indè factum est, vt veniente Carolo in prouinciam, Wedekindus dux Angariæ (Angariam vocant) in administratione erat: & ideò pro rege illis fuit durante bello: ac perindè in nonnullis codicibus rex Saxonum nominatur: finito autem bello, redibat in ius pristinum, reddita administratione

comparibus suis. Sed id Wedekindo non permittebatur: alternata, & in speciem aliam traducta totius prouinciæ gubernatione. Et quanuis pontificibus esset à Carolo permissa potestas gubernandi, non tamen amisêre primores penitùs suam administrationem. Vndè factū est, vt secularis potestas ab omnibus, bello finito, citra Visurgum illi deferretur. Igitur flagrante bello pertransiens Westphaliam Carolus, indè obsides sumpsit, præcipuè ab Anglariȷs: ibi enim erat summa tum Saxonum potestas. Sed & Ostphali Saxones, qui transito Visurgo consederant in solo Wandalico, cùm rex ad Visurgum castra teneret, missis obsidibus pacem ab rege impetrârunt. Erat annus tum LXXXII. post septinegntos Christianæ salutis, cùm Carolus ad fontem, vt diximus, Lupiæ amnis legationem audiuit Sigefridi Danorum regis, & Cacanni Hunorum principis: illisq́; pro tempore datis responsis, dispositisq́; in Saxones præsidiȷs, rediȷt in Franciam. Cùm autem Wedekindus de regis egressu certior factus, Saxones suos ad rebellionem concitaret, interim Sorabi (gens est Wandalorū intra Salam & Albim fluuios) indignè ferentes, quòd Saxones Visurgum transgressi, congētiles suos solo eiecerint, habitata & occupata eorum regione, armatū exercitum in fines Saxonum & Turingorum duxerūt, vbiquè vastabundi ingredientes. Carolus duces suos immisit, qui gentem illam repellerent: sumpto ex Saxonibus, qui vastabantur, armorum auxilio. Franci autem in Saxonum gentem iam fœderatam, quòd eorum defensioni bellum susciperetur, eò se contulerunt, ad arma deuocantes, vt paribus animis cōmunes hostes insectarentur: non intelligentes, quàm iniquo ferrent animo iugum Saxones Francorum: quódque denuò in

regem

regem conspirâssent. Igitur Saxones Francorum legionem ad se missam, ad internecionem ceciderũt, Wandalis se satìs occursuros suis viribus arbitrati. Rex vbi audiuit, iusta indignatione inflammatus, infesto agmine mouit in Saxoniam. Omnes verò Wedekindum coniurationis & rebellionis principem accusabant, nec immerito: Tanta enim Wedekindus in legem Christi, & Gallorũ iugum indignatione flammatus erat, vt quicquid vbiq; per Saxoniam Christianum audiẽrat, persequeretur: occisis sancti Willehadi Anglici discipulis aliquot, per Saxoniam Phrisiámque sparsis: ipse verò Willehadus, quod suprà diximus, vix ex tanto profugit incendio. Veniente autem rege cum magno agmine in prouinciã, Wedekindus declinauit. Rex in omnes consilij & facinoris participes, seuerè animaduertit: cæsis gladio quatuor millibus quingẽtis, vt diximus. Insupèr ex populo Transalbiano ad millia decem cum vxoribus & liberis, in Galliarum prouincias iußit deportari: quam esse stirpem Brabantinorum Flandrensiúmque, suprà significauimus. Reposuit autem in prouinciam Gallici generis nobiles, ex quibus in nostram vsq; ætatem durauit Comes de Pirmont, hoc est, Ignito monte. Cúmque rex per superiores Saxoniæ partes ducens, etiam ibi vindicaret in rebelles, Carolum filium cum expedito agmine reliquit ad præsidium prouinciæ, & vt comprimeret rebellionem molientes. Huic acie iusta conflictare Saxones ausi, repelluntur: magnaq; cæde peracta, coguntur quiescere.

CAPVT XXIII.

SEd cùm iam annus Christianæ salutis post septingentos octogesimusquintus ageretur, & iam tempus venisset ab alto miserendi, Wedekindus visita-

visitatus à Domino, ad lumen respexit: & iuncto secũ Albione viro primario, qui trans Albim dominaretur in ea quæ nunc est Holsatia, interueniente ex aulicis quodam, ad regem Carolum, qui ad Visurgum castra habebat, perducitur, Christi baptismum iam sponte deposcens. Tradunt nonnulli, quod suprà significauimus, regem tum in Bardewico consedisse, cùm ad eum Wedekindus perueniret. Alij etiam adijciunt, in Minda fuisse illi salutis initium: Tradunt enim ducem scrutandi auidum, lembo per pronum flumen deuectum, lacero habitu inter stipem poscentes consedisse. Cumq; sacratißimo die Paschæ ex more Christiano omnes sacram communionem subirent, vidisse Wedekindum ad os regis ludibundi speciem pueri: eóque conterritum miraculo, Christiana sacra postulâsse. Rex susceptos in gratiam, iußit baptizari: ipse suis manibus Wedekindum honoris gratia sustollẽs. Indè Saxonia iam pacata quieuit: & semèl susceptã fidem nunq̃ reiecit. Intereà diuinæ rex intẽtus religioni, Bremẽsem, quod diximus, fundauit ecclesiam: prædijsq; magnificè dotauit: episcopũ consecrari faciens, virum de his terris optimè meritum sanctum Willehadum, natione Anglicũ: qui post mortem sancti Bonifacij, Moguntinensis episcopi, annis XXXV. in Phrisia & Saxonia verbum Dei disseminauit, magno labore, incredibili periculo. Extant literæ eiusdem regis desupèr, terminos donatæ ditionis commonstrantes: quarum exemplum suprà posuimus. Idem quoquè rex antè postquàm annis alijs, septem fundauit in ea prouincia ecclesias: donans regalia pontificibus, quòd intelligeret populum infrenem posse religione contineri, armis verò placari non posse: Verdensem, Mindensem, Padeburnensem, Osnaburgensem, & vl-

tra Weseram Hildesemensem & Halberstadensem. Erant illis temporibus alia prima ecclesiarum fundationi loca, & perindè nomina: quæ cum translatis sedibus sunt in hãc appellationem commutata. Magdeburgensem autem vicinum archiepiscopatum posteà Magnus Otto, domita gente Wandalorum, instituit. Hoc ordine finitum est bellum Saxonicum atrocissimum & diuturnum, quod pro diuturnitate temporis, & magnitudine laboris, magnum & desiderabilem habuit exitum: durabat autem annos supra triginta. Quo tẽpore multa & magna per duces sunt facta prælia, & ingentes cædes. Ipse rex, vt ferunt, non nisì bìs intra paucos vnius mensis dies, iusta cum illis acie conflixit, in Thietmel, altero ad Hasam fluuium. Monstrant hodiè incolæ castrorum vestigia. Penetrauit autem rex infatigabilis cum exercitu ad intima paludum Hadelerie, cùm gens illa rebellionem ostentaret, animata de imperuijs, vt putabat, paludibus: sed nihil inuium virtuti. Locum castrorum eius vocant etiam hodiè incolæ Karlsand, hoc est, arenam Caroli: in quo castra fixit.

CAPVT XXIIII.

Vedekindus autem pacatus in sua sedet prouincia, Westphaliam solam gubernans: nam vltra Visurgum prouincia & angustijs Wandalorum premebatur, & quod tenuêre ditionis, pontifices gubernabant. Armorum insignia, quæ militaribus, vt fit, signis præferebat, pullum equinum habebant atrum: sed placuit regi, vt postquàm de tenebris gentilium errorum peruénit in lucem veritatis, vt candidum acciperet. Ea verò sunt vetustissima Saxoniæ arma: sæpiùs indè demutata, vel leonibus ex Anglia allatis, per Henricũ ducem, cognomento Leonem: vel stratorijs in clypeo

lignis,

lignis, quæ rutæ sertum ex obliquo condecorat: per Bernhardum, priùs Comitem de Anehold, indè verò surrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cùm ille per Fridericum I. solenni Imperij conuentu per sententiam deponeretur. Wedekindus autem, cùm rex illum Karolus baptizatum, in sua, vt diximus, prouincia gubernare permitteret, ædificato in Anglaria (nūc Angriam vocant) insigni templo, instituto collegio sine fine Deo seruientium, quod nunc in Heruordiam ferunt esse translatum, ibique dominabus imperitantibus seruit: plurimùm ipse in Christo deuotus, religione profecit. Sed erat illi ex magnis causis cum Geroldo Sueuorum duce atrox bellum, quod varia diù fortuna protrahebatur. Mirum quomodò tam longinquum, ex Sueuia in Saxoniam? Sed erant Saxonibus prædia, quod suprà ostendimus, in Hercinia, & Sueuis in Turingia: vndè facilè potuit conflari de terminis bellum. Sed eo consumptus perijt Wedekindus: Christiano ritu sepultus in ecclesia eius, quod fundauerat, collegij: ibique aliquandiù quieuit, donèc in Padeburnam à filijs transferretur.

CAPVT XXV.

Vigbertus Wedekindi filius erat, ab adolescētia Christo deuotus, inter Saxones vir primarius: sed an principatum in gentem egerit, mirum est silentium, quòd Saxones ea tempestate, regnāte post patrem Pio Ludouico Imperatore, sub Christi religione mansuefacti, quiescerent: & omnis prouincia episcopis dispartita, religioni seruiret. Transalbianam autem regionem (quam Karolus pater Eridago sacerdoti in vrbe Hamburgo commendauerat, quémque loci episcopum facere disponebat, sed interuentus Danici belli,

li, & festinata mors Eridagi, votum Karoli nè impleretur, auerterunt) Ludouicus Bremensi & Verdensi pontificibus initio regni commendauit. Quo etiam tempore Henningo Danorum rege, qui fœdera iecit cum Ludouico mortuo, Sigefridus & Amilo nepotes Gotfridi, cùm inter se de regni succeßione digladiarentur, magno prælio manus conseruërunt: & vtrinque, antè multis millibus cæsis, ambo duces ceciderunt. Pars Amilonis cruenta victoria potita, Haraldum & Reginfredum regno præfeceruut. Sed indè tum Haraldus eiectus, ad Imperatorem Ludouicum contendit Moguntiam: ibique inito cum Imperatore fœdere, paciscitur cum amicis sacrum subire lauacrum, vt auxiliaria Imperatoris arma mereretur: baptizatúsque mittitur cum armatura forti in Iutiam: & cum illo Ansgarius Corbeiensis pater, vltroneum se tanto pietatis officio, quod omnes horrerent, ingerens. Sed hæc in Dania & Metropoli exequuti, nũc tantùm cõmonuisse sat habemus. Extruxit autẽ Ludouicus regalẽ abbatiã in littore Visurgi, trãslatis patribus cum nomine de Corbeia Galliarũ, quæ in ripa Sũmæ fluminis hodiè manet. Adolescens erat admodùm Ansgarius, cùm de Francia transferretur: & creuit in apostolum magnum omniũ aquilonarium regionum: prouenitq́ ecclesiæ Hamburgensi, quæ tum metropolis erat, cui etiã posteà Bremensis suffraganea, quod in Metropoli ostendimus, fuit incorporata. Ex hoc Corbeiæ monasterio multos post inuicèm habebat episcopos: Sedem autẽ metropoliticã Ansgario Ludouicus Imp. firmauit in Hãburgo. Primus hic erat pontifex Hamburgensis: nam Eridagus presbyter etsi episcopatui destinaretur à Karolo, propter caussas tamen, quas diximus, non attigit. Qua etiam tem-

pestate

pestate ex maritima Wandalorum prouincia, quæ Wilsorum erat, venère ad Imperatorem duo regij iuuenes de regno contendentes: & nè armis opus esset, Imperatorem causæ suæ fecêre arbitrum. Ille collaudatos, datis muneribus pacauit: hortatusq; Christi religionem suscipere, dimisit. Et quanuis Ludouicus religione ac pietate plurimùm polleret, trãquillitati temporu, quod in se erat, maximè studens, euadere tamen non potuit atrocißimam in se multorum conspirationem: quos pridèm magnis locis honoratos, pro comperta malignitate destituit: Illi verò confictis criminibus Imperatorem sanctißimum insimulârunt, quòd coniugis suæ Iudith, ex qua sustulit Carolum Caluum, impuritatem improbè dißimularet, & pollueret cæsareæ culmen dignitatis. Traxêre coniurati in partem filios Imperatoris, inprimis Lotharium natu maiorem, Pipinum, atq; Ludouicum: Carolus autem admodùm puer erat. Imperator coniugis purgationem super infamia recipiens, satisfactum sibi duxit. Coniurati autem magis atque magis inualuerunt, archiepiscopos in societatem calumniæ trahentes: vndè factum est, vt inualescente nequitia, sententia depositionis in Imperatorem ferretur, & à filio Lothario diù seruaretur, cùm ille inuaderet Imperium. Extant lamentationes, quas de cella monasterij, in quo seruabatur, misit ad amicos. Imperatricem coegêre, detonsa coma, continentiam in monasterio profiteri: Puerum quoquè attonsum dimouerunt. Erant fideles multi, qui armis pro Imperatore agerent: sed ille vetuit. Vbi autem feruor indignationis paulatìm euanuit, reuersi ad cor filij, causam examinantes, innoxium patrem carcere liberatum ad Imperium restituerunt: coniugemq; reddiderũt: & omni dein-

deincèps obsequio coluerunt. Ille errori facilè veniam tribuit, mitißimus omnium mortalium: & filium Lotharium natù maiorem, consortem fecit Imperij. In episcopos tamen, qui modestiùs agere debuerant, aliquanto seueriùs vindicauit. Ex his erat iste, qui in Palmis cùm solennis fieret proceßio iuxta carcerem, dictatum à se hymnum plena voce concinebat: Gloria, laus & honor tibi sit rex Christe redemptor. Perindè laxatus carcere, veniam est consequutus ab Imperatore: locoq́ue suo restitutus, fidelis Imperatori permansit.

CAPVT XXVI.

INterìm Wigbertus dux Angriæ, olìm erat Angliæ: quòd imperiti vetustatis, differentiam ponere volebant ad insignem maris insulam: cùm ignorarent honori suo detractum iri, quòd maiorum suorum decus in Britaniam emigrantium, obscurarent. Hic igitur Wigbertus inter Saxones vir primarius, vxore accepta Sindacilda, de genere Rabodi Phrisonum ducis, qui baptizandus, rogauit quonàm concessissent patres eius? Vbì audiuit omnes à Christo alienos, in perditionem abijsse, pedem è baptisterio retraxisse fertur: eò se profecturum contestans, quò Maiorum suorum cœtus demigrâsset. Ex ea coniuge Wigbertus geminam sustulit prolem, Brunonem atque Walbertum. Profectum hũc Wigbertũ Romam comperio, deuotionis gratia: indéq́ue sanctorum reliquias retulisse: quæ in nouum collegium, quod in Wildeshusen, oppidum Bremensis diœcesis, erexit, sunt collocatæ: ibiq́ue vir Christiani nominis amantißimus, post longam inter suos religiosamq́ue conuersationem, in pace obdormiens requieuit, tumulatus ibidèm. Erant ea tẽpestate in Saxonia principes alij, quorum nomina per inopiã scriptorũ in obscuro remansêre:

Vnus tamen ex his latere non potuit: qui tanti habitus est, vt filiam eius Ludouicus, Caroli filius Imperatoris, Imperator, viuente patre, coniugem duceret. Cuius successio titulum habuit, vt comites dicerentur de Ringelheym. Nam & Carolus pater, inter quatuor coniuges, quas temporum successione, morientibus per ordinem tribus, accepit, vnam duxit Garsulam, orientalis ducis Saxoniæ filiam: nisi fortè in Angliam respiciamus: quam, vt diximus, Saxones de suo nomine Angliam vocauerunt ex Britania: in qua erant Angli Saxones orientales, occidentales, & meridionales, teste Beda eius regionis indigena. Cumq́; Carolus Bauariam, tonsurato Taßilone cum filio, redegisset in prouinciam, remansit nobilis quidã Ethico, dominus de Rauensberge, tanti æstimatus apud Imperatorẽ Ludouicũ, vt prima vxore defuncta, filiam Ethiconis Iudith, acciperet: quæ peperit ei filium Carolum, posteà dictum Caluum. Habuit idem Ethico filium Henricum, qui suasu germanæ, se subdidit Imperio: quod pater detestatus, fertur abijsse cum duodecim viris primarijs in montem abuium, quem nemo comperire poterat: præponens ibì viuere, & mori in libertate, quàm in delicijs agere sub Imperio. Henricus Imperatori commendatißimus, per iocum orabat, vt tantum illi terræ permitteret in feudum, quantum posset vna die aurea quadriga circuire. Imperator rẽ ludicrã ratus, per risum annuit. Ille leui currui impositus, & per opportuna loca renouatis iugalibus, magnã Bauariæ partem obibat, in gremio ferens aureã quadrigã. Eam terram ab Imperatore in feudum accepit, reddito Bauariæ titulo. Cumq́; ad implendam, quod diximus, conditionem, ferret in gremio quadrigã ex auro fabrefactã, indè sibi nomen conciuit, vt Aurei

currûs dux diceretur. A quo genus ducum Bauariæ in Henricũ vsq; Leonẽ processit. Per quæ etiã tẽpora Ludouicus Imperator inter alia pietatis opera ecclesiã Aulicensem (nũc Eltze) in Saxonia oriẽtali à patre inchoatam, ad riuũ Salã, qui Leynæ influit, perficere constituit: Sed cõmonitus miraculo rei quæ acciderat, in locũ vbi nũc est Hildesemensis, transtulit: Cùm enim pridẽ rem sacrã in venatione fieri iussisset, & capellanus sacras reliquias de lacte, vt ferunt, sanctæ Mariæ, aut capillis eius, cum nonnullis alijs in arborẽ appensas reliquisset per incuriam, reuersus cum Imperatore ad ecclesiam Aulicensem, vbi altare iam in conspectu Imperatoris erat struendum, cœpit reminisci relictarũ nupèr reliquiarum: concitò in eum redijt locum, reperitq; relictas: sed nulla potuit auellere vi de trunco. Miratus, refert quid acciderit Imperatori. Ille cõperto miraculo, interpretatur diuinæ esse voluntatis ibi instrui sacellũ. Mox erigitur in honorẽ Mariæ. Erat pridẽ dumis & inuijs paludibus horrẽs locus: sed quid non mutat instantia peruigilis curæ & laboris? Cœpit proindè apostolorũ princeps cedere virgini matri, trãslataq; est ecclesia Aulicensis in Hildesemẽsem, vbi perdurat vsq; hodiè. Hoc est autẽ initiũ Hildesemẽsis insignis ecclesiæ, quæ, vt diximus, in Aulica est à Carolo inchoata: sed in locum quem tenet, per Ludouicum filium translata.

CAPVT XXVII.

Valbertus filius erat Wigberti, in gente Saxonum nobilißimus, & in Christiana pietate feruentißmus: qui Romam deuotionis gratia petens, à summo Pontifice Leone corpus beati Alexandri martyris, qui filius erat Felicitatis, acceptum dono, in Wildeshusen perfecto collegio, à patre inchoato, perduxit:

duxit: ibique religiosè est veneratus. Habuit hic fratrem Brunonem: qui accepta, vt ferunt, coniuge Susanna ex Sueuia, genuit Ludolphum, qui in principatū successit: nam Vvalbertus prolem masculam non reliquit. Ad eius tempora pertinet grauis illa incursatio Danorum, & Normannorum, circa obitum Ludouici Imperatoris, hoc est, circa DCCCXL. annum Domini: nam filijs eius de regni diuisione digladiantibus, Normanni (sic enim Danos appellant, & quicquid ab Aquilone venit, Gallici scriptores) liberam euagandi potestatē, & digrassandi per littora Germaniæ & Galliarum acceperunt. Quo tēpore Phrisones ipsos tributo adegerūt, quòd apud illos Haraldus, quē regni hostem deputauêre, moraretur. Tanta erat hominū insolētia, vt per Rhenum asscendentes, Coloniam obsiderent: per Albim, Hāburgum incenderint: &, vt verbis vtar annalium, inclyta ciuitas aut præda, aut incendio perijt. Ibi ecclesia, ibi claustrū, ibi bibliotheca summo collecta studio, consumpta est. S. Ansgarius cum reliquijs penè nudus euasit. Sed hanc rem in Metropoli sumus exequuti. Grauißimam verò pugnam iuxta Antisiodorum inuicèm fratres Franciæ reges tum habuerūt: in qua vires Francorum vehementer attenuatæ sunt: vbi Carolus cognomento posteà Caluus tum omniū iunior, aduersùs fratres consanguineos tres, quòd ipse alia esset matre, omnes vno patre Ludouico nati, solus prælium inijt. Vrebat hominem matris & sua ex fratribus accepta iniuria: quod suprà diximus. Lotharius de Italia vires habuit, Ludouicus de Germania: Pipinus filius Pipini, horum ex fratre nepos, ex Aquitania vires cōiunxerunt. Carolo ex Francis arma acceßêre. Sed in ea pugna etsi cædes esset grauißima vtrinquè, videbatur

tamen

tamen victoria partibus Caroli inclinare: tum interueniente per legatos Sergio Pontifice, res composita est in eum modum, quem Ludouicus omnium pater antè præfiniỹsset: vt Lothario maiori esset Imperium & Italia, cum parte Franciæ inter Rhenum & Scaldim, quæ ex eo dicta est Lotharingia. Ludouico proueniret Germania, præsertìm Bauaria, Francia, Turingia: nam Saxonia pontificibus erat dispartita, seruato tamen nobilibus in ea suo districtu. Superintenderet tamen Ludouicus omnibus prouinciỹs Germaniæ: Pipino maneret Aquitania, Carolo verò Galliarum Francia. Ebonem Rhemēsem archiepiscopū Papa omni honore destituit, quòd non modò prioris in Ludouicum Imperatorem, sed etiā huius inter fratres dißidỹ author & incētor diceretur. Aliỹ illum insontem prædicauêre. Vtcunquè fuerit, S. Ansgarius illum à pristina familiaritate & charitate nō repulit: quæ res innocentiæ eius plurimùm videtur attestari: nam sanguinarium episcopum vir sanctißimus suo contubernio non dignaretur. Eiectus autem ecclesia sua Ebo, peruenit ad Hildesemensem: in qua III. pontifex vitam finiuit. Verisimile est, ad Ludouicum confugisse exulantem: qui illi de noua sede, prout tum consueuêre reges, prouiderat.

CAPVT XXVIII.

SEculum istud perturbatione fuit plenißimum: præter enim Normannorum grauißimam incursionem de littore maris, in se, vt diximus, fratres versi, rem atrocißimè miscuerunt: quarum rerum Lotharius Imperator pertæsus, relicto seculo, monachum se fecit: inq; ea monastica vita annis octo perdurat: filiỹs partitur regnum: Maiori Ludouico permittit Imperium cum Italia: Lotharius capit Austrasiam, ea est Lotharingia.

Carolo Burgundiæ pars cum Romana prouenit prouincia. Carolus autem cognomento Caluus, horum patruus, Metim peruolat, audita morte Lotharij: coronam eius prouinciæ de more accipit: indignante Ludouico rege Germaniæ, quòd eam ditionē solus Carolus inuadat. Legati regum rem omnē videbantur ad tolerabiliorem modū redegisse, cùm Ludouicus Germaniæ rex, accepta recèns de Wandalis victoria, animos erexit: quod inuicèm legati pacti sunt, in irritum vocat: Sed tamen ea de re itur ad arbitros: Illi partiti sunt Austrasiam æquis portionibus. Sed Ludouicus Lotharij filius, iam Imperator declaratus, & ipse Austrasiæ sibi regnum deposcit. Missis autem atque remissis à Pontifice ad reges, à regibus ad Pontificem oratoribus, arbitrorum loco in eam formā conuentū est, vt Ludouicus Germaniæ rex quod ab Lotharingia teneret, Ludouico Imperatori permitteret. Dum hic rerum status esset in vicinis regionibus, Saxonia, quantùm poterat, conquieuit à vicinis Danis ac Wandalis adhuc infidelibus, & perindè perpetuis Christianorum hostibus: Sed metus inuictissimi regis Ludouici, tum per omnem Germaniā superintendentis, compressit motus eorum. Erant tamē creberrimæ illæ per Galliarū littora Normannorū incursiones: de quibus in Norwagia nostra multa scripsimus. Per eadem tempora fuit in Saxonia illa ecclesiarū Hamburgēsis ac Bremēsis vnio, per occasionem, quam in Metropoli commemorauimus: sed per miras rerum gyrationes prouenit, vt omnis honor & potestas in Bremensem transferretur: quod in eodē tractu Metropolis per causas ostendimus. Intereà Walbertus Saxonū vir primarius, tranquilla pace compositus, in Christi religione obdormiuit, sepultus apud patrē in Wildeshusen.

CA-

CAPVT XXIX.

LVdolphus inter Saxones nobilitate præstans, ex eadem Wedekindi stirpe prognatus est: filius, an ex fratre Walberti nepos aut fratruelis, nonnulli relinquunt incertum: sed compertum est, hũc Brunonis, qui frater erat Walberti, filium: Ex eiusdem, inquiunt annales, Saxonicæ gentis stirpe vir nobilis & permagnificus est egressus, nomine Ludolphus: qui & ipse Romã religionis gratia profectus, S. Papæ Innocentij reliquias indè adduxit. Crediderim, Saxones ea ætate iam subditos religioni, paruisse pontificibus, nec ducis alicuius tulisse imperium: vsque ad aliquot sequentes ex hac lineæ principes. Sed tamen tradunt nonnulli, hũc fuisse qui dominaretur vltra Visurgum in oriẽtali Saxonia, quæ nunc sola nomẽ retinẽs, Saxonia dicitur: nã Westphalia citra Visurgũ, diuisum habet vocabulũ, ab occiduo ductũ. Accepit autẽ Ludolphus vxorẽ Odam, filiam principis de orientali Francia, quam nunc vocant Franconiam: ex qua tulit filios, de quibus infrà memorabimus. Circa huius autem prima vel nouißima patris eius tempora, illam Ecclesiarum Bremensis & Hãburgensis vnionẽ factã cõperimus, agente Ludouico Germanorũ rege, qui Ansgarium iam sede sua pulsum, & diu in Ramsola exulantẽ, primùm fecit in Bremensem vacantẽ assumi ecclesiam: deindè etiã apud Nicolaum summũ pontificẽ mißis oratoribus perfecit vt ecclesiæ vnirentur: quod pleniùs in Metropoli signauimus. Sed quoniam Saxoniæ res per hæc tempora sunt obscuriores, propter incuriam scribentium: Ludouici Germaniæ regis, qui tum etiam Saxoniam, etsi principatu non administraret, quadã tamen superioritate illi superintẽdit, exequamur: nam põtifices eius arbitratu

per Saxoniam sumebantur: quod in Ebone Rhemensi, & in optimo patre Ansgario declarabat desideratus exitus. Indè prouenisse verisimile est; neminem per eam ætatem Saxoniæ principem libera potestate dominatum. Quo etiam tempore beatissimus pater Ansgarius, latissimam suæ ditionis prouinciam obiens, dissеminabat strenuè verbum vitæ, inter pericula terra mariq; densa: nihil aliud quæritās, quàm vt martyr Deo consecretur. Normanni verò & Dani, siue ijdem, siue natio promiscua, (res enim in obscuro est, quòd illa ætate mari plurimùm nauigantes vsi sunt Dani cum Norwagijs) in littore Galliarum sedes sibi per arma quæsiêrunt. Sed Ludouico Germanorum regi plurimus labor fuit ad nationes in circuitu perdomandas: Conflixit Wandalis ad Oceanum demorantibus: Aciem vertit in Bohemos, eiusdem linguæ & nationis homines, quanuis prouincia diuisos. Normãnos verò, etsi Franciam incursauerint, ità retudit, vt ætate sua ab prouincijs Germaniæ manus continerent. Interim verò Ludolphus Saxoniæ princeps, ex coniuge quam tenebat, filia ducis in orientali Francia, quam prouinciam scriptores designando variant: Alij eam Franciam orientalem vocant, quæ omnibus Francis origo est, nunc per iniuriam appellata Franconia. Alij designant Austrasiam, hoc est, Metensem prouinciam: quæ reliquæ Franciæ est orientalis. Ex ea autem coniuge filios accepit Ottonē, Brunonem, Tanquardum, & quatuor filias: quarum primæ tres Christo consecrantur moniales, abbatissæ post inuicèm in Gandersheym: quod pater fundauit monasterium: quartam duxit Ludouicus rex Franciæ. Vndè facilè datur cōijci, nō vile fuisse nomen his ducibus, quorum affinitates reges quæritabant.

CAPVT XXX.

INtereà moritur Ludouicus Lotharij filius, Imperator: quo comperto, Karolus Caluus rex Franciæ, filium mittit ad eam Lotharingiæ partem tutandam, quam ex Lothario Imperatore accepit: ipse magno agmine, magnis itineribus contendit in Italiam. Ludouicus autem Germaniæ rex hoc futurum prospiciens, Karolum filium illi opponit, iter eius impediturum: sed Karolus Caluus fortior incubuit, quàm vt à Karolo Germanico impediretur: Igitur ille acceßit partibus victoris, cedens patruo. Alium illi filium Ludouicum Ludouicus opposuit: sed vbì nihil se posse facere conspexit, ad patrem est reuersus. Intereà Karolus Caluus Franciæ rex Imperij coronam accepit de manu Pontificis: & discedens Italia, Rosimon coniugis suæ fratrem Italiæ præfecit: attributo illi, quantum voluit, præsidio militum, quo prouinciam tutaretur: Cui etiam neptem suam, filiam Ludouici fratris, Germaniæ regis, despondit vxorē: Ipse verò iam Romanus Imperator, reuersus est in Franciā suam, auctior dignitate Imperij. Ludouicus rex Germaniæ per ea tempora fato conceßit, Ludouicum & Karolum filios relinquens: Ludouicus autem iunior, mißis ad patruum Karolum Imperatorem oratoribus, amicitiam eius postulat, & abolitionem earum rerum, quæ patri illius cum eo fuêre. Auersatus Karolus, reiecit legationem. Ludouicus autem magnam ex Turingis, Saxonibus ac Bauaris manum contrahens, ad Rhenum castramentatur, ducturus in patruum. Occurrit illi Imperator, ab altera ripa fixis tentorijs. Tentatur in transactionem verti per medios oratores. Dum illi rei intentus Ludouicus paci se parat, Carolus Imperator molitur insidias; nam diuerso itine-

re per noctem copias transponit: & iubet occultis itineribus hostilia castra depugnare. Detectis insidijs, Ludouicus suos in ordinem collocat: & venientes excipit Francos, fugátque, multos in itinere prosternens, vt non se venisse gauderent. Imperator suis fugientibus, & ipse ad pugnam imparatus, fugæ fit comes. Prædam multam assequuntur insequentes: sparsi etiam à rusticis nudantur rebus. Ità insidiarum suarum statim pœnituit Imperatorem. Cùm interim Normanni premerent Franciam, & Saraceni Italiam, vocatus à summo Pontifice Imperator, cum expeditis copijs Italiam ingreditur: mittens ex ducibus, qui Normannis confligarentur. Iohannes põtifex obuiàm Imperatori proficiscitur: Papiæ se salutant: interim iunctis agminibus Romam petunt. Karolus autem Germanici Ludouici filius, cum magnis copijs & ipse in Italiam contendit, gratiã initurus apud summum Pontificem: audiens autem Imperatorem se præuenisse, conuerso itinere redit in Germaniam. Imperator rebus compositis, cùm redire parat in Franciam, febre corripitur: Iudæus, quem medici loco honorabat, potione illum donat, vt putauêre, amatoria. Ille indè finem viuendi fecit. Ludolphus quoquè Saxoniæ princeps, tranquilla pace compositus, in pace quieuit.

CAPVT XXXI.

BRuno, Tanquardus, Otto, liberi fuêre Ludolpho: quorum Bruno insigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat: qui ex illo dictus est Brunonis vicus: iam diù Brunswicum, insigne oppidum in media Saxonia, ad riuum Onacri, qui influit Visurgum. Cuius oppidi parua primùm initia, multas per tempora habuêre accessiones: vt per vices amplificatum, nunc in

eas

eas excreuerit vires atque opes, vt facilè principibus suis titulũ indiderit, qui exindè vocantur duces Brunswiccenses: sed hoc longè posteà. Sinum excurrentis fluminis, stagni, aut maris, Saxones sua lingua wyck *appellant: Indè Bruno excursum fluminis alterum, alterum Tanquardus, non longo interuallo, ædificijs honestârunt: indè Brunswyck, & Tanquardeswyck, diù variata appellatione secernebantur. Obtinuit autem Bruno, vt solus oppido nomen relinqueret. Frater autem arcem communiuit vicino loco, quæ de eius nomine Tanquerode diceretur. Quo in locò ecclesia S. Blasio consecrata, nomen retinuit, vt in vrbe diceretur: extantibus muris prioribus, quæ iam mœnibus ciuitatis ambiuntur. Brunonis autem insignis viri, gloriosus fuit exitus: Nam mortuo Ludouico Germaniæ rege fortißimo, qui Germaniæ littoribus Normannos fortißimè repulit, cognita regis morte, ijdem hostes magno agmine Saxoniam inuadunt: media omnia ferro ignique vastant: Albi transmisso, in vlteriora proficiscuntur. Fama tanti mali Brunonem iamdudùm præuenerat. Ille vocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis paratos inuenerat, duodecim vt aiunt comitibus, hoc est, Saxonum primarijs ex nobilitate viris, (nam comitum nomen illa ætate in hac prouincia erat incompertum) omnibus vicinis pontificibus Verdensi, Mindensi, Hildesemensi. Rembertus iam Hamburgensi præsidens, tum in finibus Bremẽsis diœcesis agebat: precibus adiuuans, quos armis carnalibus non poterat. Tãtum agmen Christiani exercitûs idololatris Normannis Danisq; se obiectabat: in loco qui dicitur Ebbeckestorp. Inito certamine, p se quisq; fortiter agebat: Christiani enim aut vincere, aut mori diffinitũ habebant: beatos se futuros,*

si

si in causa pijßimæ religionis occumberent: fortunatos verò, si vincerent: sed beatos se mâlebant, quàm fortunatos. Ità factum est, vt pertinaci diù pugna extracta, totum agmen Christiani nominis pro Christo occumberet, dux ipse cum episcopis, & omnibus Christianis militibus. Coniecta omnium in vnum aceruum corpora, cùm nemo diù ad sepulturam peteret, hostesq́; vestes & arma tulissent, iam nudata, post moram internosci non poterant: vno agmine ceciderunt, vno loco sunt terræ commendata corpora: vt neque pontifices, neque nobiles internoscerentur. Mindenses suum pontificem Theodericum requirentes, discernere non poterant. Idem Hildesemensibus contigisse reor, & Verdensibus. Hic fuit exitus gloriosi ducis Brunonis: & hæc sanctarum reliquiarum in Ebbeckestorp cõsecratio. quam indocta fabula ab Hamburga, cùm ibì Pontifex summus, vt somniãt, cæderetur, ferunt huc aduectã. Testes rei, quam diximus, sunt ecclesiarum Mindensis, Hildesemensis, & Hamburgensis annales: vt erubescant, qui solitam sequuntur fabulationem: Nam de Romano Pontifice, qui Hamburgum venerit, quid sit factum, in Ottone I. dicemus: cuius tempora contingit: & diximus in Metropoli, fabulam omnem exufflantes. Incursiones etiam quàm crebræ à persequutoribus Christianorum in vrbem Hamburgum factæ sunt, vndè martyrum multorum reliquiæ, in eadem Metropoli locum inueniet. Per eadem quoquè tempora Normanni magis in littoribus Franciæ inualuêre: Neustriam, quæ indè vsque in hunc diem dicta est Normannia, occupantes: quod sumus in Norwagia exequuti.

CA-

CAPVT XXXII.

OTto dicti Brunonis germanus, post fratrũ interitum, iam iustum principatum arripuit: decrescentibus paulatim viribus Germaniæ regum: Quantum decesserat Francis, tantum accessit Saxonibus: in quos iam rerum cœperat summa inclinare: Nam Ludouico Balbo, Karoli Calui filio, Ioannes Pontifex Imperium vsque ad Franciam deferebat, celebrato concilio Lugduni. Erant autem qui Karolo Crasso Germaniæ regis filio studerent: qui redeuntem ex Francia Pontificem cepêre: coëgerunt, vt Karolo Imperij donaret infulam. Ità duo pariter se Imperatores gessêre. Sed Ludouico vltra triennium non durauit Imperium: quo decedente, solus in eo Karolus per annos XII. permanebat. Erat iste, vt diximus, Ludouici Germanorum regis filius, fratrem habens æquè Ludouicum, Germaniæ regem: & item aliũ Karlomannum: cuius filius Arnulphus posteà peruenit ad Imperiũ. Quo tẽpore fuit illa grauis incursatio Normannorum in Franciam, quam in Norwagia explicuimus. Iste verò Karolus Imperator vbi agnouit se principibus minùs gratum, Imperiò volens cessit, nè, quod formidabat, inuitus destitueretur. Assumptus est autem à principibus Arnulphus vir magnificus, princeps fortissimus, filius Karlomanni: qui frater erat decedentis Caroli. Hic suscepit bellum aduersùs Normannos cælitùs administratum: in quo Normanni ab eo ad internecionem sunt deleti: Siquidem centum millibus paganorum prostratis, vix vnus è Christianis cecidisse est repertus. Gotfridus & Sigefridus regij proceres ibi ceciderunt. Dominabatur autem iste Arnulphus Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus: & post mortem Caroli Calui, Lotharingis, audacibusq; Saxonibus: verba ponere

nere

nere libuit annalium: Qui Saxones etsi suum haberent principem, tamen Germanorum regem, & iam Imperatorem, dominum recognouêre: quomodò & nostra tempestate duces in Francia, qui regem supra se adorant. Non erat illa, quàm nunc cernimus in Germania, principum libertas, non bona: vt suscipiant, quæ volunt, Imperatoris mandata: Vndè etiam ista nolentes cernimus Imperij detrimenta: quæ omninò non fierent, si, vt par erat, principes Germaniæ, quomodò Franciæ, suo regi parérent. Idem Arnulphus Imperator bellum suscepit aduersùs Zuentebaldum Morauorum regem, tributa negantem. Aeneas in Bohemica illum appellat Zuantocopium: qui vnus Poloniam, Bohemiam, Slesiam, Morauiam, teneret imperio: Arnulphum Imperatorem agnoscere primarium suum detrectauit. Magno totius Germaniæ apparatu mouit in illum Imperator: Hunorumq; reliquijs per Pannonias missis, & Germanorum viribus, occurrentem sibi regem in acie vicit: & magna strage in eius copias peracta, fugauit. Ille iam regni spem ponens, incognitus concessit in eremum: ibique Christiano, sed eremitico, ritu finiuit vitam: propinqua tantū morte testatus præsentibus quis esset. Per hoc tempus sub Formoso Romano Pontifice renouata est quæstio de ecclesia Bremensi, & decreto cōcilij, quod erat apud Triburiam: (nunc vocant Friburgum) conuictus qualibuscunq; argumentis, Adalgarius pridèm Hamburgensis archiepiscopus, coactus iterùm fieri suffraganeus Coloniensis, cōsedit infimo loco. Magna in concilio duorum effertur contentio doctorum, quæ omnium in se oculos conuertit: sed victus est qui pro Adalgario stabat. Tum etiam illa stupenda Romæ in pontificia sede perturbatio est exorta à Formoso & successoribus eius: Cùm orto inter

inter eos schismate, successor prædecessorem malè haberet. Effoditur à successore Formosus: & cadauer in Tyberim proijcitur. Qui hoc procurauit pontifex, à successore suo Formosi defensore, confunditur. Ità grauißimo totius Christianismi scandalo Romani pontifices velut ebrij, immò furiosi, iactabantur. O Petre, Line, Clete, Clemẽs, ad quid peruenit vestro sanguine vestratumq́, immò Christi cruore partus principatus? Sed hæc alij.

CAPVT XXXIII.

Otto interim dux Saxoniæ, etsi Germaniæ regem supra se agnosceret, iusto tamen principatu dominabatur in sua prouincia: nec contemnendi erat nominis apud Ro. Imperatorem Arnulphum, regem etiam suum: qui tanti illum fecit, vt filiam illi suam Lucardam coniugem daret: ex qua ille filium sustulit Henricum: qui primus ex Saxonibus imperabat: filiamq́ Alheidim, quæ in Quedelenborg Christo consecrata est abbatissa. Vndè apparet, Henricum regem materno sanguine pertinere ad lineam Caroli Magni: cuius mater erat Arnulphi filia, qui patrem habuit Karlomannum, & ille Ludouicum Germaniæ regem: qui Ludouicum Imperatorem I. & ille Carolum Magnum, sexto gradu atauum suum numerat Henricus. Et vt lineam generis à plerisq́ turbatam agnoscamus, videndum qui Imperatores exièrint à Carolo Magno: cui primùm succeßit Pius Ludouicus: & illi filius Lotharius, Caroli nepos: illi Ludouicus filius, Caroli pronepos: illi Carolus Caluus, proximi Ludouici patruus, Caroli Magni nepos: illi filius Ludouicus Balbus, Caroli iterũ pronepos: et illi Carolus Crassus, Ludouici regis filius, Magni quoq́ Caroli pronepos: illi aũt Arnulphus, Karlomãni, q̃ frater erat Ludouici regis Germaniæ filius, Caroli Magni abnepos: is erat

Hen-

Hērici regis Germaniæ, maternus auus: vt trinepos Caroli ille computetur. Arnulpho successit filius eius Ludouicus, Henrici auunculus. Erat & alius filius Arnulpho, Conradus, dux Lotharingiæ, quem Albertus Francus, comes de Bamberga, prælio oppreßit. Ob hoc proditione archiepiscopi Moguntini Hattonis, publico gladio cæsus ab Imperatore Ludouico fratre eius. Hic Conradus reliquit filios Conradum, qui imperauit ante Henricum: & Euerhardum ducem Lotharingiæ. Hæc idcircò, vt non alienum sciamus Henricum regem, de quo statìm, à sanguine Caroli Magni. Hic autem Otto dux Saxoniæ, quia ad extremam peruenit senectam, multos vidit Romanorum Imperatores: Nam Arnulpho miserabiliter morienti, infelicitate Syllæ Romani dictatoris, succeßit filius Ludouicus per annos XII. Hic, vt diximus, fratrem habuit Conradum, cæsum in acie ab Alberto, huius Ottonis ex filio nepote: quæ res effecit, vt Ludouicus Imperator proditione, vt ferunt, Hattonis Moguntini præsulis, qui illi gratiam sponderet Imperatoris, captus, gladio Imperatoris periÿt. Sed paulò ante hæc tempora, cùm Arnulphus Imperator bellum gereret in Zuendebaldum Morauiæ regem, & claustra, quibus excludebantur Vngari gens Scythica, laxâsset, cùm illorum tum opera in hostem vteretur, malo cæterorum, vt apparuit, Christianorum, feram gentem immisit prouinciÿs Christianis. Tendebant ergò Vngari in Pannonias, antiquam sedem exterarum nationum: Nam vetustissima memoria eam apprahenderunt Gothi: post illos Huni, pulsis Gothis: Longobardi post illos, pulsis Hunis: Cùm illi tenderent in Italiam, Huni, non iam vt priùs imperiosi, sedes acceperant easdem ab Longobardis precariò: vt, si qua neceßitas illis reuertendi ingruisset,

haberent

haberent quo reciperentur. Sed Longobardis in Italia permanentibus, permansit sedes Hunis, vsque ad tempora Karoli Magni: qui gentem, omni nobilitate in acie cæsa, satìs extenuauit: Nunc verò aduenæ Vngari, consanguineis suis, vt putatur, Hunis superuenêre. Mira res, tam numerosum populum, tam crebris agminibus ex vastis solitudinibus motum, semper easdem sedes in Pannonia petijsse: quasi illa prouincia decreta sit recipiendis aduenis. Primo ingressu fecerant Vngari, quod solent aduenæ barbari, mira celeritate & prædarum auiditate, stimulante natiua ferocia, excurrêrunt in Alemaniam, hoc est, in Sueuiam, Bauariámque: sed ibi fortiter resistentibus incolis, multi periêrunt. Ludouicus Imperator, Imperium moriens reliquit. Voluit autem omnis Francorum Saxonúmque nobilitas Ottoni sceptrum & diadema regni tradere: sed ille causatus senium, recusauit: & peruenit ad Conradum, Conradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducem Austrasiorum, hoc est, Metensium, & orientalium Francorum: in quo Conrado etiam finijt linea Karolorum masculina. Regnauit autem iste in Alemania sola, annis septem: Iam enim Itali, contempto Imperio, erexerunt suos in prouincia Imperatores: Berengarium Forojulienses, Guidonem Beneuētani. Erant verò iam principatus Germaniæ partiti in multos: posteaquàm Imperio in reges Germaniæ translato, desiêrunt esse reges Germaniæ: sumpto iam maiori titulo Romani Imperij: E. n Bauaria Arnoldus, Burchardus in Sueuia, quæ Aleme ia dicitur à Lemano lacu, duces: Euerhardus potentissimus comes in Francia, quam nunc vocant Franconiam: frater hic erat regis Conradi: Gisebertus dux in Austrasia, quæ nunc, vt diximus, Lotharingia

K est.

est. Otto verò Saxoniæ dux iam senio fractus, ad capulum perueniens, in pace quieuit, Henricum relinquens successorem filium.

SAXONIAE LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

HENRICVS Ottonis Saxoniæ ducis filius, Arnulphi Imperatoris ex filia nepos, qui regiam dignitatem primus inuexit in domum Saxoniæ, in qua diù permansit, meritò nobis initium tribuit noui orsûs. Erat enim inter omnes regni principes præpotens, ac viribus formidabilis: qui primus libera potestate principatum Saxoniæ administrabat: nam Maiores eius sub regibus delituerunt. Henricum autē ducem sibi semper aduersaturum Conradus rex suspexit: mouissetq; in eum, si non omnium in se principum motum formidâsset: Nam quos diximus principes, non vnum de Conrado sentiebant. Hoc veritus rex, aperta vi congredi Henrico non præsumpsit: cæterùm consilium fertur habuisse cum Hattone Moguntino præsule, qui Albertum Henrici ex sorore nepotem perdiderat, vt Henricum quoquè subuerteret. Aureum torquem fertur procurâsse fieri pontifex, quem dono daret Henrico, vt perindè nactus fidem apud illum, pro arbitrio proderet. Considerandi operis gratia pontifex diuertit ex itinere ad aurificem: visoq; torque, fertur ingemuisse. Tum familiaritate fretum opificem, rogâsse,

se, quid sibi vellent ex alto ducta suspiria: Aliquandò, ait, torques ille cruore fortißimi viri madidabitur. Iam anteà intellexerat opifex aurum Henrico duci destinari: Et ille quàm potuit secretiùs curauit rem Henrico, quam audiuit, notam fieri. Ille tacitus obseruat omnia. Mittitur magno munere torques ab archiepiscopo duci: inuitatúrque ad conuiuium. Henricus autem conuersus in nuncium, Dic, inquit, Hattoni, non esse Henrico ceruicem qualem habuit Albertus: donum suum illi sit: melius est, Henricum domi sedentem de Hattonis seruitute cogitare, quàm domum eius comitatu magno grauare. Ità dolus non processit. Rex autem Conradus misit fratrem suum ad vastandam Saxoniam: qui appropians vrbi Eresburg, superbè, vt inquiunt, loquutus est: quòd nulla maior sibi cura esset, quàm quòd Saxones se pro muris ostendere Francis non auderent, hoc se formidare primùm, nè vllum haberent hostem in prospectu. Adhuc sermo erat in ore eius: & eccè Saxones occurrunt mille paßibus ab vrbe: initóque certamine, tanta cæde strati sunt Franci, vt à mimis declamaretur, vbi tantus ille infernus, qui eam capere posset descendentium multitudinem? Ità à timore suo Francus liberatus est, quòd formidaret Saxones se non visurum: nam ab ipsis turpiter fugatus disceßit. Audiens autem rex malè pugnatum à fratre, congregata omni Francorum virtute, perrexit ad requirendum Henricum: Superuenit autē Henrico imparato in vrbe Gruona, quam obsidione cingere parauit: Præmißis tamen oratoribus obtulit Henrico, amicum illi venturum, si ad dedendam arcem descendat. Interuenit autem huic legationi Diethmarus vir callidus ex orientalibus Saxonibus, militaris rei scientißimus: qui vbì vidit adesse regis nuncios,

clara voce ducem sciscitatur, quanam parte velit castra figi legionibus quas adduxisset? nullas autem adduxit, sed eam speciem prætenderat ob præsentes. Dux callidi consilij satis gnarus, rogat quot adduxerit legiones. Triginta, inquit, millia in armis habeo, loco designato. Nuncios sine fructu dimisit. Illi regem de adductis legionibus terruerunt: itaque dimissis copijs, rex frustratus in Frāciam suam redit. Nulla te lector perturbet æquiuocatio, Franciam dico Teutoniæ, non Galliæ: illam enim, vbi opus fuerit, ad speciem dicam. Septimo autem anno regni sui rex Conradus cœpit ægrotare: sentiensq; fati horam propinquare, principes regni præter Henricum euocauit, & eos ità conuenit: Vocationis meæ, inquit, tempus agnosco: &, vt cernitis, præstò est: proindè pacem atque concordiam sectari etiam atque etiam vos oro: nulla vos regnandi comprahendat ambitio: Henricum Saxonum Turingorumq; ducem prudentissimum, regem vobis eligite, dominum constituite: is est enim sapientia pollens, & iustæ seueritatis censura subnixus. Quibus non recusantibus, seuocat germanum suum Euerhardum: Vides, inquit, frater, quia ad fatum peruenio: tu tibi posthàc consulito: sunt copiæ, sunt arma, sunt exercitus, sunt vrbes & mœnia: satis inter principes quocunque loco fulges: vni te cedere non dissimules, Henrico duci Saxoniæ propinquo nostro: Est apud illum & virtus & consilium, fortuna se sociam iungit: Si me audis, accipe regni insignia, & ad illum perferto: teq; illi, quantum potes, facito commendatum: nam rei nostræ publicæ gloria ad Saxones commigrauit: tu te illi, si sapis, contempera. Ceciderunt fratri lachrymæ: & ille obdormiuit. Accepta autem regni insignia Euerhardus, de his fratris mandata peregit: Henrico

rico se suaq́; omnia, & regni iura commendans. Conuocata autem omni Francorum atque Saxonum nobilitate in Frislaria, vnanimi consensu Henricum Saxoniæ ducem regno præficiunt, Anno Christianæ salutis DCCCCXX. *[Necdùm enim erat legitima electorum principum constitutio: nec summus tum Pontifex consulebatur: quanuis magna se instantia immiscuerint Romani Pontifices ad dandum Imperium, vt suam perindè amplificarent potestatem.]*

CAPVT II.

Henricus ergò dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen asscendit, quod ea domus per aliquot continuata secula perseueranter seruauit, vt in contextu docebimus. Cui, si in Italiam pradecessorum more venire dignaretur, diadema cum consecratione ad Imperatoriam dignitatem, Iohannes eius nominis X. summus Pontifex repromisit. Henricus autem satìs sibi videri respondet, quòd primus ad regni culmen immeritus peruenisset: diadema Imperij maioribus debitum: se nihil ambire supra id quod accepisset, etiam sic maiora, quàm obire posset, sustollentem onera. Leuauêre in cælum manus viri sensati, quòd ea modestia principem haberent. Prima illi militaris expeditio, in Burchardum Sueuiæ ducem contumacem fuit. Intumuit autem, quòd filiam eius vxorem haberet Rodulphus Burgundiæ dux: quem, cæso Rodulpho patre ducis Hugonis, fratre autem regis Vtonis, inimici Karoli regis in Franciæ regnum eleuauerunt. Sed nihil profuit Burchardo magni generi regia fortuna: nam impar viribus Henrici Romanorum regis, ad obedientiam rediјt, se suáque omnia permittens regi Romanorum. Arnoldus quoquè Bauarorum dux, qui à facie Conradi conces-

ſit cum omnibus fortunis in Vngariam: Henrico in regnum ſublimato, quòd ſperaret regnum ſibi pro antiqua nobilitate deberi, rediјt in prouinciam. Fecerant illi animos quidam ſuorum, quòd regio Francorum ſanguine cretus, ſceptris propior eſſet homine Saxone. Itaque rebelles animos oſtendit Henrico. Rex componendo intentus regno, expeditis copijs, duxit in illum in Ratiſponam. Hîc variant ſcriptores. Nam alij dicunt Arnoldum mœnibus egreſſum, ſe ad pedes miſiſſe regis, inq; amicitiam & perpetuam ſocietatem ab illo ſuſceptum. Alij verò tradunt, Arnoldum agmine parato obuiàm regi profectum, ad pugnam exîſſe: vbi caſtra hoſtilia non longè aberant, rex, vt erat modeſtia & prudentia ſingulari, fertur euocâſſe ducem, ſolus cum ſolo loquuturus. Ille ad duellum ſe prouocatum reputans, non cunctanter occurrit. Henricus rex, armis poſitis, familiariter cum illo loquebatur: Quid eſt, inquiens, mi Arnolde, quòd inuicèm nos noſtraq; in diſcrimen proijcimus? Ego, ſi tu procerum populique conſenſu rex eſſes aſſumptus, primus te venerarer: Crede, quod ſcriptum ferunt, Non eſſe niſi à Deo principatum: cui quiſquis reſiſtit, Dei ſe opponit ordinationi: quem debet contumax iratum metuere: Conſule tibi tuisque: me in vtrunque paratum habes: amicum, an hoſtem mâlis, elige: mâllem, quid amicus poßim, quàm quid hoſtis, experireris. Hæc ſuaui ſermone, qui regem plurimùm ornabat, proloquutus, incertum dimittit. Ille ad ſuos refert regis verba. Vera dixiſſe fatentur: ſuadét que pars ſanior, regi mâlit vti pacato, quàm irato.Ità poſitis armis, egreſſus caſtris Arnoldus, regem ſalutat & veneratur, iuſta implens maiori ſuo.

CAPVT III.

QVia in percensenda Saxonum linea, & rerum gestarum serie, legitimo ordine peruentum est ad eum principem, qui primus Imperatorum decus, & Romani principatûs dignitatem summam in suam traduxit familiam, in qua continuata diù successione per aliquot secula permansit: non ab re fuerit, breui catalogo recensere omnes principes, qui in ea fulsêre maiestate, ingressus & exitus, & quantùm breuitas tanta patitur, illustrium rerum significationem magìs, quàm explanationem: sunt enim ista à Maioribus satìs commemorata, vt nostram non requirant explanationem.

Caius Iulius Cæsar victor ciuili bello, quod in Pompeium, immò in Romanum senatum instituerat, oppressa republica, primus inuexit monarchiam: & quoniam regium nomen inuisum Romano populo non ignorabat, Perpetuus Dictator appellari mâluit: & enatum est indè nomen Imperatoris, quod translatum est ab officio in primam dignitatem: equidem Imperator dici solebat, qui cùm præesset exercitui, insignem peperit victoriam. Vndè gloriatur Cicero se in prouincia à militibus suis Imperatorem appellatum. Tenuit annis quinque: & profligatis partibus in Oriente & Hispaniјs, in ipso senatu XXIII. vulneribus cæsus, occubuit, ad statuam Pompeij à se oppreßi: reliquitque nomen Cæsaris successoribus. Vir, inquit Orosius, quo nullus vnquàm bellis magìs enituit: Eius siquidem ductu vndeciès centum nonaginta & duo millia hostium cæsa sunt.

Octauius, quem, nescio quo errore, Octauianum vocant, ex sorore Cæsaris nepos, testamēto eius scriptus hæres: Cæsarianis militibus, & præsertìm veteranis anni-

tentibus, arma sumpsit: & specie vindicandi auunculi, monarchiã ab illo partam defendit. Ciuilia bella quinque gessit: vbiq; victor prouincias edomuit: & multo tempore, plurima felicitate, Romanam rempublicam auxit, prouexitq;. Sub illo natus est Christus Dominus in terris. Virilem prolem nisi adoptione nõ habuit: Drusum Neronẽ priuignum, virum mira virtute illustrem, ad Imperium post se destinauit: sed ille mortuus est in Germania. Hic Augusti nomen recepit: & posteris omnibus, qui pleno iure imperârunt, reliquit. Mortuus in senectute bona, Romæ crematur, extructo, cuius extant reliquiæ, insigni tumulo.

Tiberius Nero Augusti priuignus, Drusi frater, inopia meliorum, testamento Augusti peruenit ad Imperium: quod mediocri laude tenuit, modestus initiò, indè varius: nequitiam eius memoria recens Augusti temperabat. Sub illo crucifixus est in Iudæa Dominus. Sed neque ille prolem virilem reliquit: vndè adoptione facta, cùm aliquot ante se ab Augusto optati perijssent, in Germanico, Drusi fratris sui filio, omnium spes residebat: sed ille ante Tiberiũ excessit: filium illius Caium adoptauit, reliquitq; successorẽ: mortuus in senectute.

Caius cognomento Caligula, quia in castris natus & nutritus, militari vocabulo dignatur: Germanici filius, Drusi Neronis nepos: boni patris, melioris aui, degener filius, sumpsit Imperium: in quo primus libera nequitia grassabatur, bonos omnes sine discrimine tollens: Quotidianum illi Romanorum deo (sic enim voluit appellari) sacrificium senatorum sanguine fiebat. Sed non est diù passa tantam labem Romana respublica: quæ Augustum proauum illius modestißimum principem recordabatur: Cæsus est anno IIII. domi suæ.

Clau-

Claudius Nero Caij patruus, filius & ille Drusi, successit: vt in Cæsareana adoptione maneret Imperium. Mediocris vir laudis: inter optimos & pessimos medius: quem vxores, prima Messalina, deindè Agrippina, deteriorem fecêre. Filium habuit Britanicum: sed illũ nouerca Agrippina curauit de medio fieri, vt filio Neroni aulam vacuefaceret. Octauiam Claudij filiam Neroni filio effecit vt desponderet pater: dos erat Imperium. Mortuus est iste veneno pereso, machinatione Agrippinæ coniugis, matris Neronis: quam Messalinæ occidi iussæ superinduxit coniugem.

Nero patre Domitio natus, priuignus Claudij, Cæsarum lineam materno sanguine contigit: artibus matris peruenit ad Imperium: vltimus de cognatione Cæsarum, doctus, modestus initiò: sed res erat simulata: omni nequitia exuberans, vbi liberè imperauit. Vxorem Octauiam, matrem Agrippinam, Senecã præceptorem, & multos senatores tulit de medio. Pertulit diù tantam nequitiam magnitudo Imperij, vt non facilè sentiretur ea pestis. Primus nomini Christiano persequutionem intulit, qui omnem pietatem execratus est. Pulsus demùm, & cæsus miserabiliter, in prædio quo delituerat.

Galba nobili genere, satìs magnis rebus gestis, cùm in Hispania rem administraret, à senatu & militibus Imperator factus, Romam contendit: Sed cùm non satìs placeret militibus, ob nimiam sordidámque auaritiam, à quo illi donatiua pro tanto munere expectabant, in alium creandum respexêre, qui Neronianos mores referret. Otto inuentus est aulicus, qui idoneus videretur: quo duce, milites Galbam Romæ trucidârunt.

Otto Romana stirpe, satìs antiqua nobilitate, militum voluntate creatus est Imperator, quòd libertatē sub illo Neronianam expectabant: mores quos sub Nerone didicit, mutare non potuit. Nec diuturna quies: Audiërat Vitellium in Germania à militibus dictū Imperatorem, magnis agminibus in Italiam contendere. Exercitum pro tempore conscribit, obuiàm illi profectus. In Italia conuenêre: Prima pugna inclinauit Ottoni, altera Vitellio: tertiam Otto non expectauit: nam desperatione rerum, sibi manus intulit.

Vitellius & ipse Vitelliorum antiqua familia prognatus, militum suorum voluntate Imperator factus, Ottoni successit: non diù mansurus: Homo profunda gula, quem Vespasiani fauor perdidit. Nam vbì audiuêre milites eius in Iudæa licentiam cæterorum, & ipsi dixerunt Imperatorem: qui præmittens copias in Italiam, amicisque in vrbe scribens, facilè obtinuit, vt à militibus cum contumelia in vrbe Roma Vitellius cæderetur, cadauer etiam abijceretur cum ignominia.

Vespasianus dux bellicarum rerum scientissimus, apud Hierosolymam salutatus Imperator, copias præmisit, sequutus in Italiam, filium Titum relinquens ad Syriacas & Iudaicas res procurandas: frater eius Sabinus à tumultuantibus pro Vitellio in vrbe cæsus: filius Domitianus vix est seruatus. Imperium adeptus, pristinam seruauit modestiam: filium Titum à Hierosolymis cum victoria redeuntem, post triumphum, quem pater & filius vnà peregerant, consortem fecit Imperij, quo certior esset de successione: primus partitus Imperium. Anno decimo moritur in pace.

Titus filius, qui viuenti accessit, mortuo patri successit in Imperio: ea virtute cunctis amabilis, vt deliciæ hu-

humani generis appellaretur. A patre inchoatum Romæ consummauit amphitheatrum: opus etiam in reliquijs, quæ visuntur, stupendum: plura facturus, si longior illi vita fuisset. Inuidit fortuna mortalibus tam bonum principem: nam duobus annis vix post patrem expletis in Imperio, perijt morbo: desiderium suum relinquens apud omnes, quem etiam fratris nequitia fecit desiderabiliorem.

Domitianus Titi frater, moribus Neroni aut Caligulæ, quàm patri aut fratri similior, nimis diù Imperium occupauit, ad annum vsque quartumdecimum. Sustentauit illum diù modestia patris, ac virtus fratris: sed suum, quod vt amaretur prætenderet, nō habebat: moribus truculentis, tyrannide cruentus: odium omnium bonorum in se conciuit: & proindè diù superesse, quem multi oderant, non potuit. Cæsus in palatio ab his quos proximos habebat. Horum vitas duodecim Cæsarum Suetonius peragit: & Cornelius Tacitus in Augusta historia, si integra esset, magnificè complicuit res gestas.

Nerua senex, ex senatorio ordine, à senatu dictus est Imperator, vir longiori dignus Imperio: sed quia suî similem à natura filium non habebat, adoptione quæsiuit: Vlpium Traianum Crinitum, Romana propagine in Hispania natum: prudētem, fortem: Vsúque compertum est, adoptionem meliùs procedere Romanis, quàm genituram. Hic senex, non longiùs anno fuit in Imperio: absumptus senio, qui satìs magnus est, iuxta Comicū, morbus, fecitque locum filio quem adoptauit.

Traianus Vlpius Crinitus, vir militaris rei peritissimus, fortiter administrauit Imperium: ad Orientem auxit, & ad Danubium primus, post multos decessores.

res. Ipse manu rem geßit: quod præter Vespasianum, Titum, & Augustum, molliculorum nemo fecit: Quocircà sub illis auctum Romanum Imperium, sub delicatioribus mox diminutum est. Adoptione & ille quæsiuit sibi filium: in pace moriens, postquàm viginti annis fortiter & magnificè Imperium administrâsset.

Hadrianus origine Italica, & ipse in Hispania natus, in qua diù quoquè vixit, & militauit: à Traiano adoptatus, peruenit ad Imperium. Circuibat prouincias, nulla ipse bella geßit: vbì opùs erat, mißis ducibus rem peregit. Reliquias Iudæorum rebellantinm sustulit: Romanas prouincias à Traiano acceptas, quas diù tenere non posse videbatur, dimisit: reuocatisque militibus, ad antiquos limites reduxit. Filium & ille non gignẽs, adoptione legit. Mortuus in senectute pacificè, posteaquàm XXI. annis Imperio præfuit.

Antoninus cognomento Pius, vir mansueti animi, ea lege adoptatur ab Hadriano, vt adolescentes sibi designatos adoptet, nepotes Hadriano futuros: quod ità factum est. Hic Imperator satìs feliciter rempublicam administrauit per annos XX. Nec bella geßit, nisì pauca per duces, quòd orbis sub optimo Imperatore satìs quiescere videbatur. Iam, quod anteà significaui, ex voluntate Hadriani, sibi filios, illi nepotes legens, in pace requieuit.

Marcus Antoninus, & Lucius Commodus Antoninus, adoptione, non natura fratres, paribus auspicijs gubernandum susceperunt Imperium. De Marci virtutibus dici satìs non potest: modestia, humanitas, prudentia, supra mortales: quare perfecit, vt frater ad vitia procliuior, verecundia eius magìs quàm suo ingenio maneret in officio. Suscepit Lucius bellum in Orientem:

vndè victor reuersus, concessit in fata. Marcus deindè solus Imperium administrauit. Bellum Marcomannicum in Germania maximum feliciter peregit, absumptus peste quæ tum grassabatur.

Commodus Antoninus Marci naturalis filius, nihil paternum præter figuram humani corporis habens, totus nequam; vbi ad Imperium peruenit: nam sub patre optimo verecundè simulauit modestiam: talem se in Imperio gessit, vt nomine solo Commodus, moribus & gestis esset incommodus: nec vllam pater eius vnquàm in rempublicam commisit iniuriam, nisi quòd genuit. Ità semper malè successit Imperio Romano, præter vnũ Titum, natiua successio: dignum vita exitum inuenit Commodus, cæsus à suis in palatio.

Pertinax vir senatorius, summis par Imperatoribus, si licuisset per improbos, fuisset: ad eum præfectus & aulici, freti virtute viri, cæso Commodo, Imperium detulerunt. Præfectus illi milites conciliabat: mores & vita senatui illum commendabant. Sed non diuturnum fuit Imperium: quippè vbi ad certam normã redigere omnia curauit, milites libertate assuetos offendit: illorúmque odio perijt, cæsus in palatio indigna morte.

Iulianus Didius antiqua familia vir locupletissimus, inter Iurisconsultos habitus, emit magis quàm virtute sibi peperit Imperium. Ostenderunt tunc milites, illum futurum Imperatorem, qui largitione illos promereretur: & ideò non erat diuturnum, quòd sola largitione constaret. Statim vbi audiuerant prætoriani Seuerum sumpsisse foris Imperium, Iulianum ea facilitate peremerunt, qua assumpserunt. Iam enim eò licentia processére milites, vt sui putarent arbitrij, constituere & destituere Imperatores.

Septi-

Septimius Seuerus natus in Aphrica, Romana origine, Romanis in legionibus diù ordines duxit. Vbi audiuit Iulianum, perempto Pertinace, ſumpſiſſe Imperium indignante ſenatu, cœpit partes tueri ſenatûs: paſſus ſe à militibus Imperatorem conſalutari: magno labore peruenit, non minore defendit Imperium. Aliquot ciuilia bella geßit: victor in eos qui purpuram induerunt: morbo & ſenecta periit in Anglia. Septiſoliũ in vrbe, eius eſt opus: quod Aphricanorum ſuorum primum voluit oculis opponere.

Antoninus Baßianus Caracalla, patri filius ſuccedit: occiſo fratre Geta, Papinianum perdidit, quòd nollet ſcribere accuſationem Getæ, quam in ſuî purgationem recitaret in ſenatu. Multos præthereà nobiles tulit de medio. Nouercam duxit vxorem. Cùm exercitum deduceret in Orientem, in ipſa profectione, cùm ex cauſa equo deſcendiſſet, iam paucis præſentibus in iumentũ repoſitus, à proximo famulo cæſus eſt pugione. Mors crudelitati eius imputabatur.

Macrinus præfectus prætorio, cuius etiam machinationi inſcribebant Antonini cædem, ſumpſit Imperium cum Diadimeno filio, optimæ ſpei iuuene: ſed non potuit eſſe diuturna ſcelere parta poteſtas. Vbi milites accepêre ſupereſſe Antonino filium (tam erat charum & venerabile Autoninorum nomen in caſtris) Macrinum ſtatìm cum filio occiderunt: Antoninum qualemcunq; Imperatorem acclamantes. Interceſſerat autem auia eius ditißima mulieris largitio.

Heliogabalus creditus Baßiani Antonini filius, (ſic enim ferebat mater mulier impurißima Autiochiæ, & quæ habebat in arca vndè militibus ſuadere poterat) aſſumitur Imperator. Inſanißima bellua, & quæ digna

non

non sit humanitatis vocabulo: ità vixit, ità se gessit per quadriennium, vt monstrum hominis potiùs quàm homo diceretur: vita tamen dignum inuenit exitum: casus in palatio: ad hoc solùm commemorandus, quòd optimus Imperator Alexander per eius occasionem orbi Romano prouenerit moderator.

Alexander, Mammea matre Christiana fœmina natus, sorore eius mulieris quæ peperit Heliogabalum: nam per eam Mammea cum filio insinuata est aulæ regali, traducta Romam. Senatus quo indigniore vsus est Imperatore, magìs dilexit indolem Alexandri: quæ summam spem bonorum præferebat. Annitente senatu, sub Heliogabalo creatus est Cæsar: secunda potestas sub Augusto: perempta bellua, duodecim annis strenuè regebat Imperium: cæsus in castris, cùm matrē ampliùs, quàm militibus par esset, adiuuerit.

Maximinus ex corpore militari peruenit ad Imperium, cùm Alexander, eo non ignorāte, incertum si adstipulante, cæsus esset: Vir natione Thrax, patre Gotho genitus, insigni proceritate, cui robur responderet corporis: Sæuissimus moribus: sub quo senatus intremuit: contra illum duos creās Imperatores, Maximum Puppienum, & Albinum: quorum alter vrbem tutaretur, alter educeret exercitum. Sed Maximinus in obsidione Aquilegiæ cum filio, quē Cæsarē fecit, à suis est cæsus.

Puppienus & Albinus pari potestate à senatu creati, cùm inuisi essent militibus, non diù imperauerunt: nam diuisim habitantes in palatio, vbì inter se non satìs concordes vixerunt, vterque in palatio à militibus cæditur: absentibus Germanis, quos custodes sui corporis delegerunt. Ea tum fuit existimatio mortalium, quòd si vtrique aut alterutri affuissent, non illo tempore ca-

re cæsi fuissent. Sed verum est, quod ille ait;

Nulla fides regni socijs, summisque negatum
Stare diù.

Gordianus puer, iam patre & àuo Imperio in Aphrica defunctis, sub Maximini tempora & cæsis, creatus est Romæ Imperator, vt placarentur milites, duobus infensi quos præmisimus: quibus etiam cæsis, solus in Imperio permāsit sex annis: quandiù supererat Misithæus vir prouidentißimus, prætorio præfectus socer eius, res Imperij splendidè administrabantur. Eo per senectutem abeunte, successerunt qui iuueni inuidebant. Facta fames in exercitu, eorum machinatione milites exciuit, vt alium dicerent Imperatorem, cæso Gordiano.

Philippus Arabs, prætorio præfectus, Gordiano primùm iungitur: at vbi solus administrare instituit, cernens Gordianus, postulauit vel æquam potestatem, non permittitur: vel ducatum aliquem, non conceditur: vitam saltem viuere priuatam, neque hoc impetrauit, cæsus in agmine. Hic autem Imperator filium cognominem fecit Cæsarem. Nec aliud in laudibus eius scribitur, quàm quòd primus fuerit inter Augustos Christianus. Millesimum vrbis egit annum magno apparatu. Patitur deindè quod fecit: pater Veronæ, filius Romæ caduntur.

Decius Cibaliensis dux pridèm fortißimus, Philippo surrogatur in Imperio, insignis osor Christiani nominis. Multi sub eo cæsi Romani Pontifices memorantur, cùm tamen ampliùs biennio non imperauerit. Beati Laurentij historia nomen eius habet: sed non benè quadrat narratio: quia Sixtus eius Pontifex cum Decio non concurrit. Mira talibus in rebus patrum incuria.

ria. Cæsus est Decius cũ filio à Gothis, cùm illos Thracia Mysiáq; summouere constituisset: quod in Suedia sumus exequuti.

Gallus Hostilius cum Volusiano filio, volentibus militibus sumpsêre Imperium: nec est insigne aliquid quo memorentur, præter mortalitatem: quæ adeò exhausit terras, vt vix dimidia pars mortalium remaneret. Cùm parâssent expeditionem in Aemilianum nouis rebus studentem, quia & ille sumebat Imperium, morbo periêrunt: nec satìs de loco congruit inter scriptores, cùm alij Interamnæ, alij etiam alio loco scribant illos interijsse.

Valerianus in Rhetia regebat exercitum, cùm milites iam solita progreßi licentia, Imperatorẽ illum dixêre. Vir erat moribus & sapientia grauis, qui non indignus etiam apud senatum Imperio haberetur. Sed ille infelici exemplo, cùm persecutionem in Christianos excitâsset, magìs, vt ego arbitror, Decianam continuâsset, exercitum duxit in Orientem: ibì miserabili sorte pugnans capitur: & quod est omni morte grauius, in seruitute consenuit: & ibì mortuus est, dedecus Romani Imperij grauißimum.

Galienus iam cum patre Augustus appellatus, paternos casus ità dißimulauit, vt nusquàm de liberatione aut vindicta cogitaret: perditißimè vixit, voluptatibus inseruiens. Vndè factum est, vt eius cõtemptu multi duces in prouincijs sumerent Imperium: qui mutuis pro magna parte viribus sunt cæsi: Triginta numerantur tyranni. Tentauit aliquandò Galienus educere exercitum, sed nullo magno prouentu: cùm etiam fœminæ, in eius suggillationem, arriperent Imperium. Caditur à militibus, iam pertæsis tanta ignauiæ.

Claudius Secundus inter duces fortißimus, & senatûs, & militum voluntate ad Imperium peruenit: in quo si diù permansisset, veteres duces Imperio Romano reddidisset: fortißimus, prouidentißimus, felicißimus: qui magnam stragem fecit in Gothorum gentem, aliquot centena millia perimens. Sed morbus illum vix expleto biennio consumpsit, cùm eius memoriæ senatus in vrbe Roma aureum clypeum suspendisset, tanquàm vrbis defensori ab gente validißima, quæ posteà subuertit Imperium.

Aurelianus illo non minor, poterat etiã maior videri, si à sæuitia interdùm temperâsset, in Imperio succeßit: vir militaris rei obseruantißimus. Cuius tempore vrbs Roma suburbijs multũ excreuit: pluribus victorijs insignis: in Oriẽte, in Germania, victor vbiq;. Sed nõ potuit virtus euadere inuidiam: nã à suis in itinere cõfoditur, cùm scriba, qui sibi malè ab illo timeret, conficto libello, multorum inseruit nomina, quos diceretur Imperator morti destinâsse: quorum ille opera perijt.

Tacitus vir senatorius, diuturna senatûs & militũ honoris delatione concertationéque, cùm iudiciũ creandi milites ponerẽt in senatũ, & ille reijceret in militem, vtrorumq; volũtate creatur Imperator. Sciebat senatus, nõ eße acceptos militibus, quos crearet. Volebat miles modestia præsenti vincere priorẽ memoriam. Hũc alij morbo perijsse aiũt: Alij militaribus insidijs interceptum, non sine sanguine interijsse contendunt: Vnũ pro certo est, vix pauco tempore inperâsse.

Florianus Taciti frater, iam in Italia magnum ductabat exercitum, cùm accepisset de fratris nece nuncium, passus est à militibus se Imperatorẽ salutari, & rẽ geßit pro Imperatore. Cumq; allatũ esset, alibì Probũ, illu-

illustrem ducem, Augustũ à militibus appellatũ, milites scientes qui vir Probus esset, ilicò eum animo prætulerunt: & nè grauioris motûs occasio fieret, Florianum trucidauerunt tertio mense.

Probus de Pãnonia, Sirmiẽsi ortus ciuitate, qui diù ordines duxisset in Romanis prouincijs, vir omni virtute cõspicuus, Imperator à militibus cõsalutatur. Imperio dignißimus, ob morũ grauitatẽ: qui nisì Probi nomẽ habuisset, debuit habere cognomẽ, vt à modestia Probus appellaretur. Fortis, felix, prudẽs: & quod in Imperatorijs laudibus præcipuũ est, æquus ad omnes. Dum apud Sirmiũ militẽ rustico opere defatigat ad palustrẽ terram reformandã, indignitate motus rei miles, in ducem, immò Imperatorem, insurgens, illum opprimit, virum paucis comparabilem.

Carus, vt ferunt, Mediolanensis, inter duces præcipuus, militũ voluntate Augustus appellatus, filiũ Carinũ Cæsarẽ creat: ea fuit secunda potestas: Sed improbitate morũ ꝓmeruit, vt patrẽ non diù facti pœniteret. Ad Orientem duxit pater exercitum: ibì in castris ictu fulminis aiunt interemptum. Filium Numerianum mox Augustũ appellãt. Sed ille dolo Apri soceri sui, qui præfectus erat prætorio, occiditur: diù celata morte, donèc fœtor proderet. Non latuit tamen author sceleris.

Diocletianus vir fortißimus, non magno natus genere, vbì in concilio queri audiuit milites mortem Numeriani, exerto gladio, Aprum adstantẽ percußit, testatus illum esse necis authorem: statim à militibus Imperator acclamatur. Imperiũ susceptũ strenuè administrat. Consurgunt omni parte bella. Herculiũ Maximianũ facit consortẽ suũ: duos indè creauit Cæsares. Domitis iam hostibus, compositaq; republica, nouo exẽplo

 pur-

purpuram ponit: idem facere cogens Maximianum. Salonis in Dalmatia annis nouem priuatus vixit: & moritur, vt nonnulli testes sunt, sumpto veneno, quòd timeret à Constantino.

Constantius & Galerius priùs Cæsares, vbì præcessores posuêre purpuram, ipsi volentibus decessoribus assumpserũt: Galerius Orientem, Constantius tenuit Occidentem: Is in Gallijs multa componebat: in Britania mortuus, Eboraci tumulatur. Galerius autem Cæsares creat: quorum Seuerum misit in Maxentium Maximiani filium: qui desertus à militibus ad Maxentium transfugis, in fuga cæditur. Hic Galerius Maximiani cognomen habebat: quod Pomponius ex marmoribus ostendit. Maximinum habuit Cæsarem, æquè in Christianos crudelem.

Constantinus cognomento Magnus, Constantio patri succedit in Imperio Occidẽtis: Licinium pridèm à Galerio lectum Cæsarem, fecit Augustum, data ei in matrimonium sorore. Malignantem posteà bello oppreßit: Maxentium, in quem duxit è Gallijs, ad pontem Miluium vicit non longè ab vrbe: nam in Tyberi perijt. Liberauit tyrannide vrbem. Christianis fauens, liberam fecit facultatem ecclesiarum erigendarum. Ipse Christianus animo, nondùm tamen baptizatus: Siquidem baptismum differebant ad extremum, nè contaminarent. [redacted].

Constans, Constantius, Constantinus fratres, patri succeßêre. Constantinus cùm se fratribus opponit, bello opprimitur. Constans autem cum fratre agens concorditer, cùm esset apud Augustam Vindelicorum, ab suo duce opprimitur: cui omnem rerum verborúmque fidem

dem habuit. Ita Constantius solus permansit in Imperio, deprauatus ab Arrianis: nam sub eo optimus pontifex Athanasius exulauit: mira persequutione quæsitus ad mortẽ. Moritur apoplexia apud Constantinopolim: quam vrbem pater ornauit, & suo nomine insigniuit.

Iulianus frater patruelis Augustorum præcedẽtium, à Constantio primùm Cæsar creatur: sed ingratus, rebellauit Augusto, sese Augustum scribens: Vir literis, armis, moribus, lingua præcipuus: sed religione varius. Christianorum legem à Patribus traditam abiecit: insectatúsque est: cruore tamen abstinuit. Dum in Orientem procedit cum exercitu, apud Ctesiphontem statiua habuit: Victor regrediens, dum se pugnæ incautus inserit, hostili telo percussus interijt. Testis est Eutropius, qui illi interfuit expeditioni.

Iouinianus de Pannonia ortus, cùm exercitus Imperatore indigeret, à militibus Augustus appellatur: pacẽ constituens cum Parthis, magìs necessariam quàm decoram: siquidem limitibus cessit antiquis: & dum exercitum reducit, quem Iulianus fecit ex Christiano paganum, iterùm vir Christianissimus fecit Christianum: Magna in Imperio facturus multorum expectatione, si vitam diutiùs tenere licuisset. Nam octauo mense accepti Imperij, odore prunarum, aut, vt alij dicunt, calcis nouæ, in conclaui suffocatus, interijt: anno ætatis suæ XXXIII.

Valentinianus à Iuliano propter Christianismum exauthoratus, cùm esset tribunus scutariorum, bona compensatione recepit Imperium: quod magna cum gloria gessit per annos XI. Valentem fratrem primùm Imperij fecit consortem: deindè filium Gratianũ primùm Cæsarẽ, deindè creauit Augustũ: Cùm multa fortiter

titer egisset, dignitatemq; Imperij non modò seruâsset, sed amplificâsset, subita & nimia sanguinis de naribus profusione interijt, princeps longo æuo dignissimus.

Valens in Oriente, & Gratianus in Occidente Imperium deindè administrauêre. Valens dissimulatam sub fratre perfidiam Arrianam, post fratrem detexit, episcopos Catholicos iubens exulare. Gothis fœdera & doctores de religione poscētibus, immisit Arrianos. Vndè ea gens omnis cum Wandalis ad illam impietatem declinauit: Quæ ex re infinita sunt orta ecclesijs mala: millia multa martyrum coronata. Valens ad extremū à Gothis opprimitur, cùm acie pulsus, in casam confugisset: in qua Gothi immisso igne Imperatorem concremârunt: quod in Suedia diximus.

Gratianus primùm fratrem adolescentiorem Valentinianum creauit Augustum. Indè cùm cerneret Imperium Orientis indigere viro, Theodosium ducē Hispanum, virum clarissimum, Imperij fecit consortem: attribuitq; illi regendum Orientem, optimo in ea parte vsus consilio. Maximus quidam in Gallijs per ea tempora sumpsit purpurā. Is repentino superueniens exercitu, Gratianum Imperatorem Lugduni oppressit: & mouens in Italiam, Valentinianum expulit, confugientem ad Theodosium, qui illum reduxit.

Valentinianus II. prioris filius, cum fratre aliquandiù, & post illum tenuit Imperium Occidentis: cùm interim Theodosius Oriētem administraret: iuuenis optimus, & qui dabat spem optimæ expectationis. Arbogastes comes eius fuit, vir militaris gloriæ appetētissimus, & quē tæderet iuuenem pati Imperatorē. Igitur in tentorio pcurauit iugulari Imperatorē, infamās mortuū, qđ sibijpsi manus intulisset: sed mercedē posteà accepit.

Theo-

Theodosius I. vir genere Hispanus, militaris rei scientissimus, & quod cætera exuperat, ad res agendas felicissimus: primò cum Gratiano & Valentiniano fratribus, pòst cum solo Valentiniano, indè etiã, quod oratio Symmachi ostendit, cum Valentiniano & Archadio filio imperauit. Gothos compescuit: ductis agminibus, Maximum tyrannum Aquilegiæ oppreßit: Valentinianum restituit: & illo cæso, in Arbogastem & Eugeniũ tyrannos mouit, miraculosa vsus victoria: quam lachrymis potiùs, quàm armis, à Deo impetrauit. Miram disciplinam religionis sub Ambrosio episcopo monstrauit: in Christi pace quieuit.

Archadius & Honorius filij fuêre Theodosij: quorũ primum Orienti, alterũ Occidenti præfecit, dato cuiq; curatore: nam Ruffinus in Oriente, Stilico in Occidente præfuit. Ruffinus primus dedit pœnas perfidiæ, quòd in sua commoda deriuaret omnia. Archadius autẽ per reliquum administrans Orientis Imperium, ea vsus est fortuna, vt in diebus suis respublica illi commissa, nihil acciperet detrimenti: & post tredecim annos Imperij, in pace quieuit apud Constantinopolim.

Honorius Theodosij filius, Occidentis præfuit Imperio, sub cura Stiliconis, viri fortißimi: cuius ductu & auspicio res prosperrimæ semper fuerunt: nam ducenta Gothorum millia rege Radagaiso, in mõtibus Italiæ, sine labore militum oppreßit, cepitq;. Vbi verò ducem fortißimum de proditione ab æmulis insimulatum iußit occidi, omnes retrolapsæ sunt res: Imperium declinauit: Gothi Italiam peruagati, vrbem Romam capiunt: prouinciæ cæteræ ab exteris occupantur: Galliæ & Hispaniæ amittuntur: Honorius post multa detrimenta in pace quieuit.

Theodosius minor Archadij filius, primi nepos, Imperium tenuit Orientis: cuius temporibus amissa est Carthago, cum omni Aphrica: quam Wandali ceperūt, per Gallias & Hispanias mouentes: cùm venissent ad mare Gaditanum, traiecerunt: inuitati à Bonifacio comite: & mansit res in eorum manibus per annos centum quinque, vt in Wandalia ostendimus. Theodosius autem rebus apud Constantinopolim florentibus, in pace quieuit.

Constātius comes Honorij post Stiliconē, cū pleraq; fortiter pro Imperio fecisset, eum Honorius exaltatum, fecit consortē Imperij, deditq; sororē illi coniugē: quam Gothi abductā, suo regi despōderāt: quo mortuo, honorificè remisêre fratri: Ex qua ille sustulit filiū Valentinianum III. qui post patrē regebat Occidentale Imperium: donatus filia propinqui sui Theodosij minoris, qui regebat Orientē. Hic finiuit in pace, cōsumptus morbo.

Valentinianus III. ex Placidia Honorij sorore, & Constantio primùm comite, posteà Augusto natus, ab Theodosio II. primùm Cæsar, indè Augustus vocatus, filiam eius promeruit coniugem. Huius temporibus facta est ista nationum incursatio, in bello grauißimo, quod à parte Romanorum administrauit Aëtius patricius. Aduersas acies Attila rex Hunorum instruxit. Hic fuit nouißimus in Occidente Imperator, vsque ad Magnum Carolum. Cæsus & ipse gladio militis, quòd Aëtium ducem fortißimum iusserit occidi.

Fuêre posteà nonnulli qui purpuram sumebant in Italia: sed nemini feliciter res ceßit: & ideò in Imperatorū catalogo non ponūtur, bimestres aut trimestres Imperatores: Omniū nouißimus Augustulus, qui sumptā purpurā proiecit, cùm audiret Odoacrē regem

copijs in Italiam venisse: & priuatam agens vitam, nusquam se opposuit venienti. Ità fatum erat Romanæ reipublicæ, vt Imperium, quod Augustus fecit amplißimum, Augustulus ad eam perductum tenuitatem haberet, vt formidabiliter abijceret.

Martianus in Oriente primùm cum Valentiniano, indè solus imperauit: vir grandæuus, virtute mirabilis: quem vnica Theodosij filia, iam annis nubilis, maritum legit: pacta primùm, quòd cum ea in sanctimonia viueret: erat enim Deo deuotißima: quo factum est, vt hæredem non relinqueret. Qualiscunque tamen vir fuerit, euadere non potuit inuidiam: nam conspiratione suorum opprimitur in Constantinopoli Anno Imperij VII.

Leo inuasit Imperium, filio suo facto consorte: illud tenuit per annos XVII. cùm Italia interim laceraretur inter manus tyrannorum: Nam Maioranus quidam inuasit Imperium, & indè alij: Apud Rauennam sedem habuére: quòd opportuna terra mariq; vrbs videretur rebus gerendis. Leo autem vtcunq; Oriente pacato, Italiam contempsit, mortuus in Constantinopoli.

Zeno Leonis gener, vt alij ferunt, minoris Leonis pater, quem primi ex filia nepotem tradunt. Hic videns Italiam cessisse Odoacri Wandalo, Theodericum Gothum, rogatus ab illo, misit in Italiam, màlens illam fœderato seruire quàm hosti. Ille verò occiso Odoacre, prouinciam liberauit, & regno suo illustrauit: quod in Suedia scripsimus. Zeno autem XIIII. Imperij sui concessit in fata.

Anastasius Imperium inuasit, tenuitq; diutiùs quàm Christianitati par erat: nam Eutychianus hæreticus fuit: pertinacißimè in ea hæresi perdurans, & moriens: Cùm interim pessima fuit Romæ dissensio super pontificatu,

catu, inter Symmachum & Laurentium: quam Anastasius contempsit, Theodericus rex Italiæ componere haud potuit. Imperator autem anno XXXVI. Imperij sui mortuus, defecit.

Iustinus illi Christianissimus princeps successit, qui omnes hæreses exterminare contendens, deiecit sedibus episcopos Arrianos. Theodericus Italiæ rex eius sectæ propugnator, per legatos minatur Imperatori, nisi restituat Arrianos, Italiam se omnem igne & gladio perditurum. Mitis Imperator dissimulauit temporaliter, nè grauius malum immineat, rogatus à Romanis. Anno vndecimo regni quieuit in pace.

Iustinianus Iustini ex sorore nepos, adoptatus ab auunculo, peruenit ad Imperium: in quo diù felix fuit per patritiũ Bellisarium, qui vir fortissimus, et dux prudentissimus, Persas retudit, Aphricam restituit Imperio, sublatis Wandalis: Italiam reddidit, victis Gothis. Per quæ tempora legibus reformandis Imperator institit: libros Pandectarum edidit: Codicem emendauit: Institutiones tradidit: nouissima iura addidit. Varia eius fama in historia. Anno Imperij XXXVIII. quieuit.

Iustinus minor ex filia Iustiniani nepos, peruenit ad Imperium post auum: Vir auarus, non satis catholicus, mulierosus: qui vxorem sineret iusto ampliùs imperare: quæ Narseti fortissimo Italiæ rectori contumeliam irrogauit, reuocans eunuchum ad pensa mulieribus distribuenda. Ille se orditurum telam respondit, quam Italia non resolueret: Vocauitq; in Italiam Longobardos. Anno Imperij XI. Iustinus finiuit.

Tiberius II. illi successit, vir per omnia catholicus, in pauperes pijssimus: qui inuẽtos casu thesauros inter egenos distribuit: quo merito ingentem de Persis triumphum

phum reportauit. Nihil omisit optimus Imperator, quod ad reparandum Imperij statum pertineret: Non tamen dignus fuit mundus diù talem habere principem: nam anno Imperij VII. morte defecit.

Mauritius Cappadox, gener Tiberij, pro dote accepit Imperium: reipublicæ satis vtilis: Summo Pontifici Gregorio onerosus, cùm leges ederet non dignas Christiano Imperatore, quibus se Pontifex obiecit. Hanc verò pertinaciam in illo castigauit Deus: quod elegisse dicitur temporaliter in hac vita: nam anno vicesimo Imperij, Phocas ex militum corpore creatus Imperator, percussit cum filio Mauritium.

Phocas Imperator factus tumultu militari, tenuit Imperium annis VII. Vnum in eo laudabile prædicatur, quòd Romanæ ecclesiæ honorem suum, quem Constantinopolitani episcopi inuaserant, restituit: edicto declarans, esse Romanam ecclesiam omnium matrem. Valuit declaratio: Nam constitutione opùs non erat: Christus enim in Petro constituit. Romanarum prouinciarum præsides non tulerunt inuasorem diù in Imperio: nam Heraclius eum oppressit, mouens ex Aphrica.

Heraclius armis patris sui regentis Aphricam, peruenit ad Imperium, occiso Phoca: quod primùm fortiter, indè ignauissimè administrauit: cùm etiam in hæresim laberetur. Sub eo creuit impurissimus legislator Mahumet: cuius venena mirabiliter iam per nongentos penè annos, magnam terrarum orbis partem infecêre. Heraclius autem triginta & vno annis expletis in Imperio, validam relinquens sectam Saracenorum: quam non satis, vt debuit, occurrens oppressit.

Constantinus eius nominis II. Heraclij filius, cũ fratre tenuit Imperium post patrem: Sed Constantinus deijci-

deijcitur à nouerca Martina: quæ cum filio Heraclione tenuit aliquandiù Imperium, duobus annis: Non est passus populus muliebre imperium: deiecta enim Martina cum ignauo filio, ad suam lineam reduxêre successorem, vt iam defuncti Constantini filius, Heraclij nepos, imperaret.

Constantius Constantini II. filius, quem nonnulli faciunt æquiuocum patri, vt Constantinum vocent: sed Constantium vocat pars maior, eius nominis III. qui Imperium pro dignitate administrauit, catholicus per omnia princeps: & qui plurimùm studeret euacuandis hæresibus, quæ tum ecclesiam infecerunt. Anno autem Imperij sui XXVII. in pace Christi quieuit.

Constantinus huic filius succedit, qui fratres Heraclium & Tiberium in consortium admisit Imperij: Vir modestus, & qui patrem æquaret pietate. Contendit quidem Longobardos Italia pellere, sed alia de parte prementes Saraceni, Imperatorem proposito dimouerunt: vtrisq; enim par esse non potuit: Igitur anno Imperij sui XVII. in Christi pace quieuit.

Iustinianus II. Constantini III. filius, legitima successione imperauit: Vir fortis, qui Aphricam eruit de manu Saracenorum: Infestus tamen fertur fuisse Romanis, quosdam in religione sectatus errores: Quo demerito pulsus Imperio, relegatur in Pontum: cùm tamen recuperandi Imperij animum retineret, quod & fecit.

Leo II. deiecto Iustiniano, inuasit Imperium. Per quæ tempora Zacharias protospatarius missus est à Iustiniano Romam, adducere Pontificem Romanum Sergium: Sed milites Romani & Rauennates, obstitêre impijs iußis: remisso per contumeliam Zacharia. Leo autem

autem anno tertio patitur quod fecit, deiectus Imperio, vt alteri cederet.

Tiberius III. simili audacia insurgens Leoni, eum cepit: & per septem annos, quibus tenuit Imperium, vinctum seruauit in carcere. Interìm Iustinianus exul vndiq; sibi conquirebat recuperandi Imperij auxilia, & apud Bulgaros gentem nouam reperit.

Iustinianus II. restituitur ad Imperium, per Trebellium Bulgarorum regem: Victoriam autem suam cruentè exercuit: Nam Leonem expulsorem suum extractum carcere, publicè iussit occidi: Tiberium deindè simili morte perdidit. Ipse quoquè peremptus à Philippo successore.

Philippus eius nominis II. occiso Iustiniano, qui eum relegauerat, inuasit Imperium. Dictus est cognomento Bardanus. Alij vocant Philippicum. Sed scelere partum Imperium non potuit esse diuturnum: nam Anastasius captum exoculauit, & vita permisit.

Anastasius II. aliâs dictus Arthemius, inuasit Imperium, decessore exoculato. Misit autem exercitum per mare in Saracenos: Sed principes ductoresq; mutato consilio, cùm esset Imperator de hæresi suspectus, relegentes iter, ipsum capientes destituentesque, Theodosium inuitum imperare coëgerunt.

Theodosius III. Imperium, quod inuitus acceperat, cogitur defendere: nam contra illum Anastasius deiectus, validum comparauit exercitum: sed ille prælio victum captumq; Anastasium, non alia pœna affecit, quàm vt sacris ordinibus faceret consecrari. Hic princeps catholicus qui inuitus accessit, exacto anno spontè cessit.

Leo eius nominis III. successit Imperio. Cuius tempore

pore Constantinopolis triennio à Saracenis est obsessa: sed fortiter defensa. Hic est ille hostis imaginum: qui filium suum consortem fecit Imperij. Anno autem X X V. concessit in fata.

Constantinus I I I I. *Leonis filius, nihil patre melior, imagines est insectatus: & , vt pater fecit, concremauit: Catholicos acerbè est insequutus. Magicis etiam artibus fertur inseruiuisse. Sed recuperandis Imperij prouincijs, nulla illi cura fuit. Et tamen hac impietate tenuit Imperium annis X X X V. regnante diù hypocrita propter peccata populi.*

Leo I I I I. *successit patri, non melior filius, patri & auo impietate compar. Tempus enim propinquauit, quo Imperij honorem amitterent, ad Occidentem transferendum. Præfuit autem iste solus annis V. post patrem, & mortuus est.*

Constantinus V. cum Irene matre imperauit: deindè ille, destituta matre, solus regnauit annis V. Mater autem prudentissima fœmina cernens filium imperio imparem, captum excæcauit: & regnauit sola annis V. Per quæ tempora Occidētale restituitur, & cœpit Orientale non iā amplius dici regnū Romanorum, sed Græcorū: quocircà prosequutionem eius intermittamus.

Carolus Franciæ & Germaniæ rex, cùm victis Longobardis liberâsset Italiam & ecclesiam Romanam, perpensa à summo Pontifice Græcorum ignauia, cùm accederent consilio Romani proceres, appellatus est Imperator Anno Christi D C C C I. *& renouatum est Imperium Occidentale, quod iacuit annis* C C C X X. *Trāslatumq́; est ad Germanos, teste Papa in c. Venerabilem. De electione. Nam Carolus Germanus, Germaniæ pariter & Galliæ regnauit: tenuitque Imperium*

annis

annis XIIII. & reliquit filijs filiorum ad septimam generationem. Permansit igitur inter Germanos vsque hodiè.

Ludouicus cognomento Pius, patri succedit in regno & Imperio: satisq; egit pro vtroq; tutando: à filijs tamen suggestione coniuratorum destitutus, posteà restituitur: Rem magnam à patre partam, satis sustinuit: non tamen potuit amplificare: Vir pius, mitis, religiosus, & qui nullis potuit exasperari iniurijs: quæ res fecit audentiores coniuratos. In senectute bona mortuus est, cùm imperâsset annis XXV.

Lotharius Imperio successit patri filius: sed de regno mira fuit fratrum conflictatio: quæ tamen post maximum omnium seculorum prælium dissensio finita fuit, manifestè vindicante Deo impietatem, quam in parentem ostenderunt. Lotharius XV. Imperij anno, diuiso inter filios regno, monachatur annis VIII. in pace quiescens.

Ludouicus II. Lotharij filius, primùm cum patre, deindè solus imperauit annis XXI. cum patruo Caluo conflixit magno prælio. Causa belli erat Lotharingia, quam Imperator sibi solus vendicauit: sed Carolus in ea partem suam defendit: cùm Ludouicus Germaniæ rex, Lotharij & Caroli frater, suam quoquè in prouincia dicta partem tueretur. Mortuus est in Italia, tumulatus Mediolani.

Carolus cognomēto Caluus, Ludouici I. filius iunior, ex postrema vxore, peruenit ad Imperium: cùm illi resisterent Carolus, Karlomannus, Ludouici Germaniæ regis filij: sed præualuit Carolus, obtinuitque Imperium: in quo non magna peregit. Nam reuersus in Franciam, prælio victus est à Ludouici Germaniæ regis filijs:

filijs: Deindè reuocatus à Pontifice in Italiam contra Saracenos, profectus cum exercitu, impotionatus est à Iudæo quo vtebatur medico. Moritur anno Imperij VI.

Ludouicus cognomento Balbus, eius nominis III. filius Caroli Calui, à quibusdam inter Imperatores non numeratur: sed tamen Iohannes Pontifex cùm intelligeret filios Ludouici Germaniæ regis cum exercitu esse in Italia, multaq́ moliri pro Imperij corona, descendit in Franciam: & Lugduni celebrato concilio, inter alia Ludouicum coronauit: sed ille vix triennio superfuit.

Carolus III. cognomento Crassus, filius erat Ludouici Germaniæ regis: auum Ludouicum Pium, proauum Carolum Magnum retulit. Huic bellum erat ad Normannos, littora Galliarum infestantes. Rolonem ducem pactis eò perpulit, vt suscepta Christi gratia, baptizaretur: & accepta parte Galliarum, filiam eius teneret coniugem. Hoc tamen alij tribuunt Carolo Simplici Francorum regi, nō Imperatori: quod magìs probo: nec tēpora multū discrepant: cùm esset iste Simplex Caroli Calui Imperatoris nepos, ex Ludouico Balbo. Hic aūt Carolus Crassus Imperator, ad extremū displicuit pceribus regni: vndè destituitur Impio, anno XII.

Arnulphus vir bello natus, filius erat Karlomanni, auum habens Ludouicum Germaniæ regem: erat igitur Caroli decessoris sui nepos ex fratre. Hic sategit pro amplitudine Imperij: Normannos maximo prælio fudit: regem Morauorum vicit: summorum Pontificum miris gyrationibus se immiscuit. Nec erat res mediocris, bellum quod suscepit in regem Morauiæ Zuentebaldum: cui tum paruêre Bohemi, Poloni, Slesitæ: Diù ille restitit Imperatori: nec facilè superatus esset, nisì Imperator laxâsset claustra Vngaris, quæ erant illis obiecta

iecta fortissima: quibus laxatis, primam in subigendis Morauis, Vngari Imperatori operam nauabant: sed ea magno constitit Christianitati: nam Christianismo deindè grauissimi incubuerunt, Sueuis, Bauaris, Francis, sæpè prostratis: & penetrârunt in vltima Saxoniæ: Bremam vrbem & ecclesias eius incendio perdiderunt: nec quieuêre, donèc ab Henrico Saxonum duce, posteà regnante, cæsi, se in Pannonijs continerent. Vicit, vt diximus, idem Arnulphus Danos, quos Gallici pro sua consuetudine vocant Normannos, centum millibus, vt ferunt, prostratis: cùm ex illius agmine vix pauci cecidissent. Ad extremùm, cùm creberrimo allij vsu Imperator corpus distemperâsset, tanta vermiū scaturiuit multitudine, vt nulla ope medica redimi posset, sic cōsumptus.

Ludouicus IIII. Arnulphi filius, successit in Imperio patri: sed nihil magnum peregit: nam sub eo excreuerunt in Italia tyranni Berengarij, de stirpe Longobardorum: aut, vt alij putant, Romanorum. Aduersùs I. eius nominis, Ludouicus duxit in Italiam: ibiq; apud Veronam prælio congressus, capitur, cæcatúrque: cùm imperâsset annis X. Habuit autem vxorem Ludgardam filiam Ludolphi ducis Saxoniæ, germanam Ottonis, quem Henricus I. rex habuit patrem: ex qua nullam reliquit prolem. Eius temporibus Vngari se ad prædam regionum cœperunt accingere: proximi Bauari se obiectârunt in loco Keruende: ibì magnam stragem perpessi sunt Bauari: Vngari autem prosperati, indè sunt facti audentiores: Sed Sueui Bauaris coniuncti, cùm etiam suppetias ex Imperatore tenerent, denuò congrediuntur: aliquantis autem prostratis ex hostili agmine, Bauari cùm primordia haberent prospera, fuga tamen abiêrunt. Quo tempore bellum erat inter Conradum

Lotharingiæ ducem, & Albertũ marchionem de Bamberga: ſuperatúsque prælio Conradus, Ludouici Imperatoris germanus, ab Alberto opprimitur: quam rem proditione Hattonis Moguntini archiepiſcopi, Ludouicus vindicauit in eundem, iubens publico gladio perimi Albertum.

Conradus vltimus de gente Caroli, peruenit deindè ad Imperium: quem ideò Alemannum ferunt, quia erat filius Conradi, quem Albertus de genere Saxonum, prælio occidit: habuitque auum Arnulphum, ante ſe imperantem. Hunc Italici ſcriptores, ſi dijs placet, inter Imperatores non numerant: quia Italiam non tenuit: Ergò tot Conſtantinopolitani, Imperatores non erant ex eadem cauſa: nec noſtri temporis Cæſares, dicentur Imperatores: quia Italiam non habent. Sed hæc aliâs. Moriente autem Ludouico Imperatore, cùm omnes principes eò propenderent, vt deferretur Imperium Ottoni Saxonum duci, ætate, prudentia, opibus, viribus, florenti: ſed ille cauſatus ſenium, recuſauit: & tum itum eſt ad Conradum Francum, Conradi filium, Arnulphi nepotem: Adoleſcens erat ſpectabilis, qui necdùm ad coniugium perueniſſet: tãtuſq; mox implicitus eſt rebus, vt ſine coniuge & prole moreretur. Bella tamen plura tentauit, quàm fuerit ex regni commodo: Dum enim neminem patitur iuſto ordine ſub ſe dominari, aduerſos habuit Bauaros, Sueuos, Saxones: Primùm vertitur in Arnoldum ducem Bauariæ: quem multis prælijs ſuperatum, coëgit cedere rebus: nam cum omni familia migrauit ad Vngaros. Hac ſublatus victoria, in Henricum ſe Saxonem vertit, cuius virtutem ſuſpectam plurimùm duxit: Obſedit autem vrbem Mersborg, arbitratus ibì ducem incluſum: ſed ille ſe continuit in arce Gronede,

quoàd

quoàd auxiliares eius copiæ conuenirent. Burchardus dux Sueuiæ, & Giselbertus comes Lotharingiæ, erant in auxilio Henrici. Rex autē inter suppetias habuit Euerhardum fratrem, ducē Lotharingiæ, & Hattonem Moguntinēsem archiepiscopū. Congreßi sunt graui prælio. Cadit inprimìs Hatto, & inclinauit victoria Henrico: nam & rex ipse, & Euerhardus fratèr, vix elabuntur. Arnoldus profugus, dux Bauariæ, audito huius pugnæ exitu, vrgendū regem putauit: nam Vngaris in societatem eductis, omnem ditionē regis peruastauit in vtranq; Rheni ripam: tantisq; motibus cōcussa est terra regis, vt facilè pœniteret regem, quòd omnes in se prouocâsset. Quo tēpore Reginbertus comes de Ringelheym Saxonici germinis, congressus Danis in Saxonia, magno illos prælio fudit: adeoq; contudit, vt non facilè redirent ad solitā excursionem: sic vindicās necē Brunonis, & multorū ex nobilitate, quos, vt diximus, vno prælio Dani ad internecionem in loco Ebbeckestorp ceciderunt, loco nūc sanctimonialibus consecrato: quæ adhuc fortè ignorant, quas penès se seruant sanctorū reliquias tumulatas, tot pontificū, ducū, comitū, & magnæ nobilitatis. Conradus aūt Imperator moriēs, Henricū Saxoniæ ducē designauit successorem.

CAPVT IIII.

Henricus Saxoniæ dux, cognomento Auceps, quòd in adolescentia cùm pater rebus praeesset, plurimùm indulgeret aucupijs, primus in domum suam & familiā trāstulit Romani Imperij dignitatē: ibiq; fixit, vt per aliquot secula immobiliter in ea permaneret. Sed neq; hunc dignantur Italici scriptores Imperatoris nomine, q benedictionē papalē nō haberet: nō quia con tēneret, sed p humilitate, quod suprà diximus, princeps modestus euitauit. [redacted]

quia à Papa consecratus non est: quis consecrauit Augustum, & omnes ab eo Augustos vsque ad Carolum Magnum? nisi ille per quem reges regnant, & potentes iusta decernunt. Si non est Romanorum rex, aut Imperator, quia Italiam non tenet, cedant hoc nomine Constantinopolitani: ex quibus pauci Italiam habuerunt. Cedant & nostri temporis Imperatores. Proindè non fraudemus optimos principes honore suo. Scimus quo ordine Pontifices ad eam se consecrationem ingerebant. Romanorum sine controuersia Conradus & Henricus erant reges, etiam, si ita vis, non fuerint Imperatores. Mirum tamen, hoc illis denegari nomen regibus, quod ante Cæsares permissum est ciuibus Romanis.] Posteà verò quàm Conradus in fata concessit, fraterque eius, vt diximus, insignia regni ex fratris mandato Henrico pertulisset, congregati principes Franciæ Orientalis, Turingiæ & Saxoniæ in Frislariam, elegerunt concorditer eundem Henricum: quanquàm dispositio de regno, non tam erat in arbitrio eligentium, quàm in ordinatione decedentis: Nam abindè Carolo Magno, pater filio reliquit Imperium, nisi quòd aliquotiès propter ignauiam succedentis, se interposuerint principes ordinationi. Tum verò etsi Conradus decessor de Henrico, vt diximus, successuro ordinâsset, ex abundanti tamen hunc fecêre conuentum, vt omnium voluntate regnaret. Primam coniugem accepit monialem, quæ ei genuit Tanquardum: quam quia habere non licebat, remisit monasterio: & accepit filiam Theoderici comitis de Ringelheym, antiquæ Saxonum nobilitatis, quæ illi genuit Ottonem, Henricum, Brunoldum, Mathildim, Rixam, Hadewigam, Garburgam.

CAPVT V.

PRosequamur deindè post catalogum Imperatorum, quem propter Henricum texuimus, eius res gestas, ex quo tempore iniјt regnū Romanorū: nam successores eius in regno suis locis & tēporibus dignabimur honore suo. Giselbertus dux Lotharingiæ, ex genere Carolino, gener erat Henrici regis Romanorum. Hic socerum stimulabat, vt regnum Franciæ, quod ad degeneres peruenisset, occuparet: Nam Ludouicus Balbus, Caroli Calui filius, cùm legitimam prolem non haberet, natos ex meretrice filios, Ludouicum, quem Nihilfacientem agnominauêre pro desidia & ignauia, & Carolum fratrem eius scripsit hæredes. Ludouicus autem Nihilfaciens cùm moreretur, filium reliquit Carolum cognomento Simplicem (sic enim indito cognomine discreuerant reges æquiuocos) quē cùm per fastidium sustinerent proceres, Giselbertus inter primos sategit, vt socero suo iam regi, regnum quoq; Franciæ proueniret. Recusabat Henricus regno pellere legitimum possessorem. Non quieuit Giselbertus. Eudo, quem aliј Vdonem vocant, legitimus tutor Caroli pueri, comes Andegauensis, tutelam gerens, regium nomen assumpsit. Rex erat, qui pro suo arbitrio omnia administraret. Huius fratrem Robertum, Celticæ, hoc est Burgundiæ ducem, adiјt Giselbertus, interpellauitq;, vt regium nomen assumeret: nam fratrem eius Vdonem, etsi consecratus rex fuerit, sciebat seruare honorē puero: quod non probauit. Cessit postulanti & vrgenti Robertus: Cùm enim esset & Aquitaniæ dux, de fratris regno potiorem partem vbì accepisset, aliquot sibi viciniores vrbes capit: constitutis in eis pro suo arbitratu pontificibus, à quibus regis appellationem promeruit: iam enim frater

eius Eudo conceßit in fata, proceribus cōmendans Carolum puerum. Ergò Robertus iam factus elatior, magnis copijs in regem puerū mouit: Commisso prælio, Robertus cadit. Redeunti victori Carolo Hebertus Viromandorū comes fit obuiàm per speciē gratulandi: Orat regē, ad se diuertat Peronam. Perfido homini rex simplex credit: poterat suspicari dolos, quòd Roberti sororem teneret coniugem. Intrantem regē mox armati circūsistunt: capiunt, in carcerem protrahunt: quæ res multorum per Franciam malorum origo fuit. Tum coniurati proceres qui cum Roberto, Giselberto, cæterisq́; sentiebant, quasi regem non haberēt, de cōstituendo rege deliberāt. Erat ex liberis Richardi Burgundionum ducis superstes filius Radulphus, Caroli nepos, hunc tametsi Carolus ex Eligina Angliæ regis filia prolem sustulisset, in regem assumunt: qui Sueßione regio sumpto diademate de more, regnum administrat. Ludouicus autem Caroli Simplicis, vincti regis filius, paternorum amicorum ope destitutus, enauigato mari, ad Anglos se cum matre contulit. Pater in carcere permansit.

CAPVT VI.

HOc in rerū statu cùm esset, Henrico Ro. regi caussa petendi cum exercitu Lotharingiā, inuitante, quem diximus, Giselberto, occurrit nuncius Caroli vincti regis cū madatis huiuscemodi. Carolus, inquit, quondàm rex Franciæ, nunc vinctus, quādò illū suprema calamitas oppreßit, nihil habet in vita iucūdius quàm audire incolumitatem, prosperitatē, & felicitatē tuam, in qua plurimum spei sibi filioq́; repositū arbitratur, dat tibi pignus amoris nō vulgare: Manū ꝓtulit precioſi martyris Dionysij, auro gēmisq́; inclusam: quam regum aliquis, vt secum vbiq; haberet superioribus annis corpori diuul-

diuulsit, perpetua tactus deindè, vt ferūt, amētia: Quādoquidem, inquit, Franciam deseruêre omnes virtutes, cum translatis preciosi martyris reliquijs, hoc apud te perpetui pignus amoris cupit esse depositū: pridèm enim cū trāslato beati Viti corpore sub Pio Ludouico in Corbeiā, omnis Francorū fortuna ad Saxones demigrauit: nunc quod reliquum fuit Franciæ regibus, apud te noueris collocatū. Henricus rex magnificū munus singulari excepit reuerentia, regem vinctū per eundē nuncium cōsolatus, bono iußit esse animo: sibi curā fore honoris & incolumitatis eius. Acceßit huic dono aliud. Rodulphus Burgundionum rex, qui aliquandiù in Italia regnabat, cùm aduersùs Berēgarios depugnâsset, in eadē prouincia donum accepit à Samsone comite, lāceam miri operis, quæ quondàm Constantini Magni fuisse perhiberetur. Erat autem adspectu mirabile opus: iuxta mediam spinam fenestellis intercisa, crucibus de Dominico ligno insignita: precium erat in sacris reliquijs, cui ars accessit cum auri metallo. Hāc interpositis, quos putabat idoneos, rex à rege magno precio accipere contendebat, si fieri posset: sed non erat Rodulpho vlla rei æstimatio: nihil illi in omni vita charius. Non destitit Henricus promißis, nōnunquàm minis, vndecunque causis quæsitis desiderium prosequi: & perfecit, vt ei dono ab rege mitteretur. Hunc preciosum Imperij thesaurum, Imperatores diù in delicijs habuêre: nunc, quibus ex causis incertum, ad Nurenburgenses, vt creditur, peruenit. Erat huius muneris prouentus semper Henrico acceptißimus: tantumque peperit inter reges vinculum, vt Rodulphum Henricus magna parte Sueuiæ donauerit. Eam arbitror trans Rhenum, quæ nunc Imperialis est Burgundia.

CAPVT VII.

OPeræpretium est diligentiùs rem Vngaricam sub hoc rege percensere. Gens est aduena, quæ recèns ex Scythia commigrauit: consederatq́; in Pannonijs: & crebras faciens excursiones, aliquotiès à Sueuis & Bauaris retunditur. Conradus quoquè rex in suo tempore illam quàm fortiter repreßit. Cùm verò Conradum audissent Vngari sublatum, concepta audacia, excursionem fecêre in Saxoniam: multis vrbibus euastatis, incendia, rapinas, miscebant. Rex Henricus tum erat in præsidio Werlaon, vrbis tum præcipuæ: rudique militi quem habebat, non satis fidit aduersùs insolentißimam & ferocißimam gentem. Itaque impunè grassabantur ad mare vsque: Bremensis ciuitas concrematur: & tamen sanctorum, qui ibì requieuêre, meritis, flamma vastantibus Vngaris obuiàm pergit, multósque consumpsit. Per quæ tempora etiam Wandali in vicinam vrbem Hamburgum sæuitiam conuerterunt: Hoc enim illud erat tempus, quo multos Christus per sanguinem ad se deuocabat in regnum. Leuibus tum prælijs rex vexabat Vngaros peruastantes, in quibus captus erat vnus ex illorum principibus, quem magno auri pondere ad redemptionem deposcebant. Rex auro contempto, captum reddere pollicetur, si aliquot annorum inducias paciscantur. Conuenit inter eos de annis nouem: quibus constitutis, rex militem facit instrui omni genere necessariorum ad bella armorum, exerceri ad pugnam, armari quoquè promptè. Constituit deindè, quotum quisque in agris sustineat pugnantem in expeditione: Octo nonum, & in vrbibus quatuor quintum quenque: & præsidijs firmat vrbes. In agris autem nihil dimittit, quod hostibus præda sit redituris. Conuiuia nuptiarum, & alias comessationes amicorum, iubet in vrbibus so-

lis apparari: non in prædijs foris, quæ vocant vrbana: etiam si in agris sint, dum sint vrbiū instructa ritu. Sic expeditum, sic exercitatum militem probat in Wandalis, hoste, vt putabat, molliore. Ducit in vrbem quam vocant Brandenburgum: qua multis vix laboribus expugnata, prouinciam sibi subijcit. Indè in Dalmatas agmen vertit, eiusdem gentis & linguæ nationem, quòd paternum illi odium esset in gentem: cuius vrbem Grona obsidet, & vicesimo die capit: militi permittit diripiendam, vt acuat: omnibusq́; puberibus peremptis, quo timorem crearet in gente, victorem reducit exercitum. Pragam quoq; Bohemorum metropolim, ex eiusdem gentis societate oppugnat: regémque illius in eam perducit necessitatem, vt se dedat. Pater hic erat Boleslai, Henrico fidelis & promptus, per omnem reliquā ætatē. Sic primùm facta est Bohemia regi Romanorum, Saxonúmque principi tributaria: quanuis & anteà per maternum Henrici auum, Imperatorem Arnulphum, victo rege Morauorum, cui tum Bohemia quoq; parebat, iugum acceperat Romanæ ditionis.

CAPVT VIII.

IAm constitutæ Vngaris induciæ finem habebāt, cùm illi mittentes pro more nuncios, dona solita postulabant: dederat enim rex per singulos annos nonnihil donatiui nomine, quo obæratos haberet sibi: Id cùm sibi perpetuum Vngari sperarent, rex pernegauit: iam exercitato milite, animis auctior. Indignabundi Vngarorum nuncij, ad suos vacui reuertuntur: minitanturq́; subuertere omnia: & parato iam agmine proruunt: vicinos Dalmatas admonent, vt arma iungant ad vlciscendos se, commeatus importent. Illi vbi in Saxones pugnandum audiuerunt, cum contumelia Vn-

Vngaros reliquerunt, quòd arma iam breuì Saxonum comperissent. Profecti igitur Vngari, in Turingiā perueniunt. Affertur regi nuncius repentinus, de hostiū insolenti agmine. Iam perniciosa ægritudine rex laborabat: & tamen supra vires egit, vt arma per quatriduum, quanta poterant, iungerentur. Accessêre voluntarij omnes in hostes fidei: & pietatis officium non grauatè obibant, scientes quid præmij sit constitutum in eo deficientibus: quid etiam periculi, si non modò pro libertate depugnent. Iam ad vrbem Mersborg nunciantur hostes castra fixisse. Rex autem expeditum iam habens agmen equitum peditúmque, fidenter mouit in hostes. Vbi sub mutuum adspectum venêre exercitus, clamor exoritur, à Christianis quidem, Kyrie eleison, ab Vngaris autem perfidis tartareus stridor insonat, hui, hui, hui: manus deindè conseruntur. Ibì apparuit quid supernum à Christianis imploratum possit auxiliū: quid etiam in armis miles fidutiæ ferat. Sternuntur perfidi sine numero, capiuntur multi: cælesti munere insignis ac mirabilis victoria regi prouenit. Vngari qui superfuêre, laceræ velut nauis fragmenta colligentes, noctibus se subducunt. Rex victor, in laudes conditoris Dei resolutus, eius gratiæ deputauit victoriā. Tributa quæ hostibus penderet, vertit in vsus pauperum. Iam fama tantæ victoriæ orbem peruasit: Magnum & inæquabile nomen Henricus rex per prouincias habebat. Adiêrunt illum regnorum proceres, fidem eius implorantes: inter quos Heribertus gener Hugonis ducis in Francia: cùm ei Rodulphus rex aduersaretur, vt apud illum sibi esset præsidio, supplicauit. Ille verò solita sibi libertate nihil negabat amicis, quod dono dignum iudicabat. Profectus in Galliam rex, regem alloquitur:

tur: perfecto negocio, reuertitur in Saxoniam.

CAPVT IX.

ERat Henrico, tum omnes regni fines tuenti, bellum in Danos, Holsatiam vastantes: Perdomuit, & retrò egit gentem, Vrbem Sleswicum coloniam fecit Saxonum, constituto ibì Marchione, quod in Dania diximus. Deindè cùm Wandalos quoquè ad iuga cogeret, oppugnata, vt diximus, vrbe illorum præcipua Brandenburgo, per brumam in glacie firmatis castris: is erat animorum ardor: nec enim poterat propter palustria loca, & crebras vndas, aliter expugnari. Expugnatæ vrbi præsidem imposuit cum colonia Saxonum, cui simile indidit honoris vocabulum, vt Marchio diceretur: quod itidèm in Wandalia signauimus. Inoleuerat tum primùm marchionum nomen antè inauditum: &, vt arbitror, ex Saxonica lingua ductũ: nam Veltmarck vocat quodq; villagium suum agrum: quod alibì latiùs deduximus. Cúmque in morte ipsius, vt dicemus, marchionatus Danorũ Sleswici interiret, in solo Wandalico Brandenburgi mirum in modum profecit, vt inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatem iam diù tenuerit Electuræ ad Imperium, quotidiè per nostra tempora increscens, cùm in manus peruenerit veterum Francorum, quos nunc per summam iniuriam Francones vocant, cùm Galli teneant verum illorum nomen, ductum à libertate. Sed hodiè, vt diximus, per illos principes magnificè effertur principatus Brandenburgensis, propter accessionem principatuum, quos pridèm habentes, concesserunt nouissimis temporibus ex Francia & Bauaria ad tenendum hanc Electuræ dignitatem, quæ titulo debetur Brandenburgensi.

CAPVT X.

SEd & Hugo rex per ætatem illam Italiæ, legatos misit Henrico, amicitiam eius deposcentes. Postquàm verò Rodulphus Franciæ rex in fata concessisset, Carolusq́ue vinctus in carcere diem suū obijsset, & Ludouicus eius filius cum matre ex Anglia vocaretur ad regnum, & ab obuijs proceribus salutaretur, inq́ue patris locum rex constitueretur, non durauit affectio procerum: reuixitq́ue in corde multorū odium stirpis suæ, statìm subijt regis fastidium. Secedentibus ergò à rege Francis, Ludouicus rex, Rom. regem per nuncium petit, alicubì conuētum indicere velit ad colloquium, cupere se amicitiam ac beneuolentiam eius promereri. Henricus rex respondet: Non se posse regi in ea re placere, nisì super eadem Wilhelmi Normanni sententiam cognoscat. Ea re cognita, Ludouicus rex Wilhelmum Normanniæ ducem adit, docet qui sit regni sui status, quantum sit in ipso rerum momentum, si velit, posse illum magnæ rei pondus subleuare, cuius apud regem perpetua perseueret memoria, modò Henricum regem inflectat, vt ad colloquium veniatur. Wilhelmus nō cunctanter annuit: auratū militē ex suis regi mittit Henrico: Conuentum postulat super Mosam fluuium. Henricus, cognita Wilhelmi voluntate, nihil moratur, conuentui annuit: ad quem ipse proficiscitur: medio Wilhelmo, reges colloquuntur: Icta sunt fœdera: Cuius rei cùm fama percrebuisset, moti Franciæ proceres, regi suo cessēre. Sed ingratus fuit posteà Ludouicus rex Wilhelmo eam rem procuranti: quod pleniùs in Norwagia scripsimus.

CA-

CAPVT XI.

Erat autem Henrico regi, vt diximus, cõiunx, consors regni, clara atque nobilissima, nomine Mathildis, filia Theoderici comitis de Ringelheym, ex eadem Saxonum gente, cui fratres essent Wedekindus, Immotus, atque Reginbertus: à quibus magna nobilitatis propago disseminata est. Hic est Reginbertus, qui pugnauit in Danos incursantes, multoq; tempore Saxoniam vexantes: vicitq; illos, liberans patriam ab illorum incursionibus. Erant autem omnes hi, rex cũ regina, & qui antè nominati sunt, ex stirpe Wedekindi, magni ducis Saxoniæ, qui bellum gessit in Carolum Magnum per annos XXX. Genuit autem Henrico Mathildis ante regnum Gerbergam filiam: quam despondit Giselberto Lotharingiæ duci: Filium quoq; Ottonem industrium, viuidum, elegantem, & omnibus naturæ donis forìs & intùs abundantem, qui patri successit in regno. Post regiam verò susceptam dignitatẽ genuit Henricum patri cognominẽ, virum fortem & illustrem, quem post rebellionem Otto frater exaltauit: ex cuius etiam stirpe Imperatores prodiêrunt: Tertium genuit Brunonem, pontificia dignitate Coloniæ honoratum: & qui cum pontificatu ducatum Lotharingiæ administraret: quod suo loco memorabimus. Duxit autem Otto filius regis viuente patre vxorẽ ex gẽnte nobilissima Anglorum, filiam fratris Adelstani regis, quem alij Otgid, alij Edid appellant. Recordabantur Angli originis suæ, quòd ex Saxonibus ante aliquot secula egressi, Saxonum affinitatem repetebant. Peperit ea Ottoni Ludolphum filium: qui distractus, patri aliquandò rebellauit. Sed hæc infrà. Henricus autem rex ea fuit circunspectione, vt in omni gente sua rarus

aut nullus esset, qui de magna re, se non gauderet ab illo muneratum: nemo fuit clarorum ingente virorum, quem non præclaro munere, aut officio, pro cuiusque virtute donaret. Erat vir omni in loco & opere præcipuus: etiam in relaxationibus animorum eam seruauit integritatem, vt laxatum, non solutum eum, qui attenderet, videret: In conuiuijs satis iucundus, nihil tamen regalis disciplinæ minuebat. Tantum authoritatis in eo pondus fuit, vt etiam ludenti non crederēt ad aliquam se lasciuiam dissoluendos.

CAPVT XII.

INter multas autem huius Henrici laudes ea præcipua est, quòd in Saxonia prouincia sua, primus verum rebus ordinem dedit: Vrbes immunitas iußit muris & fossatis cingi, propter incursionem Vngarorum: & si posteà barbari claustris Scythiæ erumperent: quod longè post fecêre Turci, fecêre Tartari: Sed Vngari iā diù pro muro erant reliquæ Christianitati ab illorum incursionibus. Deindè quòd vrbes legibus & moribus formauit: Iuuentutem ad arma iußit exerceri: vndè etiam vbì opùs euenit, in expeditionem secum duxit, quos etiam militaribus suis coæquauit. Agros distinxit, constituens quantos quique pedites in arma mitterent ad generalem terræ expeditionem. Ab initio ipse vrbes aliquot fundauit, Quedelinborg & Goslariam: quanuìs eam vrbem nonnulli inscribant Henrico III. sed ille consummauit, quod iste inchoauit. Misnam quoq; vrbem ad Albis ripam Henricus communiuit: constituens in ea primus episcopum, vt esset incursioni Vngarorum vel primum repagulum. Vrbem Merborg hic rex veterem renouauit, & in sublime extulit. Paruit autem tum Misna, & magna Turingiæ pars Saxonibus: quæ

ab

ab illa die diuulsæ sunt, cùm Henricus Leo dimoueretur à ducatu: aut cùm I. Otto Saxoniam permitteret Hermanno Biling gubernandam. Superiores verò Saxoniæ, Turingiæ, & Misnæ partes, tum alijs creditur commendâsse: cùm interim Henricus Leo vix mediterranea terræ Brunswiccensis sibi suisq; retinuit, quòd ea esset peculiaris illi ex matre hæreditas. Quo etiã tempore Henricus rex collegium canonicorum, quod fundauit Wedekindus abauus eius in Angria, ipse transtulit in Vallersleue, cõstituens ibì episcopum nomine Marcum, virum incomparabilis sanctitatis. Sed neque ibì diù permansit: Nam Otto Henrici filius, rerum potitus, quod dicemus suo tempore, transtulit in Magdeburgũ, archiepiscopatum indè erigens. Quedelinborg autem vrbem singulari cura respexit, monasterium ibi erigens dominarum, in quo primam fecit abbatissam filiã suam Mathildim: Ecclesiam autem in honorem sancti Seruatij iußit cõsecrari. Henrico autẽ moriente, quod deerat & vrbi & monasterio, impleuit relicta eius: quæ etiã in Northusen extruxit monasterium: & deindè in loco qui dicitur Polede. Tertiũ verò erexit in Angria, vndè maritus eius Hẽricus trãstulit collegiũ in Vallersleue. Religiosa verò domina nõ passa quid deesse rebus diuinis, sanctũ pridẽ locũ, nouo ibi instituto collegio, reuocauit in pristinũ honorẽ: Et nè quid deesset religioni stirpis sacratæ, filius eius Bruno, Coloniẽsis archiepiscopus, intra vrbis suæ mœnia fundauit cœnobium solenne, quod dicitur S. Pãtaleonis: Nec mediocrẽ operã impendit Normannis baptizãdis, qui per prouinciã eius sparsi vagabantur.

CAPVT XIII.

HEnricus autẽ, cõpositis circunquaquè rebus, perdomitisque rebellibus, postremò Romam statuit pro-

proficisci: sed infirmitate correptus, iter intermisit. Decubuit autem in castello quod est inter Turingorum & Saxonum confinia: Cùm se iam morbo grauari sensisset, conuocatis proceribus, designauit Ottonem filium regem, cæteris prædia cum thesauris distribuens. Sequutus est exemplum prædecessoris sui Conradi, qui se moriens regem declarâsset: Nec longè erat ab consuetudine Carolinorum, vt designaret pater, quem vellet ex filijs sibi in Imperio surrogari: nam Carolus Magnus assumpsit viuens Ludouicum, & ille Lotharium filium consortem fecit Imperij: nondùm enim erat legitimæ electionis forma, quæ in Ottonis III. nouissimis annis, quod dicemus, est instituta. Ottonem ergò, qui filiorũ maximus erat natù, & fratrum optimus, omni regno præfecit. Iam etiam Franciæ Orientalis regio cum Turingia, cessit regibus Romanorũ: postquàm reges Frãcorum in id imbecillitatis peruenerant, vt vix quæ in Gallijs erant tuerẽtur: Et Germanorum reges iam coaluisse viderentur regibus Romanorum. Testamento itaq; legitimè facto, & rebus ex more Christiano cõpositis, defunctus est Henricus anno regni sui XVII. vitæ autem LX. Translatum est autem corpus eius à filijs in vrbem Quedelinborg, & in basilica sancti Petri ante altare sepultũ, cum planctu & lachrymis plurimorum.

CAPVT XIIII.

OTto, qui ex rebus gestis posteà sibi nomen Magni adsciuit, Henrici regis filius, approbatur rex, succeditq; in locum Augustorum octogesimusprimus ab Octauio Cæsare, omni populo Saxonum Francorumq; plaudente: regnauitq; annis XXXVIII. Approbatusq; est à principibus apud Aquisgranum, vbì mox vnctus est rex, peragente ministerium Moguntino archiepiscopo

ſcopo nomine Hildeberto, genere Franco, profeßione monacho: qui nutritus in Fuldenſi monaſterio, ad hoc ſuo merito prouectus eſt, vt pater primùm eius loci conſtitueretur, deindè ad faſtigium Moguntinæ ſedis proueheretur. Rex autem, benedictione percepta, quàm ſapientem in regni moderamine, quàm fortem in aduerſantium certamine, quàm ſtrenuum in religione ſe præberet, facilè enarrari non poteſt. Primùm igitur barbaris ad nouas res exiliētibus, vt fieri ſolet, Boliſlaus dux Bohemiæ, Wentzelaum fratrē ſuum regno Romano fidelem, Chriſto deuotum, percußit: in cuius vltionem cùm rex exercitum mitteret aduersùs Boliſlaum, primò Saxones victores viſi ſunt: deindè pro recenti victoria ſecuriùs & inconſideratiùs agentes, repentina incurſione omnes ab hoſte ſunt occiſi: Et perſeuerauit deindè aßiduum bellum vſque ad decimumquintum regis annum: Ex eo regi Ottoni reconciliatus, fidelis in finem vſque permanſit. Vngari verò antiqui Saxonum hoſtes, immò verò omnium quos non habuêre ad tributa pēdenda faciles, audita morte Henrici, qui illos maxima clade affecerat, volentes pertentare noui regis vires, mouerunt per Orientalē Franciam, tentātes irrumpere Saxoniam in parte occidua. Sed rex Otto, illorum comperto aduentu, obuiàm proceßit cum expeditis agminibus: & congreſſus ità repulit, vt laceris viribus reuerſi, diù intra ſepta Pannoniarum permanerent. Et cùm externa bella requieſcerent, cœperunt regi naſci inteſtina in ipſis regni viſceribus: Nam Arnoldo duci Baioariorum, quos nunc vocamus Bauaros, mortuo, filij eius in ſuperbiam erecti, nolebant agnoſcere regem: neq; in cœtū regni parére euocationi. Gallicus ille ſanguis faciebat animos, quòd ſe

N potiùs,

potiùs, quàm Saxones, natos ad coronam regni arbitrarentur. Sed rex Otto pro contumacia quam prætenderant, præteritis Arnoldi liberis, ducatum permisit eorum patruo Bertoldo, illumq́ue in ditione defendit. Ità factum est, vt quod sub rege tenere nolebant, ab illo penitùs extruderētur. Mortuus est etiam illo tempore Sigefridus, vnus ex Saxonum primoribus, qui proxima sub rege potestate, multa in Saxonia administrabat: Eius ditionem Dancmarus regis consanguineus frater, hoc est, ex solo patre, non etiam matre, deposcit: erat enim ille natus matre moniali, quam Henricus pater amabat, & aliquandiù pro coniuge tenebat, sed vxorē habere non poterat. Rex autem comitatum illum Geroni concessit, viro primario: indè exasperatus in fratrem Dancmarus, rebellionem molitur.

CAPVT XV.

EVerhardus quoque comes iratus aduersùs Bruningum quendam ex Saxonum primoribus. Erat hic Euerhardus Conradi regis, vt suprà significauimus, germanus frater, ex sanguine Carolino: cui etiam Otto per auitam lineam non erat alienus: Hi principes erant conspirationis in regem: Euerhardus enim collecta manu succendit vrbem Bruningi, quæ vocabatur Elilueri: interfectis qui inerant, sine discrimine sexûs & ætatis omnibus: quā præsumptionem rex in eum seuerè vindicabat: nam & mulctam illi indixit centum talentorum: Auxiliarios quoque illius quodam dedecore notabat: vt in vrbem Magdeburgum, posteà ab Ottone insignitam, canes deducerent: quod probri genus illa ætate habebatur. Qua ex re vehementer exasperatus Euerhardus, iunxit se Dancmaro, ad instruendam regi rebellionem. Ergò iunctis armis oppugnant præsidium

dium quod dixêre Bardewick, in quo rex germanũ fratrem suũ Henricũ adolescentiorẽ fecit educari: & capto præsidio, militibus dedêre diripiendum, quo in reliquum eos haberent obsequentiores, abducto secũ regis fratre Henrico: Indè vrbẽ quæ dicebatur Eresborg, in deditionem acceperant: eámque firmatam, sedem sibi fecêre, firmißimumq́ refugiũ: vndè excursiones multas faciẽtes, diripiũt vastantq́ vicina loca. Cumq́ finẽ nullum facerẽt malorũ, sæpè à rege admonitus frater, magìs in superbiam erigitur. Rex contracto valido exercitu, vrbem memoratã obsidione cinxit. Ciues aliquandiù quid facerent deliberãtes, cùm viderẽt Dancmarũ ad reconciliationẽ fratris regis nihil intendere, seq́ adextremùm ab ira regis nõ posse vrbẽ tueri, apertis portis intromisêre regem, sperantes quòd in germanum pro solita clementia nihil statueret grauius. Confugerat autẽ Dancmarus in ecclesiã, apprehenso cornu altaris. Sepserant regij eandem basilicam: quàm cùm ingredi munitam non possent, quidam per fenestram missa sagitta Dancmarum confixit. Non probauit rex factum: sed nulla vis potuit infectum reddere. Euerhardus Henricum obseruabat, malè sibi timens, vbi audiuit casum consortis: prouolutus autem pedibus Henrici captiui, veniam precabatur. Facilitas adolescentiæ ceßit precanti, & in familiaritatem admisit, pridèm raptorem suũ. Ille vbi insinuauit se iuueni, cœpit pratẽdere, quanti in regno principes Ottoni aduersarẽtur: inprimìs sororium eius cõmemorauit Giselbertũ Lotharingiæ ducem: Si in animũ ducat Henricus illi adhærere, facilè futurũ, vt ipse accepta corona regnaret pro fratre. Mouit adolescẽtem promißus honor, facileq́ consensit sceleri, cuius tantam sperabat futuram mercedem.

CAPVT XVI.

GIselbertus dux eadem expectatione tenebatur, Henricum promissis lactans, vt si eius auxilio regem sororium suum, hoc est, cuius germanam teneret coniugem, vinceret, sibi coronam vendicaret, debitam generi, quòd Fracorum sanguine gloriaretur. Nec alia spes fouebat Euerhardum: qui & ipse rege victo, cogitabat, Henrico Giselbertoq; contemptis, suî se rationem habiturum: recordabatur enim regem Conradū fratrem: hoc autem blanditiæ vxoriæ exaudita prodebant paulò ante mortem eius. Cùm enim gremio foueret vxorem: Gratulare, inquit, nunc in sinu comitis, de proximo gauisura in amplexu regis. Ità tres conspiratores, pro se quenq;, vna spes fouebat. Rex omniū gnarus, habebat non contemptibiles copias, quibus fidebat: Hermannum Sueuorum ducem, fratremq; eius Vtonē, Conradúmque, quem pro insigni circunspectione cognominauêre Sapientem: qui etsi proxima affinitate Euerhardo iungeretur, potiorem tamen omni propinquitate duxit fidem. Henricus autem regis germanus, spe magna sublatus, in loco qui dicitur Salueldia, procerum suorum egit conuentum: is est in media Turingia, quæ tum obsequuta est Saxonibus: ibique conuiuio & singulari comitate pertractans, multos sibi fecit deuinctissimos, muneribusq; cōciliabat alios, prout mores cuiusq; & fortunā interpretabatur: magnoq; agmine perarmato, contendit cum expeditis in Lotharingiam: ibiq; Euerhardus arma sua coniunxit Giselberto. Viribus vndiq; cōparatis, mouerūt in regē. Audiuit rex friuolā trium in se conspirationē: & initiò quidem non credidit fratrem & sororium, nulla vnquàm à se affectos iniuria, in se ducere. Vbi autem certior factus est, con-

contractis vndiquè copijs, obuiàm proficiscitur venientibus. Spem constituerat in Deũ innocentiæ propugnatorem, vindicémque malæ voluntatis. Venerat rex ad vrbem Tretmont, nunc Tremoniam, ea paruit Henrico: sed armis regis coacta est illi cedere.

CAPVT XVII.

VEntum erat ad Rheni ripam, & cùm de hostiũ vicinitate necdũ cõpertum esset, audaciùs Saxones traiecerunt: Vix ripam alteram tetigêre, eccè assunt improuisi hostes, vix permittentes armandi spatium. Rex conspicatus ab altera ripa suorum periculũ, angebatur supra modum, quòd ad traijciendum nauigia non adessent: cauerat enim hostis. Igitur cùm cerneret quo in loco res suorum, qui traiecerãt, essent, nec armis illos tueri posset, aliud quæsiuit præsidium: nam equo desiliens, sacram lanceam, quam diximus patrem illius accepisse ex Burgundo, venerabundus flexis genibus adorabat, de cælo suis poscens auxilium, quãdò humana defecerunt præsidia. Idem fecerunt qui proximi stabant, exempluum regis sequuti. Saxones in altera ripa lacessere potiùs hostem quàm pugnare poterãt, pauci in multos: itaque tenues quas habuêre equitum copias diuisêre, vt medium hostem incertum facerẽt quò se verteret. Conspecta est virtus auxiliatrix desupèr: nã pauorem hostibus iniecit vt fugerent, nescientes quid. Erant inter Saxones qui Gallicè sonarent, Fuge, fuge. Hoc Lotharingi à socijs proclamari arbitrati, fugæ præsidium quæsiêrunt. Henricus regis germanus graui vulnere accepto in brachio, quod anno vix integro poterat integrari, & ipse in fugam vertitur. Intereà erat vir primarius in exercitu regis, qui misso celerrimè nũcio in ditionem Henrici, huius victoriæ famam iussit di-

uulgari: Cecidiſſe Henricũ, & omnia ſua in manibus eſſe regis: Peregitq́; vt vrbes confeſtim ſe regi permitterent: præter Mersborg & Schidingen. Henricus autem ſolis ſuorum nouẽ ex fuga recollectis, iterũ tranſmiſſo Rheno, in Mersborg munitam vrbem ſe recepit. Quo comperto, rex illam obſidione preſsit: & cùm poſt duos menſes cerneret Henricus ſeſe aduersùs fratrem longè eſſe imparẽ, deditionis verbũ fecit, nec detrectauit. Formula fuit conuentionis, vt triginta dierũ indu-cijs acceptis, deliberaret Henricus & omnes milites eius, quid mâllent? Optione propoſita, intra tempus ad gratiam confugêre, quod liberũ rex faciebat, aut Saxonia excedere. Henricus autem tum elegit, vt ſpontè emigraret in Lotharingiã, ad Giſelbertum cõtendens: apud quem per dies aliquot manſit. Rex expeditis copijs ducit trans Rhenum in Lotharingiam: quæ Giſelberti eſſent, omnia ferro & igne peruaſtabat. Intelligens Giſelbertum ſe continere in præſidio, quod vocant Kiuermont, hoc eſt, Mons capræ, concitò illuc ducit vt obſideat: ſed Giſelbertus elabitur. Et cũ fruſtrata perindè videretur regis molitio, in occupando vel duce, vel eius præſidio, vaſtata circùm regione, locupletatum reducit exercitum in Saxoniam.

CAPVT XVIII.

EVerhardus autem in confinibus Alſatiæ oppidum tenebat Briſacum: quod aliquandò erat nobiliũ qui Harelongi dicebantur: tum autẽ velut ſuũ Euerhardus firmo præſidio communiẽrat, illic conſtituto robore militũ, qui tuerentur: Hi excurſantes, indè omnẽ regi parentem è vicino prouinciam peruaſtabant. Eam arcem obſidere conſtituerat, coactis regni proceribus. Venerant alacres, & fixis apud regis tentorijs quiſque ſuis,

suis, obsidioni se parauerunt. Erat inter proceres Fridericus Moguntinæ sedis antistes, obliquo, vt ferebant, in regem animo: Is habito cum multis colloquio, nesciò quid cum illis peregerat: multi verò ex his qui cum antistite sermonē miscuerūt, laxatis noctù tentorijs, clam rege abiêrunt. Fridericus autem, quô consilij illius expers putaretur, apud regem in obsidione remansit: Fuêre tamen qui synceritatem pontificis tuerentur. Exorto die cernentes regis milites quàm rara corona cingeret oppidum, quódque magna pars auxiliorum abijsset, apud regem mentione facta defectionis, suadere conabantur, vt & ipse reduceret in Saxoniam, donèc auctis viribus numerosior rediret: nè fortè cum capitum suorū periculo, etiam hosti forent ludibrio. Rex verò nulla perturbatione motus, consilium fugæ non probauit: indecorum & generi & dignitati suæ arbitratus, si propter quorundam perfidiam, hosti terga daret: fiderent animo & armis, sese magnis hostium copijs suffecturos. Erat etiam tum inter primos regni proceres comes, qui honesta cohorte militiam regis condecorabat. Is iam tempus esse ratus magnum quid à rege deposcendi, quandò eo in articulo constrictus, à se comitem alienari, nullo, vt putabat, pacto rex pateretur. Postulabat ergò sibi permitti monasterium & abbatiam Lauresheimensem. Rex prudenter intelligens quò respiceret illius temporis audax postulatio, respondit: quæ DEI sunt, suæ potestatis non esse, vt transferat in vsum rerum secularium: Arbitrari fortè comitem tam audaci prece, regem sibi esse adeò obstrictum, vt negare non ausit quicquam: ponat errorē: non se illo esse animo, vt vel hoc, vel aliud quicquam ob præsentem rerum necessitatem permittat postulanti: Si

indè discedendi quærat occasionem, nihil esse opus tergiuersatione: abeat quamprimùm: Romanorum regem etiam sine illo hostibus occursurum. Comes vbi audiuit regis animo profundiùs, àc putaret, petitionem suam insedisse, prouolutus pedibus eius, veniam postulauit, nõ se contendere testatus contra regis voluntatem.

CAPVT XIX.

Hostes vbì audiuêre regem esse in obsidione Brisaci, transmisso cum copijs Rheno, apud Aldernacum in eum ducunt: quæ verò media fuêre, omnia peruastant: & spolijs onustum militem iterùm traijcere iussere Rhenum: vt in tuto loco præda collocata, contenderent ad plura conquirenda. Interìm verò Hermanni Sueuorum ducis germanus, & Conradus cognomento Sapiens, qui erant partium regis, & ipsi expeditis copijs tendebant ad regem: non tamen pares Giselberto vires habebant in armis, vt aciẽ illi opponere contenderent: sed ponè legentes iter, sequebantur euastantes, siquandò occasionem inuadendi nanciscerentur. Obuium habuêre sacerdotem tristi vultu: quem sciscitati vndè veniret, quidve mœstus esset? Ab istis, inquit, qui præcedunt prædonibus vnicum paupertatis meæ solatium, ademptum est iumentum. Interrogatus si ducem Giselbertum, & Euerhardum comitem vidisset? Respondit illos magnam à se iam suorum manum cum præda dimisisse: ipsos verò, quod malè ipsis vertat, iam reficiendis corporibus cum paruo comitatu in villa non longinqua considere. Re comperta, Vto & Cõradus alloquuti milites, arma expediunt: improuisi irruunt in imparatos. Euerhardus occiditur: multiq; cum illo cadunt: capiũtur aliquot. Ipse Giselbertus dux equo prouectus, & quò se vertat incertus, in pfluentẽ Rhenũ, equi

robore

robore fisus, se immittit: ibi raptus vndæ vortice, perit. Ità paucorũ sanguine regi Ro. magna constitit victoria. Cuius rei nuncium vt Ottoni perferebatur, iter tenebat de more suo ad ecclesiam. Mox audiens equo desiliјt: & genibus prouolutus, suspexit in cælum: O summi, inquit, cælites, quam iustè noxæ vindices estis: Discite iustitiam moniti mortales: Et iterùm iumentum conscendens, ad ecclesiam properauit. Veruntamen aliquanto diuersiùs Gallici scriptores rem enarrant, ad eundem tamen exitum. Aiunt regem Franciæ Ludouicum fuisse in parte hostium, & obnisum regi Ro. quòd Lotharingiam occupare contẽderet, quæ semper Gallici iuris extitisset: Hẽricum Ottonis patrem, Saxoniæ dominatu donatum ab regibus, præcipuè Carolo tum puero, Ludouici patre: Non esse permissum Saxonibus aliquid vltra Rhenum: itaque omnes qui in Lotharingia fauebant Ottoni, pulsos trans Rhenum. Hanc iniuriam Ottonem, vt ferunt illi, vindicaturum, copias in Lotharingiam traduxisse: euastatáq; prouincia, cum magna præda reuertisse. Giselbertus, vt ferunt, regis sui auctus viribus, cùm vicem Ottoni reddere constituisset, agmina sua & ille vicißim in Saxoniã traјciebat: Et iam multis rebus in prædam comportatis, cùm in eo essent occupati Lotharingi, vt in suam prouinciam omnia trans Rhenum traјcerent, Ottonem cum suis superuenisse copỳs, & inito certamine, grauißimè ferunt præliatũ, maiori parte Saxonum occisa: cùm etiam Gallici generis plurimi cecidissent. Arbitratum Giselbertum hosti prouenisse victoriam, se cum iumento credidisse profluenti Rheno, & ità perỳsse. Fauet quisque genti suæ, & illi studet condecoranda: verùm historiarum vera lex est, veritatem efferre nudam sine discrimine partium.

CAPVT XX.

Giselberto duce iam rebus humanis subtracto, Ludouicus Franciæ rex magnifaciens Romanorum regis affinitatem, relictam Giselberti coniugem, Ottonis germanam poscit vxorem, & accipit. Potuit & respectus in Lotharingiam adducere regem in illud coniugium. Rex autem Otto tanta potitus victoria, Bertoldum Bauarorum ducem, misso nuncio de rebus sibi feliciter prouenientibus, fecit certiorem: vt meritò gratularetur, qui onus regni pro magna parte suis viribus supportabat: fecitque illi arbitrium, si mâllet Giselberti relictam, an filiam sibi coniugem: ignorabat enim regem Franciæ iam illam relictam traduxisse coniugio: Elegit dux annos adulescentiores. Fridericus interìm archiepiscopus Moguntinus cùm expectaret aduentum belli, iam tamen multis rebus inclaruit, quòd hostibus regis magis quàm regi inclinaret, profectus in Metim, vt se consociaret Giselberto, in ipso itinere nuncium accepit de nece suorum, quos regi præponebat, amicorum: & conuersa profectione, Moguntiam redire contendit. Ciues autem certiores facti de pontificis in regem rebellione, cùm audirent regis negocia vbiquè prosperari, vt indignationem regiam euitarent, quòd suspecti illi ducerentur, redeunti pontifici suo vrbem non patefecêre. Ille declinans, captus est à regijs præfectis, & in præsentiam regis adductus: Cùm grauiter illum increpâsset rex, misit in Saxoniam custodiendum carcere: vndè tamen miseratione regis non diù pòst dimittitur. Mira pontificum perplexio, qui vtrisq; rebus impliciti, & secularibus & ecclesiasticis, magnam rem peragunt, si vtrobiq; integri ex fide omnia implent.

CA-

CAPVT XXI.

OTto interim rex, Fracorum regi vocatur occurrere ad colloquium: Indicitur de vtriusque placito locus & dies: Ibi tum conserta sunt nuptiæ inter Ludouicum regem, & Ottonis germanam, Giselberti ducis relictam: vndè ille geminam prolem sustulit virilem, Lotharium atque Carolum. Ibi etiam Ludouicus ostendit Ottoni perfidiam Normannorum, littori suo insidentium: Si iungat Francis rex Romanorum arma illis exterminandis, Lotharingiam illi cessuram in præmium. Oblitus erat Ludouicus obsequiorum quæ illi impenderat Wilhelmus Normannus, cùm illum Henrico Ottonis patri conciliaret. Magnis tum conditionibus Ludouicus perpulit Ottonem vt annueret: quanuis Normannorum principum iam à memoria patris eius Henrici, quod suprà significauimus, bonus esset in Saxones respectus. Sed tum rex regi cessit postulanti. Ducunt vnà iunctis armis Rothomagum: vastant prouinciam: vrbem autem inexpugnabilem cernentes, obsidionem non intentauêre: aliquot leuia prælia commissa sunt: sed nulla memorabili re peracta, reges in sua quisque reducunt exercitus. Henricus autem Ottonis regis frater, cùm consortes belli deperijssent, & iam auxilijs omnibus destitutus videretur, arcem Lotharingiæ Kiuermont ingredi constituens, prohibitus est à sorore, Giselberti relicta iam tunc vidua. Quid est, inquit, frater, quòd contendis iram regis in nos exasperare: maritum perdidi, dum coniuratis in fratrem: & nunc prædia nostra ad rapinam exponis. Cessit ergò, & in Franciã concessit ad regem Ludouicã, qui prouinciam Lotharingiæ cõmisit tutandam cuidam Vtoni, inter proceres Francorũ primario, vt educaret Henricũ Giselberti filium.

Inte-

Interim parabatur matrimonium, de quo prædiximus, inter Ludouicum regem Francorum, & relictam Giselberti, Ottonis Romanorum regis atque Henrici fratris sui germanam: quam rem præoccupãdo anteà commemoratam, huc in suum ordinem reuocamus: quomodò sæpè præstat narrationis contextus.

CAPVT XXII.

Henricus Ottonis regis germanus, cùm aliud superesse nullum cerneret consilium, accitis quibusdam episcopis, quos ad rem iudicauit idoneos, improuisus regi fratri superuenit: & prouolutus genibus, veniam precatur. Adstantes episcopi, verba precantis quibus poterant, adiuuêre modis. Rex primùm stupefactus hæsit: deindè, Qua, inquit, iniuria à me exasperatus, tam in me cruento bello exarsisti, impacatissimum diù animum fouisti? semèl ac iterùm admissus in gratiam, rebellâsti? Crimen hoc tuum etsi veniam non meretur, faciam tamen non quod mereris tu, sed me & fratrem, & regem decet: hostem oblitus, germanum accipio: eleuansq; iacentem, permisit ad osculum: Tamen quoàd deferuesceret ira, iussit oculis elongatum, deduci in palatium in Ingelheym, quod Magnus Carolus exædificauit: indè aliquot illi permisit ciuitates in Lotharingia: demùm interuentione matris amborum superextantis, omnium criminum abolitione facta, plenam recepit in gratiam. Nec longum tempus in medio, cùm moriente Bertoldo Bauarorum duce sine prole, eiusdem matris precibus rex flexus, ducatum illi donauit cum omnĩ iuris solennitate: Habebat enim Henricus coniugem filiam Arnoldi quondàm Bauariæ ducis (vt etiam illa ratione non extraneus videretur) fœminam prudentem, & omni flore pudicitiæ formaq; multis præstantem.

ſtantem. Filij autem Arnoldi memorati propter perfidiam patris & propriam à ducatu excluſi, comites erant Bauariæ, quanuìs alter ex his Rodulphus, coniugem teneret germanam Ottonis & Henrici. Ex hoc autem die Henricus dux Bauariæ fratri regi ſemper fidelis permanebat. Hic fuit exitus belli inteſtini, quo in optimi regis interitum tres, vt diximus, ſibi quiſque regni coronam ſunt polliciti: Sed non ità viſum Deo: vicit enim innocens & melior cauſa. Tum verò reddita pace, alterum diuerſum illi bellum ſurrexit in monachos: aſſerentibus pontificibus, Melius eſſe paucos Deo ſeruientes paſcere, quàm magnum gregem ocioſorum, nulla in re vtilium reipublicæ, qui neque Deo ſatìs ſeruiant: ſed monaſtico habitu ſeculi ſequantur voluptates. Poterat zelus eſſe diuinæ religionis, qui ſtimularet pontifices: ſed immiſcuit ſe priuata contentio, de æmulatione conſurgens, quòd cernerent pontifices, maiori eſſe apud regem abbates loco, quàm ſe. Fridericus Moguntinæ ſedis antiſtes, adhuc captiuus, huic rei inſcribebatur: ſed ei minimum apud regem erat fidei, poſt compertam ab ſe alienationem. Primùm quidem libera cuſtodia habitus, vbì cõperit rex ſcriptas ab illo literas, arctiùs iuſſit obſeruari vinctũ: ad extremùm tamen illius miſertus, veniam dabat erratorum. Defuncto autem Vtone Lotharingorum præſide, atque Henrico Giſelberti filio, regis ex ſorore nepote, rex Otto donauit Lotharingiam Conrado primario inter proceres regni, adoleſcenti, cùi etiam filiam deſpondit Lutgardam: quis autem fuerit, & qua gente editus Conradus, nemo commemorat hoc loco: niſi quòd nobiliſſimum fuiſſe indè conuincitur, quia regis filius Ludolphus huic erat intimus, maxima familiaritate deuinctus, & quòd gener regis eſſet allectus.

CA-

CAPVT XXIII.

Affinitatibus magnatum rex Otto munitus, iam tantus erat, vt à nemine facilè oppugnaretur: nam Franciæ rex sororem, & Lotharingiæ dux filiam eius habebant coniuges. Ludouici autem Franciæ regis fortuna vacillabat: nam à ducibus suis circunuentus prælio, excedit: proximámque vrbem fugiens ingreditur. Ciues illum Haroldo Baiocensium duci tradunt: sed dato minore filio obside, dimittitur. Nec finis tamen malorum: nam indè egressum, dux Hugo cognomento Capetus, captum iterùm regem mittit sub custodia publica Lugdanum. Otto rex vbì comperijt sororij sui fortunam, se accingit ad vltionem: conscribitq; exercitum in Francos validum. Confluxêre voluntarij multi, vtriusque regis gratia, vt tantam in dominum suum Francorum superbiam vindicantes, si fieri posset, etiam confringerent. Hugo qui iam regnum occupauerat, audito Saxonum in se motu, misit qui per contumeliam regi nunciaret, Domi sedeat, vtatur consule, nam per animam patris sui iurauit, plura sibi esse arma, quàm vnquàm Otto vidisset: Quid enim possent Saxones? quorum tria tela hauriret vna, si libeat, potione. Hoc superbum, & contumelia plenum nuncium, Otto rex prudens ridiculo quodam reiecit: iubens eundem qui pertulerat, regi suo renunciare, plures sibi esse fœninos pileos, quàm vnquàm vidisset Hugo: eos præsentari Hugoni oportere, vt pileatus fiat pro Capeto. Habebat tum Saxonicus ritus, vt omnes per æstatem fœninis, hoc est, stramineis, vterentur pileis: Et cùm rex Otto duceret legiones trigintaduas, non erat qui non ad solem hoc genere vteretur tegminis: præter Fuldensem abbatem cum paucis sequacibus, non ampliùs tribus. Est & alia eius-

eiusdem rei interpretatio: cùm per contumeliam Hugo Saxones nominâsset effœminatos, iußisse ferunt Ottonem, vt milites in capite gestarent colos subtiliter tornatos cum fusis, vt irrisioni Gallorum ipsa specie respondeant: quod & nostri temporis imitantur milites, qui cauda vulpium ornant lanceas ad cõtemptum hostium. Ità tum Otto vt suorum contemptum acriùs vindicaret in Gallos, colos tornatiles iußit in cono præferri, vt legamus fœmineos pileos, pro eo quod est fœninos: vtrunque autem ad irrisionem pertinet Gallorum. Sed tamen hoc tum peregit Ottonis exercitus, vt Hugo oblitus contumeliarum, in verum versus timorem, regem Ludouicum mox emitteret. Rex ille iunctus regi, procedũt vnà ad obsidendum Lugdunum: Sed cùm inexpugnabilis ciuitas videretur, ea relicta, Rhemos adeunt, in qua vrbe, vero destituto pontifice, Hugo nepotem suum constituerat: Sed reges deiecto adulterino pontifice, verum restituunt: multis præterea locis in deditionem receptis, quæ rex regi attribuit vero domino. Cùm nusquàm Hugo magniloquus in aciem prodiret, rex Otto in Germaniam suum reduxit exercitum. Hugo verò in annum sequentem regi suo reconciliatur.

CAPVT XXIIII.

PEr quæ tempora Editta regina postulauit, & impetrauit ab Ottone rege, vt ad Albim fluuium veterem vrbem, sed diù desolatam ab incursione Wandalorum, Magdeburgum instauraret, & ipsi reginæ mansionem ibi permitteret. Erat in eo loci ab olim arx non contemnenda, cui præerat Burgrauius: sed eo tum mortuo, peruenit illud præsidium ad reginam, breuique coaluit, vt haberet in donationem ab rege propter nuptias. Designatis autem terminis, iußit regina

vallum

vallum circunduci. Rex forum indixit: & profecit noua vrbs vehementer, vt fieret non contemnenda ciuitas. Rex monasterium in ea fundauit sub regula diui Benedicti, in honorem Petri & Pauli, et Innocentij martyris, cuius ibi reliquias collocauit: beati tamen Mauritij patrocinio præcipuo locũ subiecit. Sed monasterium iamdudùm translatum est in montem iuxta ciuitatem, canonicis occupantibus priorem locum. Extant literæ, quibus testatur etiam nunc Imperator, quas dederit immunitates nouæ vrbi. Posteà verò transtulit illum episcopatum de Vallersleue, vt esset archiepiscopus, metropolitanus omnium terrarum de Wandalia, tum ad Christum conuersarum, & deincèps conuertendarum: quod suis locis atque temporibus recordabimur. Sed cùm primùm è Francia reuerteretur rex Otto, occurrit illi gratulabundus Hermannus dux Sueuiæ, regemq; interpellauit his verbis: Vides, inquit, ô rex annos meos, nósti fortunam, & propitio Deo multo splendore res domi præcipuas, opes & vrbes mihi esse plurimas, deesse tamen marem hæredem: vnicam filiam meam, si tibi videtur, filio tuo Ludolpho despondeo: vt sit certissimus cum filia hæres rerum omnium: &, quod Deus secundet, fortunarum dominus amplissimarum. Non displicuit sermo regi: collaudatoq; duce, iubet impleri quod ille conceperat. Despondetur puella iuueni: iam enim decimumsextum agebat annum: matre ante paucos dies defuncta, Angliæ regis filia. Hunc quoquè filium rex regem creauit, post se legitimo ordine rebus omnibus dominaturum: Nam ea fuit Otto prudentia, vt nunquàm se discrimini præliorum committeret, nisi priùs testamento legitimè facto de rebus omnibus, & de filiorum successione ante pleniùs ordinâsset.

CAPVT XXV.

QVa etiam tempeſtate cùm annus ageretur poſt natum Chriſtum DCCCCXLVIII. Otto rex, Danorũ audiuit rebellionem: Nam pater eius Henricus cùm in eam quoquè regionem arma contuliſſet, Iutiam, quæ apud veteres Cherſoneſſus Cimbrica dicebatur, Chriſti religioni adegit, ſibiq́ parére coëgit, conſtituto apud Heidebam, quæ nunc Sleſwicum dicitur, marchione. Sed cùm intelligerent Dani Ottonem multis alibi bellis implicitum teneri, præſertim domeſticis & ciuilibus malis implicari, ſumpta audacia, marchionem illum cum omni quod tenebat militum præſidio contrucidabant. Hanc rebellionem vlturus Otto, per hæc tempora in Daniam arma conuertit: Nam quantis potuit comparatis agminibus, per Saxoniam tranſmiſſo Albi, pertranſitaq́ Holſatia, duxit in Iutiã: Et vbi primùm hoſticam terram attigit, ferro & igne omnia peruaſtabat, prædabundus incedens vſq́ ad continentis terræ nouiſsima, ad mare quod modico diſcrimine Iutiam Norwagiamq́ interſecat: & indè conuerſus in latus maris Germanici, ad Orientem, miſſa, vt aiunt Dani, lancea in mare, Ottonis fauces, hoc eſt, Ottenſund, mari nomẽ indidit: Vt ego arbitror, arreptis nauibus quas in portu depræhendit, cum parte copiarum inſulam proximam adijt, quæ hodiè quoquè ab illo appellatur Ottonia: Vndè enim nomen traheret, ſi non illam rex attigiſſet? Sed cùm à nullo ſcriptorum ea res commemoretur, lectori liberum ſit quid velit ſuſpicari: Multa enim ſcripta non ſunt, quæ facta ſunt. Reductis indè copijs præda onuſtis, cùm vaſtatam terram impoſito præſidio eſſet relicturus, reperit ad Heidebam, hoc eſt, Sleſwicum, Daniæ regem magnis vndequaquè collectis copijs, ſeſe ad pugnam expectare.

pectare. Nec moram facit Otto, impedimentis in vnum locũ conuectis, expeditis agminibus procedit ad pugnam. Danos cessisse post acrem pugnam Saxonibus, nostri scribunt. Dani autem mox sine prælio interuenisse pacta ostendunt: in quam rem vtriusq; nationis scriptores consentiunt. Formula conuentionis erat, vt Dani suscepta Christi religione episcopos ordinari paterentur per regiones: Ad quæ pacta facilè poterant induci, iam rege pridèm sub matre Christiana Tira, filia regis Angliæ baptizato: Statimq; regina Gunhilda cũ filio Zuenone, & magna parte procerum, Christi fidem baptizati recepêre. Rex Otto Zuenonem de sacro fonte leuatum, Zuenotto addito suo nomine, iussit appellari. Haraldus pater fidelis ad mortem permansit Christianus. Filius autem abiecto Christianismo, patrem ad mortem insequutus, demùm & ipse reuersus est ad fidem: quam rem in Dania plenius sumus exequuti. Otto autẽ rex, compositis apud Danos rebus, in proximos Danis Wandalos arma conuertit. Habitabant Wagrij, Winuli, Obotriti, Polabi, per littora maris Germanici, omnes vno nomine, vna lingua Wandali: Hos pater eius vno graui prælio contudit: Sed reuersos in idipsum Otto perdomuit, vt accipere fidem Christi, & soluere regno tributa cogerentur. Baptizatur innumerus populus: ecclesiæ per Wandaliam construuntur: Sed nondùm venerat tempus consistendi: quippe in morte Ottonis III. quod dicemus, denuò iugum Christi cum obedientia regni abiecerunt: quod etiam in Wandalia explicuimus. Ità in Aquilone quoquè & Christi religionem, Imperijq; iura feliciter rex Otto ampliauit, & omnia tranquilla reddidit per sua tempora. Vrbem Virginopolim, quæ dicitur Magdeburgum, ad Albim fluuium, fecit Wandalorum metropolim.

polim. Sed hæc posteà. Interìm verò Hermanno Sueuorum duce rebus humanis excedente, Ludolphus regis filius, rex & ipse à patre constitutus, cum vxore Hermanni filia, dominatum subijt Sueuorum: Ità potentia regis, disponente Deo, vbiq; est adaucta.

CAPVT XXVI.

QVo tempore rex Otto tres episcopatus fundauit, vt fidem Christi in Danos atq; Wandalos corroboraret: Sleswici primum: quo in loco pater eius, vt diximus, marchionatum constituit, & Saxonum coloniam. Sed eam rem passus est optimus rex antiquari, sciens robustißimam gentem meliùs mansuetudine, quàm ferro sub iugo cōtineri. Alterum in Ripa, tum non contemnendo oppido eiusdem prouinciæ Iutarum: qui etiam in hunc vsq; diem in suo loco permansit. Tertium in Wandalis Holsatiæ propinquis, in oppido Aldēburgo, Wandali vocauêre Stargard, Dani Brannesiam, quiq; pro sua linguæ proprietate: Permansitq;, quod in Wandalia diximus, is honor per tempora trium Ottonum: & in morte III. Ottonis disturbatæ res, diù fluctuârunt: vtcunquè tamen etiamtum restituta. Postremò annis LXXX. vacabat ecclesia & Christi fides exulabat: Tum reuocata, permansit vsq; in diem, qua indè in Lubicam nouam vrbem transferretur: quæ omnia pleniùs in nostra diximus Wandalia. Fertur à nonnullis & in Magnopoli oppido Obotritorum Wandalorum episcopatum constituisse: Sed hoc alij probabiliùs alijs temporibus & principibus attribuunt: quæ pleniùs explicuimus in loco memorato.

SAXONIAE LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Ouo vt ordiamur principio res nouitate primas, rerum ordo largitur. Annus erat post mundo terrisq; natum Christũ DCCCCL. cùm rebus in Italia laborantibus sub Berengario, Otto iam vndiq; victor in eam prouinciam vocaretur: Non grauatur victoriosus rex laboribus & impensis illustrem quondàm prouinciarũ dominam ex seruitute vendicare. Tentârunt hoc ante illum Burgundi Francique, & aliquot annis in Italia regnauerunt: sed stirpem hostilem excindere non poterant: quod quo sit ordine factum, vt res planior fiat, paulò altiùs repetens, expediam. Sub imperio Arnulphi Imperatoris cùm Italia hinc Vngaris, indè verò Saracenis laceraretur, Longobardiq; Romanum populum, quem Carolus Magnus in ditionem Italiæ aliquantam restituerat, contemnerent: Romani, cæteriq; Italiæ maiores Berengarium natù maiorem Foroiuliensem ducem, creauêre Imperatorem: præcipuè quia diù nullum illis præsidium in Romanorum Imperatore, vt dixêre, fuit: & Arnulphus alioquì Imperator fortißimus, Germaniæ rebus magnis implicitus teneretur. Hũc ergò Imperatorem creauêre Romani aduersùs superbiam Lõgobardorum, qui in ea prouincia proteruire videbantur: Et ad prohibendas incursiones barbarorum, quas tum experieban-

bantur ab Saracenis & Vngaris. Sed tamen non ea fuit totius Italiæ concordia, vt vno principe contenta maneret: Nam alij Guidonem quendam Spoletanum ducem, regem Italiæ declarauerunt: Qui principes in se conuersis armis, diù digladiati sunt: & vires quas defendēdæ Italiæ iustiùs impenderent, mutuis vulneribus absumpserunt. Prima quidem congreßione Guido præualuit: sed viribus auctus Berengarius, superior mansit, ità vt Guido suis se finibus continere cogeretur. Berengarius cum Arnulpho Imperatore etiā fœdera iunxit: ex quorum formula cùm mutuo sibi præsidio fieri iuberentur, poscenti Berengario, primus Arnulphus Senebaldum filium cum copijs in Guidonem misit in Italiam. Ille veniens nihil egit, prudenter dißimulans principes mutuis se viribus lacerari, vt patri, si fieri posset, restitueret Italiam. Quo comperto, Berengarius actis gratijs Senebaldum remisit. Ipse quoquè Arnulphus vocatus à summo Pontifice Formoso in Italiam, fertur cum expeditis ascendisse: & capto Bergomo, præfectum eius Ambrosium suspendio necauisse, Guidonem expulisse, vxorem eius obsedisse, vrbem Romam adijsse in consolationem Pontificis: Sed eo redeunte, Guido breuì mortuus est, relicto filio Lamberto in principatu. Berengarius venientibus iterùm in Italiam Vngaris se opponit: sed omnem penè quindecim millium perdidit exercitum. Græculus Imperator cùm pro se Italiam obtinere non posset, fertur in eam lacerādam inuitâsse Saracenos: Illi Calabros, Salentinos, Apulos, Campanos, peruagati, adusque vrbem Romam omnia ferro & igne fœdârunt. Albericus erat vir in Hetruria clarus, frater, vt ferunt, Pont. Iohannis X. Is armata Romana iuuentute, & eductis quot poterat millibus, Saracenis se obiecit & retrò preßit. Orta

autem simultate inter Albericum & Romanos, cùm inuicèm in se ducerent, Albericus marchio retundendis Romanis Vngaros fertur inuitâsse. Illi venientes, non agrum Romanum, quod in pactis erat, sed Hetruriam, quam ille volebat immunem, abradebant. Ità perfidia versa est in authorem.

CAPVT II.

NIhil tum Berengarius, nihil Arnulphi filius Ludouicus Imperator egêre: Sed iam primus Berengarius in fata concessit, relicto filio cognomine: qui Ludouicum Romanæ prouinciæ, & Burgundiæ regis Bosonis filium, cum copijs in Italiam venientem occurrens prælio fudit: captumq́; cogit Italiam abiurare: nè vnquàm in illam arma aut duceret, aut mitteret. Sed tamen eius iurisiurandi breuì oblitus Burgundio, per Tridentinos reuersus, Veronam cepit: sed non diù tenuit: nam exercitum illò ducens Berengarius II. vrbem recepit. Pacti ante deditionem abitum Burgundi, dimittuntur. Cùm ergò Berengarius Vngaris quoquè deliniendis operam impendit, reliquam Italiam pacare contendit: quod malè potentes non passi, cùm arma eius formidarent, Rodulphum Burgundionum regem in Italiam vocauerunt. Ille cum exercitu veniens, pulso Berengario, regnum eius inuadit, & tribus annis tenuit: Erat autem prouincia, quæ nunc Longobardia nuncupatur. Profuit Berengario fœdus quod recèns iecerat cum Vngaris: nam ad illos confugiens, transacto triennio, in Italiam per illos reduci tentatur. Duce Salardo Vngari reuertuntur: omnia vastant, Papiam etiam capiunt: Quod cernentes Itali qui Rodulphum vocauêre, quàm nihil esset in eo aduersùs Vngaros præsidij, Hugonem Arelatensem vocauêre. Illi venienti cum

exer-

exercitu, non inuitus cessit Rodulphus. Hugo autẽ singulari vir prudẽtia suspectam ducens eorum fidem, qui se vocauerunt, permisso exercitu Samsoni cuidã ex ducibus, ipse suspectos egit in exilium. Illi conspirantes cum nonnullis ex remanentibus, persuaso Arnoldo Bauarorũ duce, Hugoni hostem immittunt. Dux in Italiam mouens, capta Verona, rex salutatur: Sed Hugo in eũ ducẽs, facilè repulit, recepitq́ Veronam: Ille in Bauariam regreditur. Quo tempore cùm apud Vngaros Berengarius II. vitam finijsset, tertius primi ex filia nepos, incertum quibus viribus, in Italiam reducitur: sed occurrẽti Hugoni cessit, reuersus in Sueuiam: Auctis indè viribus regreditur. Hugo autem cùm in Franciam redire cogitaret, filiumq́ Lotharium Italiæ regno, quod iam pulchrè composuerat, relinquere meditatus, veniẽti Berengario obuiàm mittit oratores qui de pace agant: Regnũ Italiæ quod hactenùs in Longobardia solus tenuerit Hugo, partiãtur inter se duo. Ea res cũ inter partes placuisset, Hugo Lothario filio dedit Alheidam vxorẽ, Papiamq́ illi tribuit regni sedem. Berẽgarius aũt, reuerso in Franciam Hugone, magno vir ingenio, Lotharium simpliciorem contempsit. Per quæ tempora Hẽricus dux Bauariæ in Italiã mouens inuitatus, cognouit per Aquilegiam Vngaros contendere in eandem: quibus se obijciens, illos retrò egit. Cùm verò Berengariũ magno in se molimine ducere comperisset Hẽricus, contrà àc opinatus erat, retrò duxit exercitũ. Vngari verò iniuriã suã in Bauaros vlturi, quos rerum in Italia potiri credebãt, maiori àc priùs ferocia reuertebantur. Sed Berengarius misso Alberto filio, Vngaros, ingenti ære persoluto, placauit vt redirent. Interìm Lotharius, relictis rebus humanis, excessit vita. Relictam eius, nè quis se

per illius coniugium in ditionis eius partem insinuaret, Berengarius tenuit in vinculis. Hic erat rerum status, cùm Otto Romanorum rex in Italiam vocaretur.

CAPVT III.

Berengarius III. qui apud Ottonem aliquandò in Germania ad illum cõfugeret, benè habitus est, eo tempore quo primò ingressus Italiam, ab Hugone est repulsus. Quo etiam tempore cùm idem Hugo magnum æs pro illo desponderet Ottoni, noluit confugientem dedere. Iam rebus in Italia ad sua vota fluentibus, se appellauit Augustum: filium autem Albertum regem fecit Romanorum: & omnes maiores Italiæ graui interìm tyrannide premebat. Cùm interìm Agapetus summus Pontifex, loquutus cum Italiæ proceribus, communi consilio Ottonem regem victorijs clarum, vocauit in Italiam, tyrannide Berengarij & Alberti liberandam. Ille autem non cunctanter annuit: conscriptóque exercitu, ducit in prouinciam: Habebat fratrem Henricum in Bauaria ducem, & filium Ludolphum in Sueuia: vt magnum facilè contraheret agmen sub ipsis alpibus. Venit ergò in Italiam quinquaginta millibus, aut fortè pluribus in agmine ductis militibus: & per Forumiulij tritam exterorum in Italiam viam, mouit in Berengarium Albertúmque. Congressos magno prælio fudit, & Italiæ regno deturbauit. Alheidam Lotharij relictam, quam Papiæ, vt diximus, Berengarius tenebat inclusam, eductam sibi coniugio sociauit. Erat autem Rodulphi Burgundionum regis, et Bertæ, quæ filia fuit Arnoldi Bauarorum ducis, filia: cuius matrem, quam diximus, Bertam post Rodulphi regis mortem, Hugo item rex sibi coniugio deuinxit, filiamq; filio despondit Lothario: nunc autem Ottoni prouenit Romanorum regi.

Otto

Otto autem ità res Italiæ componit, vt excepta Verona atq; Aquilegia, reliquarum Longobardiæ vrbiũ gubernacula Berengario & Alberto permiserit: tantùm abstinerent Imperatorio ac regio nominibus. Vxorem Alheidam secum duxit in Germaniã: ex qua anno nondùm finito, filium sustulit Ottonem, in Imperio successorem. Quo etiam tempore audit Boleslaum Bohemorum ducem (nam regem necdùm meruerat ea prouincia) rebellionem parare. Non diù cunctatus rex, ducit in illum, obsessa Nouaciuitate, in qua acceperat hostium ducem commanere cum filio. Sed Boleslaus vbì perpendit imparẽ se tantis esse viribus, interposita treugarum pactione, cum rege intendit colloquium: Affert purgandi animo causas rerum suarum, & imperata se facturum spondet in reliquum tempus. Rex accepta satisfactione, cũ hocipsum vno colloquio peregisset, quod multis vix prælijs perfecisset alius: compositis rebus, exercitum reducit in Saxoniam. Filius Ludolphus non æquis oculis adspexit patris nouam coniugem, & vt fieri solet, grauiùs tulit fœcundam prole: & in Salueldiam descendens, locum coniurationi solitum, nonnihil in parentem meditari videbatur. Sed interuertit cogitationẽ eius res, quæ magna interuenit. Nam Conradus dux Lotharingiæ, regis gener, Ludolpho familiarissimus, quem rex Papiæ cum præsidio militum reliquit custodem, Berengario & Alberto res nouas machinantibus suasit, vt secum in Germaniam descenderent, omnia ex sententia composituri apud regem. Audierant suadentem, & cum eo descenderant in Augustam, quæ tum regia fuit mansio. Iussi manere in hospitio, per triduum expectabant: quæ mora Ludolphum filium, ac Conradum regis generum vehementer offen-

dit, vt propè fuerit eos cum indignatione abituros. Sed rex occurrit, & auditis perbenignè respondit: Rebusq́ compositis, Berengarius manus filij sui Alberti manibus suis implicans, coram omni exercitu subiectionem regis profitetur. Ità dimißus cum pace & gratia, in Italiam reuertitur. Ex regina autem nati sunt filij Otto, Henricus, Bruno: nouißimam peperit sui nominis filiã Albeidam.

CAPVT IIII.

TAntam regis Ottonis felicitatẽ interpolauit plusquàm ciuile bellum: quod ab alijs quoq; iustis, vt videbatur, causis erat conflatum. Ludolphus filius ab initio patris secundũ matrimoniũ odio habens, murmura inter milites frequentiora miscuit: & Conradum sibi semper familiarißimũ, ducem, regis generum, suũ sororium, eadem flamma succendit: ad quem, sicut ad filium, succeßionis plenior spes peruenisset, si cælibẽ rex peregisset vitam. Ingrauescente indignatione, iam filius & gener apertam rebellionem regi ostenderunt. Dissimulabat diù rex: ac vbi pertinaciæ nullus est finis, ducit in eos expedito agmine: & vrbes illis parentes, aut vi, aut deditione, in suam redegit potestatem: coegitq́ armato quantocunque maximè poterant exercitu intrare Moguntiam: ibiq́ statuerunt obsidionem perferre: quandò aperta cum rege acie decertare non ausi, nullum obsidioni firmiorem locum prospexêre. Paratur lachrymabilis obsidio patris in filium, soceri in generũ. Ciues vtrunq; offendere cauentes, diù sustinuêre obsidionem. Crebræ ad portas pugnæ, nunquàm iusta acie est decertatum. Ad sexagesimum diem extrahitur obsidio: tum mentio fiebat à ciuibus de pace: Induciæ proclamantur: vt securi in castra veniant qui inclusi tenebantur

nebantur. Rex consobrinum suum obsidem dat futuræ securitatis. Venit filius cum genero, vestigijs regis prosternuntur, veniam erratorum precantes. Rex de venia nihil dubitare iussos, monuit, voluitque dicerent nomina eorum, qui hoc belli inspirauerant consilium: vt malignantium in se odia cognosceret. Tanta fuit in ea re pertinacia, vt priùs infecta pace discederent, quàm authores rebellionis nominarent: paratos aiebāt omnia se quæ rex iussisset perpeti, tantùm esset venia auxiliarijs. Cùm nihil ageretur, illi in vrbem reuertuntur. Interim Egbertus regis consobrinus ab his qui intùs erant persuasus, rebellionique consentiens, cùm obses fuisset, exire ad regem recusabat. Continuandæ obsidioni parantur omnia: cùm comites Henrici ducis Bauariæ, qui frater erat regis, ab illo quoquè deficientes instinctu Arnulphi & fratrum, filiorum Arnoldi olìm ducis, quòd suum esse ducatum dicerent, in vrbem contendunt rebellantes. Indè Rheni fluenta transeuntes Ludolphus & Arnulphus, clam rege cum expeditis copijs, dum rex obsideret Moguntiam, illi Ratisponam nihil hostile timentem adoriuntur, & capiunt. Quod cùm rex audisset, soluta Moguntiæ obsidione, ad recuperandam pro Henrico fratre Ratisponam cōtendunt: Ibì quoquè firmant obsidionem. Fortiter vtrinquè pugnatur. Egressa multitudo ex vrbe, machinas oppugnat: nec patitur admoueri: Graue prælium inter obnitentes. Et cùm vrbs fame cœpisset periclitari, Ludolphus regis filius interposita publica fide ad patrem egreditur, veniam postulans. Illo non renitente, tantùm obedientiam polliceatur: & hoc recusauit, in vrbem reuersus. Durabat obsidio diebus quadraginta posteà.

CAPVT

CAPVT V.

CVm iam fame vrgerentur obsessi, consilium cepêre, vt egressi ad pugnam, experirentur fortunam. Ad portam orientalem, vbì comes Geron, tot victorijs quot pugnis clarus, tendebat, erumpunt: Nam intùs structa acie, impetu facto, proruunt armati equites peditesq́; grauiter & atrociter præliantur: miscent vulnera & clades. Inter alios, sublabente iumento, cadit Arnulphus: exarmatur & cæditur. Cuius nece turbati ciues (nam pro illo rem gerebant) quòd misererentur hæreditate destitutum: de pace Ludolphum vrgent acriùs. Iterùm, interposita fide publica, egreditur ad patrem. Conueniunt in hanc formam, vt indicto Frislariæ per regem conuentu, Ludolphus ibì satisfaciens, impleat quæ regni concilium decreuerit facienda. Rex redit in Saxoniam: Henricus nouam vrbem obtinuit. Ratispona proxima nocte (incertum vndè) tota conflagrauit. Cùm igitur rex in venatione ageret, filius Ludolphus hoc obseruans, nudatis plantis, & capite detecto, miserabiliter patris vestigijs prosternitur: veniā quàm humillimè deprecatus. Mouit inprimis regem exinanitio: indè quoque proceribus excussit lachrymas. Spondet obsequium: Admittitur ad osculum: sumitur in gratiam: Omnium est communis de reuertente filio lætitia. Defuncto interìm pontifice Moguntino, ciuitas cum omni adiacente Francia, Germanicam dico, regi traditur. Filius & gener plena regis gratia perfruuntur. Venerant intereà Vngarorum legati ad regem, specie quidem salutandi, & pro consuetudine de victoria gratulandi: re autem vera, exploraturi quo in statu essent apud regem ciuilia, immò domestica, quæ audierant, bella. Rex magnificè muneratos dimisit. Illis autē

vix

vix in sua regreßis, cùm rex nihil ab illis formidaret, aduolat nuncius Bauarorum ducis, qui afferat Vngaros iam ingressos regni fines, ferro igniq́; omnia populantes. Otto rex quasi hactenùs nihil esset actũ, nouo bello accingitur. Auxilia vocat ex Francis, (non dico Gallis) ex Bauaris, ex Bohemis: & iubet exercitum conuenire in campis Augustanis patentißimis. Legiones regis octo fuêre: & quo faceret hostibus difficiliorem pugnãdi rationem (sagittis enim plurimùm vtuntur, aduolantes barbarico impetu, & denuò auolantes) in saltus, colles, & frutices iubet exercitum traduci. Primã aciem Bauari habuêre, assueti pugnæ Vngarorum, Henrici ducis præfecti: nam ipse aberat, morbo correptus, ex quo paulò pòst deceßit. Venerat Conradus dux Francorum in castra, gener regis, vir bello natus, qui eques, pedes, æquè fortiter imminebat hosti: Audacis animi, &, quod rarum est audacibus, bono consilio: domi ac militiæ charus socijs. Huius aduentu alacres omniũ tolluntur animi, pugnam de proximo postulantes. Ieiunio itaq; pro Christiano ritu legitimè indicto, iubet rex in crastinum esse paratos: In Deum nanq; rex ipse firmißimam spem ponens, orationem habuit ad milites efficacem, per quã eos in Vngaros, tum adhuc idolis seruientes, animauit, & spe regni cælestis, formidinem omnem eorum mentibus excußit, propensioresq́; in pugnam proximè imminentem fecit.

CAPVT VI.

PRimo diluculo surgentes, pace data & accepta, operaq́; sua primùm duci, deindè ab vnoquoque alteri cum sacramento promissa, erectis signis procedunt è castris: Primam, secundam, & tertiam legionẽ, vt diximus, duxêre Baioarij: quartam ordinauerant

Franci

Franci Germani, quorũ institutor dux Cõradus: Quinta, quæ maxima & regia dicebatur, regem habebat, fortibus viris ſeptum, electis ex omni numero millibus: corámque eo Angelus: (ſic enim dixêre ſignum militare regium, noſtri vocant vexillum) Sextum & ſeptimum impleuêre Sueui, quibus præfuit Burchardus, cui nupſit filia Henrici fratris. In octaua erant Bohemi, electi milites, armis inſtructiores quàm fortuna, in qua & ſarcinæ omnes, & impedimẽta quæq;, quaſi eſſet tutiſſima quæ nouiſſima: ſed aliter euenit: Nam Vngari nihil cũctantes, Licũ fluuiũ tranſiêrunt: circumeuntes exercitum, extremam legionem ſagittis laceſſere cœperunt: & impetu cum ingenti vociferatione facto, alijs cæſis, captis nonnullis, ſarcinas omnes abſtulerunt: cæteros legionis illius armatos in fugã egérunt: Similiter ſeptimam ac ſextam aggreſſi, de fuga cogitare impulerunt. Rex autẽ cùm quid ageretur animaduertiſſet, miſit ducem Conradum cum quarta legione: qui ſuperueniens hoſtibus, impetum remoratur: indè exterruit: captiuos extorſit: prædam excuſſit: &, quod illi antè fecêre regijs, coëgit vt fugerent. Dux victor ad regem alacris reuertitur. Victricem legionem cæteræ cõſalutant. Mirantur veterani nouam tyronum virtutẽ. Tum in ſuos conuerſus rex, ait: Videtis hoſtem exaduerſo concurrere: nunc viribus opùs, nunc coniugis quiſq; ſuæ eſte memores: Viri eſtis: hunc hoſtem ſæpè fugáſtis: memineritis nullam vnquàm ante vos aciem conſtitiſſe, quæ nõ vinceretur: nulli vnquàm dorſa præbuiſtis. Quid multa? Gens eſt Vngari fugæ fidens: hic aget gladius, vt vel cadant, vel cedant. Hæc loquutus, ſacram apprehendit lanceã, & primus equum vertit in hoſtes, cautiſſimi ducis, & fortiſſimi militis vnà implens munia.

Ali-

Aliquandiù constitêre Vngari fortiter præliantes: sed peruicit instantia regis, vt effusa fuga, hosti terga obuerterēt: Capti multi, plures cæsi, proximas villas turmatìm petunt: Sequuti regij, incensis domibus concremant: Alij fluuium tentantes aduerso littore non excepti, merguntur & pereunt. Conradus dux fortiter ipse pugnans, dum æstuaret à labore & sole, nam insolito calore dies ferbuerat, cui labor improbus accedēs, æstū fecit intolerabilem. Ergò dum solutis loricæ nexibus paulùm respiraret, allapsa sagitta, percußit in gutture, & prostrauit ducem fortißimum: Cuius corpus post pugnam exceptum, Wormatiam deducitur, ibiq́ tumulatur: Ipsa verò die recepta castra, laxati captiui, fusi hostes: qui proximi erant dies, reliquā multitudinem hostium, quæ se captis vrbibus incluserat, consumpsêre: vt paucißimi superessent, qui tantā cladem domi nunciarent. Tres Vngarorum capti principes, ad Henricū pertracti, suspendio consumuntur. Decretis deindè pro tanta victoria Deo iustis honoribus, & summæ diuinitati dignis laudibus, per singulas ecclesias: Hoc idem sanctæ Dei Genitrici, sanctisq́ omnibus, quod rex procurandum matri religiosißimæ fœminæ per nuncios insinuauit. Quo facto, cum tripudio & summa lætitia in Saxoniam rex reuertitur, & à populo summa cum veneratione excipitur: neque enim tanta victoria quisquam regum intra multos annos est potitus. Magna erat Henrici patris de eisdem Vngaris victoria: magna etiam materni eius aui, Imperatoris Arnulphi de Danis: sed ista exuperabat.

CAPVT VII.

PAtrata tam insigni de Vngaris victoria, vt gratior videretur altißimo DEO, *rex, diuinam rem*

ornare constituit: In Magdeburgo nunc insigniter instaurata vrbe, episcopatum erigere moliebatur: quam ecclesiam omniū Swandalorū metropolim ordinare decreuit. Transtulit autem de Vallersleue pontificatum in Magdeburgum, illustriorem locum: nec putabat in sua prouincia superesse quenquam super consensu interpellandum, paulispèr in ea re vir militaris, alioquì circūspectißimus, lapsus, quòd secularis potestas quæ secularia sunt, administrat: & de prophanis, quæ Deo iubet consecrari, sacra facit: Iam autem diuinis vsibus permissa, extra illius sunt ordinationē. Bernhardus Halberstadensis episcopus ordinationi regis se opponit, quòd in illius parochia esset locus, quem nouæ voluit rex diœcesi applicare. Faciebat, augebatq́; regi animos, quòd paterna ditione locus ad se pertineret: Erat enim Burgrauius de Magdeburgo, qui regi permisit, vt eam arcem primæ coniugi donaret titulo propter nuptias. Rex non æquè tulit, quòd auderet episcopus suæ voluntati contraire: Captum ergò perduci iußit in Quedelenborg, & reclusit in carcerem. Sedit aliquandiù bonus pontifex in patientia: si fortè rex ad cor reuersus, illū iuberet relaxari. Venerat sacra dies Dominicæ cœnæ: recolit episcopus diuinorum, quæ in ecclesia tum erant peragenda, ministeriorum: Iubet sacras sibi vestes afferri: paretur. Indutus, orat aduocari regē: Erat enim tum eo loci. Venit, arbitratus episcopum mutâsse sententiam, consensumq́; præbiturum ad rem quam instituerat. Vbì rex aderat, episcopus eleuata manu, execrationem protulit, & excommunicationem in regem, qui manus intulisset Christo Domini. Nondùm erant desupèr constitutiones, quæ nunc sunt: interdixitque sacris per omnem diœcesim. Rex amentiam interpretatus,

tus quòd tale aliquid captus moliretur, primùm videbatur rem excepisse cachinno: vbi profundiùs cogitabat, sententiam pastoris putabat non esse contemnendam. Itaq; iußit mox laxatum remitti ad ecclesiã suam, & permansit res infecta per omnes dies, quibus supererat episcopus memoratus. Post eius excessum, vt dicemus, res est consummata.

CAPVT VIII.

DE Vngaris parta victoria sparsit cum laude famam Ottonis per omnes prouincias, peruenitq; ad Italiam, excitauitq; illam, vt expertam priùs Ottonis virtutem imploraret aduersùs Berengarium & Albertum, à tyrannide non temperantes in Lombardia, & aduersùs peßimos mores summi Pontificis Iohannis XII. qui peßimo ordine pontificatum adeptus, per impreßionem & patris sui potentiam, peioribus illũ moribus dedecorauit, venationi potiùs & adulterijs, quàm consecrationibus, aut pijs ecclesiæ rebus intentus. Duo præcipui erant cardinales diaconi, qui occultis ad Ottonem datis literis, perorabant vt laboranti succurreret ecclesiæ: nunquàm fuisse iustiorem veniẽdi in Italiam causam. Motus rex ire constituit: priùs tamen rebus in Germania ordinatis, nè quid turbæ nasceretur per absentiam. Eam Saxoniæ partem, quæ Wandalicis contermina est finibus ad Albim fluuium, nullus post Wedekindum dux administrauit: nam pater eius Henricus, & illius itẽ genitor Otto, & rursùs Ludolphus, à regibus Germaniæ, qui tum ex Carolino sanguine rerum potirentur, commendatas accepêre partes, potissimùm superioris Saxoniæ iuxta Turingiã, in qua magna pars Saxonibus parebat: quæ posteà cum vicina Francia & Haßia etiam acceßit ditioni Henrici & Ot-

tonis regum, cum omni Lotharingia. Interim verò ad Albim decliuiorem constituta prouincia, præter vicinos pontifices, quibus Magnus Carolus terram subiecerat: cùm intelligeret effrenem populum non tam armis, quàm religione stringendum, non habuit gubernatorē: Visum est ex re optimo regi, peropùs esse viro etiam in ea regione, qui temporali gladio rem gerat, iam mansuefactis Saxonum ceruicibus: præsertim ad cōtinendos in fide vicinos Wandalos, gentem inquietam. Igitur in Italiam profecturus tum rex Otto, cùm longæuam prospicēret futuram expeditionem, ad Albim fluuium prouinciam, quæ erat extra pontificum iura, Hermanno cuidam acris ingenij viro, ad tutelam commendauit: cuius antè virtutem & industriā in paucis rex erat expertus: Paruis quidē natalibus exierat, sed erat procero corpore, acri visu, bonis moribus, fide præcipua in dominos: quibus rebus innotuit aulicis, & cœpit esse ex ministerialibus aulæ: deindè præpositus regijs liberis ad mores componendos. Huic ergò viro præfecti nomine prouinciam rex commendabat Albianam, iam antè de iustitia probato.

CAPVT IX.

SEptem initiò solos habebat Mansionarios in totidē prædijs & mansis: hi de furto apud illum accusati conuictique, vno omnes ab illo iussi necantur suspendio. Mirantur omnes, quòd vir non locuples patrimoniolo suo non pepercerit, cui ademit cultores: quæ seueritas in suos, antè charum, posteà fecit esse omnibus charissimum. Adaldagus erat his tēporibus archiepiscopus Hamburgensis, cancellarius regius, cum ipso profecturus in Italiam, qui ecclesiæ suæ prædia eidem Hermanno fecit commendata: Crediderim eius viri authoritatem

multùm

multùm suffragatam Hermanno apud regem ad maioris gradûs dignitatem: Posteà verò quàm meruit ducalem honorem, quod posteà dicemus, in iudicio & iustitia gubernauit prouinciam: & in defensione ecclesiarum studiosus vsque in finem permansit: nam & Hamburgensi & Bremensi ecclesijs fuit admodùm deditus & fidelis: multa bona faciens in fratres, & in omnes Saxoniæ congregationes. Tali ergò viro pijssimus rex Otto, & archiepiscopus Adaldagus, vices suas in hac regione commēdantes, in Italiam sunt profecti. Rex Italiam ingressus cum magnis copijs militum, Berengarium & Albertum nusquàm in apertum exeuntes, neque aciе obijcientes, vbicunquè inuentos obsedit, & pertinaci labore cepit, mittens vtrunque in exilium: Berengarium in Germaniam, Franciæ vrbem Bambergam: Albertum Constantinopolim, quò Græcorum etiam Imperatori gratificaretur. Otto autem his cōstitutis, protendit in vrbem, vt illi quoquè ab Pontifice laboranti succurreret. Cùm appropinquaret vrbi, insigni pompa ab Romanis est introductus: & Imperij coronam cum consecratione & Imperatorio honore suscepit: quæ res exindè seruatur in hodiernum, initium sumens à Carolo Magno. Quis verò Pontifex eum corona donauerit, variant scriptores. Alij ab Iohanne XII. alij verò ab Leone VIII. ferunt coronatum. Primi aiunt Ottonem post suî consecrationem plurimùm apud Iohannem Pontificem institisse, vt frugi esset, & pontificia dignitate dignam vitam ageret, & sanctimoniam vbiquè cum religione præ se ferret. Cùm suadendo minùs proficeret, intulisse minas: quibus motum Iohannem, noctù discessisse, nec vnquàm posteà visum in Romana sede. Alij, quod verisimilius est, à Le-

one consecratum regem aiunt: quā sententiam Gratianus probat. Sciebat Iohannes XII. propter se euocatū Ottonem à cardinalibus: quorum alteri, re comperta, manum, alteri nasum abstulerit. Venire ira plenum, & ideò non putabat expectandum, sed cōcitò abierit. Venientem autem regem vocato cōcilio, acta Iohannis subiecisse discußioni, & eum, re manifestata, indignum pontificio deiecisse: inq́; locum eius substitutum Leonē VIII. virum omnium iudicio probatißimum: qui accepta pontificali benedictione Imperatorem coronauerit. Vtcunquè fuerit, omnium bonorum iudicio dignus eo honore, ab omnibus tum Imperator Augustus consalutatur.

CAPVT X.

Mirum est cernere in literis eiusdem Leonis Papæ, quam gratitudinem rependerit Ottoni & successoribus, cùm redderet Imperio, quæ vel Constantinus donauit, aut Carolus ex Longobardis accepta, dedit ecclesiæ, & ante illum Iustinianus confirmauerit, vel Arithpertus Longobardorum rex tribuerit. Ponendum duximus ad fidem exemplum literarum papaliū, quanuis trūcatarum. LEO episcopus seruus seruorū Dei. Ottoni spirituali in Christo filio nostro, Imperatori Augusto, & omnibus successoribus eius Imperatoribus, ac Italiæ regibus. Quæ dominus Carolus, rex Francorū, & Longobardorum, & patricius Romanus, necnō Pipinus pater eius, de regalibus rebus huius regni Italiæ tribuerunt in sancta Romana ecclesia beato Petro Apostolo, siue per instrumenta fuerunt per Etherium notarium, siue per sacramenta vel donationes, seu per alios modos obuenerunt à Iustiniano Imperatore, & Arithperto rege: hæc omnia largimur & diffinimus vobis

bis Ottoni Imperatori, & Albeidæ coniugi tuæ regniq́; consorti, vestriuq́; consortibus huius regni Italiæ successoribus in perpetuum, præsentibus sacrosanctis Euangelijs, & patrocinijs pluribus sanctorum: videlicet de cruce Domini, & de caligis pedum suorum, de vestimento inconsutili, & super corpus beati Petri. ET INFRA. *Vt hæc omnia habeatis & poßideatis in perpetuum, ad vsus curiæ militiarum vestrarum, ad bellandum & expugnandum paganos, & contra rebelles Romano Imperio. Ideóque per huius nostri authoritatē Instrumenti confirmamus & corroboramus in omnibus progeniebus vestris à generatione in generationem in perpetuum. Nam si quisquam hanc nostram authoritatem destruxerit, & huius violator repertus fuerit, siue contra hoc agens, sciat se in irā beati Petri Principis apostolorum, & nostram, nostrorumq́; prædecessorum casurum. Insupèr nisi à malo resipuerit, subiaceat legi Iuliæ, reus regiæ maiestatis & reipublicæ: vt hi qui contra rempublicam, vel contra Imperatoris maiestatem aliquid moliti fuerint, animæ amißionē sustineāt, & bona eorum publicentur. In his actis interfuêre archiepiscopi & episcopi de vicinis comitatibus, Archiepiscopus Calaritanus, episcopus Ciconatus, Eustachius Albanensis episcopus, Gratiosus Prænestinus episcopus, Martinus Narniensis, Benedictus Tiburtinus, Beardus Castrensis, Iohannes Perusinus, Georgius Ottenensis, Georgius Tudertinus, Valentinus Merenensis, Andreas Momentanensis, Theodosius Milecensis, Sanianus Feranensis, Albertus Lucerinus, Damianus Alanus episcopi. Georgius ad Vincula, Benedictus sanctæ Mariæ de Præsepi, Leo sanctæ Ierusalem, Ianuarius sanctæ Cæciliæ, Andreas patriarchatûs Lateranensis, Iulia-*

nus item Lateranensis presbyter, Faustinus sancti Petri, cardinales, omnes presbyteri. Faustinus caput senatûs, exconsul, Probinus exconsul palatio Luciano, Romanus de forma Traiana, Paulus de Templo palatinus, Iohannes de via Claudia, Leo de via Salaria, Remigius de via Aurelia, Stanphus de via Mamertina, Romulus de via Ardeatina, Gardus de via Flaminia, Marcus de via Portuensi, Gorbus de via Latina, Saninus de via Appia, Mecianus de via Tiburtina, Gardus de macello Lydiæ. His actis etiam interfuêre de omnibus his regionibus: Regio Vicopatritij, regio Vialata, regio Caput tauri, regio Cæliomonte, regio Riui argentarij, regio prima Auentini, regio Ad duos montes, regio vrbis Rauennæ, regio Octaua sub Capitolio, regio Ad gallinas albas, regio Lybantica, regio Horea, regio Sictim, regio II. Mamertini, regio secus portam Metroni. Ianuarius ex Neta Græcorum, Traianus de ponte Molbis, Iohannes consul de palatio Sosaritano, Amacius consul de palatio Vaticano, Iobianus de Monte aureo, Petrotius de Cirto, Gregorius de Cella noua. Scripta per manum Gregorij archinotarij nostri. Datum in patriarchio Lateranensi III. Cal. Maij, Anno Sedis nostræ II. & dicti Ottonis II. feliciter.

CAPVT XI.

ADuersùs ea antiquitatis testimonia cōsurgent, *qui affirmabunt præmissas non esse papales, sed adulterinas literas, quæ stylum Romanæ curiæ non præferunt: quasi vnus ab initio fuerit scribendi Pontificibus character, & non sæpè demutatus, donèc ad eum qui nunc seruatur, deueniretur. Fateor & ipse nonnulla esse in hac formula, quæ ineptias præferunt: Sed*

quæso

quæso te: Num meliora sunt, quæ in corpore Decreti sub nomine Constantini præferunt illam immensam donationem Siluestro factam, in longa illa Palea, Constantinus. Quam donationem nulla est sequuta traditio: Nam Imperatores proximorum temporum omnia illa possederunt, quæ ibi sancto Petro donata memorantur. Habet maiorem longè verisimilitudinem apud habentem temporum rationem hæc Leonis restitutio Ottoni facta, quàm illa Constantini donatio: nam Otto Imperator iam tunc depulso Berengario & Alberto, tenuit omnia in potestate, quæ antè fuissent solo nomine Romanæ ecclesiæ nullis vsibus, nullis obsequijs obnoxia: facilè potuit reddere quod non tenebat: Iuri resignauit rerum quas tueri non poterat. Eas quippe & iste Otto, & filij, & nepos possederunt: quod sequens narratio manifestabit. Habuisse hic Pontifex cum Ottone similia commercia putabitur illis, quæ Pipinus Caroli pater cum sui temporis Pontificibus: à quibus donatus Franciæ corona: nihil magnum fecit, si capta à Longobardis ecclesiæ contribuit. Et Leo horum temporum Pōtifex, ab Ottone in pontificatu defensus, grati animi indicia fecit, reddens quæ solo nomine possideret: vt haberet Imperator, quod Pontifex tueri non poterat. Sed hæc hactenus. Digressi reuertamur ad res Saxonicas prosequendas.

CAPVT XII.

O*ttone iā Imperatore cum exercitu Roma abeūte Spoletū, pacandæ Italiæ gratia, Romani, præsertim Iohānis cognati, tumultuātes, de illo reducēdo egerāt cū populo: perfecerūtq; vt Leo eijceretur, & Iohānes reuocaretur: q an reuocatus redierit, aut foris mortuus sit, incertū est: Hoc cōstat, siue reductus, siue exulans,*

in adulterio casus, moritur. Leo eiectus, ad Ottonem confugit: Sequuti ab vrbe legati orauerunt, vt populi in hac re voluntati condescendere dignaretur: vt non Leonem, sed Benedictum V. pontificem haberent. Respondit Imperator constantissimè: priùs se regnum & Imperium, quàm Leonis iusti Pontificis defensionem intermissurum. Ea vocis constantia & vultûs acrimonia visus est dicere, vt legati irritam cernētes legationem, tristes redirent in vrbem. Romani vbì audiuêre legationis euentum, nihilominùs in sententia perstitêre, vt consecratum Benedictum pro Pontifice venerarentur. Imperator vbì comperit, agrum Romanū vastauit, vrbes subditas cepit & diripuit, ipsam Romam arcta cinxit obsidione, vsque ad caritatem annonæ in ea. Scribit Sigebertus, interuentu Leonis placatum Imperatorem, veniam dedisse erratis, si resipiscerent: quanuìs Romani tam in Leonem antè fuerint contumeliosi, vt ab illo ordinati, suum deserere ordinem cogerentur, & chirographis datis testari: Pater meus nihil sibi habuit, nihil mihi dare potuit: Prætendentes, Imperatoris impreßione creatum Pontificem, nullam à Deo accepisse potestatem, tanquàm non ingressus per ostium: Cùm tamen Imperator, legitimo episcoporum vocato concilio, Iohannem ter vocatum nec comparentem, per concilium curauerit destitui, & Leonem, se nihil agente, surrogari. Placatus Imperator, accipit iusiurandum à Romanis, nullo se vnquàm tempore de Pontificatu intromissuros. Non tam citò dorsum illis obuertit, iterùm Leo pellitur, Benedictus surrogatur. Iā cōmotior redit Imperator: Vrbem solo minatur æquare, nî restituto in sedē suam Leone, Benedictū dedāt. Quid facerēt? Videbatur quod cōminatur posse implere: Faciunt

sunt imperata: Leonē collocant, Benedictū dedūt. Scribit idem Sigebertus, Benedictum priusquàm dederēt, à Leone esse exarmatum, & omnibus sacris ordinibus exauthoratū, &, vt verbo illius vtar, exordinatum. Erat, vt diximus, in comitatu Imperatoris Adaldagus Hamburgensis archiepiscopus, Imperialis cancellarius, qui iam annum quintum aberat ab ecclesia sua: reuocatus crebris suorum literis & lachrymis, cùm immiscerent minas: quare institutus, ab Imperatore poposcit missionem. Annuit Imperator, Benedictum illi commendans, vt secum ductum, perpetuò teneret in prouincia. Ità Adaldagus Benedictum quondàm summum Pontificem perduxit Hamburgum: ibiq; paucis superuiuens idem diebus, dolore animi confectus, diem suum obijt.

CAPVT XIII.

Sic testantur consona voce Italicorum, Gallorum, & nostrorum annales, ità monstrat inscriptio sepulcri. Erubescant igitur, qui ex hoc die fabulantur martyrio fuisse coronatum Benedictum Hamburgi cum cardinalibus, ducibus, & comitibus: quam anilem delirationem plenius in nostra Metropoli confodimus. Libet verba inserere nostrorum annalium: Reuersus in patriam Adaldagus, duxit in comitatu suo Benedictum Papam ordinatum, sed ab Ottone Imperatore depulsum, quem ille in Hamburgo mācipari praecepit. Archiepiscopus verò ipsum cum magno honore vsque ad obitum eius detinuit: nam vir sanctus literatusq; fuisse dicitur: qui & dignus apostolicae sedis videretur Romano populo, nisi quòd per tumultum est electus, eiecto eo, quem ordinari praeceperat Imperator. Igitur in sancta conuersatione viuens, aliosq; sanctè viuere docens, cùm iam Romanis poscentibus à Caesare restitui debuisset, apud Hambur-

gum in pace quieuit, IIII. Nonas Iulij. Erat autem supputatione annalium, concordante Eusebij continuatore, post nongentesimum sexagesimusquartus. Et indè conuincitur error in sepulcri eius inscriptione, quæ temporibus non respondet. Intereà Imperator rebus in Italia pro tempore constitutis, descendit in Germaniam, & peregit Pentecostes solennitatem Aquisgrani: Eò conuenerat omnis nobilitas de Imperatoris genere: Soror eius Gerberga, regina Franciæ: Soror Hadnida, vxor Hugonis comitis Parisiorum, quorum filius Hugo posteà regnauit in Francia. Mira solennitas & rerum pompa, pro Imperatoria magnificentia, ad conuentum tam magnæ lateq; nobilitatis. Ibi Bruno archiepiscopus Coloniensis, frater Ottonis legationem suscipit in Franciam, ad componendos nepotes ex sororibus. Compendij dum esset, in formula compositionis laborans, febre correptus, testamento ordinato, concessit è vita: Vir omni virtutum genere laudatissimus, qui & religiosam & secularem militiam pariter impleuit: non enim deerat ecclesiastico ministerio, pariter à fratre constitutus gubernator Lotharingiæ: quæ iam diù prouenit per Ottonem Romano Imperio. Wilhelmus quoq; Ottonis Imperatoris filius, archiepiscopus Moguntinus, per eadem quoque tempora emigrauit.

CAPVT XIIII.

REmansit Imperatori fixa de Magdeburgensi sede surrigenda sententia, etsi temporaliter per Bernhardum Halberstadensem episcopum intercluderetur. Prouiderat iam Otto, vt ad eam rem summi Pontificis decretum haberet, etiam repugnante episcopo valiturum. Sed iam Bernhardus in fata concessit, successorq; illius, præsertim accedente Romani Pontificis ordi-

ordinatione, non iam se opposuit Imperatori. Hildewardus is erat: qui cernens summi Pontificis & Imperatoris in vnam rem concurrere consensum, nec potuit, nec debuit, nec voluit colluctari. Igitur de latissima sua diœcesi permisit noua Magdeburgensi quantum sat erat: constitutis limitibus ad vtranque, qui extant hodiè. Indè verò ecclesiam de Vallersleue, quo illam pater eius fundauerat, translatam, in Magdeburgo fecit erigi: omnibus indè prouentibus qui prioris erant ecclesiæ, indè pariter translatis in nouam, & adauctis de Imperatoris munificētia. Tum verò migrare iussi fratres, inuiti abiérunt: inq; montem vicinum vrbi concesserunt: Ibi Imperatoris ope monasterium quod floret hodiè, erexerunt, diù tamen eius rei tristem repetentes memoriam. Per multos annos in vigilia beati Laurentij, qua emigrárunt, nudis pedibus ecclesiam suam, votis constricti, repetiuère. Imperator autem nouam ecclesiam metropolitico splēdore in honorem sancti Mauritij iussit dedicari, quòd eius sancti patrocinio vteretur in prælijs. Sūt tamē qui scribant, inter crebra quæ gessit bella, aliquandò nolente ipso subuersam ecclesiam aut monasteriū diui Mauritij honore sacratū, hanc tutelari suo sancto fecisse compensationem. Transferri iussit sanctū Adalbertū de monasterio sancti Maximini in Treueri ad archiepiscopatum, quem ille ibi gessit ad annos penè quatuordecim: Subiecitque illi episcopatus sex suffraganeos, Mersburgensem, Misnensem, Citzensem, in Salæ fluminis ripa, Brandenburgensem, Hauelbergensem, & Porenensem: qui an sit in Lubucensem translatus, nō enuncio: Hoc compertum teneo, Lubucensem ex Polonia in ditionem Brandenburgensem ex legitimis causis esse translatū. De Porena nihil vsq; hodiè compertū habui.

Per

Per quæ etiam tempora Wichmannus quidam ex aulicis, cùm haberet nonnihil vndè sibi malè ab Imperatore timeret, profugit in Wandaliam, gentem inquietam incitans, vt in Saxoniam faceret excursiones. Iam Parthenopolim, siue Virginopolim mâlis, aut Magdeburgũ vrbem Otto Imperator insigniuerat, quæ Wandalis caput esset: Iam ecclesiam erexit in honorem diui Mauritij, cuius monasterium in expeditione, quod diximus, euersum est. Episcopum Adalbertum inibi fecit consecrari, vt populum erudiret Wandalorũ, & in fide Christi pariter & Imperatoris conseruaret. Sed præualuit peßima machinatio Wichmanni. Egressos ad pugnam Wandalos Imperator excepit, & fortiter repulit versos in fugã, cùm multi corruissent. Nec longè pòst Wichmannus ille desertor cùm inter Wandalos ageret, cœpit tædere populum incentoris. Inuentus est qui perfugam auferret de medio in gratiam Imperatoris: & paruerunt in reliquum dictis imperatisque.

CAPVT XV.

EXtitit causa qua iterùm Imperator in Italiam vocaretur: nam Leone VIII. subuerso, Romani statim pòst Imperatoris abscessum, artibus solitis, quos oderunt, de medio tollunt: Iohannem XIII. Pontificem simili odio insectantur: Captum enim à tyranno, quem ad hoc inuitauerant, perduci sinunt in Campaniam. Id cùm resciisset Imperator, non literis, non nuncijs agendum ratus, seipsum accinxit cùm exiret cum exercitu. Hermannum anteà præfectum inferioris Saxoniæ partium constitutum, cùm illum probè omnia administrâsse comprobaret, ducali insignitum honore prouexit, vt sedeat cum principibus. Hic est ille ducatus, quem vsque hodiè administrant duces Saxoniæ, ad Albim habitantes

tes deuexiorem: Qui etsi ab olim latioribus terminis tenderetur, ab Henrico duce cognomento Leone ad eas angustias est perductus: quod suo tempore commemorabimus. Nouum autem principem nouis armis insigniuit, lasurij coloris Leonem in albo donans, interiectis maculis per campum: quæ nunc arma Luneburgensis sunt ducatûs: Vndè coniectura est, eam quoquè ditionem tum extitisse in Hermanni principatu: Nam arma quæ nunc præferuntur Saxoniæ, aliam, quod dicemus infrà, præferunt originem. Tum verò Imperator assumpto secum Ottone filio, quem superiori tempore regem Aquisgrani Germaniæ iussit coronari, ad Italiam peruenit, Romamq; petijt. Effusi vrbe Romani, Imperatorem quanto poterant honore inuexerant. Blandiores erant in obsequio, quos maior in Pontificem culpa constrinxit. Dissimulanter omnia Imperator initiò habuit, donèc in stationes suas milites collocarentur. Vbì omnia ex sententia constitêre, iubet acciri populum: ventilari quæstionem de malè habito Pontifice. Culpati consules cum præfecto: insimulati decarchones, qui ex populo allecti decem numero, senatū egerunt. Relegati in Germaniam consules: à trabe appensi decarchones: ipse præfectus ludibrio habitus per vrbem: cùm flagris caderetur, missus est post consules in Germaniam exulaturus. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, vt Imperatorem Ottonem deterrerent, & Italiam pro suo tenerent principatu. Ottonem tum varijs in locis, multisq; prælijs conflixisse, etiam Italici scriptores testantur: sed non vnam omnes asserunt causam. Alij non aduersùs Saracenos duxisse Ottonem contendunt: sed in Græcos Italiæ incolas, qui desponsatam Ottonis filio Nicephori Constantinopolitani Imperatoris filiam tra-

tradi à patre prohibebant: Vtcunquè fuerit: prælio illis ex quacunque causa Imperator congressus, eos fudit, ac penè omni Calabria Apuliaq; expulit. Quin insupèr Cõstantinopolitanus populus amissarum de Italia prouinciarum iacturam in Nicephorum referens, qui sponsam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis illum interfecit, ac Iohanni filio Imperium demandauit. Certum est autem omnium testimonio, Ottonem II. primi filium, Theophaniam Iohannis Imperatoris Constantinopolitani germanam accepisse coniugem: quam Iohannes XIII. Romanus Pontifex simul cum marito in Lateranensi patriarchio coronauit: nam Otto pater, filium Ottonem, re in Saracenos Græcosq; benè gesta reuersum, consortem adsciuit Imperij: voluitq; Imperatorem à Romano populo, ex prisca consuetudine acclamari: Quem tum Pontifex inunctum, Imperiali diademate insigniuit: Eaq; in Ottonis II. coronati celebritate, Iohannes Pontifex Capuanã ecclesiam ad Pandulphi principis merita, metropolitanam constituit. Indè in Germaniam Imperatores mouerunt per Gallias.

CAPVT XVI.

HErmannus interìm Germaniæ nouus dux, cùm eas teneret partes commendatas, quæ Wandalis obiacent & Albi flumini, penè omnia possedit quæ nunc tenet dux Luneburgensis, & dux inferioris Saxoniæ. Extruxit autem arcem in montem, appellauitq; Luneburg: Non, vt fabulantur imperiti, ab idolo Lunæ, quod ibi sacrauerit Iulius Cæsar, aut nescio quis alius: hoc enim fabulosum suprà cõuicimus: Sed à vicino loco Lune ad riuum Elmenow, vbi nunc degunt sanctimoniales ab aliquot seculis. Sic enim accipiunt arces vocabulum, vel à loco fundationis suæ, vel ex propinquis qui nomi-

nominatior est. Hūc ego nouum ducem Saxoniam quoque Transalbianam tenuisse crediderim, quòd limitaneus esset ad vicinas Danorum Wādalorumq́; nationes arcendas ab incursionibus, quas Normāni Dani crebras fecerant superiori ætate, cùm à Ludouicis, Carolis, Arnulpho, Reginberto, alijsq́;, quos suprà commemorauimus, proceribus retrò pellerentur: Nunc verò postquàm permisit rex Otto Danorum regi Slesvvicum, in quo pater eius marchionem creauerat, opus erat præside ac duce, qui limites regnorum seruaret. Terram verò Brunsvviccensem, quæ posteà in ducatum erigitur, & rursùs Gottingensem, & quæ Transsyluana dicitur, cum terra Wittenbergensi, quæ nunc superior dicitur Saxonia, & omnē Misnam Turingiamq́; tum Saxonici iuris, pro se ac posteris seruauére Imperatores: Alioqui stultum fuerit ditare extraneum, & suos exhæredes facere. In hac arce noua nouus dux vt religioni inseruiret, gratus Deo qui illum prouexerit, vt susceptus de puluere priuatæ familiæ, sederet cum principibus, monasterium instruxit ad arcem, in honorem sancti Michaelis archangeli, sub regula diui Benedicti, transferens abbatem primū Ludericum de cœnobio S. Pantaleonis ex Colonia.

CAPVT XVII.

Erat post natū Christū annus DCCCCLXXIIII. cùm Imperator Otto Paschæ solennitatem in vrbe Quedelenborg cum filio, principum magno conuentu peregit: & multa constituens in prouincias, respexit inprimìs Magdeburgensem vrbem & ecclesiam, quia illam requiei suæ prouidit. Insignem virum Adalbertum primum illi fecit ordinari, vt diximus, archiepiscopum: illique subiecit omnes episcopatus per Wādaliam, quam tunc dixére Sclauoniam: Erat tamen episco-

episcopatus in parte Transalbina Wandaliæ in loco Aldenborg, Hamburgensi subiectus: is autē posteà translatus est, vt in Wandalia diximus, Lubicam. Maritima autem reliqua Wandaliæ necdùm ad fidem Christi peruenerant: in quibus Zwerinensis, Ratzeburgensis, Caminensis diœceses terminos suos habent longè pòst limitatos. Tertia autem feria, quam vocant diem Martis, ante Pentecosten eius anni, venit Imperator ad locum qui dicitur Mimlewa: Proxima nocte transacta, hora constituta latus ad mensam consedit: Veniente tempore, vespertinis laudibus interfuit: sed peracto Euangelico eius officij cantu, cœpit æstuare, ac spiritu fatigari: Quod cùm intellexissent principes circunstantes, imposuerunt eum cubili: inclinantem autem caput quasi iam defecisset, refocillârunt: expetitisq́ue sacramentis ecclesiæ, & cum summa veneratione perceptis, sine gemitu cum magna tranquillitate spiritum Domino reddidit, Nonis Maij, quarta feria ante Pentecosten. Indè transportatur in cubiculum: & cùm iam serò esset, transitus eius populo enunciatur. Cuius corpus magnis lugentium exequijs à filio rege translatum est in ciuitatem, quam ipse extruxit, Magdeburgum: ibiq́ue honorificè tumulatur. Extat hodiè sepulcrum eius in crypta. Aiunt, qui ætate nostra viderant, corpus eius post annos supra quingentos ità balsamo stare firmatum, vt velut in sella considcat illæsum: Cuius tumulus vt magnificè renouetur, exposcunt egregia illius principis in Saxoniā, primùm patriam, deindè in omnē Germaniam, demùm in omne Imperium & vniuersam ecclesiam catholicam, merita: Romanum enim Imperium ab illo magnificè propagatum, exquisitum honorem, & perenne memoriale suo iure deposcit, vt eius in terris memoria permaneat diuturna:

turna: & si fieri poßit, sempiterna: quem ad meliora regna rex transtulit immortalis.

CAPVT XVIII.

OTto II. patri filius succedit in regno & Imperio: immò iam viuenti, & regnanti, & imperanti, vt voluit, acceßit, decedenti autem patri solus succedit: nam frater Ludolphus natù maior, iamdudùm conceßit in fata. Henricus autem Bauarorum dux, frater patruelis huius Imperatoris, nonnihil rebellionis ostendit Imperatori, & vsq; ad arma dissensio proceßit: sed edomitus malis, ceßit Ottoni, ac in ius eius nihil repugnās conceßit. Indè Imperator conuertit arma in Wandalos, qui Ottone I. vita functo cornua erexerūt: vt fieri solet semper motus initio nouorum vbiq; regnorum: Sed didicerunt malo suo non temnere diuos: Superueniens enim rebellibus, motus eorum compreßit, coëgitq; dicto parére. Hæc fuère initia noui in Germania regis. Deindè super Lotharingiæ regno (quod Gallici scriptores vocant Austrasiam, ex Germania mendicato vocabulo, quod in Orientem vergit à Gallijs, ducatus quoquè Metensis nonnunquàm inscribitur: sed iam praualuit consuetudo & obtinuit, vt Lotharingia appelletur) Imperatori cum rege Franciæ Lothario fuit contentio. Erat Lotharius Gerbergæ filius: ea fuit germana Ottonis I. Igitur consobrini Otto Imperator & Lotharius rex Franciæ, de Lotharingia arma sumpserunt. Prior Lotharius, cùm Otto necdùm quicquam moliretur, pacato agmine venit Aquisgranum: cùm Imperator nihil hostile prospiciens, ibi cum coniuge moraretur: Capitur de repentè vrbs tota. Imperator cum familia vix elabitur: Ad prædam sparguntur milites Franci: aceruatisq; omnibus, quæ vel de apparatu Imperatoris, aut vniuersa vrbe

possent corradere, exaturati redeunt in Franciã: quem nõ longo interposito tempore Imperator Otto cum magnis copijs insequitur: Castra è cõspectu Lutetiæ Parisiorũ ponit: Fit eruptio à ciuibus: conserũt manus: cadunt vtrinq; nõnulli, inter alios nepos Imperatoris. Suburbia ciuitatis exasperat⁹ Otto incẽdit. Nec moratur Lotharius, cũ Hugone Magno, & Hẽrico duce Burgũdiæ hostẽadusq; Isaram fluuiũ insequi: vbì atrocißima instituta pugna, tam multis vtrinq; occisorum cadaueribus riuus oppletur, vt à consueto fluxu Isara impeditus, in agros sese effunderet. Hoc tam cruentum bellum, inter sanguine coniunctißimos, mirum quomodò tam acerbum contigerit? Erant enim Lotharius & Hugo ex geminis Ottonis I. sororibus nati, huius secundi consobrini. Sed quid non cogit habendi amor? qui charißimos inuicèm sæpè fratres commisit. Pacatis demùm regibus, Austrasiam, cuius causa bellum gerebatur, Ottoni Lotharius, reclamantibus multis regni proceribus de Francia, permisit: repugnante etiam Hugone Abbate, qui indè accepta occasione, regnum quæsiuit & occupauit. Nam Lotharius non indè diù conceßit in fata. Appellatus est autem Hugo per contumeliam cognomento Abbas, quòd se rebus monasteriorũ, quas plures illis esse, quàm opùs videri dixit, implicuit, seipsum Abbatem appellans.

CAPVT XIX.

SVstulit autem Otto ex coniuge filium Ottonem, & tres filias: quarum vna in Gandershem, altera in Quedelenborg præsidatum accepêre: malentes in virginea puritate seruire Deo, quàm tyrãnidi seruire maritorum. Frequentes autem sententiæ suæ, & quas imitarentur sui generis authores, plurimas, & quæ illarum sequutæ sunt exemplum, habuêre crebriores. Tertia, cùm esset inter sacras virgines in Ratißpona, incertum

habens quid sequeretur, rapta est ab Vdalrico Bohemiæ duce, qui illam coniugem deposcebat. Pater exempli perniciem detestatus, simul iniuriam reputans atrocissimam, quòd auderet vir barbarus in Imperatorem Romanum hoc, quod priuati in priuatum sine summo scelere non committerent, armauit ingentes copias, & sequutus raptorem in prouinciam eius, igne & ferro cuncta vastabat, fœdabátque. Occurrerunt Bohemi vim prohibituri: Caduntur miserè: Ipse Vdalricus ad interiora prouinciæ perueniens, raptam orabat, vt se interponeret, patrem exorans, vt generum non degenerem dignaretur agnoscere: non indecorem futurum regno, modò primæ piacula culpæ remittat. Puella ad patrem progressa, exorabat iram poneret: se, quandò ità visum superis, Vdalrico permitteret vxorem. Venit sub aspectum dux ipse, & genibus prouolutus, veniámque precatus, impetrauit. Hoc tempore idem Otto reliquias diui Stephani ex Italia productas, in ecclesiam Halberstadensem ad honorem beati martyris ibì patroni, decenter iussit collocari. Intereà oritur grauis inter fratrueles simultas, Ottonem Imperatorem, & Henricum ducem Bauariæ. Imperator, submissis qui rem per insidias agerent, capi iussit Henricum, & aliquandiù captum tenuit. Vvandali quoquè, nè quid deesset turbationis, quos pater Otto imperata facere coegit per sua tempora, nunc rebellârunt: in quos Cæsar armauit Saxones suos, & ad internecionem obuios cecidit. Ingens multitudo prostrata memoratur, triginta millia septingenti. Qua victoria exhilaratus Imperator, veniã dabat fratrueli, laxãs vincula eius, vt in reliquum tempus illum haberet obsequentiorem. Ferunt nonnulli, quod apud me fidẽ tenuem habet, hunc Ottonẽ tributo

adegisse Lombardos, vt quotannis persoluerent Imperatori tributi nomine libras auri ducentas. Id aurum fertur collegisse Wilhelmus archiepiscopus Moguntinus Imperatoris huius germanus frater, annis tribus continuatis. Indè conflatam crucem auream, qua condecorauerit vsq; hodiè ecclesiã Padeburnensem. Primùm, quis credat auri talẽta pontifici permissa? deindè, in crucem conflata? Demùm, quod est omnium alienißimum, in longinquam ecclesiam, et sua minorem, esse ea dona collata quis feret?

CAPVT XX.

INtereà Imperatores Constantinopolitani, nullo affinitatis ad Ottonem habito respectu, cùm intelligerẽt Ottonem grauißimo in Francia bello implicari, vndè se non facilè explicaret, constituerunt prouincias, quas de Italia Nicephorianis temporibus amiserunt, recuperare. Otto verò, posteaquàm Lotharingiam receptam, iniuriasq; apud Aquisgranum acceptas vltus esset, pacemq; cum Lothario rege firmauisset, veniens in Italiam, & vxorem secum ducens Theophaniam, Taurisienses attigit, quandò de leuirorum suorum impetu certior est factus. Tradunt nonnulli scriptores Ottonem priusquàm in Græcos duceret, copijs Hadriatico traductis, Sclauoniam ac Dalmatiam inuasisse, magnaq; in illis regionibus Græcorum præsidio destitutis, rerum præda, & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse: Eo cùm peruenisset, repentino tumultuarioq; delectu per omnes Italiæ regiones, ingentes copias coactas, ad diem conuenire iußit: & cum Germanorum, Gallorũ, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum, immenso exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit statiua: Quò cùm Romanorum copiæ peruenissent, datas

quoq;

quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas, in ordinem præmitti curauit regionum gnaros: facto posteà agmine profectus, non priùs quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam est ingressus. Apud Basentellum exercitus hostiles sunt obuiàm facti. Ibi instituta pugna, Græci Imperatores, Saracenos multos habuêre conductos: & cùm pugna consereretur, primi Romani, & deindè Beneuentani, signa deseruêre, nulla vi hostiles vultus ferre potentes. O viuidam illam quondàm priscorum Romanorum virtutem: O nomen speciosum in vmbra. Horum fuga conspecta, cæterorum fregit animos. Saraceni Græciq; grauiores indè incubuerunt, donèc fusæ dißipatæq; sunt omnes Imperatoris Ottonis copiæ. Quo in prælio occisis penè ad internecionem legionibus, & Romanus Imperator, & omnis Italia neruos omnes ità amisit, vt facile Græcis & barbaris fuerit, si victoria vti sciuissent, Roma omniq; Italia potiri. Hæc est illa colluuio mollißimarum gentium. Quòd si longè paucioribus ex Germania copijs fretus fuisset Imperator, non hoc Imperij detrimentum cum dedecore incurrisset: indubitatam victoriam, vt semper aliâs Maiores sui, ipseq; reportâsset. Emolliuit iam Italos clementia cæli, postquàm ille ab alto prominens fauor numinum subtractus abscesit. Otto Imperator fugiens, cùm repentè ad littus scaphæ se commisisset, à piratis quis esset ignorantibus interceptus est, inq; Siciliam perductus: sed ibi agnitus, sese Siculis, ingēti promissa pecunia, liberari, Romamq; perduci optauit, obtinuitq;: & de piratis sumptum est à Siculis supplicium. Cùm Romam peruenisset Otto, perquirendis contrahendisq; fracti exercitûs sui reliquijs diligenter operam impendit: Et quia copiarum præsidio destitutus,

in desertores signorum Romanos animaduertere non audebat, iram in Beneuentanos exercuit: etenim integris, qui turpi fuga prolapsi in vrbem redierant, cæteros addens Romanos qui arma ferre potuerunt, tanquàm hosti aliquo in loco se oppositurus, simul cum reducibus ex conflictu eduxit: & Beneuentanos adortus imparatos & nihil tale timentes, vrbem cepit, spoliauit, incendit: perq; eam occasionem absportatas diui Bartholomæi reliquias, Romam in insula Iouis primò dicta, & posteà Lycaonia locatas ferunt. Ottonem, Beneuēto deleta, in vrbem Romam reuersum, nihil præterea rerum nonnulli tradunt peregisse: Inq; decimum vsq; annum post patrem tenuit Imperium: & morbo ex labore contracto, accedente graui ignominia, quam etiam Imperatrix fertur auxisse, cùm victo illuderet, diem suum obijt Romæ, honorato conditus sepulcro apud sanctum Petrum: Anno post natum Christū nongentesimo octogesimoquarto.

CAPVT XXI.

Svnt authores, qui hunc Ottonem cùm in Italia esset, Saraceniq; in mari digrassarentur, populantes omnem Christianam ditionem, armâsse nō contemnendam classem, & obuium hostibus profectum, manus condeseruisse cum illis: tantumq; sanguinis esse fusum, vt coloratū indè magna parte mare cerneretur: sed ipsum cum toxico venenatoq; telo percussum, semper vulnus ad mortem vsq; habuisse: nec enim multo pòst tempore in fata conceßisse. Fine autem Ottonis II. ex more celebrato, Germani proceres, qui tum Romæ frequentes aderant, de successoris electione agere cœperunt: Variantibusq; inter eos sententijs, alij Henricum Bauariæ ducem, itidèm de sanguine Saxonum, fratre Ottonis Henrico natum, cuius etiam filius insequutus est Ottonem

nem III. Imperio præficere voluerunt, quòd tempora maligna virum deposcerent, insolentia Saracenorum, & superbia Græcorum vehementer de nouissima victoria in Ottonem adaucta. Alij verò non discedendum putauerunt ab recta Ottonum linea, merito ac recordatione I. Ottonis Imperatoris optimi. Non defuerunt Romani ciues, qui resumendum à Romanis Imperium, nec diutiùs exteris regibus permittendum censuerunt: Si non habeat vrbs Roma qui sine inuidia possideat, petendum aliquem ex Italiæ principibus. Inter huius autē sententiæ authores vehementissimus incumbebat Crescentius Numentanus. Cùm verò ea primùm secretis in conuētibus sunt dici cœpta, deindè per vicos & compita palàm sunt elata, perterriti proceres Germani, in Ottonē III. secundi filium, consenserunt.

CAPVT XXII.

OTto III. secundi filius, primi nepos, procerum, qui tum Romæ erant, consensu Imperator creatur. Henricus Bauariæ dux, intellecta Imperatoris morte, puerum Ottonem in Germania agentem, qualicunq; occasione in suam accepit potestatem, quô paratior illi via maneret ad Imperium perueniendi: Sed principes de manu illius puerum extraxêre. Intereà Lotharius rex Frācorum etsi antè Lotharingiam abnuisset, eamq; perpetuò Ottoni & successoribus permisisset, audita tamen Ottonis II. morte, ad eam recuperandam contendit, quô fratri Carolo dignum se principatum conferret: Virdunum cepit, & eius vrbis comitē in suā redegit potestatē, vltra etiā processurus: Cùm tamē videret totius Imperij vires sibi intētari, facilè reddidit quæ cepit. De regno aūt Francorū per ea tēpora magna contētio fuit, cū Carol⁹ Lotharij defūcti frater illud peteret, et Hugo

Parisiorum comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud sibi vendicaret. Erant ambo, vt diximus, sororibus Ottonis I. progeniti: Sed tum Hugoni regnum cessit: & post illum filio eius Roberto: sic primùm egrediens lineam Caroli Magni, in qua supra ducentos annos permansit. Otto autē puer cum proceribus, rebus Germaniæ componēdis annis vndecim intenderat: vt interim robustiore ætate accedente, par magnis in Italia rebus gerendis posset videri. Quo tempore Crescentius Numentanus consulem se titulo præferens, vrbis dominium in suam traducere curauit potestatem: Qui obsequentem sibi minùs quàm voluisset Pontificem Iohannem XV. in eam dignitatis salutisque desperationem adduxit, vt vrbe secedens, in Hetruriā se reciperet. Eò Pontifex cùm venisset, animis per vitæ securitatem resumptis, Ottonem III. Imperatorē per nuncios literásque orare cœperat, vt Sedi apostolicæ, & oppressæ vrbi Romæ opem debitam afferret. Id verò cùm resciisset Crescentius, Pontificis agnatos consanguineósque, & quosque amicos mittens oratores, apud illum peruicit, vt Romam rediret: impleuitque factas pollicitationes Pontifici Crescentius, quòd illi Romæ appropinquanti, cum senatu magistratibúsque & honoratis quibusque obuius in faciem cernuus pedes osculatus est: Introductum positúmque in sedem semper veneratione debita est prosequutus. Eius Iohannis anno pontificatus nono, Ottonem III. in Italiam primùm venisse, & à Crescentio Numentano cæterisque Romanis summa cum obedientia admissum in vrbem fuisse, tradunt Italici scriptores: erátque is regni ipsius vndecimus.

CAPVT XXIII.

QVo tempore in inferiori Saxonia Hermannus dux ab Ottone I. ad Albim constitutus, diem suum obijt, annis & virtutibus plenus: qui nobilitatem primus in suam intulit familiam, relicto filio Bennone virtutum suarum imitatore, & ditionis promeritæ iusto successore: qui accepta vxore principis, vt ferunt, Stetinensis filia, bono patre non degener filius, dignus habebatur. Mirum verò cùm per id tempus omnis illa Wandalorum prouincia idolis seruierit, Christianum principem ex gentilitate iniisse connubium. Potuit hoc suggerere pietas, vt ad Christianismum flecteret affinem suum: Potuit etiam tum ad tempus Christi iugum gens illa ab Ottone perdomita, perferre, quod posteà reieceris. Verùm ex illa qualicunque coniuge sustulit filios Brunonem, Bernhardum, Thietmarum: Bruno in teneris decessit: Bernhardus ducatum post patrem administrauit, Thietmarus comitatum: Illum arbitror Transalbinum, quem vocant Stormariæ: cui contermina est Holsatia cum Thietmarsis. Quæ tres ditiones sine controuersia ab omni retrò memoria semper Saxonibus paruerunt: Nam cum Wedekindo duce concurrerat in ea ditione, vt diximus, Albion: & post illum Carolus Magnus præfecit quendam Ottonem: post quem non alium legimus præsidem, præter hunc Thietmarum comitem, Bernhardi ducis fratrem. Adaldagus quoquè Hamburgensis pontifex ad hæc vsque tempora peruenit, vir grandæuus, & qui per annos quinquaginta trium Ottonum Imperatorum curias sequeretur, cancellariam administraret, & multa, quæ extant, Imperatorum nominibus Decreta & Constitutiones conceperit. Florebant res plurimùm Saxoniæ: nam Imperatores latè

dominantes, & frequentiùs in Italia diuersati, nullis eam impensis grauioribus onerabant. Sedit tamen aliquandiù Otto III. priusquàm in Italiam ascenderet, in Wildeshusen: ibiq́; Praecepta fecit, Constituta edidit: vt intelligerent, qui in extremo essent Imperij limite, se quoq; Imperatoribus suis curae esse. Tribuit hoc memoriae primorum in Christianismo principum Saxoniae memoriae: qui, vt suprà ostendimus, ibi vixerant & mortui sunt: Effecit quoq; hoc grandaeui senis domini Adaldagi archiepiscopi instantia, vt visendum aliquandò subditis praeberet Imperatorem, quò magis eos in fide & obedientia contineret.

CAPVT XXIIII.

QVamprimùm verò Imperator Otto Italiā pertransiens, Romam attigit, duces Capuanos Beneuentanosq́; Romanis obluctantes, armis coëgit Imperata facere. Sed tum Iohannes, qui Ottonem vocauerat, viuendi finem fecit: Nec vlla accidit, sicut fieri semper ferè assolet, cleri populiq́; dissensio in deligendo Pontifice: quòd Otto Imperator Gregorium V. sibi ex Saxonum gente propinquum, iußit, obtinuitq́; Pontificem declarari: à quo breuì pòst Imperij benedictionem diademaq́; accepit: Eiusq́; facti celebritate finita, Otto Imperator archangeli Michaelis aedem quae est in Gargano monte, votis se exoluturus, quae pridèm emiserat, inuisit: Indè Romam reuersus, breuì se contulit in Germaniam. Tulerant iniquo animo Romani, Pontificis per metum factam creationem: nec id dißimulare poterat ferox, sed ad bella mollis, populus. Quarè vixdùm Italia excesserat Otto, per Gallias in Germaniam accessurus, cùm Pontifex Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis (vt putant Italici) quàm debuit animo

con-

consternatus, vrbe clàm excessit: Et cùm Iohannis prædecessoris sui exemplo aliquandiù in Hetruria consedisset, nec illum populus Romanus supplex reuocaret, Ottonem III. *adijt in Germania sedentem. Intellexerunt verò tunc Romani, quòd ea concitus indignitate Imperator, Romam furens rediret: quamobrèm rei suæ viribus multo minùs quàm oportuerit perpensis, temerarium cepêre consilium: Etenim Crescentium curantem, & vt alij volunt, recusantem, inconditis clamoribus consulem creauerunt: permissa illi potestate: vt, nè quid res Romana pateretur detrimenti, prouideret. Isq́ue Iohannem quendam Græcum, episcopum Placentinum, literis ornatißimum, &, vt alij scribunt, pecunijs affluentem, Romanum Pontificem declarauit: Estq́ue hic Iohannes, quem alij non legitimè electum, supprimunt: alij* XVI. *aut* XVII. *inscribunt. Crescentius indè futuris prospiciens, quæ timerentur ab Imperatore, periculis, muros vrbis portasq́ue instaurauit: & moli Hadriani, castello sancti Angeli appellato, tot tantasq́ue addidit munitiones, vt posteà semper, & vsque ad hæc tempora arx Crescentij, & crebriùs quàm sancti Angeli appellaretur. Venit interim Otto Imperator, & magnis fretus quas adduxerat copijs, vrbem penè in circuitu obsedit. Tum verò populus furoris, quem creando consuli ostenderat, oblitus, pacem misericordiamq́ue Imperatoris supplex orauit: Et cùm impetrâsset, patentibus etiã Crescentij iussu portis, Germani admißi sunt. Tunc & Iohannes Pontifex præsidij simul & consilij inops, cum Crescentio se in munitißimam sancti Angeli arcem abdiderunt: de qua aliquandiù ab oppugnationibus paruo negocio sunt tutati. Cúmque obsidionem oppugnationémque longo duraturam tempore non magis*

Ger-

Germani quàm æmuli simul & perfidi, ciues ostenderent, dolo victus fertur Crescentius, quem nulla vis superatura videbatur: Spe enim salutis data, ambo vt ad Imperatorem irent, exeuntes medio itinere intercipiuntur: & Crescentius quidem captus, Iohannes oculis est orbatus. Crescentius iumento auersus imponitur, & vrbe circunuehitur: posteà eum, ludibrio eius exaturati, confodiunt.

CAPVT XXV.

GRegorius ad vndecimum, quo abfuerat, mensem restitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria vltionem sumpsit: Paulò enim postquàm redierat, eam fecit de Imperatoris electione sanctionem, quam hucusquè per annos iam quingentos seruatam videmus: Solis licere Germanis qui indè electores sint dicti, principem deligere: qui Cæsar tunc & Romanorum rex dictus, si à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur: Sintq; hi electores, Moguntinus, Treuerensis, Coloniensis archiepiscopi: Palatinus Rheni comes, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis, Rex Bohemiæ. Distincta sunt autem inter eos officia, vt tres archiepiscopi sint ipsius Imperij cancellarij: primus per Germaniam, secundus per Galliam, tertius per Italiam. Marchio camerarius, Comes dapifer, Dux portitor ensis, Rex Bohemiæ pincerna. Sed ista magis discreuit Carolus IIII. quàm sint initiò constituta, adiecitq; regem Bohemiæ. Otto autem Imperator Romæ agens, cùm de statu regni disponeret, in contemptum venit Romanorum: obsiderunt enim illum in palatio, milites quosdam illius occiderunt: vix astu & ingenio Henrici ducis Bauariæ educitur pactionibus simulatis. Romani per ætatem illam, inualidus ad arma populus,

pulus, & tamen ingenio varius & inconstantissimus, semper res nouas moliebantur: faciles ad inchoata, impotentes ad exequendum. Ottonem verò tunc in Germaniam rediisse multi tradunt. Gregorium verò statim post Imperatoris abitum diem suum clausisse. Poterat hoc non dubiis argumentis antè cognoscere, Papam Saxonem non diu victurum inter osores Italos: qui non tam vitæ reddendæ, quàm adimendæ, sunt magistri. Interìm Saxonia, & ei contermina Wandalia, pace tranquilla gaudebant: per Wandaliam ecclesiæ instauratæ, constructa monasteria, & fides Christi excreuit.

CAPVT XXVI.

HIc Otto III. *coniugem habuit Mariam, filiam regis Aragonum, fœminam sibi non satis, vt ferunt, temperantem. Iniecit oculos cuidam nobili, quē vocauit in amplexus. Horruit ille crimen, & quibus potuit verbis se de manu fœminæ excußit. Cōtempta vertitur in furorem: & crimen quod conceperat, vertit in innoxium: accusans illum apud Cæsarem, de pertentata ab illo sua pudicitia. Facilè Cæsar credidit: (vt sunt mariti in zelotypiam procliui) Iußit mox vinciri accusatum, & gladio cædi. Ille moriturus innocentiam suam Deo commendabat: vxorique questus, cum lachrymis ibat ad mortem. Caput viri coniunx rapit & amplectitur, nemine obluctante, quòd iusto dolore torqueretur: Obseruabat deinde Cæsarem pro tribunali sedentem, & accurrens acclamabat, fœmineo vlulatu postulans de iniusta & iniquißima oppreßione iudiciū: Cúmque miserabiliter eiularet, versus in eam Cæsar, ait: Quis te mulier tantoperè læsit? quis oppreßit? Tu, inquit illa, ô Cæsar: & proiecto in medium capite, Hūc, inquit,*

inquit, mihi virum per summam iniustitiam abstulisti: & in promptu tenens ferrum ignitũ, in conspectu omnium pertulit illæsa: Quàm, inquiens, ego immunis sum ab igne, tam erat maritus à crimine quod imputabatur. Stupuêre qui aderant: nam & in memoriam reduxêre qui viderant, lac pro cruore profluere, cùm miles ille gladio cæderetur. Cæsar miratus, vbi rem diligentiùs perquirit, reperit ab Imperatrice per calumniam accusatum innoxium virum: & zelans pro iustitia, reginã iußit concremari: Seq; qui præcipitâsset sententiã, magno ære mulctauit, rependens mulieri pro morte viri aliquot arces. Nec poterat diù occisor consolationẽ accipere, quòd seipsum de præcipitato iudicio seuerißimè damnaret. Nec multo pòst tempore, iterùm Romam, incertum quibus ex causis, proficiscitur. Romani verò ab illo à sententia sua per vim deiecti, imperata facere adigebantur. Igitur quem armis superare non poterãt, alio genere perditionis intentato, subuertere contendebant. Vxor quondàm Crescentij, mulier procax, Imperatoris in se animum pellexit: & perindè misso poculo, nescio in quos vsus vt prætenderat confecto, Imperatorem veneno extinxit. Mortuus est ergò Imperator Romæ: sed cadauer, exectis visceribus, vt imputribile maneret, reductum est in Germaniam. Mirum hic silentium de millesimo Christi anno, nulla solennitate, quod sit scriptum, peracto: vt ad exemplum saltem veterum Romanorum seculares ludi, qui in centesimo quoq; vrbis anno exhibebantur, tum solenniter leguntur peracti. Nam millesimus vrbis annus sub Philippis Imperatoribus multiplici pompa est celebratus. Millesimus autem Christianæ salutis annus, toto silentio dilabitur, sub Pontificio Siluestri II. & Imperio Ottonis

nis III. Iubileus autem annus necdùm venerat in mentem Pontificibus, vt eo instituto, quo præsens quingentesimus post mille peragitur, celebraretur. Bonifacius VIII. anno trecentesimo post millesimum primus illum instituit. Vtinàm solius pietatis gratia. Sed hic fuit exitus Ottonum trium, ex quibus tertium, Italici nonnulli magnæ tyrannidi inscribunt, quòd Romanis rebellantibus non cesserit, neque pepercerit.

CAPVT XXVII.

HEnricus Bauarus, Ottonis I. ex fratre Henrico nepos, origine Saxo, etsi principatum teneat Bauariæ, primus ab Electoribus in vim nouæ Constitutionis electus & assumptus est Imperator, anno post mille secundo. Nam Henricus frater Magni Ottonis genuit Henricum & Brunonem filios. Henricus patri succedit in Bauaria. Bruno rediijt in Saxoniam, & ibi parte ditionis illi permissa, tenuit Meluerode & Hogeworde, titulúmque sumpsit, vt marchio Saxoniæ diceretur, quandò titulum ducatûs Saxoniæ teneret Hermannus & filij eius. Hic Bruno genuit filiũ Brunonẽ: qui ex relicta Lupoldi ducis Sueuiæ, quæ erat filia principis de Werle, & peruenit posteà ad nuptias Conradi Imp. Bruno, inquam, secundus ex hac coniuge genuit Ludolphũ marchionẽ Saxoniæ. Erat per idẽ tempus & alius marchio Saxoniæ, Egbertus, qui magno studio cõtendit post III. Ottonẽ ad Imperiũ, sed frustratur diligẽtia Bennonis ducis Saxoniæ, & Luderi comitis fratris eius. Inter iurgia dixisse ferunt Egbertũ Ludero: Quid sibi tã acriter in prouectione restitisset: illumq; respõdisse, Ex quatuor rotis ad currũ, vix illi fuisse vnã. Processit ea res in id discordiæ, vt ab illis fratribus Egbertus opprimeretur. Qui cùm sine herede decederet, trãsijt marchio-

chionatus eius ad primum Brunonem Henrici Imperatoris patruum. Creuit autem posterorũ huius Brunonis potentia, quòd Otto III. nullo relicto filio decessit. Successêre autem & desumpsêre perinde ijdẽ marchiones vetera Saxoniæ arma, candidum equi pullum: Nam Egbertus præferebat geminos in se erectos leones. Hic ergò Henricus Henrici filius, & Henrici primi nepos, qui frater germanus primi Ottonis, primus per electionem eorum principũ, quos cum Gregorio V. decreuit, designauitq́ Otto tertius, peruenit ad Imperium, quod feliciter gessit.

CAPVT XXVIII.

SEd electio illius controuersia non caruit. Nam cùm ab Heriberto Coloniensium archiepiscopo, ex cuius ore cæteri pendére viderentur, insignia Imperialia, quæ initiò pauca fuêre, adaucta per tempus, non nisi magno labore assequeretur, à Willegiso Moguntino archiepiscopo est consequutus, vir singularis prudentiæ, fortitudinis, & religionis. Et quanuis Imperio dignissimus haberetur, contradictores tamen habuit ex regni proceribus: quibus bello congressus, illos ad obedientiam reduxit. Inter primos, quos diximus, rebellantes, erat Egbertus Saxoniæ marchio: sed ille cecidit sub duce Saxoniæ Bennone, & fratre eius Ludero. Henricus autem XII. annis praerat regno priusquàm pontificiam benedictionem postularet. Bohemia etiam tum tumultuari visa est, & ideò in eam Henricus rex duxit, armis illam redigens in obedientiam. Dux tum præerat genti, & hoc titulo ad electionem orditur admissus, si tamen initiò inter electores fuit. Nam sunt qui arbitrantur illum regem adiectum denuò electoribus per Carolum IIII. in Aurea bulla, qui ab initio ducem

aiunt

ciunt inter alios nominatum. Inter electores nouissimũ dicunt constitutum. Indè verò cùm principatus erigeretur in regnum, priorem electuræ dignitatem non amisit, sed locum suum seruauit: alioqui inter seculares electores locum haberet primum, quem nunc tribuunt ei nouissimum. In Wandalia tamen nostra ostendimus, ducem Bohemiæ per vnum ex Ottonibus regem sublimatum: quæ res testificatur, initiò Bohemiæ principem inter electores non fuisse: alioqui primus numeraretur. Sed quisquis illa ætate fuit, vel rex, vel dux Bohemiæ, factæ electioni de Henrico tum se obiecit, & rebellionem ostendit. Mira tẽporum incuria, quòd res præclaras non miserint in literas. Wandaliã quoque in principio sui regni Henricus oppugnauit: eam credo, quæ nũc Polonia est. Nã & illa genti, & linguæ annumeratur: quibus in prouincijs, & vicina Prußia, tum sancti pontifices operã prædicationis impenderunt. Sanctus Adalbertus Pragensis, quem paulò ante hanc ætatem Prußi, gens effera, trucidárunt: & nunc Bruno episcopus multis supplicijs afficitur: ità vt trũcatus manibus pedibusq́ue, preciosus Domino martyr consecratur. Per quæ etiam tempora, Henricus rex, cùm prolem nec haberet, nec habere contenderet, qui cum Cunigunda regina, in sanctimonia & tori munditia victitaret, Christum sibi cõstituit hæredẽ relinquere: Nam Bambergensium primus erexit & dotauit episcopatum, in quo constructa solenni ecclesia, nunc ipse cum coniuge quiescit. Euerhardum autem virum præcipuum, eo loci ordinari curauit episcopum.

CAPVT XXIX.

ET vt Christi religionem propagaret, Gislam sororem suam Vngarorum principi dedit coniugem:

hoc auguratus, hoc prauidens, hoc etiam curans, quod euenit, vt optima fœmina Christo virum suum lucraretur, & vt omne perindè regnū sequeretur regem suum. Itaq; baptizato principe, qui in sacro fonte nomē Stephani induit, adeò in religione profecit gens illa, vt regem illum inter sanctos ecclesia assumptum denumeret, clarescentibus miraculis, & prodentibus vitæ sanctitatem. Quo etiam tempore Benno dux inferioris Saxoniæ, filius Hermanni, in ea ditione secundus, migrauit è vita: & frater eius Luderus comes, breuì sequutus est illum: cuius vxor Emma, locupleti in patrimonio consistens, multa bona contulit in ecclesiam Bremensem: Et extat vsque hodiè insignis illius fœminæ de multis bonis inextinguibilis memoria: inter alia, quæ donauit, auri & argenti & lapidum preciosorum donaria. Fertur ciuibus permisisse pratum, non longè ab vrbe feracissimum: cuius vsq; hodiè illa præcipua est indulgentia, vt nullis ibi pecora muscis, nullis crabronibus aut vespis, vexentur. Id referunt in merita eiusdē venerabilis Emmæ. Quæ res argumēto est, si mulier ibi patrimonium haberet ad vrbem, fuisse principatus & comitatus in ditione Bremensis districtûs, vt non omnis tunc, vt modò, pagus seruiret ecclesiæ. Luderum verò maritum eius Hermanni ducis filium, Bennonis fratrē, quem comitem annales referunt, sed districtum eius non signant, Transalbinam tenuisse prouinciam coniecto, quæ nunc Stormaria, Holsatia, Thietmarsia est: Cui etiam situm Stadensis comitatus, vt posteà, fuerit coniunctus, non enuncio: Sed ex rebus coniecto, quòd in amplissima ditione fratres, non tam iniquam fecerint partitionem, quin fratri Ludero comiti plurima ditio prouenerit: quæ si tum erat Transalbina, non magnum

debet

debet haberi, si illi, vt posteà, comitatus Stadensis iungeretur: quod idcircò dixerim, vt aliquam illorũ temporum memoriam è tenebris in lucem vendicarem.

CAPVT XXX.

Bernhardus inferioris Saxoniæ dux, nepos Hermanni, ausus Imperatori Henrico rebellare, turbauit vicinas ecclesias Saxoniæ. Ex illo enim tempore, quo ille post patrem Bennonem gubernacula suscepit, nunquàm pax inter archiepiscopum Vnwanum, qui tum praeerat, & ducem extitit: Illo pro rege & ecclesiæ partes interponente, Duce autem pro suarum amplificatione rerum agente. Hæc æmulatio dum priùs occulta esset, ex hoc tempore vires accepit, & creuit in immensum. Bernhardus dux, tam auitæ humilitatis, quàm paternæ religionis oblitus, primò quidem gẽtem Winulorum (Wandalorum ea pars fuit) per auaritiã opprimens, ad necessitatem resumẽdi paganismi coëgit. Deindè per superbiam beneficiorum immemor, totam secũ ad rebellandum Cæsari mouit Saxoniam. Nouissimè insurgens in Christũ, ecclesias oppugnauit, præcipuè Bremẽsem, quæ & ditior erat eo tempore cæteris: & Hamburgensem, quæ remotior videbatur à manu Imperatoris. Huius autem impetum viri Vnwanus taliter sua magnitudine animi fregit, vt præ pudore sapientiæ & libertatis episcopi, dux, cui antè aduersatus est, deincèps cogeretur beneuolus esse ad omnia. Ergò audito Vnwani pontificis consilio, rebellis tandèm est flexus princeps. Scaldinborg supplex Henrico Cæsari dedit manus, Vnwano interueniente, Wandalis tributo subactis, pacem reddidit, Transalbinis, & ecclesiæ Hamburgensi: Ad cuius instaurationem Vnwanus post Wandalicam cladem, ciuitatem & ecclesiam

fecit nouam: Simul ex singulis congregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens fratres, vt simul duodecim fierent, qui in Hamburgo canonica degerent conuersatione, populum ab idololatriæ reuocantes errore. Ordinauit etiam in Wandaliam, mortuo Reginberto, ex fratribus Hamburgensis ecclesiæ Bennonem, virum prudentem, qui in Aldenburgo multum attulit prædicationis in populo fructum. Per idem tempus, Henricus rex Bambergensem ecclesiam illustrauit, duo addens monasteria. In monte quidem sancti Michaëlis, & ab altero latere ecclesiæ, in honorem diui Stephani iussit consecrari cœnobium: Conuertens ad honorem immortalis Dei, quod alius in superbiam filiorum erigendam conuertisset. Cunegundis regina ad hæc mirabili zelo cooperatur, præparans sibi in terra amicos pauperes, qui se recipiant in æterna Dei tabernacula: Ecclesiæ & monasterijs abundè in prædijs est prouisum. Erat Theodericus Metēsium episcopus Cunegundis frater, filij Sifridi comitis Palatini de Rheno, qui largitatem sororis liuentibus oculis perspiceret, regémque aliquandò desupèr conuenit, quòd patrimonium coniugis ità in ecclesiam pateretur abalienari: Sed obsurduit rex ad eas obiurgationes, miratus quòd vir ecclesiasticus, ececclesiæ incrementis inuideret. Tanta autem incensus est episcopus ob eam rem indignatione, vt hostiles animos ostenderet in regem, & ad hostilia peruenit agenda. Duxit in eū rex, & damna, vt fieri solet, damnis compensans, eò perduxit episcopum, vt facilè conquiesceret.

CAPVT XXXI.

CVm autem teneret Ottonum prædecessorum suorum opere Lotharingiam rex Henricus, Flandrensis

drensis comes Balduinus IIII. cognomento Pulchra barba, qui filiam teneret Giseberti ducis Lotharingiæ, arcem Valentianas præcipuam in eo regno inuaserat. Henricus autem rex in eum duxit copias, & eam, vt recuperaret, obsedit: & diù cassso labore desudãs, cùm arcem munitißimam non caperet, ab ea flexus, arcem Gandaui in Flandria circunsedit, & populata terra, aliquot primores in Flandria cepit, intraq́ Tornacum recondit. Vndè territus Balduinus, Henrico regi satisfecit, & Valentianas reddidit: datisq́ obsidibus, cum sacramento fidelitatis manus illi dedit. Imperator suorum suasione inductus, Valentianas ipsi Balduino in feudũ reddidit, vt indè seruiret Imperio, & ad omnia bella vocatus, cum certo militum præsidio adesset. Pòst etiã illi Walacras simili pacto tradidit. Sic pace composita, comes rediјt in gratiam Imperatoris. Quibus rebus ità comparatis, audit rex in Italia grauiùs quàm Imperio par esset, se commouere Græcos, adhibitis, stipendio dato, Saracenis. Mouit verò in illos Imperator exercitu validißimo, & in Campania iam grassantes prouincia expulit: sequutusq́ vsque ad nouum, quod firmauêre in Italia præsidium, Troiamq́ dixêre: Castra Hannibalis eo loco olim fuisse compertum est: idq́ nomen remansit loco vsque ad illa tempora. Eius autem condendæ vrbis in illo loco potißima fuit ratio, quòd habitatoribus Græcis, eò velut in coloniam ductis, ad præsidium terræ ferendum, & ad inuadendos fines Romanos, locus videretur opportunißimus. Quod cũ Henricus rex intellexisset, necdùm benè firmata munitionibus, vrbi nouæ castra admouit: Qua in expeditione, sunt authores, Benedictum Pontificem, quòd rem illam cordi haberet, interfuisse. Sessum tamen est ad eam

vrbem mensibus quatuor, & machinæ omnis generis admotæ: æstatis autem aduentu, quòd caumata regio habet intolerabilia exteris, Henricus rex deditionē ab oppidanis oblatam acceptans cum datis obsidibus, Romā reuertitur: ibiq; de more pontificalem benedictionē accepit, Imperatorq; est consalutatus, à populo & proceribus.

CAPVT XXXII.

SVnt qui scribunt, Henricum regem ante acceptam benedictionē in ea Italica expeditione captū ab hostibus: sed illusisse capiētibus, vt ex arce, qua teneretur, desiliens, coxam læserit, vndè per reliquū tempus claudicârit. Quod certum est, in Papia expertus grauissimum à ciuibus tumultum, quem armis magno suo periculo sedauit: Ibi poterat includi palatio aliquandiù obsessus, ibi potuit in crure lædi: nam quòd captus in carcere teneretur & elaberetur, difficile est creditu. Comitatus indè Marserborg vacabat Imperio: Huius magnam partem Imperator attribuit ecclesiæ Marseburgensi: sed quatuor arces in ripa fluminis Fuldæ dedit in feudum cuidam Burchardo, quem comitem creauit. Fertur idem Henricus, alioqui rex optimus & Christianissimus, aliquandò zelotypiæ malo in castissimā coniugem laborasse: cùm illam ex delatoribus quispiā militi putaret propensiorē, quàm Imperatori par esset. Id cùm compertū esset pudicissimæ fœminæ, quòd apud regem ea suspicione non careret, iussit igniri ferrum, & in conspectu regis candens deportauit, ostenditq; viro manus intactas: Vt à te mi, inquit, vir intacta permansi, sic ab omni mare: Pone suspicionem. Ille sanctissimæ fœminæ ad pedes prouolui incipiens, ab ea non sinitur, ve-

niam humilimè deprecatus. Interea Phrisones ab Theoderico Flandrensi, Arnulphi Gandauensis filio, oppugnantur, ad necem patris, quem oppresserant, vindicandam. Imperator illi adiungit Gotfridum quendã, quem nupèr creauerat Lotharingiæ & Brabantiæ ducem. Cumq; congreßi manus conseruissent, vox insonuit, (incertum vndè) Fugite, fugite. Non poterant nõ terreri ducales, qui se diuinitus admoneri sunt arbitrati. Ilicò in fugam conuersi, multi à paucis Phrisonibus caduntur: Dux capitur, & in redemptionem suam Imperatorem illis reconciliari instituit & perfecit, qua conditione relaxatur. Rodulphus autem rex Burgundiæ, insolentijs suorum Burgundionum fatigatus, deliberauit regnum Henrico Imperatori submittere: quod cùm proceres intelligerent, simulata illum satisfactione placantes, ab ea intentione tum reuocauerunt. Indè Imperator natalem diem Coloniæ celebrans, Heribertũ archiepiscopum, olim à se malè habitum, satisfactione placauit. Cui reconciliatus archiepiscopus edixit se propediem moriturum: quod & factum est, claruitq; mortuus miraculis.

CAPVT XXXIII.

ERat inter alia Henrico Imperatori bellum in regem Poloniæ Boleslaum, quem secundus, & vt alij scribunt, tertius Otto corona donauit. Is iugi bello tonabat in proximos Saxones: aliquandò excursionem producens ad confinia Magdeburgi. Imperator, assumpto rege Vngariæ Stephano sororio suo, mouit in Polonum, & commisso prælio, altera post Bartholomæi die, perpulit regem imperata facere. Inde Verbenam conuersus, Wandalis congreditur, qui ad mare Germanicum accolunt. Arcem Arnsborg extruens,

& duos gentis principes captos, in pœnam perfidiæ, in Zwolmerstede sublimi fecit appendi. Sed Boleslao rege Poloniæ in fata concedente, filius eius Mistiwoi rebellionem renouauit: tributa pernegabat, nec vlla curauit facere imperata. Duxit in illum quoq; Henricus Imperator, & armis perdomitum, docuit nō temnere Maiorum cōstituta. Renouabat ille Imperatori sacramenta, & iam reconciliatus, orabat auxiliū in Russos. Imperator illi Saxones permisit, quibus in societatem armorum assumptis, longa expeditione gentem aggreditur, & victor legem imponit, vt essent Christiani: Ecclesiæ tamen Orientali se potiùs quàm Romanæ Occidentali conformârunt. Memoranda plurima vidit hæc ætas. Chorizantes in Colbeke villa Halberstadensi insolenter sacra nocte Dominicæ Natiuitatis, in cœmeterio sancti Magni, iuuenes & viri cum fœminis, inconcinnis clamoribus ebrij duxêre choreas: Rogati à sacerdote sacra facturo, nè diuinum officium interrumperent, nihil fecêre minùs. Ille ad impatientiam versus, correptusq; zelo & indignatione diuinæ iniuriæ & contemptûs in religionem: Quandò, inquit, mecum diuina religio contemnitur, sit vobis circuitus ille annalis. Exindè vltio diuina cōtumaces insequitur: Sine cessatione, sine vlla quiete, per dies & noctes, absq; cibo gyrabātur: Miserū spectaculū, dum rotarētur gyrātes. Stupuêre qui viderant: Aliquot sancti viri interposita prece orabant pro illis: nihil minùs gyrabant. Sororē suā quidam extracturus de circulo gyrantum, brachium fertur euulsisse: illa perseuerabat gyrans. Impreßêre alta terræ vestigia, quod neceßè fuit. Anno demùm euoluto quieuêre. Maior pars spiritum efflauit. Pauci qui superfuêre recreati, insigni se pœnitentia macerârunt.

CAPVT

CAPVT XXXIIII.

QVo tempore, Sophia tertij Ottonis soror, in Gandersheim abbatissæ, benedictionem accepit ab Moguntino archiepiscopo, contemnens Hildesemensem suum pontificem, qui non dissimulās iniuriam perfecit, vt Henrico Imperatore interueniente, Hildesemensem suum agnosceret. Per eadem tempora Bernhardus dux Saxoniæ, cùm ad multa sibi obsecundantē haberet principem Wandalorum Mistiwoi, qui & in rebellione in Cæsarem, & in expeditione Italica cum Cæsare forti agmine sequutus est ducem, vt copijs illius ad prima semper signa pugnantibus paratissimis vbiquè vteretur: adeò se duci fecit Wandalus commendatum, vt illi cognatam suam, &, vt alij asserunt, germanam suam desponderet. Vbi verò expectabat iam propinquas nuptias, Tiadericus marchio rem interturbat, indignum asserens nobilem puellam cani permittere coniugem. Vbi cognouit Mistiwoi: Ergò, inquit, canes sumus? Ea præmia laborum retulimus? Si ergò canes sumus, rabiem exercebimus. Igitur excitata persequutione, à fide Christi pariter & ducis Wandali recesserunt: magnam stragem in Christianum populum peregerunt. LX. tum presbyteri in Aldenburgo ludibrio sunt habiti, quod in Wandalia plenius diximus: Hamburgum cum incolis excisum: Benno pontifex vix elabitur. Marchio Brandenburgensis omni prouincia exturbatur: ad præbendam in Magdeburgo indè victitabat. Dux Bernhardus arma contrahit in gentem rebellem: Imperator mittit suppetias: Congressi magno prælio decertant: Cadit Mistiwoi, & ad pristinam rediguntur Wandali tributorum persolutionem: Christi tamen religionem ex illo die in annos LXXX. non

sincerè coluerunt, magis ac magis quotidiè defluentes. Nec longum tempus in medio, cùm Henricus Imperator & Robertus rex Francorum, ambo religione & multiplici virtute insignes, & omnium seculorũ magnis principibus, si non anteferendi, tamen comparandi, apud Enosium super Karum fluuium ad colloquium conuenerunt, de statu ecclesiæ, regni, & Imperij tractaturi. & condicto super his quæ inter illos conuenerant confirmandis, etiam Papam ambo Papiæ præfinito loco desupèr alloquerentur: Idq; placitum impletur. Imperator regem, & ex illius comitatu plurimos, qui tãtùm ad demirandam vtriusq; principis curiam aduenerant, tanta liberalitate donat, vt opibus Persicis aut Arabicis possit comparari.

CAPVT XXXV.

CElebrem deindè Henricus Imperator in Germania conuentum egit principum & episcoporum, in quo multa salubriter sunt constituta, indicta principibus solenni eleemosyna, sacerdotibus Missæ, populo ieiunia, vt Deus illi seculo misericordiam impenderet. Tum sanctorum Iohannis Baptistæ & Laurentij per Christianismum sunt suscepta ieiunia. Aderat huic cœtui cum multis alijs religione præcipuis viris, sanctus Bernhardus Hildesemensis episcopus. Hunc ergò Henricum Imperatorem scriptores multis efferunt laudibus, quòd optimus Christianissimusq; princeps cum Cunegunda vxore virginitatem seruauerit: traduntq; Henricum & coniugem post obitum miraculis coruscâsse. Ab ipsis principibus ecclesiam sanctæ Trinitatis, quæ nunc iuxta vrbis Florẽtiæ mœnia arduo in colle speciosissima visitur, ædificatam fuisse prædicant. Vetusta vrbs Fesulana hoc tempore à Florentinis capta, magnum Florentiæ splendoris

doris dedit incrementum: nam ex eius vrbis populo & ruinis aucta est Florentia, & indè primùm cœpit tollere caput: quod nũc magnis principibus coæquauit, vt se nõnunquàm Imperatoribus ausit opponere. Cumq́ Henricus iam corpore fractus, paulatim viribus destitueretur, consultus à suis de successore, Conradum virum regij sanguinis & egregiæ liberalitatis & libertatis (quippe qui nunquàm se cuiusquam subiecerat seruituti, & qui sub ipso Imperatore rem diù præclareq́ gesserat, ordines duxerat, & omni virtute cum laude floreret) designat. Peragrata ergò Saxonia, cùm de Halberstadio Goslariam peteret, indè Gronden, cœpit viribus deficere: & animo composito, sacrisq́ pro Christiano ritu munitus, transiuit è seculo ad meliora. Mersburgi seruant calicem, quem libræ ferunt iniecisse diuum Laurentium, cùm Imperatoris iam mortui trutinarentur bona cum malis. Ansam ferunt tum indignantem humani generis inimicum defregisse, quandò nihil suum reperit in moriente. Cunegundis deindè post aliquot annos tumulata est cum marito, virgo cum virgine: cuius rei ferũt tum auditum in aëre testimonium, cùm vox, incertum vndè, instreperet: Cede virgini virgo locum. Res digna miraculo, in maritali toro asseruatam in finem vsq́ vitæ virginitatem. Sepultus Imperator Bambergæ in ecclesia quam fundauerat, cum consorte, quam viuens, moriens, triumphans in regno consortem meruit.

CAPVT XXXVI.

COnradus II. natione Francus, vir regij sanguinis, ab Henrico prædecessore designatus, à principibus electoribus Henrico substituitur. Quẽ verò patrẽ habuerit, annales non præferunt. Crediderim Conradi

illius

illius filium, qui gener erat Ottonis I. vt sit ex filia Ottonis I. nepos, vt sibi ratio constet eorum, qui de sanguine Saxonum hunc quoquè cum posteritate numerant. Frater illi Henricus rebellabat: sed cùm à facie eius cõsistere diffideret, profugit ad regem Vngariæ. Is venientem Christiana pietate suscepit: & in die Parasceues carnes illi proposuit edendas. Horrebat ille piaculum. Tum rex in illum conuersus: Maioris, inquit, piaculi est bono fratri repugnare. Ille admonitus, rediјt in gratiam fratris, & Nurenbergam spontè reliquit Imperio. Principio regni Conradus à Brunone Augustensi episcopo Henrici Imperatoris fratre stimulatur, episcopatum Bambergensem in irritum reuocare, quòd ecclesiasticis rebus non necessarius, & Imperio præiudicialis haberetur. Mira res, ab episcopis oppugnari, quod in fauorem ecclesiarum princeps laicus constituisset. Fecit hoc ipsum Bruno apud viuentem fratrem: sed nihil profecit. Fecit & Theodericus, quod diximus, Metensium episcopus. Sed quæ semèl Deo consecrata sunt, ad prophanos vsus neq; Henricus neq; Conradus voluerunt reuocare. Bruno tamen per visionem fratris in somnis territus, cœpto destitit. Conradus autem iam rex coniugem duxit Gislam filiam principis Wandaliæ de Warle. Qua in re pensandum, cuius tum nominis & splendoris fuerint Wandalici principes, quorum filias dignarentur Imperatores habere coniuges: quanquàm tertium hoc fuerit Gislæ coniugium: primò enim nupta est Ludolpho Sueuiæ duci: quo sine liberis moriente, nupsit Brunoni Saxoniæ marchioni, cui peperit filiũ Ludolphum: tertio loco peruenit ad nuptias Conradi regis, deindè Imperatoris, qui ex ea genuit filium Henricum post se Imperatorem. Conradus autem plurimùm affectus priuigno

uigno Ludolpho, bona multa fecit, vt obtineret prædia & possessiones, quæ illi obuenerant ex morientibus Ottonibus iusta successione, quæq; prouenerant ex Henrico nouissimo Cæsare sine prole decedente, qui cum Bauaria bonam tenuit Saxoniæ partem, eam quam Ottones Cæsares sibi retinuissent. Sic enim colligimus: Ottonem I. cùm constitueret Hermannum Saxoniæ ducem, eiq; permitteret contermina Albis fluminis, sibi ac posteris seruâsse Turingiam, Misnam, & quæ vicina sunt Herciniæ. Marchionibus autem à primo Brunone ad nouissimum prouenisse Mediterranea Saxoniæ, quæ nunc sunt ditionis Brunswiccensis. Sed tum non facilè poterat tueri Ludolphus marchio, quæ illi ab Cæsaribus prouenissent, à fratre Bernhardi ducis Saxoniæ: qui eius esset arrogantiæ, vt Imperatori etiam Henrico, quod diximus, rebellaret: nisi illi Imperator Conradus suus vitricus adstitisset. Iste autem Conradus ad Goslariam fundauit Iurgenborg, & multa prædia contulit in monasterium, quod erat in Hartesborg. Ad initium autem regni eius, Mestiwoi dux Poloniæ rebellauit, fidem Christi & regis pariter abiecit, profectusq; cum expedito agmine suorum, inter Salam & Albim magnas edidit vastitates: Subuertit ecclesias & monasteria, sacrasq; virgines polluit, multa hominum millia oppreßit. Theodericus marchio illi, nè Saxoniam intraret, obstitit. Sed cùm intelligeret Conradum se ad expeditionem parare, resedit. Sub hoc autem Ludolpho marchione creuit oppidum Brunswicum: Ibi tum ecclesia S. Magni exædificata, & diui Vdalrici. Idem Ludolphus primus fundauit ecclesiam in arce Dancquerode iuxta Brunswicum, quæ nunc est inclusa mœnibus: instituit canonicos, ditauit prædijs, & sanctis apostolis Petro & Paulo fecit

con-

consecrari: quæ nunc S. Blasij præfert patrocinium, intra vrbis mœnia, & hodiè vocant ecclesiam in Burgo.

CAPVT XXXVII.

PEr quod tempus multi Italiæ magnates & populi, coniuratione inita, sese in libertatem asserere, & declaratum Cæsarem, cùm veniret, armis repellere constituerunt. Id cùm intellexisset Conradus, (neque enim in Italia obscurum fuit) veniens in Italiam, copiosissimum duxit exercitum. Constitutum erat, vt qui coronandus in vrbem Imperator adueniret, duas in medio itinere coronas acciperet: Ex palea primam Modoëciæ, ex ferro autem alteram Mediolani ab archiepiscopo imponendam: quod ad tempora vsq; nostra seruatum videmus: nisi quòd primam accipit Aquisgrani, Romanorum ibi rex cōsalutatus: de altera Modoëcenses cum Mediolanensibus disceptauêre: sed præualuit amplitudo Mediolani. Posteaquàm verò se Imperatoris iuri is ducatus subtraxit, quid fiet, incertum est. Igitur Conradus rex Italiam ingressus, Modoëciámne adiërit, non inuenio: Mediolanum verò cùm venisset, armis est repulsus. Quamobrem agro vastato Mediolanum obsedit. Cumq; Mediolanenses ipsi obstinatis animis repellendo, obstinatiores cerneret in toleranda obsidione, suburbia incendit: non priùs indè se moturum minatus, quàm pariter incensam vrbem æquaret solo. Sed dum in die Pentecostes, quod multi tradunt scriptores, archiepiscopus Coloniensis Missarum solennia in vicina ecclesia celebraret, per spiritum vidit, Conradoq; regi aperuit, beatum Ambrosium Germanis excidium, nisi abscederent, comminari. Itaque Conradus, motis Mediolano castris, Romam veniens, aurea à Iohanne XIX. corona & Imperij titulis est ornatus. Italici proceres, quos aduersùs

Con-

Conradum diximus coniurâsse, cùm potenti Germanorum in se exercitu, vt nouerant, ducturo proprijs resistere viribus diffiderent, Vvandalorum, quos in Dalmatia commorantes Sclauos vocant, Vngarorumq́ præsidia implorauêre. Sed dum illi tardant, Conradus, qui omnia resciβet, Roma profectus, pacatam post se linquēs Italiam, in Vvandalos primò, pòst Vngaros duxit: cōpreβisq́ eorū motibus, exercitū apud Treuiros, Metēsesq́ reductū, distribuit in hyberna. Tū verò Imperator apud Treuiros cōstitutus, gloriosi facinoris occasionē est nactus. Rodulphus Burgundionū rex, qui plurimas suorum seditiones pertulerat, quod apud Henricum Imperatorem facere voluit, & simulatione suorum illusus intermisit, cùm nihil res emendarentur, apud Conradum perfecit: eius fidei regnum submittens, in illius ditionem & obedientiam conceβit: Quod regnum ab Imperatore in prouinciam redactum, Burgundia Imperialis ex hoc nomen seruauit, licèt potior illius pars ad Franciæ ditionem sit reuersa. Paruit tamen regi Burgundiæ omnis Sabaudia, & quicquid est citra Rhodanum, in quo & Delphinatus, & Valentinensis est comitatus, quæ vsq́ hodiè sunt iuris Imperialis.

CAPVT XXXVIII.

PEr quæ tempora, Kanutus rex Danorum Anglorúmque, deuotione ductus, Romam & sancta eius loca inuisit. Scribunt tamen probabiliùs alij, quòd in expeditione militari cum Conrado transierit in Italiam, reuersúsque in Angliam, filiam suam Henrico Conradi Imperatoris filio in matrimonium collocauit: Conradus autē Imperator paulò post celebratas filio nuptias, Romā iterùm venit, & vltionem de Italis rebellibus sumpsit. Ernestus autē Sueuorū (quos dicunt

Ale-

Alemannos propter Lemanum lacum, à quo tamen satis longè distant) dux, & Welpo comes, diù rebelles in Imperatorem animos obtenderunt: Sed nouissimè ad cor reuersi, eidem se submiserũt. Robertus quoq; Franciæ rex, cùm videret vndiq; Romani Imperij vires crescere, Lotharingiam non æquis oculis adspicere potuit, à suo regno, cui diù paruerat, diuelli: & Gotilo dux, qui Godfrido successerat in ea ditione, priuatam diù simultatem cum Conrado, etiam ante Imperium fouebat, vndè maximum conflari posse videbatur incendium. Sed ea fuit Conradi Imperatoris moderatio, vt omnia ea prudenter prospiciens, in ipso germine surgentia bella compreßit, pacemq; reddidit terris & optatam tranquillitatem. Per ea quoq; tempora, Bernhardus dux inferioris Saxoniæ, renouandis oppidis cum archiepiscopo, post cladem Wandalicam, pariter & muniendis instituerunt. Episcopus Hamburgi apud ecclesiam quatuor firmißimis turribus præsidium ab incursione communiuit, cumq; duce sæpè per dimidium annum eam vrbem inhabitauit, cum illo multa super statu prouinciæ colloquutus. Ibiq; regi Danorum & Anglorum clarißimo Kanuto obuiàm profecti, de communi gentium salute plurima differebant: Quæ res indicio est, eam vrbem non tum comitibus, vt posteà, esse permissam: sed ab ipso duce, qui ibi cum episcopo sæpè diuq; sit versatus, esse gubernatam. Ergò virtute regis Danorum Kanuti, & Bernhardi ducis Saxoniæ, pax solida trans Albim erat: & Libentius secundus per ea tempora archiepiscopus Hamburgensis, matricem ecclesiam crebriùs visitabat, & inprimis honorabat. Cæsar autem, dum in Polonos arma conuertit, vicinos quoq; congentiles eorum Wandalos ad iuga compulit: quorum tamen Gneus & Ana-

trog

troq́ principes, adhuc impietate gentili sorduerant. Otto autem tertius filius Mestiwoi, malè erat Christianus, & ideò à quodam Saxonum transfuga interfectus est: quæ res multorum occasio fuit malorum, cùm is filium haberet inter Saxones, qui in monasterio Luneborg, literis instaret perdiscendis. Sed audita patris morte, & literas & religionem abijciens, pessimam fecit in omni Wandalia Christianismi subuersionem: quam rem quia in Wandalia explicuimus, indè requirat qui nôsse volet.

CAPVT XXXIX.

PEr eadem quoquè tempora, Hermannus de choro Halberstadēsi, ad archiepiscopatum Hamburgensem peruenit. Is autem, non tam suo, quàm suorum curialium nomine inclaruit. Habuit enim optimos, & deindè summos viros capellanos: Sindagerum, qui posteà ex Bambergensi episcopatu peruenit in Vrbe ad summum pontificatum: & Albertum, qui in hac ipsa Hamburgensi metropolica, cum magna gloria succeßit Hermanno. Sed sub eodem isto Conrado Imperatore ante Albertum, peruenit ad archiepiscopatum Hamburgensem Alebrandus, qui & Bezelinus, vir insigni prudentia & religione singulari, & qui forenses res omninò non negligeret: Eius enim opera, & Brema et Hamburgum vrbes communitæ sunt, quod in nostra Metropoli diximus. Conradus autem Imperator, cùm Werbenam oppidum ad Albim fluuium, in solo Wandalico, iam Saxoniæ coloniam, Luitici Wandali vastâssent, in eos duxit, & repreßit. Sed necdùm venerat tempus, vt ostium salutis & fidei introirent. Imperator autem, iam omnia habens & in circuitu pacata, Henricum filium, quo legitimæ succeßionis certus haberetur, regem creat, & in pace

Christi requiescit, omnibus antè pro dignitate in Imperio constitutis: sepeliturq́ʒ in Spira, quam ipse ecclesiam illustrauit. Libet intueri statum Imperij per ea tempora. Conradus filium declarauit regem: vbì erat interim potestas electorum? num illi in concilium erant aduocandi? Poterant affuisse, sed non omnia scripta sunt quæ facta: Poterat electorum, non tum, vt modò, eximia esse potestas. Marchio enim Brandenburgensis, illa tempestate pulsus à Vandãalis omni ditione, apud Magdeburgam de præbenda victitabat. Vigebat apud Imperatores memoria Carolinorum & Ottonum, qui arbitratu suo sibi delegerant successores. In Romano autem Imperio à veteri memoria, semper felicior fuit adoptio filiorum, quàm generatio: Quocircà ad electiuam dignitatē res aliquandò peruenit, in qua persistit hodiè: vt dignißimus quisqʒ Imperio, & rebus gerendis maximè idoneus, assumatur.

CAPVT XL.

H*Enricus eius nominis III. Conradi filius, patri succedit in omni sua ditione. Miror plurimos eius ætatis scriptores, Henricum, non Conradi filium, sed generum contendere fuisse: ordiunturq́ʒ longam fabulam de Lupoldo quodam duce, quem Conradus Imperator proscripserit, isq́ʒ in nemore abuius sibi habitationē cum coniuge delegerit, profundis saltibus: Post multa tempora eò venantem Conradum Imperatorem, cùm aberrâsset, peruenisse, & filium, tum Lupoldo genitum, cùm ibì Conradus pernoctaret, de quo, quòd magnus futurus esset, cùm à vatibus & futurorum coniectoribus audîsset, cùm Lupoldum non agnosceret, exponi iußisse: peruenisse tamē iuuenem, mira seruatū fortuna, cùm adoleuisset, in regiā, & miranda perplexitate eò prouectū, vt regis filiā mereretur cōiugem, et in omni ditione succede-*

cederet Imperatori. Sed hãc fabellã conuellit magnorũ authoritas virorum, testantium, Henricum hunc fuisse Conradi filiũ, non generum: cui pater acceperit coniugẽ filiam Kanuti regis Danorum et Anglorũ. Ergò plurimorũ, & verisimiliora dicentiũ, sentẽtiam sequentes, Henricũ III. Cõradi Franci de sanguine Saxonũ filiũ, accipimus Imperio post patrẽ potitũ. Odo antẽ Campanẽsis comes, dum regnũ Burgundiæ per hæc tempora ab Rodulpho rege suo auunculo dimißũ, quòd à rege Frãciæ ipse instanter petitum non acciperet, Romanorum regi rebellat, armis recuperaturus Burgundiam, quam sibi iusta succeßione deberi contenderat. Lotharingiam igitur incursat, castella impugnat, vrbem Leucorum, quæ Tullus dicitur, fortißimè oppugnat, nec temperat furori. Gotelo dux Lotharingiæ, Romano párens Imperio, aduersùs illum exit in prælium. Odo cæditur in acie cum multis: Frãci vix pauci supersunt cædi. Ità domita Campanensium insolentia conquiescit.

CAPVT XLI.

VRatislaus Bohemiæ dux regi parére recusat, fisus & fretus auxilijs Petri regis Vngarorum: duxit in eum rex Henricus, & inexploratò montes & nemora ingrediẽs, multa ab insidiãtibus ibi hostibus pertulit incõmoda. Excurrerant pro arbitrio Bohemi, & recurrerant: Hẽrici autẽ milites, saltuũ & nemorũ insueti, cædebãtur. Ità fuit expeditio prima nedũ dãnosa, sed etiã perniciosa regi. Reuersus anno qui sequebatur proximo, iã cautior, præmißis qui itinera seruarẽt, occuparẽt, hostẽ fudit, et ad obedientiã reduxit: Coëgit enim obsides dare, ipsũq; post se Ratisponã venire iußit, ibiq; deditionẽ facere. Vngari deindè regẽ suũ Petrũ expulerũt, Ononẽ quẽdã surrigẽtes. Petr⁹ expulsus ad Hẽricũ regẽ,

quē paulò antè cum Bohemis oppugnauit, supplex confugit. Ille confugiētem non repulit. Ono minatur Henrico, quòd hostem suum refugientem exceperit, perindè se hostem illi futurum: nec minùs egit, concitò ducens in Bauariam. Albero autem marchio cùm exercitum haberet expeditum, hostibus occurrens, viriliter illos repulit, & exeuntem obuiàm Ononem prælio fudit, Petrumq́; restituit, adiuuante bona parte regni, quæ Petro regi non aduersaretur. Tumultuabantur ea tempestate apud sedem Apostolicam plurimi, cùm tres vno tempore de pontificatu ambigerent. Benedictum IX. (incertum qua causa) Romani sua sede expulerunt, Iohannemq́; Basnēsem reposuêre, Siluestrum appellantes III. is iniustè occupatum honorem, vix diebus tenuit quinquaginta: Benedictusq́; restitutus, sedem illam Iohanni Lateranensi canonico, patruo suo, vel vendidit, vel alia ratione permisit: quem Gregorium dixêre VI. Ea Henricus Cæsar, cùm illi essent nunciata, iniquo, vt par erat, animo tulit, copiasq́; in Italiam ducendas ad diem iussit conuenire, cùm Flandrensium comes Balduinus inimicos in eum animos primùm cœpit ostendere. Venit tamen Romam Henricus, turbatamq́; rem ecclesiasticam componere est annisus. Patribus quoquè non solùm Romanis, sed vicinarum quoquè ecclesiarum & ordinum, de suis locis ad edictum conuenientibus, synodus est celebrata: in qua Benedictus IX. Siluester III. Gregorius VI. sunt damnati: Solus tamen Gregorius in Germaniam est relegatus. Creatus est autem ea in synodo Sindigerus Bambergensis episcopus, cui Clementi II. nomen imponitur: ab eoq́; Henricus III. Augusti Imperijq́; titulis præsente synodo est insignitus. Tradunt verò multi, hunc Clementem Romanos, nè in errores superiori-

bus similes inciderent, iureiurando adactos habuisse, vt à Pontificum electionibus in posterum abstinerent. Interim Henricus Capuam vsq; profectus, postquàm satis prouinciam composuerat, Romam, & indè in Germaniam est reuersus. Vixdùm Germaniam Henricus Imperator attigerat, cùm Clemens pontificatûs sui anno secundo diem suum obijt, prouidentibus magistris Romanis, nè Germanus Pontifex, diù illorum ceruicibus immineret: Veneno, quod indubitatum est, perijt.

CAPVT XLII.

PRiusquàm tamen Henricus rex iret in Italiam, Constantiensi synodo affuit: vbì cunctis in se delinquentibus debita dimisit, omnibus inimicitijs sublatis, inauditam hactenùs pacem, tam in Sueuia, quàm in alijs regni sui prouincijs per edictum regiæ censuræ confirmauit: Deindè Agnetem, Wilhelmi Pictauensis principis filiam, apud Moguntiam vngi faciens in reginam, regalibúsque nuptijs apud Ingelheim sibi copulauit. Godfridus post Gotilonē dux erat Lotharingiæ: is Henrico Imperatori rebellauit. Captus autem ab illo, in castello Gebekenstein, vsque ad condignam satisfactionem custodiæ mancipatur. Interim Romanus Pontifex Clemens II. renouauit in synodo ecclesiæ Hamburgensis priuilegia, præsente & instante Alberto eius archiepiscopo. Imperatrix ex Italia descendens, apud Rauennam genuit filiam. Albertus autem archiepiscopus Imperatorem Italia descendentem vocauit Bremam, occasione data, quasi Lismonam inuisurus veniret, vel regem Danorum ad colloquium inuitaret: sed reuerà, vt ducum Saxoniæ suspectā sibi fidem exploraret. Imperator autem Bremæ regali, vt oportuit, apparatu exceptus, cur-

tem, quæ Balga dicitur, fratribus obtulit: Ecclesiæ verò comitatum Phrisiæ concessit: Indè Lismonam veniens, per insidias à Thietmaro comite, Bernhardi ducis fratre circunuētus est, sed archiepiscopi studio defensus. Quarè idem comes à Cæsare in ius vocatus, cùm se duello expurgare mâllet, à satellite suo est interfectus: cuius mortem germanus eius dux, filijq́; eius, referentes in archiepiscopum, ex illo tempore ipsum & ecclesiam ecclesiæq́; familiam, lætali sunt odio insequuti. Cumq́; pax facta vtrasq; interdùm partes conciliâsse videretur, nihilominùs tamen, qui ducem sequebantur, veteris memores odij, quod patres eorum in ecclesiam exercebant, ipsam inquietare & impugnare nō cessabant: Sed hæc in Metropoli digesta sunt pleniùs. Interim apostolica sede vacante, Romani, priusquàm de noui Pontificis creatione quicquam intentaretur, Henricū Imperatorem in Saxonia agentem adiêrunt Pontificem malo exemplo ab ipso petituri. Cumq́; rex illis satisfacere cupiens, nullum Teutonicæ gentis prælatum ad suæ voluntatis assensum posset adducere, ad Gallicos se vertit: peruicitq́; precibus Brunonem episcopum Tullensem, virum simplicem, vt per ipsius inuestituram, ad Romanum papatum promoueri pateretur: Cui per Vesontium in pontificali habitu Romam petenti, abbas Cluniacensis & Hildebrandus monachus, Soana Hetrusca vrbe ortus, fortè obuiauerunt. Vsqueadeò autem dictorū religiosorum suasio valuit, vt episcopus periculum apostasiæ, in quod inciderat, euitare cupiens, papalia deposuerit ornamenta: deduxeruntq́; illum Romam abbas & monachus peregrini habitu incedentem. Qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sententiam loquutus est, vt tam Henricum qui iusserat, quàm se, qui

qui minùs cautè præbuerat assensum, à commisso errore purgaret, cùm maximè hortatus sit, & excitauerit illos, nè sedem Petri diutiùs vacare sinerent: à quibus, annitente Hildebrando, postero die sexti mensis ab inchoata vacatione iam vltima, in Leonem IX. Romanũ Pontificem canonicè est assumptus. Is accepto ab Hildebrando beneficio gratus, Romanæ ecclesiæ subdiaconum & œconomũ cõstituit: eiusdemq́ʒ vsus consilio, Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romæ habitis, acerrimè est persequutus: seq́ʒ præbuit frugi Pontificem.

CAPVT XLIII.

DEscẽderat deindè summus Pont. Leo IX. ab Vrbe in Germaniã. Non satìs apud authores manifesta causa, nisì quòd præsumptio habet, Pontificẽ de voluntate Imperatoris constitutũ, non benè habitum inter Romanos. Erat autẽ annus quinquagesimusprimus post mille. Ea autẽ synodus apud Moguntiam est habita, præsidente apostolico Leone: Henrico pariter Imperatore cum episcopis assistente: Bardone Moguntino, Euerhardo Treuerensi, Hermanno Coloniensi, Alberto Bremensi, Engelhardo Magdeburgensi archiepiscopis, cæterisq́ʒ prouinciarum præsidibus et prælatis: In qua synodo Spirẽsis episcopus Sibico, cui adulterij crimẽ imponebatur, examinatione sacrificij purgatus est. Multa præterea ibidèm sancita sunt ad vtilitatem ecclesiæ, in quibus Simoniaca hæresis, & sacerdotalia coniugia, synodi manu perpetuò sunt dãnata. Albertus Hamburgẽsis archiepiscopus eo tẽpore, quo tam clara in ecclesia lumina fulserunt, sapientia & virtutũ merito inter omnes emicuit: Tantus apud Papã, talis apud Cæsarem habebatur, vt in rebus publicis absque eius consilio nihil ageretur. Quapropter nec in præcinctu belli Imperator sibi illum deesse

voluit, cuius inexpugnabile consilium sapè fuisset expertus, efficax ad expugnandos inimicos. Eodem tempore Imperator Henricus ingentibus regni florescens opibus, Goslariam in Saxonia vrbem mirificè ornauit, quam de paruo (vt dicitur) molendino vel tugurio venatorio, duo priores Henrici, & iste nunc tertius, in tam magnam, sicut hodiè cerni potest, vrbem bono prouexerunt auspicio: In qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit: Duas omnipotenti Deo congregationes instituit, vnam ex his donans regendam pontifici Alberto, eô quòd illi indiuiduus comes & cooperator esset ad omnia. Tunc etiam data est illi spes accipiendi comitatus & abbatias, quæ magno deindè periculo mercata est Bremensis ecclesia, vtpotè cœnobia Lauressa & Corbeia. Deindè Imperator Pannoniam petit: habuitq; in comitatu suo Leonem Pontificem Romanum, qui lætius duxit Imperatorē in Germania videre, quàm in sua sede inter aspides & basiliscos viuere. Tum autem veniens Papa Ratisponam, reliquias beati Dionysij martyris, de quibus diù dubitatum est an ibì haberentur, præsentibus Parisiorum legatis perspexit, ibiq; teneri probauit. Sanctum quoquè Wulfgangum, eiusdem vrbis quondàm episcopum, de tumùlo leuauit. Indéque Bambergam cum Imperatore transiens, priuilegia eiusdem loci à cancellario suo Friderico, qui illi in pontificatu successit, perspici, & coram Imperatore populóque pronunciari mandauit, suaq; interposita authoritate confirmauit.

CAPVT XLIIII.

PEr quæ tempora, Bruno & Egbertus marchiones Saxoniæ, Ludolphi filij, à patruo suo Henrico Imperatore tertio (erat enim Ludophus eorum pater, & iste

iste Henricus fratres vterini) ibant in Orietalem Franciam inuitati: obuij fuêre illis eorum hostes Lantgrauij Turingiæ, Wilhelmus & Otto. Commisso prælio, cadit Bruno. Egbertus hostium victor ambos capit, reducitque in Brunswicum, in arcē Dancquerode, & insigni pecunia emunctos, cùm iurâssent Imperatori, dimisit. Hic genuit reliquitque Egbertum filium, & Gertrudim filiam, quæ nupsit Henrico comiti de Northem, perduxitque reliquias sancti Autoris in Brunswicum: Egbertus filius ecclesiam sancti Cyriaci in monte à patre inchoatam, ipse perfecit. Multis tamen bellis angustatus est ab Henrico IIII. Imperatore fratruele suo. Sed hic erat exitus, vt vir fortis, qui per arma difficulter vinci potuit, per insidias opprimeretur. Nam ferunt Henricum in illum conduxisse sicarios, qui se in illius insinuarent familiam: acceptoque tempore, cùm in molendino Eysenbuttel quiesceret, ab illis obtruncatur. Henricus Imperator eius occupauit ditionem, tanquàm & ipse ex sanguine Saxonum iustè hæreditaret, quæ nouissimi essent principis: accedente feudi, vt prætenderat, reditu ad Imperium: Arcem præcipuè, quæ iuxta Brunswicum oppidum esset, Dancquerode in suam accepit potestatem, propulsa sorore Gertrude virgine, tradiditque custodiendam Bauaris. Sed illi dum abutuntur in ciues permissa potestate, odiosi fiunt. Erat qui balnea in vico publica instrueret, homo iniuriæ impatiens, qui ab illis prouocatus, noctù ignem iniecit arci, quo periêrunt custodes. Ciues accurrerant, restincto vt poterant incendio, arcem suæ fecère potestatis, & reuocatæ Gertrudi restituerunt. Illa tam insigni dote promeruit virum, Henricum, vt diximus, comitem de Northem. Erat tum vir nobilis in Wulfenbuttel Widekindus,

kindus, cuius ope & fœdere freti ciues, magna intentârunt pro Gertrude: Et hæc quidem longè post hac, quæ nunc tenemus, tempora: nunc verò per anticipationẽ commemorata, propter seriem marchionum Saxoniæ, in quam incidimus.

CAPVT XLV.

CVm Romanus Pontifex Leo apud Imperatorem Henricum III. manens, Natale Domini perageret Wormatiæ, Missarum celebratione in sancta die peracta, vt oportuit, apostolico ritu: in sequenti Luitpoldum Moguntinæ sedis Archiepiscopũ, vtpotè in sua prouincia potissimum, surrogauit officio. Cúmque peracta processione, & dicta oratione, Pontifex in sua sede de more consisteret, subdiaconus lectionem sacram peregit: quam cùm non ex ritu apostolico, sed suæ pro consuetudine ecclesiæ pronunciaret, admonitus à suis Romanus pontifex, lectorem curauit admoneri, vt Romano ritu præsente summo Pontifice pronunciaret: quod cùm ille contemneret, & iterùm admonitus perstaret, Papa expleta lectione, vocatum, ab omni officio degradauit. Archiepiscopus misso ad Papam nuncio, orabat, vt suum sibi redderet ministrum: Papa recusabat. Archiepiscopus, vt erat ecclesiasticæ disciplinæ non ignarus, dissimulauit: & lecto euangelio, cùm sacra peractio instaret, archiepiscopus in sua sede consedit, contestatus, non se posse peragere officium, nisi reddito ministro. Papa constantiam archiepiscopi perpendens, & maioribus occurrens motibus, clericum restitutum remisit. Laudanda in vtroque virtus. Impleuit enim vterque suam dignitatem. Seueritatem districtionis ostendit Papa in contumace, & lenitatem in episcopi condescensione: Ille quoquè de suæ ecclesiæ honore perseue-

ſeueranter egit, & quod voluit conſtanter impetrauit. Fames deindè multas afflixit prouincias: Multi principes periêrunt. Gotfridus Lotharingiæ, cùm ducatum Moſellanorum obtinere ab Imperatore non poſſet, rebellionem ei oſtendit: ſed miſſis in eum ducibus capitur, & vt liberetur, filium dat obſidem imperata ſe facturum. Filio autem in obſidatu mortuo, iterùm rebellat, impellens Balduinum Flandrenſem comitem ad belli ſocietatem. Palatium Imperatoris, quod erat Nouimagij, incendit Gotfridus. Albertus autem, qui ducatum Moſellanorum Gotfrido negatum accepit, à Gotfrido opprimitur. Ducatum eius Gerhardus de Elſatia, alterum Fridericus quidam obtinet: nunc mutatis titulis, de Limburgo, déque Lutzenburgo appellantur. Adhuc Leo Papa apud Imperatorem agebat: Is in Gallias deſcendens, vocato ad ſe Gotfrido, ceruices Imperatori inflexit, peregitque reconciliationem: Sed Balduinus Flandrenſis in duritia permanſit. Imperator in illum miſit exercitum. quo viſo, flexus Imperatorem adijt Aquiſgranum, & de iniuriis ſatisfecit: Sed tamen in ſententia permanſit paucis diebus. Nam non diù pòſt Lotharingiam incurſionibus vexabat, Hoium oppidum incendit. Extitit interim cauſa, qua Gotfridus de integro ſe Imperatori opponeret: Duxerat ille coniugem relictam Bonifacij marchionis in Italia: Sed illi Henricus Imperator ingreſſum in Italiam pernegauit. Imperator autem contra Balduinum Flandrenſium comitem duxit: Scaldim fluuium, Balduinum fugientem inſequens, tranſiuit, vaſtabundus incedit, multam prædam, plurimos captiuos, & inter alios Lambertum comitem, Balduini comitis ſatellitem, multos etiam Flandrenſium

sium primores intra vrbem Tornacum includit & capit. Idem posteà Balduinus cum Gotfrido, Fridericum auunculum suum obsidet in Antwerpia: sed concurrentibus Lotharingis, ab oppugnatione desistit. Intereà Romæ mortuo Leone, Victor, anteà Fridericus, homo Bauarus, surrogatur: qui Henricum Imperatorem, nè aliqua à se peteret iniqua, demulcere cupiens, Hildebrandum subdiaconum illi mittit oratorem: opportuneq; accidit, vt Imperator graui laborans morbo, quo etiam periit, Henricum filium puerum octennem, Hildebrandi cardinalis authoritate fretus, Romanorum regem ac Cæsarem dixit: quod quidem Hildebrandus, posteà Pontifex factus, in epistola ad Rodulphum Sueuiæ ducem indicat in hæc verba: Vndè nobilitatem tuã scire volumus, quia non solùm circa regem Henricum, cui debitores sumus, eò quòd ipsum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus Imperator, inter omnes Italicos in curia sua speciali me honore tractauit, quódque etiam moriens, Romanæ ecclesiæ per venerandæ memoriæ Papam Victorem, prædictum filiũ suum commendauit, aliquam maleuolentiam non seruamus. Sed Henricus III. tunc moritur, & in pace Spiræ sepelitur, cùm annis præfuisset septem atq; decem. Hic sit modus huius voluminis, nè excurrat in immensum.

SAXO-

SAXONIAE
LIBER QVINTVS.
CAPVT PRIMVM.

HENRICVS IIII. admodū puer patri succedit in regno: qui, quòd sanguine Saxonum ex patre prodierit, indè sciri potest, quòd pater in Saxonia vrbem Goslariam tantoperè decorauerit: in qua etiam frequenter commanebat, instructo palatio & venerabiliter ornato. Sed mater Agnes prudentißima fœmina, regni gubernacula aliquandiù tenuit: Erat autem filia ducis Aquitaniæ Wilhelmi, qui ordinem post se reliquit Wilhelmitarum. Nihil erat quo viri prudentia desideraretur: Omnia vbiquè pacata, nihil perturbationis: Erant tamen ex primoribus regni principibus, quibus muliebre imperium non satis ex dignitate videretur Romanæ reipublicæ: in quibus Anno Archiepiscopus Coloniensis, vir grauitate, prudentia, & virtute singulari, qui per ingenium curauit puerum regem matri auferendum, quo regni gubernacula pariter adimerentur. Imperatrix autem pueri mater, in Italiam se conferens, religiosam vitam duxit apud monasterium, quod dicitur Fruteria. Indè se Romam transferens, in sancta conuersatione vitam ibi finiuit, sepultaq; est in ecclesia sanctæ Petronellæ. Saxones interim, congregato exercitu, inuadunt gentem Luticiorum. (Lusatios nunc esse crediderim) Wandali enim fuêre in ea prouincia, quanunc est Brandenbur-

gen-

gensis marchia. Non poterant consistere Wandali in acie contra Saxones. Fugati, cæsi, capti ex his plurimi, obsides dederunt imperata se facturos. Deinde, quia puer rex in manibus erat principum, contempta matre, principes in solenni conuentu, duos per Imperium creauerunt ordinarios consules, Coloniensem & Bremensem archiepiscopos. Qua occasione implicitus Albertus Hamburgensis & Bremensis archiepiscopus regni negocijs, ecclesiam suam videbatur habere in postremis: Ducum autem temeritas per eius absentiam increuit: Iura eius imminuta sunt. Sed quæ ad ecclesiam pertinent, in Metropoli suum habent locum: Hîc verò Saxoniæ gestas res prosequimur.

CAPVT II.

Bernhardus inferioris dux Saxoniæ (nam superiorem tenuêre marchiones, & qui Turingiam habuêre, Misnámque, ac partes Herciniæ per Imperatorum vel concessionem, vel decessionem) iam in vltimis vitæ annis senex agebat: nam per annos quadraginta variè rem administrauit: filij tamen eius reuerētia modestiam præ se ferebant. Vbi verò senex concessit in fata, iam frena laxauerunt. Ordulphus ducatum, comitatum frater eius Hermannus administrauêre. Sed quæro quem comitatum? Annales non expressêre. Possumus autem illum antiquissimum Phrisiæ de Aldenborg, vel illum Stadensem, de quo plurima fuit posteris controuersia, vel illum Transalbinum Holsatiæ, accipere. Sed plurima in eam partem dicta inclinant, vt sit comitatus Phrisiæ, quem nunc Aldenborgensem vocamus. Hi principes pro adolescentia tumescentes, diu in ecclesiam & ministeriales eius, cōceptum odium dissimulare non poterāt: Aberat pastor: liberum videbatur

seuire

ſæuire in ouiculas: Sublata videbantur omnia quæ pudorem poſſent ingerere. Sed initio regni huius Henrici, cùm adhuc Agnes mater Imperatrix gubernacula teneret, ducatus Sueuiæ variè iactabatur. Obiërat Otto de Swinfurde Sueuorum dux, & Rodulphus de Rynfelde, qui poſteà ad Imperiũ adſpirauit, ducatum accepit: quod erat multorum in regno malorum ſeminarium. Eundem nanque ducatum Sueuiæ Henricus Imperator III. viuente adhuc, quem diximus, Ottone, Bertoldo comiti, qui poſteà ducatum Carinthiæ eſt conſequutus, tradito ei annulo ſuo, conceßit. Hunc annulum, Henrico moriente, Agneti Imperatrici pro documento veritatis exhibuit: & illa recognito, non habuit quod opponeret: ſatìs propenſa ad ducatũ illi permittendum. Sed præuenerat Rodulphus memoratus, qui filiam Bertoldi apud Conſtantienſem epiſcopum nutritam, raptam, an volentẽ, incertum, coniugem accepit: Cuius rei contemplatione, cùm iam Rodulphus in gratiam reginæ rediſſet, ducatũ illi Sueuiæ permiſit: Quæ res Bertoldi animum vehemẽter exaſperauit: Sed vt eum leniret Imperatrix, illi permiſit ducatum Carinthiæ: quem etiam filius æquiuocus, Henrici IIII. conceßione tenuit, cùm pater pro filio interueniret. Mutato non diù pòſt conſilio, Henricus rex Carinthiæ ducatum Ludolpho cuidam conſanguineo dedit. Tum verò Bertoldus iuſta indignatione commotus, tam in regem, quòd donatum abſtuliſſet, quàm in Ludolphum, quòd ſibi debitum ducatum poſtulâſſet, occupaſſetque, cogitauit vltionem. Intereà, quod fieri ſolet ſub nouo rege, præſertim adoleſcente, multæ fiebant in regno tumultuationes. Otto Bauarorum dux detruditur ducatu: Conradus genere Sueuus, inter nobiles de primo-

primoribus, à militibus regis occiditur: & hæc omnia in regem, quasi ille mandâsset, referuntur.

CAPVT III.

OTto ducatu Bauariæ destitutus, ad Saxones se conferens suos consanguineos, rebellionem molitur: Bertoldus in Sueuia res turbat: Fiunt motus & conuentus vtrobiq;, & in regem odia excitantur: Quæ res tam diù serpsit, vt Rodulphus quoq; de regis deiectione, suaq; surrogatione cogitaret, & satageret: quā rem posteà explicabimus. Henricus autem rex adolescentiæ vtens libertate, Saxoniam solam ex omni regno cœpit incolere, principes despicere, nobiles opprimere, infimos sustollere, venatui, lusibus, & leuitatibus plusquàm iustitiæ faciendæ: Accusatus est à multis operam impendere, filias illustrium quibusdā obscurè natis coniugio deuincire, priuata præsidia, primatibus regni non satìs fidens, instituere: quam ego tot comitum in Hercinia originem esse coniecto. His discordiæ seminarijs contigit regi plures de regno & de vita insidiatores excrescere: qui tamen cùm maturitatis plenæ necdùm attigisset annos, erant qui non tam ipsum, quàm Albertum Hamburgensem archiepiscopum culpandum putarent, quòd ex eius sententia plurimùm pendére videretur. Per quæ tempora, Detherus marchio, non suo, sed principum Saxoniæ, vt putabatur, consilio, tyrannidem in partes regis orditur: quæ tamen mox, terrestri simul & cælesti maiestate compescitur: castellis suis Bichilmgo & Schidingen à rege destructis, filio eius æquè militari viro, à proprio seruo interempto: ipso quoquè communi sorte breui per mortem absumpto. Otto erat Bauarorum dux, vir & consilio, & manu valens, genere Saxo, qui quandò & quibus meritis ad

ducatum

ducatum Bauariæ peruenerit, miro silentio transeunt annales: Sed est coniectura, quòd moriente Henrico II. Imperatore sine prole, illius fauore peruenerit ad ducatum: Sed magis arbitror, idq; coniectura propius defendo, fuisse natum ex Henrico Magni Ottonis fratre, duce Bauariæ, vndè per alium filium descenderat Henricus quoquè Imperator sine prole decedens: & in hoc Ottone propagatam accipio lineam Ottonũ ad Henricum Leonem, interueniente fœmina. Nam Leonis mater, filia Lotharij Imperatoris, matrem habuit Rixam ex matre Gertrude, filia Egberti marchionis Saxoniæ natam, & patre Henrico Crasso, qui patrem habuit Ottonem memoratum. Nunc verò accusatus apud Henricum IIII. cùm recusaret purgationem ex duello propter imparitatem prouocantis, qui genere & nobilitate nimiùm illi esset impar, creditum est, Albertum archiepiscopum Hamburgensem plurimùm ad eius destitutionem cooperatum: vt frater eiusdem Alberti Welpus, comes in Bauaria, recuperaret ducatum. Erant autem filij Cuntzonis, quem Latini Conradum appellamus. Pulsus autem Otto Bauaria, concessit in Saxoniam, & ditionem tenuit ad Weserã, olim Visurgum, cum comitatu de Northem: & ex illo multa nobilitas processit: quod suo tempore ostendemus. Hic est ille Otto, qui omnem Saxoniam secum traxit ad rebellionem aduersùs IIII. Henricum.

CAPVT IIII.

Operæprecium est intueri, qui tum fuerint principes Saxoniæ. Certè inferiorem Saxoniam ad Albim administrauit Ordulphus Bernhardi filius: qui iam filium habuit in armis pugnantem Magnum: deindè Egbertus Egberti filius marchio Saxoniæ medi-

tullia tenebat prouinciæ iuxta Brunſwicum. Otto de Bauaria ad Viſurgum dominabatur. Aderant quoquè inter primos principes, archiepiſcopus Magdeburgenſis, & Halberſtadenſis epiſcopus, non minùs tum etiam in armis quàm principes ſeculares verſati. Sed tum Otto de Bauaria cunctis erat clarior: cuius tanta fuit apud omnes authoritas, vt ſi quid regi humanitùs contigiſſet, aut ſi principum in illum coniuratio procederet, ad regni faſtigium peruenturus videretur. Id metuens rex, libenter audiuit, quendam Egmonem mediocri nobilitate virum, fortuna tenuem, qui Ottonem ducem apud regem inſimulâſſet, quòd de nece ſecum regis tractauiſſet. Otto pernegans, hominem de mendacio & regis aſſentatione coarguebat: Ille verò monomachiam duci obtulit: ſeipſum regi vadem conſtituens, vt eo duello purgaretur crimen victoris. Otto imparem, vt diximus, hominem non reſpicit, quòd dux cum latrone, primarius cum ſicario congrederetur, duxit iniquum. Et vbi detrectauit pugnam, iam quaſi conuictus de læſa maieſtate ducatu deſtituitur: quem rex Welpo illuſtri viro, Alberti archiepiſcopi, quod diximus, germano donauit. Indè incendia, neces, deprædationes, & infinita mala prouenerunt. Rex Ottonem vſquequaquè perſequutus, quàmplures eius munitiones deſtruit, prædia vaſtat, & vt verum reipublicæ hoſtem omninò delere conſtituit. Ille militibus electis inſtructus, ipſe quoquè manu fortiſſimus, & animo nimìs efferatus, vtpotè qui de omnibus fortunis & exiſtimatione dimicaret, quia iuſta acie decernere aduersùs regem non poterat, nunc præda, nunc flammis, nunc etiam ferro, quacunque ſe ſors obtulit, ſuas iniurias vlciſci ſatagebat. Ipſo deniquè mediante, non

ceſſat

cessat gens Saxonum, vt est acris animo, coniurationem aduersus regem vnanimi cõspiratione inire atque firmare, accusationes blasphemiasq; inauditas ad sedem Apostolicam de illo inferre: sociósque belli sibi ex omni regno Teutonico nuncijs & literis adsciscere. Nã primò Sigefridum Moguntinæ sedis metropolitanum, Adalbertum Wormatiensem, Adalberonem Herbipolensem, episcopos, Gebehardum Salsburgensem archiepiscopum, aliósque quàmplures præsules, & per ipsos Papam etiam Alexandrum sibi fautores efficiunt. Quidam quoquè Annonem summæ sanctitatis virum Coloniensem archiepiscopum, coniurationis conscium faciunt: quorum conspiratione rex territus, Saxonia cessit, & in alijs regni partibus rebus institit agendis.

CAPVT V.

Annus erat post mille LXXIII. cùm Anno Coloniensis & Hermannus Bambergensis pontifices, Romam missi sunt, pecuniæ indè regi debitæ colligendæ gratia: qui legatione peracta, literas Alexandri Papæ detulerunt, regémque vocârunt ad satisfaciendum de Simoniaca hæresi, cæterisque nonnullis magna emendatione purgandis, super quibus Romæ rex erat delatus. Saxones tum instant præsidia multa firmare, arces vocant, necdùm enim plurimas habebat Saxonia munitiones. Insupèr castella, quæ rex dudùm erexerat, funditùs illi conantur euertere: & in plerisque proficiunt: inter quæ præcipuum illud, quod Hartesburg dicitur, præsidium deijciunt: monasterium & claustrum Canonicorum, quod ibì erat, multa furentes audacia, funditùs euertunt: &, quod dictu nefas est, innocentis paruuli filij regis, ibì tumulata ossa eruta spargunt. Interim

Hildebrandus, quem diximus, ad papatum peruenit, Gregorius VII. appellatus, nullo regis consensu accedente: quod pro illa ætate nefas sunt arbitrati. Hic regem ad synodalia responsa deuocauit, nuncijs & literis vicißim mißis: Sed rex armis implicitus, illis synodalibus contentionibus vacare non poterat: nam magna manu vndecunquè contracta ex Sueuia, Bauaria, Bohemia, ducit in Saxones. Ad fluuium Mistrow exercitus concurrunt: & primò quidem cùm starent in conspectu acies, per communes amicos res intercepta est ante prælium: Cúmque Saxones quieti consisterent, fisi tractatibus, erant inter regios qui prælij erant cupidiores quàm pacis: renũciantq; falsò regi, Saxones ad prælium parari. Rex vera putans quæ dicerentur, iussit ad arma conclamari: & transito vado, in loco Nagelstede, imparatis superueniens Saxonibus, multos strauit: Diremptúmque est iterùm prælium interuentu Rodulphi Sueui, qui principibus Saxonum persuasit, vt regi cederent, omnia ex sententia eorũ ventura, quodq; nihil mali paterentur. Episcopi Magdeburgensis & Halberstadensis, dux Otto Bauariæ, & Magnus Saxoniæ, audiunt Sueuum: & vbi se regi præsentant, in vincula conijciuntur. Doluit Rodulphus violari fidem: vtcunq; tamen factum est, nolente volente rege, laxantur Saxones: nec iterùm se fidei regis permittunt. Romæ interim Hermannus Bambergensis episcopus, de Simonia conuictus, deponitur. Rex audiens, Ropertum surrogauit: Ea res in eam contentionem peruenit, vt Imperator Wormatiæ congregato concilio præsens anniteretur, vt ab vniuersis Germaniæ episcopis, præter Saxones, Hildebrandus quoquè Papa absens destitueretur. Oues pastorem iudicant, contemnunt, abijciunt:

unt: Mittunt epistolam, quam sic concludunt: *Quia ergò introitus tuus tantis iniurijs est initiatus, & Ecclesia DEI tam graui tempestate per abusionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam conuersationémque tuam tam multiplici infamia dehonestari, scandalúmque grauißimum imminere conspicimus: obedientiam, quam tibi nullam promisimus, nec decaterò vllam seruaturos renunciamus: & quia tibi nemo nostrûm, vt tu publicè proclamabas, hactenùs fuit episcopus, tu quoquè nemini nostrûm ampliùs eris apostolicus.* Faciebat animos permissa olim Henrico huius patri potestas creandorum Pontificum.

CAPVT VI.

EOdem anno circa decimumoctauum Calendas Octobris colloquium maximum apud Oppenheim factum est, vbi penè totius regni principes, sed maximè Saxonum & Alemannorum, regis subiectioni renunciabant: causam prætendentes, quòd à duobus iam apostolicis vocatus ad satisfactionem non venisset, & pro hoc contemptu sententiam excommunicationis à Papa in Vrbe retulisset. Henricus curauit ex synodo Wormatiæ mitti nuncium ad Pontificem: Is erat Rolandus clericus Parmensis, qui in conspectum Gregorij & cardinalium perductus, Henrici regis verbis, Gregorio, nè pontificalia exerceret, aut se Pontificem nominaret, inhibere dixit: Iußitque cardinalibus, vt alium à rege Pontificem habituri, in Alemaniam se conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia expulso, multorum Germaniæ episcoporum literæ Pontifici Gregorio suam operam & fidei constantiam pollicentium sunt allatæ: Qua impulsus causa Pontifex

Gregorius, ea in synodo Sigefridum Moguntinum archiepiscopum, & eius impietati assentientes, & subscribentes episcopos & Abbates, commißis priuauit ecclesijs. Henrico autem gubernationem, dignitatem, & titulum regni Teutonicorum & Italiæ interdixit; omnibus principibus & populis vtriusque regni, quo illi obstringebantur iuramento, authoritate Apostolica absolutis. Ferunt, initiò Henricum nuncios misisse per prouincias qui dicerent, IESVM CHRISTVM, quandò ter oues Petro pascendas commiserit, reges excepisse: Pontiféxque econtrà per literas, quæ extant, notum populis fecit: Deum in terris agentem, quandò ligandi & soluendi in cælo & terra potestatem Petro dedit, neminem excepisse: eúmque qui ligare se posse negat, quòd absolui nequeat, confiteri, sic quoquè ab omni ecclesiæ corpore sequestrari. Quibus Papæ verbis prælati, principes, & populi pars regni Teutonicorum maxima, animis ab Henrico cœperunt alienari: primique Saxones exarserunt in bellum. Post illos Metensis episcopus Henricum censuit in vim anathematis deponendum. Vndè cùm fatisceret, & iam magnum ortum videret in regno dißidium, Rodulphus, Welpo, & Theodericus primores Alemannorum duces, cum cæteris in regno præstantibus viris in id consilij peruenerunt, vt si vocatus in Alemaniam Gregorius Pontifex descenderet, Henricus illi supplex, petita, vt illi confidebant, impetratáque venia erratorum, prosterneretur: alioqui successorem illi daturos concordi conuentûs sententia sunt protestati: Iurauitque illo in conuentu principum Henricus rex, se Pontifici, cùm accessisset, integrè pariturum: Quod quidem primatibus illis adeò gratum

tum fuit, vt sponte sua responderint: Illum Romam ad Imperij ex more suscipiendam coronam, cum copijs deducerent: quibus tum Imperator declaratus, Normannos Apulia, Calabriáque, & omni terra ecclesiæ deturbaret. Acceßitque regis & conuentûs ad Pontificem ea de causa orator archiepiscopus Treuerensis. Quo instante, Pontifex Gregorius, vt Augustam prætoriam vrbem alpinam accederet, cum cardinalibus Vrbe mouit. Cùm verò se Vercellas vsque contulisset, à Vercellensi episcopo Italiæ cancellario clàm rescijt, Henricum regem hostili in se animo cum exercitu venientem, alpes transcendisse. Quamobrèm suæ consulens saluti Pontifex, in Cannossum vsque receßit, oppidum in Rhegiensi agro, quod erat Mathildæ comitissæ, apud quod nullam ab Henrico violentiam vereretur. Rex verò dolum intelligens patefactum, relicto Vercellis exercitu, Cannossum nihilominùs venit. Acta autem est res summa Pontificis grauitate, summa, sed ficta, potentißimi regis humilitate. Quo enim die Henricus Cannoßi suburbium attigit, omni deposito regali ornatu, nudisque pedibus, ad oppidi portam, introduci sperans, cum paucis comitibus est delatus: denegatúmque primo die ingressum æquanimiter tolerans, loco per noctem non mouit: & glacie ferunt, conculcatáque diù niue, per asperrimum hyemis sidus, solum in quo rex stetit vel iacuit, obriguisse: expectauitque tacitus scire, quid secum Pontifex ducere t agendum. Pontifice verò omnia differente, vt à cunctis cerneretur, veráne, an conficta esset pœnitentia, quam præ se rex ferebat, ad tertiam peruentũ est diem. cùm Henrico se miserum, infelicemq́ clamante, cui soli non vacarent veniam imploraturo Ro. Pontificis

aures, vicerunt Mathildis comitissæ, Adelai Sabaudiensis comitis, & abbatis Cluniacensis preces: & introductum regem, absolutúmque, Pontifex in sinum matris Ecclesiæ recepit. Fecit verò Pontifici rex scripto promissionem sacramenti religione firmatam, cui Mathildis comitissa & Adelaus comes, abbásque Cluniacensis subscripserunt. Posteà tamẽ substitit rex in Canossi finibus, abituro, vt putabatur, Pontifici structurus insidias, & Pontifice id verito subsistente, fatigatus expectatione rex, Papiam se contulit. Visum est ista ex Italorum narratione inserere: In qua vide prudens lector, quàm sint inconcinna multa, & à veri similitudine aliena: Ego iudicium meum volens subtraho, tibi cuncta permittens.

CAPVT VII.

Nonnulla hîc inseruntur à nostris, quæ & ipsa apud me fidem non merentur: Regem Pontificis iniuncto, per annum integrum Romæ iussum se continere, memorias martyrum in Vrbe frequentare, equum non ascendere. Quod cùm ille religiosè cœpisset implere, videntes cardines orbis, quia præ timore sedis Apostolicæ contremiscunt potestates, & sub eo curuentur, qui portant orbem, suggessisse summo Pontifici, vt deiecto degenere, qui publicam peregisset pœnitentiam, alium curaret in regno sublimari: Percontante autem Pontifice, quis dignus videretur? Rodulphum Sueuum esse prætensum: cui ilicò Papa miserit coronam, cum elogio: Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam. mandaueritque Moguntino & Coloniensi archiepiscopis, vt illum eligerent, consecrarẽt, tuerentur: omnium ignaro Henrico, donèc Argentinus episcopus, aduolans Romam, ista regi nunciaret:

ret :

ret: Qui accepta (vt putabat decorum) à summo Pontifice licentia, abire constituit: Episcopus, nè Papam alloqueretur, deterruit: Nam à Pontifice omnia contra eum esse prouisa. Ità clàm, furtimque, magnis itineribus per Italiam digressum in Gallias, indè ad fideles suos peruenisse, collectisq; viribus, se Rodulpho ad prælium obiecisse. Sed hæc, vt dixi, apud me fidem habent tenuem. Primùm, quia Pontifices non amant reges in Vrbe diuersari: nec regium erat inter altaria discurrere. Sed & Pontificis epistolæ testantur, se ad Rodulphi electionem neminem commouisse: Idq; verisimile est. Certum est tamen, non inuitum ista audisse Pontificem de Henrici destitutione, Rodulphiq; prouectione: Ait enim in epistola: Henricum pœnitentem Ecclesiæ gremio restituisse, non tamen ad regnum, à quo destitutus fuerit in synodo, reposuisse. Quod certum est, Henricus armis cōtractis, Rodulpho, quem regis æmuli regem dixerunt, in prælio se obiecit: pugnatumq; acriter, cæsis captisque plurimis: sed victoria neutrò inclinante, placuit vtrinquè, vt eius rei discutiendæ causa, vtriusq; partes oratores adirent Pontificem. Postulauit iam antè Henricus rex ab Gregorio pontifice, vt propter inuasionem regni, Rodulpho sacris interdiceret. Ad quæ Pontifex, non se posse inauditum condemnare, respondit. Venerunt ad summum Pontificem regum oratores: quibus benignè à Pontifice responsum, vt efficerēt reges ab armis discedere, donèc causa tractaretur, se confestim vocaturum conciliū. Sed priusquàm ea renunciarentur, reges reparatis viribus, iterùm concurrerunt. Cecidit Wizilo arcrchiepiscopus Magdeburgensis: Saxones terga verterunt. Dux Bohemiæ lanceam Rodulphi nactus, eam insigni munere præferri eam omnibus Bohemiæ regibus

instituit. Spoliatus hoc prælio dux Magnus, comes frater eius captus, & episcopus Wormatiensis Poppo, ex primoribus Henrici principibus cecidit. Itá penè æquata sunt vulnera & damna partium. Nouißimo inter reges prælio, Rodulphus itá vulneratus est in dextera, vt indè mortem sumpserit. Iam enim reductus in Herbipolim, magnates & episcopos suæ partis ad se iußit conuenire: & elata dextera in adstantes: Hæc est, inquit, manus, qua ego sacramenta præstiti Henrico domino meo, vobis tamen vrgẽtibus, totiès in eum infeliciter pugnaui: Ite, & implete primam regi vestro fidem: nam ego vadam in viam patrum. Sic moritur.

CAPVT VIII.

IAm profligato Rodulpho, rex Henricus acriores animos intendit in Romanum Pontificem. Vrebat animum pronunciata in synodo regis destitutio, diù dilata in eius contumeliam reconciliatio, æmuli in regnum fauor. Igitur apud Noricæ Brixiam, conuocato pontificũ cœtu de Lombardia, Italia & Germania, crimina multa intentantur Pontifici Gregorio, quòd inuasor sit Romanæ sedis, sacrilegus monachus, somniorum & præstigiorum obseruator, necromanticus, & qui malis artibus fidem Christi contaminârit: Ob quæ omnia Romana illum sede destituunt: & nisì spontè locũ vacuaret, perpetua maledictione ferire minantur. Wigbertum Rauennatum episcopum surrogant, quem Clementem III. appellant. Reliquerat autem Henricus Italia decedens Henricum filium cum copijs in prouincia, vt illam in fide contineret. Cui congressa per suos Mathildis nobilis matrona, & quæ multa in Romanam ecclesiam fecisset bona, ab illo superatur. Acceßit aliud incõmodum nobili matronæ, (Erat enim de genere Saxonum, quod ostẽdemus)

mus) quod propter religionē memoria dignū est. Obierat Bonifacius maritus eius, & Azonem Estensem recipit iterato matrimonio: Resciuit posteà Bonifacium atque Azonem tertio sibi inuicèm gradu ad matrimoniū interdicto cohærere: Qua de re consulens summū Pontificem, iussa est ab Azone discedere, & pœnitentiam agere de tam graui incestu. Ad quam obseruantiam, si nostra tēpora referimus, Ethnici videbimur. [redacted] *Tum nobilem matronam, & quæ Romanæ ecclesiæ multa præstitisset obsequia, iußit Pontifex à secundo discedere marito, & pœnitentiam incestûs agere, nulla dispensationis hinc aut indè facta mentione. Ducens igitur Romam Henricus, per Bauaros est ingressus Italiam. Mathilda autem, quicquid ex subiectis sibi populis copiarum sibi colligere potuit, misit summo Pontifici, à quo tam probè in suo casu fuit consolata. Iußit Henricus Clementem suum pontificali apparatu præcedentem ad pontem vsq; Miluium procedere: Indè in prata Neronis tum dicta, cùm iretur, structa in prælium acies præcesßit. Prior Clemens cum pompa, indè rex in subsidijs est sequutus. Appulsos Leoninæ ciuitatis portæ, quam Saxonum tunc, aut Posterulam, vocabāt, regios milites Romani sagittis, iactisque supernè lapidibus repulerunt. Quod cùm vidisset Henricus, castris loco firmatis, exercitum incendijs, ædificiorúmque demolitioni curauit intendere. Nullam vincendi spem offerri videns, post paucos, quibus aduenerat, dies cum suo antipapa Rauennam redijt: Ibiq; anno penè toto peracto, renouatis viribus, per Spoletinos ad Vrbem iterùm duxit: & Leonina per totam Quadragesimam obsessa, ea post Pascha est potitus. Est autem Leonina Vaticanum*

Roma

Romæ suburbium, in quo Papæ nunc splendet palatium: quod quidem suburbium, portis communitum, Leo IIII. de suo nomine appellauit Vrbem Leoninam. Inquinata per aliquot dies ab antipapa sancti Petri basilica, ad alteram pariter beati Pauli inquinandam accessit: ad quam binas porticus diruit: vnam à castello sancti Angeli ad Petri ædem, alteram à Tergemina porta ad sancti Pauli basilicam: Dumq; rex Vrbem circunsedit, multùm per singulos dies sanguinis est effusum. Caumatibus autem ad initium æstatis in vrbis regione, vt assolet, incipientibus, Henricus sibi timens, per propinquas Romæ ciuitates, quæ omnes ei parebant, diuisit exercitum: & Guigbertus antipapa, adulterinam Petri sedem in Tibure tenuit. Rebus ità comparatis, Henricus Clementi suo, attributo in omnes copias per hyberna dispositas imperio, ipse cum paucis in Lombardiam concessit: Guigbertusq; sacerdotalis officij immemor, circa vrbem vinetis succisis, multa à quibus ipse Henricus temperâsset, per eam æstatem hostilia commisit.

CAPVT IX.

ALio, qui sequutus est, anno Hẽricus ad exercitum reuersus, ciuitatem Leoninam iterùm per vim ingressus, & apud beati Petri basilicam desidens, omnia eius vrbis ædificia demolitus est. Per quod tempus, nullo propinquo ab vrbibus & castellis Romam adeunte, nullo etiam exeũte, Romani ad maximam calamitatem sunt perducti: & fames, quod necessè fuit, asperrima superuenit: Quibus malis euenit, vt multi emigrantes nunquàm sunt posteà reducti. Quæ cùm Robertus Guiscardus Normannus à Pontifice intellexisset, præfecit rebus Dalmatiæ Boëmundum filium, & vxorem ducens, se contulit in Italiam. Interìm Henricus, siue quia Roberti

ti Normanni reditum in Italiam habuerit exploratum, siue quia dolos viribus efficaciores existimauerit, per Cluniacensem abbatem, virum celebris sanctimoniæ, pōtificem Gregorium, cui ille esset deditissimus, orauit, vt se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret, fore pollicitus, vt Imperator ex solenni more declaratus, in Alemaniam cum omnibus copijs reuerteretur. Eodemq; die, fide publica per patentes literas data, omnibus qui vrbem accedere, aut indè exire, & in agro obuersari vellent, mirabilem voluntatis conuersionem ostendit: Cuius facti fama omnem per Italiam vulgata, effecit, vt Guiscardi in colligendo ad Vrbem ducendi exercitu, refrixerit diligentia. Romanus verò populus, malis, quæ tribus annis continuis tulerit, Pontificem, vt patriæ compateretur, miserereturq;, fatigatus orauit: Gregorio, quod petebatur, spondente, dummodò Henricus errata corrigeret, & debitam Romano Pontifici obedientiam promitteret. Probibita est Henrico, quam per simulationem illam quærebat, malignandi occasio. Largitione enim multa vsus, corruptos ciuitatis primores, in suam aduersùs Pontificem amicitiam pellexit: Ventumq; est à multis Romanæ vrbis primarijs in id impudentiæ, vt pontifici in faciem dicerent: Non esse Henrico regi, etiam si priùs Ecclesiæ non satisfaceret, coronam & declarationem Imperij denegandam. Quod cùm vidisset Pontifex, de Romani populi cōstātia diffisus, in castellum Crescentij cum domesticis se recepit: Rusticus verò, eius ex fratre nepos, se cōtulit ad Septemsolia, arcem tunc castello Sancti Angeli nulla in re munitioribus inferiorem. Vixq; Pontifex imminens (vt est ratus, & quod est posteà factum notorium) euaserat periculum, quandò Henricus à coniuratis introductus, Guiber-

Guigbertum Tibure accersitum, in Lateranense patriarchium intrusit. Cumq; nullus vel cardinalis, vel episcopus ex gente ecclesiaq; Romana, vt illum ex more benediceret, adduci posset, Bononiensis, Treuerensis, & Mutinensis pseudo episcopi, cæremoniis in eum, Romanis Pontificibus adhiberi solitis, sunt abusi. Per solēnia postmodùm paschalia, quæ proximis sequuta sunt diebus, adulterinū Imperatorem antipapa coronauit. Populus verò omnis vt regi satisfaceret, ad obsidionē arcis Crescentij est conuersus. Cepit verò Henricus sedem sibi & statiua militibus apud Capitolium, nō parua parte tunc in integrum restitutum: Et Romani rebellionis principes, cùm Pontificem castello deturbandi munitissimo nullam cernerent spem præberi, clauserunt muris ad vias arum exitus in repagula excitatis. Henricus interim familiæ Corsorum, tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat, ædium partem Capitolio subiectarum euertit: expugnandaq; Septemsolij arce, maximos adhibuit conatus. Id verò Lucij Septimij Seueri Imperatoris opus, reliquiæ cuius contra monasterium beati Gregorij cernuntur, trinos habuit subinuicèm suprapositos columnarum ordines: quarum inferiores solo inhærentes, ea erant sublimitate, vt nullis scalis possent superari, nec pro sua crassitudine, ferro, ignéve corrumpi. Admouit tamen propiùs Henricus machinas, & quasdam columnas vetustate debiliores mouit, vt sibi timens Rusticus deditionem facere cogeretur. Erat verò adhuc opus visu speciosum, cùm contignationes marmoreis trabibus factæ, cubicula & triclinia haberent ornatissima. Sed quid non potest æui longæua vetustas, & perpetuus cælorum cursus?

CAPVT X.

Ro-

Robertus intereà Guiscardus Normannus, harum rerum factus certior, ingentes copias, quas liberando Pontifici comparauit, via Latina deduxit ad Vrbem. Hic verò quis fuerit, & vndè venerit, in Norwagia sumus exequuti. Henricus, cùm id resciſſet, ignorantibus tamen Romanis, Vrbem ciuibus permiſit tutãdam: Ipse cum antipapa conceſſit in Vaticanum: Nec diù moratus, via Caſſia magnis itineribus contendit Senas: Nec citiùs Guiscardus Romana mœnia, quàm ille dictam vrbem, contigit. Ciues Guiscardo portas clauſerunt, magnifica verba præferentes: Se cum ſuo Pontifice facilè conuenturos, copijs illius opùs non eſſe, rediret in ſua: non ingratos ſe futuros illius obſequijs. Ille autem verbis verba rependit, & cùm ab amicis Pontificis, porta Flumentana, indè dicta Flaminia, nũc de Populo, panderetur, per eam ingreſſus, incendia fecit à Campo Martio, vſque ad ſanctum Silueſtrum, & Laurentium in Lucina: quæ hodiè vaſtata cernuntur. Ciues armati ſe obiecerant: ſed non poterant eſſe pares copijs illius. Ille per Eſquilias duxit ad Lateranũ, ibi aliquandiù deſidens, ſi fortè à ciuibus liberandi Pontificis mentio fieret. Conſederant illi armati ad Capitolium, quam etiam regionem Henrici milites, dum adeſſent, tenebant ſtatione. Abeuntes autẽ de more ſuo, incenſam relinquebant Vrbem: Quotidiè prælia ad Amphitheatrũ. Cùm aũt ciues nullam pacis facerent mentionẽ, Guiſcardus armatis copijs per mediã Vrbẽ contẽdit ad Hadriani molẽ, demolitoq; muro quẽ fecerant ciues, eductũ Pontificem, ſecum perduxit in Campaniam: ibique breuì pòſt finijt. Hæc eſt illa vrbis Romæ vaſtitas, quam non anteà Gothi, non Wandali, non Saraceni, ſed partes Pontificis fecêre Normanni: vt non iam vlla ſit ſpecies veteris

Romæ,

Romæ, sed vmbra quadam nō magnæ partis: nisi quantum ætate nostra cardinales, excitatis magnificis ædibus, eam renouant: quod magis atq; magis per singulos dies crebrescit. Per quæ tempora Saxones & Sueui, quos Alemannos vocant, colloquium habuêre in Orientali Francia de rebus regni: cùm & Imperator diù abesset, & malè meritus de summo Pontifice, dudùm regno destitutus haberetur: Initoq; consilio, Hermannum quendam Lotharingiæ ducem, cui nemo ætate illa bellicis in rebus, aut magnitudine opum potuit comparari, regem Romanorum declarauêre: dederantq; illi Saxones arcem ad oppidum Isleue. Ibi quoniam allium abundat, Imperatorij illum per contumeliam appellauêre regem Alliorum. Multa interim prælia inter Conradum ducis Bohemiæ fratrem, & Lupoldum marchionē in superiori Bauaria: deindè inter Bauaros & Sueuos, juxta Danubium: vbì Palatini comitis Cunonis filius in acie cecidit.

CAPVT XI.

Annus erat post Christum millesimus octuagesimusquintus, cùm Henricus ex Italia descendit, synodum indixit Moguntiæ: ibique episcopi rebelles Imperatori & suo antipapæ, deponendi iudicātur: alijq; in eorum locum surrogantur. Aderant legati adulterini Pontificis, vt res legitimum ordinem habere videretur: nonnulli pontificatu dignißimi, illo tamen ordine malè ingreßi, perueniunt in sedes suas. Imperator descendens per prouincias, quæ per absentiam eius lōgæuam fuerant innouata, suum in ordinem restituit. Saxonum principes non reluctantur: pacata videbantur omnia, cùm marchio Saxoniæ Egbertus, Imperatoris propinquus, rebellionem resuscitauit: sed non latè illa manauit:

Aequus

Aequus iam videbatur in ea parte Imperator, qui consensit conuenire ex prouincijs doctißimos, qui de iure duorum, qui se pro summis pontificibus gerebant, disquirerent. vndè omne Imperatoris factum pendere videbatur. Conuenêre pontifices, & secum vndecunq; viros traxêre doctißimos. Cœpit ventilari causa: Iure, an iniuria, Henricus rex ab Hildebrando tunc Gregorio VII. excommunicatus, & regno destitutus videretur. Erant qui in vtranque partem sentirent. Capita sententiarum resederant apud Vveßilonem Moguntinum, & Gebehardum Salsburgensem archiepiscopos: cùm sentiret Salsburgēsis, Imperatori, sicut omni Christiano, parendum Romanæ synodo, & eius euocationi: quam cùm contempsisset, non posse videri per iniuriam in regem prolatam excommunicationis, & crescente contumacia, etiam destitutionis sententiam: Moguntino verò contrà asserente, regem magna suarum rerum parte spoliatum, magnis prouincijs destitutum, nō oportere illo in tempore iudicari, priusquàm ad sua restitueretur: Quæ contradictio tam diù valuit, vt Vveßillo in sua sententia perdurans, à legatis Rom. pontificis, qui aliquandò accesserant, de hæresi notaretur: Et excreuit serpendo diuersitas, vsq; ad Henrici ab Imperio destitutionem, quam suo loco commemorabimus. Interim Henricus rex, cognito quòd Saxones & Sueui, regem sibi Hermannum Lotharingum acciuerint, infesto exercitu petit Saxoniam. Obiecêre Imperatori Saxones, quas poterant vires: sed iusta acie congredi vitârunt. Et rege declinante, vocatis Sueuis, exercitum conscribunt, Vvirtzeburg (quæ nunc Herbipolis collato ex Græcis & Latinis vocabulo dicitur) in orientali Francia vrbem obsident. Imperator cum copijs aduolat, vrbem obsidione so-

 ne so-

ne soluturus. Illi conuersi, regem acie excipiunt. Graue quidem prælium, sed neutrò inclinante victoria, digressi sunt. Saxones & Sueui potiuntur vrbe, Imperatoris episcopum reijciunt: Alberonem reponunt ab ipso destitutum. Sed cùm rediissent in sua, Imperator, vrbe eiecto Alberone, rursùs Meinardũ suum restituit. Hermannus aũt, quem regem creauerant, cernens Henricũ inualescere, deposito regis nomine, Hẽrico recõciliatur: & breui pòst in obsidione castelli, ictus lapide interijt. Hic est ille Hermannus, quem per contumeliam Henrici milites Allium, ex memorata causa, cognominauerunt.

CAPVT XII.

Mortua deindè non longum Imperatrice Berta, quæ filia erat Ottonis Italici, non diù moratus Henricus Imperator, nuptias secundas Coloniæ inijt, celebrauitq́: & duxit relictam Vthonis marchionis, filiam regis Russorum, pudicissimam fœminam: sed de qua Hẽricus posteà malè sentiret & loqueretur. Nec mirum debet videri, Russorum regna ad Teutonas mittere nuptam. Nam Sigebertus, memorabilis scriptor Gallicus, testis est, hoc Henrico imperante, duos Rußi regis filios de regno contendentes, eousquè processisse, vt pulsus alter, Henricum adierit, se, regnumq́ subijciens Imperio, si armis illius reduceretur. Sed tanta erant in visceribus Romani Imperij bella, vt externis Henricus vacare non posset: & erat via per Polonos fœderatos, si non subditos, in Rußiam perueniendi. Erant tum in regno Egbertus marchio Saxoniæ, qui Imperatori malè paréret: Sed ille se muro continens defendit. Obsidione firmata, multi milites ad vicinum Natalis Christi diem abiérunt ex castris. Erumpens Egbertus, cùm hoc non ignoraret, stragem peregit: in qua episcopus Lausanus,

sanus, qui lanceam Imperatori prætulit, fertur cecidisse. Captus hic quoq; Liemarus Bremẽsis archiepiscopus, qui tũ Imperatori, vtpotè vir Bauarus, militaret. Cepit aũt illũ Luderus, qui posteà dux Saxoniæ, deindè etiam Imperator est factus, adolescens tũ egregiæ fortitudinis: qui posteà duxit coniugẽ Rixã, Gertrudis, quæ soror erat memorati Egberti, filiã, cum qua magnã Saxoniæ partem accepit in dotẽ. Captus aũt archiepiscopus Bremẽsis, pro sua redemptione dedit Ludero Aduocatiã Bremensem, cum trecentis argenti marchis. Indè arbitror enatũ ius, quod posteri huius Luderi ducis, in vrbem Bremensem vendicare solebant. Egbertus aũt comes, non longè pòst in molendino quiescens, à superuenientibus Imperatoris militibus opprimitur: siue, vt ab alijs traditur, (quod suprà significauimus) à sicarijs, qui se in illius familiam contulerunt, ab Imperatore ad eam rem conductis. Quo etiam tempore, iunior dux Bauariæ fertur se in peregrini habitu in Italiam contulisse, motus virtute insignis fœminæ Mathildis: cuius viduatum esse torum audiens, adspirauit in eius nuptias, & vt ferunt, assequutus, ad eas peruenit. Mira fœminæ virtus, quam summi pontifices venerabantur, principes de longinquo admirabantur: cuius etiam desiderio, hic ex Bauaria in Lombardiam transierit, vt coniugem mereretur.

CAPVT XIII.

Operæpracium est agnoscere, quæ & vndè fuerit illa Mathildis, quam Italici scriptores multa laude efferunt, quod rarò præstant exteris: originem tamen eius illi non attingunt. Multa obsequia impenderat illa Romanæ sedi, multas pro sua fortuna operas & impensas fecerat conscribendis & alendis pro summo pontifice exercitibus: Sed non potuit tũ in vicem

gratitudinis tertio affinitatis gradu, ad matrimonium, vt diximus, dispensationem impetrare. Ea tum erat temporum obseruantia, vt ne vllus sermo de dispensatione fieret. Nostra sunt tempora liberaliora, nescio si meliora: quandò vna puella tertium, vt dicitur, experitur maritum, primis duobus superextantibus: quandò summorum pontificum sanguis, ex archiepiscopatu in cardinalatum, & ex illo gradu in secularem ducatum perducitur. Ad Mathildam reuertamur: Ea fuit Egberti marchionis Saxoniæ filia, nouißimi Egberti, quem in molendino cæsum diximus, germana, incõparabilis prudentiæ, religionis, & pudicitiæ fœmina: quã pater eius Bonifacio in Lombardia comiti tradidit virginem. Quo mortuo, cùm Azonem Estensem, tertio gradu cõsanguinitatis priori cohærentem, acciperet, quanuis ignorans id iniret coniugium, volente pontifice, ab illo declinauit, & in sanctimonia permansit, donèc à Bauaro, de quo quidam sunt authores, peteretur: non aliena à cognatione Henrici Imperatoris. Nam Henrici huius pater Henricus III. & Ludolphus Mathildæ auus, vterini erãt fratres, ex Gisla Conradi Imperatoris coniuge: quæ pridem ex Brunone habuit filium Ludolphum Saxoniæ marchionem. Hæc ergo fœmina, & generi suo præstitit, & religioni, vt Henrico grassanti se quàm frequenter opponeret. Hac quoquè vice, cùm Italiam peteret, ab ea Mathilda exercitum illi obijciente remoratur, nè ex Longobardia in reliquam Italiam proficisceretur. Mutinam tamen cepit Henricus. Prodigium tum visum in aëre interpretantur. Vermes muscis deductiores, tanta multitudine volitabant in aëre, eaq; craßitudine spatium occupabant, vt manu vel virga tangerentur, vt etiam mille passus in latitudine, & duo vel tria in longitudine

dine implerent: Portendi putabant expeditionẽ in terram sanctam. Intereà Conradus Henrici Imperatoris maior filius, iuuenis modestissimus, & qui regno, etiam Imperio dignissimus videretur, patris mores & vitia detestatus, abijt à curia indignabundus, fœdam patris conuersationem magis secùm quàm apud vllum accusans. Contendit in Italiã, & ibi Mathildæ optimæ fœminæ, & amicorũ, honestã gubernandi rationẽ inijt, sub nomine regis Italiæ: Paruit enim magna Italiæ, & præsertim Lõbardiæ pars Imperatoribus à memoria I. Ottonis. Dudùm enim illum pater creauerat regẽ, sed nunc à moribus eius abhorrentem contempsit: coronamq́; dedit iuniori Henrico, qui posteà patrẽ destituit Imperio. Conradus autem in Italia vixit annis nouem, ea modestia, vt rex haberetur & esset: nulli tamen grauis imminebat. Venientes à patre milites honorificè excepit: nullum se coram malè de patre loqui sinebat, semper illum patrem dominum Imperatorem appellans. Per quæ tempora Ladislaus Pannoniæ, hoc est, Vngarorum, rex, vita excessit: adeò moribus & vita probatus, vt inter Sanctos referri mereretur. Guelpus deindè dux, aliquandiù extra gratiam regis, Noricorum siue Bauarorũ ducatum amissum, reconciliatus Imperatori, denuò recepit.

CAPVT XIIII.

IMminebat per ea tempora gloriosa illa in terram sanctam expeditio, quam Vrbanus pontifex in Franciam descendens, Claromontano concilio excitauit. Armata sunt multa Christianorum millia, principes nonnulli, in quibus præcipuus ductor Godfridus dux, materno genere Lotharingiæ: nam pater eius comes erat Boloniæ. Appellant verò ducem Bulioni, qui nunquàm erat ducatus. Sed cùm locum illum Godfridus teneret, &

materno, vt diximus, sanguine Lotharingiæ ducatum tangeret, dux Bulioni appellatus est. Erat enim eius mater soror Godfridi Gibbosi ducis Lotharingiæ: quanuis Sigibertus Gallus contendat, illi ducatum Lotharingiæ esse datum ab Henrico IIII. Imperatore. Erat enim vir ad arma egregiè instructus, & auxilio venit cum copijs Henrico, cùm ille repetito aliquot vicibus prælio aduersùm Rodulphum Sueuum pugnaret. Sed, quod in laudibus Godfridi præcipuum est, cùm concionante summo pontifice expeditio sancta à multis principibus & infinito esset populo suscepta, Godfridus cum fratribus Balduino & Eustachio, omni patrimonio diuendito, in eam se contulit expeditionem, militibus, quantos poterat, ex ære perarmatis, & in longinquam & diuturnam expeditionem sumptis viaticis. Quo autem ordine in terram sanctam peruenerit, quæ & quanta ibi gesserit in ipso itinere, & in Palæstina, quomodò Hierosolymam receperit, firmauerit, reliquerit, quia multipliciter in literas missum est, & iam nouißimè à Sebastiano Brant disertißimè in opere, quod Romanorum regi Maximiliano dedicauit, commemoratum est, & nostro longè alienum est instituto, relinquamus, ad Imperatoris Henrici IIII. acta reuertentes. Is cùm diù abfuisset, anno tandèm septimo ex Italia regressus, Ratisponam se contulit: ibiq; Iudæos, qui inuiti baptizati erant, permisit ad Iudaismum redire, quandò nullo Christianitatis charactere erant insigniti: Corde enim creditur ad iustitiam. Circa Calendas autem Decembris colloquium habuit cum principibus Moguntiæ de pace & vnione: & proximo anno eodē in loco cùm pulsi essent Iudæi & rebus exuti, cùm quæstio de facultatibus eorum, quæ multæ fuissent, ageretur: archiepiscopus, cùm

cùm cognationem suam indè culpatam tutari vellet, nec satis posset, cum eis profugit in Thuringiā: nam dicebatur & ipse gustâsse de præda. Vndè Imperatori rebellionem quandam ostendere voluit ex proxima Saxonia: sed pacatis vtcunquè rebus, qui cæsi erant Iudæi, suscitari de morte non poterant, prædam viui partiuntur. Interim inualescit indignatio inter regem & reginam, quam ille cœpit exhorrere. Illa autem, pessimo relicto marito, Romam contendit: ibiq; conuocato concilio, de crimine pessimo Imperatorem accusauit. Vrbanus pontifex excommunicationem in eum renouauit. Illa verò, dimisso rege, reuersa est in Russiam: ibiq; in sancta conuersatione honestarum, quas aggregauit, personarum, Domino seruiens, mater effecta multarum in Christo filiarum, feliciter consummauit. Wigbertus infaustus Henrici pontifex, ad hunc vsque annum, hoc est, centesimum post mille, durauit, sæpè deplorans secum inter amicos, quòd infelicis loci subiërit fortunam, vir vtiquè ingenio, vita, & nobilitate, facundia & omni virtute satis præditus: sed qui non legitimè ad pontificatum se passus est impelli.

CAPVT XV.

QVo etiam anno interijt Conradus rex Henrici filius in Italia, Mathildi consanguineæ grauissimæq; fœminæ adhærens: cuius consilio & auxilio honestissimè vitam traduxit: vxorem penè inuitus ducens ducis Siciliæ filiam, qua cum continentissimè vixit, monacho similior quàm regi. Testati sunt qui defuncto aderant, cùm veneni sumpti esset suspicio, crucem se in eius brachio vidisse. Eo tempore Henricus Crassus, Ottonis Bauari filius, in Phrisia cæditur cū alijs multis, volens infrenem populum ad iuga perducere. Sed non est

datum equestribus in palustri terra superare. Fama recepta Hierosolymæ miro modo affecit homines præsertim per Gallias. Alij se somnio admonitos, alij visione, præferebant terram sanctam petere. Rusticanus populus facilè inuitatur, quòd ciuilibus in regno diù malis attritus, nusquam meliùs quàm extra patriam habiturus sibi videretur: ità fame, peste, incendijs, vexati sunt. Circa Niueruã illo tẽpore mirabile genus morbi innotuit. Tacti homines igne inuisibili ardebãt, qui facilè penetrabat præcordia. Alij pedes, alij manus ea occasione præciderant. Franci, Saxones, Bauari, Sueui, admirantes cuneos transeuntium in terram sanctã Gallorũ, partìm irridebant, partìm etiam indignabantur: ipsi domesticis diuisionibus afflicti, propter sacerdotij & regni diuisionem. Multa in sole signa, plurima in cælis, multotiès in aëre conspecta terruêre mortales. Tum multi signum crucis sibi cælitùs impressum ostendêre, cui non dissimilem rem nostra vidimus ætate: sed fabulæ se multæ veris rebus immiscuerunt. Intereà summus pontifex Paschalis, omnium orthodoxorum pontificum Romæ congregato concilio, hæresim illorum temporũ, quam fouebant, qui Henrico adhærebant, damnauit: Ipsum Henricum anathematizauit, prædecessorum suorum confirmans sententias. Cuno Ottonis Bauari filius, de magnis principibus vnus, dum iter agit, per insidias interimitur. Frater ei fuit Henricus Crassus, nupèr, vt diximus, in Phrisia cæsus. Otto enim inter primos in Saxonia principes, dux erat, qui sub rege primas in prouincia partes habuerat. Erat hic Otto, vt diximus, origine Saxo: sed dux factus Bauariæ, ab Henrico IIII. est depulsus, quòd duellum detrectaret. Filij eius Henricus Crassus, qui occisus est in Norden in Phrisia, pater Rixæ Imperatricis.

Cuno

Cuno comes de Bichiling, nupèr in itinere cæsus: & Sifridus de Bomeneborg pater iunioris Sifridi. Quatuor deindè filias idem Otto habuit. Vna fuit mater Conradi de Wittin marchionis, Secunda mater Friderici de Arnsberg, cuius vnam filiam duxit Gotfridus de Arne, pater comitum Henrici & Friderici de Arnsberg: Secundam duxit Otto de Cappenberg: cuius filia Heilica, vxor Eilmari, mater fuit Henrici & Christiani comitum de Aldenborg, & Ottonis præpositi Bremensis. Tertia fuit vxor Hermanni de Caluele, quæ genuit Ottonem & Henricum comites de Rauensberg. Quartam deduxit quidam seruus. Quilibet autem fratrum filiorum Ottonis ducis, in comitatu vnam curiam habuit. Henricus Crassus curiam de Alerstede: Cuno, quæ dicitur Koninghoue, in villa Herseuelde: Hic fundauit Katelenborg, & eandem illi dedit claustro. Sifridus habuit curiam Heluelde, quam filius Sifridus dedit monasterio Amelsborne. Hæc idcircò, vt cognationem veterum de Saxonia principum agnoscamus: Qua in re videri potest, neminem totius ducatûs Saxoniæ tum titulum habuisse: sed quisque suæ partis, quam tenebat, iura defendit: Nam successores Hermanni inferiùs iuxta Albim fluuium tenuêre ditionem: quorū nouissimus Magnus, statim commemorabitur.

CAPVT XVI.

HEnricus marchio in Saxonia magni nominis, vir potentissimus, incertum an de Brandenburgo, quæ tum ditio, in solo licèt Wandalico, annumerabatur Saxoniæ, per hæc tempora vitam finiuit. Anno deindè proximo, qui fuit quartus post mille atque centum, cùm esset Imperator in Ratispona, ibi Natale Domini peragens, murmur graue excitatur in Bauaris, quòd Saxo-

nes & Franci apud regem primi haberentur, Bauari nullo admißi loco, contemnerentur. Sigeberdus regi suspectus erat, quòd magna militum manu acceßisset ad regem: quos milites per aliquot dies secum habitos, dimittit, paucis retentis. Indè circunsistunt eum Bauari, mortem homini intentantes. Ille quandò moriendū sibi vidit, orat vt Christiano ritu confeßionem reatuum signatur peragere, & viaticum sumere permittatur. Non recusant: sed sub arcta vallatum tenent custodia: indè opprimunt hominem: quæ res multorū initia malorum excitauit. Imperator iam antè perpalàm iußit enunciari, Henrico filio se rem omnem Imperij permissurū, & Hierosolymam pietatis causa petiturū: Quæ res omniū qui audiuêre, animis fuit gratißima: conciliauitque eidem Imperatori multorum antè auersas aures, qui vera quæ enunciabantur putantes, summis senem regem laudibus extulerunt: Sed ea res vento simillima euanuit: indéque ortum est seminarium nouæ rei, quæ sine exemplo tum parabatur: Nam ex illo tempore principes in memoriam reuocantes, omnem Henrici in regno & Imperio varietatem, iam pertæsi perfidiæ & infinitæ vanitatis, de illo destituendo, surrogandóque filio eius cœperunt cogitare. Sed huius rei nouitas stuporem ingerat neceße est lecturis: Quis enim patri rebellantem filium tāto ardore audiuit? Quis iura naturæ intercidisse tam penitùs commeminit, vt omni existimatione, omni honore, omni regno pater exuatur à filio? Bellârunt in se germani aliquandò fratres, pugnârunt in aduersos coniunctißimi: sed filium insurgere patri, res est sine exemplo. Planè magnæ erant causæ: multis persuasit filius sola se pietate in Deum, terreni patris ad tempus esse oblitum.

CAPVT

CAPVT XVII.

Annus erat quintus post centum atque mille, cùm Henricus Imperator Natale Domini Moguntiæ celebraret, filius in Bauaria parat rebellionem, consilio procerum quorundam, à patris latere ante paucos dies discedens: Anathematizat publicè patris impietatem in ecclesiam matrem. Serpserat eius disputationis memoria latiùs, quam suprà commemorauimus habitam inter primores regni ecclesiasticos: cùm ostenderetur, Imperatorē nulla ratione, nulla tergiuersatione defendi, quo minùs ecclesiæ filius eidē parére teneretur. Vocauit illum Alexāder papa ad respondendum querimonijs: Contempsit. Vocauit Gregorius, non venit. Excommunicationis gladio cæsus, etiam destitutus est regno. Tot intercesserunt anni: non est emendatus, in contumacia semper permansit, antipapā fouit. Nupèr à Paschali pontifice omnia renouata, anathema, depositionē, quid superesse, nisi extremam perfidiam, & paganismum? Igitur Noricos principes, & qui suprà habitant in ea, quæ nunc est Austria, filius sibi conciliat: Sueuos quoquè consociat, & magnā ex Francia orientali nobilitatem. Indè conuersus in Saxones, illos quoquè reperit voluntarios, quòd nunquàm patri ex animo iungerentur. Pascha Domini in Quedelenborg filius ipse concelebrat, magno nobilium conuentu: Consilio deindè & ministerio Rotardi archiepiscopi Moguntini totam Saxoniam in Romanæ ecclesiæ reduxit communionem: Erant autem ad hoc constituti à sede apostolica commissarij, idem Moguntinus & Constantiensis episcopi: Populo verò & nobilibus conuentus indicitur in Northusen Saxoniæ oppido, Francis non longinquo: Vbì etiam episcopis & clericis synodus habenda

denun-

denunciabatur. Quo in loco cùm rex Henricus iunior adesset, magnam præ se ferebat modestiam: Nam episcopis & prælatis de ecclesiastica sanctimonia reparatione agentibus, rex se nunquàm nisi rogatus immiscuit, expectãs quid inter eos constitueretur. Execrata ibì & explosa est Simoniaca labes, damnata cleri incontinentia, adulteria punita: reconciliatio omnium prætenta his, qui ab pseudoepiscopis videbantur consecrati. Quibus multa cum grauitate expletis, procedit rex in publicum, nõ splendido habitu, deiecto in terram vultu, principibus, atque omnibus regni subditis, sua cuique iura renouauit, poscentibus hac & illa, multa supra ætatẽ grauitate respondit: Si qui iniusta viderentur in prece prætendere, ità respondit, vt verecundia repercuterentur. Postremò conuersus velut in concione ad vniuersos, oculos lachrymis plenos sustollit in cælum, Deum, & cælites omnes testatus, se nullo regnandi amore, sed sola Dei & iusti contemplatione in patrem & dominum suum, alioquì inemendabilem, ferri: Qui si Deo, & vicario eius Petro & illius successoribus summis pontificibus, hoc est, ecclesiæ catholicæ synceritati se coaptet, paratũ esse patri per omnia subijci, regno, si iubeat, decedere: modò Rom. ecclesiæ & fidei orthodoxæ integritas reparetur. Excußit omnibus lachrymas, vultus, & oratio, & humilitas regis: Omnes in commune precabantur paternum Imperatoris animum emolliri, in filio pietatem conseruari, tum salua omnia futura. Ilicò Vdo Hildesemensis, Henricus Padeburnensis, & Fridericus Halberstadensis, præsules, pedibus metropolitani Moguntini prostrati, reconciliationem rogabant, quòd Imperatoris pertinaciæ viderentur subscripsisse, & de illius manu ecclesias accepisse.

CA-

CAPVT XVIII.

HIs ritè peractis, sacrã Pentecostes solennitatem Mersburgi peragit: Ibì Henricus dudùm Magdeburgensis archipræsul designatus, sed Imperatore, quo minùs assequeretur, impeditus, iussus est consecrari, & in locum suum deduci. Nec multo pòst expeditionem contra Moguntiam, quæ patrem foueret, parat: Eius loci archiepiscopum inuecturus, patre eius intra muros rei euentum cum non contemnenda militum manu expectante. Sed cùm ad Rheni fluenta Henricus iunior deuenisset, deerant, quæ exercitũ transponerent, naues, prouidente antè Imperatore, nè adessent. Multa tamen transibant inuicèm nauigia, quæ altrinsecùs per proceres pacis amatores alternabant, cùm de pace agerent, patre pollicente regni diuisionẽ, & certissimã de omnibus successionem: cùm filius non aliud deposceret, quàm Romanæ sedis à patre subiectionem, vt cessent in ecclesia Dei schismata. Detinebant vtrunque necessaria causa, vt non conuenirent: Filium quidem nauigiorum subtractio, patrem verò fideliũ vacillans fides. Filius prior copias reduxit in Herbipolim, vt pseudoepiscopum eijceret, & præpositum loci eo deiecto restitueret, quod & factum est. Sic ecclesia reconciliata, dimissis in sua Saxonibus, rex cum Bauaris & Sueuis arcem Nuremberg ibat vt obsideret: illámque pòst non multos dies capiens, diuiso exercitu, contendit [illegible]tisponam. Pater euestigiò sequutus in vrbem Herbipolim, suũ restituit Erlongum, eiecto quem capitulum canonicè elegerat: quem etiam rex iusserat consecrari. Indè duxit in Ratisponam, quà filius commanebat. Ciuium autem proditione intromittitur pater, filius vix elabitur: Ibì quoquè Imperator, eiecto pontifice, adolescentem reposuit. Indè tendens in

vicina Bohemiæ, ducem eius euocauit: qui cum expeditis egreditur ad Imperatorem. Henricus intereà filius, ſuas quoquè copias cõtraxit, & ad fluenta Danubij conſederat vterque exercitus. Volitabant vtraque ripa mirè fulgentia ſigna: hinc Imperatoris, indè regis, patris, ac filij. Miſerum erat adſpicere hoſtiles apparatus inter coniunctiſsima pectora. Multa in fluento leuia committuntur prælia. Cadit de Imperatoris parte vir nobilis, comes: & cùm iam totis agminibus pugna inſtitueretur, appararetúrque, proceres exercituum rem impiam execrati, ibant & redibant, ſi interciperetur tam cruentum negocium. Iam verò traiecerat filius, & ad conſerendas manus res proximè ſpectabat, cùm conuerſus in ſuos Henricus iunior: Quid eſt, inquit, quod agimus? quò tanto feruore ducimur? Pater eſt, dominus eſt, Imperator eſt, qui tendit exaduersò. Impietate plena eſt, ſi venit victoria: tanto miſerabilior exitus, ſi vincamur: nolim parricida eſſe, ſi de totius mundi dominio quis paciſceretur: ego vobis commilitones pro fide, conſtantia, perſeuerantia, meipſum debeo: vertamus gladios in vaginam, conſilio pugnemus, non armis. Ingruebat nox, quæ & ipſa diſſuadebat prælium. Imperator inter ſuos comperit, ſi ad pugnam educerentur, maiorem copiarum partem ad filium tranſituram: exterritus fugit cum paucis quò poterat, non audens ea nocte in caſtris conſiſtere. Vbì illuxit, iam ſermo de Imperatoris fuga percrebuit. Tum vero diſsipati, in ſua quiſque ſe contulerunt.

CAPVT XIX.

POterat rex ſparſas patris copias, facilè opprimere: ſed cogitauit, eſſe patrẽ cui militâſſent: nec ignorabat quòd pugnam inſtruentem eſſent deſtituturi parentem.

gentem. Rex ergò vicinam Ratisponam ingressus, exturbato pontifice, quem pater præfecerat, virum catholicum, & qui Deum timeret, Hartwicum introducit. Idem in Herbipoli peregit: Ibi verò qui destitutus est, relicto Imperatore, regem deindè est sequutus, & in eius fide permansit. Pater interim in latibulo suo manens, misit ad filium, qui publica fide interposita, saluum illi vsque ad Rhenum & incolume iter impetraret: Nec grauatè indulsit, præcipiens ministerialibus suis, vt saluum & incolumem deducerent, ministrarentque parenti. Quo verò securior iret, ipse rex copias suas remouit vsque ad Rhenum contra Spiram: ibi traijciens, patris thesauros in ea vrbe repositos inuasit: ecclesiæq; præfecit episcopum religiosum abbatem. Indè Rothardus venerabilis pater, iam octo annis absens, ecclesiæ suæ Moguntinæ redditur. Commissarius apostolicus, qui reconciliaret in viam redeuntes, excipitur à ciuibus, non iam quasi reuersus ex peregrinatione, sed quasi ex inferis emergens rediuiuus. Tum compositis cis Rhenum rebus, in Burgundiam rex contendit: sed ex itinere retractus à suis quòd intelligeret patris molitiones ad disturbandum conuentum principum, qui indictus erat Moguntiæ in diem Natalis Christi, patrem filius Bingæ reperit: eúmque ore ad os interpellans super anathemate quo premeretur, & omni regni compositione, cum summa modestia conuenit: ea si pater satageret, vt ecclesiæ reconciliaretur, & turbationem regno adimeret, se in eius futurum potestate ad omnia pariturum. Imperator omnia reiecit ad principum conuentum, facturum se, quod ex Imperij dignitate & seniorũ consilio agendum duceretur. Vterq; Moguntiam contẽdit. Cùm ergò compertũ haberet filius, patrẽ clàm machi-

machinari apud eos, quos sibi putaret consentaneos, ea quæ paci & instituto non congruerent, orauit patrem, idq́ue si reniteretur, cogere poterat, vt propter pontifices, qui eius euitarent cõmunionem, secederet in locum vicinum conuentui arcis secretè, vbi diligentißimè asseruaretur, curante filio, nè quis præter solitos ministros eum inerpellaret.

CAPVT XX.

HEnricus ergò eius nominis V. iam patre velut capto, & in arce conseruato, libera potestate regnum administrat. Ad annum Christi sextum pòst mille centum, Moguntiæ tum tantùs erat principum conuentus, quantus ab vlla vnquàm memoria. Quinquagintaduo numerabãtur illustres, nec quisquam ex omni regno defuisse putabatur, præter vnum Magnum Saxoniæ ducem, qui solus ætate graui adesse non poterat. Superuenientes apostolicæ sedis legati, Albanus & Constantiensis episcopi, anathematis execrationem, quod in seniorem Henricum à tot sibi succedentibus Romanis pontificibus promulgatum erat, testificati renouârunt, cõmunionem eius interdicentes vniuersis catholicis viris, & omni regno Romano: hortantes & deprecantes, vt omnes ecclesiæ filij, matris incolumitati consulerent aduersùs tantum hostem: vnius capitis contumacis superbiam frangerent. Hîc iam variant scriptores: Quidam contendunt, absentem omni Imperij honore destitutum, mandatumq́ue Moguntino, Coloniensi, & Wormatiensi episcopis, vt eum adeuntes, Imperialia insignia auferrent inuito. Cumq́ue in senioris venissent cõspectum Ingelheim, quo loco palatium instruxit Magnus Karolus, mandata concilij exponebant pontifices, poscentes, vt insignia volens traderet. Illo autem causam requi-

rente

rente tam seueræ in se inauditum à concilio sententiæ, obiecisse ei feruntur, in conferendis episcopatibus & abbatijs Simoniam. Tunc Imperator: Dic Moguntine, dic Coloniensis, per nomen æterni Dei, quid à vobis acceperim? Dixerunt, nihil. Et Imperator: Gloria Deo in excelsis, quia vel in hac parte fideles inuenti sumus. Certè maximæ vestræ dignitates potuissent magnum cameræ nostræ, si ità quæreretur, quæstum præstitisse. Dominus Wormatiensis nouit, & nos non ignoramus, quæstu, an gratia interueniente illum receperimus: Nolite patres temerare fidem vestrã: Eccè iam senio laboramus, sustinete modicum, & nolite in confusione gloriã nostram terminare: Generalem curiam expetimus: Si cedendum est, proprijs manibus filio coronam trademus. Illis renitentibus, & vim ostendentibus: parumper secedens, Imperialibus se vestiuit insignijs: & reuersus: Hæc, inquit, Imperialis honoris sunt insignia: Hæc mihi præstitit æterni regis pietas, & principũ electio. Potens est Deus nos in his conseruare, & manus vestras ab opere cœpto cohibere: quamuis simus armis & militia nostra destituti: Securi enim de tali violentia nobis non prospeximus. Sed timor Dei vos coërceat, quos pietas non reuocat. Quòd si neutrum reueremini, eccè præsentes sumus, non possumus viribus refragari. Hæsitant pontifices, sed inuicèm cohortantes, accepto conamine, Imperatorem adeunt, coronam capiti detrahunt, & sede detractum, omnibus Imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis suspirijs, sic eos alloquitur: Deus vltionum dominus, videat, & vindicet iniquitatem quam facitis: Ignominiam sustineo antè inauditam. Sed delicta iuuentutis apud iustum iudicem Deum luo: vos tamen immunes à crimine non eritis: quia iusiurandum præuaricati, iusti

vindicis vltionem non effugietis: Non prosperetur honor vester: Sit portio vestra cum eo qui tradidit Christum. Illi obturantes aures retrocedunt, filio eius Imperialia deferentes. Fugit autem indè pater in Limborg. Inuenit venantē ibi quendam ex principibus, quem dudùm illo priuauerat ducatu: Hic, vt audiuit rem gestam, misertus illius, fertur collegisse octingentos loricatos, & reduxit Imperatorem in Coloniā. Hæc est narratio nostrorum annalium. Alij breuiùs rem scribunt. Cùm deposceret Imperator prodire in conspectum concilij Moguntiæ congregati, veriti principes, nè senis commiseratio, quem sciebant incorrigibilem, populum in tumultum verteret, omnes qui de concilio regni fuére cum legatis apostolicæ sedis, Ingelheim se conferunt, senem concilio circunsistunt, eum vsque ad reatûs sui confeßionem pertrahunt: Satisfactionem pollicetur ex eorum consilio: Legati apostolici absque generalis synodi decreto nihil facere se posse testantur. Imperator tamen legatis & principibus, vbi consenserunt, annuens, Imperialia insignia, crucem, lanceam, sceptrum, globum, atque coronam, filio permittit, prospera illi imprecans: illum primatibus multo fletu commendat, & extunc iuxta summi sacerdotis totiusq; ecclesiæ decreta, suæ se consulturum animæ promisit.

CAPVT XXI.

HOc ordine Henricus eius nominis V. primùm à patre, deindè ab vniuersis Germaniæ principibus in regem iam secundò electus, ab apostolicis quoquè legatis per manûs impositionem, catholicè confirmatus, acceptis tam ab episcopis quàm à laicis principibus, iuxta morem regni sacramentis, cœpit anno Christi sexto post centum atq; mille regnare. Relatis ergò corā rege cunctisq;

ctisq; Germaniæ principibus & præsulibus omniq; clero & populo legationibus Rom. sedis, super ecclesiarum regni commendatione diuersa, & erratorum emēdatione ab vniuersis æquanimiter promissa, placuit tam regi quàm primoribus, ad sanctam matrem Romanam ecclesiam, tantos ac tales ex Germania mitti legatos, qui & de obiectis ritè rationem reddere, & de incertis sagaciter inuestigare, ac per omnia ecclesiasticis vtilitatibus possent consulere. Separantur in hoc opus viri sapientia pleni, spiritu, dignitate, natalibus, & eloquentia præcipui: nullaq; secundùm Deum, siue seculum, veneratione indigni. A Lotharingia Bruno Treuerensis, à Saxonia Henricus Magdeburgensis, à Frãcia Otto Bambergensis, à Bauaria Eberhardus Eystetensis: ab Alemania Gebehardus Constantiensis, à Burgundia Curiensis episcopi. Nonnulli etiam nobiles de latere regis laici: idq; inter cætera suscipiunt in mãdatis, vt si fieri poßit, domini apostolici præsentiã Cisalpinis regionibus solicitēt exhiberi. Sic nimirũ post tot annos obnubilata lux denuò cœpit oriri orthodoxa: Depublicatur & vẽtilatur, dijudicatur & cõuincitur, fœtet & respuitur, condemnatur & anathematizatur hæresis Wigbertina & Hẽriciana, fugatis & destitutis eius defensoribus, sectatoribusq;: Catholici præficiũtur sedibus, è quibus etiã aliqui inter ipsa festa cõsecrantur. Cadauera schismaticorum, inprimis Wigberti, iã annis sex tumulati, proijciũtur de sepulcris, & ab ipsis ordinati, vsq; ad cõcilij generalis satisfactionē & ordinationē suspẽduntur. Erat tamē in Italia marchionatu ad Aquinũ quidam partiũ Imperatoris præfectus, qui abbatē de Ferraria assumptũ, papã Cæsaris appellaret: sed cũ nemo sequeretur absurdã nouitatē, pœnituit statim vtrunq; facti, & in confusione sua vterq; vsq; ad

plenam concilio satisfactionẽ præstitam permansit. Dum autem missi, quos diximus, oratores Romam contenderent, peruenissentq; ad vallem Tridentinam, eiúsque oppidum: Albertus illarum partium nobilis adolescens, cum armata cohorte irruit super inermes: Cecidit, cepit, vinxit. Sic enim Henricus senior per epistolas, quas querulosas iussit circunferri, agebat apud consentaneos: circunuentum se ac vi coactum, dimisisse Imperium, non sua sponte: proindè qui sacramentorum essent memores, iniuriam eius vindicaturi adessent. Constantiensis episcopus cum suo comitatu diuerso itinere ingrediens, auxilio Mathildis comitissæ peruenit ad Vrbem: Omnia penè itinera Henricus senior curauit asseruari. Otto Bambergensis episcopus, quòd idem Albertus victor eius esset miles, retrò dimittitur, cuius etiam interuentu Bruno Treuerensis & Wigbertus comes, cum mandatis conueniendi seniorem Henricum, eiq; satisfaciendi, relaxantur. Sed Welpus dux Bauariæ hæc veritus, magna suorum manu cõtendit Tridentum, episcopum loci, quem ciues reprobârunt, inuehens, & violentos illos ità comprimens, vt laxatis, quos tenebant, captiuis, nudis pedibus veniam factorum precarentur. Cometes qui tum ab initio Quadragesimæ in Dominicam luxit paßionẽ, mala multa præsagiebat. In Elsatia tum se cõmouére nonnulli, qui iuniori Henrico malè vellent.

CAPVT XXII.

HEnricus senior denuò sibi partes cõciliabat, episcopum Leodiensem, ducem Lotharingiæ Henricum, Coloniam, Iuliacum, Bonnam, quæ & Verona, vrbes: sed inter hæc intrepidus filius, Pascha Leodij celebrare constituit, vt patris molitiones rumperet: Ibiq; conuentum principibus indicit, Coloniæ demorantibus, qui

qui hostilia sensêre. Ipse rex iam Aquisgrani agens in die Dominicæ cœnæ, præmisit trecentos equites, qui occupato ponte transitum præberent super Mosam: Idq́ præsentiens Henricus dux Lotharingiæ, præmisit & ille validiorem manũ: Congrediuntur, de occupando ponte contendentes: & instituta dimicatione, regij repelluntur: Aditus regi præcluditur: Cadunt multi, dum pugnant pertinaciter: Alij in profluentem impelluntur. Hac re permotus rex, curiam transfert in Bonnam: ibique Henricum Lotharingum maiestatis reum ducatu priuat, bellúmque parat Lotharingiæ. Henricus autem pater Coloniam communiuit, archiepiscopo propulso: valla & propugnacula firmauit: Quibus ex sententia constitutis, Leodium se transfert, idem ibi quoquè moliturus. Interim rex Coloniam medio ieiunio obsidet: sed casso labore teritur. Fiunt sub muris leuia prælia: sed ciuitas obfirmata non capitur. Senior autem Henricus, literas cum nuncijs mittit principibus regni in castris apud Coloniam, sub hac forma: Henricus Romanorum Imperator Augustus: Episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæterisque regni principibus, Gratiam & dilectionẽ dignantibus eam recipere. Conquerimur Deo omnipotenti, & Dominæ sanctæ Mariæ, & beato Petro apostolorum principi patrono nostro, & vobis principibus omnibus, quòd iniustè, crudeliter, inhumanè, in illa fide, de qua dubitare non debueramus, tractati sumus: & tam honore regni, quàm prædijs & omnibus quæ habebamus, contra diuinum & humanum ius, ad infamiam & improperium regni, ità expoliati sumus, vt nihil nobis præter solam vitam sit relictum: Vbi cùm fermè omnes essetis, magna pars vestri visa est dolere & tristari: sed prohdolor nihil nobis contulit ve-

stra tristitia, quin de nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filij nostri, fide & securitate vitæ & honoris nostri ab eo accepta, primùm fidutialiter & desideranter in præsentiam legati Romani & principum tenderemus, vt eorum ordinatione ageremus, tam de statu ecclesiæ & honore regni, quàm de salute animæ nostræ: Ipse non est veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & vsque ad articulum fermè mortis ducere: Non ausi sumus illi nos ità credere, vt iniurijs & contumelijs nos pro voluntate sua, sicut priùs, afficiat. Quapropter multùm rogamus vos & obnixè precamur, vt pro timore Dei, & honore regni, & honestate vestra, dignemini studere, quomodò de iniuria in oculis vestris nobis illata, per vos possimus recuperare iustitiam: Nos quoquè pro consilio vestro & aliorum, qui nos odio non habent, religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quàm alicui in regno libenter emendare. Prætereà, sicut Domino papæ in præsentia legati sui & vestra, obedire parati fuimus, ità & nunc parati sumus ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam syncero corde & deuotione præsentialiter exhibere: & tã consilio vestro, quàm spiritualis patris nostri Hugonis abbatis Cluniacensis, aliorumq; religiosorum virorum, de statu ecclesiæ & honore regni, quantùm in nobis est, disponere. Cùm ergò ad hæc omnia parati simus, rogamus vos & obnixè precamur, quatenùs pro Deo & honore regni & vestro, instanter moneatis filium nostrum, vt secundùm præfatam sententiam nulla ei aduersùm nos residua sit occasio: amodò desistat nos & fideles nostros persequi, & quietè pacificeq; viuere permittat, vt supradicta integrè

grè cum tranquillitate perficiantur: Quod si noluerit, rogamus vos per authoritatem Romanæ ecclesiæ, cui nos committimus, & per honorem regni, nè super nos & fideles nostros veniatis: quia manifestum est, eum nō diuinæ legis zelo, vel Romanæ ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre iniustè priuato, hoc incepisse: apud quem si interpellatio vestra, nullaq; alia interuentio, ad præsens prodesse poterit, appellamus Rom. pontificem, & sanctam Romanam sedem & ecclesiam. Ponendū fuit in sua forma literarū exemplar ad fidem.

CAPVT XXIII.

POst lectas coram multitudine, tam has, quàm alias literas, parùm verbis, nihil autem intentione à prioribus discrepantes, quas ad filium Hēricum regem dedit, Rex ex primatum consilio legationem vicariā patri remisit: quam tamen priùs promulgari, per Magdeburgensem archiepiscopum Henricum iußit: & hoc facto, suorum in se animos valdè confirmauit. Erant autem mandata huiuscemodi: Post inueteratam circiter annos quadraginta discißionem Imperij Romani, quæ tam diuinas, quàm humanas iam penè leges aboleuit, & exceptis mortibus omnimodis, sacrilegijs, periurijs, rapinis, & incendijs, ipsum regem nostrum non tantùm in solitudinem, sed etiam ad apostasiam à catholica fide, siue in ipsum paganismum propemodùm redegit: respiciente tandèm ecclesiam suam diuina clementia, nos eiusdem Christi sponsæ filij, per Spiritumsanctū in vnitatem fidei æquanimes, respuimus ipsum incorrigibile schismatū illorū caput, Henricū scilicet quōdàm Imperatorē, zelo Dei & apostolicæ fidei obediētia abdicauimus, catholicū nobis, licèt ipsius de semine natū regē elegimus: cuius regni principiū, sui finē esse cōspiciens, etiā

ipse tanquàm voluntarius, sed vt eius iam fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia reddidit, curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit: de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ suæ medelam quæsiturum spopondit. At nunc eccè pristinis se reddens tergiuersationibus, præiudicium se passum per terrarum orbem conqueritur: Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumq; finitimarũ gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur: Super illatis iniurijs recuperare sibi iustitiam precatur: Consilijs quoquè nostris se promptum decæterò obedire pollicetur: Re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur: & vt in propatulo est, vineam Domini, quæ iam florescere cœpit, tam per se, singularem vtiquè feram, denuò depascere, quàm per vulpes, homines dolosos, demoliri: ac per sacrilegia sacerdotum Belial anathemati recidiuo reddere, immò, quod dictu quoquè nefas est, Christum iam in ecclesia sua resurgentem, in omnium cordibus iterùm crucifigere cõtendit. Quapropter placet tam regi quàm vniuersis regni principibus, immò cuncto exercitui orthodoxo, quòd senior ille, nè vlla pateat illi aduersùm nos iusta querela, quacunque elegerit securitate, quacunq; maluerit statione, coram præsente senatu simul & populo causam suam agat, iustitiam suscipiat, eámque reddat: quatenùs ab ortu schismatis omnibus seditionum causis, àc si nil iam indè fuerit diffinitũ, vndiquè discussis, tam filio quàm patri sua cuique iustitia respondeat, ecclesiæ verò status, non vt ipse more suo proponit, post longas inducias, sed in præsentiarum his controuersijs diremptis, desinat vacillare.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

QVam legationem probatæ singularisq; prudentiæ personæ, abbates videlicet & presbyteri, vnà cum quibusdam laicali sub habitu viris religiosis, tam à rege quàm vniuersis principibus, immò toto exercitu susceptam, ex Imperatore sæpedicto, vix eius præsentiam, fandique licentiam assequuti, cùm retulissent, horribile est memoratu, quàm ingenti vitæ suæ periculo per dies sex, eò quòd nullo modo conuentui malignantium communicare voluerint, indignè tractarentur: tandemq; ab irruente sibi in eadem qua manebat custodia, vulgo liberati, absque omni ducatûs præsidio, castris circa Coloniam positis redduntur. Id tamen præcipuum inter seniores responsum referentes: Quantùm ad præsens, regij ab armis decedant, & in futurum super huiuscemodi simultatibus inter patrem & filium, & vtriq; cohærentes cœtus principum instituatur. Intereà Henricus senior, & adiutores partis suæ exercitum conflant ingentem, iterúmque tentare prælio fortunam constituit: Quapropter vniuersa militia regis iunioris, quandò aliter fieri non potuit, ferro rebus finem facere deliberans, nè fortè, quod erat futurum, Colonienses ciues eruptione facta, vbi audirent adesse cum exercitu seniorem suum Henricum, regi incurrerent: soluit obsidionem, mouens in Lotharingiam, & munitionem, quam firmauit hostis, regius exercitus deijcit: præmittentes ad Henricum seniorem secundos nuncios, qui illi optionem proponerent: aut causa pacis pacto præscripto componendæ filio Aquisgrani occurreret, aut imminens prælium expectaret, exciperétque. Quibus legatis custodiæ traditis, ad occurrendum occultè omnia præparat. Iterùm variant hoc in loco scriptores. Nam alij tradunt, ad

 pugnam

pugnam esse peruentū, victumq; patrē atq; captū: cùm teneretur, rogâsse illū Spirensem episcopū aliâs illi familiarissimum, vt præbendā sibi in ecclesia Spirensi permitteret: vbi ipse Henricus gloriosum monasteriū beatissimæ virgini dudùm antè fundauerat: Sed episcopo renuēte, Cæsar suspirans cū lachrymis fertur exclamâsse: Misereminì mei saltē vos amici, qa manus Domini tetigit me: mortuumq; hi ferunt Leodij, stetisseq; cadauer inhumatū in deserta capella annis quinq;, deindè apud Spirā sepultū. Alij tradūt, ad pugnā hac vice nō esse peruentū: sed dū in custodia nuncij tenerētur Leodij, Henricum seniorem esse vita functum: Tū dimissos nuncios, mortis eius famā ad filiū retulisse. Dictu mirum, quanta cunctorū exultatio, q̄ frenū de maxillis omniū detractū videretur. Miserabile in tāto regni cōuentu, nō esse inuentū vel vnum qui suspiraret, sed cuncti velut reddita vita ex mortuis tripudiârunt. Otbertus Leodiensis episcopus, cæteriq; ad fidē regis cōfugiunt: Grauiter increpiti, recipiūtur. Cadauer iā Christianæ sepulturæ traditum in monasterio, iubetur extrahi, & in locum poni non consecratū: Vbi post quinq; annos reconciliatū, Spiram perducitur. Mirū & incōparabile rerū humanarū spectaculū, & exemplū non vulgare, in quo contēplari possunt ima atq; summa. Si laudes requiris, nobilis, doctus, fortis, procerus, & rege dignus vultus, qui summā reipublicæ tenuerit annis 50: Cæterùm si in alteram partem respicis, incredibilia dictu flagitia, & pertinax superbia, adeò sibi hominem dimidiârunt, vt potiores sibi partes in vno vendicarent. Habeāt reges speculū vtriusq; fortunæ in homine. Qui vbi tolerabiliter se gessit, in summo rerum mortaliū fastigio effloruit: vbi verò versus est in reprobos mores, extremā incidit calamitatē: nō in mor-

tela-

te luctũ; non sepulturã accipiens. Eodẽ anno iam rebus omnibus componendis papa Paschalis II. rogatus in Germaniã descendere, ad Padũ fluuiũ vsq; perueniens, eodem in loco concilium celebrauit, reformans confracta, concilians abiecta, episcopos consecrans, archiepiscopis sua pallia mutans quæcũq; ab antipapa accepissent: & super his omnibus decretu tale promulgauit: Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab apostolicæ sedis vnitate diuisa est, in quo nimirùm schismate tantum est factũ periculũ, vt, quod cũ dolore dicimus, vix pauci sacerdotes & clerici catholici in tanta terrarũ latitudine reperirẽtur. Tot igitur filijs in hac strage iacẽtibus, Christianæ pacis egit necessitas, vt super hos materna ecclesiæ viscera pãderentur: Itaq; patrũ exemplis & scriptis instructi, qui diuersis temporibus Nouatianos, Donatistas, & alios hæreticos in suis ordinibus susceperunt, præfati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut inuasores, aut Simoniaci, aut criminosi sint probati, in officio episcopali suscipimus: idipsum de clericis cuiuscunq; ordinis constituimus, quos vita sententiaq; cõmendat. His atq; huiuscemodi super ecclesijs diuini luminis orientis auroræ diffusis splendoribus, quia nimirùm tandèm venit tẽpus miserendi, pariterq; apostolicis dignati benedictionibus, ad sua læti alacresq; quiq; reuertuntur.

CAPVT XXV.

HOc anno, qui fuit sextus post mille centenos, Magnus dux inferioris Saxoniæ excessit rebus, pro quo surrexit Luderus dono Henrici Cæsaris, eò quòd Magnus masculam prolem non reliquit: filias autem duas habuit, quarum vna Heilike nupsit Ottoni comiti de Balenstede, genuitque illi Albertum marchionem, cognomento Vrsum: altera filiarum, Wulfildis

nomine,

nomine, data est duci Bauariæ Welpo, (Latini dixere Catulum) quæ peperit ei filium Henricum, Henrici Leonis patrem. Luderus autem (quem Galli & Itali postquàm peruenit ad Imperium, dixère Lotharium, quòd hoc illis Imperatorium nomen videretur) obtinuit, vt diximus, concedente Henrico V. ducatum Saxoniæ, gubernauitq́; cum modestia Saxones cum vicinis Wandalis: cuius Maiores à proauo erant comites de Queruorde, qui titulùs cum dominio vsque hodiè manet: Sed nobiles per successionem materni generis, aut per initam affinitatem nonnunquàm mutant titulos: Vndè factum est, vt pater Luderi Gebehardus, comes esset de Suppelenborg, & comes de Arnsberge. Luderus autem coniugem promeruit Rixam, filiam Henrici comitis de Northem, & Gertrudis matris, quæ fuit soror Egberti nouissimi marchionis de Saxonia. Cæso Henrico comite in Norden Phrisiæ, Gertrudis vidua manens, rediјt in Brunswicum, & propinquam arcem Dancquerode, quæ tum sita erat ad mœnia, nunc est inclusa vrbi. Rixa eius filia ad maritum attulit dotem Brunswicum oppidum cum attinentijs ex materno sanguine. Sed & paterno genere non fuit Saxoniæ aliena, quòd auus eius paternus Otto, fugatus, vt diximus, ab Henrico Imperatore IIII. Bauaria, ad Visurgum sedit, & ibi vsque ad Northem & contermina, omnem gubernabat ditionem, princeps Saxonici generis: quā omnem ditionem, cùm hæreditariam Rixa accepisset, marito Ludero in dotem afferebat. Vndè appáret, quòd mortuo, vt diximus, per ea tempora Magno, de genere Hermanni nouissimo Saxoniæ duce, non sine causa Henricus V. dedit Ludero ducatum Saxoniæ, cuius iam magnam teneret partem ex coniuge in dotem. Magni autem fili-

as, al-

us, alteram Otto comes, alteram, vt diximus, Welpus, siue Latinè Catulus, dux accepit Bauariæ. Operæprecium est intelligere, quis fuerit ille Otto, cui primam filiam desponderit Magnus dux Saxoniæ. Erat is comes de Balenstede, pater comitum de Anehold, tenuitque Soltwedel suo tempore: Qui cùm locum tituli sui consecraret in monasterium diui Benedicti, quod hodiè seruat nomen, parùm, vt fieri solet, detorto vocabulo, nam hodiè vocant Balingstede: concessissetq́; ipse cum familia & omni domo in arcem Anehold: indè detrito & abolito priore, titulum mutuabat, quem vsque hodiè tenent eius posteri. Reliquit is ex Magni filia, filium Albertum cognomine Vrsum, qui meruit marchionatum de Brandenburgo, contenditq́; cum Henrico Catulo Leonis patre, de ducatu Saxoniæ, cùm illi faueret Imperator Conradus. Sed is Albertus plures reliquit filios, Ottonem post se marchionem, Sifridum archiepiscopum Bremensem, Bernhardum, quem Fridericus I. Imperator, destituto Leone, surrogauit ducem Saxoniæ, quòd sanguinem traheret Magni, sicut Henricus Leo. De armis autem Saxoniæ hoc ferunt. Otto pater Alberti stratoria ligna in clypeo transuersa, atro, giluóque colore variata, ferebat. Bernhardus ad pedes Imperatoris Friderici iam de ducatu Saxoniæ inuestitus orabat, vt aliquo à fratribus discrimine arma ducatûs sui insignirentur. Tum Imperator, vt erat coronatus per æstum, ruteam coronam iniecit ex obliquo supplicantis clypeo. Hoc est ergò sertũ, quod paternis insignijs Bernhardus iam Imperatoris dono adiecerat: nam vetera Saxoniæ signa candidum præferebant pullum equinum. Hæc per anticipationem dicta sint, forsan in suo tempore breuì perstringenda, vt originem ostendamus & ducatûs, & signorum.

CAPVT

CAPVT XXVI.

QVo tempore comes Holsatorum Godfridus, occisus per latrunculos ex Wandalis, locum fecit comiti de Scowenborg in Holsatia. Cùm enim prædas egissent Wandali pro sua consuetudine ex Stormaria, Godfridus eius ditionis comes, audita hostium incursione, expediuit celerrimè quos poterat, sequutus hostes: obuium habuit lamentantem, quem de hostibus percontatur, si vidisset. Ille mæstus, vtpotè rebus omnibus destitutus, comiti ait: Si tibi vt mihi hæreret iniuria, acriùs insectareris, nunc lentus incedis. Expectabat autem maiorem suorum manum, qui, vt fit, non eadem celeritate arma expediunt: nec enim plures viginti equitibus tum habebat: Rustico tamen conuicio vir militaris motus, properabat ad hostes, non expectans sequuturos: Illi vbi viderant sequentem, perpensa paucitate, contempserant: & declinante in insidias parte, sinebant præterire. Indè vbi medium habuêre, à tergo & fronte adorti, facilè tam paucos oppreßêre. Hic fuit exitus comitis de Stormaria & Holsatia. Luderus autem dux Saxoniæ comitatum illum dedit nobili Adolpho comiti de Scowenborg: Fuitq; pax inter Adolphum comitem & Henricum principem Wandalorum, cuius nomen celebre est in nostra Wandalia. Hoc autem in loco breuiter repetendi sunt huius inferioris Saxoniæ principes in suum catalogum: Hermannus testimonio virtutis suæ eam sibi vendicat gloriam, quòd infimo militiæ genere natus, ducalem honorem primus inueheret in domum ac familiam suam: qui genuit reliquitq; filium Bennonem æquè virtutis & religionis fama illustrem: qui patrem poscentibus exhibuit, & vsq; in finem Imperatoribus suis fidus permansit. Hic reliquit filium Bernhardum tam

paulò

paulò paternæ humilitatis oblitum, qui auũ potuit principem numerare: & ideò ausus est rebellionẽ ostendere Henrico Imperatori II. cuius etiam frater duello periit, quod expetiit. Bernhardus autem Ordolphum & Hermannum filios habuit, quorum prior ducatum, alter administrauit comitatum: siue ille Phrisiæ, siue Stadensis, siue Holsatiæ fuerit: res enim in incerto remansit. Sunt autem indicia in omnem partem: Nam quòd Phrisiæ fuerit, suprà indicauimus: nunc ꝙ Holsatiæ comitatus is fuerit, indè præsumitur, ꝙ Luderus dux in eo fecit successorem. Ordulphus dux genuit Magnum, qui vsq; in senectã vltimam perueniens, hæc tẽpora tetigit: de quo tradunt nonnulli, ꝙ Henricus V. inuenta occasione, Magnũ ducem, & Ottonem comitẽ eius generũ, captos tenuerit: Ottoni ferũt permisisse veniam abeundi, facta spõsione de more militari: Sed ducẽ ætate grauem in ea captiuitate finẽ tradunt fecisse viuendi. Id qualecunq; fuerit, relinquimus in medio: hoc certũ habentes, quòd Magnus dux nullã masculam prolem reliquerit: sed ex filiabus multa processit nobilitas. Habuit aũt Magnus fratrem Ottonem, qui duos ex vxore sustulit filios, sed ambo ante patrem bello, & ipse pater ante Magnum morte consumpti sunt.

CAPVT XXVII.

AD Holsatiam aliquandò commemorandam, ipse nos legitimus rerum ordo perducit, ꝙ illi comitem præfecisse diximus Luderum ducem Saxoniæ, cùm eam vacuatam donaret Adolpho comiti de Scowenborg: *Semper autem Saxoniæ connumeratam accepimus eã Transalbinam vsq; ad Eidoram, & Aldenburgi regionem: quod multis rebus & ostendimus, & cùm tempus admonebit, non obliuiscemur ostendere.*

Holſatia nomen ſuum habet mutuatum de lingua vernacula, quia terra nemoroſa & ſaltibus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ paluſtres & paſcuæ ſunt: incolæ eius dicti ſunt inter Saxones Holtſaten/ hoc eſt, inter nemora ſiti: cùm è diuersò paluſtres dicantur Mersłude: Indè Holtſati, Holſatia, Latina nomina facta ſunt: vt ſolent Galli & Itali de ſuis quoquè vernaculis vocabulis locupletare linguam Latinam. Terminos autem habet hæc terra, ab oriente Bilenam fluuium, ab occidente Storam, à meridie Albim, ab aquilone verò Eidoram, qui limes eſt ab olim Danicæ nationis: A quo flumine orientem versùs genus habitabat olim Wandalorum, qui Wagrij dicebantur: vndè terra illa olim dicta eſt Wagria. Ab vrbe veteri olim populoſa, nunc raris habitatoribus vicus eſt, ſine clauſura, ſine muro & vallis, ædibus paluſtri iunco, ruſticis, in ortum porrecta ad Trauenam fluuium. Ea tamen huius regionis portio, quæ à Bilena ad Albim tenditur in Storam fluuium, Stormaria olim dicta ab eo flumine, parùm loci reliquit veteri Holſatiæ, à Stora in Eidoram. Nam Thietmarſi populus paluſtribus locis habitans, liberum ſe aſſerit, nulli vnquàm principi paruiſſe, niſi quòd Bremenſem eccleſiam breui ac tenui cenſu recognoſcit, cæterùm imperata non facit. Hoc tamen ex annalibus compertum eſt, eam terram cum vicinis Holſatis & Stormaris olim paruiſſe principibus Saxoniæ. Nam Magnus dux terræ huius, filio Godſcalci Wandali, quem Buthue dixerunt, auxilia attribuit, ex Bardis, Stormaris, Holſatis, Thietmarſis: quod vtiquè imperare non poterat, niſi eos ditione tenuiſſet. Sed & Henricus dux Leo, quod dicemus, in eos duxit, & ad iuga coegit. Vrbem verò Hamburgum in Stormaria ſitam, in iure fuiſſe

isse ducum Saxoniæ, non est ambiguum, quod Bernhardus dux illo tempore, quo Bezelinus archiepiscopus Hamburgensis præsidium sibi faceret ad meridiem ab ecclesia, cuius fundamenta nupèr fodientibus nobis comperta, Bernhardus dux ad aquilonem eiusdem ecclesiæ sibi suisque prætoriũ erexit: cuius reliquiæ cernuntur hodiè in sublimi colle ad Alstriã post molas inibì iactas atque firmatas: Et quod longißima habet memoria, Karolus Magnus cùm omnem Saxoniam fidei Christianæ adiecisset, Transalbianos quoque subsidiit: & cùm rebellarent, populum fertur indè in Gallias transtulisse, hoc est, vltra Rhenum in Brabantiam & Flandriam, agrosque dedisse vicinis Obotritis, qui essent Karolo fœderati. Hoc enim in Wandalia commemorauimus, cùm ad annum Christi post octingentos decimum, imperante iam Romanis Karolo, Wilsi (genus hoc quoquè Wandalorum) facto agmine Hamburgum incurrebant, Karoli præfectum Vtonem fugauerunt, necatis Christianis prædas egerũt, & incenso oppido in sua redierunt. Ab illo autem tempore, à quonam regeretur prouincia Transalbina, non tenemus, præsertim, quia indomitus populus non vnum sequebatur principem, sed in suo quisque angulo viribus & opibus potentior, pro principe erat, donèc redacta terra in prouinciam, episcopis diuideretur: & deindè reges Germaniæ à Karolo descendentes, ducatum Saxoniæ libera potestate permisère primùm Ludolpho, deindè Ottoni, demùm Henrico, qui posteà regnabat, Magni Ottonis patri. Cum Wedekindo tamen, qui rebellionis erat author & præses, quique per annos triginta Gallos fatigàrat, trans Albim præfuisse traditur quidam Albion, qui post multos labores iam rerum pertæsus, cum eodem Wedekindo venit ad Karolum, sacrum deposcens

baptisma, & accipiens: Hic ergò primus Transalbianorum præses Albion, cui secundum iungemus Vtonem à Karolo præfectum. Ex illo autem tempore vsq; ad Hermanni ætatem, omninò neminem legimus qui in hac terrarum parte dominaretur.

CAPVT XXVIII.

PEr quinque autem ducum tempora Hermanni, Bennonis, Bernhardi, Ordulphi, Magni: hoc est, ab Ottone I. vsque ad Henricum V. per annos circiter centum quinquaginta, ipsi duces per comites, qui aliquandò ipsorum essent fratres, Holsatiam cum vicina regione gubernauerunt vsque ad Magnum, qui districtum illum commendauerat cuidam Godfrido, incertum an de illius sanguine, à Wandalis, vt diximus, per insidias intercepto. Quo tempore Luderus, vt diximus, dux ditionem permisit nobili Adolpho de Scowenborg, ex quo in tempora nostra per annos CCCC. durauit succeßio, quod suo loco commemorabimus. Habitâsse tamen ea in regione viros fortes, nemini dubium sit, qui proximis Danis & Iutis crebriùs conflictati sunt: Tametsi quotiès à Danicis scriptoribus hæ res commemorantur, cum suorum laude & Saxonum detrimento res finiat. Sed erat is tum rerum status in Holsatia, cùm eam Adolphus acciperet regendam, vt pacatis vicinis prouinciis, satìs ageret tempora tranquilla. Nam ducatum Sleswiccensem tum administrabat vir singularis industriæ, præcipuæ fidei, & integræ religionis dux Kanutus, qui pro sua virtute & nominis sanctimonia miraculis clarescens, meruit referri inter Sanctos. Ab Oriente verò inter Wandalos Henricus Godscalci Christiani principis Christianus filius, iam cæso Critone Christiani

ſtiani nominis ſæuiſsimo oſore & perſequutore, qui etiam vxorem caſi principis ſibi deiunxit, quo populo fieret commendatior. Adminiſtrabat tum archiepiſcopatum Hamburgenſem, iam verò Bremenſem (perierat enim iam tunc titulus Hamburgenſis, omiſſus ab archiepiſcopis, poſtquàm in Dania & Suedia conſtitutis à ſummo pontifice metropolitanis, legationis honor, qui titulo Hamburgenſi inhæſerat, finem habuit) Adelbero, inquam, tum archiepiſcopus erat Bremenſis, qui prouinciam ſuam Tranſalbianam viſitans, peruenit in Meldorpe Thietmarſia, ibique aditus & interpellatus ab Holſatis, quàm ſanctè rogatur, vt diuini verbi prædicatorem illis immittat, locum idoneum commanendi præferentes in Wippendorpe, deindè Faldera, demùm Nouum monaſterium vocitatum.

CAPVT XXIX.

Vicelinus erat vir Deo deuotus, natus de Quernhamelen Saxoniæ: manſit aliquandiù in Euerſteen cum matre Conradi comitis ad inſtituendos & erudiendos filios: Inuiderat illi ſacerdos, quòd apud dominam pro humilitate & virtute videretur multis acceptior, & ab illo interpellatur, propoſito verſu ex Achilleide Statij: illóque obmuteſcente, ſequutus ſacerdos increpauit, quid præſumeret docere, qui ipſe nihil didiciſſet. Vicelinus pudore correptus, vertit illum in occaſionem acrioris ſtudij: nam profectus Padeburnam, ſub magiſtro qui ibi literas profiteretur, vigilanter impendit operam vt erudiretur: Equidem pro illa ætate necdũ crebreſcentibus per Chriſtianũ orbe vniuerſalibus illis literarũ gymnaſijs, apud eccleſias cathedrales magiſtri habebãtur: q ſingulari diligentia nõ modò ru-

rudimentis, sed etiam altioribus doctrinis incumberent. Profecit autem Vicelinus non tam lectione quàm oratione. Quantùm enim incumbebat literis, tantum alternantibus horis in religione per deuotionem crescebat: Sanctorum exempla sibi vitaq; præsidio semper inuocabat, præcipuè deuotus diuo patri Nicolao, in cuius festiuitate dum socios ad ecclesiam inuitâsset, audita est vox concinentiũ angelorũ: Beatus Nicolaus iã triumpho potitus. Vocatus aũt ad ecclesiã Bremensem, ibi, quod didicit, docere cœpit, vt magistri sui coadiutor in erudiendis se minoribus fieret: Deindè in Franciã peregrinatus, ibì quoq;, vt doctior esset, doctiores audiuit: Indè verò regressus, Magdeburgum se cõtulit ad Nortbertum archiepiscopum: à quo ad Alberonem rediјt Bremensem. Non est visum satìs ardentißimo homini docere Christianos: Altius ministerium cogitauit in obsequio Christi: Nam Rodulphum Hildesemensem, & Ludolphum Verdensem, canonicos adscitos socios desumpsit in peregrinationem pro Christo: contuleruntq; se in gentem Wandalorum, quæ vicina Saxoniæ sæpè quidem recepit verbum Dei, sed statìm reiecit. Adiêrunt verò in veteri Lubica Henricum eius gentis principem, virum Christianum: sed qui nouo principatu populum, noua religione noluit exasperare: rogantes, vt eius permissu verbum Dei prædicarent: non negabat ille, quod sua sponte fieri semper optabat. Habuit igitur eos magno & honorato apud se loco, permittens illis ecclesiã suam quã frequentabat. Illi ergò instituto operi, quàm diligenter seruiêrunt, & vbi miserante Deo rem in suis manibus crescere cernebant, petita ad tẽpus venia, de rebus suis acturi, reuertuntur in Saxoniam: vt indè liberiùs officio & sacro instarent ministerio. Redeuntes autem in idipsum, reperer-

runt

verunt Henricum emigrâsse, filios autem illius adolescentiores minùs intendere religioni, magis autem tutando inuigilare principatui. Sed vt dicere cœpimus, cùm Adalbero archiepiscopus in Meldorp prouinciã suam descenderet, & cum eo Vicelinus, homines de Faldera, diuini verbi prædicatorẽ sibi ab episcopo donari rogabant: sciens archiepiscopus feruens in opere Dei Vicelini propositum, illis ipsum assignauit, & attentiùs hominem commendauit: Cuidam autem Marcrado viro primario archiepiscopus imposuit præcipuam curã prædicatoris: Illi profecti, alacres in sua redièrunt. Prædicauit aũt instanter, & ad frugem vitæ melioris iam quidem Christianos, sed frigescentes, perduxit. Audientes aũt profectum eius prioris legationis socij, adiunctis sibi alijs, Vicelinum denuò adièrunt: vt eidem lucro animarum vigilantiùs intenderent: Respexêre autem in Wandaliã prioris operis prouinciã suam, vt iactũ semen Deo fructificaret: sed ità turbida fuêre tempora, vt nihil indè speraretur. Nam Kanutus vnus ex Hẽrici principis filijs, in Lutkenborg tũ casus ferebatur: vndè omnis prouincia in motũ excitata, ad arma concurrit. Zuenteploch frater eius cædis conscios persequutus, vocatis ad arma vicinis cũ Adolpho Holsatis, contendit in Obotritos: obseditq; vrbẽ, quæ Werle dicebatur. Quæ in potestatem redacta, ausus est progredi. Animos faciebat maiorum in populo fauor auitæ recordationis memoria: sed & fortium virorum qui secum erant fida pectora: Adolphus enim cum Holsatis aderat: processit autem ad vrbem Kissin: Non satis explicat antiquitas, quo sit sita loco: an ad ripam Wernouiæ fluminis, non longè supra Rostockium in colle: Extat hodiè ibi eius nominis villa: & est verisimile, priusquàm in loco suo Rostockium

conualesceret, viguisse illud oppidum: quomodò supra Wismariam diu floruit ingens ciuitas Mekelenborg, vnde principibus remansit titulus vsq; ad nos: Vrbis autem perexigua sunt vestigia, cùm tamen ecclesias & aliquot habuerit monasteria: quod in Wandalia commemorauimus: Nunc quod ad Holsatiam pertinet, hanc expeditionem attigimus, cui aderat primus Adolphus: vt quid illi rerum fuerit in prouincia, cùm primùm intraret, intelligamus. Vixit autem hic Adolphus vsque ad septimum annum Imperij sub Lothario, hoc est, per annos XVII. in Holsatia, moriensq; filium reliquit Adolphum: nam alter ex filijs Hartungus in expeditione militari sub rege Romanorum cecidit in Bohemia. Nunc interposita huius comitis mentione de Holsatia, ad Henricum Romanorum regem, à quo digressi sumus, reuertamur.

CAPVT XXX.

ANnus erat post mille ac centum septimus, cùm Henricus Natale Domini Ratisponæ celebrauit, præsentibus legatis sedis apostolicæ domini Paschalis: cuius aduentum aliquandiù apud Augustam Vindelicorum, nunc Sueuoru, Henricus expectauit. Ille verò suorum consilijs proteruiam, vt illi vocabant, Teutonicorum declinans, maximè propter seditiosum quendam tumultum, qui sibi Veronæ manenti dudùm occurrerat, suggerentibus quibusdam, quòd non facilè Teutonicorum natio decretum illud recipiat, quod quamlibet ecclesiasticã inuestiturã de manibus laicis vetat accipere: necnõ & animosum cor regis adolescẽtis, quod nõdùm p omnia dominico iugo sit habile: Hæc, inquam, multaq; id genus percepta, vir Dei considerans, necdùm sibi ostium Germanicis in regionibus apertũ esse cũ gemitu pronunciãs,

profectionem suam cum Hispaniarum legatis per Burgundiam in Gallias cõuertit, & Dominici Natalis gaudium sua præsentia Cluniacensibus multùm ampliauit: Indè secedens ab vniuersis finiũ illorum ecclesijs, vt verè Christi discipulus, & Petri successor, Christiq; vicarius, & apostolorũ imitator, ingẽti honore suscipitur, digna reuerẽtia pertractatur, non aliter q̃ legifer de cælo missus auditur. Sic igitur p mẽses aliquot, vt fidelis dispensator & prudẽs, quotidianã solicitudinem omniũ ecclesiarũ gerẽs, tandèm circa Assensionẽ Dominicã conciliũ nõ contemnendũ apud Trecas celebrauit: vbi inter multa, quæ pro tempore & necessitate corrigenda erãt, emẽdauit: Sententiã de libera prælatorũ electione, & de coërcenda laicorũ in ecclesiasticas dignitates præsumptione, iuxta suorũ decreta prædecessorũ pmulgauit. At rex Henricus, peruagatis Saxoniæ finibus, post Paschale festũ Moguntiæ conciliũ atq; conuentũ habuit, eidem se vicinum, non tamen præsentẽ exhibuit, cũ nonnullis episcopis, & optimatibus: cum quibus inito consilio, legatos honorabiles ad apostolicum pastorem transmisit: per quos tam ipsi, quàm vniuersæ synodo potestatem constituendorum episcoporum priuilegijs apostolicis, Karolo Imperatori, atq; nonnullis successoribus concessam, intimari curauit: super qua quidem quæstione integrũ annum illi pontifex, vt veniret, & coram synodo causam faceret examinari, indulsit. Tũc quoquè nonnullos pontifices, qui concilio Moguntino interfuerãt, ab exequutione papa suspendit: quos tamen non multò pòst, ratione reddita, satisfacientes clementer absoluit. Rursùs verò necdùm humilitatem, quam quæsiuit, in cordibus Germanorum inuenire se questus, Alemanos nequaquàm vt proposuit visitare, sed Italicis se finibus

continere decreuit. Rex verò cum Bauaris Ratiſponæ colloquium habuit, atq; expeditionem in Flandriam facere cum illis deliberauit.

CAPVT XXXI.

QVocircà Octobrem ingreſſus cum expeditis militibus, magna quidem incommoda prouinciæ intulit, Roberto iniuriam propulſante: ſed tamen ſine magno ſuo lucro in propria breuì eſt regreſſus. Res in curiam proximam diſcutienda eſt delata. Proximo anno, qui fuit octauus poſt centum ac mille, Moguntiæ peracta ſolennitate Dominici Natalis, tractata eſt cauſa Roberti Flandrenſis, & rediÿt in gratiam regis. Pannonÿ autem, hoc eſt, Vngari de regno contendentes binos habuêre: Colomannus rex erat: alius frater ducatum ſub rege adminiſtrabat, nec eo contentus, regni cum fratre gubernacula depoſcit: & dum inhiat regno, pariter amiſit ducatum. Is ad Henricum querelis plenus aſcendit, obteſtans vt iniuriam ſuam armis ſecum vindicare contendat, quòd idem quoquè Colomannus Romanorum finibus grauis immineret. Rex facilè in ſententiam pertrahitur: Grauem in eam expeditionem duxit exercitum. Sed ea fuit hoſtium præparatio, vt nihil proficeret, ſine magno fructu, non minimo detrimento, reduxit copias. Qui proximus erat annus, conuentum habuit principum Moguntiæ: indè tamen tranſlatum in Francfordiam. Ibi Sigefridus comes, qꝫ Henrico Lotharingo iam in gratiã recepto, de rebellione noua verbum fecit, in carcerem epiſcopo Herbipolenſi traditur cuſtodiendus: Indè, Poloniã tributa negantẽ, magno armorũ ingreſſus apparatu, ſatis coegit ad pendenda, de quibus addubitauerant, tributa: Sed in ea expeditione dux Bohemiæ regi militans, clàm occiditur: Ditionẽ inuadunt

eius necis machinatores: Pragam occupant, Romano regno rebellionem monstrantes. Præmisso autem expedito agmine, rex ipse cum tota mole exercitûs insequitur: Qui præibant, feliciter rem peragentes, capta Praga, hostium ducem regi occurrentes pertrahunt. Indè Ratisponæ indicto principum conuentu, de profectione in Italiam verbum emittitur: Ibi omnes parari ad eam expeditionem iubentur: Nec secùs faciunt. Non erat qui se à societate eius expeditionis pro regni gloria, pro componendis quæ videbantur subesse simultatibus, proq; deuotione quisque sua, in sanctißimo loco peragenda, subduceret. Itaque ad principium Augusti transitus indicitur: nec poterat vno agmine tantus exercitus perduci. Rex per montem Iouis cum parte copiarum: alij per Tridentinos montes transiêrunt: Prudentißimè prouisa omnia, vt non solùm commeatus & arma, sed etiam viri sapientes adessent, qui rationẽ reddant omni poscenti. Scotigena erat vir præcipuus, qui apud Herbipolim diù docendis præfuit ecclesiasticis. Hunc rex assumptũ, iubebat omnia in ordinem acta redigere. Scripsit is tribus libris satis familiari sermone, & qui etiam laicis, vel parùm doctis erat conspicuus, huius peregrinationis cursum & expeditionis processum.

CAPVT XXXII.

Diuiso incedentes agmine, obuia quæque, vel deditione, vel armorum vi excipiunt: Apud Nouariam vires coniunguntur. Placẽtiæ castra metatus rex, aliquandiù quieuit. Indè Mathilda comitissa, quia resistere nequibat, mißis nuncijs se in potestate pollicita est futuram: illiq; rex liberaliter, quæ eius essent, permisit. Satìs aspero deindè itinere, cum labore plurimo, & iumentorum iactura, per asperrimam hyemem tan-

dem applicuêre Florentiam circa Christi Natalia: ibi nouo ingrediente anno, inaudito splendore, solennibus Natalis Dominici peractis, Aretiam mouit: à clero perbenignè, à ciuibus obscurè excipitur. Clerum à ciuibus pressum libertati restituit: mœnia & propugnacula, quæ ciues præparauerant, diruit. Indè ad Aquampendentem defertur: ibi occurrentibus ab Vrbe, quos præmiserat, nunciјs, cum supplicibus à pontifice oratoribus: qui vt pacificus veniret, orabant, à suis prospera omnia nunciari lætus audiuit. Indè alios de suis cum pontificis nunciјs praire iußit, ipse paulatim Sutrium peruenit: Quo loco iterùm obuios habuit de suis, qui pontificem paratißimum consecrationi eius patefacerēt: si modò rex liberam ecclesijs inuestituram permitteret, ipse abstinēs, & laicis principibus interdicens, nè quouis se modo de illis intromitterent: Cæterùm ab ecclesijs ducatus, marchionatus, comitatus, aduocatias, monetas, telonea, cæteraq; quæ tenent ecclesiæ regalia reciperet. Hæc pollicitus Papa, necdùm cum archiepiscopis & episcopis & abbatibus Germaniæ erat interloquutus: Facilè duxit pontifex de suo sensu ad morem Italicorum pontificum illa regi polliceri. Sed non erat ea mens veterum Imperatorum & regum, qui ecclesias illustrantes, cōtulerunt ea regalia, meliùs ab ecclesiasticis quàm laicis administranda. Rex si perficere posset quæ polliceretur, pontifex præbuit assensum postulatis: sed eo pacto, quatenùs hæc transmutatio firma & authentica ratione, consilio quoquè & concordia totius ecclesiæ ac regni principum assensu stabiliretur: quod etiam vix, aut nullo modo, fieri posse credebatur. Qua conuentione facta, dimißis legatis & obsidibus vtrinquè remißis, rex hilariter properat ad Vrbem. Dominus apostolicus cum omni clero,

immò vniuersa Roma, se in eius occursum adornat. Lõgum est narrare, qua sit exceptus honorificentia, & per Argenteam portam, vsque ad mediam rotam, antiquo Romanorũ instituto deductus: ibiq; lectis publice priuilegijs, tumultuantibus ad infinitũ principibus, p ecclesiarũ spoliatione, ac per hoc beneficiorũ suorũ ablatione, quam regi pontifex pollicitus videretur, ingenti periculo & varia disceptatione, tota illa dies est consumpta: Exegit Papa iuramenta ab rege, quòd in apostolica ac catholica fidei obseruantia integer, in apostolica sedis reuerentia promptus, in defensione ecclesiarum solicitus existeret: Sed rex iurare recusauit, dicens: Imperatorem, cui ab omnibus sacramenta deberentur, nemini obstringendum per iusiurandum. Ibi armatus regis exercitus iniecit manus in clerum. Sed nimium hoc breuiter nostri transeunt. Operaprecium est, ex Italicis rem mutuare, vt seriem gestorum teneamus.

CAPVT XXXIII.

EXceptus à summo pontifice rex ad gradus Petri, vbi pedes exosculatus est, leuatur ad oris osculum. Ibi principes bis amplexati in conspectu infinita multitudinis, per Argenteam olim, nunc æneam beati Petri portam transeunt in basilicam. In proximis pauimenti rotis, sedes binæ constitutæ, Papæ ac regi, circunstantibus cardinalibus cum episcopis, ac regni nobilibus, qui cum rege venissent. Pontifex abrenunciari poscit inuestituris. Rex ad colloquium secedens in proximam beati Gregorij memoriam, tribus horis differt responsum. Papa tædio affectus, per nuncios orauit responsum. Venerùnt, non episcopi, non prælati, sed satellites: renunciàrunt, non esse quæ poscerentur

rentur indulgenda, cùm sit in Euāgelio scriptum: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Replicatum est de parte Pontificis multipliciter. Sed cùm nihil ageretur, adue-speraſceréťque, res eſt in craſtinam dilata. Non ſcribunt Italici, quod Galli & Teutones conſona voce prædicant: Pontificem regi omniū regalium à prælatis restitutionem faciendam pollicitum eſſe: Quo impetrato, nihil eſſet opus inueſtitura ab rege, quandò prædia non tenerentur ab eccleſijs, de quibus per regem eccleſiaſtici inueſtirentur: & eo pacto regem abdicaturum inueſtituras in promißis fuiſſe. In proximum diem, quæ fuit prima Quadrageſimæ Dominica, cùm taciti aßiderent principes, pontifex loco mouens, altare ſancti Petri ad rem diuinam petijt: Celebrata Miſſa, pontifex ſe in cathedra continens, quid rex faceret, diceréťve, expectabat: Cùm accedens ſatelles, manus iniecit pontifici, & cardinalibus, & ex nobilitate Romana plurimis. Cætera cleri turba ad vnum ſpoliati omnes, nulla etiā veſte relicta. Poſtero die populus Romanus armis correptis in vrbem Leoninam (ea eſt Vaticanum) proruunt, Teutonicisq́ per hoſpitia inuentis occiſis, pugna in ſcalis ſancti Petri, ad quas regij milites conuenerant, eſt relicta: Exercituq́ regio, qui ad Saxonū vrbis Leoninæ portam in pratis cōſederat, vt oppreßis ſuis ſubueniret, ſe parante, Romani in Vrbem per pontem Hadriani ſe recipiunt. Per biduum verò quod ſequutum eſt, Teutonici armis retētis, id vrbis Leoninæ, quod à Saxonum porta ad baſilicam vinarijs hoſpitatorijsq́ tabernis frequētabatur, ad libitum diſcurrerunt. Sed quarto abindè die cùm reſciſſent Romanos, ſtructis in Vrbe aciebus, vt erumperent ſe parare, ilicò rex, pōtifice, cardinalibus, cæterisq́ captiuis in caſtra perductis, Vrbe exceßit: Primis caſtris

rex,

rex, ad Soractis montis radices ripam Tyberis insedit: Eo exindè vadato amne rex, pontifice & cardinalibus obseruatis, ad prædam & incendia, quò magìs terreret, emittit exercitum: Adeunt ex Teutonicis episcopis nonnulli pontificem: Dolere se protestantes, tantam sanctitati suæ irrogatam iniuriam, quæ illis nolentibus ac non prospicientibus accidisset: Veruntamen videri illis operaprecium, vt necessitati temporis seruiatur: motum regis & principum, quibus obsisti non posit, qualitercunq; placandum: dignetur, quod necessitas monstret, implere consecrationem eius, vt omnia conquiescant. Quibus ille respondit: Quid dicitis fratres? virũ hunc iniquum, virũ sanguinũ & dolosum, à nobis dicitis consecrandũ? Benè expiauit manus suas ad percipiendam benedictionem, qui aras sacras perfudit cruore innocentum sacerdotum, & domum sanctificationis repleuit cadaueribus cæsorum. Absit à nobis verbum hoc. Cùm illi dicerent, saluti suæ ac multorum consulendum captorũ: respondit libera voce: Occidat corpora, animas auferre non potest: non timemus regem, vobis hoc dicimus, nec prosperabitur in vita, nec gaudebit pace, neque videbit semen suum. Ea cùm renunciata essent regi, iussit captiuos in conspectu pontificis decollari: Ille hortabatur illos fortiter mori pro iustitia, certos de æterna salute. Illi verò flexis in pontificem oculis, vitã orabant. Emollita sunt viscera pij patris. Euocatis notarijs scripsit quæ rex voluit: & introductus in Vrbem, à pontifice est consecratus, & Imperator appellatus. Hæc verior narratio de multis extracta: vbi quisq;, quod affectus monstrat, scribit: Italus in contumeliam Germani regis: Germanus in suæ gentis defensionem, pallia quæ potest obtendit. Hoc certum, vix Germaniam tetigit Imperator,

cùm

cùm euocato concilio omnes patres non priuilegium, sed prauilegium appellàrunt, & iusto metu extortum, nullius esse momenti declaràrunt.

CAPVT XXXIIII.

REuersus in Germaniam Imperator, cùm omnia ex sententia procuràsse videretur in Vrbe, venerunt qui spargerent in populo, quid post eius abitum esset innouatū in Vrbe, de reuocatione priuilegij, de anathematizatione in caput Imperatoris repetita, propter vim & iniuriā quā intulit pontifici & curiæ. Qua occasione & eti in regno nonnulli, conspiràrunt in Imperatorem, execrantes impietatem, quam ipse rex in suo patre vindicabat: immò quam ipse maiori scelere cumulabat. Pater erat contumax summo pontifici, Iste violentus in Christū Domini. Albertus Moguntinus archiepiscopus, eius in Imperatorem rebellionis caput habebatur: Saxonum autem principes ad suam conspirationē facilè pertraxit, quòd iam assueti viderentur Imperatoribus impijs se Saxones obiectare: Nouem enim prælijs aduersùs patrem eius pugnauerunt: nec grauabantur in filiū impietatis hæredē & successorem arma corripere. Imperator autem præueniens archiepiscopum cepit, & diù captum tenuit. Expedito autem agmine, mouit in Saxoniam, & necdùm benè paratos, neq; adunatos, vicissim aggressus, alium post alium afflixit: & magna strage ac præda peracta reduxit exercitū. Per quæ tempora Luderus dux Saxoniæ vxorem accepit Rixam filiam Henrici Craßi ex Ottone Bauaro genitā, quem Henricum, vt diximus, Phrisones in Norden oppresserunt. Henricus autem Imperator proximo anno duxit coniugem Mathildam filiam regis Anglorum, celebrans nuptias apud Moguntiam. Hoc loco cōmemorant annales nostri,

ex Ludero duce & Rixa coniuge natam filiam Gertrudem, quæ nupserat Henrico duci Bauariæ, genueritque Henricum illi Leonem: quod nisi accipiamus de primo Henrico Leonis patre, controuersiam patitur: Nam dux Bauariæ Welpus, Henrici primi pater, duxit filiam Magni, ducis nouißimi de genere Hermanni, quem Otto I. sublimauerat, quæ genuit ei filium Henricum primum, cui vxor erat hæc Gertrudis filia Luderi: ex qua is Henricus proceßit, quem Leonem omnes cognominauerunt: vt duplici iure pertineret is Leo ad Saxoniã, & ab auia filia Magni, & à matre filia Luderi, quem etiam Lotharium posteà imperantem dixere Gallici cum Italis. Quod ideò commemorandum putaui, quia non attendunt plerique, duos per hæc tempora fuisse Henricos Bauariæ duces, patrem, & filium, quorum vterque pertinebat ad Saxoniam: Pater per matrem filiam Magni: filius per matrem filiam Luderi ducis & Imperatoris, & auiam Magni filiam.

CAPVT XXXV.

NEc prætereundum hoc loco, quòd Welpus iunior frater Henrici, qui habuêre patrem Welpum seniorem, & matrem filiã Magni ducis Saxoniæ, reliquit Bauariam Henrico fratri, & concedens in Italiam, coniugem accepit Mathildam, illam potẽtem per Lombardiam fœminam: non ducis Mediolani, vt somniant nonnulli, sed Egberti marchionis Saxoniæ filiam, Gertrudis illius germanam, ex qua nata est Rixa, quam alij scribunt Ribensam, Luderi ducis Saxoniæ coniunx: quam Mathildam magis pro sua virtute & amplitudine patrimonij, quod in Lõbardia tenebat, q̃ spe liberorũ duxit vxorẽ. Ergò Welpus iunior, cùm prolem non haberet, religioni se totum commendauit. Audiuit proauum suum,

iunxo

immò atauum Ethiconem ducem Bauriæ, sub Ludouico Imperatore I. montem cum duodecim primariis viris introîsse, ibiq; in abstinentia vixisse & finîsse: Scrutatus est saltus & nemora, & omnia montis latibula: inuenitque sepulcra, è quibus ossa prolata iussit in Cōstantiam vrbem perduci: ibique, quòd miraculis claruerūt, (mortui sunt enim in Christianismo, fugientes Gallicam seruitutem) eorum memoriæ dedicare voluit ecclesiam, quod impleuit. Quo tempore Gertrudis nobilis fœmina, filia & soror duorum Egbertorum Saxoniæ marchionum, patris & filij, relicta Hērici Crassi comitis de Northem, socrus Luderi ducis: nam mater erat Rixa coniugis eius, de Treueri rediens, corpus sancti Authoris confessoris, Treuerensis quondàm archiepiscopi, Brunswicum aduehit: & cùm in mœnia perduci non posset, monasterium erigit sub titulo sancti Aegidij, imponens fratres ordinis diui Benedicti: tū prope mœnia, nunc verò prolatatis finibus vrbis, inclusum mœnijs, perpetuum vrbis defensorem, & sanctum eius loci tutelarem: cuius patrocinium sæpè experti ciues, præcipuè in oppugnatione vrbis à Philippo, qui de Romanorum regno cum Ottone IIII. contenderat, quod suo loco non prateribimus.

CAPVT XXXVI.

DEcimoquinto deindè post centum ac mille anno, cùm Imperator Henricus in Saxoniam iterùm duceret, Luderus dux, & Reinerus episcopus Halberstadensis, ac Fridericus comes de Arnsberge, iustam illi aciem obiecerant, in loco qui dicitur Welpeshold: impares quidem numero Saxones, sed virtute & alacritate pares initio, & in fine etiam superiores sunt inuenti: Nam consertis manibus, victoria penès Saxones fuit.

Tro-

Trophæum erexêre victores in loco pugnæ, armatū clauæ virum, cum dependentibus armis Saxoniæ. Hanc statuam rustica plebs in superstitionem, in quam sunt faciles, versa, cœpit velut idolum venerari, arbitrata esse antiquitatis deum, quem dixêre Iodute. Eam verò quæ hodiè extat, conclamationem ad arma & auxilium, non ab idolo ductam, aut vano deo, sed esse vocem Italicam, aut Gallicam, Io adiute mi, doctiores arbitrantur. Vbi intellexêre viri prudentes, statuam populo dare occasionem idololatriæ, deiecerunt penitùs, reponentes in locum, qui nunc dicitur Weddingstede, conuentum fratrum Prædicatorum, post annos ex hoc tempore non minùs centū. Eodem verò tempore, quo Saxones exercitum regis contriuerant, Otto de Balenstede comes, pater, vt diximus, Alberti marchionis Brandenburgensis, insignem & ipse partibus Saxonum peperit victoriam. Duo Wandalorū millia ibant laturi suppetias Cæsareanis: Id cùm resciisset Otto, copias quantas potuit perarmauit, & se Wandalis obiecit: Contulêre manus, maior pars cæsa Wandalorum, trecenti capti, vix pauci fuga sunt elapsi: Ità duobus in locis, vno in tempore Saxonibus res fuère prosperæ: Nec ignorantes quantam in se Imperatoris indignationem concitâssent, intestinas suorum discordias placauêre, & externas sibi vires conciliabāt, vt redeunti Imperatori fortiores occurrerent. Sed Albertus archiepiscopus Moguntinus, iam à ciuibus suis, Imperatorem in ea vrbe penè obsidentibus, carcere solutus, & ecclesiæ restitutus, cùm apostolicam desupèr commissionem accepisset, Imperatorem vbiquè insectatus, excommunicatum, & anathematizatum nunciabat. Erat tū legatus apostolicus Dietherus in Germania, veniens ex Pannonijs: Hunc literis inuocat Albertus,

 muniat

inuitatq́; vt Coloniæ illi dignetur occurrere, consecrationemq́; suî diù dilatam perficere: Erat enim toto penè triennio in carcere. Imperator autem ista audiens, non frenabat indignationem, nec passus hominem, necdùm plenè sibi reconciliatum consecrari archiepiscopum: tamen impedire non poterat, quòd ciuitas quoquè Coloniensis, tum, vt antè diù, cõtra illum sentiret: Ibì publicata sunt mandata summi pontificis in Imperatorem: Ibì multorum ab ipso animi deflectuntur, quòd paternam impietatem maiori pertinacia cumularet.

CAPVT XXXVII.

IMperator, dum hæc agerentur, Spiræ Natalem Domini diem non lætus celebrauit: Audiuit enim apud legatum fuisse magnam episcoporum & nobilium manum, qui papalibus mandatis auscultâssent. Is autem legatus, rebus pro quibus venerat expletis, in itinere ad Vrbem deficiens, moritur. Missus deindè ab Imperatore Herbipolensis episcopus ad Vrbem, neque audientiam, neque cõmunionem, antequàm reconciliaretur, potuit obtinere. Expositis deindè mandatis, & accepto responso, cùm ad Imperatorẽ redisset, & quæ illi in Vrbe contigerant, exposuisset, subtraxit se de Imperatoris curia, & omnium deincèps communione: Coactus tamen vitæ periculo coram Imperatore celebrauit diuinũ officium: sed indè conceptam amaritudinem, in omni reliqua vita diluere non potuit: Consilio tamen prudentiorũ adhibito, reconciliatur, & ecclesiæ cõmunioni restituitur. Qua commotione rerum succensus Imperator in episcopum, ducatum Franciæ, qui ex antiquo ecclesiæ Herbipolensi deberetur, Conrado nepoti suo concessit. Et cùm omnes se ab eius communione retrahere cerneret, scandala declinans, ipse cũ regina concessit in Italiam: & ad Padũ sedens, regni negocia pertractabat: Indè legatos

mittens ad sedẽ apostolicã, inter sacerdotiũ & regnum controuersiã dirimere satagebat: Cuius legationis primarius fertur extitisse Cluniacensis abbas, Imperatori cõmendatissimus, apostolico etiã præsuli sanguine cõiunctus: Is verò mirã intendit operã reconciliandis vtrisq;, fidelis aprocrisarius, fidelis zelator pacis, per cuius instantiã factũ est, vt eodẽ anno synodus Romæ in Cõstantina basilica celebraretur: Ibi ex omni Christiano orbe, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & nobilibus cõgregatis, cœperunt agi primo die causæ priuatæ duorũ de Mediolanensi episcopatu contendentiũ: & ea cõtẽtio primã diẽ finiebat. Deindè Lucensis episcopus Pisanos impetebat. Tum surgẽs quidã ex episcopis, libera voce protestatur: Dominus noster Papa ex omni orbe Christiano episcopos ac primarios viros euocauit: illi verò parẽtes, terra mariq;, varia pericula transeuntes aduolárunt, non vt particulares controuersias dirimerent: Illis enim prouincialiũ cura suffecerat: sed erat, vt arbitror, grauius aliquid, quod de suo quenq; exciret: dignetur adaperire dominus noster, quod in animo habet: vt rebus publicis per summã diligentiã cõstitutis, suo quisq; gregi aduigilãs reuertatur in locũ vndè pdierat. (Ex hac verborũ formula intelligãt qui nouerint, quid sequẽtia secula addiderint blandimentorũ, vt Sanctissimus dominus noster appelletur Papa, qui tũ simpliciter dominus noster est vocatus: idẽ perpendens apud principes seculares.)

CAPVT XXXVIII.

TVm summus põtifex: Postquàm, inquit, Dominus seruum suum in hunc locũ immeritum prouexit, fecitq; de illo quod voluit, & præsens tum Henricus rex Germaniæ in me violentiã admisit, vidi mala quæ contigerant in populo, plurimas cædes, rapinas, & sanguinis

immodicam effusionem: quarum rerum commiserati-one commotus, feci quod articulus necessitatis videbatur imperare: nec tamen factum defendo, sed infirmitatis meæ contemplatione deprecatum esse cupio. Illud verò quod in tentoriis factum dicitur priuilegium, vobiscum & cum omni ecclesia cōdemno. Tum Bruno Siguinus episcopus: Gratias, inquit, altißimo Deo, quòd papam audimus proprio ore damnantem priuilegium, quod prauitatem & hæresim continebat. Indè quidam satìs cauillatoriè: Si ergò hæresim cōtinebat, qui indulsit, hæreticus fuit. Quod verbum accipiens Iohannes Caietanus: Túne, inquit, Romanum pontificem audientibus nobis de hæresi accusas? Scriptum illud non re-ctum erat, sed hæreticum non fuit. Tum alius: Ne illud quidem prauum debet iudicari, quod liberandis & redimendis fratrum animabus fuit impensum, cùm Dominico præcepto etiam animas ponere pro fratribus iubeamur. Hanc verborum alternationem excipiens summus pontifex, maximè hæretici vocabulo contremiscens, expergiscitur, & manu indicto silentio: Audite, inquit, fratres. Ecclesia ista, cui immeriti præsumus, hæresim nunquàm defendit: nunquàm in ea hæresis valuit: sed omnes hæreses hic sunt exterminatæ. Hic Arriana, Eutychiana, Sabelliana, Photiniana, & quæcunque aliæ caput posuêre. Sensit ecclesia precem pro se Domini validam & efficacem: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: Iniuriam illam à syncerıtate eius auertite: Hæresim, licèt peccator sim, nunquàm agnoui. Hac interim satisfactione, sessio illa dirempta est: Proximo die Papa audiendis priuatim Cæsaris oratoribus operam impendit. Erant abbas Cluniacens. Iohannes Caietanus, & Petrus Leonis Vrbis præfectus: Hi Cæ-

saris

ſaris cauſam, quãtum poterant, ornauêre. Proxima autem quæ fuit Veneris dies, cùm redirent in ſynodum, & Cuno Prænestinus episcopus excommunicationẽ in caput Cæſaris intentatam, authoritate cõcilij comprobandam contenderet, reſtiterunt illi in faciẽ, Iohannes cum Petro memorati: Sed Papa Paſchalis ea moderatione fuit, vt ſedatis contentionibus ità loqueretur: Eccleſia ſponſa Chriſti primitiuis temporibus, cùm martyrũ ſanguine diffluerent, apud Deum floruit, inter homines conculcata: Succeſſere tempora quibus Imperatores & reges in eam verſi, munificentia plurima condecorarent, prædia & poſſeſſiones in eam conferentes: Quod ergò contulerunt, quis interim auferet? Habeat mater eccleſia dona principum, diſpenſet, conferat, tribuat, quibus de iure poterit & voluerit. Ego priuilegiũ, quod in tentorijs à nobis extortum eſt, quia papæ Gregorij VII. ſcitis contradicit, dum omnem ille inueſtituram eccleſiarum de laica manu interdicit, ego quoquè condemno. Hanc Papæ ſententiam excepit Cuno cardinalis epiſcopus Præneſtinus: Ego ſi huius ſedis verus fuerim & à te miſſus legatus, in hac ſynodo ex te Papa audire contendo: & ſi quæ à me legitimè facta ſint, rata eſſe iubeas, nécne, propalàm edicito. Tum pontifex: Cõſueuêre ante me pontifices à ſe miſſos in quaſque prouincias legatos, & eorum legitimè facta comprobare: & ego te ab hac ſede miſſum frater epiſcope palàm confiteor, & quæ iuris tramite ſeruato à te peracta ſunt, ego confirmo: & ab hac ſancta ſynodo nil dubitandum, quin roborentur. Subſequutus autem Cuno ait: Cùm in Tranſmarinis agerem pro terræ ſanctæ ſubſidio, & horribilis rumor inſonuiſſet, Henricum regem in Romanum pontificem, ac eius ſedis cardinales & epiſcopos, cum vniuerſo clero

& populo Romano, vincula, spolia, prædas, verbera, neces intendisse: quod erat horridũ auditu, contremui: & in virtute legationis mox excõmunicationis gladiũ, in caput contumacissimũ distrinxi: per Græciam, Vngariam, Germaniã, & omnes quas pertransiui ꝓuincias publicaui: ea vt rata sint hoc sacro concilio deposco. Tum Viennensis episcopi legati & literæ idem poposcerunt. Vario tum assensu perstrepit aula: Minor erat contradicentium molitio: Nihil tamen propter quorundam contradictionẽ illo potuit die peragi. Postero die nonnullæ sunt in concilio causæ terminatæ: Apertũ desupèr decretum non legitur, sed quo res statu fuit, in eo permansit. Crediderim motũ Romanorũ tum à Petro Leonis viro in Vrbe potentissimo formidatũ, quòd tum Romanis non iniusta deposcere videretur Imperator. Et tamen scire velim, quid tum in contentione fuerit? Si non aliud Imperator poposcit, quàm vt manente ecclesijs & monasterijs vacantibus libera electione, solã de prædijs inuestiturã, quæ vocatur regaliũ concessio, ad illum pertineret, iustum poscere videbatur: idq; generalis vsq; hodiè obseruantia ad nostra tẽpora comprobauit. Si verò cum regaliũ collatione omnẽ sibi voluit Imperator permitti de persona prouisionem, violentũ & iniurium videbatur quod poscebat. Idq; fuisse creditur, quod inter regnum & sacerdotiũ tum fuit in cõtrouersia. Per Germaniam verò tũ multiplicata sunt mala: partibus hinc indè ferro pro iustitia decertantibus. Conradus in diœcesi Herbipolensi pro suo, quem Imperator indulsit, dominatu satagebat: incẽdia, prædas, cædes in aduersantes intentabat. Exaduersò Moguntinus pro ecclesia decertans, non minora incommoda aduersantibus ingerebat. Nec satis appáret, si quid quisq; posceret satis intelligerẽt. Pote-

erat vterq; non iniustam fouere causam: poterant res, vt modò fiunt, facili momento ad concordiam perduci. Sed tum permittente Domino, tantæ sunt in regionibus cædes peractæ, tanta patrata latrocinia, incendia facta, vt incredibile dictu sit, qua vastitate ecclesiarum & monasteriorum pro nentus sint ad nihilum redacti.

CAPVT XXXIX.

HAc diuersitate diu inualescente, cùm pax in orbe Christiano floreret, infelix Germania quietem nesciebat: sed partium studia in se exardescentia, inuicèm multa irrogare damna non cessabant. Dedit naturæ arbiter Deus (incertum qua mente) signum iracundæ commotionis: Nam terræmotus insignis in Germania & Italia fuit: Concussa ædificia solidissima: integræ ciuitates conscissæ: & in ecclesia Leodiensi in vigilia Dominicæ Ascensionis, cùm decem collegiorum membra in vnam maioris ecclesiæ basilicam connexuissent ad sacra solennia peragenda, vix primus psalmus erat peractus, subitò sereno cælo repentinæ ingruebant tenebræ noctem intentantes: Consternatis mox tantus nubium sonitus instrepuit, vt nunquàm par aut maior collisio fuerit audita. Fulgur quoquè tam terribile alio in tempore se cunctis ciuitatibus quasi de proximo ingerebat, vt quanuis distantissimæ essent vrbes, quæque tamen supra suum esse caput vibratum arbitraretur. Imperator tum in Italia agens, cùm ad pontificis conciliationem crebros misisset nuncios, nihil aliud accepit responsi: Se, qui in eum excommunicationis sententiam non tulisset, non illam posse sustollere, nisi ex arbitrio patrum, qui synodo interfuissent. Deindè proximo anno Papa Paschalis obdormiuit, ipso die Resurrectionis Dominicæ

primo manè. Ità ferunt apertum cælum luce meridiana fulgentiùs per horam integram claruisse, vt luna, quæ tum plena erat, omninò non videretur. Crux interim visa est in medio dependere, gemmis etiam interlucentibus notabilis. Imperator autem, audita morte pontificis, Romam contendit, consensumq; Iohanni, qui Gelasius II. dictus est, præbuit. Electus autem cùm se Imperatoris communioni subtraheret, ab ipso improbatur: & Burdinus quidam ab Hispania superueniens, ab Imperatore in sedē Petri collocatur. Romani tamen aliquanto diuersiùs rem narrant: Gelasium ritè electum: Ciues Romanos, Fregepanos appellatos, quorū princeps Cincius, conclaue irrumpentes, cùm pontificem ex sua familia deposcerēt, malè senem mulctatum in vincula rapuisse: sed indè erutum aliorum manu Romanorū, perductum in Tybrim, vt abiret, aduersante vento cum amne & mari, superuenientes Teutonicos, fugam prohibuisse, noctù tamen deportatum: Indè creatum quendam Mauricium, quem Gregorium dixêre VIII. Aduersarij tamen irrisione quadam vocitâsse Burdinū. Cúmque Gelasius in Campania se contineret, & magna Italiæ pars illi accederet, Henricum rediisse in Lombardiam. Quo tempore Gelasius in Vrbem, amicorum fretus auxilio, rediit: Deindè vbi contendit in Galliam, celebrato cōcilio, diem suum obiit. Calixtus illi surrogatur, Milo priùs dictus, episcopus Viennensis.

CAPVT XL.

Imperator intereà cùm audisset in Germania contra se agi concilia, per Cunonem Prænestinum apostolicæ sedis legatum, primùm Coloniæ, deindè Frislariæ, repetita semper Imperatoris excommunicatione, omnia dissimulanter tulit. Vbi verò Herbipoli maiorem totius

Germa-

Germaniæ fieri cœtum audiſſet conſtitutum, vbi etiam de illius depoſitione ageretur, confeſtim ex Lombardia mouit in Germaniam, & auctus viribus, aduerſantium terras peruaſtabat, incendio, gladio, rapinis: Quo exemplo, omnia omnium prouinciarum mala ſunt renouata. Indè meliori mente, vbi conuentum Herbipolenſem diſturbauit, in Triburiam (Friburgum nunc vocitant) iuſsit cœtum principum conuenire: Ibi de aduerſantium queſtus iniuria, audiuit in faciem contradictiones ab illis, & factorum ſuorum reddita ratione, tum res ità inter eos eſt compoſita: vt cuiq; ſpoliato antiqua rediret poſſeſsio, principi, eccleſiæ, monaſterio: Fiſco præterea Imperatoris redderentur, quæ ab olim illius fuiſſe conſtitiſſet: Ea tum viſa rerum quies, ſed non quieſcebāt nuncij ſedis apoſtolicæ, qui circumeuntes prouincias obedientiam pro Calixto depoſcebant, abiurato Burdino: concilium tamen cunctis indicitur Lateranenſe ad diem diui Lucæ proximum: ad quod etiam Imperator, ſuaſus à Cluniacenſi abbate, ſe non defuturum ſponderet. Concurrerant ex omni orbe maximè Germania epiſcopi, pacis & tranquillitatis cupidi. Vallatus papa CCCC. ac XX. patribus in concilio præſedit: Imperator etſi non Vrbi aderat, non tamen erat longinquus, vt facile legatis ſedis apoſtolicæ præberet auditum. Vbi de inueſtituris, quæ ſola fuit cauſa dirimens omnia, ſermo haberetur, Imperator ſe cum principibus, quorum præiudicium in ea re vertebatur, loquuturum ſpopondit, & ex eorum conſilio cuncta acturum. Papa in concilio omnium prædeceſſorum decreta confirmauit: & quæ pro tempore ſtatuenda videbantur decretis, omnes cum benedictione remiſit in ſua. Burdini deindè ſchiſma magis ac magis euaneſcebat; regni tamen commotio nullate-

nus conquieuit. Imperator indè proxima æstate, ducente Friderico de Arnsberg, in Saxoniam descendit: ibiq; episcopis ab eius se communione retrahentibus, transijt in Germaniæ Franciam, nec ibi cunctis æquè gratus. Tum verò terra mirabiliùs intremuit, vt se quisque de sua correctione putaret admonitum. Mense Iunio in diœcesi Treuerensi glacies tantæ magnitudinis decidit, vt ædificia subrueret. In Halberstadensi autem grando decidit illo impetu, vt decem villarum non modò fruges, sed etiam pecora peremisset. Saxones igitur componendæ paci intenti hoc agebant, vt Imperatoris milites nusquàm grassandi locum inuenirent. Quin & in Thuringia oppressos plurimos ex his eò necessitatis perpulerunt, vt incursionibus temperarent. Apostolicis autem literis roborati, suis ecclesijs viduatis, de pastoribus prouiderint.

CAPVT XLI.

Annus erat vicesimusprimus post mille centum, cùm Monasterienses in Westphalia episcopo suo graues, ipsum eò perpulerunt, vt querimoniam Saxoniæ principibus super illis deponere cogeretur. Erat verò tanta iniuria, vt dißimulandum non putarent. Nam Luderus dux Saxoniæ, magna vi armorum contracta, duxit in eos: magnisque malis perdomitos coëgit episcopum eiectum recipere, & de iniurijs satisfacere. Sed cùm iam oppugnarentur, quædam casellæ cœperūt igne conflagrare, latiusq; cœpit incendium dominari, & vsq; ad ecclesiam primam proceßit, quam cum cæteris ædificijs consumpsit. Ferebant ciues hoc incendiū diuino factum nutu, q Burchardi, qui ante Henricū ecclesiæ præerat, & in legatione Imperatoris apud Constantinopolim defecit, oblatio de iniquitate, vt ferebant, aceruata,
ad

ad ecclesiæ instructionē Deo non placuisset. ideò concrematam esse ecclesiam. Tum tanta fidelium fuit facta ad instaurandū oblatio, vt nullum perindè sentiret ecclesia detrimentū. Auditur indè rumor, Burdinum, qui in Sutrio infaustū præferebat pontificatum, capta à militibus pontificis arce, captū & ipsum, & à Calixto ad peragendā perpetuò pœnitentiā detrusum in monasteriū. Intereà Imperator, quia summā rebellionis Mogūtinis imputabat, statuit se de vrbe illa vindicare: Intercludit aditum, nè quid vel inueheretur, vel eueheretur, ademptis vbiq; nauigijs: Indè ex vniuerso regno iubet milites ad eius obsidionē vrbis cōuenire. Albertus intereà archiepiscopus, qui tū in Saxonia agebat, vir eloquio clarus, legationis præfulgens dignitate, principes suasionibus, pōtifices legationis Romanæ officio, in causam suā inclinauit, vt statū vrbis Moguntinæ, primæ in Germania sedis, cōmiserarentur: causam eius esse penè omnium, quòd pro obedientia sedis apostolicæ pateretur: arma omniū auxiliaria sunt promissa. Imperator interìm in Elsatia, archiepiscopus in Saxonia vires cōparant: in vnam vtriq; respiciunt vrbem: ille oppugnandā, & iste tutandā. Mouent vtriq; Moguntiā: fulgēt signa castris: Solus in medio Rhenus, & ille quidem, nauibus multis antè ad hoc cōparatis, promptus Saxonibus ad transitum. Sed erant vtrisq; in castris viri prudentes, qui parcendum labori, sanguinique ducerent: qui interposita publica fide, in vtranque ripam, vltrò citroq; demigrant, multa voluentes, variè causas tractantes. Demùm in id flexus est rex, vt causam omnem sacerdotij & regni duodecim primates vtrinquè nominati in diem & locū pertractarent. Placuit locus Herbipolis: tempus festa diui Michaelis: Placito vtrinquè per solitas solēnitates firmato,

dis-

discessère exercitus in sua quisque. Ad diem verò praefinitum venerat Imperator: magna stipatus manu vrbē est ingressus: Venerant deindè cum archiepiscopo Saxonum principes, non minori multitudine: & donèc interponeretur publica per expressum fides, mille ab eo loco paßibus commanebant: Iam securiores facti, propinquabant vrbi: Et quoniam tantam vtriusq; exercitûs multitudinem vrbs vna, etiam de maximis, capere non poterat, extra portas Saxones tetenderunt: Per singulos verò dies conuenerunt, qui rebus agendis fuerant praefiniti: & octo tandèm per dies rebus omnibus resolutis, in eam formam conuenerunt: Primùm, vt regalia vel fiscalia regijs, ecclesiastica ecclesijs, praeda depraedatis, haereditates iustis haeredibus puenirent: omniq; personae, vel conditioni, iustitia cuiq; sua responderet: Praedones, furesq; edictis Imperatorijs eijciendos, siue legibus antiquitùs constitutis coërcendos, vnanimi consensu firmatum est: & quicquid scandali vel perturbationis vsquequaquè per regna Germaniae, inimici superseminario succreuerat, omnimodè eradicari est decretum. De verbo autem excōmunicationis, vndè scandala penè cuncta prouenerant, nihil est diffinitum: Tamen ad apostolici culminis audientiā vnanimiter est delatum, denominatis in praesenti oratoribus, qui haec omnia Romam perferrent: quatenùs indicto per authoritatem apostolicam generali concilio, quaecunque humano non possent, Spiritusſancti iudicio terminarentur. His ità reuerenter pro honestate simul & vtilitate regni dispositis, missi sunt in Vrbem, Otto Bambergensis episcopus, dux Henricus, comes Berengarius, qui haec omnia Noricis principibus, hoc est, Bauaris atq; Australibus, qui tum fortè alijs reipublicae causis occupati non aderant,

apud Ratisponam congregatis, intimarent: quos ad hæc ratificanda non repugnantes inuenerunt. Vacabat anno proximo sedes Herbipolensis: & Imperator de more suo nobilem adolescentem, qui necdùm per ætatem præesse poterat ecclesiæ, introduxit. Capitulum autem ecclesiæ virum grauem, eiusdem ecclesiæ canonicum elegit. Indè orta iterùm diuisione, qui contra regem senserant, vrbe excedebant. Commouit ea res Fridericum Sueuiæ ducem, & Conradum eius fratrem vehementer: qui in ea causa ab Imperatore, licèt cognato suo, dissentiebant: De proximo autem per opportunitatem loci ac temporis, cum archiepiscopo Moguntino loquuti, electum canonicè faciunt episcopum consecrari, contra Imperatoris voluntatem: & nè reluctaretur, vehementer instantia temporis effecit, quòd de proximo de generali pace esset agendum.

CAPVT XLII.

REdièrant ex vrbe Roma, qui missi fuerant oratores, episcopus Spirensis & Fuldensis abbas: cum quibus venerant apostolicæ sedis legati cardinales tres, quorum princeps Ostiensis, cum duobus adiunctis, componendarum rerum gratia inter regnum sacerdotiúmque. Generalis conuentus indictus est Herbipoli ad proximam diui Petri diem. Conuenerant ex omni Germania principes, nobiles, pontifices, abbates, cum non leui detrimento Franciæ Germanicæ. Sed vbi Imperatorem non affuturum, vtpotè iam rebus aliis implicitum, erat certissimũ, digressi sunt in sua quisque. Intereà Gebehardus iuuenis, quem Imperator ecclesiæ præfecerat, cùm vrbicos sibi conciliâsset, compertumq; haberet aduersarium non indè longè cum auxiliis manere, certior de omni eius comitiua, vrbe eduxit, & imparatis

ingru-

ingruens, disturbare sua consilia contendit. Illi verò præmoniti, ad arma concurrunt: & congreßi, mutuis se vulneribus afficiunt: aliquot etiam cadentibus: sub noctem dirimitur prælium: Illi in castra, alij in vrbem redierunt, qua potitur cum adiacentibus Gebehardus occupator: Nam verus pontifex prædijs ad Neccarũ fluuium fruitur. Mogũtinus intereà de cõsecratione Herbipolensis agebat, & sibi prospiciens, antiquā arcem Asciburgũ, cuius ad Rhenũ meminit Ptolemæus, iā inueteratam & penè conuulsam instaurat. Penè incesserat pacis desperatio, cùm auersum cernerent Imperatorem: Sed instantia legatorum sedis apostolicæ, immò Dei miseratio desupèr adspiciēs effecit, vt in Vangiono, quæ nũc Wormatia, conuentus alius indiceretur: Quo loco, quia venerat tempus miserendi Sion, cor regis, quod in manu Dei est, ità inflexit Deus ipse, vt ad communionem ecclesiæ & ad pacis formam subscriptam rex, quod nunquàm facturus credebatur, quodq; nemo de illo præsumere aut sperare poterat, consensit. Erat autem ea quæ nunc vsq; seruatur pacis instituta concordia. Profuerit aũt ipsarum literarũ seriē vtrinq; ponere. EGO HENRICVS *Dei gratia Romanorũ Imperator Augustus, Pro amore Dei & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & sanctis eius apostolis Petro & Paulo, sanctæq; catholicæ ecclesiæ, omnem inuestituram per annulum & baculũ, & concedo in omnibus ecclesijs fieri electionem, & liberam consecrationem: possessiones & regalia beati Petri, quæ à principio huius discordiæ vsq; in hodiernum diem, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidē sanctæ Romanæ ecclesiæ restituo: quæ autē non habeo, vt restituantur, fideliter adiuuabo: Possessiones*

etiam

etiã omniũ aliarũ ecclesiarũ, & principũ, & aliorũ, tam clericorum, q̃ laicorũ, consilio principum, & iustitia dictãte, quæ habeo reddã, quæ nõ habeo vt reddãtur, fideliter iuuabo: & do verã pacẽ Calixto, sanctæq; Romanæ ecclesiæ, & omnibus q̃ in parte ipsius sunt, vel fuerunt, in quibus sancta Romana ecclesia auxiliũ postulauerit, fideliter iuuabo. EGO CALIXTVS seruus seruorũ Dei: Dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorũ Imperatori semper Augusto. Cõcedo electiones episcoporũ & abbatũ Teutonici regni, qui ad regnũ pertinent, in præsentia tua fieri, absq; Simonia, & aliqua violentia: vt si qua inter partes discordia emerserit, metropolitani & comprouincialium consilio & iudicio saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus aũt regalia per sceptrum à te recipiat: exceptis omnibus, quæ ad Romanã ecclesiam pertinere noscuntur: & quæ ex his tibi iure debet faciat. Ex alijs verò partibus Imperij, consecrandus infra sex menses, regalia per sceptrum à te recipiat. De quibus verò mihi querimoniam feceris, secundùm officij mei debitum auxilium præstabo: Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore huius discordiæ. Datum anno XXII. IX. Calendas Octobris.

CAPVT XLIII.

HVIuscemodi scripta atq; rescripta, propter infinitæ multitudinis conuentum, loco cãpestri iuxta Rhenum lecta sunt, data & accepta, postquàm multimodas laudes, rerum gubernatori Deo redditas, celebratis à domino Ostiensi diuinis sacramentis, inter quæ dominum Imperatorem cum pacis osculo, sanctáque communione plenißimè reconciliauit, discessum est ab omnibus cum lætitia infinita. Alterum quoquè non

multò

multò post festum sancti Martini Imperator colloquium cum principibus habuit Bambergæ: illis scilicet, qui huic conuentui non aderant: vbi cunctis in sua vota concordantibus, multis, quæ tam ad regni quàm sacerdotij congruebant honorem, more Maiorum compositis, oratores proprios cum Romanis destinauit: & vtrosque, nuncia simul & munera ferentes honorifica, domino Calixto papæ consanguineo, iam sibi coniunctißimo direxit: Deindè proximum Christi Natalem, qui fuit incipiente vicesimotertio post centum ac mille annos, Traiecti celebrant: vbi orta primùm simultate ex iurgio inter milites Imperatoris & ministeriales episcopi, pòst peruentum est ad arma. Milites ex sua consuetudine superbè agebant, ministeriales autem superati multitudine, ciues ad arma vocant, latiùs serpit indignatio. Imperatorij proditionem & coniurationem in Cæsarem factam proclamant: Ciues libertati suæ aderant, cùm se in seruitutem adduci arbitrarentur. Ità paßim crescente malo multi cæduntur, maior pars ex oppidanis: alij capiuntur, & in vincula coniecti, pœnas luunt temeritatis, cùm magna pars, quid ageretur, vt in talibus fieri solet, ignoraret. Captus & ipse episcopus in ferrum ponitur, nec indè relaxatur, nisi magnis archiepiscopi Coloniensis precibus, & immensa insupèr æris summa persoluta, quòd aut conspirationis conscius, aut non comprimendæ reus diceretur.

CAPVT XLIIII.

Fremsit deindè rebellio in sequentem annum, inter Imperatorem & Hollandiæ dominam, quæ Lotharij ducis Saxoniæ soror erat. Interim per Germaniam latrocinia nimis multa, præsertim per Saxoniam, creuerunt. Stipendiarij qui publicis hactenùs malis pasti

erant, reddita pace, vitæ consuetudinem non mutabant: quod didicerant in bello, pace dediscere difficile fuit: æquè sumptibus faciendis insistere, crapulis indulgere volebant: & cùm aut hostilis præda, aut induciæ stipendium nullum esset, ex proximis accepêre quæ volebant. Imperator autem in sequenti anno duxit in Hollandiam: Contumacem fœminam imperata facere, & regnum agnoscere, compellebat. Magna erat ea Imperatoris expeditio, nec minimo labore constabat: sed illum habebat exitum, quē diximus, vt parentē fecerit ex contumace. Deindè in superiora regni contendens, Wormatiæ cum optimatibus colloquium habuit, aduersùs Lotharium Saxoniæ ducem, qui propter germanam sororem, quam Imperator ad iuga compulisset, se cōmouisse videbatur. Mordebat eum vetus in Saxoniam odium, quòd eam prouinciam semper compertum sit sibi aduersantē, quotiès ipse Italiā impugnaret. Otto interim Bābergensis episcopus, vir per omnia religiosus, cùm instruendis monasterijs, alendis pauperibus, & alijs pietatis operibus instaret, annotatus est minùs esse frequens in conuentibus Imperij, quod à maleuolis non rectè acceptū, etiam Imperatori suggereretur: quæ in vsus alios impēderet, magìs Imperij deferri honori, à quo illi cuncta prouenissent: Hæc passim mussitant, & auribus Augusti ingerūt: Sed tāta fuit pontificis grauitas, vt omnia obloquia præsens ipse discuteret, nemine garriente dum adesset. Rebus autem Imperij solerter constitutis, adijt regem pontifex, insinuans se literis Polonorū ducis Boleslai euocatum, animo perpendere in sanctam expeditionem, pro Christi honore in Pomeranos gentē Wandalorū: quam nupèr dux gladio sibi subactam, ad iuga Christi coëgisset: sed deesse prædicatores, qui per authori-

ritatem verbum vitæ nouitijs ad fidem Christi gentibus prædicarent, bona sibi Imperatoris venia abesse liceat ecclesiæ: nam summi pontificis gratia Calixti dudùm sibi permissam prædicandi in gentibus licentiam. Nō erat in omni curia Imperatoris, qui sancto pontificis voto auderet refragari, ne rex ipse quidem: sed cunctis sanctum eius propositum laudantibus, erant, qui prospera illi imprecarentur eunti ad gentem incredulam, magno sui sanguinis periculo: Soli Bambergenses sui patris absentiam lamentari, se pastore destitutos lupis exponi, extrema pati mâlle, quàm eo se pontifice destitui. Sed non erat, qui se diuinæ voluntati ausit obijcere. Et illo in Pomeranos proficiscente, rex in Saxones, vt sermo loquebatur, se apparabat.

CAPVT XLV.

COeperat iam inter reges Angliæ & Franciæ hoc diuturnum de Normandia bellum: cui se Imperator pro socero Angliæ rege immiscere constituens, verbum emisit de expeditione in Saxones, re autem vera in Ludouicum Franciæ regem. Mouit ergò in Gallias Henricus, & ad Rhemos consederat, cùm iam Ludouicus Franciæ rex, nè hostiles exercitus iungerentur, Imperatorem omnibus copijs constituit adoriri, leuius ducens, vni quàm duobus occurrere. Totius igitur regni viribus coactis Imperatori fit obuius. Ille autem vbi tātis Francorum copijs imparem se vidit, paulatim retrò pedem tulit: nec carebat res idoneo colore, quòd properanter in Wormatienses ducere constituisset, qui pontificem eiecissent à Cæsare institutum, suumq; quem volebant, reposuissent: in quos præsenti ducens expeditione, vrbem obsidione cinxit, Rhenumq; suprà & infrà communiuit, nè quid importaretur. Crebræ sub mœnibus pugnæ: mul-

tis

tis vtrinq; cæsis captiśq; : sed fames effecit, vt post aliquot dies vrbici quinq; millibus talentorum mulctati, ad arbitrium Imperatoris de episcopo fieri paterentur. Quo tempore Otto Bambergensis episcopus ex sua peregrinatione reuersus, gaudium Paschale duplicauit, quòd & suam præsentiam desideratissimis ciuibus pastor bonus exhiberet, & magno cum fœnore lucratis tot Christo animabus, felix pater de tot filijs tripudiabat : Vrbium nomina, in quibus prædicauerat, fidemq; seminauerat, populo baptizato, & Dominicis præceptis instituto, hæc sunt : Poritz, Stetin, Iwolin, Canin, Colberg, Belgrat, Lubin, Gresh. Proximus autem annus, qui fuit vicesimusquintus post centum mille, ad X. calendas Iunij, Imperatori fatalis fuit: Nam cùm ageret Traiecti, diù celatam infirmitatem corporis, cùm iam inualesceret, diutiùs tegere non valens, morbum vocant Dracunculi, qui illi natiuus erat, reginæ ac pximis detexit. Fridericus Sueuiæ dux illi & sanguine & consilijs proximus aderat, illius curæ Imperij insignia in arce designata permisit, vt principum illa conuentui reseruaret: Ille munitus ecclesiæ sacramentis, spiritum Deo reddidit, Anno XX. regni, XIIII. Imperij, in dimidio dierũ suorũ: quod illi fertur Papa Paschalis prædixisse : Nam neq; prolem vidit, neq; senium attigit, neq; temporum meruit tranquillitatem. Eiectis visceribus, corpus Spiram perducitur, & cum patre atq; auo, simul & proauo tumulatur : prodente versiculo, qui per tumulos diuisus ostendit loculos singulorum, hoc modo : Filius hic, pater is, auus hic, proauus iacet illic: Henrici tres, quintus, quartus, tertius : filius, pater, auus. Cæterùm Cõradus II. eius nominis, erat Hẽrici V. proauus : stirps ac radix generis: Truncum vocant Iuristæ non rectè.

SAXONIAE LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

Vderus dux Saxoniæ, pronepos Gebehardi eius, qui fratrem habuit Brunonem religiosum virum, qui in Prussia prædicans, pro Christo fecit martyriũ, sub Imperio Henrici II. annis octo post mille. Erat is proauus comes de Queruorde, filium habens Burchardũ, qui genuit Gebehardum huius Luderi patrem, comitem de Suppelenborg. Solent autem nobiles titulum mutare, vel ex successione materni generis, vel ex dote quã accipiunt, vel ex principum collatione: Vndè factum est, vt hic nouissimus Gebehardus, & eius filius Luderus, dicerentur comites, non de Queruorde, qui hodiè extat titulus comitum in Hercinia: sed de Suppelenborg, qui ante nos titulus euanuit, patri tum erat Gebehardo, & Ludero filio, prius q̃ ille ducatum Saxoniæ ex causis suprà memoratis assequeretur. Luderũ autem propter nominis consonantiam Gallici atq; Italici scriptores dixêre Lotharium, ꝙ hoc illis Imperatorium nomen videretur. Peruenit autem ad Imperium hoc ordine. Fridericus Sueuiæ dux, vir moderati animi, religiosus, prudens, & fortis, Henrici proximi ex sorore nepos, commendata habuit ab auunculo insignia Imperij: & ideò multi præsumptione decessoris hunc eligendum regẽ & dixerunt, & senserunt. Manauit hic rumor per ora multorum. Audiebatur

tur etiam ab alijs, qui aduersaturi Friderico videbantur. Nonnulli tamen ex principibus graue etiam onus Imperij loquebantur, quòd eius imminuta nimis iura viderentur, fortem, & acrem principem esse requirendum, cui iugum imponatur. Ità pro se quisq; recusare, & ad aliũ potiùs deriuare contendit. Id cùm ex composito inter principes fieret, procurante Alberto Moguntino archiepiscopo, qui domum Henrici non amaret, Saxones aũt, à quibus diù defensus esset, haberet in precio: Fridericus & ipse nihil subesse doli veritus, iã penè certus de se eligendo, vt moderationis suæ ille quoq; præferret indicia, & insignia Imperij principibus restituit, & vt cæteri, imparem se illi negocio, etiam abhorrentem oneri demonstrabat. Rapuêre occasionem, qui cum Moguntino senserant: Quandoquidem, inquiunt, recusant Imperium, quibus videbatur deferendum, Luderus Saxoniæ dux implorandus, nè patiatur Imperij dignitatem iacere contemptã. Itaq; vnanimi consensu illum eligunt, nihil recusantẽ. Fridericus vt dolos persensit, iam rem vertere nec poterat, nec tentare modestum putabat: sed tamen Ludero, quem deincèps Lotharium, propter crebriorem eius nominis in annalibus mentionem, appellabimus, infensus diù permansit. Franci quoq; indignati, quòd vir Saxo & Sueuis, & Francis præferretur, consobrinum Henrici Imperatoris Conradum dixêre regem. Sed Lotharij fortuna præponderauit.

CAPVT II.

ERat annus vicesimussextus post mille atque centum, cùm prima regis expeditio in Bohemiam fieret: Sed cùm inexploratò procederet, interceptus est insidijs Bohemorum: Cæsi plurimi, capti non pauciores. Inter cæsos erat Hartungus, filiorum Adolphi comitis

Holsatiæ maior natu: Inter captos autem Albertus marchio de Brandenburgo, cognomento Vrsus. Sed tum interuentu communium amicorum est intercepta, pacataq́ priusq̃ rex in sua regrederetur. Quo tempore Otto Halberstadensis episcopus ab Honorio Papa deponitur ob labem Simoniæ: sed intra triennium ab illius successore Innocentio II. concilio Leodij habito restituitur. Rex verò anno regni VII. Italicam expeditionem pro corona Imperij assequenda instituit: Peruenit Augustam: ibiq́ exorto inter milites & ciues tumultu, ciuitas pro magna parte conflagrauit: cùm etiam multi in ipso tumultu pugnantes, cecidissent: sed, vt fieri solet, maior pars ciuium. Per Lombardiam quoq́ & Hetruriam eunti non parùm erat laboris: sed tamen cùm illi cessissent, vel fracti, vel sponte dediti, qui restiterant, iter suũ tenuit incolume: coronamq́ Romæ accepit ab Innocentio, cũ Rixa cõtorali. Reuersus in Germaniã, cùm priùs graui bello in Sueuos Fridericũ Conradumq́ laboràsset, interuẽtu summi pontificis res cõponuntur: fitq́ Conradus pridèm regnum præsumens, ex hoste amicissimus. Reddidit Imperatori põtifex vicẽ, quod ille pridèm in Vrbe sedàsset controuersiam, quæ illi fuerat cum competitore. Venerat per hæc tempora Kanutus Sleswici dux ad Imperatoris præsentiã, Obotritorum prouinciam, & omnem ditionem, quam ante illum tenuisset Henricus Godscalci Wandalorum principis filius, in feudũ ab Imperio poscẽs: Sic enim cõuenerat inter Henricum dum viueret, & hunc Kanutũ. Imperator non ignarus pacti quod intercesserat, Kanutũ non solùm inuestit, sed etiam corona donat: decus esse Imperij reputans, si regibus imperaret. Ea tamen res necem peperit optimo viro. Nam insimulatus fuit à Daniæ regibus, quòd coronam

Daniæ Imperio submisisset, eamq́ ab Imperatore impetrâsset. Iniuriam verò maximam æmuli Kanuto viro iustissimo irrogauêre. Talis enim & vixit & mortuus est Kanutus, vt miraculis in morte coruscans, inter sanctos referretur: quod in Dania diximus, & attigimus in Wandalia.

CAPVT III.

HOlsatiæ per ea tempora moriente primo Adolpho, adolescentior eius filius, itidèm Adolphus cœpit præesse: Nam, quod prædiximus, Hartungus maior filius cecidit sub rege in expeditione Bohemica. Erat autem is tum rerum status: Wagriam & omnem terram Obotritorum, quæ nunc dicitur Magnopolensium, tunc, vt diximus, tenuit Kanutus, vir regij sanguinis, patre natus Erico, qui in peregrinatione ad terram sanctam Cypro moritur: quod in Dania diximus. Eam verò Wagriam illustrabat prædicatione vir Deo acceptißimus Vicelinus, habitans cum fratribus in Faldera. Misit autem prædicatores ex suis in veterem vrbem Lubicam, in loco qui nunc dicitur Zwartow: Ibì Henricus Godscalci filius, ecclesiam extruxit in mõte trans flumẽ Trauenã. Vicelinus aũt cùm Henrico percharus extitisset, adijt filiũ eius Zwenteploch redeuntẽ ex lõginquis, fœderisq́ paterni illũ admonens, impetrauit, vt prædicatores excipere dignaretur in sua Lubica. Annuit ille perbenignè: Misiq́ fratres Ludolphus & Volcquardus, prædicationi institêre, & à mercatoribus humanißimè sunt foti. Cùm intereà Rugiani hostes posterorum Henrici, propter Imperium, quod in illos quoquè propagare contenderat, & nomen Christi, quod gentiles oderant, in Lubicam veterem per mare duxerunt, occisis omnibus quos repererant, sacerdotes effugabant.

& Wandalorum autem principem, vnum ex Henrici filijs, Holsatorum quidam peremit: nec diù superfuit illi filius, simili morte peremptus: & peruenit principatus, quod diximus, ad Kanutum: qui ecclesiam Lubicæ iussit adornari: Sepiusq́; inter Lubicam & Slesuicum diuersatus, apud Falderam contubernio vsus est beati Vicelini. Sed non est datum illi terræ, vt diù tam bono principe frueretur. Interceptus enim insidijs Magni fratris patruelis occiditur, & mala multa consurgunt. Sed tamen ea fuit præstantißimi viri ducis Kanuti, immò regis memoria, vt inter sanctos Dei illum referret ecclesia. Imperator audita eius viri morte indoluit, quòd Romano Imperio ille & manu & consilio promptißimus videretur. Ericus Kanuti frater, sciens quo in illum fuisset animo Imperator, misso nuncio auxilia rogauit, ad vindicandum necem fratris: Nec distulit Imperator, ducens in Slesuicum per Holsatiam, Adolphum secundum habens expeditionis commilitonem. Sed Nicolaus rex, Magnusq́; filius, contractis & illi copijs obstiterunt, quo minùs Imperator & Ericus exercitus suos coniungerent. Præuenerunt etiam Imperatorem, paciscentes, vt Magnus Imperatoris esset satelles, & condigna nihilominùs cædi impenderetur satisfactio: magni enim æris summa expromissa est. Sed quanta fuerit pactorum fides, indè emicuit, quòd abeuntes Imperatoris extrema agmina Magnus laceßiuit, quæ Adolphus Holsatiæ comes duxit. Abeuntem Imperatorem Ericus execratur, & quibus potuit viribus regi Daniæ colluctatur: Exclusus regno, Slesuicum se contulit, mittens ad Adolphum Holsatum, vt armis expeditis illi occurreret, tueretúrque à premente & obsidente Magno.

CAPVT

CAPVT IIII.

NOn moratur Adolphus, & tam properè mouit in hostem, vt transgressus Eidoram, priùs contingeret confinia hostilis exercitûs, quàm extremũ agmen suum fluuium transiret. Quo factum est, vt expeditis suis Magnus occurrens Adolpho, nè obsessum Ericum liberaret de manibus, quem iam reti conclusum arbitrabatur. Sed tum Adolphus fugam capessere compellitur. Tantum interest, in hostem, raptim, an quadrato agmine ducere: vt qui contractis in vnum viribus hosti par esse potuisset, sparso agmine suo, repelleretur. Magnus ad obsidionem Slesvvici reuersus, frustrà tempus terebat. Tanta enim erat vrbis illius munitio, vt ociosa ibi diù sederet omnis vis Danici regni. Non longum tempus in medio, cùm Magnus Imperatoris curiam adiret in Halberstadio, reuersusq; in regnum cùm sacro Pentecostes die hostes vrgeret, infelicis pugnæ talem inuenit exitum, vt periret cum quatuor episcopis, superante Erico memorato. Sed vt Holsatiæ res exequamur: Per mortem Kanuti redijt dominium VVagriæ atque Polaborum Obotritorumq; ad fratrueles Henrici VVandalos, religionis Christianæ adhuc hostes acerrimos: qui adhuc conabantur, vt plantaria nouellæ religionis in Lubica dissiparentur. Eo tempore in vico Bardorum (insigne tum oppidum erat, quod nunc obsoletum, Bardevvicum vocant) mansit Imperator Lotharius: quem adiens Vicelinus, monstrauit esse in VVagria insignem montem, arci imponendæ idoneum, vndè omnis prouincia & religioni recipiendæ & soluendis tributis facilè adigeretur. Mouerunt Imperatorem verba sacerdotis: visendi loci gratia eò contendit: Euocatis præfectis regionum, vbì vidit omnia ex commodo constare, mandauit proximis, vt fo-

diendo, importando, instarent eo loco arcem communi-re: appellauitq; Montem victoriæ, lingua Saxonum Zegeberg. Sclauorum dāli, qui adstitêre, inter se colloquuti: Quis, inquiunt, Imperatori prodidit hūc locū, vndè in omnem regionem nostram fulgura & tonitrua prosilient? Tum vnus, qui ꝑpiùs rem nôsse videbatur: Vides, inquit, caluum istum homuncionem (Vicelinum demonstrabat) proximè Imperatori assistentem: Is est acerrimus hostis prouinciæ nostræ: Nam ex hoc monte in Plone, Oldenborg, Lubeke, & vltra Trauenā in omnem Obotritorum terram, flagella, atq; arma nobis imminebunt. Arci iam munitæ præfecit Imperator ex suis Hermannum quendam, iussitq; ad radicē montis ecclesiam firmari, quam beato patri Vicelino cōmendauit. Quo etiā tempore Lotharius Imperator solennem curiam celebrauit in Halberstadio, magno principum vtriusq; ordinis conuentu. Aderat Magnus Nicolai Danorum regis filius, cuius exitum anticipantes ostendimus: qui ad placādum Imperatorem super morte Kanuti regis Obotritorū ducis Sleswiccensis fratruelis sui, quem ipse oppresserat, persoluit ingentē auri summā Imperatori: & ipse die solenni Pascha Imperatori præferebat auratū gladium, vt subiectionem confiteretur: Erat enim, vt antè diximus, Imperatori factus vasallus, ab eo feudū recognoscens. Proxima solennitate Pentecostes in Mersburgo curiā habuit: Ibi nuptias peregit filiæ Gertrudis, quā collocauit Henrico Bauariæ duci, qui natus erat ex filia Magni Saxoniæ ducis: Dos erat Brunswicum cum attinentijs, comitatus Northemensis, & omnis ad Visurgum ditio: quæ terra ꝑuenerat Imperatori ex sua quoq; coniuge dotalis: fuitq; illi primus ad ducatū Saxoniæ ingressus: Qua occasione iste quoq; Henricus ducatū præsumebat, & filio

lio Henrico Leoni reliquerat, licèt plurimus indè labor nasceretur: quod posteriùs suis locis dicemus. Per hæc quoq; tempora, obijt Fridericus comes Stadensis, de quo in Metropoli nostra diximus, in primo archiepiscopo Friderico.

CAPVT V.

STadensis comitatus, quia variè in annalibus memoratur, videndum quid iuris habuerit ab olim: an & terram Thietmarsiæ Transalbinam tenuerit inclusam? Et quidem à memoria Karoli Magni id oppidum in terminis & limitibus compræhensum, quos Imperator ille donauit ecclesiæ Bremensi, ad ius eius ecclesiæ diù pertinebat. Indè verò, quia incursiones à mari Danorum & Normannorum erant grauissimæ, nec poterat Bremensis antistes spiritualibus armis littora tueri, & carnalia quæ tenebat, non suffecerant, quanquàm hoc annales non dicant, crediderim ego ab Imperatoribus & regibus esse permissũ ducibus Saxoniæ & vicinis principibus: vt communita Albis fluminis ripa, hostibus crebrò digrassantibus opponerentur. Sed hoc habent annales: Tempore Henrici I. qui pater erat I. Ottonis Imperatoris, nobilem virum Henricum Caluum arcem habuisse illo in loco, quo nunc est Hertzeueldensis comitatus, filiúmque genuisse æquè Henricum, qui cùm fratres cerneret generis, vt sperabat, propagatores, ipse clericatum sequutus, cœpit Deo militare in ecclesia Hildesemensi. Cùm autem parentibus solus superesset, nè stirps tantæ nobilitatis extingueretur, monuerunt, hortatiq; sunt, penè perurgentes amici, vt generis successionẽ cogitãs duceret vxorẽ: Nec destitit, siue apostolica fretus dispẽsatione, si erat in maioribus, siue in minoribus, suapte volũtate ducẽs vxorẽ, genuit filios Sifridũ, & Tiadericũ, vocabulo comites, aliquandò dictos marchiones. Arcem

pater-

paternam Libentij primi archiepiscopi temporibus, annuente Bernhardo duce Saxoniæ, iussit in præposituram consecrari: & se ecclesiæ captiuū constituens, ter se redemit, donatus in auro, serico, gemmis, & alijs ecclesiæ ornamentis: vt ditißimum statim cœnobium efficeret. Pro virtute autem hic Henricus cognominatus est Bonus. Filius eius Sifridus Stadium communiuit: Annales tradunt ædificâsse: Potuit quidem renouare collapsum. Sed est longè vetustius oppidum illa Sifridi memoria, quæ vix ad Hēricum II. peruenit, hoc est, parùm supra Christi annos mille. Translatum ferunt de alio loco, vbi Dorstadium priùs vocaretur: Sed an hoc tempore, vel quo alio, per incuriam, sicut multa, veteres transiêre. Sifridus ergò tunc communiuit: arcem extruxit, vt præsidium esset aduersùs Danorum & Normannorum incursiones: qui vetus sibi dominium in omnem Saxoniam contenderant vendicare. Parùm autem profuit illa munitio: Nam hostes per Albim asscendentes, oppidū cum arce ceperunt: principes traxêre captiuos, & tenebant, si fortè magno ære persoluto redimerentur. Quo tempore piscatoria adducta scapha, alter elabitur: Variant enim scriptores. Nam alij elapsum contendunt Sifridū, alij fratrem Tiadericum: Qui remansit, ira Danorum malè mulctatur, truncatis, vt ferunt, manibus. Qui verò elabitur, euocato duce Saxoniæ, cum armatis plurimis hostes aggreditur: quibus partìm fusis, partim captis, partìm fugatis, fratrem liberat: captos agit in crucem. Diù manebat indè loco nomen, vt Zworgebuer diceretur.

CAPVT VI.

Sifridus ducta vxore genuit filium: Frater sine hærede deceßit. Sifridus iunior genuit comitem Ludetum:

rum: Hic ex amita Rodulphi Sueui, quem Saxones regem creatum opposuêre Henrico IIII. genuit Vdonem primum, qui factus est, vt aiunt annales, marchio. Cuius etiam tempore comitatus Stadensis rediit ad ecclesiam Bremensem, & datur in feudum Vdoni: Nam vsque in illum diem videntur Imperatores in eo suum ius constituisse. Vdo primus genuit secundum, cum aliquot fratribus Rudolpho, Hērico Longo. Vdo secundus genuit Henricum sine prole defunctum. Rudolphus genuit Rudolphum in Thietmarsia cæsum; genuitq; Hartwicum maiorem ecclesiæ Bremensis præpositum: qui patrimonium suum, hoc est, terrā Thietmarsiæ, donauit ecclesiæ Bremensi, & recepit comitatum Stadensem, qui iam per Henrici nouissimi de sanguine Sifridi, & Friderici aduenæ mortem redibat ad ecclesiam: Vnde trahitur, comitatū Stadensem cum vicina terra palustri, & Thietmarsiam vltra fluuiū Albim, fuisse in patrimonio Vdonis primi: qui sic inter filios diuisisse creditur, vt haberet Vdo minor comitatum Stadensem, & frater eius Rudolphus Thietmarsiam, in qua filius eius incunctanter eius loci comes, vt testantur annales, cæsus occubuit. Nec erat is primus comes in illo suo comitatu cæsus: Nam & ante Vdonem primum Thietmarsiæ dominum Ida nobilis ex Sueuia mulier, quæ patruum habuit Henricū Imperatorem III. & auunculum Leonem Papam IX. prius Brunonem dictum, cùm esset episcopus Tullensis, post Lippoldum primum maritum iam fato functum, nupsit Dedoni comiti, & deindè Etelero Albo, in Thietmarsia pòst inuicèm cæsis. Ità populus ab initio infrenis, etsi ducibus primùm Saxoniæ, deindè comitibus subesset, totiès tamen cæsis dominis, se in libertatem vendicauit: Aliquotiès tamē coactus à principibus parére, iugum accepit,

pit, sed quamprimùm potuit, reiecit: Nunc autem permutatione Hartwici, primùm præpositi, deindè archiepiscopi Bremensis, concessit, immò rediit ea terra in ius ecclesiæ: cùm ille comitatū Stadensem accepisset compensatum: qui etiam morte eius conglutinatus est ecclesiæ. Et hoc quidem non inutili digressione, auersi proposito, reuertamur in id vndè exiuimus.

CAPVT VII.

IMperator Lotharius non longè ante nouissimam expeditionem Italicam, in qua defecit, descendit in Hertzeuelde Bremensis diœcesis, (Nā est & aliud eius nominis & religionis monasterium in diœcesi Moguntinā) & pecuniam sexcentarum argenti marcharum, quam Fridericus Stadensis comes pro anima sua reliquit monasterio, abstulit altari, adstruens intestati bona fisco deberi: Ducatū autem Saxoniæ, quem ipse Imperator hactenùs tenuit, dedit genero suo Bauariæ duci, qui patrem habuit Welpū, & matrem filiam Magni nouissimi ducis ex linea Hermanni. Quo tempore monasterium virginum de Heslinge, vbi nouem per successionem temporum habuit abbatissas, per Luthmundum præpositum Vicelini discipulum, transfertur in Tzeuenam, vbi manet vsque hodiè in magna rerum tenuitate, dum religionem habet in postremis. Sed Imperator Luderus interìm vocatus à pontifice, in Italiā transiit cum expeditis copiis: cùm gener eius agmina iungeret, magnam Bauarorum manum. Coactus per Imperatorem Rogerius Normannus, in quem ducebatur, imperata facere per pontificem & Imperatorem, ilicò manus dedit. Iam verò dudùm antè in Saxonia monasterium dominarum, quod fundauerat comes de Haldesleue, mutauit Lotharius in conuentum virorum ordinis diui Bene-

dicti, translato abbate, & quibusdam fratribus de monte iuxta Magdeburgum in eum locum: iussitq; consecrari basilicam in honorem apostolorum Petri atque Pauli. Cumq; Imperator in hac expeditione pontifici gratificâsset aduersùm Rogerium Normannum, quē fecit ecclesiæ obsequentem, expugnâssetq; arcem ijsdem in partibus, quam nocentes quidam habebant receptaculum: ipse Imperator capto præsidio, quingentos ibi repertos latrones supplicio iussit vltimo plecti. Pontifex remunerare volens spiritalibus donis arma carnalia, dedit indulgentias in locum monasterij memorati vberrimas: quæ vsque in hodiernum vigent in eo loco, appellantq; de regis nomine cœnobium vsque hodiè Koningeslutter, hoc est, regis Lotharij opus. Pacatis autem in Italia rebus vbi Imperator redire constituit, orta maxima in castris mortalitate, Imperatorem & ipsum pestis vulgata corripuit. Vita igitur functus in Italia, exemptis visceribus, in Saxoniam est relatus, & in monasterium ab illo illustratum nominatumq; transfertur, ibiq; magnificè tumulatur. Quo mortuo, non tanta erat de Imperij successore, q̃ duorū de Saxonia dissentiētiū contētio, quorū vterq; natus erat filia Magni ducis: Albertum videlicet marchionē, & Henricum de Bauaria: habuitq; vtraq; pars suos defensores. Pendebat autē res incerta ad nutum noui regis, qui cui parti inclinaret, eam videbatur habiturā: Fauorabilior quidē causa videbatur Alberti, ꝙ is fortunæ videretur tenuioris: Nam competitor eius potentissimus erat dux Bauariæ. Sed pendebāt, vt diximus, incerta omnia vsq; ad prouectionē noui regis. Interìm quos quisq; poterat sibi conciliabat amicos, ꝙ sine magna digladiatiōe res trāsigēda nō videretur: Possessiones quoq;, quas apprehēdere q̃sq; poterat, occupabat.

nam

tem Henrici Leonis pater) Siue ergò vterque & pater & filius cognomen habuêre Leonis, siue solus filius, rem non variat: dummodò sciamus Henrici Leonis fuisse patrem, qui de Saxonia cum Alberto luctaretur. Praoccupauit Albertus ea quæ sunt citeriora Saxoniæ, Luneburgi arcem, Bardewicum, Bremam: Sed Henricus de Bauaria descẽdens cum valido exercitu, superiora prouinciæ vastauit, aliquot arces vi cepit. Ducebat ille in belli societatem comites palatinos Rheni, natos sorore Rixæ Imperatricis, & videbãtur omnia in deterius prolapsura ad vastitatem prouinciæ: Sed interuenêre principes, qui rem ponerent in treugas. Constitutus à rege dies in Quedelenborg ad conuentũ principum, vt causa tractaretur. Per quæ tempora moriẽs sine hærede Henricus marchio Brandenburgensis, locum fecit nouo beneficio, cùm feudum vacaret Imperatori. Contulit ergò Conradus rex Alberto comiti de Balenstede, siue de Anehold, marchionatum antedictum. Ità auctus Albertus à rege nouo principatu, facilè dimisit Henrico Saxoniam in eodem conuentu principum habito in Quedelenborg. Sed tum Henricus Bauarus cepit ægrotare, non sine suspicione dati veneni, & mortuus sepelitur in Lutter, ad latus Imperatoris soceri sui. Rex autẽ Henrici relictam, matrem Leonis, filiam Lotharij Imperatoris, dedit coniugem Henrico fratri suo, cui etiam contulit ducatum Austriæ, qui antè erat principatus Noricorum. Iste ergò est in meridionalibus Germaniæ ducatus nouissimus, qui iam vsurpat (incertum quo iure) appellationem, quòd se nominat archiducẽ. Iste verò Henricus in Austria nouo ducatu, nullos reliquit hæredes: Vndè iterùm fit locus nouo beneficio. Sed hæc ad tempora sequentis Friderici.

CAPVT IX.

HOlſatia interìm, ſicut vniuerſa Saxonia, nouis quatitur motibus, dum expulſo Adolpho, qui Imperatrici Lotharij relictæ fidem ſeruans ceſsit comitatu. Interìm Henricus de Badewide repoſitus in eam ditionem, arcem Zegeberge, iam defuncto Hermanno, quem Lotharius ibì conſtituit, occupauit: nec tamen proſperatus eſt vehementer. Nam Wandali ad noui principatûs initia ſe erexêre. Pribiſlaus, qui veterem Lubicam tenuit, collecta magna ſuorum manu, Zegeberge inuadit: Monaſterium cum eccleſia tradit incẽdio: Vnum ex fratribus, qui ſe defenſioni ſacrorum obtulerat, obtrũcauêre: reliqui vix fuga elapſi, rediêrunt in Falderã: Cæteri qui Lubicam incoluêre, ſatìs difficili & ancipiti laborauêre periculo, quòd Pribiſlaus, etſi necdùm fidelis Chriſtianus, fratribus tamen ibì prædicantibus ſatìs erat benignus. Nec tam ſua mouerunt pios pericula, quàm aliorum Chriſtianorum conſpecta vincula & ludibria. Nec longũ tempus in medio, & eccè alij de mari Wãdali aſſcenderunt, Pribiſlaum hoſtem inſequentes: Diù enim nobiliũ familiæ Critonis atq; Henrici de principatu diſſidebant, & Lubicam applicantes qui ſuperuenêre, diripuerunt omnia quæ repererant: Arcem incendunt: & cùm hoſtem non adeſſe cernerent, cum præda reuertuntur. Sacerdotes autẽ vix manibus eorum elapſi, ad patrem ſuum Vicelinũ ſe contulerunt. Ità fruſtrato iterùm labore, vinea nouella depaſta eſt. Quid facerent optimi patres? Quandò prædicatio negabatur, orationi inſtitêre, humiliter deprecantes Dominum Ieſum, vt ad gloriam ſui nominis & animarum ſalutem, fidei ianuam miſeris aperire dignetur. Interìm Henricus terra tum Holſatiæ adminiſtrator, collecta ſuorũ quanta potuit maxi-

ma

ma manu, contendit in hostes, Wandalorum terrã peruastans: & præda indè abacta non minima, gladio & igne vastauit omnia obuia, par pari referens. Quo tempore Holsati nullo comitis ductu, sed suis auspicijs, præsidium Wandalorum fortißimum Plone aggreßi, valida manu ceperunt: communierant, & exindè semper in ditione tenuerunt. Nec longũ tempus in medio, cùm Henricus Bauariæ dux, quod diximus, auxilio socrûs suæ & primatum in Saxonia, arcem Luneburgi primariã obsedit, inq; suã accepit ditionẽ, pulsis quos Albertus marchio custodes præfecit: Indè ab reliquis quoq; terræ præsidijs, breui consobrinũ suũ Albertũ expulit, quòd multùm armis & auxilijs Alberto praualeret Henricus dux Bauariæ potentißimus. Quo etiam tempore eisdem armis adiutus Adolphus comes, recuperauit Holsatiam suam, anno vix exacto, postquàm illam amiserat. Videns autem Henricus de Badewide, quia subsistere in terra non posset, incendit arcem Zegeberge, & munitißimũ præsidium, quod Adolphi mater Hamburgi firmauerat: Omnia quoq;, quæ senior Adolphus in terra communiẽrat, quia ille sustinere non posset, abiturus incendit atq; demolitur. Conradus autẽ rex hæc audiens, cùm de collato beneficio tueri curaret Albertum, exercitum duxit in Saxoniam, habens in multo comitatu etiam ducem Bohemiæ. Sed & Saxones, duce Henrico, alacres illi occurrunt, castris vtrinquè iuxta Cruceborg firmatis: Ibi priusquàm pugna iniretur, interceptum est negociũ, & indicta est curia principibus proximè in Wormatia, vbi sine armis res omnis dirimeretur, ad proximum Purificationis Mariæ diem: & indè translata cõuentio in Quedelenborg, vbi in eam formam, quam diximus, res est composita, vt haberet vterq; in Saxonia principatum.

CAPVT X.

DElapsis in sua exercitibus, diuisisq; copijs, Rodulphus comes Thietmarsiæ, & Fridericus Palatinus ex eodem agmine Bremam ducunt: Nihil tale opinanti ciuitati, superueniunt & diripiunt, cùm Adalbero Romam abijsset. Diù ea valuit controuersia, vt principes Saxoniæ temporale dominium illius vrbis sibi vendicarent, iam tunc à memoria Bernhardi ducis: quod in Adalberone diximus in Metropoli. Reclamauêre pontifices, sed præualuerunt arma, quæ adhuc iuris occasione nobiles memorati ciuitatem in prædam vertunt. Iam tamen duplici iure freti videntur, quòd Albertus pridèm eam occupâsset, nunc pro Henrico illam receperint: deindè quòd aduocatia eius vrbis à Liemaro capto, permissa fuit, vt diximus, duci Saxoniæ Ludero, & perindè posteris eius. Erat autem post mille centum annus tricesimusnonus, cùm Henricus dux Bauariæ & Saxoniæ in fata concesit, relicto paruulo filio sibi cognomine Henrico, cui cognomen Leonis accesserat. Mater autē pueri Gertrudis, filia Lotharij Cæsaris, miserata sortē Henrici de Badewide, egit cum principibus, vt illi Wagria permitteretur Holsatiæ contermina, nupèr à Wandalis capta: Adolphus autē retineret Holsatiam. Sed non quieuit Adolphus, donèc Henricus puer, iunctis principibus, ità rem dirimeret: vt Holsatiam cum Wagria teneret Adolphus, Henrico autem memorato proueniret terra Polaborū cum oppido Raceburgo, quæ & ipsa pars erat Wandaliæ nupèr in ditionem & ius Saxonum accepta, licèt antiquus adhuc populus, consumptis aut retrò pulsis nobilibus, illam insideret. Adolphus autem sic compositis rebus, iterùm communiuit arcem Zegeberge in loco quem dixêre Wandali Bucu, inter fluuium Trauenam,

nam, & lacum Ƶwockenisse, vrbem firmauit pridèm à Critone ante annos quadraginta inchoatam: nomē autem cum populo transtulit à veteri Lubica, quam paulò inferiùs ad mare construxit Henricus in loco Zuartovv. Cœpit ergò ex hoc die noua Lubica in monte firmari, quo loco permansit in hunc diem, breuì miris incrementis adaucta. Adolphus cum Nicloto Obotritorum principe pacem fecit: cœperuntq́ inhabitari deserta Ƶwagriæ: nam magna pars vulgi aut consumpta est bello, aut introrsùs Orientē versùs emigrauit, habitatura inter congentiles potiùs q̃ seruiret Saxonibus. Vocātur ex alijs regionibus, qui in ea parte colendos agros acceperant. Interim Vicelinus spiritualibus quoquè incrementis intentus, prædia recuperauit ab Adolpho, quæ Lotharius Imperator monasterio Zegebergensi cōtulisset. Sed visum est tum patribus monasterium in Hagerestorpe villa erigere, propter fori tumultus, & ab arce militaria incommoda, quæ Zegeberge videbantur. Permisit facilè comes: in loco pristino ad radicem montis parochialis ecclesia remanebat: tantumq́ valuit noua molitionis fama, vt Thietmarus Bremensis chori decanus, relicto loco suo, Falderam petierit, & à Vicelino nouæ plantationi in Hagerestorpe praeesse iuberetur.

CAPVT XI.

CONradus rex ad indictum Ƶwormatiæ conuentum properauit, venerantq́ multi eò principes, sed Henrici pueri defensores Saxones nō aderant, quòd fides illis publica ad eorum præscriptum non interponeretur. Deindè post Paschalia nouum indixit conuentum in Francfordia: sed neque tunc ob eandem causam venerant: Inualuitque controuersia, vt principes Albertum etiam natiua ditione penè expellerent, vrbes

eius occupante Rodulpho comite Thietmarsorum. Sed tamen nō diù res in eo statu permansit, rege descendente in Saxoniā: Nam tum Alberto restituta est marchia: & Henricus puer in Saxonia est confirmatus. Nec diù superfuit Rodulphus comes memoratus, cæsus in Thietmarsia sua, sicut multi prædecessores eius. Infrenis enim populus semper excußit iugum dominationis. Sed tum Hartwicus frater Rodulphi, facta cōmutatione, ecclesiæ dedit Thietmarsiam, & recipit comitatum Stadensem: quod suprà attigimus, & pleniùs in Metropoli cōmemorauimus. Per quod etiam tempus fundatum est monasterium beatæ Mariæ ad oppidum Stadense: quod isto anno post mille quingentesimo, quo hæc scribuntur, propter metum pedestrium copiarum, quæ tum diœcesim vastabant, & se Guardiam cognominauêre, euersum est à Stadensibus, reddito intra oppidum loco: euersa priùs religione à fratribus, qui pauci iam commanebant. Sed hoc suo tempore commemorabitur. Tum verò Henricus puer per curatores instituit querimoniā apud regem, super nomine Adalberonis archiepiscopi, quòd ille matri suæ pollicitus diceretur, omnem comitatum Stadensem post mortem Rodulphi ipsi Henrico prouenturum: nunc autem ecclesia haberet Thietmarsiam, & Hartwicus Stadensem comitatum. Audiuit rex querimoniam, & ad tollendam controuersiam, indixit partibus conuentum in Rameslo: Præfecit autem suo loco tractatibus habendis, Thietmarum Verdensem episcopum, Albertum marchionem, Hermannum de Swintzenborg, germanum eius, & Henricum de Dasle comites: Aderant ex nobilitate quamplurimi. Archiepiscopus factum suum defendit: Dux per suos grauißimè inpugnauit. Et vbi nihil placitū inter dißidentes componi-

ponitur, ducis satellites ad arma concurrunt: venerant enim fortiores, facturi quod fecerant: Archiepiscopum capiunt, ac in arcem Laneburgi pertrahunt, si fortè minis extorqueant, quod placito non poterant: Sed ille inuictus permansit, neque precio, nec comminationibus superatus: Vbì nihil proficiunt, abire sinunt. Hartwicus præpositus in manu erat Hermanni de Luchow, vndè illum sperabant ducales ad se transferendū: Quo facto, si ille fuisset sublatus, iam dirempta quæstio videbatur: vt ad ducem perueniret, quod petebat. Sed vir nobilis prospiciens periculo Hartwici & capiti eius, eum tradidit in manus Alberti marchionis, qui illum liberū in sua remisit. Comes erat per hæc tempora de Zwintzenborg Hermannus, qui militaris de Sueuia viri, speciosam coniugem, absente marito, oppressam constuprârat: Redeunti marito flens mulier occurrit, vim sibi illatam questa. Ingemuit maritus, & obseruato tempore, arcem primo manè conscendit: & vt erat comiti coniunctißimus, aditum habuit in cubiculum: ibì dormientem comitem ad latus coniugis confodit. Mulier eiulabat minata vindictam, gestare se vtero exclamans, qui vlcisceretur. Ille furens minantem iunxit marito, & confestìm equum iam stratum conscendens, vxore post se ducta, terram reliquit, abiens in Sueuiam suam. Erat in arce spiritus (incertum qualis) qui varia specie se plerunq; ostenderat: Is concitò monebat episcopum Hildesemensem in strato suo quiescentem: Surge, inquit, corrase, & vacantem occupa Zwintzenborg arcem. Non contempsit ille monitorem: Exurgens, cum expeditis eò properans côntendit, & vt audijt, inuenit: consensuq; Imperatoris coniunxit ecclesiæ comitatum, arcem, cum oppido Aluelde.

CAPVT XII.

INdè Conradus in Saxoniam descendens, egit cum principibus de vicinis Wandalis ad iuga Christi cogendis: Erat annus post mille centum quadragesimusseptimus, & in hanc sacram pro Christo militiam sese perarmârunt, Adalbero archiepiscopus Bremensis, Henricus dux adolescens prima penè arma portans, Conradus dux de Saringia, Albertus marchio, Conradus comes in Witin. Confluxerant ex omni Saxonia, quæ nunc Westphalia, voluntarij multi, qui in sacram militiam nomina dederunt. Sumpsêre autem sacrum vestibus & armis tale signum ♁, hoc insinuantes, quia crucifixus Dominus rex est super omnem terram. Niclotus Obotritorum princeps, cùm intelligeret expeditionẽ in se suosq́; contribules dirigi, quantum potuit, exercitum adunauit, pro libertate pugnaturus. Sed quàm magnus fuit vtrinquè apparatus, tã futilis exitus: Nullo enim insigni prælio commisso, cùm intelligerent Wandali se viribus impares, suscepêre facere imperata: Ea fuerunt, vt accepta Christi religione, Danos, quos ob eam rem crebrò in se pugnantes habuêre, vinctos relaxarent: Sed quãuis pollicitarẽtur, nihil impleuêre. Si suscepti promissorum obsides, si impositi qui prædicarent sacerdotes, nihil horum commemorant annales: Veri simile fuerit, tantos principes, tam validum exercitum nõ abijsse, nisi omnibus legitimè constitutis, etiam si non commemoretur. Id tamen effectum est, vt res deindè pacatiores essent inter Obotritos & vicinos Saxoniæ Wandalos. Nam Hartwicus, qui Adalberoni in archiepiscopatu successit, cùm diù apud summum pontificem & Cæsarem institisset, recuperando honori suæ legationis in regiones aquilonis, qui sub titulo Hãburgensis ecclesiæ debebatur, nec

nec peruias haberet aures eorum, neque muneribus profecisset, quòd iam in regna aquilonis constituti essent metropolitani, quibus parérent episcopi regionum. Frustratus ergò hoc proposito Hartwicus, ad magis piam causam respexit: Episcopos in proximã ordinans Wandaliam, quos haberet suffraganeos. Nam accitum Vicelinum, iam annis triginta immorantem Holsatiæ, virum Deo acceptißimum, post annos LXXXIIII. quibus exturbata fide vacabat religione Wandalia, ecclesiæ consecrat Aldenburgensi episcopum: Euerhardum in Mekelenborg, qui est hodiè Zwerinensis episcopatus: quæ ditio olim pertinebat Ottonis I. iudicio ad Aldenburgensem: nunc verò in tres diœceses secta, Lubicensem, Zwerinensem, Raceburgensem, perseuerat. Ea quia in Metropoli commemorauimus, hic attigisse sufficiat.

CAPVT XIII.

Rex deindè Conradus conuentum indixit principibus in Wirtzburg: quam vrbem nunc conflato ex Græco & Latino vocabulo Herbipolim vocant: Sed Henricus Saxoniæ dux aberat. Inceßit autem noua simultas regi atque duci, quòd Henricus Bauariæ atque Saxoniæ Sueuiam quoquè voluit auito iure sociare: Nam auus paternus ex Sueuia duxit originem. Quam rem iniquo, vt debebat, animo rex perferebat, quòd regis frater Fridericus ducatum in Sueuia administraret. Cùm autem Henricus Leo in Sueuia Fridericum oppugnaret, rex alia ratione oppugnandum ducem Saxoniæ putauit. Nam properè mouit in Goslariam, indè transiturus, vt acciperet in ditionem Brunswicum, clarißimum Saxoniæ oppidum. Sed non potuit tam accelerare rex iter, neque tam abscondere consilium, quin ad Hen-

cum permanaret: qui veste mutata, magnis per dies & noctes cõtendens itineribus, solis tribus comitatus Brunswicum ingreditur, regem praeueniens, & perindè frustrans eius in hac parte molitionem. Sed inerat viro infinita, & nunq̃ exaturanda ambitio, vt non contentus parto, anhelaret semper ad plura comparanda. Tũ verò Bernhardus Clareuallensis cruciatã praedicabat in terram sanctã: Quapropter è Burgundia sua missus à summo pontifice in conuentum principum, qui tum Francofordiae ob eam rem fuerat indictus: Ille verò & miraculorum signis, & instantissimae praedicationis verbis permouit corda praesentium ad eam sumendam expeditionem: Conradum Imperatorem cum multis principibus animauit. Incredibile est memoratu, qua deuotione concursum sit ab omni ordine, principum, militarium, ciuitatum. Vnum habuit ea res optatum exitum, vt Germania tum latrociniijs frequens, purgaretur eo genere hominum, qui rapinis consueuerant victitare: Nã tunc deuotione qualicunque, omnes id genus homines pro remedio peccatorum sacram amplexi militiam, in eam nomina dedêre, volentes, expeditionem: Quae si vt erat maximo feruore inchoata, tam optatos exitus habuisset, non res Christianae tum in Asia periclitari coepta, ad eam desperationem, in qua iamdudùm iacuerunt, peruenissent.

CAPVT XIIII.

CVm ergò rex, audita Bernhardi cohortatione, expeditionem pararet, peruenit cũ exercitu Constantinopolim, & dolo Imperatoris Orientalis, qui eam rem liuentibus semper oculis intuitus est, ludificatus est: Ad Iconium, gipsa vel terra cretosa immixta farinae, quam ex pollicitatione idem Imperator mitteret in

agmen Christianũ. Peruenit tamen Conradus in terram sanctã, & magnis rebus agendis vel interfuit, vel præfuit, cùm etiã Ludouicus Francorũ rex per mare aduentâsset, magnis copijs aduectis. Sed ea res suam deposcit iustam historiam. Is tamen tum erat rerũ exitus, vt magnis licèt conatibus institissent amplificandæ in Asia rei Christianæ, in Europam ambo reges laceros suos reducerent exercitus, infinita multitudine consumpta, vel bello, vel pane venenato. Fregit animos fortissimorũ regum dolus, quo apud Damascũ irretiti ludificabantur: Obsederant eam vrbẽ tres reges, (nam Balduinus Hierosolymæ quartus rex, Europæ duobus regibus accessit) fontibus, qui per cuniculos vrbi inuehebantur, facilè interclusis, propè erat vt fame & siti caperentur obsessi: nam altissimi & spissi supra modũ muri oppugnationem fecêre irritam. Vnicus erat lacus quem foris tenuêre Christiani, vndè etiam non magno labore incisos aquæductus in vrbẽ poterant rumpere: Id veriti oppidani, hominem Assyrium ad eũ vsq; diem Balduino fidũ pecunia corrumpunt ingenti, vt suaderet regibus in altera ciuitatis parte oppugnationẽ intentare, q ibi captu facilior vrbs suasu illius videretur. Auscultârunt perfido homini tres reges, & exercitu in aliam vrbis partem traducto, egressi oppidani Christianos aquatione interclusêrunt, & periculũ vrbi intentatum, vertunt in oppugnatores. Ea re frustratus est tantus regum ex Europa magnorum conatus, & in regionẽ quisq; suã exercitus conscissos reduxêre. Reuersus autem in Germaniã Conradus, non diù pòst ex labore peregrinationis, cui accessit mœstitia frustrationis, concepto morbo, finem viuendi fecit, priusquàm Imperialem benedictionem acciperet. Misit quidem Eugenius pontifex cardinales duos ad

regem

regem pro quibusdam non satis explicitis causis, Octauianum atque Iordanem: Sed hi regi indixêre diem, vt Romam properaret, non alibi accepturus Imperij coronam. Dum autem appararet, quæ Italicæ expeditioni necessaria viderentur: neque enim leui manu penetrare potuit prouincias, & erant, quæ in Italia pro statu ecclesiæ recuperando viderentur agenda: in ipso rerum apparatu rex ipse defecit, tumulatus in Bamberga. Reliquit autem filium Henricum, cognominatum de Rodenburg, apud quem cùm Imperialia insignia seruarentur, ab omnibus illi regnum putabatur deferendum. Sed tum Fridericus Sueuus illi præfertur. Tantum verò valuit timor Henrici apud magnates, vt iam regnante Friderico, non securus videretur rex, nisi iste veneno tolleretur de medio.

CAPVT XV.

FRidericus eius nominis I. genere Sueuus, Conradi regis ex fratre nepos, Friderico patre natus, eo quẽ Henrico V. sufficiendum multi ducebant, regno substituitur à principibus. Hunc Italici ob contumeliam, quòd grauis illis incubuerat, Barbarossam cognominauêre. Erat autem annus post mille centum quinquagesimussecundus. Numeratur & iste in gente Saxonum, quannis Sueuiam habuerit patriam: nam Ottonum trium sanguis diù inter principes claruit, vt ex illa se stirpe prodijsse gloriarentur. Primam curiam in sacro Pentecostes festo Mersburgi celebrauit: Ibi Zueno atq; Kanutus de corona Daniæ contendentes, Romanorum regem causæ suæ arbitrum fecêre. Zuenonem ille in regno confirmauit, & Kanutum Magni filium, parte regni deputata, inter duces iußit haberi: Deindè in Herbipolim indixit conuentum: Ibi Henricum Bauariæ & Saxoniæ

ducem,

ducem, Alberto marchioni iterùm composuit: Viuebat antiquum in pectore vulnus, amor videlicet Saxoniæ in corde Alberti: Sed duplici stemmate Henrici excluditur: Nam & auia eius paterna Magni ducis fuit filia, quomodò & Alberti mater: Insupèr Henrici mater erat Lotharij filia, quæ alio iure traxit ad illum Saxoniæ ducatum. Quo tempore idem Henricus grauiter institit Vicelino, vt ferulam pastoralem, hoc est, inuestituram temporalis dominij, ab ipso acciperet: Sed vetuêre Bremenses, regale munus asserentes, inuestiri episcopos ad formam inter Calixtum Papam & Henricum V. Imperatorem constitutam. Venit rex in Saxoniam incunabula patrum visurus. Vxorem autem quam tenebat Henricus, quia ob propinquitatem legitimè habere non poterat, interuenientibus apostolicis legatis, cum gratia dimisit, separatus ab illa per sententiam, quam vocant diuortij. Nec diù superfuit vir sanctißimus Vicelinus, anno V. sui pontificatûs decedens apud fratres suos in Faldera, hoc est, Nouo monasterio tumulatus. Quo mortuo, fratres eius se retraxerunt ab vnione Aldenburgensis episcopatûs: quippe qui Bremensi ab antiquo pertinerent. Succeßit illi in episcopatu Geroldus ex ministerialibus Henrici ducis. Rex autem Fridericus in Magdeburgo Pascha celebrauit: indè instituens profectionem primam in Italiam: Iurare fecit principes eandem expeditionem: Nouerat enim tergiuersationes multorum: Non ignorabat quàm difficulter inibant lõgam & sumptuosam peregrinationem: Ideò simplici promißione in tanta re contentus non erat.

CAPVT XVI.

ANnus erat post mille centum quinquagesimusquintus, cùm rex iter ingressus, magno princi-

pum concursu mouebat in Italiam: Aderat Henricus dux Leo cum Geroldo suo Aldenburgensi electo: quem cùm Bremensis archiepiscopus consecrare recusaret, quòd non legitimè electus, sed sola ducis assumptione prouectus esset, Romam secum duxit ibi consecrandum: Erant simultates aliæ inter ducem & archiepiscopum, quòd dux prædia ecclesiæ velut sua haberet, & pro capellano vti constitueret antistite: quæ vetus prædecessorum quoq; suorum iniuria fuit. Sed Henricus satis pro sua atq; ecclesiæ dignitate agebat. Ergò quē archiepiscopus cōsecrare noluit, Romā eius rei gratia perduxit, non confirmationis, vt nunc agitur, (necdùm enim Romana ecclesia tantū sibi iuris in omnes omnium prouinciarum ecclesias vendicabat) vt nisi confirmatione apostolica episcopus nō haberetur legitimus: Id enim posteriora tēpora adinuenerūt. Nec ibi quieuit Ro. ecclesia, donec annatas quoq; sibi ex omni Christianismo aduocaret! Rex ergò profectus prosperè, venit in Lombardiam: Indè Terdonam, quæ rebelles illi ostendit animos: quam obsidens, ac non multò pòst capiens, cōtendit maxima celeritate Romā. Trepidatum est in vrbe Roma ad celerem Imperatoris aduentum: Senatus Romanus obuiàm regi misit oratores, qui dicerent, paratos esse Romanos excipere regem triumphaliter, si se Imperatorio gerat more. Quo percontante, quid illi faciendum ducerent: Illi responderunt, Si vinctos præ se ferri curaret catenatos tyrannos, & aureo curru residens, diuitias gentium Vrbi inferret: senatuiq; promitteret appendi XX. millia libras argenti, vt esset veteribus constitutum legibus: magnificum & munificum videri triumphaliter exceptum, quem principes regem fecerint, senatus, populusq; Romanus, Cæsarem sibi constitueret. Subridens

dens rex: Grata, inquit, promißio, sed cara nimis licitatio: Magna requiritis viri Romani de exinanita camera nostra: Venimus aurum de Italia sumere, non argentum inuehere. Quòd si occasionem quaeritis nobis rebellandi, non tantùm vobis laborandũ erit: habetis paratũ bellum vbi voletis: Si tamen consilio nostro putaueritis vtendũ, consultiùs, quid amici, quam quid armati poßimus, experiundum vobis ducimus. At illi pertinaciter instabant iura suae ciuitatis tueri. Rex, illis contemptis, ad pontificem Hadrianũ, qui ab Vrbe declinauerat, incertus quid exercitus tantus moliretur, misit oratores, vt ad colloquiũ mutuũ fieret conuentus. Pontifex dignatione sua flectere contenderat Germanorũ formidatam insolentiam, & venit in castra regis cum solenni, pontificeq́; summo digno comitatu. Rex cõcitus occurrit venienti, & ab iumento descendenti strepã fertur tenuisse sella, acceptumq́; reuerenter per manũ in sua tentoria perduxisse. Bambergensis tũ episcopus verbũ regis proloquutus, ait: Honorabilem tuae sanctitatis praesentiã apostolice pontifex, sicut dudùm desideranter optauimus, ità nunc laetanter suscipimus, gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit & adduxit in hunc locum, & sacratißima visitatione tua nos dignos fecit. Notum ergò tibi esse volumus reuerende pater, quia omnis ecclesia de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit principem suum ad tuam beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij: Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & catholicae pacis amor in corde illius regnans, & sanctae Romanae ecclesiae cultus non vulgaris: Ecce te venientem excepit venerabundus, tuis sanctißimis vestigijs humiliter prouolutus: Ergò venerande pater, tu circa

ipsum

ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ beatitudinis munificentiam suppleantur. Papa refert: Audiuimus frater episcope, quæ loqueris, speciosa quidem dicta, sed non opere exhibita: Friuolum potest videri quod dicimus, & tamen in minimo commissa negligentia, facit argumentum de maximis: Ab iumento descendentibus nobis, strepam tenuit sellæ sinistram, nescimus ad irrisionem, an aliorsùm, cùm dextera fuisset obsequenti contrectanda. Rex stomachanti similis, risu soluitur: minimùm se studuisse respondit strepis appræhendendis: Tu primus es, pater, cui tali officio deseruimus. Deindè iam commotior: Scire velim, officij hoc genus ex debito an sit, an beneplacito? Quod si ex beneuolentia descendit, quis causabitur negligentiam in spontaneo? Sin ex debito, parùm interesse putamus quo latere accesit, qui venerabundus adorat. Hac verborum vicissitudine, quæ multo plura inter collaterales amborum fuêre, sine osculo discesserunt.

CAPVT XVII.

Postero die reuocatus in castra pontifex, adest. Rex iam experimento doctior, quam debuit, strepam appræhendit. Consedentibus iterùm papa verbum fecit: Solebant, inquit, qui ad coronam petendam venerant, priscæ ætatis principes, insigni aliquo facto Romanæ ecclesiæ beneuolentiam promereri: vt suo velut officio præuenientes benedictionem, iam debitam coronam omnibus præclaro facinore testarentur. Sic Karolus dum domuit Longobardos: Otto dum compescuit Berengarios: nouissimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperij meruêre: quocircà serenissimus rex Apuliam Romanæ ecclesiæ peculiarem prouinciam, iam à Normannis occupatam, nobis ecclesiæq; restituat: deindè

indè quæ nostra sunt, facilè exequemur. Principes respondent: Ab longo itinere & multiplici per viam labore, attenuatas esse vires exercitûs, nec posse regem illis copijs, magnam inuadere prouinciam: Impleat in rege benedictionem pontifex, non se certâsse priorem officio pœnitebit: restitutos in sua principes, cumulatioribus armis cum suo rege redituros, facturosq́ue quæ in rem ecclesiæ videbuntur. Ceßit Papa contentioni, facturum spondens quæ peterentur: paterno se affectu commonere regem, videat, prospiciátque, quo sit itinere propter collocatas ab Romanis insidias ingressurus: Curaturos se principes responderunt. Tum Henricus dux Leo Geroldum suum exhibens, Aldenburgensem postulat consecrari: Sed iam præmonitus Papa literis archiepiscopi Bremensis, aures auertit. Intereà dispositis rebus, per viam Sutrio mouet rex, ingrediturq́ue Vrbem incolumis, & à pontifice susceptus, in scalis Petri, benedictionis solenne munus accepit, Imperator Romani populi consalutatus. Sed dum ea celebritas vtrunq́ue principem, eorumq́ue primores detinet in Basilica principis apostolorum occupatos, Romani cum pontifice parùm concordes, propter consules, & eadem ratione Imperatorem ducentes suspectum, portas Vrbis clausas tenuerunt: Friderici enim exercitus, quem duxerat magnum, in pratis quæ appellant Neronis, tentoria stationesq́ue habebat. Romani tumultuantes, primùm in Vaticanum erupêre: quos ad gradus inuenerunt, in eos commissa præda ac cæde debacchantur: Indè etiam in castra ausi procedere. Erant autem proxima muris Henrici Leonis arma: milites egreßi, magnam stragem in Romanos retulerunt, repulsis ad Vrbem, qui cædi superfuerant. Pontifex egregia Henrici & suorum virtute delectatus, postero die

electum suum consecrabat. Deindè quia in Lateranum erat proficiscendum cum Imperatore, & Romani per Vrbem transitum negauêre, magno circuitu extra Vrbem facto, multis etiam millibus passuum circuitis, pontifex cum Imperatore Lateranum apprahendit: & inter stationes militum expleuit sacrum in æde Iohannis ministerium.

CAPVT XVIII.

IMperator in Germaniam regressus, Monasterij Westphaliæ Pascha celebrat: Indè conuentum principibus indicit in Halberstadio, & indè Ratisponæ: vbi controuersiam, quæ Henrico Leoni fuit oborta de Bauaria, compositis rebus sedat. Quo etiam tempore, idem Henricus dux Saxoniæ Phrisiam hostili agmine inuadit: sed parùm profecit in locis palustribus, in quibus nihil erat loci copijs equestribus: quæ res facit homines regionum talium indigenas, insolentiores. Cùm verò Zueno Daniæ rex à nepotibus regno pelleretur, ad eundem confugit Henricum ducem, cuius armis in regnũ adductus, per dolum circunuenit Kanutũ, quem oppreßit, penè etiam cõfixurus Waldemarum. Sed ille meliore vsus fortuna elabitur, postremò opprimens regem: quæ nos in nostra Dania sumus exequuti. Henricus etiam dux eodem tempore Wandaliã, ferro igneq; cuncta vastans, ingreditur: Sed varia fuit hominum & fluxa fides, vt parùm profuerit labor ille copiarũ: Siquidem statìm relapsi sunt, qui imperata se facturos pollicebantur. Imperator aũt, quod pollicitus est pontifici, Italiam magno agmine ingreditur: & primos quidem Mediolanenses ad imperata facere cogẽdos circũsedens, ad vota sua flexit: Ibiq; consumpto tempore, vlteriorem in Italiam expeditionem illo tempore intermisit. Anno autem

nono

nono ac quinquagesimo, cùm Imperator iã tertiò validis agminibus Italiã inuadit, maiores de regno principes cum copijs aderant: Henricus Leo inter primos. Imperator Cremam obsidet, cùm illi nunciata est rebellio Mediolanensium, simul etiã interitus Hadriani pontificis, & duorum de summo pontificatu contentio innotuit: Quæ res visa est Imperio olim detruncato repromittere in integrum restitutionem: Qua de re non inuitus audiuit eam de pontificatu controuersiã. Rolandus Mediolanensis natù, iam Alexãdri III. nomen induerat. Octauianus autem Romanus, iampridèm Imperatori notus, cũ esset in Vrbe coronãdus, fortè & tum verba de summo põtificatu ferentes existimabãtur: impensiorem illi fauorem ab Imperatore esse impensum ferebãt: Victoris ille nomen acceperat: Rolãdus, ꝙ & Mediolanensis esset, & multos in Francia Imperatori fecisset infensos, auersum sibi animum fecit Friderici. Misit tamẽ Alexander solennes nuncios in castra Imperatoris oratum, vt electum se à duodeuiginti cardinalibus, aduersùs Octauianum, quem soli tres prophanâssent, tueretur: Quibus Imperator superbè fertur respondisse: Oportere vtrũq; electũ ad se Papiã descendere, vt cognito à se suisq; iure vtriusq;, statueretur quod æquissimũ videretur. Ea, vt debuit, põtifex relata ægrè tulit. Et quia Octauiani factio eũ in Vrbe vexatũ molestijs affecerat, contulit se in Anagniam: Signiam Octauianus apprehendit. Iterùm Imperator missis è Germania duobus episcopis ad Alexandrum, eum velut cardinalem monuit, Papiam venire in concilium: Pontifex eloquentissimus suaui respondit oratione, in eã concludens sententiã: Romanum pontificẽ à nemine esse iudicandum. Octauianũ autem facilè mouerũt, vt Papiã ꝑperaret. Ibi cõsensu põtificũ

 suorum,

suorum, Moguntini, Coloniensis, & qui aderant caeterorum, expectato Alexandro, nec veniente, Victori manus dant, eumq́ salutant summum pontificem. Id cùm resciisset Alexander, trina monitione praemissa, excommunicauit Imperatorem: suasq́ literas in Franciam, Angliam, Hispaniam, & quas potuit Christianas prouincias curauit circũferri. Cistertiensis ordo annotatus Alexandro tum magnũ praestitisse obsequiũ, cunctis edoctis per illos, legitimũ esse pontificem, & verum Christi vicarium, Petriq́ successorem. Iratus Imperator eiecit regno vniuersos eius ordinis, profugiẽtes in Gallias. Italici praelati nulla ratione adigi poterãt, vt Victori adhaererent. Multi sedibus suis pulsi exulabant. Imperator tum Mediolanenses oppugnauit: Vexillum beati Ambrosij illis abstulit, & cum victoria in Germaniam repedauit: Nec diu pòst Mediolanum in ius eius concessit. Sategit Imperator, vt Victorem suum sustineret, & Alexandrũ pontificatu detruderet. Quapropter Bisuntij in Imperiali Burgundia vetustissima vrbe, quae olim Vesontium dicebatur, iam tum florens, cùm C. Caesar Gallias decennio administraret: Hîc, quòd videretur esse quodam in medio Christianorum regũ, Hispaniae, Franciae, Britanniae, omnib⁹ maioribus Christianismi euocatis principibus, solennem indixit conuentũ: vt de vero pontifice vno statuatur, auferaturq́ de medio schisma. Cõtempsêre euocationẽ illam reges Hispaniarũ atq́ Angliae: Franciae verò rex, quòd quidã suorum circunuentus iurâsset regẽ venturũ, venit quidẽ nocte, & in flumine vrbis moenia contingente manus lauit, atq́ retrò abijt, execratus conciliabulum, quod non Spiritussanctus indixit. Quippe de summa ecclesiae potestate constituere, nõ secularium est principum, sed sacrorũ pontificum. Sequutus est tamen

Impe-

Imperator exẽpla maiorũ, q Henricus III. in non dissimili casu, Romanæ imploratus cõsuluerit ecclesiæ: quod suprà memorauimus, cùm Leo IX. eligeretur: & ante illũ Otto I. destituto Iohãne, Benedictoq; Leonẽ suum restituit antè consecratum. Waldemarus aũt Daniæ rex, multis pollicitationibus pellectus, venit quidẽ, sed sacrilegio non cõsensit: multa circũspectione vsus ad reditũ, quod in Dania nostra latiùs scripsimus. Absoluto cõuentu, Victor ibì iterùm pro summo pontifice recognitus, cùm Treuerim venisset, excommunicationis sententiam protulit in Rolandũ & cõplices eius: Vicißim Alexander in Octauianũ: Imperator, quod proximũ fuit, Moguntiam circunsedit, vindictãq; sumpsit de ciuibus, quòd archiepiscopum suum in ecclesia diui Iacobi oppreßissent.

CAPVT XIX.

HEnricus autem Saxoniæ dux, cùm omnibus illis expeditionibus Imperatoris atq; cœtibus interesset, gratum Friderico præstitit obsequium, primus semper inter primos apud ipsum. Per ea tamen tempora, cùm illis rebus adesset, in sua Saxonia res magnas instituit: Præcipuus illi labor erat ad subigendos vicinos Wandalos, qui & Christo perfidi, & illi essent rebelles. Igitur anno sexagesimo post mille centũ, insigne agmen duxit in eos. Sæpiùs quidem antè conflixit, & vicit, sed nihil peregit. Zueno autem Daniæ rex per sua tempora implicitus intestino bello, magno argenti pondere Henricum obærauit, vt Wandalos multis à terra incursionibus fatigaret, domiq; contineret, nè Daniã ciuilibus malis laborantem interim peruastarent, vt solebant. Fecit hæc Henricus, mercenariam tum operam cõmodans Danis: sed animo eius inciderat, se non rectè dißimulare iniuriam Christi tantam in populo perfido: qui quotiès

polliciti, totiès fidem violauerant, abiecerantq́. Magnis comparatis copijs duxit in Magnopolim, iam quidem ægrè Christianam, sed malè ferentem iuga subiectionis. Igitur Niclotum principem Obotritorum collata manu vicit & oppreßit: Alterum ex filijs Wercislaum captiuum abduxit: Alterum verò datis obsidibus coegit facere imperata. Captus autem frater, cùm iam fratri penè in obliuionem venisset, lachrymabiles epistolas scripsit è carcere ad germanum: Quid se tam diù negligeret sordidatum in squalore: vires illi, si vir esset, non defuturas: facilè, si annitatur, iugum excutiat Saxonicum: Illū in delicijs desidentē, obliuisci facilè calamitatū captiui: Se verò, si velit, obliuisci non posse, admonitū per singulas horas suarum miseriarū: quas temporis longitudo multùm grauaret. In hanc sententiā cùm scriberet fratri, interceptæ literæ ad ducem perferuntur: Ex captiuo iam obses erat, & aduersùs sacramentum à se præstitum bella concitabat: Malo vtriusq́ Pribislaus frater arma suscepit. Henricus dux in hostem ducens Pribislaum, Wercislaū fratrē, quem tenebat pacis obsidē, queḿ etiam concitatorem belli deprehendit, in conspectu fratris appensum iußit iugulari: Pribislaū aūt eò perpulit, vt cum magno rerum suarum detrimento faceret imperata: Nam anteà quidem occiso in acie Nicloto patre, demolitus omnem terrā cœpit ædificare Zwerinum, & communire arcē: & imposuit illic nobilem quendā Guncelinum virum bellicosum cum militari manu. Rediêrunt tamen post patris Nicloti mortē filij in gratiā ducis aliquandiù, & dedit eis Werle, & vicinā terrā: Porrò terram Obotritorum dedit militibus suis, & diuisit possidendam: Collocauitq́ in arcem Kißin nobilem quendam Ludolphum aduocatum de Brunswico: Apud Ma-
laco-

Iacobo constituit Ludolphum de Paina: Zwerinum & Ileborg Guncelino, vt diximus, commendauit: Mekelenborg dedit Henrico cuidam nobili de Scaten: qui etiam de Flandria adduxit multitudinem colonorum, & collocauit eos in finibus & terminis suis: Et ità redierunt filij in terram patrum suorum, aut non longè indè distantem. Nam habet fidelis historia, Karolum Magnum ex Saxonibus Transalbinis hominum decem millia in Gallias, hoc est, vltra Rhenum, transtulisse in Brabantiam Flandriamq; : quæ tum cultores desiderare videbantur. Aetate autem ista, quam nunc attigimus, reuocati eorum filij Wandaliam impleuerunt: Nam & Adolphus, qui per hæc ipsa tempora regebat Holsatiã, in Wagriam cultoribus vacuatam: & marchiones Brandenburgenses, deletis per arma cultoribus, magna ex parte desertos agros, Hollandinis, Traiectensibus, Phrisijs, Brabantinis, Flandrijsq; impleuerunt. Henricus autem dux hac tempestate Bernonem constituit episcopum in terra Obotritorum: qui, defuncto Euerhardo, Magnopolitanæ præsedit ecclesiæ: & subscripsit illi in dotem eiusdem ecclesiæ trecentos mansos: sicut anteà fecerat Raceburgensi, & Aldenburgensi. Et facta postulatione apud Cæsarem, obtinuit episcopatus erigere, & eligere, & confirmare in omni terra Wandalorum: quam vel ipse vel progenitores eius subiugârunt: Et dedit facilè Imperator quod non habuit, incapaci iuris ecclesiastici: quæ magnæ diu posteà dissensionis materia permãsit, inter regnum & sacerdotium. Motus autem qui fuerunt illa tempestate in Wandalia, quomodò compresserit Henricus dux, & terrã pacauerit, quia pleniùs in Wandalia sumus exequuti, hîc præterimus.

CAPVT XX.

CVm autem prospera omnia Henrico duci, quem dixêre Leonem, prouenirent, subacta iam Wandalia, & fœdere cum Danorum rege Waldemaro renouato: nam gratiam Imperatoris iam dudùm promeruit, magnis rebus in Italia cum illo, & pro illo peractis: cœpit illum pertentare superbia: euenitq; quod plerunq; solet omnibus, vt sublati rebus secundis, difficilè seruent modestiam. Tantam ergò gloriam ducis infuscauit insolentia: sequutaq; est comes gloriæ inuidia: Nam omnes Saxoniæ principes illi se opposuêre. Ille autem immensis diuitijs locuples, clarus victorijs, & propter geminum Bauariæ & Saxoniæ principatum, sublimis in gloria sua, omnibus Saxoniæ tam principibus, quàm nobilibus intolerabilis est visus: Sed manus principum formido Cæsaris continuit, vt non concepta molimina mitterent in effectum. Postquàm autem Cæsar quartam profectionem parauit in Italiam, & opportunitatem tempus adduxit, statìm inueterata conspiratio processit in publicum, & facta est coniuratio valida omnium contra vnum. Erat autem tum annus sexagesimusquartus post centum atq; mille: Fueruntq; inter conspiratores primi, Wichmannus Magdeburgēsis archiepiscopus, Hermannus Hildesemēsis pōtifex, Ludouicus prouincialis comes (iā vocant Landgrauiū) Thuringiæ, Albertus marchio Brandenburgensis, & filij eius, Otto marchio de Camburg, & fratres eius, Albertus comes Palatinus de Sumeresberg. Hos adiuuêrunt hi nobiles: Otto de Dasle, Widekindus de Dasenberg, Christianus de Oldenburg in Amerland: Super hos omnes præpotens ille Reinoldus Coloniensis archiepiscopus, & cancellarius Imperij per Italiam, insidiatus est duci: facie

cie quidem absens & in Italia positus, sed toto consilio duci expugnando intentus: Vndè factum est, vt principes orientalis Saxoniæ, cum Thuringorum principe Ludouico, obsiderent munitiones ducis, præcipuè quæ dicitur Aldesleph, & ei expugnandæ erexerunt machinas. Porrò Christianus de Oldenburg, collecta Phrisonum manu, occupauit Bremā, & omnes fines eius: nam & illam iam Henricus ecclesiæ detractam fecit sui iuris, præsertim pro ea causa, quòd aduocatiā captus Liemarus archiepiscopus, vt diximus, in sui redemptionem tradidit Ludero, posteà Lothario dum imperaret, auo materno eiusdem Henrici. Fecit autē Christianus magnam commotionem in occidentali regione. Videns ergò dux, quia consurgunt ei vndiquè bella, cepit communire ciuitates & arces, & ponere custodias militum in locis opportunis.

CAPVT XXI.

QVo tempore comitatum Holsatiæ, Stormariæ, atque Wagriæ administrabat vidua Adolphi secundi cum tenello filio: nam Adolphus cecidit in expeditione Wandalica ad oppidum Demyn: quod in Wandalia diximus. Propter consurgentes autem motus bellorum posuit dux puero tutorem qui armis praeesset, Henricum comitem de Orlemunde auunculum pueri, virum impatientem ocij, & totum armis deditum: Hîc attende lector auunculum dici, qui alio loco memoratur eius vitricus pueri. Potuit autem vtrunque fieri, vt idem Henricus aliquo gradu, vltra tamen prohibitionem coniugij, contingeret pueri matrem, quam posteà duceret coniugem: Nostra enim ætate omnes principes se vocant agnatos. Henricus quoquè dux, communicato fidelium suorum consilio, Pribislaū principem Wanda-

rum, quem multis prælijs prouincia expulerat, admisit in gratiã, & reddidit ei omnem hæreditatem patris sui: Terram Obotritorum, præter Zwerinum & attinentia eius: & fecit Pribislaus duci & amicis eius securitatem fidelitatis, nulla deindè bellorũ tempestate corrumpendam: Staret scilicet ad mandatum eius, & obseruaret oculos amicorum eius, absque omni offensione: Quo constituto, congregabat dux exercitum grandem, & intrauit orientalem Saxoniã, vt pugnaret cum inimicis suis: Sed nemo exibat prodiens in aciem: Timebãt fortunam congreßionis. Ille verò vbi pugnandi nulla facta est copia, coacta vndiq; præda, igne, ferroq; vastata regione, regreditur: Et conuersus in occiduas partes, vt comprimeret motus per Christianum de Oldenburg excitatos, & improuisus irruens Bremæ, facilè recepit vrbẽ: Nec enim erat tum illa, quæ nunc cernitur vrbis munitio: & fugit Christianus in abditas Phrisiæ paludes: Dux autẽ Bremam diripiendam permisit militibus: iratus ciuibus, quòd se tam facilè permisissent Christiano: Et transfugerunt ciues quoquè in paludes, eô quòd implacatam ducis faciem non sustinerent, post damna rerum formidantes captiuitatem. Dux autem ex illis nonnullos proscripsit, quousquè interuentu archiepiscopi mille & eo ampliùs marchis argenti pacem sunt assequuti. Christianus autẽ comes breuì rebus exceßit humanis: & cessauit commotio earum partium. Inter hæc autem grassantibus vsquequaquè ciuilibus armis, Hartwicus archiepiscopus secum decreuerat, tumultum quoàd poterat declinare, & sedit Hamburgi solitarius & quietus. Iam enim initio archiepiscopatûs sui, quod in Metropoli & suprà diximus, irã in se ducis de comitatu Stadensi excitauit. Coloniensis autẽ archiepiscopus, cæteriq; princi-

pes

pes mandauerunt Hartwico per ſcripta, vt reuocaret in memoriã omnes preſſuras, quibus attriuiſſet eum dux: nunc veniſſe tempus, quo poßit auxilio principum recuperare ſtatum honoris ſui: patere ſibi vrbem Stadiũ, & ereptum comitatũ, iam principum armis facilè recuperandum. Hartwicus autem archiepiſcopus, multis experimẽtis edoctus, fortunatũ ſemper eſſe in prælijs ducem, ambiguã quoq; principibus ineſſe fidẽ, & ſe huiuſmodi ſponſionibus ſemper deluſum, fluctuare cœpit animo: Prouocabat eum recuperãdi honoris cupido: ſed deterrebat ſæpè comperta mobilitas animorum, tam in ſublimibus, quàm ſubiectis: Hærebat interim ſuperficies amicitiarum, & pax ſonabat in verbis: veruntamen arces ſuas Horeburg & Friburg communire cœpit archiepiſcopus, & congeßit in eas apparatum armorum & eſcarum, qui ſufficeret in menſes & annos.

CAPVT XXII.

ERat annus poſt natũ Chriſtum MCLXVII. cùm apud archiepiſcopũ moraretur Conradus epiſcopus Lubicenſis, frater Geroldi iam defuncti: cuius tempore Henricus ſedem ex Aldenburgo Lubicam transferebat: quod diximus in Wandalia. Iſte Conradus pridèm abbas in Reddageshuſen, fauore ducis poſt fratrem peruenit ad eum pontificatum: Delatus eſt duci, quòd concitator eſſet apud archiepiſcopum, ſuadens, vt accederet ille ad communionem principum duci aduerſantium: Super qua re euocatus ab duce in Erteneborg, legationis in Phriſiam ſpecie declinauit. Poſteà tamen interpoſita fide publica per Hartwicum archiepiſcopum, cùm etiam verbo ſuo illum firmaret Berno Magnopolitanus epiſcopus, adijt ducem Stadio manentẽ: ibi dux exprobrabat quæ diceretur cõperiſſe: Eſſe illũ plurimorũ opinio-

opinione incitatorem Hartwici, vt accederet coniuratis in se principibus. Cúmque ille se eius culpa affinẽ pernegaret, facilè dux grauis viri verbis fidem habens, suspicionem posuit: Sed poposcit, vt de ecclesiæ suæ prædijs ducem recognoscens, hominium illi præstaret, ex Imperatoris nupèr in se indulto: Ibi vir animo liber expergefactus, ait: Modica esse ecclesiæ suæ stipendia, & tam angusta, vt pro illis nullius domimo suam obstringeret libertatem. Dux ad ea: Quandoquidem superioris ius contemnitur, iustè aditus in prædia negatur: Iubebat ergò iter intercludi pontifici in ecclesiam suam: Ille apud Hartwicum archiepiscopum cœpit mansitare. Sed ille veritus nè Lubicensis episcopi causa suam aggrauatam oneraret: Arbitror, inquit, frater episcope, nos vnà sine pernicie manere nō posse: cognitum est, qua sit dux præditus potestate, qua in aduersantes acrimonia: proderit rebus nostris sub Wichmanni archiepiscopi Magdeburgensis vmbra latére: eò si contenderis, ex constituto consequar, vt securi vel ibi consistamus. Conradus, adita primùm Francia, reconciliari Alexandro summo pontifici curauit, quòd de manu Henrici, qui Friderico in Papam adhærere videbatur, pontificatum accepisset. Reperit Papiensem episcopum in ea parte legatum: qui venientem in concilium Cistertiense suscepit, reconciliauit, & præbito tempore indixit, vt vel in persona, vel per idoneum nuncium, adiret summum pontificem: Indè rediens Conradus, recto itinere profectus est Magdeburgum: ibiq; reperit ante se archiepiscopum suum.

CAPVT XXIII.

QVo tempore milites Hartwici archiepiscopi ex arcibus Horeburg & Friburg, eruptiones fecêre more militari, in vicinas ducis prouincias: quibus

bus rebus prouocatus dux, arcem Friburg oppugnauit, expugnatamq́ solo æquans, tolli iußit omnes census episcopales. Horeburg autem, inexpugnabile fuit præsidium, propter voragines & paludes: Et ideò solum ex omnibus in fide archiepiscopi permanebat. Per Saxoniã autem excursiones inuicèm & leuia militum prælia fiebant, direptiones, captiuitates, incendia multiplicabantur: bellum ingens sine manifesta causa, quòd hinc stare videretur inuidia, illinc depugnare superbia. Goslaria principibus in ducem accesit: Qua de re dux omnes iußit aditus obfirmari, nè quid illi importaretur, & laborabat vrbs inedia. Et quanuis bello vrgeretur, instituit tamen & munire & ornare Brunswicum: demolitur in Burgo ecclesiam veterẽ, quæ in honorem apostolorum Petri & Pauli esset consecrata: nouam molitur sub nomine Blasij & Iohannis Baptistæ consecrandam, quæ extat hodiè: Fossatis & muris inclusit Burgum olim oppido adiacentem: Indaginem quoquè coniunxerat, mœnibus & fossatis circunductis, vbi pridèm erant pomeria, rubeta, & palustria ab humore loca: quæ ille primus exædificata curauit habitari: Auctúmque est oppidum in eam magnitudinẽ, qua cernitur hodiè, vt in Saxonia magnitudine vrbis, & ciuium frequentia, & rerum opulentia, nullum illi oppidũ comparetur. Ecclesias inibi dux nouas extruxit, collapsas reparauit. Idem quoquè in Wandalico solo peregit Lubicæ, Raceburgi, & in Zwerino, erigens ecclesias, quæ visuntur hodiè. Nam, vt antè signauimus, transtulit in Lubicam Aldenburgensem episcopatum: In Raceburgo ille primus episcopatum erexit: In Zwerino autem ecclesiam cum fratribus instituit: sed posteriùs in eũ locum facta est translatio Magopolitanæ ecclesiæ. Hæc verò

quia

quia in Vuandalia pleniùs diximus, nunc paucis attigisse contenti, abimus.

CAPVT XXIIII.

IMperator autem Fridericus iam tum in Italia rebellibus imminebat: Nam Longobardiæ ciuitates quædam partibus Alexandri Papæ accesserunt, Imperatori rebellantes, vrbem nouam contra Ticinum, quæ Friderico fauebat, Alexandriam de nomine pontificis appellârunt: Cæsar obsedit Ianuam, quæ cum cæteris fauebat Alexandro. Præmisit autem Reinoldum Coloniensem, & Christianum Moguntinũ archiepiscopos, & partem exercitûs, vt vrbem Romam territarent. Venientes autem in Tusculanum, oppidum non longè ab Vrbe, vbì res ad pugnam præparauêre, egreßi Romani, comperta, contemptaq; militum Teutonicorum paucitate, illi longè maiori agmine pleni fidutia duxerunt in eos: Teutonici non segnes arma corripiunt, & pugnantes, pauci multis præualuerunt, cæsis ad XII. millia ex Romanis: residuos autem fugientes insequuti, ad Vrbis vsq; mœnia propulerunt. De strage autem cadauerum insepultorum exorta pestis, multos Teutonici agminis perdidit, & inprimìs Reinoldum Coloniensem archiepiscopum, qui superiori oppugnatione Mediolani corpora sanctorũ trium Magorum dono accepta Coloniam perduci curauit: vbì permanent magna veneratione in hodiernum. Operæ autem precium est enarrare ordinem eius translationis: Annus erat LXVIII. post centum atque mille, cùm Cæsar Fridericus grauißima obsidione vrgeret Mediolanum: Ciues ad extremam famem perducti, deditionis fecêre mentionem, promissa incolumitate ciuium: Cæsar vnum excepit primarium ex vrbe virum, qui rebellionis author diceretur, quem etiam poscebat ad supplicium:

plicium: Et vbi comperit abbatissa loci in quo manebant corpora trium Magorũ, germana soror eius viri, pacta est cum archiepiscopo Coloniensi vitam fratri: Sciebat enim ciues, etsi non leuiter dederent hominem ad supplicium, extrema tamẽ fame pressos, necessitati cessuros: & pro munere pollicetur sanctas illas reliquias. Sciens archiepiscopus indignationem & implacabilem irã Cæsaris in hominem, honesta fraude circunueniendũ putauit Imperatorem, pro munere deposcens quod abbatissa exportaret: Cæsar non cogitans quid moliretur, indulsit: Illa fratrem humeris, vt potuit, euexit. Cæsar nõ hoc permisisse clamitat. Archiepiscopus fidem promissionis efflagitat, nec facilè illum Cæsar contristauit. Ità saluatur ad mortem destinatus: & ille sanctas ex pacto reliquias accepit, quas Coloniã præmisit. De Parthia dudùm venerant Constantinopolim, & indè Mediolanum: Vbi DCLXXI. feruntur annis quieuisse. Posteà verò idem archiepiscopus apud Tusculanum in castris defunctus, & ipse in ecclesiam suam post sanctas reliquias inducitur. Fridericus quoquè dux Sueuiæ eadem infectus tabe tum periijt, qui filiam tenebat Henrici Leonis coniugem.

CAPVT XXV.

CAesar, expugnatis Ianuensibus, Romam contendit: & iunctis viribus vtriusque exercitûs, ipsam Vrbem oppugnauit. Aedem diui Petri à Vaticano militibus insessam cepit: & fugato Alexandro, idolum suum Paschalem introduxit: Deindè Lateranum oppugnauit. Sed Romani cùm cernerent se Imperatoris viribus longè impares, deditionem fecêre, imperata se facturos polliciti: in quã etiã rem dedére obsides. Cæsar, rebus ità compositis, residuũ exercitũ reduxit in Longobardi-

bardiam: Ibi cùm esset, audiuit motum qui esset in Saxonia, omnium principum aduersùs vnum Henricum Leonem: & missa legatione crebra, compescuit motus sæuientes quoàd ipse veniret. Quo tempore Henricus dux diuortium fecit cum Clementia ducis Saringiæ filia, obtendens titulum cognationis. Sustulit ex ea filiam, quam nupèr collocauit Friderico Conradi Imperatoris filio adolescenti optimo, sed non longæuo: Nupèr enim in expeditione Italica cum multis principibus tabe consumptus perijt. Adduci autem fecit Henricus Leo Angliæ regis filiam, quam coniugē magna dote in auro, argento, & gemmis adornatam accepit. Imperator autem in Germaniam contendens, cùm euocâsset principes, causam controuersiarum audiuit, & factis treugis, sedauit tempestatem sæuientium vbiquè bellorum. Intereà Longobardi, cùm vidissent abijsse Imperatorem, ac pridèm robur exercitûs eius contabuisse, subtractis morte præstantioribus, ad rebellionem redeunt. Imperator iterùm euocatis regni proceribus, eos coarguit quòd non synceram pacem in treugis conseruâssent: Nam tumultus ille Saxoniæ animos haud dubium auxit Longobardis. Tum annisus in Bamberga leges iterùm pacis dixit dißidentibus. Cunctis ergò ex integro, vt putabatur, compositis, reuocatus est archiepiscopus Hamburgensis Hartwicus ex Magdeburgo in sedem suam, tactúsque morbo intra paucos dies deceßit: & extincta morte ipsius vetus controuersia, quæ fuit super comitatu Stadensi: & possedit illum dux deincèps sine omni contradictione. Hic enim erat nouißimus de linea marchionum illorum, ad quos Thietmarsia pertinebat: Nam cæso patre, ac deindè fratre eius in Thietmarsia, ob populi sæuitiam, fecit iste Hartwicus commutationem cum ecclesia Bremensi,

donans

donans Thietmarsiam ecclesiæ, recipiẽs ab illa Stadensem comitatum. Quod Henricus dux non passus, Adalberonem huius archiepiscopi prædecessorem captiuum abduxit cum hoc Hartwico, vt antè commemorauimus: Sed Hartwicus, & ante pontificatum, & in ipso, impar erat Henrico: Vndè comitatum illum de facto, non iure, sibi vendicauit, Hartwico moriente. Conradus quoquè Lubicensis episcopus, interuentu Cæsaris, meruit redire in parochiam suam ea conditione, vt sopita priori obstinatione, ducem recognosceret feudi authorem: potitusq; reditu ob gratiam ducis, in virũ alterum est mutatus: Didicit enim ex his, quæ ipse passus est, cõpati fratribus suis, & decæterò pronior fuit in humanitatis officia: Clerum defensauit à circunuentione potentium, præcipuè verò Henrici comitis Thuringi, tum Holsatiam gubernantis, qui sacra prophanáque miscuit more militari.

CAPVT XXVI.

Erat ea tempestate nobilis quidam Widekindus de Dasenberg, vir inquieto animo, & q armis plùs, quàm satìs erat, indulgeret: Hunc Henricus dux diù bonis conditionibus detinuit: sed vir effrenis etiam ducem cœpit contemnere, fisus munitioni arcis suæ in montibus Herciniæ. Henricus dux obsedit arcem, oppugnauitque: Sed cùm ille sibi prospexisset de cõmeatibus, diù sedendum videbatur, vt fame extorqueret deditionem. Euocauit de Hercinia fossores minerarum, & iußit cuniculos agere ad puteum: quo intercepto, siti laborabant, & coacti sunt duci se dedere obseßi. Quo tempore Lubica, quod in Wandalia diximus, conceßit in ius Henrici ducis ex Adolpho Holsatiæ comite adolescentiore, cuius pater eam primus post Critonem Wandalum ex-

truxit: Nam cùm dux mercaturis opportunam adspiceret, cõtendit illam à comite magnis pollicitationibus accipere. Adolphus autem suaderi non poterat, vt duci cederet: Iratus Henricus, cœpit nouam moliri vrbem ad Wokenissam lacum, quam Leoninam appellauit: interdixitq; Lubicensibus, nè terram illius ingrederentur: Subditi autem ducis, omnia de Lubica à mari aduecta deuehebant: qua res & Lubicensibus, & ipsis Saxonibus incõmodabat: Non enim poterant Saxones nisi per Lubicam ad mare peruenire: non sinebantur Lubicenses Saxoniam introire: Ità vtrique tenuem neuêre telam, paruum & exilem quæstum facientes. Sed cùm Lubica igne suo conflagraret, noluêre ciues instaurare domos, nisi spe reddita meliore: Vndè factũ est, vt comes cernens sibi inutilem fore locum, nisi dux placaretur, permiserit duci Lubicam. Tum ciues alacriores instaurabant concrematã vrbem, ordinibus designatis ad flumen & lacum vicorum tendentium: Dux vrbem priuilegijs honestauit, monetam instituit, concilium allegit, publicari fecit in regna aquilonis loci immunitatem, & multos ad inhabitandum, plures etiam ad quærẽdum mercibus suis emporiũ inuitauit. Incredibile est memoratu, quàm breuì & quantum increuerit noua vrbis molitio: augescebat vndiquè fortuna ducis: Nam per hosce dies Imperator Ratisponæ agens curiam, natam Henrico de Bauaria controuersiam diremit, fratruelem eius, qui principatum vendicare contendit, placabat: permisso illi ducatu nouo Austriæ: quem Henricus Conradi regis frater, pridèm sine prole moriens, vacuauerat: Et hic est secundus dux Austriæ, natus è Sueuia, cùm esset primus de Francia orientali.

CAPVT XXVII.

INterìm ad ecclesiam Hamburgensem, iam crebriori appellatione Bremensem, quòd defecit legatio aquilonis, duo in discordia sunt electi: Sifridus Alberti marchionis filius, & Otbertus decanus: Proindè factus est maximus in Brema tumultus, Guncelino de Zwerino ex parte ducis insaniente, vt Sifrido se opponat, quem nollet pontificari in eo loco. Sifridus cum Ottone præposito se cogitur in Aldenborg recipere, vetus asylum Bremensium, quotiès malis vrgentur: Alij in Horneborg profugerant, eiusdem partis defensores. Imperatore autem curiam fouente in Bamberga, ambo Bremenses electi destituuntur: & de voluntate ducis, Balduinus Halberstadensis præpositus introducitur: Sifridus assumitur episcopus in Brandenburgo. Balduinus senex duci gratificans, dissimulauit iura ecclesiæ, nec pro illis, vt debuit, murum opposuit: Pallium à Paschali accepit, in schismate consecratus, si non execratus. Hoc autem est illud tempus, quo Henricus dux cũ rege Danorũ transegit super Rugia, quam rex ad Christianismum prouexit. Sed quoniam fœdera, quæ erant inter regem & ducem, vocabant vtrunque ad parilitatem terrarum de Wandalia possidendarum, dum armis occuparentur: inuitum regem dux eò perpulit, vt & spolia, & tributa cum illo partiretur. Mortuus quoquè est per hæc tempora Albertus comes de Somerscheborg sine prole, peruenitq; successio ad germanam eius abbatissam in Quedelenborg: à qua ditionem emerat Wichmannus Magdeburgensis archiepiscopus, vt ecclesiæ suæ coniungeret. Hoc etiam tempore Honouer insigne Saxoniæ oppidum erigitur, vile pridèm & nullius momenti, cùm comitatui seruiret in Lowenrode. Arx stabat in eo loco,

vbi nunc est noua ciuitas vltra Leynam. Cùm autem morte comitum redîsset ad ducem possessio, dedit ille operam, vt oppidum memoratum augesceret: profecitq; breui vehementer. Per idem tempus in Anglia Thomas Cantuariensis archiepiscopus pro iustitia ecclesiasticarum rerum, quas defendit, cæsus, Henricum Saxoniæ ducem regis generum sparsit infamia, quòd conscius necis eius diceretur: quanuis neque ipse dux, neq; oratores eius, quos hoc tempore misit, vt in Wādalia signauimus, de regni iuribus se vlla parte intromisisse facile est creditu: contenti dote, quam cum filia regis Angliæ, relicta autem Franciæ, Henricus dux iure optimo, & deposcebat, & accipiebat: Nam quòd Henricus ipse in Angliam venit, longè post hæc tempora prouenit, vt facilè de hac culpa purgetur.

CAPVT XXVIII.

ANnus erat post mundo datam salutem, secundus & septuagesimus post centum atque mille, cùm Christianus Moguntinus archiepiscopus, Imperialis aulæ cancellarius, apostolicæ sedis legatus, eius partis quam defendit Imperator, cum Brabantinis militibus, qui tum fortiores, vt nostra tempestate Zwitenses, habebantur, per Lombardiam & Tusciam omnia depopulatus, Bononienses inuasit. Speciosum erat visu, armatū in equo conspicere pontificem, auro galeatum, loricatumq;, hiacynthina desupèr tunica: Clauam manu gerebat trinodem, Herculem putares: Vno fertur prælio nouē sua manu strauisse fortißimos. Igitur egressos ad prælium Bononienses in fugam vertit: Ille autem obsidione parata ciuitatem circunsedit, breuiq; ad deditionē compulit, & iam se in gratiam illius conferebant. Priusquàm tamen deditos acciperet, imperauit obsides: Et in monte

supra vrbem sancti Michaelis cœnobio sacra iussit apparari: ipse indutus pontificalibus, aram adijt, postquàm religiosè manus consecrauit sanguine cæsorum: officium diuinum satellites honestauêre canentes. Erant trecenti pedites, & totidem mulierculæ ad vnum omnes psallere docti, qui de sanctis Thebais martyribus sacrum cecinêre officium Missæ: monachi, monialesq; feruntur extitisse: Nam subuersis vndiquè Cistertiensibus, qui Alexandro Papæ viderentur omnibus obsequētiores, viri & fœminæ, euersis monasterijs, apostatârunt, se armatæ, vt fit, militiæ immiscentes: postquàm vitæ quæstus non est alius visus facilior. Expleto autem sacro intùs officio, archiepiscopus, acceptis obsidibus & infinita pecunia, cum multa præda ibat Anconam, obsidione ibi tracta ferè per integrum biennium. Tanta erat pertinacia non cedendi citra victoriam.

CAPVT XXIX.

QVo tempore Henricus dux Leo, instituta deuotionis gratia longa in terram sanctam peregrinatione, res primùm diligentiùs composuit in omni suo principatu. Pribislaus Wandalorū princeps ex hoste duci factus amicissimus, operas pollicitus est in gente sua, vt illas in fide cōtineret. Ergò omnibus ex sententia constitutis, adorare decreuit in loco vbi steterūt pedes Dominici. Saxoniam maximè Wichmanno archiepiscopo Magdeburgensi permisit commendatam: quem in bello aduersùm se suscepto talē comprobauit, vt reddita tranquillitate fidem illi in reliquum semper maximam haberet. Assumpsit autem itineris sacri comites Conradum episcopum Lubicensem, Henricum abbatem de Brunswico eiusdem Conradi in episcopatu successorem, Bertoldū abbatem de Luneburgo, & memoratum

Pribislaum principem Obotritorum, Guncelinum comitem de Zwerino, & Sifridum comitē de Blankenborg, & alios quamplures, tam nobiles, quàm ministeriales. Dominam autem Mathildam vxorem suam, filiam regis Angliæ iam prægnantem, domui præfecit gubernandæ, honestam illi subdens familiam, fœminam apud Deum & homines optimā, religioni ac deuotioni intentam, eleemosynariam singularem: quæ castum domi connubium seruabat, filios in timore Dei educabat. Sed hæc posteà. Nam tum primogenitum fœtum gerebat in vtero, Rikensam puellam. Reuerso verò duci peperit filios Henricum, Ottonem, & wilhelmum. Profectus infra octauas Epiphaniæ dux, Purificationem Virginis egit in Ratispona: Ibi se illi comites iunxêre, Hēricus de Sudbach, & alius de Stire marchiones: & peruenit ad vitricum suum nobilem Austriæ ducem Henricum: qui hospitaliter acceptum, perbenignè habuit, monstrauitq; matris eius insignem sepulturam, & associans agmina, duxit in Viennā Austriæ: Indè conscensis nauibus, per deuexa Danubij, diù prono flumine delabitur: Equites fluuij ripam legêre, eodem in vesperum hospitio cum suo principe excepti. wormatiensis autem episcopus itineris cœpit esse comes, ad Imperatorem Orientis à Friderico occidui orbis Imperatore missus, vt sponsalijs initis iungeret per vtriusque liberos affinitates. Verùm eam institutam legationem, multi ab Friderico factam sunt interpretati in gratiam ducis, quo Constantinopolitano Imperatori commendatior haberetur, & per terras eius tutior incederet. Nō ignorauêre nostri principes fluxam fidem Græculi, scientes quòd obliquo semper visu cerneret profectionē occidentalium principum in terram orientalē, quæ illius imperio propior esse videretur.

CAPVT

CAPVT XXX.

SEquebatur autē ducem Austriæ princeps in vltimos ditionis suæ terminos, vbiquè præbēs cōmeatus abūdè, & magnificentiā principe dignā præ se ferebat, vsq; ad confinia Vngariæ: Ibì enim rex sororem tenebat eiusdem ducis Austriæ coniugem: Quò perductū Leonem regi cōmendauit in vrbe munitißima, quam Grane fluuius cingit. Dux ibì regio exceptus honore, vidit opulentiam & gloriam Vngarorū. Miro tamen dolore ex inopinato casu afflictabatur: Nam cùm ambo duces mirificè apud regem honorarentur, dumq; rex ipse acceptis tantis hospitio principibus alacrior esset, minùs præuidit periculū suum: Insidiatus enim illi per subæratos frater illius, eadem tempora obseruabat, venenum illi misceri curauit, quòd eum regno eiecisset. Tam erat vis veneni peracuta, vt ipsa nocte regē suffocaret. Territi duces ambo de horrendo casu, alter quòd sororem prægnantem intestatus rex reliquisset, alter quòd ad mortē regis turbatis rebus omnibus insecurior via esset peregrinaturis: Inito ergò consilio, euocârunt archiepiscopum, qui in omni administratione regi secundus, exequijs regalibus tum præerat in ciuitatibus regni, oratum, vt saluum duci aduenæ per regnum conductum & tutū iter procuraret. Ille se cunctis benè sperare iußis, benè volentē ostēdit: effecitque, vt Florētius vir nobilis, qui regio iussu ducibus prodibat obuiàm, per reliqua regni eundem duceret securum: Iubebatúrque nauigio primùm de flumine deducere, procurato quod in angustijs prouenire solet periculo: Cùm collectis ex longo interuallo aquis naues emittuntur: scopuli hinc atque indè præcipites prominent, & ex sublimi naues decidentes, arte magistra regūtur, vt subditis excipiantur aquis: Omnes transiêrunt incolumes præ-

ter eam quæ vectabat ducē: Ille naufragium passus, extrahitur vndis, cæteri nantes terram petunt: Vbi attigêre vrbem (Brandeis vocant) de dominio Constantinopolitano, ibì deficientibus aquis, Danubius se terris condit, & diù subterlabens indè euomitur, inq; Sauam defluit. Relictis ibi nauibus, terrestre iter ingressi, ad nemus perueniūt, quod vocant Bulgarorum: Ibì difficultatem plurimam experti, plaustris suis iter molestum & tardum habuerunt: nam victualia multa secum exportauêre. Dux iussit, plaustris relictis, cibum quenque suum in iumento conuehere: Viuaria multa & magna relicta videres, carnes aridas cum piscibus, & vnumquenq; suo intentum oneri iter properantiùs agere. Propinquabant vrbi in profundo saltu sitæ: Iam enim dux gentis Henrico aderat, qui illum per inuia securū perduceret: Præcessit ille ad vrbem, iussitq; ciues perbenignè venientem excipere principem: Sed barbarus populus inhospitalis, nulla re adigi poterat vt aditum patefaceret, priorum fortè itinerantium molestijs infensus, quòd miles in magno agmine impunè facilè peccat. Dux iussit quenque suorum ad arma parari, quandò pacatum nihil erat, ratus, quod futurum erat, ciues ad prædam exituros: Iubet signa erigi, quenque pro suo capite fortiter decertare: sperare propitium Deum, cuius in terris vestigia irent speculari: Si moriendū esset, in pia causa strenuè moriendum: Erat in eius agmine ad arma valetium multitudo circiter mille ducenti. Præteriens Henricus Leo vrbem memoratam, agmine quadrato incedit, descenditq; in prata ad riuum: Ibì pro captu rerum castra communiuit. Circunsistebant ducem primores, episcopus, abbates & comites: Nebula condensa, cum exorta luce consurgit: Aderant hostes quatuor turmis agmen

agmen inuadentes : restitêre milites, & intento arcu telum à ducalibus in ducem turmæ vnius mittitur : Ille cadit ictus : cæteri fugiunt. Sic iter ingressi, ad pugnam semper ibant parati : Nec minùs hostes infesti lacessiuêre ducis agmen : Hoc modo nemus egressi, peruenêre Niceam, vbi dux honorificè excipitur. Impensa iam tum regia indè ductus est Adrianopolim, deindè Iunopolim, et continuato itinere in propinqua Constantinopolis peruenêre ad diem Parasceues : Ibi Dominicæ passionis peracta memoria, sacrum etiam sabbatum peregerunt: Manè primo Dominicæ resurrectionis peractis solennibus mysterijs, prandio refecti, iussi petiuêre curiam Imperatoris. Præmiserat autem dux innumera multa preciosa ex optimis terræ suæ : equos pulcherrimos sellatos, vestitos, phaleratos, loricas, galeas, vestes de scarleto, lineasq; tenuissimas.

CAPVT XXXI.

IMperator ipse Constantinopolitanus, ornatu regio, cum magnis pontificibus, principibus, & optimatibus curiæ suæ præstolabatur aduentum ducis. Erat autem eo in loco venatorius hortus latissimus, planissimus, muratus: (Forestam vocant) Et ad ostendendā gloriam præcepit Imperator principibus suis, vt omnes solennitati interessent tanti hospitis excipiendi. Videres illic tentoria multa sine numero, erecta in foresta, byssina, purpurea, capitellis aureis paxillorum, & pro cuiusq; fortuna vario instructu ornata. Veniens dux honorificè consalutatur : & quia processionis solennitas instabat, procedebat Imperator, ducem sibi ex latere consocians : Erat strata semita tota purpurea, & desupèr tecta auriphrygijs, ornata aureis circùm lampadibus & coronis : Hac incendebat statio pontificum & clericorum, prosequente Im-

te Imperatore, cum hospite duce, & militibus tantùm peregrinis: Peruenerunt ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus preciosis: Indè per eandem viam reuersi sunt ad ecclesiam: & collocatus est rex in throno suo sublimi, & dux in alio paulùm humiliore iuxta eum: Missarumq; solennia tū peragebantur de more. Deindè illis expletis mysterijs, ad Imperatoris mensam opiparè & regio luxu excepti, cùm sermo hinc indè varijs de rebus sereretur, dominus Wormatiensis introduxit occasionē veteris inter Græcos & Latinos disputationis super Spiritussancti ꝓcessione: quem nos à patre & filio, Græci à solo patre contendunt procedere: Miserandum sibi videri solitum dicebat, quòd per tanta secula inter vtriusq; linguæ præclara lumina, dissensio ad vnionem & concordiam redire non poterat. Cumq; Græci in iustificationē suæ partis multa de euangelijs, plura de doctorum traditionibus introduxissent testimonia, diu tacitus assedit. Hēricus abbas Brunswicensis, vir sui temporis & doctissimus, & per omnia disertissimus, vbi data est copia fandi, cœpit ex Græcis doctoribus ostendere & introducere testimonia, Chrysostomi, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, cæterorumq;, quibus illi contradicere non poterant: ostenditq; controuersiam, quæ videbatur esse, non de re, sed de verbo: cùm ipsi Græci doctores, quod eorum verbis monstrauit, sentirent manifestè Spiritumsanctum ex vtroq; procedere. Conuertit omniū in se ora: & tam Græcorum quàm nostrorum confessione in re profundissima, liquido disertóque sermone fertur perorâsse: ibiq; apud Henricum ducem sui nominis claritudinem amplificauit, dilectior indè habitus, quòd etiam Græcorum asseueratione rem obscuram insigniter liquidâsset. Dux autem venia abeundi pe-

di petita, ab regina regaliter muneratur, tantam serici panni ab illa copiam accipiens, (samittam vocant) vt omnem indè suam familiam peruestiret: addiditq́ pelles varias, & cuiq; propriè pellem Zabolinam colli ac ceruicis integumento: quod genus donarij, perseuerat hodiè in gente Russorum.

CAPVT XXXII.

IMperator ducem insigni donat naui cum armaturis. Valefacto omnibus, dux mare cum suis ingreditur. Cumq́ omnibus impedimentis in naues stipatis procederent, pandunt vela ventis: Omnia primo cursu illis prospera fuêre: indè sæuißima tempestas exorta, misit omnes in timorem: ipsi palluerunt nautæ: nam in scopulos impingi aduersùs omnes suos conatus formidabant vi tempestatis: Præsentemq́ viris intentant omnia mortem. Erat inter nauigantes quispiam, quem somnus oppreßit, vt solet interdùm, ex mœrore: Visus est videre reginam propè aßistere, quam incunctanter cæli Dominam interpretatur: Sic erat oris habitus, & totius corporis dignitas incomparabilis. Ea visa est alloqui tristem, quid mœreret, rogans? Vides, inquit ille, ô Domina, nos in media morte agere. At illa: Confide, nemo ex vobis naufragabitur: Est inter nauigantes, qui me precibus suis sibi facit obnoxiam: Quo dicto, disparuit. Qui viderat visionem, animo firmior factus, Henricum eundem qui disputauerat, illum arbitratus est esse hominem, cuius meritis nemo in tanto periculo periret. Cadunt venti, procellæ detumescunt, nautæ imperant naui, & saluos perducunt in Accon vectores: Ptolemaidam olim dixêre, nunc Accon vocant: alij etiam Acris, portum vrbis egregiæ: quæ tum Christiano tenebatur Imperio: Ibi dux egressus naui, hospitaliter exci-

excipitur. Afscensis autem iumentis, indè Hierosolymam contendit. Templarij autem & Hospitalarij milites, ad famam tanti ducis progreßi, solenni illum comitatu duxerunt in vrbem. Ibì sancta loca deuotus inuisit: Ad Dominicum sepulcrum, ad locum Crucis, ad reliqua etiam Dominicæ memoriæ vestigia deuotè procubuit, oblationes faciens non paruas: Portam Crucis Christi argento vestiuit: Musiuo opere parietes ornauit: Ad luminaria redditus constituit: Mille argenti marchas in donatiua militibus Christi dedit: Vallem Iosaphat, montem Sion, Olíueti, Nazareth, Bethlehem, Tabor inuisit. Omnia verò sancta loca Henricus abbas lacbrymis & suspirijs insigniuit, sacrum, vbì poterat, implens altaris ministerium cum sacrificio. Nam in omni peregrinatione vir ille memorabilis, indutus cilicio, antelucano tempore matutinali expleto officio, altaris sacrificinm, si quo modo poterat, implebat, beatißimæ Virgini, cui se & omnem gregem commendabat, semper deuotißimus. Rex erat in Ierusalem illa tempestate, Amalricus genere Gallus de sanguine & posteritate Balduinorum: Is ducem sua in regia magnificè per duos habuit menses, princeps principem, Christianus Christianum veneratus. Templarij atq; Hospitalarij ducem per viam, qua ire libebat, deduxêre. Conradus interìm episcopus Lubicensis cœpit corpore tabescere: Bertoldus non minùs abbas Luneburgensis lassescere: Dux Antiochiam inuisere cupiens, iußit illos intereà refici Hierosolymis: ipse abiens, deducitur militia Templariorum & fratrum Hospitalariorum. Episcopus relinqui non passus, nauigio insequitur ducem præeuntem: Sed in mari aucta, vt solet, ægritudine, cùm Tyro propinquaret, spiritum efflauit: Ibiq; opera Guncelini comitis honorificè tumulatur.

tur. Bertoldus quoquè Luneburgensis abbas, Accon expectare ducem profectus, finem fecit viuendi, tumulatus ibidèm.

CAPVT XXXIII.

HEnricus autem dux, lustrata terra sancta, quam inuisere venerat, ex Antiochia in vicinas terras repedaturus respexit: Tenebat proxima Milo Saracenus, homo varius, & cuius semper fidem suspectam duxere Christiani: Placuit consilio principis Antiocheni pertentare animum Saraceni: Itaq; dux, misso ad eum nuncio linguæ gnaro, saluum per terram eius & incolumem transitum postulauit: Ille non recusans, viginti suorum de primoribus illi obuiàm misit, qui deducerent. Sed princeps Antiochenus vir Christianißimus, confidere promißis eius non satìs securum ratus, suasit, vt accepta naue die ac nocte transiret in portum Simeonis, magna ex parte præteruectus terram Milonis. Sequutus dux consilium principis, eò contenderat in ciuitatem, quam vocant Tersult: Eam posteà Milo, quòd intellexisset eò diuertisse, se contempto, peregrinos, expugnauit. Soldanus autem princeps Turcorum misit obuiàm Henrico ad conductum viros quingentos, qui ab incursione Milonis ducem tuerentur. Asiam tum arbitror minorem tenuisse Henricum, in qua Turci dominantur, appellaturq; nunc Turcia magna: Transierant terram desertam, inuiam, & inaquosam, itinere trium dierum, omnia portantes in equis ad vitæ vsum necessaria: Erat enim Armeniæ pars, donèc peruenirent in Heracleam: Quo in loco hospitaliter etiam à Turcis excipitur. In loco autem, qui dicitur Axarat, occurrit ei Soldanus, amplexans & deosculans ducem, suumq; appellans amicissimè consanguineum: Gratulatur incolumem ad se per-

uenisse

uenisse de inimica terra Milonis omnium communis hostis. Percontatur dux, quid se suum dignetur vocitare consanguineum hominē de terra longinqua? Tum ille: Princeps Russorum olim accepta Teutonica coniuge, filiam procreauit: quam pater in has terras nuptā desponDit, vndè mihi origo est. Placuit duci vndecūq; traducta cognatio: dulce illi fuit in homine alienigena humanitatis illa recognitio, etiam è longinqua cognatione: Omnes enim ille Teutonicos principes, terrarum ignarus, vnius esse stirpis ducebat. Dedit autem duci dona plurima, Tunicam auratam eo precio, vt dux non suo corpori, sed diuino cogitaret, quod & impleuit, aptare ministerio. Iußit adduci equos mille octingentos, militibusq; permisit Henrici, vt quisq; suo ordine, quem magis probaret, tolleret: Accepit quisq; suum. Indè producti caballi triginta insignes dono duci, sellis, phaleris, frenis auratis pro magnificentia singulari: Addidit domos sex de more gentis filtrinas, & sex camelos qui ferrent, cum seruis qui bestias gubernarent: Addidit duos leopardos, & equos, & seruos: Docti enim erant leopardi in equis vectari. Cumq; modis omnibus benignißimè & humanißimè cum duce ageret, ille familiaritate fretus, sumpsit audaciam: Miror, inquiens, prudentem principem non sectari veram Christi religionem pietate & virtute plenam: quæ si tibi soli adesset, omnium quos viderim principum faceret felicißimum. Ille sub hæc: Non est, ait, difficile credere, quòd Deus quandò voluit, de immaculata Virgine carnē assumpsit, qui hominem primum de terra virgine plasmauit: sed omnium cōmunis Dominus, non vno voluit ab omnibus honorari cultu. Dux non ausus profundiorem ingredi cum homine super ea re sermonem, valefacto multa cū gratitu-

situdine discessit: Conductum tamen eius habens, per vicinas Turcorum ciuitates peruenit in terram desertam, vbì rex quondàm Conradus cum suo memoratur agmine cōstitisse, cùm fraude Imperatoris Constantinopolitani farina calcē immiscētis, multis exitio fuêre militibus. Nā Conradus rex ęgrū trahens exercitū, difficilimo itinere peruenit in terram sanctam. Dux quoq; indè expeditus, pertransitis aliquot ciuitatibus, quas eo in littore dux quōdàm Godfridus expugnauit, peruenerat ad brachiū sancti Georgij: indeq; traijciens, breui contendit redire Constantinopolim: Redeuntem Imperator non illiberaliter excepit: Ibì enim iumenta sua ducis milites reliquêre: quibus receptis Monopolim contenderunt: Sed & ibì Imperator iussit ducem hospitaliter dimitti in viam suā: Offerri quoq; praecepit munera preciosa, quatuordecim onera mulorum. Sed dux modestiam praeferens, non accepit. Cumq; attentiùs moneretur liberalitatem tanti principis non contemnere, tantisper cessit, vt quibusdam sanctorum reliquijs magno munere acceptis, quibusdā etiam gemmis, magna cū gratitudine valefaciens, Germaniam suā magnis itineribus repetiuit. Sed primū Bulgarorum nemus, in quo pridèm laborabat, peruadens, peruenit ad regem Vngarorum: qui post mortē fratris rex creatus, magnis apparatibus ducē accepit: & per regnū suū praebens cōmeatus, cum ingenti dimisit honore: & peruenit tandèm suā in Bauariam. Audiuit aūt Augustum in Augusta cōsidere, quē adiens cōsalutauit: Ille gratulatus amico ꝙ de via longinqua & periculosa recepisset incolumem, perbenignè excepit venientem, ac dimisit. Descendens autem in Saxoniam, iam anno euoluto, Brunswicum redijt, domum suam reuisens, ecclesiam autem multis sanctorum reliquijs, aura-

auratis atq; sericeis vestibus exornauit, quas secum tulerat: Quæ res hodiè quoquè cernitur in ecclesia sancti Blasij eius loci primaria.

CAPVT XXXIIII.

PEregrinati cum peregrinante duce, nos quoquè reuertētes in idipsum, cœpta Saxoniæ præclara facinora exequamur. Hanc vero peregrinationem fabulæ locum tribuisse arbitror de Henrico, qui per variam fortunam peregrinatus, magnis & multis periculis emergens, difficili labore in terram suam reuersus, leonem aduexerit, qui sepulcrum eius seruet. Hæc verò narratio quàm puerilis & delira sit, facilè intelligunt viri sensati: Peregrinatus est Leo: Sed quoniam ignorabat fabulator, quò peruenerit, comminiscitur indoctam fabulam de leone & dracone. Ignorabat asellus iste bipes, quicunq; fabulam primus commentus est, hunc principem ab initio ætatis suæ cognomentum accepisse Leonis, quomodò pater eius, Catuli, & Albertus marchio, Vrsi: Indè nouerit eum esse leonem, quem æneum cernit rugienti similem in burgo Brunswici. Et quoniam in Wandalia sumus exequuti, quo feruore, qua deuotione viduata Lubicensis ecclesia Hēricum abbatē sancti Aegidij Brunswicensis poposcerit, acceperitq; episcopum, hoc loco transilimus. Per quæ tempora Christianus Moguntinus archiepiscopus pro Imperatore cuncta gerebat in Italia. Mirum dictu: homo Teutonicus, natione Thuringus, non minor facundia, quàm gestarum rerum gloria, Latina, Græca, Italica, & Brabantina lingua iuxtà vtebatur. Ferunt rumore tum disseminatum, quòd asini & meretrices in exercitu eius, maioribus vterentur sumptibus, quàm tota Imperatoris familia, quæ tum opulentißima videbatur. Clerici & fœminæ exercitûs eius duo

præ-

præsidia firmissima feruntur in deditionem accepisse. Paschalis, quem tum Imperator pro summo pontifice venerabatur, viri strenuitatem amplexans, demiratus, sic ei scribere solebat: Christiano Christianissimo apostolicæ sedis legato, Imperialis aulæ cancellario, Romanæ ecclesiæ filio fidelissimo, Salutem & apostolicam benedictionem. Is tunc Anconam diù obsessam fame sic affecerat, vt calceorum & sutorum coria vorarent. Subiugauit etiam Ferrariam, & Rauennam: Sequenti autem anno subactam destruxit, & naues trecentas piraticas suis vsibus aptauit. Paschalis autem breuì concessit in fata, & surrogatus est Iohannes Strumensis abbas, quem appellauêre Calixtum. Imperator deindè schisma fastidiens, de pace cogitauit: Nam Alexandro regna penè omnia consenserunt: Solus Christianus pauit Calixtum in valle Spoletana. Quo tempore, iam cunctis in partem Alexandri cadentibus, Longobardi, qui hactenùs Imperatori fauebant, armis coacti, in contrarium relabebantur, rebellionem molientes: Cumq; armis, quæ in Italia haberet Imperator, tantis motibus videretur impar, in Germaniam, transmissis alpibus, contendit: euocatóque principum cœtu, questus est Italiæ, & præsertim Lombardiæ, quæ regio propiùs debebatur à memoria Karoli Magni & Ottonis I. contumaciam, summis docebat adnitendum viribus, vt Imperij iura non labefactentur per Italiam primariam regni partem.

CAPVT XXXV.

ADerat huic cœtui Henricus dux Leo, cuius præcipua erat authoritas in omni conuentu Imperij, quem tum ante alios appellans Imperator orabat, vt expeditioni tantæ non deesset, consilio & armis, pro sua parte tutaturus Imperium & rempublicam, multùm

terroris hostibus incutiendum ex illius præsentia. Ibi Henricus causatus ætatem, & iam imminentem senectam, tolerare se pristinos non posse labores, affuturum armis, opibus, viris, & omni quo posit apparatu, tantùm illi remittatur personalis militia. Tum Imperator: Deus, inquit, cœli te inter principes sublimauit, diuitijs, honoribusq; super omnes euexit, omne robur Imperij in te recumbit, & iustum est, vt ad confortandas manus omnium huic te negocio præsentem exhibeas: vt respublica, quæ labi cœpit, per te conualescat, per quem stetisse se hactenus confitetur: memorem te esse volumus, quòd nihil vnquàm tuæ voluntati negauimus, & quia in honore omni tuo amplificando parati semper fuimus, inimicis tuis hostes exhibuimus, & nullũ aduersùs te præualere paßi sumus: Sed vt sacramentorum fidem omittamus, quæ Imperio impenderas, meminisse te volumus consanguinitatis, qua nobis super omnia, quæ diximus, deuinctus teneris: vt in hoc neceßitatis articulo, omni conatu, proximo tuo domino & amico concurras, vt de cætero perfruaris ad omnia, vt consueueras, nostra beneuolentia. Cumq; dux implacabilis in sententia permaneret, omnia quidem obsequia quæ posset, præ se ferret, solam orabat personam laboribus eximi: Imperator consurgens de solio suo, vtpotè quem angustiæ comprahenderant, ad pedes ducis se inclinabat submittere. Dux vehementer turbatus ad hoc Imperatoris factum, quòd incuruaretur, sub quo curuatur orbis, appræhendens medium, non est passus concidere: Nec tamen flexus animo consensit voto. Hæc verisimilior est narratio hominis contemporanei, quàm illa quæ vulgò fertur: Imperatorem ad ducis pedes procidisse, ducem ne leuare dignantem, cùm Imperatrix, quæ aderat, Cæsarem terra leuâs-

leuâsset: Surge, inquiens, mi domine: memor esse velis casûs huius, memineritque Deus. Nam non fuisse tantam in duce barbariem, verisimile est, vt pateretur ante se Imperatorem procumbentem iacere: Nec de loco congruit inter narrantes. Nam ea, quam magìs probo, expositio refert, in conuentu concilij rem gestam: altera verò, in castris actum contendit: facitque ducē ictum ex Mediolano phalarica, quæ auri pondus proiecisset. Sed præfero narrationem veri similiorem ex authore temporum illorum, cuius ad fidem verba posui.

CAPVT XXXVI.

IMperator, ira dißimulata, quam agitabat pudor contemptûs in humilitate sua: reuersus cum exercitu in Italiam, quem tum contrahere poterat, viribus validissimo, adiuuante partes eius cum omni instantia Christiano Moguntino præsule: qui etiam ad finem vitæ suæ Longobardiam vastabat, subijciens illam Imperio, magisque militans Imperatori terreno, quàm cælesti, Mediolanenses cum cæteris ad iuga coegit. Tum verò irrogatam Imperatrici contumeliam fertur vindicâsse. Aiunt illam fœminea, vt putabat, securitate, vrbem intrâsse, cùm illam conspicere plurimùm amaret: nec potuit aut sæuitiā, aut contumeliā ab eis qui parérēt Imperio, formidare. Sed plebeij ciues malè affecti Imperatori, cùm iterùm rebellionem meditarentur, insolentia singulari petulantiā suā aperuerunt, obliti decoris sui, fœmineique, obliti armorum Cæsaris, quæ sæpiùs illis cum victoria intentauit: Regiā dominā mulæ impositam capite obuerso in caudā bestiæ, tradidêre in manus pro freno eiusdem bestiæ caudā: Ità ludibrio habitam emisêre per portam alteram. Auxit iracundiam Cæsaris iusta indignatio: obsessos perurget, vt sæpè aliâs, ad deditionem, neque bel-

lum, neq; pacem perferre potentes. Tum deditos illa lege accepit, eos qui viuere mâllēt, ficū de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioqui mox obtruncandi: Multi præponebant mortē ignominiæ: vitæ cupidi, fecêre, quod iubebantur. Vndè nata est Italis illa cōtumeliosa irrisio, cùm digito inter duos ostenso proferunt, Eccolà fico: Hæc est illa ficus, quam tulistis Mediolanenses per summam ignominiam, vndè horror est, digna superbiæ vindicta. Et omnibus ex sententia constitutis in ea prouincia, rediit Imperator in Germaniam, animo secum voluens Henrici ducis in se contumaciam, memor concitationis pristinæ omniū principū Saxoniæ in eū. Audiuit tū diligenter querimonias ecclesiarum super Henrici nomine, principum omnium in eum murmura: qui iam libera voce accusabant ducē, cui sciebant infensum Imperatorē: alij quidē Imperatoris iniuriam verbis ingrauabant: alij proprias vel iniurias, vel contumelias, recordabantur: Vnus erat Henricus, in quē omniū odia communi impetu dirigerētur. Imperator sciens quem esset oppugnaturus principē, quātis viribus, quo ingenio, qua fortuna, annisus est & ipse rem prudēter agere: A reconciliatione ecclesiæ sumere principiū instituit, arbitratus perindè totius Italiæ, & omnium regum fauorem propensiorem: nè turbatio addita turbationi, insuperabilem motum & incendium inextinguibile concitaret.

CAPVT XXXVII.

Annus erat septuagesimussseptimus, &, vt Eusebij continuator tradit, octauus, vt alij, nonus, post mille centum, cùm Imperator iam Ottone filio, quem classi præfecit, Veneta classe intercepto, Venetias, vbi erat summus pontifex Alexander, perducto, de pace ac reconciliatione efficaciter cogitauit: Ergò cessante schisma-

ſchiſmate, quod per annos XX. miſerabiliter durauit, pax rediјt inter regnum & ſacerdotium: & coadunata eſt eccleſia ſub Alexandro, & factum eſt vnum ouile & vnus paſtor. Ceßit à ſchiſmate Calixtus Iohannes, & factus eſt epiſcopus Beneuentanus: Archiepiſcopi pallia accepta à ſchiſmaticis, abiecerunt. Chriſtianus Moguntinus, Philippus Colonienſis, per manus Hiacynthi cardinalis noua pallia receperunt, refutantes omnia ſchiſmata, præcipuè Octauiani, Guidonis, & Iohannis. Quo tempore Emanuel Græcorum Imperator, bellum in Sultanum habuit: de quo Imperatori Occidentis ſic fertur ſcripſiſſe: Emanuel in Chriſto fidelis Imperator, Porphyrio genitus, diuinitùs coronatus, regnator potens, excelſus & ſemper Auguſtus, moderator Romanorum magnificus: Nobilißimo & glorioſißimo regi Alemaniæ & Imperatori, ac dilecto fratri Imperiј noſtri, Salutem & fraterni amoris affectum. Et in fine ſic concluſit: Sultanus Imperio noſtro ſe dédidit, & mißis legatis miſericordiam poſtulauit: fecítque Imperio nonoſtro hominium & iuramēta: pollicitus eſt ſeruire nobis aduersùs omnem hominem cum exercitu: ità ſit amicorum noſtrorum amicus, & hoſtis inimicorum. Hanc epiſtolam Imperator Fridericus ſuſcepit ſcriptam aureis literis. Sed priùs legationem Sultani accepit contraria omnia nunciantem: Nam & exitus monſtrauit præualuiſſe Sultanum. Venerunt quoquè Imperatori cum his literis munera precioſa, inter quæ fuit cantharus ſmaragdineus, capiens ſextarium balſami piſtici, & plurimæ gemmæ precioſæ. Imperator noſter non benè fiſus Conſtantinopolitano, & ægrè ferens nomen eius in literis ſuo præpoſitum, maximè cùm moliretur contra Imperium Romanum, & plu-

res ex Romanis corruptos, in suam traxisset ille sententiam: nec ferre poterat, quòd se Romanorum scriberet moderatorem, rescripsit hac forma: Fridericus diuina fauente clementia, inclytus, triumphator, Romanorum Imperator, à Deo coronatus, sublimis in Christo fidelis, magnus, pacificus, gloriosus Cæsar, Græcorum moderator, & semper Augustus: Nobili & illustri regi Græcorum & Imperatori Emanueli, dilecto fratri nostro, Salutem & fraterni amoris affectum. Et inter cætera sic: Sicut ille rex regum, à quo omnis potestas, Ro. Imperium caput totius orbis constituit, ità etiam sedem Romanæ ecclesiæ omnium ecclesiarum vnicam matrem dominam magistramq; ordinauit: quod vtiq; duorum numero gladiorum signauit, quos dixit orbi sufficere, ipse author fidei Christianæ. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatenùs nobis & Romano Imperio honorem debitum recognoscas, & summo pontifici, quem nomine sanctum appellas, debitam exhibeas obedientiam & honorem. Remisit autem Imperator nūcios multis muneribus honoratos. Quo quidem tempore Sifridus Brandenburgensis episcopus, Alberti marchionis filius, in sedem Bremensem, ad quam ante XV. annos electus fuit, transfertur.

CAPVT XXXVIII.

VLricus erat Halberstadensis episcopus, qui, quòd Alexandro paréret, à sede sua eiectus exulabat: iamq; rebus compositis, redibat ad ecclesiam suam. Is erat Henrico duci infestißimus. Manus autem Imperatoris nunc erat in persequutione Henrici cum illo. Statìm ergò ad illius reditum commota est terra, in qua, fauentibus principibus orientalis Saxoniæ, multa in Henricum ducē cœpit emoliri, fugato Gerone intruso, omnibus,

bus, quæ per illum multis annis ordinata fuêre, cassatis: Omnes ab eo consecrati, sunt officio suspensi. Ecclesiæ, quas ille magis execrauit, q̃ cõsecrauit, clausæ sunt: & corpus beati Burchardi, quod ille transtulerat, per Vlricum terræ reconditum est. Quo tempore, Hẽricus dux in Wandalia expugnauit vrbem Demyn: Audito autem de ingressu Vlrici, iam se intellexit esse circunuentum: Vocatis admodũ paucis ex familiaribus, dixit, sine omni mora in Saxoniam redeundum: Edocet, maximè trans Albiam noua sibi bella consurgere: Quocircà properandum, & res omnes hoc loco interrumpendas. Tum machinarum magister: Si hoc, inquit, tibi cordi est, possumus incendio vrbis finire bellum. Non hoc placuit duci cœptum. Nam incendio nocere hosti, sibi nihil prodesse, futurum facile: vt hostes resumptis viribus, vbi declinauerit, sua vicissim incendio vastaturos. Rebus igitur per industriam subornatis, effecit, vt hostes de pace obsides exhiberent: Quibus acceptis, Brunswicũ repedauit. Vlricus autem Halberstadensis, occupabat montem, qui dicitur Hoppelberch, firmans in eo præsidium. Henricus dux aduolans, facilè diruit quæ ille firmâsse putabat. Illo abeunte, opus renouârunt hostes, magisq́; roborati, redeuntem ducem repulerunt, nonnullis cæsis, aliquot etiam captis. Mortuus est eo tempore Henricus comes, vitricus Adolphi Holsatiæ comitis: Mater eius Mathildis, prudens & religiosa fœmina, soluta à lege mariti, domum illius sapienter disponebat: Qui cùm miles factus esset, non degenerauit à virtute paterna. Sed tum in Henricum ducem vno omnes animo conspirârunt, qui Imperatori gratificari volebant. Inprimis Philippus Coloniensis archiepiscopus magno agmine terram ducis ingreditur, deuastans incendijs

multis Westphaliã: & ità processit vsq; in Quernhamelen, nec vltrà progressus, rediјt, Visurgũ fluuiũ iam habens obuium. Circa eosdẽ dies reuersus est Imperator de Italia, & occurrẽs illi Hẽricus Spirã, questus est de Philippo præsente, ꝙ terrã illius sit hostiliter ingressus, cùm nihil in eũ hostile vnꝗ̃ fecerit. Imperator tum dissimulans quod sentiebat, curiã illis indixit apud Wormatiam: ducem præcipuè adesse iussit, responsurum querimonijs principũ. Intelligẽs aũt dux rerũ inclinationem, eò venire dissimulauit. Imperator secundã illi indixit in Magdeburgo, vbi Theodericus de Lãdesberch marchio duellum ei obtulit, imponens & insimulans eum de quibusdã in Imperiũ tradimentis. Indignationis aũt propior visa est ratio, ꝙ Wandali, cõniuente Henrico, terram illius excursionibus infestârũt. Dux vbi comperit, adesse noluit: In Aldesleph tamen vicino loco constitutus, per nuncios apud Imperatorem egit, vt fide publica interposita, in colloquiũ illum secretũ admittere dignaretur. Imperator exiuit, occurrens illi ad locum constitutum: Quẽ dux placidis verbis, vbi in conspectum venit, lenire studebat. Imperator aũt quinq; milliũ marcharũ mulctam duci indixit, consiliumq; addidit, vt ea leui tanto principi pecunia persoluta, satisfecisse videretur Imperio: & perindè facilè futurũ spõdebat, accusantes principes vt cõplacarentur. Sed duci visum est indignũ, pecuniam in causam transactionis, nõ sine honoris macula, psoluere. Itaq; sine fine discessère. Indè Imperator tertiam illi curiã Goslariæ præfixit: quã, vt priores, dux dissimulando neglexit. Imperator igitur procedens in concionẽ, de more proceres sciscitatus est, sententiam quærens, quid mereretur, qui legitimè euocatus, tertiò contumaciter abesset? Cui ex sententia principum est

responsum, quòd dictante iustitia, omni sit honore destituendus: vt proscriptione publica iudicatus, & ducatu, & omnibus careat ab Imperio beneficijs, alter in eius locum consurgat. Confirmatur ergò sententia: Imperator adiudicauit fieri quod proceres dictauêre. Nè tamen in re tanta præcipitatū videretur, & priusquàm publicè destitueretur, rogatu nonnullorum, ex superabundanti, quarta est illi denunciata curia: Ad quam cùm non venisset, sententia solenniter promulgata, destituitur omni, quod ad Imperium pertineret, honore & beneficio: Bernhardo de Anehold comiti, filio Alberti marchionis, quòd ex eadem Magni nouissimi ducis stirpe per auiam descenderet, ducatus Saxoniæ solēni donatur apparatu. Dux vbì comperit, questus est atrocem sibi irrogari iniuriam: quòd natus in Sueuia, non nisì in terra natiuitatis suæ potuerit ac debuerit destitui, nec potuerit nisì in terra natiua proscriptione damnari. Erat autem annus post mille centum octogesimus. Ea verò res in Herbipoli ciuitate Franciæ orientalis agebatur.

CAPVT XXXIX.

FActa autem destitutione, iam tunc euigilàrunt omnes hostes eius. Philippus Coloniensis archiepiscopus iterū expeditione facta, processit in Westphaliam: Ibì nihil sanctum, nihil religiosum: incendia, prædæ, omnia miscuêre: Effracta monasteria, violatæ sacræ virgines: Vix expleto ministerio, calices rapti de altari. Tantum autem sibi ex illo tempore iuris vendicabat in eam terrā, vt in reliquum se semper scriberet cū posteris ducem Westphaliæ. Wichmannus Magdeburgensis archiepiscopus, Aldesleph oppidum obsedit: Inerat validum Henrici præsidium. Bernhardus de Lippia præfuit obsessis. Multa tentata sunt in expugnationem: sed fru-

strata, fortiter tuētibus qui inerant. Demùm iactis vallis, aquam fecerunt increscere, vt domus ad trabes vsq; implerentur: Nec sic cessêre obsessi. Cùm autem omnes perindè commeatus corrumperentur, pacti arma & vestes, dimittūtur incolumes, & oppidum funditùs euertitur. Intereà Vlricus Halberstadensis, omnibus modis instabat, vt Henricum persequeretur, adeò, vt excommunicationis maledicta sæpiùs in eum repeteret, facta suspensione diuinorum (interdictū vocant) in omni loco ad quem declinaret: Tantùm in monasterijs sub silentio diuina celebrabantur, clausis ianuis, propter excommunicatos. Dux autem, vt vir fidelis, nō leuipendens ecclesiasticum mucronem, venit Halberstadium cum suis, & in contritione cordis, humiliatus est vsque ad pedes episcopi: Solutus est à vinculo anathematis cum suis, facta solenniter absolutione: & sensit cum episcopo & ecclesia illa quæ pacis sunt: Nec tamen diù durauit tranquillitas. Nā idem episcopus impatiens ferebatur ocij & quietis, & iterùm occasione accepta, alienatus est à duce: & additus inimicis eius, multa contra eum studuit emoliri. Dux autem congregato exercitu, mouit in Westphaliam, vt exterminaret, qui starent pro Coloniensi. Præerat ducalibus Adolphus Holsatiæ comes, & Scowēborg, filius eius, qui apud Demyn cecidit in acie: Aderat Bernhardus comes de Raceborg, Bernhardus comes de Welpe, qui vel solus, alijs à duce deficiētibus, in fide permansit, Guncelinus comes de Zwerino, Ludolphus comes & Wilbrandus frater de Halremūde, vt pugnarent contra archiepiscopum Coloniensem, & qui illi adhærerent, erant Simon comes de Tekenenborg, Hermannus comes de Rauensberge, Widekindus comes de Zwalenberg, & conuenerant iuxta Osnaburgam. Congressi

autem sunt in Halrefeld, & manus conserentes, fortissimè diu pugnârũt: sed cessêre Westphali, Saxones prævaluerunt. Inter multos autem eminuit virtus Holsatorum, qui pro suo comite fortiter agentes, repulerunt hostes. Captus est Simon de Tekenenborg comes, & coniectus est in vincula, donèc ad libitum ducis laxaretur: ex quo tempore cœpit duci comes semper esse notissimus promptissimúsque. Facta est autem contentio de captiuis, cùm dux illos suo iure deputaret: Adolphus & cæteri nobiles asseruêre, proprijs se stipẽdijs militare: suo cuiq; lucro prouenire, quod caperet: nisì sinerentur, miserabiliores esse cunctis militantibus, q periculo suo omnia, nulla suo lucro peragerent. Guncelinus duci concessit, quòd ab illo euectus, comitatum possideret in solo Wandalico: cæteri repugnauêre. Adiecit idem Guncelinus, vt Adolphum apud ducem criminaretur, non satis illum domino suo fidum, superbire crebriùs & intumescere, oblitũ benefactorum & ordinis sui. Quæ cùm multis ille verbis prosequeretur, Adolphus modestè respondit: Suæ fidei magnum deposuisse pignus apud dominum, quòd parens suus pro illo in acie ceciderit, nec se vnquàm à paterna virtute discessurum: non esse boni viri, refragari domino sine ratione: si quid tale moliretur, esse præsentem ducem, cui rerum suarum posset honestam per omnia exequi calculationem: proindè desinat vir militaris hominem sui ordinis insectari: in ipsa acie claruisse, qualis quisque vir sit. Ità tum discessum est, vt Adolphus captiuis secum abductis, non omninò volente duce, terram suam repetiuerit. Hoc primum mali seminarium inter ducem atque Adolphum, cumulatum superuenientibus causis alijs, vsque ad comitis de Holsatia eiectionem.

CAPVT

CAPVT XL.

VLricus autẽ Halberstadensis ea tempestate impatiẽs, zelo ductus antiquæ perturbationis, multa duci intentauit incommoda. Excursiones crebræ de Halberstadio, deq; præsidio Horeborg, in terram ducis fiebant. Dux diù dissimulans, iram collegit: Demùm coacta magna suorum manu, misit vt excurrentibus obuij fierent. Non longè ab vrbe Halberstadio conuenerunt, prælium instauratur: Sustinetur aliquandiù pari virtute. Sed tum Halberstadenses cessêre, fugamq; intentârunt in vrbem. Sequuti hostes, cùm fugientibus penè instarent, portas cum ingredientibus & ipsi turmatìm ingrediuntur. Capta ciuitas per incuriam, alioquì munitissima, portæ cæteræ clausæ, hostes in medio: tanto robore, vt ciuibus nihil superesset. Absconderunt ignem ciues, & extinxerunt: nec multùm diligenter ab hoste quæsitus est: Prædæ instant diligentiùs. Ciues nõ ad arma, sed latibula respexêre: Inuentus est ignis à quopiã, & incensa casella, fouit ventus incendium: Exusta est magna parte ciuitas, & processit flamma ad ecclesiam primam, in quam clerus & populus, tanquàm in tutissimum asylum confugêre. Incensa est, exusta est insignis illa basilica, cum omni sacrario, vestium, auri, & argenti, cum clero, & populo miseranda clade, sine exemplo. Res lachrymis digna, & quæ terrorem ingeminat diuini super nos iudicij: terribilis in consilijs super filios hominum. Episcopus ipse in sua domo repertus, igne circunfusus, tenens reliquias sancti Stephani ad sui tutelam, captus, abductus cum Remaro præposito cognato suo. Victores cum præda & captiuis plurimis redeunt Brunswicum. Dux alacrior de suorum victoria, deq; captiuis: vbi audiuit ecclesiam exustam, cum clero & populo, ingemuit:

gemuit: multa in bello accidere reputans, quæ victoribus ipsis non placeant. Sed quis sæuientem comprimet Martem? Vbì vidit adductum cygneo capite pontificem, & reliquias sancti Stephani, quasi in triumpho adductas, fuscatasq; de incendio, demisso vultu, lachrymas dedit, humanarum rerum mutationem mente pertractans. Misit episcopum in Erteneborg in liberam custodiam, præpositum in Zegeberg. Domina verò Mathildis pietatis viscera laxauit in captiuum pontificem, honorabat in illo summum sacerdotem Christum, vestibus satìs bonis procurans alleuare captiuitatis incommodum. Indè vbi dux in Luneburgum descendit, iussit adesse episcopum: increpatúmque de multis in se molitionibus, liberum abire permisit, amicitiámque colere monuit. Ille autem vbì in Hugesborg applicuit, senio accessisse sensit incommoda curarum ac carceris, infirmatúsque intra paucos dies reddidit spiritũ. Intereà milites illius de arce Horeborg non temperârunt ab incursionibus in terram ducis: Ille autem præparatis in oppugnationem rebus, arcem euertit & solo æquauit.

CAPVT XLI.

INtereà verò Bernhardus de Anehold ducatum Saxoniæ solo adhuc titulo tenuit: nam Henricus dominia peregit. Archiepiscopus autem Coloniensis ducatum Westphaliæ non dimisit: nec vnquàm rediit in ditionem Henrici. Proximo autem vêre, dux expeditionem fecit in Thuringiam, & incendio vastauit vrbem Northusen: Cui occurrit Ludouicus prouincialis comes cum multitudine magna: commissumq; est prælium inter eos, & fugati sunt Thuringi: & captus est Ludouicus cũ Hermanno fratre, comite Palatino. Reuersus est in Brunswicum victor cum opima præda. Adhuc enim prosperæ

fuêre

fuêre Henrico omnia in quæ descendit prælia in occupatores dominiorum suorum. Nam Westphaliā inuadentes repulit, vt diximus, in Halrefeld. Superiorē autem Saxoniam auferentes, iure, vt asseruêre, Imperialis beneficij, hoc modo vltus est. Saxoniæ verò titulum præferens Bernhardus, vsque adhuc quietus permansit, quòd nihil ille armis attentauit. Cùm ergò Henricus de victoria lætus domi consideret, Adolphusq; Holsatorū comes illi gratularetur, veniam poscens, vt diximus, redeundi in sua: Guncelinus in Zwerino comes, vsque in illū diem amicissimus Adolpho, nescio quid liuoris in nouissima expeditione collegit in eum. Tum in conspectu ducis expostulans, iracundiam profudit, Adolphum insimulans, iniquo semper animo fuisse in ducem, & in omnes qui illi fideliter ministrarent: Et quomodò, inquit, temperet ab iniuria subditorum, qui principi suo non est veritus aduersari, captiuos in suam sortem deputans, quos cæteri, vt dignum erat, principi consignârunt? Tum Adolphus iunior, seniori deferens Guncelino, non ità, vt ille, efferbuit: Et quid est, inquit, Gunceline, de quo me corā domino meo tam grauiter insimulas? Ego me semper implêsse recognosco, quæ fidei, quæ integritatis sunt, neque vnquàm honori tuo defui: sciens te parentis mei commilitonem, patris te semper loco honoraui: Si quid est à me perperàm gestum, coràm velim eloquere, nihil vtens ambagibus, nec occultis me criminationibus insimules: Si quid est meū quod principi meo displiceat, paratus sum omnium reddere rationem, modò, quid ille iubeat, intelligam. Dux omnia dissimulanter accepit, vt appareret, eius voluntate institutam à Guncelino expostulationem. Tum versus in Adolphum: Satis mihi, inquit, tua est comperta integritas, probata fides: attamen in præ-

sentia-

ſentiarũm apparebit, quo ſis in me animo, ſi captiuos, quos tenes, in commune conferas: vt exemplo ſis alijs, & nè ipſi diſtrahant, quiſq; ſuos, in meum præiudiciũ. Habebat autem captiuos ſeptuagintaduos. Tum Adolphus: Ego, inquit, tibi princeps illuſtris, animo, corpore, rebus, obſequi ſemper ſum paratus: Vides in hac me expeditione, iumentis, ſeruis & rebus penè omnibus deſtitutum, æris alieni multum contraxiſſe: quòd ſi captiuos inuideas tibi militanti, pedes domum abire compellor: arbitror autem hoc, neque tuo, neque meo, ſatìs honori conducere. Auerſus autem dux vultu, comitem dimiſit. Queſtus eſt autẽ Adolphus amicis criminationes Guncelini, & impetrata abeundi licentia, retraxit ſe à duce: & ex illo die alienatus, ſenſit in illũ hoſtilia. Tenuit autem vnus ille comitatum vtrunque, Scowenborg atq; Holſatiam. Dux arma poſt illum miſit: & vbì hoſtilia ſentire cognouit, iuſſit expugnare arcem Zegeberge atque Plone: Et Plonenſe facilè deiecerunt præſidium: Ad arcem autẽ Zegeberge diù haſitatum eſt, quòd firmata in monte, non facilè adiretur. Inerat mater comitis Adolphi cum non contemnenda militum manu. Bernhardus de Raceburgo comes, duci ſeruiens, oppugnabat: Perſtiterant autem infatigabiles, donèc adimerent obſeſſis aquationem, vt ſiti premerentur: Tum deditionis facta mentio. Abijt autem mater comitis in Scowenborg, quo loco iam comes ipſe conſederat. Dux autem Plone præfecit Marcradum Holſatorum præfectum: in Zegeberge autẽ Lippoldũ quendam, natione Bauarũ, & hac ſecũda vice exturbati ſunt comites de Holſatia. Primùm quidẽ primus Adolphus à Ludero duce, poſteà imperãte, inſtitutus, in pace quieuit in terra: Deindè filius eius huius Adolphi pater, pulſus eſt cũ Hẽrici Leonis

patre ab Alberto marchione, & rediјt cum eodẽ: Nunc altera vice ab Hẽrico pellitur Adolphus tertius, is, quem cæsus apud Demyn pater admodùm paruulum reliquit.

CAPVT XLII.

IMperator Fridericus audiens Henricum destitutum Imperij beneficijs, prosperè in hostes agere, sententiam in eum suam ipse exequi properabat. Ergò exercitu valido conscripto, descendit in Saxoniam: nec erat, qui venientem Imperatorem, & suo honore, & Henrici odio non cupidè exciperet. Transiérunt quoquè nonnulli ad Imperatorem, timore perciti, qui à parentum suorũ memoria, semper duci parebant, Hartesborg, Leuenborg, Blankenborg, Henneberg, Regensteen. Horum præsidiorum comites cesserunt Imperatori. Conuertit autem exercitum ad expugnandam arcem Lichtenberg, quia contumaciam ostendere videbantur qui tenuerunt. Sed tamen, cùm defensorem nullum prospicerent, Cæsari cesserunt. Circa quos dies mortuus est Casimarus dux Pomeraniæ, Henrico satis iunctus: Nã Buggeslaus Imperatori tributa persoluit. Arcem Hartesborg, tanquàm Saxoniæ grauiter imminentem, Imperator iussit reparari. Qui verò inerant arci Swaldenberg, munitioni fidentes, aliquandiù restiterunt: Sed & illi cesserunt victori. Intereà Henricus dux, non ignorans propinquare Imperatorem, communiuit arces ad Albim & in Holsatia, sperans virtuti Imperatoris illudere, si non posset elidere. Bernhardum autem comitem de Raceburga insimulauit, quòd in eum cum cæteris coniuráſset, instituto tradimento: vt inuitatum in arcem Raceburgi, vinctum traderet Imperatori. Turbatus ille inaudita re, obstupuit: & cùm nihil dignum respondere videretur

tur in faciẽ obijcienti, aucta est in eum suspicio: Captum pertraxit in obsidionem arcis suæ in Raceburgo. Qui intùs fuêre custodes, iubente Bernhardo, ducem intromisêre: Tum vinculis laxatus Bernhardus, abijt in Godebusch. Cúmque nec sic duci quiescere videretur, sequutus illum armata multitudine, & indè propulit profugientem ad Bernhardum creatũ ducem Saxoniæ. Henricus dux cum multa præda reuertitur. Interìm ciuitatem suam Lubicam, quã dudùm ab Adolpho acceperat, communiuit: arcésque Holsatiæ commeatibus & armis impleuit: vt Imperatoris impetũ ibì sustineret. Sed Imperator, iam per Saxoniam rebus ex sententia constitutis, descendere cõstituit in partes Albis fluminis, vbì delitescere sensit Henricum. Commisit ergò Brunswicum Philippo archiepiscopo Coloniensi: Arcem autem Luneburgi inexpugnabilem seruauêre ducales: Indè quoquè prospiciens Imperator, Bernhardũ ducem & Ottonem eius fratrem marchionem, cum præsidio manere iussit in Bardewico: Ipse agmina promouens, Albim fluuium attigit. Habebat autem in comitatu Wichmannum archiepiscopum Magdeburgensem, abbates Fuldensem, Corbeiensem, Hersfeldensem, Ottonem de Misna marchionem, & multos nobiles de Bauaria & Sueuia: Ludouicum autem prouincialem Thuringiæ, quem Luneburgi captũ dux tenuit, produci iussit in Zegeberge. Cùm autem Imperator ad Albim consisteret, dux Lubica prospexit, illam, vt poterat, communiès, machinis in opportuna loca deductis. In die apostolorum Petri & Pauli petijt Raceburgum: Ibique rebus ordinatis, cum omnibus qui erant in præsidio, deducitur in Erteneborg, vt Imperatori se obiectaret. Cernentes qui remanserant in arce de parte comitis eiecti, quia soli relinquebantur

Ff ad

ad arcis custodiam, erecti animo portas serauerunt, arcem comiti, excluso duce, seruantes: Vbi innotuit res duci, infrenduit: & vocatis de Holsatia militum præsidijs, expugnare paucos facile duxit. Intereà aderant, qui Imperatorem propinquare nunciarent. Dux, Erteneborg arce incensa, quòd illi diffideret, per fluuij deuexa transijt in Stadium, ibi rerum exitus præstolaturus: Nam vires militum non aderant, quibus venientem aut remoraretur, aut exciperet Imperatorem.

CAPVT XLIII.

IMperator Albi transcenso progressus, miratur quòd Lubica tam nouæ originis ausa sit portas claudere venienti: Inerat autem Henrici ducis validum præsidium: de Tekeneborg, de Aldenborg, de Swelpe comites, Marcradus Holsatorum præfectus, & Emico de Nemore. Cumq; euocatus Swaldemarus rex Daniæ occurrisset Imperatori de mari, celebrato solenni inter reges colloquio, in obsidione vrbis, quod in Swandalia scripsimus, ciuitas vndiquè cincta oppugnatur. Misêre ciues episcopum suum Henricum, qui apud Imperatorem efficeret, vt legatio illis ad dominũ suum permitteretur: quod in Swandalia sumus exequuti. Permisêre se tandèm Imperatori, qui insignibus priuilegijs vrbẽ ornauit. Hamburgenses quoquè ibi per Adolphũ comitem assequuti sunt non vulgarem gratiam ab Imperatore. Donauit tũ Imperator Adolpho comiti, dimidium telonij ac tributorum de molẽdinis, de trapezitis, beneficio feudali: Nam Imperio vtilis futurus videbatur: Acceßit quòd pater eius secundus Adolphus dominium tenuit à se fundatæ ciuitatis: quam hic Adolphus vrgenti Hẽrico duci, quod suprà ostendimus, satis inuitus permisit. Rebus igitur apud

Lubicam ex sentẽtia constitutis, cùm regrederetur Imperator, apud arcem Luneburgi (nam oppidũ necdùm fuit) statiua habebat: Dux se Stadio cõtinebat, eo consilio, si ab Imperatore infestaretur oppidum, aquis dilapsus, manus eius euaderet: Firmauit tamen oppidum maximo vallo. Guncelinus qui opus vrgebat, turres monasterij beatæ Mariæ recèns erecti deiecit, nè hostibus præsidio, duci forent excidio. Dux autem misso ad Imperatorem nuncio poposcit, publica interposita fide, vt audiretur: Non recusauit Imperator: per Albim transcendens, Erteneborg terram tetigit, saluo Imperatoris conductu transiens: Ille obuijs quibuslibet de exercitu Imperatoris notis aiebat: Solebam, inquit, in his atque multis terris dare, non accipere, conductum, en rerum vicißitudinẽ. Laxauit autem & præmisit in castra Imperatoris Ludouicum Thuringum & Hermannũ fratrem eius, sic sperans lenire Cæsaris iram. Cùm coràm venisset, cœpit multa retexere in suî purgationem: clanculò sua in Imperatorem obsequia commemorare, humanæ mutabilitatis incertum orabat vt intueretur. Sed erat grauior ira Cæsaris, altiusq; descenderat in pectus indignatio, quàm vt vna posset purgatione aboleri vocali. Igitur principum absentiam præferens Imperator, iubebat illum adesse conuentui principum in Quedelenborg. Cumq; in eo conuentu causa ducis tractaretur, cœperunt amici eius sperare secundiora: Sed tum Bernhardus qui ducatum Saxoniæ in titulo præferebat, grauior illi incubuit. Indicta est altera quoquè curia in Erphordia. Interìm Sifridus archiepiscopus Bremẽsis apud Imperatorẽ egit, vt comitatus Stadensis, per Henricum ducẽ detractus ecclesiæ, restitueretur: Permisit Imperator. Sed quoniã præsidio ducis tenebatur, expugnandum

erat oppidum cum arce: Pactus est cum Philippo Colonienſi ſexcentas argenti marchas ſe illi daturum, ſi expugnaret. Quo facto, eiuſdem Imperatoris beneficio, Adolphus Holſatiæ, & Bernhardus Raceburgenſis comites, ſuas ditiones recuperârunt. Dux autem Erphordiam petens, pedibus Imperatoris prouolutus, veniam & gratiam poſtulauit. Imperator illũ de terra leuans, oſculatur: quod vtiquè non feciſſet, ſi, quod multi tradunt, Imperatorem ſibi ſupplicem Henricus olim in terra iacere diſſimulâſſet. Nunc verò non tenuit lachrymas Imperator, quòd tãta, támque diuturna, inter olim familiariſſimos & ſanguine coniunctiſſimos, controuerſia perduraret. Non tamen potuit Imperator ſine principum aſſenſu reponere, quem omnium conſenſu deſtituit: Benè tamẽ ſperare iuſſum hortabatur, vt de finibus Imperij per aliquanta tempora elongans, ſententiam Imperij honoraret: futurum interìm, vt principum in eum animi mollirentur.

CAPVT XLIIII.

ABijt ergò in exilium, abiurans triennio fines Imperij, tranſlatus in Angliam ad ſororium ſuum Richardum Angliæ regem, cum vxore ac liberis: Patrimoniolum tamen illi ſuum Imperator permiſit in medi-tullio Saxoniæ. Rex autem Angliæ honorificè accepit venientem, arma pollicitus, ſi pugnare ille vellet. Erat annus poſt natum Chriſtum milleſimus centeſimus octuageſimusprimus. Per quæ etiã tempora, Henrico iam exulante, terra Saxoniæ ſine principe manens, ad tumultum reſpexit, cùm ſe cuncta commouerent. Nam Bernhardus qui ducis nomẽ præferebat, cùm non ſatis illi nobiles parérent, ſegniùs cuncta adminiſtrabat. Adolphus Holſatiæ comes duxit coniugem filiam Ottonis co-

mitis

mitis de Dasle, annitente Philippo Coloniensi archiepiscopo, cuius erat neptis, fratris videlicet filia. Cúmque Adolphus præualuisset in Holsatia, eiecit omnes, qui Henrici ducis tempore senserant contra ipsum: quæ fuit origo multorum in reliquum tempus laborũ, & alterius tum eiectionis: Eiecerat enim iam nunc Marcradum præfectum Holsatorũ, virum potentem: pro quo substituit Siticum, non æqua virtute præstantem, Emeconem quoque virum strenuum abegit cum nonnullis alijs militaribus viris. Illi sparsi per exilia, alij apud regem Daniæ, alij apud comitem de Raceburgo, alij apud ducem Slesvvici sese continuêre. Intereà Bernhardus dux in Erteneborg euocauit omnes suæ ditionis nobiles ac militares, atque sacramenta ab illis accipiens, reddidit vnicuique suo iure beneficium, hoc est, feudum, vt nunc vocant, quod antè tenuêre. Venêre impigrè de Dannẽberge, de Luchovv, de Zvverino comites: Expectabatur Adolphus, nec venit, forsan arbitratus, se beneficium ab Imperatore sine medio recognoscere. Sed orta est indè simultas inter ducem & comitem serpens occultè. Dux autem demolitus arcem Erteneborg, nouam molitur in altera Albis ripa in Louenborg, loco, vt putabat, munitiore: traductis lapidibus per amnem prioris demolitæ munitionis. Ciues Lubicenses questi apud Imperatorem itineris & traiectûs difficultatem, obtinuêre, vt Imperatoris interposito decreto, iuberetur, in solito loco traiectum relinquere: & permansit ille in Erteneborg vsque in hodiernum diem.

CAPVT XLV.

DVx autem Saxoniæ Bernhardus, iam pleno videbatur iure dominari prouinciæ: Quo factum est, vt nouis censibus & impositionibus in subditos constitu-

tis, principatum suũ faceret odiosum. Augebant animos illi fratres, Otto marchio Brandenburgẽsis, Sifridus archiepiscopus Bremensis: Et nihilominus ditionis suæ exilitas, ad principatum maiora deposcebat præsidia. Remanserat enim Henrico maior Saxoniæ pars, quæ illum materna successione contigerat. Omnis nunc ducatus Brunswiccensis, Gottingensis, & Embiccensis, qui nunc dicitur Transsyluanus. Nam & Bremensis archiepiscopus, nunc fratri accedens Bernhardo, Thietmarsiæ comitatũ Adolpho ademptũ, fratri duci subijcere conabatur: Mirum, cur non pro sua illum ecclesia defensaret, cui ex Hartwici præcessoris sui permutatione, quod suprà & in Metropoli diximus, prouenisset. Sed effrenis populus creditur ecclesiam cõtempsisse: nec potuit ecclesia facilè Thietmarsiam tueri: quæ etiam tũc, vt prædiximus, Stadensem comitatũ amisit. Adolphus autẽ tum Thietmarsiam pro sua defensauit, tam archiepiscopo, q̃ duci se armis opponens. Erat tũ annus octuagesimusquartus, cùm Imperator Erphordiæ mirabiliter supra latrinã periclitaretur in conuentu fratrum diui Petri, vix hærens ad cancellos fenestræ ferratos: cùm interim sublapsis trabibus, multitudinẽ tantam hominũ non ferentibus, quidam ex nobilibus in ipsis sordibus mergerẽtur. in quibus Henricus de Zwartzeborg comes, qui exitûs sui præsagiũ quoddam ferebat in prouerbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. Dux interim Bernhardus iam non modò plebem, sed ipsam in se cõcitabat nobilitatẽ: Nam comiti Adolpho Todeslo, Ratekow, & iura, quæ illi Lubicæ cõstituerat Imperator, subducere moliebatur, cùm Imperio reliquũ seruâsset: Inanẽ se ferre principatum querebatur, si alij de fructibus impinguentur. Idem in comites, Zwerinensem & Raceburgensem, molitur:

Iunctis

Iunctis perindè viribus comites memorati hostilia duci nunciârunt: quòd prior ille sua cuique auferre moliretur. Arcem nouam Louenborg adoriuntur obsidentes, oppugnant, & multo tandèm labore expugnant, deiectámque solo aequârunt. Ille vbi se armis vindicare non poterat, Imperatori defert querimoniam. Interim comites, quas duci fidiores rentur aggreßi, perturbant munitiones. Arcem Ilow in Wandalia Magnopolensi capiunt: matrem Nicloti, qui Werslai ab Henrico perempti filius erat, eijciunt. Niclotus ad Ottonem marchionem profugit, déque arce Hauelberge multas fecit hostibus eruptiones & incursiones. Conflatum indè est bellum intra Wandaliam, cùm studijs partium principes ipsi inter se gladios stringerent: Nam Rugianorum dominus, Nicloti, Bugslaus Pomeranorum dux firmabat partes Burewini, & perindè comitum memoratorum. Huius autem belli exitum, quia in Wandalia scripsimus, indè petat qui nôsse volet.

CAPVT XLVI.

IMperator per ea tempora insignem fecit conuentum Moguntiae, in quo Henricum filium suum regem declaratum, auratum fecit militem, torque donata: Ibì confirmatum est matrimonium inter eundem Henricum & Constantiam, quae filia erat vnica regis Neapolitani, monialis: (sola enim stirpis regiae supererat) Dispar aetas nubentium, cùm pater Imperator regnum Italiae magnificaret. Hic autem conuentus tanto apparatu est instructus, tanto sumptu peractus, vt angusta conuentui ciuitas videretur aduenarum. Imperator extra muros amplißimam iussit erigi domum, liberioris aëris gratia, ibique curiam suam honestauit. Ipso die proceßionis maxima

in sacratißima Pentecostes festiuitate, cùm in ecclesia sederet Imperator, cum vtriusque ordinis principibus, à dextris habens archiepiscopum Moguntinum, & à sinistris Coloniensem, abbas Fuldensis turbauit cœtum tam celebrem, locum sibi deposcens ex sinistro Imperatoris latere, quem dominus Coloniensis occupauit: Meminêre multi hoc ab antiqua obseruantia in eo præsertim loco factum. Sed princeps elector & archiepiscopus cedere abbati duxit inglorium. Imperator interpellatus desupèr, respondit: Veteres approbamus, vt tenemur, Imperij nostri consuetudines: quocircà maior, an minor, æquo nobis discrimine est. Intelligẽs archiepiscopus, surrexit: Quandò, inquiens, serenißima maiestas, ità se voluntas vestra præbet, cedo abbati archiepiscopus, monacho princeps elector: sed bona venia vestra, cœtũ dimitto: & hæc dicens, absceßit. Sequutus est illum comes Palatinus Rheni frater Imperatoris, & comes de Nassow, dicentes: Serenißime Imperator, permissa venia, dominum sequimur exeuntẽ, cuius beneficia recognoscimus. Comiti de Nassow, ꝙ ille & ab abbate beneficium teneret, dixit Ludouicus Thuringiæ princeps: Pulchrè hodiè respondes beneficio & sublimiter promereris, qui deserto vero domino, alium sectaris. Cui ille, Beneficiũ quod teneo, iustis suo loco promerebor obsequijs, hodiè sequor quem in hunc cœtum inter alios deduxi, æquè dominum feudi quod teneo. Idem fecit dux Brabantiæ. Tot vacuatis sedibus turbatur rex Henricus, etiam in collum appendens archiepiscopi, quàm sanctè rogat, nè festũ diem à mœrore auspicetur, néve turbationem excitet in tanto principum conuentu: maneat in consessu, neu cõmittat, vt diem suæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tũ Imperator & ipse interponit: Quãdoquidem, inquit,

vnum

vnum te adeò verbum conturbat, vellem me temperâsse sermone, quanuis nihil præter Imperij dignitatem eloquutum agnoscam: Sed vide, nè doloris minimi curatione, ingens corpori vulnus infligas: Quid enim sit scindere tantum conuentum, pro tua prudentia non ignoras. Tum excandescens archiepiscopus: Pulchrè, inquit, hodiè remunerabat Cæsarea maiestas diuturna huius capitis obsequia, quæ sequutus impleui: pro qua in castris incanui, Italiam fatigaui, Lombardiam oppugnaui, Brunswico sudorem cum sanguine fudi: Hæc magna merces mea, vt in conuentu principum confundar propter abbatem: qui nisi occultam Cæsarei culminis intelligentiam foueret, ab hac iniuria meritò temperaret. Quod si & Cæsar, & rex, manere me vultis, eccè pareo, reponantur nostræ sedes vt fuêre: si nostram abbas turbauerit, asscendat in cælum, ponat suam in aquilonem, & similis sit altißimo. Præsentiens autem abbatis archiepiscopus arrogantiam, quatuor armatorum millibus & supra, venit in cœtum: arma proculdubiò etiam in ecclesia exeruissent, si in longum durâsset contentio. Tum Imperator: Quandòquidem, inquit, à te, archiepiscope, insimulamur de occulta cum abbate huius rei machinatione, parati sumus iusiurandum præstare, nos eius culpæ non esse affines. Et cùm iurare paratus videretur, exceperat archiepiscopus: Verba, inquit, Cæsareæ maiestatis mihi pro iuramento sunt. Conuersus indè in abbatem Imperator, quòd & ille principes haberet non paucos, pro illo, si ad arma veniretur, pugnaturos, dixit: Hodiè, nè maior nobis turba hunc diem festum obscuret, sine iuris tui præiudicio adhibenda est tibi, pater, breuis moræ patientia. Abbas cum rubore locum tenuit inferiorem: & coronatus est rex Henricus cum regina. Erat

autem annus octuagesimusquartus post mille centũ. Væ tibi superbia, quæ in cælis nata, cum authore tuo ad inferna demergeris semper excrucianda.

CAPVT XLVII.

IMperator in Italiam contendit anno proximo, & exiërat Vrbe Roma Lucius Papa, vt obuiàm ei proficisceretur, tractaturus cum illo Christianæ reipublicæ negocia, quæ in Asia nimiùm cœperunt labefactari. Veronæ conuenerant duo Christianismi columina: Concurrerat ingens ecclesiasticorum multitudo, reconciliationem deposcens sedis apostolicæ, quòd in schismate Imperatorem sequuti, ab antipapis essent ordinati & instituti. Interuenit pro his Fridericus Imperator, vt in gratiam sumerentur. Annuit perbenignè pontifex. Sed cùm postera die manus illis essent imponendæ singulis, immutatum erat consilium, quòd diceret, in concilio Venetiano decreta, non posse nisì alio concilio irritari. Promisit autem de proximo alium à se euocandum cœtum, in quo super his cõstitueretur. Auditæ sunt Germanorum minæ pro sua consuetudine: sed nihil ea re moti sunt cardinales. Credebatur autem ea consilij mutatio à Conrado Mogũtino & Wormatiensi põtificibus prodijsse. Indè cœpit Imperator tractare cũ pontifice super patrimonio potentis per Italiam dominæ Mathildis: quæ sub Henricis Imperatoribus, patre, & filio, multa faciebat pro ecclesia: & iam rebus humanis excedens, multa reliquerat eidem ecclesiæ poßidenda, quæ Imperator ad ius Imperij deuocabat. Erat autem, vt diximus, marchionis Saxoniæ filia: Sed ex ratione temporum diù ante hanc ætatẽ emigrâsse cõuincitur, nisì geminas fuisse, & alterã post alterã, in Italia floruisse, quis contendat. Diu tum causa inter sacerdotium & regnum ventilata, nihil

hil concludi potuit, & sine fine discessêre. Superuenit tamen noua dissensionis materia de ecclesia Treuerensi vacante: ad quam canonicè à saniori parte electus Volmarus, ab Rodolpho, quem minor pars elegit, molestiã passus, sedem appellauit apostolicam, & peruenit ad Lucium pontificem. Rodolphus autem se contulit ad Imperatorem, qui facilè inuestiuit de rebus ecclesiæ ad se confugientem. Volmarus inanis permanens, sequutus est sedem apostolicã. Vrgebat tamẽ instantia eius pontificem, vt Rodolphũ ad iudicium de iustitia responsurum euocaret. Noluit Imperator vt in contumacia persisteret: sed missis cum eo quatuor viris vtriusq; iuris peritissimis, vt legistæ pro Imperatore & eius iuribus allegarent, decretistæ autem electionis canonicæ ius defensitarent. Allegata sunt plurima in omnem partem. Sed ea fuit pertinacia, vt nullo fine facto Rodolphus ad Imperatorem rediret: timebaturq; ecclesia in pessimum schisma, vt olim, relapsura: quod malum, qui propiùs nouerunt, magis horruerunt. Henricus interim rex Confluentiæ canonicos, qui Volmaro inhærerent, malè per adolescentiæ feruorem affecit: Quo audito, Papa confirmando Volmaro erat propensior: Sed detinebant eum crebræ inter se & Cæsarem legationes, cùm ex ore regis non semèl audiretur, si Volmarus sublimaretur, omnem inter principes concordiam in pessimum facinus euasuram: Ea res pontificem continuit. Interìm Imperator apud Papam oratoribus missis institit, vt filius eius Henricus, ipso superstite, Imperij corona donaretur: pontifice renitente, quòd indecorum videretur, non ab illo depositã Imperij infulam alteri conferre, quasi in vno corpore monstruoso gemina capita figerentur: quieuitq; ea super re Imperator.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

QVo etiam tempore ſimultas inceßit regi Henrico atq; archiepiſcopo Colonienſi Philippo: Nam mercatores quoſdam de Duiſborg diœceſim tranſeuntes, rebus fecit nudari, ꝙ vectigalia et ſolita iura nõ pſoluiſſent: Nudati, querimoniã apud regem adoleſcentiorem deponunt: Ille, miſſo nuncio, iubebat ſua reddi ſpoliatis. Archiepiſcopus legitimas cauſas prætendens, non paruit: Iterùm miſſus nuncius redibat inanis: Tertiò ſub obtentu gratiæ præcepit adempta reſtitui. Tum archiepiſcopus malè temperans iram, profudit hoc verbum: Neminem poſſe duobus ſeruire dominis, & ideò malè duos regnare. Ea cùm regi referrentur, indignatus, curiam ſuper ea re indixit archiepiſcopo: Non venit: Indixit alteram, nec in eam venit: Cumq; tertiam Moguntiæ collocaret, amicorum conſilio non eam contempſit: ſed magna ſuorum manu, vt à vi tutus eſſet, acceßit. Quo tempore rex dißimulanter nobiles qui cum archiepiſcopo venerant, ſingulatìm euocauit, & compoſitis pro rei qualitate verbis hortatur, vt Romano Imperio præſtent ſacramenta. Illi negare non auſi, præſtiterunt. Archiepiſcopus hæc audiens, rei exitum præſumebat in caput ſpectare ſuum: Ideò ſubmißis amicis, regi reconciliatur, iurans quàm ſanctè verbum indignationis primo feruore animi elapſum, non certo conſilio prolatum. Suſpectum indè tenuêre, archiepiſcopum malè eſſe affectum Imperio, quòd nupèr in Angliam, vbi tum erat Henricus Leo, nauigâſſet. Indè quoquè ſe purgans, cùm regi ſummam pecuniæ muneris loco donaret, reconciliatus abibat. Ex illo autem tempore à familiaritate Imperatoris & filij eius elongabat: plurimùm dolens, quòd tanta deuotione, cum tanto animæ ſuæ periculo terre-

terreno seruîsset Imperio: & cœpit Coloniam vallo maximo & turribus firmißimis communire: Quam rem Imperator, vbi comperit, iußit diligentiùs obseruari, quasi noua quædam molientem.

CAPVT XLIX.

ADdolphus comes Holsatiæ, cùm per hæc tempora absentis in Anglia Henrici Holsatiam quietus teneret, Thietmarsiam quoquè occupauit, dißimulante Sifrido archiepiscopo. Sed cùm secundus Hartwicus, qui Sifrido succeßit, ad rerum gubernacula peruenisset, cœpit instantiùs iura ecclesiæ suæ recuperare. Cumq́; Adolphus comitatum Stadensem atque Thietmarsiæ teneret, causamq́; suam non satis in iure aduersùs ecclesiam tueretur, Thietmarsiam ecclesiæ reddidit: sed ab archiepiscopo ducentos modios auenæ in beneficio recepit. Erat tum annus octuagesimussextus, cùm Henricus Leo quondam dux Saxoniæ reuersus in Saxoniam, Brunswico quietus consedit, iam decursis annis illi ad exilium præfinitis. Agebat apud Imperatorem crebris nuncijs, vt ad iura sua restitueretur: nam patrimonium eius à multis distractum occupabatur. Imperator literis & nuncijs benè illum sperare iubebat: sed tamen varijs impeditus casibus, spem differebat in longum: Nam quicquid Imperatori rebellionis succreuerat, vel à summo pontifice, vel ab archiepiscopo Coloniensi, vel à rege Danorum Kanuto, id Henrici molitionibus inscribebat. Cùm verò audisset Henricus Hartwicum, quondàm notarium suum ac scribam, ad archiepiscopatum peruenisse Bremensem, gratulatus illi, rogabat, vt in quencunque sibi placitum locum illi ad colloquium occurreret: quod ille, non satis memor pristinæ amborum fortunæ, superbiùs contemnebat, non, quid olim vterque fuerit, recordatus.

datus. Sed præsenti rerum statu cuncta metitur, nō satis prudenter. Intereà rex Henricus, Friderici Imperatoris filius, desponsam sibi duxit in Italia vxorem Constantiam monialem, solā stirpem Normannorum, quæ regnis vtriusq; Siciliæ succederet: Celebrataéq; sunt nuptiæ in confinio Papiensium ac Mantuanorū: quas ad magnificentiam regalem instruens, euocauit principes ac nobiles, non modò ex Italia, sed abusq; vltima Germania, singulari & exquisita vtens instantia apud Philippum Coloniensem archiepiscopum, vt veteris infuscationis notam aboleret. Motus ille singulari regis diligentia, ad iter omnia instruit, & procedit cum magno comitatu. Sequutus illum magnis itineribus nuncius à Conrado Moguntino, verbis domini sui quàm diligentissimè monuit, vt sibi prospiceret, nunquàm, si procederet, Coloniam reuisurus. Id dolóne, an ex animo fecerit, incertum. Secum tamen reputans Coloniensis periculum suum, non contempsit monitorem: sed simulata aduersa valetudine, iter vertit, mittens qui absentiam illius excusarent, vndè excreuit in eum suspicio.

CAPVT L.

VRbanus tum succedens Lucio pontifici, ortas inter ecclesiam & Imperium simultates cœpit agitare super patrimonio dominæ Mathildis, super inuestitura pontificum, quodq; exuuias tolleret Cæsar episcoporum morientiū, vndè ecclesiæ miserabiliter nudarentur: obiecitq; quòd abbatissas cum conuentibus suis malè haberet, versis sacræ virginitatis stipendijs in vsus militiæ. Hæc animosus pontifex, magni nihilominùs animi Imperatori cœpit obiectare. Sed Imperator, etsi non libenter, patienter tamen audiebat, quia consecrationem ad Imperium filij regis deposcebat: cùm in eam rem

pontifex idem quod prædecessor obtenderat, non posse coronari filium, quandiù coronam non poneret pater. Inter hæc summus pontifex Volmarum ecclesiæ Treuerensi præfecit: Quod audiens Imperator, indignationem expuit, manifestè prætendens quod diù absconderat. Indè renouata sunt vulnera veteris mali. Henricus rex auxerat dißidium inter cardines orbis. Nam dum inter Papam & parentem exîsset dißidium in palàm, quendam Italiæ episcopum in conspectu suo agentem, interrogauit, à quo sui episcopatûs consecrationem teneret. Ille respondit, à summo pontifice: A quo deindè inuestituram: itidèm ait ille, à pontifice. Stomachatus rex, iterùm rogat. Tum episcopus: Nihil, inquit, prædiorũ ab regno vel Imperio teneo, neq; ministeriales curtes, neq; regias dominationes. Visa est regi durior responsio, & annuens militibus, permisit episcopũ (indignũ facinus, & ab Decianis tẽporibus inauditũ) luto volutari. Interìm schisma renascitur, nõ in ecclesia, sed inter sacerdotiũ & regnũ. Philippus Coloniẽsis, Cõradus Moguntinus, & Volmarus Treuerẽsis rem indignißimã rati, quòd omniũ pontificũ mobilia post mortẽ confiscarẽtur ab Imperatore, duodecim illis episcopi subscripsêre: Inter quos Bertoldus Metensis, quem olìm electũ Bremensem Papa reiecit, nec consecrari, nec confirmari passus, quod in Metropoli nostra diximus: Sed quod ibì nõ contigimus: contemptus & proiectus à pontifice Bertoldus, vir alioquì põtificatu dignus, ad Imperatorem se contulit: ille venientem pro sua eruditione dignanter excipit, consolatúrque, & apud se honorificè habitum, prouexit ad ecclesiam Metensem: arbitratus illum pro tanti memoria beneficij sibi futurum obnoxium. Sed cùm Bertoldus, Imperatorem quàm Deum offendere mâlens,

archie-

archiepiscopis inhæsit, auersatus Cæsarem, indignatus Fridericus illum expulit de sede sua: Pulsus, Coloniam se contulit, & Philippus ei præbendam ab Apostolos permisit. Interim Metensis sedes vacua remansit. Eadem turbatio Treuerensem agebat. Nam Imperator Rodolphum suum aduersus Volmarum consecratum & confirmatum defendit, & exulare in sua diœcesi cogebat legitimum pontificem.

CAPVT. LI.

IMperator irarum plenus tū de Italia redibat: omnes Alpium vias obstruens, nè quis ex Germania Romam petat: Explorare deindè voluit quid sentiret Philippus Coloniensis, quem dudùm suspexit de rebellione: Euocatum ergò solus solum verbis aggreditur: Quæ ex longo, inquit, tempore nobis inceßit familiaritas, Philippe, te coràm iubet exponere iniurias Romani pontificis in nostrum Imperium: Vides quomodò Treuerensi ecclesiæ, quem voluit, tentat intrudere: Imperij iura in Italia non desinit vendicare. Proindè æquum est, me quoq; ad ea contuenda consurgere: De te autem, quam sim in controuersia tali spem habiturus, exposco. Iam autem archiepiscopus ille à summo pontifice legationis amplificationem accepit: vt quoniam aditus ad Vrbem nemini pateret, nè sine solatio iustitiæ aut papalis gratiæ manerent ecclesiæ, permisit papa Philippo rerum per Germaniam dispensationem: Id sciens Imperator, animum tamen eius pertentauit. Cui Philippus: Arbitror tibi, Imperator, ex longo tempore multis in rebus fidem esse meam exploratam, quòd iustitiæ tuæ nec defuerim vnquàm, nec sim aliquandò defuturus: Vnum est quod pontifices nos grauat, confiscatio rerum à morientibus episcopis, quæ vna res ecclesias nudat, & quod episcopa-

tum

tum ingredientes intolerabiliter premit: hoc vno sublato, non habemus, quo Romano Imperio non fidissimi semper perseueremus. Ad quem Imperator: Olim, inquit, Romani Imperatores de ecclesijs vacantibus omnem habuêre solicitudinem, & inuenti sunt illo tempore longè quàm nostris seculis episcopatu in suis sedibus digniores: Tunc enim principes longè lateq; prospicientes, ex omni Imperio legaliores vbiquè viros præfecerunt: nunc liberam vocatis electionem, quandò suis quisque studijs, affectibus, illum electione conatur erigere, quem sua maximè libido deposcit, non quem sua merita prouehunt: Sed quoniam hoc ius placuit Maioribus nostris, ecclesijs remittere, paruulas reliquias iuris inuentas, posteris relinquemus, nec patiemur minui. Ea cùm archiepiscopus duriore fronte exciperet, sentiẽs Imperator auersum eius à se animum: Quandoquidem, inquit, Papæ magis quàm Imperio subseruis, nihil opùs est te in cœtu, quem indiximus Imperij pontificibus in Geilenhusen, adesse. Ille pro magno accepit remissionem, & ab Imperatore, non satis Imperialis, abscessit.

CAPVT LII.

CVm autem ventum esset in cœtum Imperij, vbi pontifices ac principes multi seculares confluxêre, exurgens Imperator, in medium protulit: Compertum esse vobis arbitror, patres ac principes, quo sit in nos animo summus pontifex: nec intelligimus, quibus in eũ demeritis ea patiamur quæ facit, etiam maiora comminatus: Nos facilè inducimur, vt sanctum illum patrem nostrum agnoscamus, debitumq; summo pontifici impẽdamus honorẽ, si modò nos in nostro gradu vicissim agnoscat: Qui si pergat Imperij nostri iura minuere, confidimus vestro consilio & auxilio violentiæ illius

contrà ituros. Quòd ad vos pertinet pontifices, arbitratur indignũ, decimas quæ altaribus & personis ecclesiæ dedicatæ noscũtur, à laicis obtineri: nec vult intelligere, olim ecclesias varijs afflictionibus laborantes, à laicis personis defensas, tũ in beneficiũ remunerationis, quas abũdè tenuerant decimas, in parte dimissas: Et quomodò indignum iudicabitur, si quis ecclesiæ militans, ecclesiæ stipendijs foueatur? Illud quoq; nobis velut malefactũ opponit, ꝙ vel iubeamus vel sinamus in rebus ecclesiæ præfecturas esse militares, vt laica manu ecclesiarum prædia defensentur: Et quæ iniuria est, si quiescẽtibus ecclesiarum prælatis & ad sola diuina ministeria intentis, milites exeant, eorum quieti consulturi, præfecturis gubernantes subiectũ ecclesijs populũ, vt pareant ad æqua omnia superioribus? Et quoniã his maximè in rebus inter regnum & ecclesiã controuersia est, vestrã patres desupèr sententiã expectamus: vt si res, vt apparet, in maiorem excreuerit perplexitatem, quid de vobis sentire, quid've expectare debeamus? Tũ Conradus Moguntinus archiepiscopus in Imperij cœtu primus, omnium vice loquutus est in hanc sententiam: Grauem quidẽ & omniũ mentibus onerosam rem in medium affert Cæsarea maiestas, & qua nulla in perniciem ecclesiarum possit maior formidari: Sed quoniam principibus vtriusq; Christianismi subiectionẽ, & Cæsari quæ Cæsaris, & Deo quæ Dei sunt, reddere sumus debitores, nec Imperio detrahere, nec ecclesiarum iura minuere nostræ vicis fuerit: proindè sinat Imperialis celsitudo literis agere apud summum pontificem, si fortè sublata de medio omni controuersia, optata cunctis pax reuertatur: Scribantur ad summum pontificem ex sententia Imperatoris literæ nomine pontificum, quibus singuli in concilio præsentes imprime-

primere bullam iubeantur. Factum est, vt ille censuit. Tales verò literæ cùm redditæ essent Papæ Vrbano, miratur primùm, quid, cùm causam ille susceperit Episcoporum, illi tam facilè à sententia deciderint, Imperatori inclinantes: Sed intelligens id quod erat, præsente Imperatore, non quod senserant, liberè scripsisse pontifices, parùm ille motus literis eiuscemodi, interìm Veronam contendit, Imperatorem euocans ad audiendam ecclesiæ sententiam: Habebat in animo excommunicationis in eum distringere mucronem: Quod vbì intellexêre Veronenses, Papam circunsistunt, orantes, vt ab iniuria illa Imperatoris in sua temperet ciuitate, non se, qui Imperio fidem seruarent, laturos, vt ea afficiatur in illa vrbe nota. Motus Papa, sententiam distulit: Sed priusquàm locum, quem ad eam rem destinauit, attigit, rebus excessit humanis. Ità tum Imperator exors manebat comminatæ excommunicationis.

CAPVT LIII.

ADolphus interim tertius Holsatiæ comes, ad ostium Trauenæ præsidium reformauit, quod Dani, cùm rex Imperatorem inuiseret, deiecêre, introrsùs ad terram firmans, cùm priùs ipsis in aquis consisteret. Ab exeuntibus verò & intrantibus vectigalia expetiuit: recusantes autem ciues, se comiti opposuêre. Aliquandò res verbis tractari cœpta, si ad concordiam posset perueniri: Cùm prætenderet comes, nihil minus, aliquid etiam amplius iuris, quàm Henrico duci, cui persoluissent vectigalia, deberi, quòd Imperiali dono, & paterno nihilominùs iure ciuitatem ipse teneret: Ciues replicârunt, duci tantùm ad tempus fuisse permissum teloneum, se nunc factos Imperiali dono liberos: satis esse comiti, quòd intra vrbem nonnulla iura

poßideret. Hac verborum vicißitudine res in maiorem peruenit acerbitatem, cùm neuter à suo rigore discederet: comes deposceret, ciues vectigal pernegarent. Deturbauit indè comes pascuis, nemoribus, agris ciues, quòd sui iuris omnia faceret. Cepit, tenuitq́; quosdam ex ciuibus in Todeslo vel Hamburgo: Defertur querimonia ad Imperatorem: Ille euocatis partibus, componit inter eas controuersiam in hunc modum: vt ciues comiti pro redimendo teloneo persoluant trecentas argenti marchas, proq́; pascuis & vsu fluminis à mari in Todeslo, ducentas argenti marchas: Eaq́; Imperator datis desupèr literis communiuit, nè quis in perpetuum eam concordiam poßit conuellere. Inceßit per ea tempora inter Imperatorem & regem Daniæ Kanutum noua controuersia super dote germanæ regis, quæ iam apud Imperatorem manens, vni filiorum eius erat despõsata, necdùm toro iuncta. Sed rex Daniæ non satìs æquo ferebat animo, dotis ante peractas nuptias expetitionem. Qua de re, cùm ex alijs quoq; causis obliquo esset in Imperatorem animo, dotem iam nunc dare recusauit. Imperator hoc intelligens, sororem illi suam quo illam accepit apparatu remisit: Quod Kanutus grauiter ferens, manifestas deindè inimicitias aduersùs Imperatorem cœpit exercere, ità vt omnem terram Wagriorum, Holsatorum, Stormariorum, Polaborum, vsque ad Albim sui esse iuris diceret, eamq́; repetere contenderet, perq́; Wandalos, quos sibi adstrinxit, crebris incursionibus vastarit. Eisdem de causis mater regis, quæ Ludouico prouinciali Thuringiæ post regem Waldemarum nupta erat, repudiata, & ad terram natiuitatis suæ sine honore reuersa, conquesta est de multis in se mariti injurijs: Vndè rex magis ac magis instimulatus, iustam se in Teutenicos

belli

belli causam habere arbitratur. Sed cùm Thietmarsia archiepiscopo Bremensi Hartwico secundo, qui nupèr illam ab Adolpho certis pactionibus recepit, non satis paréret, archiepiscopus magno instructus exercitu, terram ingreditur: & peracta multa frugum atque domorum conculcatione, ad deditionem populum infrenem coegit. Illi autem infinitam pecuniam expromittentes, libertatem suam ære redemerunt. Cumq; archiepiscopus reducto exercitu, rem benè pacatam arbitraretur, magna indè ecclesiæ suæ incidit calamitas. Nam cùm Adolphus de Holsatia atq; Scowenborg comes, & item de Oldenborg, cum multis alijs nobilibus, militiæ stipendium ex archiepiscopo deposcerent, nec haberet ille quod redderet, omnibus iam in eam expeditionem impensis, nec Thietmarsi expromissam summam persoluerent, cogitur à ministerialibus suis redditus episcopales per triennium abiurare: vt ex illis æra soluantur aliena. Ille verò de cathedratico & ecclesiarum consecrationibus tenuiter victitabat. Thietmarsi cùm promissam pecuniam exoluere nec possent, nec vellent, ad Waldemarum Sleswici episcopum se contulerunt, æquè sancto Petro, vt asserebant, seruituri, qui & Sleswico, & Bremæ præsidet patronus, perindè Danicæ coronæ iuncti. Erat hic episcopus filius Kanuti regis, quem Zueno rex, vt in Dania diximus, in conuiuio oppreßit, Waldemaro, qui pòst regnauit, grauiter tũ vulnerato. Dati à Thietmarsis episcopo obsides, vt certa fide permanerent: & iuncti sunt regno Daniæ vsque ad diem pugnæ in Bornehouede, cùm transfugerent denuò ad comitem.

SAXONIAE LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Ntereà, cùm tristis rumor de capta rursus Hierosolyma, & declinatione rerum Asiaticarum, Germaniam & omnes Christianas prouincias repleuisset, Imperator conuocans Moguntiam Imperij cœtum, se crucis charactere insigniuit, & cum eo Fridericus filius eius dux Sueuiæ: multi archiepiscopi, plures episcopi, dux Bohemiæ, dux Austriæ, & sine numero nobiles & magnates, ità vt computarentur in exercitu Imperatoris sexcenta millia pugnatorum. Crucis autem legatus à Papa Clemente erat Henricus cardinalis episcopus Albanensis. Erat autem annus octuagesimusnonus post mille ac centum. Priusquàm tamen Imperator abiret, res in Germania pacare contendit: euocato Henrico Leone, qui iampridèm expleto peregrinationis in Angliã tempore, redibat Brunswicum. Ibì enim locum inuenerat, sinente Imperatore, quòd esset peculium eius, à matre, Lotharij Imperatoris filia, proueniẽs. Euocatus ab Imperatore, nõ contempsit iussionẽ. Euocatur & Bernhardus iã titulũ Saxoniæ præferens, qui cũ illo de possessione Saxoniæ luctaretur: pacẽ inter eos quibusdã cõditionibus reformare tẽtauit: data Henrico triũ optione, vt aut parte rerũ contẽtus conquiesceret, aut in expeditionẽ cum Imperatore, non suis,

sed

sed Imperatoris sumptibus iret, aut omninò ad illius reditum conquiesceret. Henricus praelegit omninò se continere ad tēpus, quàm vel ire quò nollet, vel honore pristino vlla de parte priuari pateretur. Igitur cū infinita illa multitudine mouēs Imperator, multos praeire, multos sequi iussos, alios etiam diuerso itinere gradientes, constituto iußit conuenire loco. Inerant pro multitudine mortalium in agmine incommoda multa. Transijt Imperator per Austriā in Vngariā, indè in Bulgariā: Apud Constantinopolim hæsitatum pro diffidentia Græcorum: Nam quos Imperator præmiserat, episcopum Monasteriensem & comitē de Nassow, Græculus rex diù detinuit captos, donèc malis vastationum incommodis coactus remitteret, daretq́ transitum incolumem, præbēs etiam nauigia ad traiectum. Sed aliquot deindè maioribus incommodis ex commeatuum defectibus perpeßis, hostem habuêre in conspectu: Nam Turcia magna, hoc est, Asia minore, constiterunt: Pugnatum est ad profligationem Turcorum. Indè peruentum est in Armeniam, vbi collocatis ad amnem castris, Imperator meridianos æstus aquæ refrigerio lenire cogitans, inexploratò ingreditur, infelicemq́ inuenit exitum, & tanto principe nimìs indignum: Nam dum amnem non latum, sed inter montes vorticosum contemnit, nec satìs exploratum ingreditur, arbitratus natando facilè in alteram ripam peruenire, vi fluminis abripitur: & priusquàm possit subueniri, oculis omnium aufertur in profundum: Stabat mœstus in ripa exercitus, & quid facerent nescientes, stupefiunt inexpectato magni principis casu. Alij memorant, ab æstu diei & laboris cùm arma posuisset & vestes, amnem in superficie à sole tepidum, sed in imo frigidißimum, cùm tetigisset Imperator, obriguisse

ſubita mutatione membra: & quod Alexandro ferunt obtigiſſe, penè emortuum in manibus Imperatorē: Tum verò ſubitò aquis extractum, paulùm reſpirâſſe, dicentem, Benedictus Deus qui me per aquam regenerauit, ſi per aquam me de mundo vocat, queri non poſſum: & paulò pòſt cùm æthera ſuſpexiſſet, fudiſſe ſpiritum. Hic erat finis Friderici Imperatoris, qui per annos vno minùs quinquaginta Romanum tenens Imperiū, multis laboribus ſeipſum ac regni principes, cum ſubditis implicuit. Sed tum filius Fridericus, vt poterat, mœſtum conſolatus exercitum, curam excepit ductandi, perueniens cum agmine tanto in terram ſanctam. Illius autem expeditionis exitum non proſequor: quòd recenti opere Sebaſtiani Brant, omnis illa terræ ſanctæ iactatio eleganter explicata eſt: contentus in præſentia Saxonicarum, & quæ illis hærent, rerum commemoratione. Huius tamen Friderici res paulò latiùs ſum exequutus, quòd non eadem rerum fide per Italos recenſentur, qua ab illis, qui rebus interfuêre geſtis.

CAPVT II.

DVm autem Fridericus Imperator in expeditionem iret, cœperunt in Saxonia fieri commotiones non paruæ: Nam cùm Adolphus comes Holſatiæ Imperatorem in longinquam peregrinationem ſequeretur, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, iam, vt diximus, in contemptu ſuorū agens, Henrico Leoni reddidit comitatum Stadenſem: vt Thietmarſos, qui ſe iam Danis coniunxerant, aliquandò eius conſilio & auxilio ad eccleſiæ iura reuocaret. Cúmque Henricus in Stadio moraretur, adiêre illum primores Holſatiæ, illi gratulantes de reditu: Ille loquutus familiariter eiſdem, magna illos ſpe erexit, ſi operam impénderent, ſe in

se in Holsatiam reducere. Mouebat illos magna olìm principis fortuna, pérque illum magnos se futuros sperantes, dedita opera Hamburgo, Itzeho, Plone, eiectis his quos custodes comes præfecerat, duci aperuerunt. Adolphus autem de Dasle, qui pro affine suo terram regebat absentis, & mater Adolphi cum coniuge Lubicam pro sua securitate sunt ingressi. Henricus Leo, cùm se illi denuò fortuna aperiret, & iam tenuerit Holsatiam, indè arma quãta potuit maxima contraxit. Accesserunt illi Bernhardus de Raceburgo, Bernhardus de Zwelpe, Helmoldus de Zwerino comites, & alij amici eius: Inter quos crediderim generi sui Kanuti regis Danorum arma non defuisse. Primam aggreditur Bardewici vrbẽ recuperare: Sed pertinaciùs illis repugnantibus: nam inerat validum præsidium, quod vrbem pro Bernhardo ducem tueretur: creuit obsidionis labor, & interuenêre pugnantium inuicèm, vt fit, contumelijs plena verba, & facta, vt ferunt probrosa, pro alterno contemptu: Quæ res ducem exasperauit. Indéque factũ est, vt dum fortiùs oppugnaretur quàm defenderetur, vrbs ipsa die apostolorum Simonis & Iudæ caperetur, anno octogesimooctauo post mille centum, & direptioni militum permittitur: Sæuit gladius: Qui supererant cædi, capiuntur milites atq; ciues: Post gladium ignis hosticus desæuit, ità vt ex illo die non resurgeret vrbs semèl euersa: illa illa præclara, & quæ memoriam antiquissimam fertur habuisse: Saxa & lapides indè deuehũtur, viciniśq; vrbibus incrementum præbuerũt. Nam cùm à mari Lubica, ad austrum Luneburgum increscerent, Hamburgum quoquè nonnihil indè sensit incrementi, cùm interim Bardewicum euanesceret: Bardorum olìm dixêre vicum. Ego fundatorẽ eius Bardonem veteri Saxonum

nomine arbitror appellatũ: indè nomen remansisse Bardevvico, quomodò ex Brunone Brunsvvico. Nam Bardos non vnam quandam gentem, sed generaliter omnem indisciplinatum & barbarum vocant populum. Prima ergò expeditione prosperatus in euersione huius vrbis, conuertit agmen ad Lubicam, illam quoquè oppugnaturus, & si pertinacia mereretur, etiã euersurus. Ciues autem euentum Bardevvici veriti, mittunt obuiàm duci, qui cum illo paciscantur: ciuitatẽ manibus eius permittant, si modò Adolphus de Dasle cum vxore & matre peregrinantis Adolphi, rebus omnibus suis saluis, exire sinantur. Probauit Leo pactum, & recepta ciuitate, mouit in Louenborg, arcem ducis Bernhardi, instauratam post primam expugnationem Adolphi, & cæterorũ, vt diximus, comitum: iamnunc Bernhardi ducis dominio subiectam, & magna instantia per mensem oppugnatam, deditam accepit: Pacti tamen qui inerant, vt cum armis & rebus salui abirent. Iam omnis Holsatia erat in manu Henrici, præter arcem Zegeberge, quã fideles Adolphi asseruabãt: Eam iußit oppugnari per Walterum de Blandensile copiarum præfectum, iunctis Holsatis: qui vnà cum illo arcis fecêre obsidionem: sed non ex animo: pœnitebat iam eos transitionis, malueruntq; comitẽ sequi, quàm Hẽricum Leonem. Eggo Stuer vir potens, & qui Adolphi partes tueretur, obsidentibus superuenit, & magno impetu in illos fertur: Turbauit facilè quietos: Insectatur fugientes trepidos, & inter alios Walterum hostium ductorem cepit. Captus autem, arcem cœpit insidere, quam venit oppugnare: nec quiescebat Adolphus de Dasle, quin expedita suorũ manu Lubicã, & omnia quæ Henrico parebant, infestaret. Hẽricus autem adspirante vêre, validam suorum manũ misit in hostes: Præerant

erant copijs eius Bernhardus de Raceburgo, Helmoldus de Zwerino, comites, & Iordanus dapifer: qui egreßi Lubicam, non longè à Trauena obuios hostes habuêre: Ibì collata manu fortiter pugnatur: Sed Adolphi fortuna præualuit: Captus Helmoldus, captus Iordanus, Bernhardus vix fuga elabitur: Multi prætereà in flumine mersi periêrunt: Captiui in arcem Zegeberge pertrahuntur: sed non longè pòst, ingenti pecunia persoluta, laxantur: Dapifer, quòd locupletißimus esset, sexcentas: Helmoldus comes trecentas argenti marchas persoluentes, in sua dimittuntur.

CAPVT III.

REx interìm Hēricus Friderici Imperatoris filius, audito quòd Hēricus egressus in Saxonia tumultuaretur, præcipuè indignatus, quòd terram Adolphi comitis, qui cum patre suo sanctam inîsset expeditionem, accepisset, concitus mouit in Saxoniam: Brunswicū oppugnare conatus, sed per brumam retardatus, non profecit. Indè verò, cùm alia quoquè Henrici præsidia pertentâsset, nec proficeret, conuerso agmine redibat in Sueuiam: Hartwicum tamen archiepiscopū, quòd malorum incensor diceretur, iußit sede sua proturbari, accedente Bremensium in eum accusatione. Ille verò à facie eorum se contulit in Angliam: ibiq; per annum commoratus, cùm rediret, Henrico Leoni se dedit tutādum. Henricus tamē Leo, interueniētibus Conrado Mogūtino & Philippo Coloniensi archiepiscopis, ad gratiam regis contendit: indixitq; illi rex curiam in Fulda: Quò cùm peruenisset Leo, interuētu dictorū pontificū in has conditiones [illegible] cepit, vt Brunswici muros quatuor in partibus [illegible] Adolpho Holsatiā suā redderet, arcē [illegible] Lubicā p dimidia teneret, & alterā

Adolpho

Adolpho partẽ reseruaret. Et vt firmata pax solida haberetur, filium Ludgerum Hẽricus daret regi obsidem: qui non post multos dies Augustæ vitam finiuit. Henricus autem maior natu filiorũ Leonis, regem comitatur in Italiam, vrbem Romam, & in Apuliam, quinquaginta stipatus militibus. Henricus tamen Leo ex pactis conditionibus nullam impleuit, sperans præsentem regi filium facilè iram eius leniturum. Indè rex Romam petit consecrandus, cùm interìm mortuo Clementi Cælestinus surrogatur: qui, vt Imperatoris consecratio minùs properaretur, suam ipse distulit. Romani tamen exeuntes ad regem, hac vsi sunt oratione: Si rex inuictißime Romanũ senatum agnoueris, Vrbem nostram, immò tuam exornaueris ex antiquo debitis cultibus: Insupèr si latrocinantes tuos ex Tusculano retraxeris, apud pontificem agemus, vt omnia tua ex illo vota prosperentur. Ille mox præsidium Tusculani abstulit, & Romanos benè sperare de se iußit, super omnibus quæ ad decus & ornamentum Vrbis pertinerent: vrbis Romæ decora ad neminem magìs, quàm ad se, spectare. Romani, adito pontifice, cœperunt obtendere regis potentiam, omnia sua in agris vastari, rapinis & incendijs patére: imminére Vrbi & ipsi pontifici, ni resipisceret, non vulgare periculum. Flexus pontifex, nihil distulit, quo minùs à Romanis cum ingenti honore introductũ regem ipso sacratißimo die Paschæ cum regina Imperiali diademate donatos ex more consecrauit. Intereà moritur Wilhelmus Siciliæ rex, Cõstantiæ Imperatricis germanus. Tancredus autem quidam, cui moriens & thesauros & coronam Henrico Imperatori deferendos mandauit, ipse sibi regnum conatus est arripere. Sed iam Imperator Henricus copias suas adauctas Italorum armis perduxit

in

in Apuliam, vi accepturus, quod iure negabatur. Pontifex autem Tancredo fauere videbatur. Venit in montem Caßium, & adorauit ad cineres diui Benedicti: In radice eius montis apud sanctum Germanum, Henricus Leonis filius se retrahens, Romā repetiuit, & per aquas delapsus, vbi continentē attigit, concitus redibat ad patrem. Peruenit Imperator cum exercitu Neapolim, ibi occlusas portas & rebellionem primùm sensit: Munitißima ciuitas erat: Patebat maris aditus: Obsidio cōtemptui est habita: Acceßêre æstus maligni, & aër noxius Italiæ multos fecit laborare. Mortuus est ibi Philippus Coloniensis archiepiscopus, & in ecclesiam suā relatus: & Otto dux Bohemiæ periјt, in quibus erat robur exercitûs. Multi præterea nobiles, & vulgus militū sine numero periêrunt. Imperator ipse desperabili cœpit morbo vexari, & remeans in Germaniam, rem tum finit inexpletam: Imperatrix in manus hostium peruenit: Sed tamen non diù pòst cum honore remittitur. Iam Tancredo res prosperæ erāt: Nam quæ antè Henrico parebant, tum se illi permiserunt.

CAPVT IIII.

ADolphus Holsatiæ & Scowenborg comes, in peregrinatione terræ sanctæ positus, ex recentioribus aduenis cognouit apud Tyrum, terram suam ab Hērico Leone occupatam: & consilio vsus prudentiorum, redibat in patriam. In Sueuia autem conueniens Imperatorem, ab illo consolationem plurimam accepit, & munera pro donantis magnificentia retulit non parua. Contendens autem in Scowenborg, vidit omnes in Holsatiam sibi aditus interclusos: Nam Stadium, Louenborg, Boitzenborg, Henricus tenebat: Wandaliam Burewinus Henrici gener seruabat. Contulit ergò se ad Bernhardum

bardum & Ottonē marchionē fratrem eius. Erat autem annus circiter nonagesimussecundus. Hi Adolphū manu valida in Erteneborg perduxerūt: Quem in locū occurrens Adolphus de Dasle affinis eius, cum quātis potuit viribus, eum excepit: Aderant mater & coniunx, & lætum læti excepêre. Bernhardus quoq; iunior de Raceburgo, quem nupèr apostolica dispensatione Henricus à clericatu extractum, quòd patri vnicus esset, militiæ reddidit, exosus Leonem, deserensq; patrem, Adolpho se cōiunxit redeunti. Dux ergò Bernhardus, cùm restituisset Adolphum, simul cum fratre marchione redeūt in sua: Commeatus tamen quos adduxerant, Adolpho relinquunt. Prima expeditione Adolphus Lubicā obsidione vallauit: hinc Adolphus, indè Bernhardus sua castra sunt metati, vterq; in sua terra consistens. Inerat vrbi Henrici Leonis præsidium: cui præfectus erat Luthardus de Bergen, vir impiger: Sed cùm aditus & exitus per flumē esset in vrbē, contempta est obsidio. Adolphus multo labore trabibus & sudibus immissis, fluuium fecit immeabilē. Intereà cùm sui obsidionem seruarent, ille se contulit ad Danorum regem Kanutum, gratias agens, quòd per absentiam suam solidam illi pacem conseruâsset: quanuis non ignoraret, Waldemarū regis fratrem cum Waldemaro Sleswiccensi episcopo nupèr terram eius ingressos, accepisse obsides ab Adolpho de Dasle, præsertìm quòd terram Thietmarsiæ nunc regno subditam, nō tangeret. Itaq; rege salutato, redibat ad exercitū. Inter hæc Henricus Leo copijs coactis per manū Cōradi Rothen, quem Stadio præfecerat, vnà cum Bernhardo seniore comite de Raceburgo ab Albi mouens, superuenit obsidenti iuniori Bernhardo: & exterruit obsidentes improuisa irruptio. Vndè factum est, vt iunior Bernhardus cum suis

magìs

magis in fugam quàm pugnam respiceret: & sese recepit in Raceburgum. Exeuntes ciues Lubicēses, intulerunt vrbi commeatus & arma, & quæcunque fugientes reliquissent, & secum introduxêre agmen venientium propugnatorum. Proxima autem luce iidem egressi in Holsatiam, illam quoquè obsidentium partem sperabant improuisò adoriri: Sed paratiores, àc sperauerant, inuenêre. Igitur occupato vado, quod erat in Zwartow, venientes excepêre: Et licèt pauciores essent numero, virtute tamen præstare sunt inuenti Holsati: Nam commissa pugna, ducales in ciuitatem sunt repulsi. Bernhardus autem iunior, auctus viribus, redibat ad obsidionem in partem australem, paratus excipere, si erumperent: Sed qui intùs pridèm venerant, nè oneri etiā obsessis essent, ad aquilonem nocte egressi, cùm inter medios esset lacus Zwokenisse, ità redire contendebant in terram pacatam. Quod vbì compertum habuit iunior Bernhardus, sciens vbì exeundum illis esset, magnis eò contendit itineribus, & præueniens, illis se opposuit in Zwittenborg ad ripam fluminis Albis: Initoq; conflictu, ex his capit, quorum magna erat pars ciuium Stadensium, & ex eo comitatu. Audiens Adolphus, quem iam infirmitas corporis malè affecisset, lætos suorum successus, recreatus est: & à militibus redemptos ciues Stadenses, remisit in patriam, expromittētes summum illi studium ad oppidum ab Henrici manibus recuperandum cum exercitu. Parauit Adolphus exercitum in Hamburgo, & traiecit in insulam quæ dicitur Gorgeswerder: ibiq; manens, aditur à Stadensibus: nec omninò conuenerat inter eos super postulatis. Comes, comparatis copiis, eas transposuit in vlteriorem ripam Zwingæ fluminis: (Kedingam vocant terram) Ibi incendio grassatur, &

rumor in Stadio percrebuit, venisse comitē ad euertendam vrbem: illum esse, qui captos nupèr ciues gratìs relaxauerit, plurimum ex eo sperari posse fauorem, ex Leone nullam defensionē: cur calamitati nupèr in acie cæsorum plurimam expectent exaggerari cladem? Comiti deliberant permittere oppidum: Id cùm resciſſet Conradus de Rothe, equos sterni iubet, dißimulans consilium: & specie aliena prætensa, commendat ciuibus vrbem, irrediturus abiens. Comes ciuium voluntate oppidum ingreditur, nec distulêre arcus custodes, quin & ipsi pacti incolumitatem & muliebrem supellectilem, arcem tradiderunt. Permisit autem comes vxorem Conradi præfecti, cum omni supellectili abire securam: pro loricis virorum, efferentem cumulos thesaurorum. Qui verò Luneburgi erant in præsidio, excursionibus crebris fatigabant comitatū Stadensem iam comiti parentem.

CAPVT V.

INtereà ciues Lubicenses obsidione continuata laborantes inedia, cùm audirent prosperari Stadio comitem, animis angebantur, incerti quid facerent. Alij Danorum regi permittendam vrbem putauerunt, quòd regnis carere non possent, & eius protectione securi viderentur: Alijs contraria mens erat, arbitrantibus, si hoc facerent, Imperiali banno supponendos, nūquàm egredi posse pro mercaturis. Quocircà Ottoni marchioni tanquàm Imperij vicario, se submittendos putabant. Adolphus vbì hanc fluctuationem animorū accepit, magìs vrgebat obsessos, perpulitq́ue, vt sibi déderent ciuitatem, pacti, vt liberi abirent, qui ducis nomine inessent. Recepta vrbe, ad Imperatorem Henricum Adolphus ire contendit: qui Imperiali decreto omnes ab vrbē prouentus illi confirmauit. Bernhardus autem dux cùm videret

ret prosperè agere comitem amicum, fortiter & ipse agere constituit, vt arcem à se fundatam Louenborg recuperaret: & vêre primo eduxit exercitũ, obsidens arcem, & vehementer oppugnans: sed cùm expugnare facilè non posset, fame constituit affligere continuata circunsessione. Iam fame laborabant, & expectabat securior dux deditionem, & per incuriã passus est delabi ab exercitu quoscunque volentes, cum paucis remanens ad obsidionem. Intereà Henricus Leo immisit clàm expeditos milites per Albim sub manu Helmodi de Zwerino, & Bernhardi de Wpelpe comitum: vt aut escas importarent obsessis, aut collata manu soluerent obsidionẽ: Transierant primo diluculo fluuium, & securitas ducis fecit, vt non aduerterentur, donèc multiplicati, vim intulerũt obsidentibus: nec potuit par esse imparatus præparatis ad pugnam, fugatusq́; est dux Bernhardus, & soluta est obsidio. Sed res comitis Adolphi vsque in hanc diem prosperas labefactauit fauor quem impendisse videbatur Waldemaro Sleswiccensi episcopo, rebellionem molienti regi Kanuto pro corona Daniæ, ad quã se tam natum esse contendit episcopus, quàm ipsum Kanutum: qui cùm esset Waldemari nouissimè regnantis filius, ipse Waldemarus episcopus patrem habuit Kanutum æquè regem, qui cum Zwenone in conuiuio cecidit: quod in Dania nostra diximus. Faciebat animos episcopo ad rebellionem moliendam amicorum de Norwagia promptus animus: Itaq; & Adolphus illi inhæsit, placens perindè Imperatori, qui regi Daniæ iam malè volebat, pro inuasa nupèr Wandalia, & recusata Imperio subiectione. Igitur Ottonem marchionem comes traxit in communionem belli: qui veniẽs cum expeditis in Holsatiam copijs, regem demorabatur, vt sperabat, egressurum:

 & cùm

& cùm ille diù expectatus non veniret, copias ille suas, fastidio & sumptibus victus, reduxit. Adolphus autem vt se ostentaret Waldemaro episcopo, cum quātis potuit viribus Eidoram transgressus, populatur ea quæ regis sunt, quæ fuit illi rerum suarum omnium vera subuersio: nam dum ille hostilia exercet in regem, Waldemarus episcopus, cui ille seruiebat, circunuenitur ab his, qui illi rectè consulere putabantur: ponitq́ rebellionem, nihil admonito comite: & se in gratiam confert regis, oblitus belli socium. Trahitur perindè episcopus in carcerē, & compedibus & manicis ferreis vincitur: hac fretus in Adolphum indignatione rex, simul vt Henrico Leoni socero suo ferret suppetias, mouit in Holsatiam: Sed comes longè imparem se regi sentiens, cùm amici & auxiliares abessent, submissis oratoribus, regem placare constituit: & conuenit tum, vt comes ad compensanda quæ irrogauit damna, mille quadringentas denariorum marchas regi persolueret. Itaq; placatus rex reduxit exercitum.

CAPVT VI.

H*Enricus autem Leo, cùm ad recuperationē pristini honoris frustrà niteretur, sciens nō nisi Imperatoris manu tantum vulnus, quod Cæsareus gladius fecit, posse mederi, filium æquiuocum Henricū iterùm submisit, qui curiam sequeretur Imperatoris: & obseruato tempore, iram leniens, obsequijs gratiam patri recuperaret. Sed dum diù frustrà laborâsset, intento Imperatore ad varias regni perturbationes, alia via conatur se propiùs insinuare Cæsari: Nam comitis Palatini, qui patruus erat Imperatoris, filiam promeruit idem Henricus iunior coniugem, quòd esset procero corpore, magna formæ dignitate, cui mores & stemma nobilitatis responderent. Imperator has nuptias non multū probauit,*

bauit, coarguens familiariùs cognatum, quòd Imperij hostē tanta sibi affinitate deuinciret. Sed quia legitimū vinculū solui non poterat, Henricus hac via, interueniente socero, cœpit Imperatori fieri cōmendatior. Imminebat tum grandis illa in Apuliā repetita expeditio: erat autem annus nonagesimusquintus: in qua expeditione talem ac tantum se præbuit iunior Henricus, vt Imperatoris largitione, omnē soceri sui dignitatem, hoc est, Palatinum comitatum promeruerit. Noua perindè lux in Saxonia oriri visa est, cùm omnes arrectis auribus primam senioris Henrici gloriā per filium restituendā expectarēt: Bellū enim quod fuit hactenùs per Saxoniam infestißimū, tum cōquieuit. Senior autem Henricus iam vicina morte totus ad religionē versus, ecclesias in Brūswico cum suo palatio exornauit. Imperator in Apuliam progressus est prosperè agens: Nam mortuo Tancredo regni detentore, sine controuersia admittitur à proceribus, & regni poßeßionē ingreditur: Reperit thesauros abscōditos, & supellectilē ex auro argentoq; splendidisßimam, reliquias veterū Normannorū: qui regnū illud, quod in Norwagia ostendimus, fundauerūt. Iam Imperatori natus erat filius Fridericus ex Cōstantia Imperatrice, vt fama suscepit: Rediens autē Imperator in Germaniam, reliquit in regno coniugē ad cōfirmandos vacillantes, & in fide cōtinendos: Ipsa verò per anū quandam, quæ fuit occultorū in aula cognitrix sagacißima, reperit thesauros magnos Rogerij regis, & mittens post Imperatorem celerem nunciū, quid illi de inuentis perplaceret, consultauit. Imperator, vt erat princeps animo liberrimus, remādauit, de thesauris quod sibi videretur faceret, modò regno consuleret, & in fide proceres contineret: Illa magnificè pro cuiusque dignitate munera

distribuit, vt sibi faceret deuinctiores. Inter hæc captus est filius Tancredi cum matre vidua & sorore: Capta quoquè Imperatoris Constantinopolitani filia eidem adolescēti desponsata, quam posteà duxit Philippus Imperator, Henrici & germanus & successor.

CAPVT VII.

CVm autem per hæc tempora Hartwicus archiepiscopus Bremensis ad ecclesiam suam, à qua exulauit, Imperatoris gratiam consequutus redijsset: cùm tamen multa clerus & populus in eius destitutione apud summum pontificem & Imperatorē laborâssent, iamq; Bremenses in Waldemarum episcopum Sleswiccensem adhuc vinctum respexissent, non tamē præualuit molitio eorum, quô minùs Hartwicus diutinam seruans patientiam, finalìter in gratiam Imperatoris reuersus, ad ecclesiam suam sit restitutus. Ciues tamen, qui Imperatoris iam dudùm habuêre mandatum de retinendis archiepiscopi redditibus, non facilè credidêre redeunti, quòd Cæsaream gratiam recuperâsset, quandiù nullas cernerent literas, pristinæ iussionis vinculum relaxantes: quamuìs pro ipso faceret assertio Adolphi Coloniensis archiepiscopi, qui hoc literis & nuncijs testificaretur. Sed quod non libenter factum audimus, difficulter credimus. Adolphus comes, qui iam comitatum Stadensem, vt diximus, tenuit, Bremam proficiscitur, congratulaturus archiepiscopo, si vera via niteretur: alioquì illi obstiturus. Vbì venit, accepit eum Imperatoris voluntate, amicorum ope, illam ad ecclesiam redisse: Vndè factum est, vt comes Imperatori gratificans, apud ciues effecerit, vt rerum illi ecclesiasticarum permitterēt administrationem: De redditibus autem sub interdicto & firma Cæsaris constitutis, nihil agere sinerēt. Adolphum

autem

autem archiepiscopus, qui hoc ægrè ferret, in faciẽ durißimè coarguit, tanquàm inuasorem rerum ecclesiæ, quòd multa tenere diceretur, quæ essent ecclesiastici iuris: eumq́ monuit, vt redderet: ni faceret, excommunicauit. Adolphus sedem apostolicam appellauit. Archiepiscopus congregato suorum concilio deliberauit quid faceret: & placuit, vt non modò in cathedrali sede, sed in omni diœcesi diuina interdicens suspenderet. Comes intereà Adolphus irarum plenus, quòd excommunicationis gladio immeritus feriretur, præsertim interposita appellatione legitima: & ideò qui fauebant, cum illo communicabant, parte altera contendente, non illo solo capite illi interdictum, super quo prouocârit, sed alijs ex causis innodatum censuris, quod comes non fatebatur. Coarguens ingratitudinem episcopi & suorũ, quòd ille comitatum Thietmarsorum pridèm rebellantem, ecclesiæ redintegrâsset, his nunc rebus malè pro obsequio remunerari. Pertæsum est aliquandò ciuitati diuturni interdicti, quòd mortuorũ corpora insepulta, ciuitatem inficere viderentur. Relaxatũ est ea in sorte, vt in maiori ecclesia ecclesiasticum officium perageretur, in cæteris maneret silentium: Turbatio nimirùm grandis, quandò & ipsi canonici inter se diuisi, non vnum sentirent, alij archiepiscopo, alij comiti subscribentes. Ciues comitis partem tutati, eijciuntur vrbe, cùm cæteri dicerent, proditores vrbis in ciuitate non ferendos. Valuit hæc controuersia, quandiù in Apulia aberat Imperator: Vbi ille reuersus est, archiepiscopus sexcẽtis marchis munere datis, gratiam plenam redemit. Comes Stadij comitatum cum tertia reddituum parte, in beneficium accepit ab archiepiscopo: & omnis illa controuersia, quæ dudũ efferbuit, cõquieuit, solutis vinculis ecclesiasticis.

CAPVT VIII.

QVo tēpore Henricus Leo iam ætate fessus, & qui fortunam expertus vtranq;, diù in terrarū orbe iactatus esset, plenus dierum, cùm Brunswico, vt diximus, exornandis ecclesijs, & reparandis pijs vbiquè operibus intentus ageret, in pace quieuit, tumulatus in ecclesia sancti Blasij, quam ipse ornauit, ditauit, & semper coluit. In sepulcro eius Leonē fusilem constituerunt, vt cognomini eius, quòd Leo diceretur, responderent. Indè sumpsit occcasionem fabula illa puerilis, quam paucis suprà exufflauimus, de longa peregrinatione, quam fabulator ignorabat, in terrā fuisse sanctā: & indè pudore deposito, liberè effinxit de nauigatione errabunda, de cōsumptis vel inedia, vel alia occasione socijs, deq; duce, cùm esset insutus corio, pèr gryphonē deportato: de pugna draconis & leonis, cū ille leoni faueret ad victoriā: sequutū leonem, & ità cum bellua reuersum, principem iam incognitum. Aniles nænias contemnimus in historia, quas neque vllus commemorat authorum, neque vllam habent veri similitudinem: Abeant in tenebras & obliuionem. In idem tempus incidit obitus Bernonis Zwerinensis primi episcopi: nam præcessores eius Magnopolitani dicebantur. Vir erat religionis & amantißimus, & obseruātißimus, & qui per omnia ferè tempora Henrici, multùm in conuersione Wandalorum laborâsset: Sæpè contumelijs pro Christo affectus, periculis multis examinatus, pulsus, cæsus, exhonoratus: in quibus omnibus triumphabat, gaudens quòd dignus haberetur pro nomine Christi illa sustinere: par insigne virorum, qui & temporis perpetuo tractu, & laborum varietate, pro nomine Christi memorabiliter diù in ecclesia desudârunt: Annum fuisse nonagesimumseptimum

tum

tum nonnulli, alij quintum fuiſſe contendunt, poſt centum atque mille, cùm in fata concederent, ad meliora tranſlati. Henricus autem pro inſigni, quam aliquandò geſtabat, gloria, & pro exquiſitis in ſeculo rebus geſtis, cum Salomone de vniuerſo ſuo labore, quo ſub ſole laborauit, nihil eſt in terris conſequutus, niſì memorabilem ſepulturam, & memoriam cum laude boni nominis ſempiternam.

CAPVT IX.

Diù nos Fridericus Imperator, & Henricus Leo, principes omni æuo memorabiles, genere Saxones, memorando tenuerunt, quòd rarò pares rebus geſtis ea natio protulit, quódque res ab illis exantlatæ, non ſatis fideliter ab Italicis ſcriptoribus percenſeantur: Nunc Henrici Imperatoris, eo nomine VI. res exequamur: Cùm res Chriſtiana iamdudùm in Aſia labefactata deflueret, capta rurſùs à Saracenis Hieroſolyma, Cæleſtinus Papa inſtitit, miſsis in orbem Chriſtianum legatis de latere, excitauitq́ Imperatorem Henricum, vt apud Argentinam ſuſciperet crucem. Idem fecêre Henricus Palatinus Rheni Leonis filius, Otto marchio Brandenburgenſis: Sed ille apoſtolica poſtmodùm voti commutatione domi ſubſtitit. Hermannus de Thuringia Lantgrauius, Walmarus de Limburg, Adolphus de Holſatia, & Scowenborg comes: dux Auſtriæ, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, Rodolphus Verdenſis: Quadringenti præthereà ciues de Lubica triumphale crucis ſignũ ſequuti, in eam ſe militiam accinxêre. Sed cùm Imperator ingreſſus in Apuliã, iam ante omnia per Cõradum cancellarium parari iuſsiſſet aurum, cõmeatus, naues, milites, perplexitatem eam reperit in regno, qua perſo-

nam eius à peregrinatione distineret. Delatum ferunt Imperatori, quòd Constantia regina, etsi in senium vergeret, occulta tamen ageret consilia subuertendi Imperatoris: vt alium è regno maritũ, quem amabat, regem faceret: Iordanum nobilem Siculũ ferunt reginæ fuisse gratissimum, & ab ea suscepisse munera, auro, gemmisq; preciosa, vicissimq; sua non minori æstimatione remisisse. Imperator iram non ferens, capi iussum hominem, in sedem ferream igne candentem fecit collocari, & coronam ignitam ferream, clauis capiti eius iussit affigi: Alium Richardum coniurationis conscium, per plateas publicè tractum, suspendio mãdauit necari, quia tentauit poculo subuertere Imperatorem. Erat tum septimus post nonaginta annus, cùm diuerso itinere, terra mariq; progressi peregrini, in sanctam expeditionem deproperant. Adolphus quidem Holsatiæ comes terrestri peruenit itinere, cum his, qui ei se cõiunxerant, ad Imperatorem in Apuliam: qui & ipse ingentes copias auro conduxit, partim etiam voluntaria militia pro Christi honore transituros, sub signis Imperatoris militare cupientes: quibus ipse præfecerat Conradum cancellarium suum, olim ecclesiæ Lubicensis electum, nunc Herbipolensis ecclesiæ episcopum consecratum: Naualis autem exercitus sub Hartwico archiepiscopo Bremensi mare tenebat occiduũ. Iuerant Dani, Phrisij, Lubicenses, Bremẽsesq; per littora maris Britanici: omnẽ Phrisiam, Hollandiã, Zelandiã, Flandriã, Franciã, Hispaniamq; præteruecti, ad Vlyxbonã peruenerunt: ibi peregrini à põtifice loci satis hospitaliter excipiũtur: dimissiq; legunt littora restantiũ Hispaniarũ, & flexo in orientẽ cursu, Bæticam Narbonensemq; prouinciã præteruecti, Siciliam maritimam insulã tetigerũt, ad Messanã vrbẽ consedentes: Ibi iũctis

armis,

armis, sub signis Christi contendunt in expeditionẽ ordinatã.

CAPVT X.

Imperator ipse, sub manu Conradi Herbipolensis episcopi cancellarij sui, sexaginta suorum millia misit: Cui iunxit Adolphus Holsatiæ copias suas: Et felicibus, vt sperabant, auspicijs, in hosticam contenderant. In Cyprum venientes, eius loci regem de Imperatoris Henrici mandato, diademate quod secum extulerat Conradus episcopus coronauit: Nam id anteà, idem rex per literas & solennes nuncios ab Imperatore Occidentis postulauit: contemnens subesse Græculo Constantinopolitano, iamdudùm à gloria patrum degeneranti. Ibì rebus ex sententia constitutis, cùm omnia ritè peregisset Conradus, nauibus repetitis, in Ptolemaidam contendit: Accon tunc vocauêre: Ibì tristi nuncio percellitur de morte Henrici Campaniæ quidem comitis, sed tum regis Hierosolymitani, qui nocte surgens in cubiculo, cùm auras captaret, imprudentiùs excidit à fenestra, & fractis ceruicibus expirauit. Ea tum erat fortuna Christianorum, cùm nouus aduentaret exercitus, vt neq; regiam, neq; regem haberent. Recenter autem Saraceni Ioppen de manu Christianorum tulêre, hoc ordine: Cùm intùs esset Christianorum omnigenûm ingens manus, obsedissentq; Saraceni: cæteris ferociores pro suo more Teutonici erupêre, hostibusq; confligentes, retrò illos pepulêre: & iam victores repetiuêre vrbem: Qui intùs erant, Teutonicis inuidẽtes, aut minùs fortè quam vellent, illis obtemperantes, exclusêre, vt ab hostibus conglobatis opprimerentur. Prima ergò nunc peregrinorum expeditio fuit in Ioppen: quod oppidum expugnauêre Saraceni, soloq; deiectum reliquêre. Vbi non repererunt peregrini, in quos gladium distringerent,

rediêre Acconem: Nam Saraceni victores, cum præda & captiuis, priusq̃ illi accederent, abiêrunt. Adolphus Holsatiæ comes, qui iã altera vice pugnauit in ea terra, quia illis tum rebus in Asia gestis, non solùm interfuit, sed præfuit, silentio à nobis præteriri non debuit: Nam cæteri qui rem narrant, eô q nullus erat magnus eius expeditionis fructus, breuiter transeuntes, res fortiter gestas dißimulanter prætereunt. Non est fraudandus noster ille comes laude sua. Igitur peregrini conuenerant Tyrum, quæ cum Accone penè sola remansit Christianis in terra sancta: Ibì speculatis viribus & rebus ordinatis, ad proxima recuperanda contenderant. Sidon olìm florens, iam diffisa tueri, ab Saracenis deserta est: Ampla in ea palatia principibus viris digna, cedrini parietes, & preciosa quæq; domicilia tum relicta cernebantur: Transitur ad Sarepta Sidoniorum, nec ibì diù hæsitatum est: Peruenitur ad Baruth: Ibì quoq; oppido relicto, in munitißimam arcem se cum rebus Saraceni recepêre, solis captiuis sub custodia in vrbe relictis. Christianus exercitus terra mariq; diuisus erat: Terrestres copiæ primæ conspiciuntur. Hostes visis pares se futuros arbitrati, cùm maritimos non cernerent, egreßi pugnam inuadunt: Christiani excipiunt: Hîc præfectus turmarum insigni vectus equo, huc atque illuc inter ordines volitabat: Strages vtrinq; non parua. Adolphus non passus grassari impunè hostium ducem, proximum compellat Bernhardum de Horstmaria: Vides, inquit, sæuientem, vnà aggrediamur: Dicto citiùs lanceis ex latere inuadunt, eum iumento deijciunt. Ille vir fortis in pedes se recipit, iterùm aßcendens: Secundò deijcitur, & inter laborandum, laxatis armis, vulneri locum faciens transfoditur. Capti sunt prætereà duo de primarijs, cum mul-

tis

tis alijs captis atq; cæsis : Cæteri se retraxêre & in fugam abiêrunt.

CAPVT XI.

ADnauigabat intereà classis Christiana, & quidam ex captiuis Christianis, cùm vigiles & custodes oppreßisset somnus, signum dat è specula, vt inuadant oppidum : Mirantur nautici quis ex oppido vocet, signum ostendens. Sed tamen Dei nutũ interpretantes ex oppido, oppugnant: Capto oppido, & arcẽ expugnãt. Hostes vbi vidêre & ducem cecidisse, & fortißimum expugnatum præsidium, se per nemora & inuios montes fuga sunt tutati. Celebre factum est Adolphi nomen inter omnes ex hac prima cum hostibus congreßione. Repertum est in arce armorum & commeatuũ plurimum, magno nostris futurum adiumento in hostili terra. Tantum inerat ciborum, vt triennio obseßis sufficere videretur : Tantum armorum, vt duabus, licèt magnis, nauibus exportari non potuissent : Opportunum erat hoc semper Saracenis præsidium, vndè fiebant terra mariq; Christianis incursiones. Decem & nouem millia captiuorum huic Saladino præsentata feruntur ab ipso Syriæ excidentis initio : vbì etiam pro insigni loci gloria Saladinus primùm est rex coronatus, & rex Hierosolymæ pariter & Babyloniæ consalutatus. Cumq; hæc tam prospera fuissent Christianis, triste superuenit de morte Imperatoris nuncium, & cœpit inter omnes trepidatio non vulgaris, cùm alius patrimonio, alius beneficio suo timeret : Nonnulli de æmulis, alij de amicis cogitauêre, nec quieuit tumultus, donèc adunatis principibus sacramẽta præstarent, omnes se Imperatoris filio parituros: quæ res q̃etẽ peperit. Indè alia quoq; cura succedit de rege Hierosolymorũ surrogãdo: Placuit in cõmune, principi Tyri regnum deferre : Ille, accepto honore, relictam Henrici

regi-

reginam, sibi coniunxit matrimonio. Antiochia quoquè Christianis supererat: Aderat eius princeps, & rebus benè gestis, ad sua remeabat. Territi Saraceni, multis de locis cessêre Christianis: Ità ditio Antiocheni quoquè principis extensa est. Thoruttum à Tyro mille passibus distabat, in monte positum, inexpugnabile videbatur: quod fortissima hostium manus tenebat, quotidianis incursionibus Christianam militiam fatigabat. Visum est principibus obsideri: multũ diuq; in expugnatione frustrà laboratum. Aderant Saxones pleriq;, qui in Hercinia fodiendis mineris desudant: Aggressi opus, cuniculis factis, muros subruunt: Territi hostes, circunspiciunt: sed occurrere tanto non poterant periculo: Summa cogitabant: mors, & quidem crudelis, ante oculos: deliberabant, vt interposito colloquio, vitam, si non aliud, paciscerentur: Ad proximos versi, inducias paruas ad mutuos sermones deposcunt, & accipiunt. Vbi ventum est ad colloquium, primùm poscunt, quis sit princeps à quo oppugnentur. Illi referunt: Esse Henricum Palatinum Rheni potentissimi ducis Leonis filium: Eius poscunt præsentiam: Quibus obijcitur: Turbatores estis pacis & veritatis inimici. Illi respondent, de vtroque sibi certa esse colloquia cum principe. Venit, & rogatur ab his, vt interposita pace & fide publica, in medium ducantur principum, facturi deditionem.

CAPVT XII.

HEnricus Palatinus eos deducit: Aderat inter alios Henricus dux Brabantiæ: Ibì ab Saracenis cœpta est oratio, quæ commiserationem efflagitaret: Communem esse Deum, quem vtriq; colerent, ritum diuersum: Illis Abraham esse generis principium: quòd à Sara geniti, Saraceni dicantur, fratres esse, communi præ-

ditos

præditos humanitate, sub vno patre Deo: humanarum rerum varietate, iam se victos, sæpè antè victores: nunc accipiant deditos, solas vestes cum vita permittentes: In ipsa arce captiuos plurimos cum multis esse thesauris: accepta deditione, abire sinantur, orant: neq; difficilem illis futuram, hoc capto præsidio, duorum proximorum occupationem. Inclinauêre multi vt deditionem acciperent: Alijs ex re visum, vt expugnata arce, terrorem in hostem congeminent: Ità non vnum sensêre. Adolphus comes nonnullos ex contradicentibus perducit ad muros, munitionem ostendit, pericula quanta immineant oppugnantibus, ponit sub oculos, & in sententiā suæ partis multos perduxit, vt placeat deditio, modò obsides dent ad implendas conditiones. Retulêre septem ex Saracenis, qui venerant, rem ad consortes: Ibì fit comploratio: Resistunt milites in faciem primoribus: nunquàm se viuos arcem hostibus permissuros: Quid enim desit, nesciant: Arma, commeatus, valla, propugnacula. Igitur ex sententia militum conditiones pernegantur: Iterùm oppugnantur, defendunt: & in longitudine temporum defecêre Christianis commeatus: A Tyro petendi erant, nec infirma manu propter incursionē hostium: dimidium misêre copiarum, reliqua parte ad obsidionem remanente. Diù aberant: Timor inuadit Christianos: sed cùm redisse nunciarentur, recreati sunt: Simul tamen & hoc renunciatur, properare Saphadinum principem potentissimum, cum Persis, Medis, & Assyrijs, & infinita hominum colluuie. Non potuêre non timere, qui apparatum hostium & suorum paucitatem respexêre. Itaq; relicta obsidione, Tyrum atq; Acconem petiuêre: Vulnerati ac infirmi multi (misera facies) relicti, quibus potuêre viribus insequuti sunt. Iā veniente Mar-

tia

tio de patria quandoq; sua cogitabant: & comparatis nauibus, præsertim quòd Imperatore mortuo nemo superesset, qui suppetias mitteret: & in rebus cuiusq; domesticis perturbatio, quæ solet cum nouis surgere principibus, timebatur. Solus Moguntinus & Verdensis præsules remansêre, qui iamdudùm ex Imperatoris decreto ibant coronare regem Armeniæ: qui hoc ab Imperatore dudùm efflagitâsset. Peregit ergò Moguntinus in rege Armeniæ, quod antè cancellarius in rege Cypri: Composuitq; pace sequestra res inter eundem nouum regem, & principem Antiochiæ.

CAPVT XIII.

OPeræprecium est paucis inserere, hoc tempore factam Liuoniæ ad Christi fidem conuersionem per gentem Saxonum, & eos, qui in eam prouinciam mercandi gratia è ciuitatibus Saxoniæ atq; Wandaliæ nauigârunt. Fuit autem primus huius plãtationis author nouellæ dominus Meynerus (alij dixere Meynardum) Zegebergensis canonicus: quẽ eloquiũ Domini inflammauit, vt eidẽ populo infideli pacẽ Domini nũciaret, & paulatìm calore fidei faceret scintillare. Cũq; vir bonus per aliquot annos cũ mercatoribus eò nauigaret, & opere pietatis deuotus insisteret, sensit manũ Domini nõ abbreuiatã, & auditorũ deuotionẽ plurimã. Accedens igitur Bremensem ecclesiam, cui tũ præerat Hartwicus secundus, de negocio pietatis apud eundem atq; capitulum eius verba fecit, nè in vanum laboraret, sed maiorũ authoritate res inchoata procederet. Impartitur archiepiscopus volens viro zeloso euãgelizandi authoritatem: ipsumq; pontificali subuectum honore, mittit in gentem Christo conciliandam. Ipse igitur Meynardus humilis & deuotus, auditoribus suis verbi spargens semina, arguen-

guendo, increpando, magìs tamen obsecrando, duritiam gentiliũ frangens, ipsorũ corda non minùs muneribus, q̃ exhortationibus paulatìm ad quod volebat, Deo annuente, perduxit. Annus erat sextus & octuagesimus post centum atq; mille, cùm in Liuonia primùm sedes episcopalis per Meynardum erigitur, intitulata patrocinio beatæ Mariæ virginis in loco qui Riga dicitur. Et quia idem locus beneficio terræ & aquarum multis donis exuberat, nunq̃ ibi ex illo tempore defuerunt Christi cultores, & nouellæ ecclesiæ plãtatores. Est enim terra fertilis, agris & pascuis abũdans, irrigua fluuijs & perindè satis piscosa, & arboribus nemorosa. Multi se in eã operam contulere cũ Meynardo, & deindè post illum: in quibus erat vir præcipuus Bertoldus abbas de Lucka, monasterium arbitror Cistertiensium, vbicunq; sit: nam alij annales præferunt abbatem fuisse Griseorum monachorum: quod genus vestium habuere monachi Cistertij. Hic ergò cũ laude memorandus, intantùm ad Christi gloriam efferbuit amplificandam, vt relicto fratrum suorum monasterio, relicta quã habuit sine turba quiete, in peregrinationem se contulerit laboriosam & periculo plenam. Meynardus prior diù consedit in terra, priusquàm gentis linguã perdisceret: firmauitq; sibi ab incursione malorum præsidium in insula fluminis Dune (Kerckholm nunc vocant) arcem, quam modò tenent fratres ordinis Teutonicorum. Sed vbi Meynardus diuturno labore multis periculis cursum vitæ in omni sanctitate, iustitia, & religione feruens pro Christo peregisset, consummatus fine bono, transissetq; ad meliora, Bertoldus ille voluntate archiepiscopi surrogatur episcopus Liuoniensis: Is autem vir ad omnia pro Christo pericula promptus subeunda, accepto q̃ maligni armis potiùs

potiùs quàm verbis ſubigendi viderentur, (exuberat enim & exuperat in omni terra malorum turba gregem Dominicum) arma contraxit quanta potuit in Saxonia, & apud ſummum pontificem peregit, vt quoniam res Aſiæ frigebant, ceſſauitq́ pro magna parte in eam peregrinatio, Cæleſtinus ſummus pontifex remiſsionem peccatorum in Liuoniam pugnantibus conuertit: Vndè exciti multi vtriuſq́ ordinis viri, & eccleſiaſtici & ſeculares, in ſanctam ſe militiam cum Bertholdo epiſcopo protinùs accinxerunt. Prouecti nauigijs in terram, oppoſuêre aciem venientibus ex aduerſo rebellibus fidei hoſtibus: Vbì iam ad conflictum ventum erat, epiſcopus ferociori quàm regere poſſet, iumento deuectus, fertur inuitus in medios hoſtes, ibiq́ confoditur anno octauo & nonageſimo poſt centum & mille.

CAPVT XIIII.

ALbertus illi Bremenſis ſurrogatur canonicus, vir ingenio acer, & ad omnem pro Chriſto laborem impiger: ætate iuuenis, manu & animo æquè promptus: Is apoſtolica fretus indulgentia, in omni maritima Saxonia atque Wandalia, crucem & ipſe prædicauit, & per alios fecit prædicari: & per annos triginta indefeſſus laborans, per brumam verſatus in Germaniæ littore, collegit militaturos, quos primo vêre dum mare peruium eſſet nauigans, tranſportauit in terram, æſtatem totam pugnantes in hoſtes: Autumno quidam redière: quidam etiam per brumam ſubſtitêre: Redibat ille iterùm atq́ iterùm, deuehens ac reuehens milites multa peregit in ea terra ad Chriſti laudem. Hic eſt, qui Rigam vrbem primus muris ſepſit & communiuit: Aliquot pontifices in eam terram & duces in eam ſecum vexit militiam, milites ſine numero, ciues ac mercatores, in hoc

ne-

negocio militantes pro Christo. Multi casi terram suo sanguine sunt mercati: Sæpè perpulit hostes crucis Christi, obsides dare, pacis subire conditiones: Deniq; efferuescente multorum deuotione, nouum inter se ordinem Crucegladiatorum fratrum erigere deliberauerunt, spe confirmationis apostolicæ sequuturæ. Erãt eius professionis duo post inuicèm magistri: Indè tamen, cùm in Prussiam peruenissent fratres Ordinis Teutonicorum, implorati venerunt in Liuoniam, & statìm absorbuit ille Gladiocruciatorum ordinem, & transiêrunt volentes in professionem Ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum: qui vsq; hodiè tenent terram. Sed statìm ab initio de dominio terræ exortum est certamen inter episcopos & fratres memoratos: quod durauit ab illo principio in nostra tempora, duraturum in finem: cùm Ordo non contentus tertia parte prædiorum, quæ illi initiò permissa est ab episcopis, iam penè duas occupauit, ecclesia vix tertiam retinente, de qua etiam nunc non satìs quiescunt: Plura tamen præclara facinora fecêre in gentē viri fortes. Accessit rex quoq; Daniæ Estoniã à mari impugnãs, firmans vrbem hodiè præclaram Reualiam: quæ in testimonium primæ conuersionis ab regibus Danorum episcopatum seruat Metropolitano in Dania subiectũ. Res autem in ea terra gestas, nec professio nostra continet, & alibì quidem suis in annalibus tenent Liuones: In prosequutione tamen, vbì opùs euenerit, interseremus. Ordinis autem Teutonicorum primordia, & in Wandalia diximus, & quod deesse videbitur, infrà ad tempora Friderici II. quandò ille meruit Ordo Apostolicam confirmationem, differemus: nunc hoc solum commemorare contenti, quòd Liuonia conuersionis suæ authores lingua testatur fuisse Saxones: Illi enim nunc habitant: Illi

Ordinem fouent: Illi tenent vrbes, & rusticum populum in extrema seruitute, quod dura eius ceruix fertur deposcere, gubernant.

CAPVT XV.

Otto eius nominis IIII. Henrici Leonis filius, annitente Adolpho Coloniensi archiepiscopo, & fratre Ottonis Henrico comite Rheni Palatino, rex Romanorum creatur, aduersùs Philippum Henrici fratrem, Friderici filium Imperatoris, quem Papa non amabat. Agebat tum Otto in Pictauia, bellis pro rege Anglorum auunculo suo implicitus: Qui vbi audiuit nepotis prouectionem, magnis missis thesauris annititur honorem illius attollere. Mittuntur obuiàm Ottoni solennes nuncij, qui deducerent euntem vsque Coloniam. Prima in Aquisgranum noui regis expeditio, quòd illic esset coronandus, & ciues Imperatori mortuo seruientes, ante principum concordiam portas tenuêre clausas: Sciebant enim alios aliud sentire. Sed multis inibi factis laboribus & impensis, ad summam, vt ferunt, octuaginta millium, ciuitatem obtinuit: Ibique per Adolphum Coloniensem archiepiscopum est consecratus. Et vt ea electio est insinuata summo pontifici, eam pronus confirmauit, magis in Ottonem quàm Philippum inclinans: quod declarat decretalis Venerabilem, de elec. Philippus tamen à maiore principum numero surrogatur Henrico fratri, patrique Friderico: Nam & Imperialia insignia in manu eius fuêre. Tenebat autem robur Imperij maximum per Saxoniam, Sueuiam, Bauariam: cuncta penè præsidia in potestate illius erãt: Ottoni sola Colonia cum quadam Westphaliæ & Saxoniæ parte patebat. Philippus aũt, congregato magno principũ & pontificum cœtu in Moguntiã, ibi consecratur per dominũ Tarentinum,

con-

conniuente capitulo maioris ecclesiæ: Nam Conradus Moguntinus archiepiscopus adhuc aberat in peregrinatione terræ sanctæ. Ibì regina Imperatoris Constantinopolitani filia, pridèm Tancredi filio desponsata, iungitur Philippo, regio diademate non coronata, sed circulata processit: Id autem quale sit, nouerint aulici: ego quod in annalibus lego, fideliter expono. Ibì duci Bohemiæ regia dignitas primùm accessit. Coactis ergò viribus Philippus per Rhenum copias deduxit, mouens in Ottonem: Secularis quidem potentia cum Philippo videbatur, sed ecclesia Romana stabat pro Ottone: Nam nulli archiepiscopo pallium dabat pontifex, nisì Ottoni inhæreret. Fuêre tamen qui se clàm illi subducerent, & Philippo inclinarent: alij etiam apertè rebellionem ostenderunt. Ità tumultuatum est per vniuersum regnum. Sed cùm deduceret Philippus copias suas cis Rhenum, ad Mosellam ei occurrit Otto, & traiectum illi prohibens, conflictabat viriliter: Cecidêre vtrinque multi, sed ex Bohemis plurimi: Præualuerunt Ottoniani, & transitum interclusêre: Frustratus ea vice Philippus, petentem regem Bohemiæ in sua dimisit. Conradus intereà Moguntinus de Antiochia reuersus, mortem obijt: & facta est diuisio in electione. Nam qui Philippo studebant, Lippoldum quendam elegerunt, prædijs, & arcibus, & cunctis regalibus in manu eius traditis: Qui autem paruerunt ecclesiæ, Sifridum à summo pontifice confirmatum prætulerunt. Per quæ etiam tempora mortuo Ludolpho archiepiscopo Magdeburgensi, Albertus maior ecclesiæ præpositus surrogatur: Is sedem apostolicam petens, quòd æmulos pateretur, confirmationem suam ipse peregit, regique Ottoni subscripsit.

CAPVT XVI.

ABerat tum rex Otto Saxoniæ, cùm Philippus omnibus viribus contenderet in Brunſwicum, vrbemq́ arcta cinxit obſidione. Henricus autem frater, qui in vrbe fuit, fortiter eam defendit: ſed tamen obſidentes adeò perurgebant incluſos, vt intenti oppugnationi, quam ad auſtrũ Philippus faciebat, minùs alia loca tuerentur: Vndè factum eſt, vt circa ſanctum Aegidiũ hoſtes murũ tranſgreſſi, iã pontẽ occuparent: Sed conglobati ciues, iaculis laceſſiuêre, vt repellerent. Interìm latrunculi monaſterium diripuêre, ſed ſacrarium deluſi non inuenerũt: Cõradus tamen cãcellarius Herbipolenſis epiſcopus, vim fieri eccleſijs ꝓhibebat: Sed in longum tracta obſidio, magìs obſidentes q̃ obſeſſos fame afflixit. Nam qui forìs Ottoni militauêre, itinera ſeruantes, nihil aduehi permiſerunt: Vina cereuiſiamq́ fluere cerneres, vaſis per incurſantes confractis. Itaq́ qualicunq́ tum prætenſa ſpecie, Philippus reduxit exercitum, ſine magno vel honore, vel emolumẽto. Quàm ſanctè colunt ciues in ea vrbe ſanctũ Authorẽ Treuerenſem quondàm archiepiſcopũ: quẽ Gertrudis Egberti nouiſſimi Saxoniæ marchionis ſoror, cùm monaſterium inſtrueret, multis vix precibus à Treuerenſibus impetrauit, ibiq́ precioſo ſarcophago cum Thebæis martyribus collocauit: Hic pontifex Treuerim ab Hunis ſua ætate, dum viueret, tutatus, ſuis precibus apud Deum, creditur vrbem, in qua nunc requieſcit, magnis meritis nunc quoq́ tueri: Vndè in conſuetudinem deduxêre, vt quotiès vrbs illa hoſtili timore perurgetur, circunferre reliquias, hymnis, orationibus, ieiunijs & eleemoſynis, eius ſuffragia depoſcentes: Compertumq́ eſt, & multis vicibus comprobatum, non illum fruſtrà implorari: qui ſemper inuocatus aſſit

meritis

meritis tutatus cultores. In hac verò oppugnatione, visus est sacra veste in mœnibus gladiũ vibrare nudatum: idq; ab hostibus animaduersum, Philippo ferunt perlatum: càm illi diceretur, frustrà vrbem oppugnari, quam superi tuerentur: Ipsum verò regem miraculo conterritum, soluisse obsidionem. Facta est deindè partibus Ottonis quædam accessio per hunc modum: Odoacer rex Bohemiæ, legitima coniuge repudiata, aliam duxit ex Vngaria: Qua de re in irã versus Otto Misnensis marchio, frater repudiatæ, & dux Saxoniæ Bernhardus, Philippo coniunctissimi, effecerunt, vt Odoacro adultero regnum ademptum traderetur Theobaldo puero Theobaldi filio, qui literas Magdeburgi persequeretur. Tulit eam rem indignissimè rex, & Hermanno Thuringiæ Landgrauio fœderatus, in Philippum pariter versi, ad Ottonem transiêrunt, à quo Northusen & Molhusen idem Hermannus in beneficium accepit, & permansere ex illo die cum prouinciali comite Thuringiæ vrbes memoratæ in hodiernum. Philippus autem armis vsus sui Lippoldi Moguntini apud Erpesphordiam (sic enim inscribitur in annalibus, quamuis Erphordiã dicimus) copias collocauit: indeq; Thuringiã omnem latè populatur. Bohemi in diuersa parte militantes, crudele genus hominũ, sancta ac prophana in æquo constituunt, nihil religiosum etiã tũ habentes: Aetate nostra exuberante, omnẽ ferociã per schismata, quæ fouent, ostendũt. Erat tũ quoq; aliud genus hominũ æquè in armis formidatũ, (Valuos dixere) vndè autẽ fuerit, non satis explicatur. Misera Thuringia inter manus laceratur & hostium & amicorum. Quod reliquum fecêre milites Philippi, id Bohemi eos insequentes ad imum eradunt. Sedecim virorum ac mulierum monasteria igni ferroq; subruũtur:

 abacta

abacta præda, nobiles Christi sponsas sacras virgines, equorum faleris tractas alligârunt, ludibrioq́; habuerunt, corpora contaminantes, animas polluere haud poterant: Singulare genus martyrij. Sacris vestibus ludibrio sunt abusi: pro camisia albam, pro cingulo stolam, pro chlamyde casulam in expeditione gestauêre: Altaris pallas equis pro velamento induêre. Rex interim Otto reuersus in sua, nondùm dimisso exercitu, ædificauit arcem munitißimam Herlinberg: vndè Goslarienses, qui illi aduersa sensêre, nimìs sunt afflicti, ità vt multis de ciuitate fugientibus, pro magna parte deserta haberetur. In oriente quidem arcem nouam, ad occiduum verò Lichtenberg habens, interclusos sensit omnes ad se aditus: indeq́;, quod neceßè fuit, inedia laborabat: Sed tamen Hermannus Hartesburgi comes, pro Philippo sentiens, arcem Lichtenberg armis cepit, soluitq́; famem ciuitatis, rebus inuectis.

CAPVT XVII.

PHilippus rex in Ottonem vndiq; vires comparans, ducere iterùm constituit in Brunswicum: Hoc sciens Otto, copias & ille conscripsit in Saxonia, & educens iuxta Goslariam, venientē constituit excipere Philippum: erat in castris fratris Henricus Palatinus Rheni cum magnis copijs, quas de Stadio, deq́; Oldenborg, & finitimis locis contraxerat. Philippus rex iādudùm Henrico minatur, nî relicto Ottone, se sequatur, Palatini dignitatem se in alium collaturum: nō diutiùs passurum, vt suis ab illo viribus oppugnetur. Mouit Henricum tantæ rei comminata iactura: Itaq; fratrē Ottonē in castris cōpellans, Ego, inquit, mi germane, iādudùm tibi cū magna rerū mearum, vt nôsse te credo, militaui iactura: audis quæ hostis minitetur: rerum mearū summū discrimen

men imminet: Itaq; nisi me aliqua parte paternæ ditionis sustuleris, non video quibus modis & sumptus perferā in exercitu, & comminata discrimina euadā: Parū est quod ex te volo: vt quoniā vniuersum Imperiū iā propè tibi paret, exile fuerit, si cū Brunswico vrbe arcem mihi liqueris Lichtēberg, in reliquum tibi fideliter, & vt semper ex animo militaturo. Rex Otto excepit his verbis: Sine frater, nè res difficiles in turbam voces: cernis quibus implicer laboribus ac difficultatibus: fauerit Deus, & propitia fortuna, non hoc solū quod nunc poscis, sed feres ex me multo grādiora, modò quod instat agamus: hostis adest, iunctis armis occurramus, victores æquiùs ista partiemur. Henricus iam animo auersus à fratre, nisi quod posceret, ilicò permitteret, ex fratre hostem expectaret. Non potuit ea comminatio flectere regē: Henricus cum copijs suis, multis collachrymantibus, ad Philippum transiuit. Rex Otto, vbì auctas hostiū copias, suas vidit imminutas, reduxit exercitū Brunswicum, præstolari cōstituens ibì hostiū aduentū. Interim verò Goslarienses multa à Brūswiccensibus incōmoda pertulêre: Capiūtur mercatores: subuertūtur argentariæ casellæ: Sed & de arce Lichtēberg nō paucas fecêre excursiones milites Philippi. Aberat iā rex Otto, & Gūcelinus dapifer, cū domini sui absentis partes cuperet adiuuare, coactis quātas copias potuit, Lichtēberg arcē obsedit: Sed cùm frustrà esset oppugnatio, nemine hoc prospiciēte, exercitum vertit in Goslariam. Ea suis fisa munitionibus, minùs vigilabat: Vndè factum est, vt repentino hostium incursu caperetur. Qui inerant milites, aliquandiù restitêre: Sed vbì superiores essent hostium vires, fuga sibi consuluerunt. Direpta ciuitas miserè: exportata præda vehiculis: vix diebus octo vndecunquè

contractis euectionibus poterat exportari: ciues in captiuitatem pertrahuntur. Alij igne vrbem concremare, alij templa subuertere, & ornamentis spoliare constituunt: Sed meliore consilio ciues dedêre obsides: seruataq́ʒ est vrbs aduentui regis. Ille rediens, illis collaudatis, victoriã gratificauit, de eo quod fortiter fecerãt: ciues restituit, ac multã prædã iußit reuehi: Ea in reliquũ vrbe vsus fidißima. Parabat intereà Philippus secundam in Thuringiam expeditionem: & obsesso oppido Wizzensi in vmbilico terræ, Hermannũ coarctauit. Ille respexit ad Odoacrem regem Bohemiæ: qui veniens cum copijs in Thuringiam, cùm audiret vires Philippi, non ausus conferre manum, de reditu cogitauit. Sermonem contulit cum Ottone de Landesberg marchione, vt eius interuentu in gratiam Philippi rediret: Non abnuit ille: Sed cùm in ea expectatione res esset, Bohemus sublatis signis redijt in terram suam. Hermannus relictum se cernens à rege fœderato, in gratiam Philippi se per amicos retulit: veniensq́ʒ in conspectum, se proiecit ad pedes, orans. Rex, exprobrata illi perfidia, diù passus est iacere supinum: Cùm à circunstantibus rogaretur, leuabat, & in osculum admisit. Rex autem Bohemiæ ità ab æmulo, quem ei Philippus obiecit, extenuatus est, vt vix illi dimidiam regni reliquerit.

CAPVT XVIII.

DVm ea in concertatione regum pro summa Romani Imperij gererentur, non defuerunt Nordalbingiæ nostræ labores. Nam dum Otto Brandenburgensis marchio, quasdam Wandaliæ regi Danorũ subiectæ partes inuaderet, quod in Dania & Wandalia scripsimus, Adolphus Holsatiæ comes, Ottonis quoàd poterat partes adiuuabat: quæ res regem Daniæ

Kanutum in comitem vehementer exaſperabat. Erat tum annus primus poſt mille ducentos, cùm rex in Adolphum duceret: Nec impiger ille, ad Eidoram fluuium, collectis armis, regem demoratur: Aderant illi auxiliares: Otto marchio de Brandenburgo, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, Simon de Tekeneborg, Bernhardus de Swelpe, Mauricius de Oldenborg comites: Hos copiosè commeatibus abundeq́; aluit, multis mirantibus, vndè tantis ſufficeret exercitibus: Diremit Eidora diuerſos hinc atque indè exercitus, nec alter ad alterum tranſibat. Prior rex vbì vidit copias hoſtiles tam multiplices, ſciens neque diù, neque crebriùs tantum conflari poſſe exercitum, ſuum agmen reduxit. Quo tempore comes cœpit veterem Reinoldesborg arcem renouare, quæ porta terræ ſuæ eſſet in Danos, & viciſsim in ſe Danorum: Sed vix illam benè communiërat, cùm rex vêre primo, ingenti rursùs agmine adeſt. Comes autem cùm ſuis viribus impar eſſet, nec tempus contrahendarū aliundè virium daretur, quibus potuit pacis conditionibus tum ſe redemit: arcem dictam, vt erat, regi conſignauit: & perindè pacem eſt mercatus. Rex acceptā quantis potuit munitionibus firmauit, iam clauem tenens in Nordalbingiam, quotiès ingredi voluit: Sed aliò interim verſus Adolphus cum æquiuoco ſuo Adolpho de Daſle, arcem Louenborg cœpit obſidere: ædificato in aduerſum præſidio Haddenberge, vt fame expugnarēt, quam armis & viribus non poterant: Nam aquis vſus fluminis Albis, naues ex Hamburgo ſubmiſit, quæ & machinas oppugnantibus, & commeatus importarent, hoſtibus earum rerum commoditatem adimerent. Henricus Palatinus Rheni, Ottone fratre iam maioribús bellis implicito, tutari arcem cupiebat, nec poterat. Cœperunt obſeſsi

de deditione verba facere: Misêre tamen clanculò ad regem Danorum, illi arcem offerentes: Ille Rodolphum misit quendam ex Holsatis, qui ad se confugerat, virum armis validum, qui regis nomine acciperet, polliceturq; regem de proximo venturum: Sed priusquàm ille regis mandata perferret, cepêre obsidentes. Quæ res regem acriùs in Adolphum inflammauit. Indè comes accepta arce, in gratiam tamen Palatini peruenit, solutis illi septingentis marchis, & inuestiuit eum Palatinus de patrimonio suo, quod ad Albim habuit: Gamme vocāt vsq; in hodiernum diem. Quo tempore facta est illa Wandalorum in comitem de Dasle expeditio, in qua Niclotus princeps ipse occubuit, quam in Wandalia exposuimus: Indè repetatur à volentibus intelligere.

CAPVT XIX.

Accessit illo quoquè tempore alia regis Daniæ in Adolphum indignatio, quòd ille Thietmarsiam quæ sæpè mutauit dominos, tum verò Danis per Waldemarum, vt diximus, episcopum Slesviccensem paruit, intrauit, & euastauit. Quo etiam tempore, non satìs opportunè propter malitiam dierum, idem Adolphus in suos Holsatos versus, eos ære mulctauit, nōnullos terra expulit, semina renouans veteris inimicitiæ, quòd Henrici Leonis tempore comitem deseruissent: Pulsi, ad regem Daniæ se contulerant: inflammâruntq; iam ardentem, vt comitem insequeretur. Habuêre hi quoq; in Holsatia, qui amicorum iniuriam taciti dolerent, vltionem meditati, si quandò se fortuna aperiret. Hoc in rerum statu Waldemarus Slesvici dux, qui Holsatos ad regē & se confugientes, in agmine duceret, mouit in Holsatiam. Adolphus impiger occurrit venienti: sed par esse non potuit hosti, quòd Holsati, qui cum eo stare videbantur,

non

non satìs fidi putarentur futuri, suorum iniuriam questi. Conflixêre in loco, quem Stilnow vocant, prope Itzeho, & supra est per paruum milliare in ditione fratrum in Bardesholm. Sed tum comes cedens, fuga se contulit in Hamburgum: Progressus dux, Itzeho obtinuit: Zegeberge ac Trauemunde iußit ab alijs suis copijs obsideri: Arx Plonensis, quæ magno fuit partibus comitis præsidio, capta est à ducalibus Danis. Rursùs dux ipse renouato exercitu Hamburgum contendit: eamq́; tum vrbem, cùm immunita esset, facilè cepit. Comes Albim transiërat: Nam Stadium tum tenebat. Hamburgenses autem, cùm armis certare aduersùs vim regni Danici non praualerēt, honore certabant: Clerus & populus obuiàm progreßi, cum quanta poterāt veneratione, excepêre ducem venientem. Sequenti die castra mouens, venit Bergerdorpe: & deindè proxima die mouit in Louenborg. Comes quoquè de Dasle, non ausus expectare ducem, fugit vltra Albim: Arcem Louenborg, quā comitis Adolphi custodes tenuêre, dux obsedit. Renouato præsidio in aduersum Haddenberg, Wittenborg & Godebuch præsidiorū præfecti, duci se submiserunt: Cæteri nobiles obuiàm profecti in Raceburgum: Fortunam sequutus ducem Waldemarus ipse, Lubicam eodem victoriæ cursu contendit. Et quoniam ciues iam dudùm in Scania piscantes, rex propter comitem Adolphum illi aduersantem, cui tum Lubica paruit, in manu tenere videbatur, ciues non ausi se regi opponere: nè omninò primùm captiui in Dania ciues, posteà etiam ipsi sub irato deperirent, duci portas non ausi claudere, venientem cum honore suscipiunt: Omnium ille vrbium, quas vel vi, vel deditione ceperat, acceptis obsidibus, cùm Zegeberge per Timonem Holsatum, &

Traue-

Trauemunde per eiusdem fratrem iußisset obsideri, consignatis cuique pro necessitate armis & commeatibus, Scaconem alium ex Holsatis, comitem Thietmarsiæ declarauit, & fratrem eius Widagum Plone præfecit: Rodolphum in Hamburgo constituit rectorem atque custodē: vt qui propter se pridèm exulâssent, per eundem se nunc in locis comitis dominarentur.

CAPVT XX.

Adolphus comes iam iterùm Holsatia exclusus atque pulsus de Stadio, vbi consedit, meditatur expeditione parata sua paulatìm recuperare: Et quoniam oppidum Hamburgum & in conspectu erat, & fidum sibi comes prospexit, eò primùm contendit, vt expulso ducis præsidio, vrbem pro se reciperet. Facile autem fuit volentes capere & superare. Iam pulso Rodolpho tenebat, & animos illi faciebant nonnulli suorum remanentes in Holsatia, qui fidem illi asseruâsse, & in reliquum asseruaturi viderentur. Cúmque arces Zegeberge, Louenborg, Trauemunde, per suos teneret, plenus fiducia Hamburgum pro tempore cœpit communire. Waldemarus autem dux ista persentiens, media iam fermè bruma, quod acciderat, futurū prospiciens, copias contraxit, duxitq; in Hamburgum: Conuenêre Guncelinus, Burewinus, Thietmarsi, omnes in castra ducis: Comes autē à spem facientibus suis delusus, quòd ante Christi Natalia, quæ Dani comessationibus celebrant plurimis, dux minimè properaret ad obsidendum: cùm iam nihil formidaret, audiuit omnes vicinæ prouinciæ vires in se commoueri. Glacies quæ Albi necdùm consistens innatabat, fugam interclusit comitis: A terra nullus erat exitus: vndiquè conclusus erat: hinc flumine per glaciem crustato, indè exercitu à terris valido:

inter

inter suos agebat consilium, si fortè nocturna tentaretur eruptio: Sed quò perfugeret, qui nusquàm fidum aliquid persentiret? Qui in castris ducis erant, non vsquequaquè comiti aduersati, rem pro eo tractantes, in eas conditiones coniecerũt, vt comes, reddita duci arce Louenborg, ipse cum suis liber abiret. In eam rem perficiendam Guncelinus Zwerini comes deputatur: Eius fidei se permittens comes exibat, profecturus cum eo, vt arcem memoratam traderent custodes, qui pro Adolpho tenuerunt, & comes liber abiret. Thietmarsi, vbi sensêre comitem in castris, tumultuantes volebant opprimere eum, quòd infestus terræ illorum sæpè fuisset: Vix potuit viribus Guncelini & cæterorum, quos saluti eius conseruandæ dux prouiderat, incolumis asseruari. Profecti vnà in Louenborg ad implendas pactas cõditiones, ostenderunt custodibus vinctum dominum suum. Iubentur ab Adolpho arcem tradere, negant: rogantur, obsecrantur, contemnunt. Itaque cùm nihil ibì ageretur, comes vinctus per terram suam trahitur in Daniam: Insultauêre Dani, qui odibant: Gemuêre sortem fortissimi viri, qui sine odio iudicabant. Igitur in vincula coniectus, aliquandiù seruatur in carcere cum Waldemaro Slesuiccensi episcopo, belli quandoquè socio ac consorte. Intereà rex Kanutus cum fratre loquutus, Lubicam intrauit, vrbem nouam, sed florescentem: Germanam amborum Helenam cõiugio sociauêre Wilhelmo Leonis filio, germano Ottonis atque Henrici, ex quo solo stirps Leonini generis in hodiernum perseuerat. Lætati sunt Holsati Stormariiq;, sperantes quòd in dotem ille acciperet terram Adolphi, vt non cogantur subesse diutiùs Danis. Sed spes eorum frustrata est. Amborum tamen ille sororius, magnis sæpè honoribus ab illis afficitur, magna spe

fouе-

fouetur.

CAPVT XXI.

INterim rex Lubicam inuisit vrbē, quam magni fecit, honorificè à populo & clero excipitur: Venienti offerunt qui custodiêre præsidium Trauemunde: quod regem ingenti affecit lætitia. Prouinciales autē omnes eò confluentes, regem salutauêre, sacramenta pro tempore præstantes: Ille progressus vsque in oppidum Molne, acceptis obsidibus, redit in regnum suum: Dux obsidionem firmat aduersùs arcem Louenborg. Indè verò in Zegeberg quoquè obsidio ducitur in longum: Obsessi sæpè per inuia dilapsi, cibos intulerunt: Quod vbi dux aduertit, firmata vbiquè obsidione, fame cœpit pertentare obsessos: Extrema passi, se continuêre. Sæpè farina in modum calcem proiecerunt, vt victualibus abundare crederentur: Ad extremùm, vbi nulla spes supererat, & fames inualuërat, pacisci libertatem & rerum suarum integram possessionem, duciq; arcem consignare, deliberauerunt: Anno secundo post mille ducentos vix in animum hoc induxêre. Priusquàm perficerent, nuncium dux Waldemarus accepit de morte fratris Danorū regis, & contendens mox in regnum, vt coronam promeruit, benedictione episcopali de more consecratus: & redibat iam rex anno proximo, vêre primo: & adunatis vndiquè viribus, cùm iam omnia citra Albim essent in manu eius, præter arcem Louenborg, indignum reputabat, si ea sola viribus regni & totius obsisteret prouinciæ. Itaque totis oppugnatur conatibus: Machinæ, catapultæ, balistæ, omnium generum tormenta adhibentur, nec data quies oppugnationi. Sed pertinaciter repugnábant qui tenuêre, infracti viribus, inconcussi minis. Ad extremùm tamen comitis domini sui commiseratione colloquium poposcêre: Spondent deditionem facere, si comes

comes laxetur: Pontifices qui aderant, interposuêre fidem, si arcem déderent, & comes de seruanda pace obsides daret, liberum fore. Igitur rebus eò perductis, dedit Adolphus obsides duos ex liberis suis, & filiū cognati sui Adolphi de Dasle, & filium Henrici comitis de Dannenberge, insupèr octo pueros ministerialium suorum: & iureiurando vtrinquè præstito, firmatum est, vt obsides post annos decem liberi essent. Si tamen rex aut comes infra illos annos decederet, non minùs laxarentur. In has conditiones arx regi traditur. Comes laxatus vinculis, redit in Scowēborg, nusquàm his terris redditus. Intereà concaptiuus eius Waldemarus episcopus in vinculis perdurabat: Sed pietate domini Andreæ archiepiscopi & aliorū, qui pro ipso mouebantur, à captiuitate hoc pacto eximitur: Quia regium, vt diximus, sanguinem trahebat, magni patrimonij hæres, & cōtra regem pridèm se erexit, suspecta eius relaxatio multis ducebatur: Vndè misso ad hoc nuncio per sedem apostolicam, ità decernitur, vt nunquàm in ea prouincia consisteret, in qua regi suspectus esse posset ad rebellionē: & hoc sacramēto præstito ab ipso firmabatur. Rex laxatum misit ad summum pontificem, vt apud ipsum consisteret, donèc apostolica illi prouisio fieret de ecclesia opportuna. Laxatus tamen & à pontifice dimissus, aut clàm abscedens, maturauit, vt ad regem Philippum perueniret: vbi suam iniuriam questus, expectauit adiutorium regis, & vindictam in hostes. Sed hoc posteaquàm electus in sedem Bremensem, apud sedem apostolicā confirmationem non impetrauit: quod diximus in Metropoli.

CAPVT XXII.

PEr hæc tempora cùm omnis Holsatia in manibus esset Danorum, ipsiq; aut iugum ferrent patiēter,

non

non dico libenter, aut gemerent impatienter, magna pars nobilitatis, quæ libertatem amplexa, alienum detrectabat imperium, in paluſtribus Wilſtriæ delituit, vtcunquè opportunitatem præſtolata meliorũ temporum: Adolphus autem impatiens tantarum varietatum, præſertim quòd obſides dediſſet filios, nihil ſe in terra Holſatiæ nouaturum, conquieuit. Sed ferunt annales, nobilem dominã de Deeſt: nec tamen adijciunt cuius fuerit originis, an baronum, an comitum: Sed in arce quæ tum fuerat Kellingdorpe morata, hoc ſibi nomen habebat, vt Deeſtz de Kellingdorpe diceretur: Compertum tenemus, nobilem extitiſſe eo nomine in Weſtphalia familiam, vndè potuit originem ea mulier traducere: Alberto forſan Nordalbingiæ, aut cuidã ex maioribus terræ denupta: Res in obſcuro manens, locum facit conie-ctura. Ea fœmina, cùm terra magno Danorũ iugo premeretur, deliteſcerèntque Holſati iugum refugientes, acceſſiſſe fertur Adolphum olim Holſatiæ, tum Scowenborg comitem: eumq́ obſecrâſſe mulier gratioſa & facunda, vt quandò ipſi nec libéret nec licéret oppugnare Holſatiam, vel vnum ex adoleſcentioribus filijs permitteret, qui terram patrum ſuorum præſens gubernaret: eſſe non paruam Holſatorum manum, qui accepto capite, pro libertate decertarent. Comes multa prætenderat quæ illum auerterent: regis potentiam, obſidum ſuorum perniciem, & iuratæ fidei religionẽ. Mulier precando non fatigata, cùm ad omnia promptè reſponderet, nihil formidandam regis potentiam, Holſatorum libertati comparatam: Eos eſſe animos, eam fortunam, vt accepto domino tolerarent omnia: Obſides tuto fore loco, priuſquàm aliquid incipiant: Illum nihil acturum, ad omnia quieturum: Filij auſpicijs rem omnem expediendam,

diendam, quod nihil officeret religioni iurisiurãdi. Flexus mulieris infatigabili instantia, filium illi adolescentiorem permittit Adolphum. Hic est eius nominis in Holsatia quartus, prima adolescentia deuectus in palustria Wilstriæ. Holsati proceres huius rei conscij, præfectum regis Daniæ circunsistunt, iura sua illis permitti deposcunt: Sic expromissum à duce iam rege, cùm arcẽ Zegeberge traderẽt. Ille reijcit cum indignatione precantes: Illi pertinaciter instant, iura sua reposcentes: nam Danicis legibus parére se nec posse, nec velle. Iubet ille ostendi ius, si quod suum habeant: & conuicium adijciens: Canem, inquit, introducam, qui ius vobis delatret. Ità tum iubet conquiescere: Eant, de suo iure interloquantur: se ignorare quæ sint eorum iura: Danorum se legibus de libro notissimo iustitiam cuiq; monstraturum: si minùs nunc ostendere poterunt sua iura, altera vice redeuntes, cùm deliberatiores fuerint, tũ exponant. Et quidem illa vice cõquieuêre, nihil grauius intentantes. Sed ad constitutum diem iam instructiores redeunt: iterùm ius suum restitui magnis clamoribus deposcunt. Præfectus Waldemari regis declarari & ostendi iubet, quale sit quod poscunt? quo libro scriptum? quo ordine defensum? Tum vnus cæteris fidentior, educto gladio: Eccè, inquit, ius nostrum, quod gladio tueri suscepimus. Ille cernens nunciantis fiduciã, murmuraq; circunstantium non contemnens, manifestam vidit rebellionem: & paulatìm se ab illis retrahens, in tutiora recepit: Sed illi insequuti, cedentẽ occupauêre, ac gladijs confoderunt. Tum verò munitiones, quibus se continere ab Danorum ira cogitabant ingruente bello, magis ac magìs firmauerunt. Oppidum Itzeho ducto ingenti fossato cõmuniêre: In quod cùm regij præfecti exercitum ductâssent,

nouo iacto aggere, ac ponte facto cùm instarent expugnationi, ferunt excreuisse Storã fluuium per diem bis in eandem altitudinem, vt ponte deiecto ciues tueretur, Danis exclusis: Dies erat proxima natæ virginis Mariæ: Visa est sublimi supra oppidũ diuæ Virginis imago, quã sanctè, qui viderunt, venerati, ex illo die religiosissimè coluerunt. Perseuerat in hodiernã memorandæ rei memoria, appellaturq́ hodiè ciuium dies. Exindè verò nihil magnũ per aliquot annos gestũ legitur, huius adolescentis comitis primæuo tempore. Nam Albertum quendam Holsatiæ comitem proxima tempora monstrabant: qui vndè sit ortus, in annalibus mira taciturnitas: Sed à nobis suo tẽpore ostẽdetur, quis, & vndè fuerit. Mira scriptorum vel simplicitas, vel negligentia: Comitẽ ferunt Holsatiæ, sed vtì Melchisedech, sine patre, sine matre pueriliter introducũt: nos originem pandemus: Iam hoc cõmonuisse sufficiat. Hoc tẽpore rogatu nobilis dominæ, missum in prouinciam adolescentem Adolphum, qui per gradus, quos infrà memorabimus, excreuit in virũ maximum, & fortitudine, & religione singularem.

CAPVT XXIII.

INterìm verò Philippus & Otto reges, mutuis se viribus attriuêre sæpè concurrẽtes, & quanquàm impar viribus Otto videretur, exitu tamen prælij par sæpè est inuentus, aliquot vulneribus exceptis, quòd ipse manu promptus sese pugnantibus immisceret. Wilhelmus comes Iuliaci, cum partes Ottonis diù fouisset, auersus, cœpit literis agere apud Philippum, si gratiam aliquam apud ipsum iniret, nôsse se viam, qua Coloniensem archiepiscopum, qui maximè Ottonẽ tueretur, & nonnullos alios principes, Ottonis lateri detraheret. Constituitur ea de re à Philippo locus ad colloquium: Cõuenit inter

ter eos, vt si quod polliceretur efficeret, acciperet à rege prædiũ, quod sexcentas præstaret annuas marchas. Wilhelmus pollicitus operam, conuenit Adolphũ archiepiscopum Coloniensem: Vides, inquit, quò res vergat: Quid nitimur in aduersum flumen? Totus Philippo orbis consentit: Generis nobilitas, morum probitas, rerũ magnificentia pro illo faciunt: Proindè quò nos Deus ire iubet, nè reluctemur: Placeat tibi consilium meum, vt Ottone relicto, Philippũ sequamur: Hac stat parte iustior causa. His atq; alijs verbis motus Adolphus, Wilhelmo non refragatur: Eoq; res peruenit, vt missis inuicèm crebrioribus nuncijs, Philippum Adolphus Aquisgranum perductum, regem consecraret. Displicuit ea res plurimùm Coloniensi capitulo & populo, ità vt in faciem resisterent archiepiscopo suo: quid tantoperè variaret: ipsum esse, qui Ottonem summo pontifici commendâsset: nunc versa sententia, illum sine causa reprobaret. Cumq; archiepiscopus in cœpto suo persisteret, missæ sunt à capitulo & populo literæ ad summum pontificem, archiepiscopi fluxam fidem accusantes. Vocat Papa pontificem, vt veniat infra mensem & dimidium obiectis responsurus. Ille, neglecto ecclesiæ mandato, domi resedit. Dati sunt iudices, canonicus & duo parochiales: qui cùm legitimè citatũ monerent, vt errrori suo renunciaret, alioquì excommunicatum deijcerent sede sua, & idoneum alium præficerent ecclesiæ ad formam apostolici mandati. Sed archiepiscopus omnia cõtempsit. Ergò cũ non acquiesceret monitis delegatorum, post excommunicationem, interdicto supponitur, & omnibus insordescens deponitur, & Bruno Bunnensis præpositus in locum eius eligitur: Ad quod exequendum maiores personæ delegantur. Libet inserere apostolicam epistolam sub bulla missam.

CAPVT XXIIII.

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus archiepiscopo Moguntino, & episcopo Cameracensi, & dilecto filio Scholastico sancti Gereonis, Salutem & apostolicam benedictionem. Vt Adolphus Coloniensis archiepiscopus incidat in foueã quam parârat, & intret impius gladius in cor eius, pertinax ipsius inobedientia, periurium iteratũ, & proditio vulgata deposcunt. Ipse enim nec Deum timens, nec reueritus hominem, nec Coloniensis ecclesiæ dignitatem attendens, in offensam Dei, ecclesiæ Romanæ cõtemptum, & suæ sedis dispendium, à se iugum obedientiæ excußit, iuramentum semèl ac iterùm præstitũ violauit, & eum prodidit quem creârat. Sanè cùm olìm charißimum in Christo filium nostrum illustrem Ottonem, in Romanum Imperatorem electum, coronâsset in regem, & fidelitatis ei præstitisset iuramentũ, apud nos multipliciter institit, vt eidem regi fauorem apostolicum impendentes, ratum, quod ipse fecerat, haberemus. Cumq; multiplicatis interceßionibus obtinuisset à nobis, vt in honorem ipsius ecclesiæ Coloniensis, regis deferremus honori, cœpit in eiusdem deuotione tepescere, ac manum suam ab aratro retrahens, occasiones friuolas inuenire à nobis, nè quod plantârat, irrigaret, quatenùs citò aresceret planta eius, cùm solicitudinem subtraheret manus plantatoris. Verùm quia neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus, inualuit nihilominùs per gratiam nouus palmes: & cùm extenderet iam ramos suos, & pullularet, vidit plantator inuidus, & inuidit, & non potuit diutiùs occultare virus suum: quia nequam mentem iniqua operatio reuelauit, & arbor agnita est in fructu. Cõmonitus igitur & conuentus

uenius iterùm præstitit iuramentum, quòd eundem regem nunquàm desereret, nec in partem alterã declinaret: sed iuramentum stabilire non potuit mentem illam, quæ innatæ leuitatis vitio fluctuabat. Nos autem sicut non de facili crederemus, quòd vir præditus tãta dignitate sic esset aduersarius sibijpsi, vt quod fecerat, intenderet annullare: nè quid tamen nostræ deesset solicitudinis, ad constantiam eum excitare volentes, & monitis, & minis institimus apud ipsum, & sub quanta potuimus ei districtione præcepimus, vt eidem regi aßisteret, & ad promotionem eius efficaciter adspiraret, cauens solicitè, nè maledictionem pro benedictione acciperet, si illusisse nobis tam turpiter probaretur. Ipse verò nõ attendens, quòd sicut obedientia victimis antefertur, sic inobedientia idololatriæ comparatur, lora derumpens, in vitium inobedientiæ incidit, & contra præceptũ nostrum & proprium iuramentum, corruptus pecunia sicut fertur, dominum suum temerarius prodidit: & conuersus in arcum peruersum, nobili viro Philippo duci Sueuiæ contra eum impudenter adhæsit. Et nè quid eius præsumptioni deesset, & nè culpa eius aliquo velamine posset palliari, nupèr Aquisgrani, vbi præfatũ regẽ anteà solenniter coronauerat, memoratum ducem publicè coronauit: quanuis excommunicationis sentẽtiam incurrisset, quam in ecclesia Coloniensi coram multitudine copiosa, ipso præsente, ac gerente stolam sacerdotalem in collo, & candelam in manu accensam teneret frater noster G. Rhemensis archiepiscopus, nunc episcopus Prænestinus Ap. Se. legatus promulgauit in eos, qui à præfato rege discederent, & parti alteri adhærerent. Vt igitur Colonienses, qui noluerunt in malo caput languidũ imitari, sed in eiusdẽ regis fidelitate perstiterunt firmiùs,

 & per-

& persistunt, expugnato fermento veteri, quod voluit tantam massam corrumpere, sint noua conspersio, sicut sunt azymi, nihil corruptionis habentes: Cùm iuxta canonicas sanctiones, accusatione non egeant manifesta: vndè nos eius exẽplo, qui absens corpore, præsens autem spiritu, Corinthium damnârat absentem, potuissemus in eum sententiam promulgare: ad maiorem tamẽ cautelam, consilio fratrũ nostrorum, & tam episcoporũ, quàm prælatorũ plurium, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, districtè præcipientes, quatenùs cũ apud vos sint ista luce clariùs manifesta, dictum archiepiscopum pulsatis campanis, & accensis candelis, singulis Dominicis diebus & festiuis excõmunicatum publicè nuncietis, & faciatis per omnes ecclesias Colonienses, & vicinas diœceses, sub solennitate simili nunciari: Suffraganeos, & omnes vasallos Coloniensis ecclesiæ, tam clericos, quàm laicos, absolutos ab eius obedientia nũciantes. Quia vero si tantum scelus maneret inultum, quis decæterò posset impunè inobedientiæ vitiũ, periurij crimen, ac proditionis facinus perpetrare: sub eadẽ districtione vobis præcipimus, quatenùs cùm hæc nulla poßint apud vos tergiuersatione celari, vos eũ authoritate nostra suffulti à pontificali officio sublatũ, cuiuslibet contradictionis aut appellationis obstaculo remoto, deponatis: nisi forsan infra mensem post factam à vobis denunciationem, ad sedem Apostolicam accesserit iudicandus: his ad quos electionis ius noueritis pertinere, Apostolica authoritate iniungẽtes, vt personã idoneam, quæ tanto congruat oneri & honori, sibi eligant in pastorẽ: Quòd si electionem contigerit aliqua fortè, quod absit, conditione differri, nè bona Coloniensis ecclesiæ poßint interim deperire, alicui personæ honestæ ac prouidæ, & potẽti, cõmittatis administrationẽ illius. Quia verò illius ec-

clesiæ tãto amplius zelamus honorẽ, quãto clerũ & populũ eius deuotiores & firmiores sumus experti, nè vnitatẽ eius aliqua scissura corrumpat, si forsan hi ad quos electio spectat, nõ potuerint cõuenire, præcipiatis eisdẽ, vt in aliquos viros idoneos cõferant vota sua, ad sedem apostolicam accedentes, cum consilio nostro, qui ad eorum concordiam faciente Domino dabimus operã efficacem, vt personam idoneam sibi eligant in prælatum.

CAPVT XXV.

HAnc inserendã putaui decretalẽ epistolam, quia plena est rebus gerendis tum, nunc gestis. Taliter, vt meruit, de sua dignitate Adolphus est eiectus, & Bruno Bunnensis præpositus in eius est locũ surrogatus: qui à domino apostolico archiepiscopatûs insignia suscipiens, & cũ Ottone quæ pacis sunt sentiens, in ciuitate quidem subditis suis præerat. Adolphus aũt vir nobilis magni generis, quæ foris fuêre, tenuit occupata. Erant qui posteà pertentârũt animũ summi pontificis, vt ad Adolphũ denuò inclinaret, sed non pualuerunt: Decreta ille sua cõseruabat, scribens Ottoni regi in hac verba: Innocentius episcopus seruus seruorũ Dei, charissimo in Christo filio illustri regi Ottoni, in Romanũ Imperatorẽ electo, Salutẽ & apostolicã benedictionẽ. Syncera intentionis affectũ, quem circa promotionẽ regiã habuimus hactenùs & habemus, explicare nos literis nõ oportet, cũ plenius hunc exponat affectus, & fideliùs interpretentur mentem nostram opera q̃ scripturæ. Sanè præter opinionem plurium & multorũ consilia, suscepimus ab initio causam tuam, de cuius promotione omnes penè penitùs desperabant, & studuimus efficaciter promoueri, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitũ inclytæ recordationis Richardi regis Anglorũ auunculi tui videbaris

ab omnibus derelictus: licèt enim nō defuerant, qui multipliciter nos tentârint, vt muneribus & promißis nos à proposito tui fauoris auocarēt, nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec alijs rebus poterant inflectere mētem nostram, quin de die in diem ampliùs in tua dilectione ferueret, & ad tuam exaltationē ꝓpensiùs adspiraret. Quamuis autem neq; qui plantat, neq; qui irrigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat Deus: gaudemus tamen in eo qui dat omnibus affluēter, quia ei, quod plantauimus & irrigauimus, incrementum benignus indulsit: ità vt granum sinapis quod mulier in horto suo legitur seminâsse, planta nostra in arborem magnam iam creuerit, in cuius ramis volucres cæli, dante Domino, in breui sedebūt, & sub cuius vmbra bestiæ terræ quiescēt. Cùm igitur Dominus dirigat gressus tuos, & firmet de die in diem ampliùs regnum tuū, monemus serenitatem regiam & exhortamur in Domino, quatenùs cùm tempus iam acceperis opportunum, opportunè ac importunè, vigilanter & incessanter insistas, vt bonum principium finis optimus subsequatur, & optatum cōmune desiderium nostrum sortiatur effectū. Foueas in dilectione ac deuotione tua principes, qui te fouēt: vt alios meliùs ad tuæ serenitatis fauorem inducas: & dum tibi fauor arridet, ad tuæ promotionis prouectionem intendas, nec negligas in aliquo factū tuum, sed omni diligentia studeas promouere. Sanè speramus in eo qui est in se sperātium fortitudo, quòd si denuò profeceris, sicut hoc anno diceris profecisse, non erit qui tuo profectui se opponat, vel diuinæ dispositioni resistat. Datum Anagniæ, XVII. Calen. Ianuarij, anno pōtificatûs nostri VI. Hæc idcircò interponenda putaui, vt summum pontificis Romani studium erga regem Saxonem agnoscamus.

CAPVT

CAPVT XXVI.

Philippus quoq; non cessabat conciliare sibi fauorem plurimorum, posteaquàm Aquisgrani in regem est coronatus: ipsamq; Coloniam infestus persequebatur, & ducem inter alia de Limburg suæ parti inclinauit. Is tum erat ductor Ottoniarum copiarum. Cùm enim Philippus Coloniæ propinquaret, hic dux, qui præfectus erat vrbis, agmina eduxit in Philippum. Aderat ipse Otto cum ducis memorati filio, & archiepiscopo Brunone: Acerrima pugna conseritur: ipso tamen duce segniùs administrante prælium, cecidêre viri quadringenti ex Ottonis parte, multi prætereà capti. Otto ipse vulneratus elabitur cum archiepiscopo & ducis filio, inq; arcem Wassenberg fugiens se recepit. Sed cùm ibì ferendæ obsidioni securus non esset, noctù clàm cum ducis filio proficiscitur, archiepiscopo ibì subsistente. Assunt hostes die postera, & hostem conclusisse rati, alacriùs obsident & oppugnant, expugnantq; arcem. Captum archiepiscopum in Herbipolim diuturna captiuitate perducunt. Indè verò cùm Papa misisset in Germaniam componendæ rei gratia duos cardinales, in Quedelenborg conuentus agebatur Imperij. Ibì multa sunt ventilata: Sed tamen priusquàm reges conuenirent, cardinales apud Philippum, penès quem difficiliores partes sunt rati se reperturos, agebant, ostendentes illi summi pontificis ad pacem propensissimam voluntatem. Cumq; ille mandatorum fines ex illis scrutaretur, dixêre: Si Bruno captus vinculis laxaretur, & omni captiuitate, tum ipsum quoquè Philippum excommunicatione soluendum. Rex se nullo modo in laxationem capti posse assensum præbere ostendit, nisì ex sententia omnium principum, & præsertim Adolphi, qui propter se pateretur sui honoris detri-

 mentum.

mentũ. Cardinales, quo pacto incertũ, metu, an fauore, munere, an ꝓmißis flexi, Philippũ absoluerũt, Brunone non laxato. Tum ad Ottonẽ quoq; regẽ se contulêre, illum de rebus interpellaturi. Sciscitatur ille, quid apud Philippum inuenerint? Respondent, ità rerũ extitisse necessitatẽ, vt illum vinculo soluerent excõmunicationis, vt pacatiore ad reliqua cõponenda vterentur. Excandescens rex, literás summi pontificis, quas ad se clãculò super mandato cardinalium dedisset, protulit: Hæ, inquit, ostendent, si mandati fines impleueritis: Sic enim stetit sententia pontificis: sine vinculo corporali Brunonis, non laxandum spiritale Philippi. Erubuêre cardinales, & benè sperare iubentes Ottonem, redeunt ad Philippum: Ostendunt Brunonẽ omni pacto laxandum, alioquì absolutionem, quam impenderant, euanescere. Inuitus laxauit archiepiscopum: & paucis adhibitis, descenderũt regis in colloquiũ: Ibì multis vltrò citroq; dictis, sine fine disceditur. Philippus tamen intentus rei, eundẽ Brunonem iterùm capi, & in arce munitißima Rodenburg iußit asseruari. Papa, vbì res innotuit, scripsit Philippo, nisi laxaret Brunonem, ilicò grauioribus ipse vinculis teneretur. Cuius rei gratia solutum remisit ad summum pontificem, vt ibì remaneret, donèc Adolpho prouisio fieret: dispensatumq; tantispèr cum Adolpho, vt ducentas annuas de teloneo Bunnensi, & tantundem de Coloniensi, & octo stipendia in ipsa ciuitate perciperet: quibus rebus perfectis, Bruno ad ecclesiam suam quietus regreditur.

CAPVT XXVII.

Annus erat quartus post mille ducentos, cùm iam vniuersa Nordalbingia sub rege Daniæ Woldemaro esset: qui euocatum Adelbertum comitem de Orlemun-

lemunde, omni illum præfecit, quam olim Adolphus possederat, ditioni. Erat is filius Henrici de Orlemunde, qui relictam secundi Adolphi accepit vxorem, ex qua sustulit, vt præsumitur, hunc Albertum. Vacabat tum sedes Raceburgensis, mortuo Isfrido. Diuiserant autem electores sua vota in duos: Nam alij Henricum præpositum virum industrium prætulêre: alij Philippum, prisci pontificis capellanū: Quæ controuersia cùm in longū processisset, contulêre partes arbitrium in Albertum comitem Nordalbingiæ, qui vsq; ad Albim fluuium regis Daniæ auspicijs omnia gubernabat. Albertus autem prætulit Philippum. Hic est ille Albertus, cuius nomen in fastis legitur: sed ridiculè origo siletur: Vterinus frater tertij Adolphi, cuius mater, vt diximus, Henrico paruuli sui tutori nupsit. Hoc erat illud tēpus, quo Hierosolymitani peregrini, capta Constantinopoli, & rege illius oppresso, Baldewinum Flandriæ comitem, Orientis Imperio præfecerunt. Anno pòst tertio, qui fuit septimus post mille ducentos, cùm Hartwicus archiepiscopus Bremensis diem suū obijsset, electorum maior pars (contemptis Hamburgensibus, regi Waldemaro tum parentibus, & perindè in Waldemarū dudùm episcopū Slesuiccensem consentire haud poterāt) eundē Waldemarum elegit, iā Bononiæ literis vacantem. Maior ecclesiæ præpositus, qui & ipse adspirabat ad episcopatū, cùm sciret contemptos in electione canonicos Hamburgenses, & eorum contemptum electioni nociturum, se cum aliquantis in ipsa vrbe Brema retraxit ab electione, rei exitum prospiciens. Misêre Bremenses ex suo cœtu & ministerialibus solennes ad Waldemarum nuncios, cū decreto electionis. Ille mox cum eisdem sedem petiuit apostolicam. Gratulatur illi summus pontifex, nec tamen festinat confirmare, sciens esse

esse in itinere qui meliora rerum documenta perferrent. Venêre Hamburgenses, & contemptum suî obiecêre electioni. Venit & Petrus Roschildensis præpositus, literas tamen, quas in itinere prætendit amisisse, nullas præferebat: Sed ostendit iuramentum à Waldemaro præstitum regi: Nunquàm se eo loci considere, quo suspectus poßit haberi: Et quis vnquàm locus suspectior esse posset, quàm ille ad littora Germaniæ? Sentiens Waldemarus rei difficultatem, illicentiatus abijt, & ad Philippum regem se contulit. Ille gauisus, mittit eum in ecclesiam Bremensem, suscipiturq́ cũ honore. Sequutæ sunt eum excommunicationis literæ in omnem prouinciam: Bremæ tamen diù nemo obtendebat, donèc inter offerentes quidam illas imponeret altari. Rex Waldemarus audito introitu æmuli sui, cum magno venit exercitu illum impediturus: Sed quoniam Guncelinus & Henricus comites de Zwerino regem offenderant, pulso de Grabow arce sua Iohanne Gantz, ad regem profugiente, exercitum misit per manum Alberti memorati in illos: qui arcem Boyceneborg oppugnans confregit, & omnem terram gladio & igne peruastauit. Waldemarus quoquè episcopus se bello in regem gerendo præparauit. Intereà Burchardus maior præpositus, præferens suam ab Hamburgensibus & quibusdam Bremensibus electionem, à rege Daniæ inuestitur: & de oppido Hamburgo, quod regi parebat, duxit in Stadium, idq́ oppidum vi cepit: Indè tamen posteà, cùm Waldemarus episcopus exercitum quàm potuit maximum duxisset in Stadium, eiecit Burchardum. Abeunte verò exercitu, Burchardus receptum iterùm oppidum communiuit. Rex autem Danæ facto ponte Albim transiuit: In angustioribus credo insularum faucibus: & partium suarum fauori arcem Hor-

Horneburg firmauit. Hæc breui transimus, quia latiùs in Metropoli nostra diximus.

CAPVT XXVIII.

PHilippus autem rex, cognito quòd rex Daniæ cum exercitu veniret in fines Saxoniæ, arbitratus illũ quoq; partibus Ottonis æmuli sui accedere, ingentem contraxit exercitum Vngarorum, Bohemorum, Teutonum, & qui tum omnium erant formidabilissimi, Valuorum: consedit Bambergæ, adunationem exercitûs sui expectans: cùm interim Otto non minùs se excipiendo hosti, magnis copijs & commeatibus prouisis, & arcium ac oppidorum munitionibus præpararet. Per quæ tempora erat Bambergæ inter Philippi duces quidam Otto de Wiltisbach comes Palatinus, intantùm regi quandoquè addictus, vt filiam ille regis speraret coniugem. Cumq; feris moribus, quòd nimiùm videretur gladio promptus, occisis quibusdam qui regi essent cõmendatissimi, à se regem auertisset, iamq; illius filiæ nuptijs desperatis, filiam ducis Poloniæ, quæ materno genere ipsum etiam regem contingeret, deposceret: inq; eam rem literas à rege commendatitias deposceret, exemplar proferens, quo sibi profuturas speraret literas: rex verbo assensus, animo aliud agebat, quòd feroci viro vt filiam, sic cognatam putabat esse negandam: & perfectis iam literis, traditæ sunt poscenti. Ille vbi accepit, vel signo deprahendit, vel animo coniecit immutatas. Itaque seuocans scribam, apertas iussit recitari: nam vir militaris literas ipse non agnouit. Vbi ille vidit literas Vriæ, expauit, dominumq; obsecrabat, nè se cogeret literas interpretari: esse sibi vitæ apertum discrimen, vbi apud regem comperiretur se literas comiti recitâsse. Pepercit precanti, & animo magis ac magis efferatus, reperit

rit alium, qui literas interpretaretur: Infremuit, vbi audiuit, & tamen nihil dicens, iram, vt potuit, compressit: Stratis equis, redibat in palatium, per media disponens, qui abitu eius tuerentur: & nudato gladio ludibundus ibat per palatiũ: Indè regij triclinij fores appellãs intromittitur: Ibì quoq; ludens gladiũ versabat. Increpitus à rege, quid sibi vellet ensem in conspectu suo vibrare, non esse locum, neq; tempus digladiandi. Respondet ille: Et locus & tempus ensem poscunt. Hoc dicens, regem confodit, vnoq; exanimat ictu. Dum stupent qui aderant, ille dispositis per media custodibus, gladiũ versans, eques abibat. Hic erat lachrymabilis exitus regis Philippi, viri mansuetissimi, & qui in diuina religione non segnis haberetur: Apud summum tamen põtificem paterna illi & fraterna durities oberant. Hic erat annus octauus post mille ducentos, anteà monstratus religioso viro in Raceburgo, quòd finem esset tumultibus ille annus daturus. Doluerunt inconsolabiliter omnes, qui regi illi adhæsêre: Planxerunt, qui virtutem propiùs nouerunt: Sed volat irreparabile, quod præterierat. Waldemarus Bremensis electus, qui multùm sperauerat in Philippo, nunc magna parte spe concidit.

CAPVT XXIX.

R*Ex Otto iam aduenisse tempus ratus, quo de inimicis se vindicaret, prohibitus est à principibus, præsertim archiepiscopo Magdeburgensi & Bernhardo duce Saxoniæ, rectè rem coniectantibus: meliùs modestia, quàm vi, rem prosperandam: Nam si violentus institeris, inquiunt, alium surrogabunt æmulum: Sin mansuetè ages, vnus in te omnium aderit consensus. Sequitur rex iusta pacis consilia, & in Halberstadio indixit regni conuentum, omnibus principibus euocatis, vt de com-*

communi principe & generali pace ageretur. Conuenêre frequentes de Saxonia, Thuringia, Misna, vtriusq; ordinis principes, & renouata electione, eundem Ottonem declarauêre. Aderat electus Herbipolensis Otto, questus iniuriã, & damna ecclesiæ suæ infinita, per Henricum & Philippum fratres, pro qua etiam causa cæsus sit præcessor eius Conradus: nisi incolumitati consuleretur ecclesiæ suæ, non se posse quicq̃ in regno videre immutatum. Multa vltrò citroq; dicta fuére. Cùm non ex sententia sua illi responderetur, exiens abijsse videbatur: Sed ab amico reuocatus, electioni consensit. Cumq; rex etiam superioris Alemanniæ principes expectaret ad consensum, indixit conuentum aliũ in Francfordiã: Ibi paruêre omnes Sueuiæ, Bauariæ, Frãciæ principes, vnanimi voto regem approbantes. Aderat filia regis Philippi vnica, lachrymosè questa necem immeritã patris in sua domo, ab eo, quem dignitate auxisset: Mouit omnes lachrymans puella: nam & causa, & persona casi, & cæsoris, simul rei indignitas, commiserationem cunctis extorsit. Fuêre qui lachrymas nõ tenuêre. Motus rex, proscriptione publica damnauit iniquum homicidam: qui non longè pòst ab Henrico Caladino, & Vlfonis filio, quem ille quoq; ceciderat, obtrũcatus est ad Danubium, desectumq; caput in profluente proiecére. Rex puellam in protectionem accepit: & annitentibus cunctis qui aderant, etiam regi desponderi cœpit. Impedimentum erat sanguinis: sed illud apostolica dispensatione tolli poterat. Trecentas quinquaginta arces cum prædijs suis in dotem afferre dicebatur. Ibi quoq; oblata sunt regi Imperialia insignia, quæ ab Henrico Imperatore ad fratrem facilè peruenerint. Orta est noua lux per Germaniã. Erubuére quibus ludibrio quãdoq; fuit res Ottonis: qui

qui etiam interposito pignore, nunquàm regnaturũ, affirmarent: in quibus erat Franciæ rex, qui, cùm Otto ex Pictauia Franciæ duceretur electus, fertur irrisisse transeuntem: Si enim ille aliquandò rex, inquit, futurus est, accepto nunc ab illo gradario suo, tres illi ciuitates, cùm ad regnum quietus peruenerit, in Francia dabo: Parisium, Stampes, Aurelianum. Qui cùm sermo tum ad Ottonem perferretur, facilè ille misit, quem tenuit sonipedem optimum, in eam conditionem: paruum munus regi ab rege futuro: sed vt illius superbiam aliquandò retunderet, hoc pignus deposuit. Anno deindè proximo contendit rex in Aldenburg, alio nomine dixêre Plisnam, vbi ingens tum erat Imperij patrimoniũ. Nam Imperator Fridericus quingentis argenti marchis à comite Rabadone, cum arcibus Lisnæ & Coldis, comparauit ditionem. Aderant Misnenses & Citznenses, Poloni atq; Bohemi, & Vngari: Ibiq; multis finitis disceptando negocijs, & pace iurata, quæ omnibus curis renouata est, rex Brunswicum contendit: vbì sacram Pentecostes solennitatem peregit, ad quam solos familiares voluit amicos conuenire. Aderant archiepiscopus Magdeburgensis, electus Halberstadensis, Hildesemensis, Hauelbergensis episcopi, Corbeiensis, Fuldensis, abbates. Aderat quoq; totus festiuus dux Bernhardus, Lantgrauius, Palatinus Rheni, Misnensis, & de Landesberge marchiones, Wilhelmus dux Luneburgensis: is erat regis germanus, & marchio Brandenburgensis: Comitum non erat numerus: Militum etiam maior multitudo: quibus omnibus honestißimè & abundantißimè de impensa regia est ministratum. In sancta verò die, cùm archiepiscopus Magdeburgensis Misnensem marchionem excommunicatum abire iuberet, nec placari

posset

possèt vt adesse pateretur, exiuit cum eo rex, nè verecundia tangeretur. Postera die re composita per regem, vnà ad diuinum officium proficiscuntur. Cùm conuiuio pro regia magnificentia excepti lætiores essent, fenestra prospiciens dux Bernhardus, vidit leonem fusilē, quem Henricus dux pater, honori suo & memoriæ collocâsset: comiter leonem appellans, ait: Quòusq; vertis hiatum in Orientem? desine, iam habes quod voluisti: conuertere nunc in aliam mundi plagam. His verbis omnium auxit alacritatem, solutique sunt in risum vniuersi.

CAPVT XXX.

PRoficiscitur indè rex Otto in Goslariam, vbì rebus ex sententia cōstitutis, peruenit ad cœnobium Walkenrode, vbì à quinquagintaduobus abbatibus est exceptus, consalutatus, & in fraternitatem, quod magni ille fecit, receptus: & ab illis solenniter per dies aliquot procurantur de more commeatus. Herbipolim veniens, vbì conuentum indixit, cum hymnis & laudibus excipitur concinente choro, Aduenisti desiderabilis. Aderant apostolici legati: Hugo Ostiensis, Leo Sabinensis, cardinales episcopi, cum magna prælatorum, principum & nobilium frequentia. Sifridus Moguntinus, Theodericus Coloniensis, Iohannes Treuerensis, Euerhardus Saltzburgensis archiepiscopi: Henricus Argentinus, Sifridus Augustensis, Constantiensis quoquè, Otto Frisingensis, Manegoldus Patauiensis, Henricus Ratisponensis, Ludolphus Basileensis, Heribertus Hildesemensis, Iso Verdensis, Halberstadensis, Hauelbergensis episcopi: Cono Elewangensis, Fuldensis, Hersfeldensis, Corbeiensis, Prunnensis, Herbipolensis, abbates: Odoacer rex Bohemiæ, marchio Morauiæ, Lupoldus Austriæ, Bernhar-

dus Saxoniæ, Ludouicus Bauariæ, Bertoldus de Saringia, Lotharingiæ, Brabantiæq́ duces, marchio Misnensis, de Landesberge Conradus, de Brandenburgo Adelbertus, & alij quāplures. Rex solis, quos diximus, prælatis & principibus in consilium euocatis, ità proloquitur: Arbiter cæli Deus, qui etiam suscitat de puluere egenum, vt cum principibus sedeat, & solium regni teneat, quiq́ olìm inter fratres contemptum Dauid ad regnum prouexit, is per solitam sibi clementiam non respuens nostram humilitatem, quem reprobauerunt ædificantes lapidem, ille constituit in caput anguli: Nunc ergò diuinæ parentes iussioni, non refragamur, vestrum præsertìm cernentes in nostra assumptione consensum. Tales nos propitio Deo geremus, vt neminē in hoc cōuentu suæ vocis pœniteat: Nuptias inire suademur à multis: In conspectu nostro est omnis regni nobilitas, de illustrissimis domibus vel vnā inueniamus regio dignā thalamo: Multorum audimus inclinationem principū, qui Philippi quondā ducis Sueuiæ filiā in commune bonū nobis putârūt consociandam: Sed obstat prohibitus consanguinitatis gradus: cui si apostolico munere consulatur, nihil est quod nos detrectemus. Cæterùm rem omnem in communem omnium vestrûm deliberationem reijcimus, consilio vestro nō defuturi: hoc enunciantes, si sex annorum millibus nobis vita, quæ perangusta est, donaretur, nollemus inire consortiū thalami cū detrimēto perpetuæ salutis: quid enim habet omnis mundus, quod animæ suæ quisq́ præponat? Nec mouemur super dote, quæ quoniam sit amplissima, inter quatuor Philippi filias distribuatur: Nos in re toti ex vestro pendemus consilio: nihil nisì quod communis prosperitas, & vestri iudicij indubitata grauitas denunciauerit, nobis est faciendum.

CAPVT XXXI.

ILli abiêre cõsulturi. Cumq́; frater eius Palatinus ipse quoq; in cõcilium abire iam vellet: Sede, inquit rex, nobiscum germane frater, nè cuiusquam liberam in concilio vocem frons tua discutiat. Deliberati rediêre: Lupoldum Austriæ ducem facundißimum principem verbo responsionis onerantes, qui his verbis sententiam omnem omnium explicuit: Hic, inquiens, cœtus prælatorum ac principũ, optime ac illustrißime rex, gratias habet modestiæ tuæ, quòd rem tantam in arbitrium eorum conieceris, meq́; omnium verbis iußêre vt edicerem: Rem esse nõ magni consilij, quæ luce clarißima cõmuni totius Germaniæ paci sit consultura: nec enim solius tuî nunc agitur causa, sed communis omnium nostrûm salus & prosperitas eò inclinat: Si renitereris, oratũ venirẽt principes, vt affectũ in se tuũ inclinarent: Nũc quoniã in medio hæret sentẽtia, ex eorũ quos euocâsti cõsilio ꝓcessura, nemo in hoc cõuentu discrepat: omniũ eò ꝓpendet inclinatio, vt felicißimas, quod cõfidimus, nuptias, & nobilißimæ puellæ tibi torum cõsocies. Quod ad prohibitionẽ sanguinis pertinet, assunt apostolici legati cũ eius rei plena facultate: qui suum in ea re ministeriũ non detrectant, quãdò publica salus, & omnium consensus hoc deposcit coniugiũ: quod tibi omnes qui assunt, quiq́; absunt, longũ, faustum, felix imprecantur. Vbi rex nõ ingratus acqeuit, iussa est vocari puella: Vbi venit, à principibus ex latere regis inclinans, & sic suscepta collocatur. Rex anulo subarrauit cõsidentẽ, & excepit in osculo pacis: Indè in medium cardinalium ambo excipiũtur. Tum assurgens rex: Eccè, inquit, quod petistis, reginam habetis: vos quisq; de suo ministerio cogitate: nostrum fuerit, communi omnium inuigilare saluti. So-

luto conuentu, puellam iußit cum germana honorificè Brunſwicum deduci: ipſe rex terrarum negocijs & regni curis intentus, cogitabat iam de profectione in Italiam, deq; Imperij corona ſuſcipienda cum principibus agere incepit. Conuentu in eam rem in Auguſtam indicto, prælati & principes ex vniuerſo regno ordinantur, qui euntem in Italiam regem comitentur. Erant autem hi: Treuerenſis, Magdeburgenſis archiepiſcopi: Herbipolenſis, Spirenſis, qui & regni cancellarius, Argentinus, Wormatienſis, Baſileenſis, Conſtantienſis, Patauienſis, Curienſis, Auguſtenſis, Eiſtatenſis, Pragenſis, Olmucenſis epiſcopi: De Augia, de ſancto Gallo, de Kempten, de Wiſſenburgo, de Seltza, de Prunna, de Ebſterna abbates, Principes hi fuêre: Bauariæ, Lotharingiæ, Saringiæ, Carinthiæ, Morauiæ, duces: marchiones, & comites plurimi. Cæterùm qui remansêre, tranſeuntium ſumptibus cooperabantur. Circa aſſumptionem Virginis alpium iuga tanto ſeptus agmine rex tranſmiſit: Per Inſprugge Brixiam attigêre: Deindè Atheſis fluuij deuexa tranſeuntes, Tridentum peruenêre. Ad Cluſam Veronenſium arx erat, quam magna manus militum inſedit Veronenſibus infeſta. Regi autem tranſitũ fecêre incolumem, qui arcem tenebant, ſe ac ſua offerentes. Veronenſes tamen ab impugnatione non ceſſauêre, quanuìs rex pacem illis denunciaret. Qua ex re exaſperato rege, multis illi millibus aureorum regi datis, in gratiam eius rediêrunt. Procedens autem cum expedito agmine, à Cremonenſibus, & Mantuanis obuijs excipitur cum honore. Tranſito Pado, Parmenſes, & Pontremolenſes honore certabant in ſuſcipiendo rege: Nec defuêre Mediolanenſes, Ianuenſes, Lucenſes, qui in viam occurrentes, ſuarum vrbium claues & magna pertulêre donaria,

naria, regijs agminibus in solatia sumptuum. Nec minor erat Hetruriæ cura regem in suis vrbibus honoranter excipere. Ad Viterbium vsq; procedens, obuium habuit summum ab Vrbe pontificem per millia Italica viginti: Ibì complexus & osculatus, inuicemq; principes orbis gratulati sunt, quòd mutuos mererentur amplexus & colloquia miscere.

CAPVT XXXII.

IAm October appetebat mensis, priusquàm rex ipse Romam contingeret, adoraturus ad limina sanctorũ apostolorum, vt Imperatoriam quoq; coronam acciperet. Habuit aũt in comitatu sex millia loricarũ, exceptis balistarijs, quæ leuis fertur armatura, & eorum numero præterito, qui non ad pugnandum, sed illustrandũ tanti regis exercitum affuêre ex prælatis: qui etsi ipsi minimè ad militiam scriberentur, duxêre tamen familiam non paruam, quæ militantibus insereretur. Cũq; immineret dies coronationis, tantus est factus populi concursus, vt pressura grãdis & interitũ multis, & impedimenta rerũ faceret agendarum. Rex huic cõsulturus negocio, spargi numismata iubet in diuersum, vt à pressura distraherẽtur: & vix etiã ità lanceis & fustibus iter tenere poterãt in ædẽ diui Petri, qui coronationi intereßent. Igitur in Dominica qua concinit ecclesia, Da pacẽ Domine, Imperator factus Otto consecratur, & Imperij diademate coronatur, cũctis vel mẽte cõcinentibus, Fiat pax in virtute tua. Expleto magnificè officio, Papa vocat Imperatorẽ ad conuiuiũ: Sed maiori instãtia vrget Imperator, vt secũ ducat ad epulas pontificẽ. Cùm ergò inscendenda essent iumenta, Imperator non immemor apostolicæ reuerentiæ, strepam apprehendit, & isto animo perdurans, cum illo proficiscitur per vrbem in locum conuiuij ad Lateranũ: vbì simul in vnum diuiti & pauperi parata

ab Imperatore summa cura manebat refectio. Waldemarus interim Bremensis post exitum Philippi, iā pauper & exul, aures summi pontificis pulsare non destitit, misericordiam implorans. Sed quoniam multiplex erat cōtumacia, nihil potuit amplius impetrare, nisi vt extra Bremensem ecclesiam in pontificalibus diuinum perageret officium. Obstitit quoq; illi Ottonis Imperatoris cum Danorum rege Waldemaro adhuc perdurans intelligentia, propter affinitatem, quam frater Imperatoris Wilhelmus cum rege inibat.

CAPVT XXXIII.

OTto iam Imperator factus, priusquàm Roma abiret, ab Rom. exasperatus, se vertit in illos, intùs & foris oppugnans. Hucusq; aūt inter Rom. pontificem & Imperatorem integra durabat affectio. Non satis aūt constat, quibus ex causis orta simultas, Imperatorem cōmouit in Romanos, & perindè pontificē, nisi quòd promptum est cōijcere, iam ciues Rom. ipsa iamdudùm vera Romanitate vanescente, ex omni colluuie gentium nouum populū, quod Itali quoq; scriptores testantur, pacis hostē, quietis impatientem, nouitatis aliquid ab Imperatore, quod ille dare nollet, poposcisse: vndè orta simultas illos prælio consumpserit. Ad pontificē autèm illa poterat subesse causa, quòd Imperator per Italiam antiqua Imperij iura reposceret, quorū iam quædā trāsissent ad ecclesiā. Vendicabat quoq; ille Mathildis potētis per Italiam fœminæ locupletem hæreditatē, quā illa legâsse diceretur ecclesiæ: Imperatore reclamāte, ꝙ duplici iure ad eum pertineret: Nā legitimus hæres videbatur amitæ suæ, quæ nata fuit, vt ostēdimus, ex marchionibus Saxoniæ: & illo etiam iure non extante, vacantis feudi redibat ad Imperium directū dominiū. Abiens vrbe Imperator,

tor, prædia quæ Romanæ dicerētur ecclesiæ, inuasit Montē Faliscū, & vrbes conterminas. Papa missis nuncijs admonuit, vt sibi tēperaret: memor esset longæui in personam eius fauoris ab ecclesia, & quod nouissimè paternā benedictionē præsens accepisset. Valuit amplius apud Imperatorem indignatio, quàm vlla cōmonitio. Ex Tuscia aūt iam diù fatigata, vertit agmina in Apuliam: quam Fridericus Henrici Imperatoris filius, sub ecclesiæ manens protectione, iure hæreditatis de materno sanguine tenebat, cùm sibi ecclesia dominium directū asscriberet. Ergò quod Imperator magis magisq; incrudescens, ab iniurijs ecclesiæ nil tēperaret, Papa illū anathematis mucrone percussit. Interim Gerhardus Osnaburgensis episcopus Rom. pōtificis translatione, in archiepiscopū Bremensem confirmatur: Sed dux Bernhardus pro Waldemaro faciēs, ipsum reduxit Bremam: Cui ciuitas intantùm fauit, vt pro ipso interdictū ecclesiasticū diù sustineret. Sed per idē tempus idē dux Bernhardus de Hadeleria reuersus, finē viuendi fecit, filiū Albertum natù minorem in ducatu, Henricū seniorem in comitatu de Berneborg & Anehold, habuit successores. Henricus autem Palatinus, Leonis filius, Henricum morientem filium præmisit, & sine hærede remansit. Luctantur interìm de Bremensi diœcesi Gerhardus & Waldemarus. Henricus Palatinus pro Waldemaro arcem Valkenberg, & Gerhardus Sluttere in aduersos extruxerunt. Quarè autem Bremenses inhæserint Waldemaro, vide in Metropoli.

CAPVT XXXIIII.

ANnus erat duodecimus post mille ducentos, cùm Innocentius Papa, qui iā operas omnes in studio quod verterat in Ottonē, videbatur amisisse, intantum

cœpit odisse hominem, quantum antè dilexit: & cohortatur principes electores, vt quoniã ipse excommunicatũ pridèm, & deindè depositũ Imperio Ottonem abiecerit, alium sibi principẽ deligant ad Imperiũ, obijciens illis Fridericũ adolescentem annorum XX. Siciliæ regem, Henrici Imperatoris filiũ, Friderici I. nepotem. Interìm Otto nuptijs Brunswico celebratis, breui pòst nouã nuptam amisit morte subtractam. Fridericus aũt instinctu pontificis rex Romanorum electus, regem Bohemiæ in societatem belli in Ottonem assumpsit, & duxit in hostem, Brunswico illum pulsurus: Sed illos audiuit apparatus Ottonis: vt Quedelẽborg veniẽs, indè iter vertens retrò abiret. Priusq̃ tamẽ ad hoc perueniretur, Otto q̃ sciret auersum sibi pontificis animum, & perindè principes per excommunicationis suæ nexum congressu suo abstinere, nec ignoraret Friderici motus ex Italia, omnibus itineribus eius exploratis, apud Constantiã illi obiecit copias: Sed ferocior erat Fridericus ad transitũ, q̃ ad interuertendũ Otto. Cùm primùm peruenisset inuito Ottone in Germaniã, terram patrum suorũ, hostem statuit in loco suæ mãsionis oppugnare: sed iter vertit ex causa quã diximus. Interìm Frãciæ rex Philippus, cùm sciret Ottonẽ malè sibi affectũ propter ꝓpinquitatẽ sanguinis ad Angliæ reges, q̃bus iamdudũ bellũ erat cum Francis ex possessione Normanniæ, quã vterq; sibi rex vendicabat: Is igitur rex misso Moguntiã filio Ludouico, persuasit Friderico, vt in Valentianum oppidum situm ad Mosam, sibi pro ineundo fœdere occurrerent. Quod vbi factum est, ingens bellum exarsit in Ottonem: Iam enim Philippus Franciæ rex infestus Fernãdo Flandriæ comiti filio regis Portugaliæ, in Flandriam ducit. Is comes se regi Angliæ submittit. Rex Angliæ Ottonem Imperatorem

ad

ad arma vocat: Erat enim Aquisgrani Otto. Paratur bellum omnium maximum, cùm reges duo, Ro. & Angliæ, in Francum concitarentur, Friderico adhuc ad omnia quieto: Expectabat enim exitum prælij, quod parabatur vtrinquè. Igitur cùm rex Franciæ iam Flandriam peruastâsset, Otto Imperator, quòd esset sorore Iohannis Angliæ regis genitus, venit cum expeditis copijs in eam regionem. Rex Franciæ tanta mole bellum agebat, vt omnem iuuentutis in regno suo florem duceret in agmine: Tornacũ Franci petunt, audito tanto duorum regum in se apparatu, quòd eam vrbẽ Flandrenses pridèm occupâssent: sed facilè rex tantis copijs recuperauit. Dum autem ibi Franci multa moliuntur, Imperator multo suo comitatu Flãdrensibus propinquat. Quod vbì Francis nunciatur, parant se prælio. Sed cùm essent angustiora itinera, procedere in hostes rex noluit: Verũ prudenti vsus consilio, retrocessit in patentiores campos, tribus indè millibus, ad pontem (vt vocant) Bouinum. Sequutus cum agmine instructo aderat Imperator: Iam in alterno conspectu agmina erant hostilia: explicuit vterque copias suas ad pugnam.

CAPVT XXXV.

REx Franciæ conuersus ad suos, ait: Otto contumax ecclesiæ, iram Dei supra se meritò contremiscit: nos, etsi peccatores, ecclesiæ tamen paremus: Quocircà auxilium eius ab alto benè sperantes præstolamur: in cuius nomine prodeat diui Dionysij felix signũ. Ab altera autem parte Romanæ fulserũt aquilæ, volant per nubila signorum dracones. Ità autem itineris ratio cõparabatur, vt Otto in aduersum staret solem, cùm rex à tergo illum pateretur, & ipsa iam meridie acriùs vrebat. Sinistro autem regis ac dextro Flandrensium cor-

nu prima pugnabat acies. Flandrensium comes memor,ꝙ in sua, proq; sua ditione tam magnũ prælium iniretur, vt fortem decebat, fortia facta suis præferebat. Sed dum audẽtiùs q̃ prudẽtiùs pugnat, capitur: Miscentur pugiles: equites incurrunt equitibus: Acris pugna tribus horis perdurauit: Cadunt, procurrũt victi victoré sque. Germani qui cum Imperatore venerant, regiam aciem validè perurgebant: Peruenerant aliquãdò perfringentes aciem, tam de propinquo pugnantes, vt regem Franciæ equo deturbarent. Signifer inclinabat lilia, vt auxilia vocaret. Imperator vicißim à Gallis nõ segni pugna impetitur. Inuentus est qui approperans frena iumenti eius arriperet: sed facilè ille cum suo detrimento repellitur. Excepit vulnus in caput sonipes Imperatoris: vndè factũ est, vt inuitum auerteret acie: Sed nouo rursùs impositus iumento, redibat ad pugnam. Tanta autem erat pugnantiũ densitas, vt minimè in aciem reciperetur. Percrebuit fama de Imperatoris fuga: Eam Galli excitârunt, & clamoribus vulgârunt. Perurgebat vtrinquè acris pugna: Caduntur, capiuntur, fugiunt. Comes Boloniensis inter nouißimos ex acie Imperatoris substitit, donèc & ille caperetur: Gallis tandèm cedit victoria. Hic erat exitus grauißimæ pugnæ, quam Galli multis celebrant carminibus, gloriã suæ gentis efferentes. Ottoni hoc contigisse infortunatum bellũ quis nõ videt ob contumaciam in Rom. ecclesiam? Comes Flandriæ tum captus, XII. continuos annos egit in carcere, cùm interìm Iohanna coniunx prudentißimè Flandriam administrauit: effecitque postremùm, vt maritum post multa eductum vinculis reciperet in terram. Otto autem Imperator in Saxoniam reuersus, sibi sæpè indignatus, quòd consilium sumpserit oppugnandæ Rom. ecclesiæ. Fridericus

ricus autem contra eum magis ac magis inualuit: Nam Triueltz & Landeskrone, quæ vsque in eum diem pro Ottone senserant, vi cepit, anno XV. post. M CC. à nato Christo.

CAPVT XXXVI.

QVo tempore rex Daniæ Waldemarus multis nauibus per Albim transiens in Stadium, quod pridem Waldemarus episcopus occupauit, cogitabat opprimere: Sed prohibebat Palatinus Ottonis frater, ità vt tum infecto negocio rex frustratus redire cogeretur. Imperator autem cum fratre, & Ottone marchione de Brandenburgo, & Waldemaro episcopo obsedit Hamburgum. Ciues cùm regi Danorum parérent, magis tamen afficerentur Adolpho iuniori comiti, facilè cesserũt tantis viribus. Sequenti tamen anno seruabat rex Daniæ tempora, cùm Albis glacie indurata esset: Qua occasione traiectis per glaciem copijs, ad Stadium peruenit oppugnandum, vt extruderet Waldemarũ episcopum regni sui insidiatorẽ: Sed cùm gelu laxato, glacies quoquè cœpit flaccescere, timens rex nè regressu intercluso fame laboraret in hostica terra, reduxit exercitum: & omnes vires in recuperandum oppidum Hamburgum conuertit, quod priori anno Saxones occupárũt. Iam in id roboris primùm coaluerat, vt regem, quod anteà non potuit, sustineret oppugnantẽ: fame curabat perurgere, cũ rex subtùs ad Albim erigeret præsidiũ. Extat locus in parochia diui Nicolai, (Vrbẽ nouã vocãt) in quo tum arcẽ à rege firmatã crediderim. Angustũ enim oppidum, pter diui Petri parochiã, tũ aut parũ, aut nihil inclusit: nã reliquæ partes illi posteà accessêre. Supra verò oppidũ ad partẽ oriẽtis Albertus Nordalbingiæ comes, quẽ rex fecit Adolpho III. succedere, (comes is erat de Orlemũ-

de, tertij Adolphi vterinus frater) & ipse fortaliciũ erexit, probibendis inuectionibus rerũ necessariarũ. Afflicti autem fame, & cùm non cernerent qui eximeret eos calamitate, pacti libertatem, regi se dederũt. Interìm Stedingi, qui hactenùs Waldemarum episcopum defensitauerant, Gerhardo se archiepiscopo coniunxerunt, & Bremenses cum Waldemaro impugnârunt: Contra quorum impetus Bremenses Henricum Palatinum Ottonis fratrẽ inuitant. Idem quoquè Gerhardus, vt Waldemarum episcopũ excluderet, adiutus ab Alberto memorato comite, arcem & præsidium ad Zwingam fluuium erigit: Sed Henricus Palatinus pro Waldemaro & Bremensibus sentiens deiecit. Proximo tamen anno ipsi Bremenses iam malorum pertæsi, iuncti Stedingis, Gerhardum archiepiscopum suum introducunt, exclusò Waldemaro. Imperator autem Otto cum fratre Henrico, Bremensem parochiam ferro & igne inuadunt, cùm Waldemarum, cui studerent, cernerent excludi.

CAPVT XXXVII.

ALbertus comes Nordalbingiæ nauigat in Liuoniam, pugnaturus aduersùs infideles, quæ tum peregrinatio per singulos annos renouata, multum fructum afferebat in conuersionem gentium: quæ pro duritia nationis, non nisì armis potuit ad iustitiam flecti, procurante Alberto Liuoniensi episcopo: qui per annos triginta, continuata nauigatione, peregrinos portat atque reportat, duces, comites, pontifices, prælatos, milites, militares, equites, peditésque, ciues, mercatores, qui zelo deuotionis accensi, fatigari non poterãt, quandiù superesset quod ageretur. Sed interìm Otto Imperator cùm magnis diù laboribus per annos penè viginti in regno & Imperio laborâsset, nihil adeò sensit infortunatum,

tunatum, quàm ecclesiæ rebellionem: Vndè factum est, vt nunquàm posteà felix successibus esset. Cùm autem morbo laboraret, qui vitam illi abstulit, nimiùm facti pœnitens, & ineffabili contritione compunctus, in arce Hartesburg mansitabat: A Sifrido Hildesemensi episcopo absolutus, in pace quieuit, quam absolutionem Honorius Papa ratificauit. Tanta autem fuisse fertur morituri pœnitudo, vt coquinarijs suis præciperet collum suum calcaneis premere, & vilißimam Dei creaturam omninò supplantare: Optima autem spes salutis in tantâ contritione. Quo tempore ministeriales ecclesiæ Bremēsis, arcem Vordia, quam erexêre duces Saxoniæ, occupauerunt, per occasionem, quam diximus in Metropoli. Sequenti statìm anno Fridericus rex conuentu habito apud Goslariam, principes cōuocauit: vbì Henricus Palatinus, Ottonis frater, insignia Imperij principibus exhibuit: Et indè apud Francfordiam, Gerhardus Bremensis archiepiscopus, quem pro ciuitate Bremensi in causam traxit idem Henricus Palatinus, ibì diem suum obijt, substituto in eius locum Gerhardo Padeburnensi præposito, Bernhardi de Lippia, primùm comitis, pòst abbatis, demùm episcopi, filio. Quo etiam tempore rex Daniæ Reualiam in Estonia Liuoniæ prouincia occupatam extruxit, & ad Christianismum redegit: ex quo tempore semper permansit sub ecclesiastica ditione metropolitani Lundensis, quanuìs temporale dominium peruenerit ad fratres ordinis Teutonicorum in eadem prouincia.

CAPVT XXXVIII.

FRidericus eius nominis II. iamdudùm viuente Ottone Rom. rex electus, ab Honorio Romæ coronatur Imperator, Henrici filius, Friderici I. Imperatorum

rum nepos, anno Christi vicesimo post mille ducentos. Sed quod contigerat ecclesiæ in Ottone, idem sensit in Friderico: Nam post acceptam à Papa benedictionem, vterq; verso in ecclesiam dorso, in eius detrimentũ multa patrabat. Ferunt tum temporis concessisse è vita Constantiam eius matrem, fœminam & annis & prudentia maturam, quæ filium diù vitijs pro sua reuerentia cohibuit: Quæ vbì abscessit, continuò liberiores sumpsit habenas, frenatamq; aliquandiù nequitiam passus est vulgari: Nam summo pontifici primùm renisus, multa fecit quæ non decebant: Monitus non destitit: Excommunicatione pulsatus contempsit, exarsitq; magìs in malitia. Comminatus est pontifex in eum deteriora: Irrisit primùm. Exindè pontifex exoluit vinculo religionis omnes illi sacramento deuinctos: sed insanabilis permanens, etiam Imperio deponitur: Sed neque hoc magni fecit. Nam filium suum Henricum decennem puerum, nè ab Germanis abijceretur, regem Germaniæ declarauit Francfordiæ: idq; ratum habuêre principes electores. Sunt huius rei exempla plurima. Nam hoc ante illum fecit Fridericus I. de Henrico filio post se imperante: Fecit idem Henricus IIII. primùm de Conrado filio, indè vbì iste displicuit, deficiens à paterna improbitate, Henricum V. alium filium regem declarauit: qui etiam viuentem patrem depulit Imperio. Hoc exemplum ætate nostra sequutus Fridericus III. in Maximiliano filio, qui nunc regnat, magìs, vt ferunt, fieri passus est à principibus electoribus, quàm faceret. Erat tum annus XXIII. post mille ducẽtos à Christo nato, cùm Waldemarus rex in Dania sua ruri pernoctans, casum pertulit miserabilem: nam quòd castra tum sub diuo teneret, non appáret ex quiete tẽporum suorũ in regno: fortè tunc venatio-

nibus

nibus apricabat, rustica domo pernoctans. Id obseruans Henricus Zwerinensis comes, homo Saxonici generis, audax facinus, & omni seculo memorabile, est aggressus. Erat idem Henricus extra regis gratiam ex causa quam suprà memorauimus, quòd Iohannem Gantz arce sua Grabow exegisset, profugientem in regnum: Eaq; ratione precepto regis Albertus de Orlemūde comes, Henricum memoratum etiam quibusdam sui iuris arcibus exuisset, iamq; publica interposita fide idem Henricus ad placandum regem venisset in Daniam: Cúmque illi duras reconciliationis suæ conditiones, quas subire non poterat, obtendisset, obseruabat tempora, quibus in venatione omnes regij stipatores iam dilapsi, regem in tentorio cum vno vel altero reliquissent, noctù ingressus Henricus cum fidißimis, regem vinxit cum suis, & obturans ora captorum, perducit in nauim, quam nō longinquam habebat apparatam: ità regem noctù eremigans, nemine sentiente, captum perducit in Saxoniam, & in Dannenberge graui custodiæ mancipabat. Tentatum idem aliquandò de Friderico I. Imperatore, ad amnem cum solo famulo diuersante: Vndè emergens quidam qui obseruabat, coriaria, sed stricta veste, Imperatorem medium implicuit, conatus pertrahere in amnem vt abriperet, peregißétque, nisi gladio ministri abacto latrone, Imperator se explicuisset, illo per amnem ad suos natando reuertente. Sed hæc aliâs. Cùm ergò Henricus rex, Imperatoris Friderici II. filius, sensisset captum Daniæ regem in Saxonia prouincia ditionis suæ detineri, gratiam aliquandò eius initurus, curiam indixit in Bardewico, dudùm euerso per Henricum Leonem oppido, sed nunc paulùm respirante. Aderat eidem Henrico Engel-

bertus

bertus Coloniensis archiepiscopus, multa molitus in relaxationem vincti regis, nihil profecit. Permansit autem duobus annis in carcere, donèc XLV. marcharum argenti millibus se redimeret, exceptis denarijs & muneribus, quæ in eam rem medio tempore impendit amicis, sicq; vincula exiuit, quæ duos per annos à comite tenuit.

CAPVT XXXIX.

FAm benè gerendarum rerum occasionem obseruans Adolphus iunior comes de Scowenborg, auxiliante patre & Gerhardo Bremensi archiepiscopo, Henrico de Zwerino, & Henrico de Werle comitibus, dum rex captus teneretur, expergiscentibus etiam Holsatis, qui iuniorem comitem latentes in palustribus Wilstriæ induxerunt trans Albim, vocat auxilia, terrámque occupat patrum suorum Transalbinam. Albertus de Orlemunde comes, qui hactenùs à rege terræ præfectus omnia gubernabat, cùm nullas à capto interìm rege suppetitas haberet, obuiàm tamen profectus venientibus, collatis prælio manibus, ab Henrico Zwerinensi comite capitur, & cum rege Danorum auunculo suo vinculis mancipatur: Rege tamen, vt diximus, suo ære redempto, manebat ille in carcere ex eo die in annos duos. Quo tempore Fridericus Imperator, mortua prima coniuge, filiam duxit Iohannis regis Hierosolymitani: vndè reges omnes Siciliæ, vendicant eandem sibi inscriptionem: nam ille pro dote suscepit titulum inanem eiusdem regni Hierosolymitani. Anno deindè proximo, qui fuit sextus & vicesimus, rex Daniæ Waldemarus, cùm multùm doleret per tempora captiuitatis suæ iterùm amissam Nordalbingiam, captúmque Albertum cognatum suum de Orlemunde comitem, expeditio-

peditionem fecit in Holſatiam, ad eam, ſi fieri poſſet, recuperandam. Auxilio illi fuit Otto princeps Luneburgenſis, ꝟvilhelmi, qui erat Leonis filius, natus ſorore ꝟvaldemari regis Helena. Sed non prævaluit tam ſubitò recuperare, quod tanta iam virtute comes Adolphus cum Holſatis tenuerunt. Hîc prudens lector attendat vulgarem omnium ſuper hac re ſcribentium errorem, quos nominis fallit ſimilitudo: Tradunt, Adolphum tertium, quem cæſus apud Demyn pater paruulum reliquit, quémque primùm Henricus Leo Holſatia exturbauit: deindè cùm per Imperatorem Fridericum eam recepiſſet, ſecundò ab Kanuto rege, & ꝟvaldemaro tum duce eius fratre eiectus ſit: eundem nunc tertiò Nordalbingiam recepiſſe, & indè nauigâſſe in Liuoniam, & reuerſum, ordinem diui Franciſci ſuſcepiſſe. Sed ratio temporum non ſinit, vt vnum hunc extitiſſe credamus. Nam qui anno ſexageſimoquarto, cùm pater cæderetur, paruulus erat: iam eiectus à Kanuto rege ad minùs erat quadragenarius: hoc verò tempore recuperatæ Holſatiæ ſupra ſexageſimum ageret annum: Quomodò ergò potuit idem poſt triginta annos & ordinem Franciſci ſuſcipere nonagenarius & ſupra, ac in eo per annos XVI. & vltra viuere? Quis credat octuagenarium cum coniuge nauigâſſe in Liuoniam, & ibì depugnâſſe? Sed qui diligenter rem intuentur, inuenient filium eius patri extitiſſe æquiuocum: qui terram Nordalbingiam patre iuuante recuperârit, quémque adoleſcentulum mulier, quam dixi, nobilis à patre impetrârit: qui procedentibus annis, cùm in eam veniſſet ætatem, vt armis idoneus eſſet, ſumptis auxilijs quæ diximus, ſit vſus occaſione capti regis, & Holſatiam receperit, regíque occurrerit, hoc viceſimoſexto: & dein-

dè maiori apparatu, quod in Wandalia diximus, & nunc paucis ad sequentem annũ repetamus, regẽ ipsum superârit.

CAPVT XL.

HEnricus Palatinus comes, qui iam solus ex Henrici Leonis filijs supererat, sine prole mascula moritur, vicesimoseptimo post mille ducentos, & perindè Bremensis archiepiscopus comitatum Stadensem diù variè iactatum recuperauerit. Henricus Leo primus illum per arma vendicauit: Indè pulso illo in Angliam, Adolphus tertius Holsatiæ comes, illum deditũ ex Henrici custodibus per arma occupauit: vndè illum recepit Henricus Palatinus Leonis filius. Waldemarus quoquè Sleswiccensis episcopus, tunc electus Bremensis, aliquotiès accepit: sed in hunc vsque diem in manu Palatini permansit. Nam à diebus Luderi ducis, posteà imperantis, qui, vt diximus, capto Liemaro archiepiscopo in illius redemptionem accepit aduocatiam Bremensem: & deindè per potentiam Henrici Leonis accessit ducibus comitatus iste Stadensis: Vndè factum est, vt tres Henrici Leonis filij ità partirentur paternam ditionem, quòd Ottoni proueniret Brunswicum cum attinentijs, Wilhelmo Luneburgum cum terra sua, Henrico Stadium & Brema cum pertinentijs. Sed cùm sine virili prole Henricus decederet, pactus est ecclesiæ reddere sua iura: & ex pacto, quod idem præsente Imperatore Friderico II. cum Gerhardo fecerat archiepiscopo, idem nunc comitatus, Henrico moriente, ad ecclesiam redibat, vndè posteà non est auulsus. Quo etiam tempore, cùm Fridericus Imperator expeditionem in terram sanctam promulgari fecisset, multique se principes eidem peregrinationi accinxissent, inter alios

alios Ludouicus Thuringiæ Landgrauius, beatæ Elisabeth maritus, in portu nauigaturus moritur: & Imperator, quæ reliquit arma, & in auro argentóque iocalia, omnia iußit confiscari: Cùm interìm Henricus rex, Imperatoris filius, Brunswicum occupare contenderet, quòd eam precio comparâsse diceretur à seniore filia Henrici Palatini morientis. Ad eandem quoquè poßidendam iure contendebat dux Bauariæ, qui minorem eiusdem Henrici filiam teneret coniugem. Cúmque hæc principes molirentur, Otto princeps Luneburgensis, Wilhelmi filius, Leonis nepos, omnes præuenit: & ingressus vrbem, eam magnificè defendit: vt frustrarentur, qui vel armis, vel emptionis, vel succeßionis titulo conabantur occupare: Factúsque est primus vtriusque possessor ditionis, Brunswici & Luneburgi, post auum suum. Titulus autem ducatûs, qui vacabat à tempore destituti Leonis, per Fridericum II. illis reddebatur: quod statìm dicemus. Hic ergò Otto solus mascula stirpe remansit ex succeßione Leonis: Nam Otto Imperator, & Henricus Palatinus sine virili prole, vt diximus, deceßêre. Saxoniæ autẽ titulum tum Albertus habebat Bernhardi filius: quem quidem Albertum ducem Nordalbingi vocauerunt: vt, quoniam regi Danorum iam rebellare cœperunt, Lubicam atque Raceburgum illi consignârunt. Dominos autem Nordalbingiæ vocant annales eos, qui intra Albim & Daniam aliquid ditionis tenuerunt. Hi fuêre Adolphus iam eius nominis quartus, Henricus de Swarle, de Zwerino, & Raceburgo comites: Instabat enim bellum maximum, quod totis Danici regni viribus imminebat.

CAPVT XLI.

ANnus erat septimus & vicesimus post mille ducentos, cùm iã terror Danici nominis obsolesceret, minúsque timeri inciperet, antè victoriosus rex, postea quàm ab Henrico comite de Zwerino captus & redemptus esset, & iam semèl ex regno detonans, armis esset à Nordalbingis repressus: Cùm interìm ciues Lubicenses, iam se recogitantes pridèm Imperio per Fridericum I. coniunctos, per annos iam XXV. seruîsse Danis, viderémque Adolphum in Holsatia iugum eius reiecisse, & ipsi de sua libertate cœperunt intendere, mittentes ad Imperatorem iam Fridericum II. qui Imperiali culmini ostenderent, se non volentes esse per arma detractos Imperio, nunc ad eius subiectionem iterùm adspirare: si modò protectione Imperiali securi, tutiq; manerent. Nihil grauatus Imperator, ad vnionem Imperij illos recepit, eximens à iure violento, quod nolentes subiërant, armis illos præcipiens suam tueri libertatem: scribénsque vicinis præsidibus, vt pro Imperij honore, accederent eõrum auxilio. Quibus apud Imperatorem impetratis, mox obseruantes tempora; arcem quam Lubicæ tenuêre regij, ciues occupant, custodes præcipitant, & apertam regi rebellionem moliuntur. Rex euocato ex Transalbianis Ottone principe Brunswiccensi & Luneburgensi, ex sorore sibi nepote, ipse totius regni viribus in expeditionem venit: Mouit trans Eydoram in Holsatiam: nec segniores occurrerant archiepiscopus Bremensis Gerhardus, dux Saxoniæ Albertus, Adolphus de Scowenborg & Holsatia, Henricus de Zwerino comites, dominique Wandaliæ proximæ: quibus Lubicenses ciues omnia quæ possent, arma coniunxerant. In regijs autẽ agminibus erant Thietmarsi, qui comiti

comiti Adolpho clàm fidem fecerãt, pugna feruescente, se transituros ad eius signa. Ipso die Mariæ Magdalenæ acie concurrunt in Bornehouede. Ferunt, aduersum solem oculos Saxonum percußisse: Sed tum ciues Lubicenses votum concepisse super eius diei peragenda annua solennitate celebriter, si vincerẽt: Apparuisse Magdalenam inter nubila, & nubem opposuisse fulgenti soli. Pugnatum est acriter: & cùm aliquandiù communis Mars sæuiret, demùm volitâsse victoriam in partem Saxonum. Rex cum filio vix elabitur: Otto dominus Luneburgensis capitur: Dani qui cædi superfuerant, fugæ præsidium quærunt. Captus Otto in vincula deducitur: præda inter milites diuiditur: Adolpho Holsatia, ciuibus Lubicensibus libertas prouenit ex victoria. Interim Albertus de Orlemunde comes, quem Henricus de Zwerino vinctum tenebat, reddita arce Louenborg, quam sui tenuerunt, liber euadit. Arx Alberto duci redditur, quam pater eius primus firmauit: vndè successores eius tenent in hodiernum: Id erat militiæ stipendium duci: Nam captum Ottonem Zwerinensis comes suo lucro asseruabat.

SAXONIAE LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

Ridericus Imperator per ea tempora, ad quod venerat, quod intendebat, quod pontifex cupiebat, quod omnis Christianismus expectabat vt exequeretur, properaturū se promisit: Constitutúmque est vêris tempus ad conueniēdum Brundusij, quo ex portu tunc soluere est pollicitus. Pontifex Gregorius ex Anagnia Romā reuersus, crucesignatos, qui in orbe Christiano multi erant, vt ad diem conuenirent, missis quaqueversùm tabellarijs, admonuit. Cōuenit verò ingens multitudo, quorum genere & potentatu præstantior fuit Hassiæ ex Germania Landgrauius. Ver autem iam plenè exactū erat, cùm expectatus, requisitúsque Fridericus, ægritudinem incidisse simulans, in Sicilia se continuit: Malo enim vir animo, mala mente nunciòs, quod posteà rescitum est, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros: cū quo fœdera, rei Christianæ perniciosissima, inierat: quibus etiam respondebat clades, per eam inuecta moram in Christianos milites Brundusij desidentes. Nam superuenientia æstatis caumata, occidentales milites, præsertim Germanos, sub frigidiore cœlo nutritos, grauissimis morbis afflixerunt: quorum acerbitate multi intereriêre: In quibus, vt diximus, Landgrauius: plurimi languorem morti simillimum inciderunt. Ad eum autem Landgrauij necis nuncium

nuncium Fridericus ex insperato Brundusium nauigauit, ditißimiq́ principis equos, arma, aurũ, argentum, & lautißimam supellectilem diripuit. Pontifex crebris illum nuncijs, oratoribus, epistolisq́ in profectionem est annisus impellere. Tunc verò, vt facta prædæ contentiones declinaret Fridericus, tandèm ad III. idus Augusti, cum omni classe, Brundusio soluit: cæteri autem ad destinatum in Acconem cursum, velis, remisq́, ardentißimè contendunt. Fridericus noctù triremi dilapsus, Brundusium est reuersus: quem sui omnes admoniti, eadem nocte sunt sequuti. Ad eam nauigantis Friderici famam, mouens ex Gallijs, Iohannes socer eius rex Hierosolymitanus, cum Berengaria vxore Bononiam vsque peruenerat, & ipse in Acconem Venetorum nauigijs traiecturus: Quem, audita Friderici perfidia, Bononiæ desidentem, pontifex Gregorius, Romandiolæ & Exarchatûs Rauennatis gubernatorem, ducemq́ instituit.

CAPVT II.

Contulerat iam se Acconem Christiana militia, cùm requisitum, desideratumq́ Imperatorẽ Germani milites, qui postremò omnium Brundusio soluerant, in Italiam reuertisse primi nunciârunt: destitutique duce primario milites Christiani, incommodum capere formidabant: nisi eos recreâsset Corradini mors, quondàm filij Saladini: cuius filiorum tutor inducias cum illis in duos annos petitas concesßit. At Gregorius pontifex, quàm primùm intellexit Fridericum, omissa nauigatione, in Italiam reuertisse, malignũ hominem, confirmatis sui prædecessoris promulgationibus, quantis potuit maledictionibus, est prosequutus. Ad quas ilicò est sequutus vxoris Friderici Iohannis Hierosolymæ regis filiæ obitus: cui Conradus puer filius, superstes

 fuit.

fuit. Expectabant Christiani proceres per annum Friderici Imperatoris accessum: Tandèm nauigationẽ ingressus, Cypro substitit, Senescallo militiæ suæ magistro cum copijs Ptolemaidam præmisso: non magìs militiæ Christianæ causa, quàm vt Soldani Babylonis conatus apparatusq́; inspiceret. Abiens autem Italia Fridericus, Rainaldum Teutonici generis nobilem virum, regni Siciliæ reliquit administratorem, cum mandatis, vt pontificem, ecclesiasticósque omnes, velut aduersantes haberet: Isq́; domino suo satisfacturus, cum exercitu Marchiam Anconitanam est ingressus, & oppida ibì quædam occupauit: Perusinos autem, cùm pertentâsset ad rebellionem, promissa ingenti pecunia, frustratur. Vix Perusio reuersus pontifex, vbì diuũ nupèr mortuũ Franciscum in catalogum sanctorum miraculis coruscantem asscripsit: cùm Cõradus Guiscardi alter Friderici satelles, in vallem Spoletanam duxit exercitum, quem Fulginatum coniurata factio introduxit: nec tamen diù ea vrbs in rebellione perdurauit, quòd fidelis ecclesiæ populus, & Conradum, & perfidos ciues eiecit. Intereà Senescallus Friderici, in Acconem missus, multa Christianis ibì manentibus damna intulit: quos ægrè cerneret ferre nocturna cũ Soldano Babylonis colloquia: in quibus ipse aliquandò fuerat deprahensus: Quamprimùm tamen Soldani fœdera satìs habuit constituta, Fridericus ab illo accersitus, Ptolemaidam adnauigauit: Nec mora, oratores Romam dimittens, absolutionem à pontifice reconciliationémque, compositis verborum lenocinijs, implorauit: Pontifexq́;, qui omnia rescisset, quæ Senescallus in Asia cõmiserat, perfidia domini in oratorum facie exprobrata, petitionibus eorum dedit repulsam: & Templarijs, Hospitalarijsq́;, in Asia pro crucis honore militan-

militantibus, vt Friderico tanquàm hosti publico fauores auerterent, iniunxit: Quamobrem Fridericus confusione & indignatione plenus, consultius sibi duxit in Italiam nauigare. Interim pontifex in Friderici per regnum duces misit exercitum, Iohannem Hierosolymæ regem, è Romandiola vocans, malè in eos animaduertit. Iohannes autem rex in Romandiolam reuersus est, eo tempore, quo Fridericus in Tarentino portu, quem primum de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit.

CAPVT III.

MAgister interim militiæ Teutonicæ Prutenorum, ibat Ptolemaidam, cum expeditione Brundusij coacta, quam Fridericus destituit: qui rem Christianam per inducias Damiatæ constitutas, perq́ perfidiam Friderici torpescere videns, cum ipso Friderico rediјt in Italiam. Et quoniam eius militaris Ordinis incidit mentio, primordia eius sunt nobis paucis attingenda. Cùm Imperator primus Fridericus, magna illa in Asiam expeditione, aliquot in hostes per itinera confecisset feliciter prælia, & in Armenia mersus amni periјsset: exercitus tamen eius, & si videretur sine capite, ductu Friderici filij eius, accedente consilio Conradi cancellarij, cæterorumq́ in exercitu procerum, peruenit in terram sanctam: ibiq́ rebus benè gestis, aliquandiù substitit: Per æstatem, cùm & regionis caumate, & aliquot non pauci vulneribus malè affecti iacerent, sine cura & respectu principum, ciues Bremenses, & Lubicenses, qui expeditionem auxerant, negocium subière pietatis. Prolatis enim velis de nauibus, tentoria in campis erexêre: sub qua qualicunq́ causa ægrotantes comportauêre, curam illorum, vt poterant, agentes. Id conspicati principes

memorati, Fridericus dux, & Conradus cancellarius Herbipolensis episcopus, nec deerat Holsatiæ comes Adolphus eius nominis tertius, pietatis plenum opus collaudauêre: Institueruntq; in vrbibus domicilia, quibus officium in pauperes pleniùs, quàm in tentorijs, impleretur, primùm fraternitatem pij operis ineuntes, indè etiam militarem ordinem inchoantes, deputauêre ex fratribus, qui domi sedentes ministerium pietatis exequerentur: cùm interim alij foris militantes, crucis Christi in perfidos tuerentur honorem. Eam quidem sacri ordinis religionem, Fridericus dux memoratus per Henricum suum germanum, tunc Imperatorem, apud sedem apostolicam, cui tum præerat Cæléstinus III. impetrabat confirmari: Fridericus autem II. Imperator, cuius nunc tempora attigimus, dedit illi ordini Teutonicorum beatæ Mariæ terram Prussiæ, quæ Polonis, Letuanisq; contermina est: vt fines ibi Christianitatis & tuerentur & amplificarent: Qui etiam posteà in Liuoniam sunt propagati, cùm milites ibi gladijs cruciati, suis viribus diffidentes, inuitarent fratres ordinis Teutonicorum, in illorum religionem se commiscentes: cuius ordinis tum (vt diximus) Magister in Italiam redibat cum Friderico Imperatore: quem etiam tum Imperator cum Messanensi archiepiscopo Romam misit ad pontificem, vt reconciliationem & benedictionem pro eo impetrarent. Pontifex mitior, àc debuit, indicta Imperatori mulcta auri ingentis, ad sumptum proximi belli, quod sui excitârunt, absoluit, reconciliauit, ac Imperatorem deindè Romanum, regemq; Siciliæ restituit. Terram etiam Imperator de Neapolitano regno amissam, noua inuestitura recepit.

CAPVT

CAPVT IIII.

INterim verò in Saxonia, Otto Brūswiccensis & Luneburgensis princeps, agebat in carcere Zwerinensium comitum: Henrico autem comite moriente, Guncelinus eius frater satìs propendebat, potentem illum principem laxare sine precio, vt magnam apud illum gratiam iniret: Sed restitit dux Saxoniæ Albertus, qui in eius captiuitate lucri partem habere ratus, nullo pacto laxari permisit, priusq̄ Hidddesacker ab Ottone illius dominio traderetur. Solutus vinculis Otto, multam à suis ministerialibus pertulit rebellionem, quòd per lōgauam captiuitatem in contemptum illis venerat: cùm & Magdeburgensis, & Halberstadensis pontifices, Imperatoris (vt ferunt) voluntate, fouerent rebelles. Hoc aūt erat illud tempus anni vicesimioctaui post mille ducentos, cùm rebus in Liuonia flaccescentibus, subita barbarorum incursione, arx Dunemunde capta, & omnes inibì religiosi viri, non paruo numero, sunt oppreßi, martyrióque pro Christo coronati. Quo etiam tempore, vt diximus, Papa Gregorius veniens Aßisium, in conspectu maximæ multitudinis, quæ deuotionis gratia eò confluxit, beatum Franciscum canonizauit, his vsus verbis: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei patris & filij & spiritussancti, & gloriosæ virginis Mariæ, & sanctorum apostolorum Petri & Pauli, & ad honorem ecclesiæ Romanæ, beatißimum patrem Franciscum, quem Dominus glorificauit in cælis, debito in terris obsequio venerantes, de consilio fratrum nostrorum & aliorum ecclesiæ prælatorum, in catalogum decreuimus sanctorum adnotandum, & festum diem obitûs eius celebrandū. Statìm cardinales, Te Deum laudamuś incipiunt, & populi voces laudes Christi excipiūt. Papa de

de solio descendit, & cum cardinalibus sanctum corpus de tumba leuauit. Sunt qui scribant, Friderico Imperatori, cùm in terra sancta esset, Soldanóque verba cõtulisset, Hierosolymam recuperauisse: quam, vt aiunt, Imperator in vigilia Paschæ nudis pedibus ingressus, in templo Christum adorauit, & Bethlehem Nazarethq́;, cum cæteris Galilææ oppidis, in deditionem receptis, in Siciliam maturâsse. Sed ea narratio apud me fidẽ non habet, quòd peregrini, qui tum ibì militabant, nihil horum retulerint, nec à disertißimis authoribus vlla eius rei mentio est: quam proculdubiò, minima scribentes, non præterîssent silentio: Hoc facilè crediderim, Imperatorem sub conductu Soldani loca sancta inuisisse deuotionis gratia, sed in deditionem recepisse quis credet? Per hoc autem tempus Albertus Liuoniensis episcopus, qui Rigam vrbem primus communiuit, è seculo migrauit, vicesimonono post mille ducèntos: & Bremensis ecclesia, iure suo vsa, magistrum Albertum Bremensem Scholasticum in episcopum constituit: Sed Rigenses canonici alium quendam Nicolaum elegerunt: diuq́; fuit altrinsecùs, coram iudicibus impetratis à sede apostolica, disceptatum. Tandèm Papa Bremensibus silentium imposuit, pro sua (vt dicitur) voluntate. Posteà anno quadragesimosexto idem Albertus, à Papa Innocentio IIII. apud Lugdunum ciuitatem Galliarum tunc agente, legatus in Prußiam & Liuoniam est missus: & sequenti anno, defuncto Iohanne episcopo, residentiam obtinuit in sede Lubicensi, per annos sex: demùm factus archiepiscopus Rigensis. Hoc etiam tempore Adolphus comes Holsatiæ, postquàm terram suam recuperauit, arcem firmauit ad Albim fluuium prope Hamburgum, cuius nulla hodiè extant vestigia: eo crediderim in loco,

quo ante illũ rex Daniæ ibi fortalitium erexit: Permanet loco nomen, vt vrbs Nouauicus dicatur: tunc extra vrbem, nunc velut in medio conclusus: Tanta est facta vrbi accessio.

CAPVT V.

ANnus erat tricesimusquintus post mille ducẽtos, cùm Imperator Fridericus tertiam duxit coniugem, Angliæ regis germanam, & mense Augusto nuptiæ celebrantur Moguntiæ. Ibi pater filium suum Henricum regno destituit, quòd grauiter & implacabiliter patrem offendisset: eumq; in Calabriam misit asseruandum, vndè nunquàm rediit: Ibi quoquè Otto dominus Brunswiccensis & Luneburgensis dominium omne suum posuit in manus Imperatoris: qui renouato titulo, ducatum indè erexit, quem inscribi iussit Brunswiccensem, deq; illo Ottonem inuestiuit, primum eius tituli ducem: nec enim post tempora destituti aui sui Henrici Leonis, vllus erat ducatus in Saxonia, præter eum, quem destituto Henrico memorato, Bernardus accepit, & ex eo nunc tenet filius Albertus. Otto iam dux renouata quæstione in vrbem Bremam, quam auus eius aliquandò possedit, eam cingit obsidione: & extortis inde pecuniis, incendiisq; multis factis, rediit: Arcem Ottersberge quidam ab ecclesia captam duci tradunt: Sed anno sequenti, facta inter episcopum & ducem reconciliatione, quædam feuda donantur ab ecclesia duci: & communi vtrinq; consensu, Horneborg & Ottersberg arces euertuntur: quòd alteram teneret archiepiscopus: alteram verò dux, in alternum præiudicium. Proximo anno beata Elisabeth in Mersburgum translata est, præsente Imperatore, multisq; principibus, & infinita hominũ multitudine. Per qua tempora, cùm à memoria I. Friderici

duraret

duraret ciuitatum Lombardiæ colligantia, Imperator illam rumpere conatus, vrbes eius ligæ non compotes, sibi deuinxit: Mediolanū, Brixia, Mantua, ac maior Romandiolæ pars, in his quæ vltra Padum ad nos sunt: Verona, Vicentia, Padua, & Taruisium Imperatori reluctantur, quibus vrbs Veneta conspirauit: In Friderici partibus Cremonenses, Bergomensesq́, Parmenses, Reginenses, Mutinenses, & in alpibus Tridentum persistebant: cæteræ vrbes & oppida Lombardiæ ac Romandiolæ, Marchiæq́ Taruisinæ, pro varietate fortunæ fauebant alternis. Cumq́ Imperator ex Germania magnum duxisset exercitum, prima Verona, Ecelini viri nobilis opera, concessit Friderico: Indè Mantuanū ingressus agrum, oppida minora cepit, diripuit, & incendit: & Cremonam circunsedens, nouem mensibus apud eam est moratus: ex qua cùm esset moturus, obsidendam sibi Mantuam comminatus, flexit in itinere ad Vicentinos: qui ex improuiso circunuenti copijs, inierunt deditionis consilium. Eaq́ fretus occasione Fridericus, dū vltrò citroq́ commeant oratores, vrbem dolo captam, solenni Kalendarum Nouembrium die, diripuit, atq́ incendit: ad eam tātispèr moratus, quoàd populatur exercitus, deuastatq́ Paduanum propinquum agrum: in Taruisinos duxit, circunsessamq́ cepisset vrbem, ni Patauinus, immisso milite, subuenisset. Dum autem in Taruisina obsidione agit, rescijt Henricum filium, paternam abominatum in ecclesiam impietatem, fœdera cum bello socijs Lombardis constituta habere, quorum primores regni Germaniæ fuêre suasores. Itaq́ veritus, nè ducenti aduersùs filium proceres populiq́ Teutonum aduersarentur, impudentia vsus inaudita, pontificem per nuncios orauit, vt in filium maledictionem distringeret: Pontifex, vt videtur,

detur, fœderis ignarus, conceßit literas apostolicas, quarum vi regno subditi Alemanni, patri in filium paruerunt: Vndè factum est, vt antè filius in Apuliam relegatus, tunc à patre iubetur (vt ferunt) interfici. Cruentum Imperium, quod suis visceribus non parceret.

CAPVT VI.

Pontifex autem de Friderici in Italiam reditu apparatuq́ certior factus, Gregorium Montelõgum sedis apostolicæ protonotariũ ad illum misit, orans, obtestansq́, vt si pacem ecclesiæ vel potiùs Iesu Christi, si suam ipsius beneuolentiam, quæ proximis diebus in fauore aduersùs filium, & vxoria dispensatione, testata fuerit, tanti faceret, quanti sanè Christianus princeps facere deberet: constituta cũ Lombardis ab auo suo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata seruauerit, impleret. Et cùm assensum præstare Fridericus videretur, misit pontifex vnum in breui post tres cardinales: qui re infecta, seu potiùs exasperata, Viterbiũ sunt reuersi. Pontificem nanq́ magis, quàm Lombardos, Fridericus anhelabat deprimere. Priusquàm autem cardinales Lombardia discederent, Fridericus in Montemclarum duxit Brixianorum oppidum, & expugnatum, direptumq́ incendit: Brixianos deindè cùm non posset trahere in suas partes, duxit in Mediolanenses, qui cum exercitu & impedimentis illi in itinere occurrerũt: pugnatũ est vtrinq́ animis ardentißimis, & spe neutrobiq́ inferiore. Sed quàm primùm sanguinem effundi, cadentésque vtrinquè calcari cernerent Mediolanenses, acie plurimum sunt delapsi: quorum exemplo quoq́ socij populi, vias in patriam ducentes, vel notas ingrediebantur, vel stantes in acie proximos ità interrogabant, vt viderentur

im-

impendentem perniciem expauescere. Itaq; quod plerunq; assolet, factum est, vt maior pars minorem, exercitatiorq; rudem superaret: melioresq; è Mediolanensium populo, & sociorum auxilijs, quos pudor & virtus in prælio continuit, partìm cecidêre, partìm ad Corrocium conglobati, Friderico præsenti, exhortantiq; sese armis depositis permisêre: in quibus Venetiarum ducis filius, Mediolanensium potestas, & copiarum ductor primarius fuit. Nec cessit Friderico victoria incruenta, tam multis è suo exercitu interfectis, vulneratisq;, vt potiundi Mediolani spe posita, quæ haudquaquàm tenuis apparebat, Cremonam redierit: vndè Venetum Pisas, & indè in Apuliam misit, vbi in vinculis perijt: Et sub ipsum victoriæ nuncium, Paduam allatum, non mediocriter se commouit Ecelinus vrbis dominus in Azonem Estensem. Pontifex autem arma spiritualia distrinxit in Fridericum, excommunicatione in illum ad diem cœnæ Domini promulgata, & omnibus iurisiurandi religione solutis, qua Imperij, regniq; ratione, tenerentur adstricti: Cuius rei nuncium tertia die Paschæ adiens ecclesiam accepit, cùm Paduæ apud Ecelinum ageret: Eius tamen rei fama Paduam totam priùs peruaserat. Iussit autem suarum magistrum epistolarum, magna vt in illa ætate facundia virum, sermonem habere ad populum, suis laudibus, suisq; de Rom. ecclesia, deq; Summo pontifice meritis redundantem: & tamen exercitu, tum in palustrem Venetorum regionem ducere iusso, ipse frendens præcessit. Itum est in sancti Hilarij monasterium, & terra omnis Veneto subdita, Patauino contigua agro, vix sustinuit operientem se Romani Imperatoris exercitum. Superueniens interìm à Venetijs cymbarum sagittarijs plenarum multitudo, quæ aquas, sicut equites terram,

compleret, Fridericum re infecta redire compulit. Indè verò crescentibus per Italiam malis, tota in commotione per tempora Friderici permansit.

CAPVT VII.

SAxonia interim sub Ottone Brunswiccensi, & Alberto Saxoniæ ducibus conquieuit: Adolphus etiam comes Holsatiæ rebus benè gestis in prouincia, cùm filiam suam Abel duci Sleswiccensi nuptam tradidisset, ipse cum vxore, deuotionis gratia militaturus, se contulit in Liuoniam cum expeditis. Hic prorsùs locus aperit, non esse tertium Adolphum, qui regem Daniæ vicerit, quiq; in Liuoniam ad militiam sit profectus: nam is hoc tempore, si vixit, non erat minor octogenario: cuius pater ad sexagesimumquartum fuit cæsus apud Demynum, cùm ipse puer esset. Idem verò iste Adolphus post duos annos reuersus, cùm ageretur annus Christi quadragesimus post mille ducentos, rebus in Holsatia ad bonum modum constitutis, cùm filij eius duo, Iohannes & Gerhardus, studijs literarum Parisio inseruirent, tertius Luderus admodùm paruulus esset, administrationem terræ permisit Abel duci genero suo, ipse ordinem Minorum ingreditur, die Hippolyti in Hamburgo, cum duobus militaribus de Ghikow. Hic tum erat feruor in diuinam religionem apud nobilitatem: Equidem nouitas rei plurimùm inuitauit: Deferbuit enim charitas in seculo, deferbuit in religionibus alijs approbatis: quo fuit conspectior nouus ille in diuina religione calor. Ferunt, eundem Adolphum voto se adstrinxisse, cùm immineret hoc grande prælium in Bornehouede, vt si victoriam parti suæ permitteret altißimus, redderet se fratribus Minoribus. Rebus quamprimùm in terra constitutis, vouit, & reddidit. Vbi sacram vestem accepit, in laicatu Do-

mino seruiturus: cœpit, vt erat literis satis eruditus, secum cogitare, si fortè posset apostolica dispensatione ad sacros ordines peruenire: Eamq; cogitationem magis ac magis animo voluens, permittente Guardiano suo, iter inijt de more fratrum pedes, vrbem Romam inuisere, simul & calentia loca de recenti memoria diui patris Francisci, in quibus adorare Dominum, maxima deuotionis pars fuit, visitare. Romam veniens, summo Pœnitentiario omnem causam detexit de integro: quid in effusione sanguinis, dum prælijs interesset, egerit: patriam repetens ditionem, & eam defendens, rursùs aduersùs infideles in Liuonia pugnans. Quæ cùm planè exposuisset, apostolicam supplex dispensationem petiuit, vt ad sacros ordines permitteretur. Erat tum in apostolica sede IIII. Innocentius, summus ipse doctor, qui consilijs iurisperitorum nõ multùm indigeret, ipse omnium peritissimus: perpensa viri nobilitate, & diuinæ zelo religionis, simul etiam de communione sacri ordinis, quẽ tum gerebat, dispensationem promptus impendit, vt sacros ordines & sumeret, & vbi accepisset, etiam exequeretur. Quo impetrato, omnia se regna mundi assequutum reputabat: Ità gaudio gaudens tripudiabat, quòd in sortem Domini admitteretur, subdiaconatum in vrbe capiens: sacra deindè diui Francisci loca inuisit, à fratribus, qui tum locis praerant, perbenignè acceptus: Hîc, inquiunt, sanctus orabat: hîc stigmata vulnerum Christi promeruit: ibì visionem vidit, illic alijs claruit miraculis. Hæc cùm oculis suis omnia illustrâsset, multùm vbiquè lachrymatus, valefacto fratribus, in Holsatiam suam repedauit. Sacris deindè ordinibus per sua tempora alijs susceptis, primum altaris ministerium peregit in humilima capella, quam in pro-

profundißimo saltu fratres habuêre, dum illàc iter agerent, ibì orantes: Deindè publicè Hamburgi in conuentu fratrum suorum Missam, cunctis collachrymantibus, peregit. Virum in seculo aliquandò nominatißimum, nunc in abiectißima veste mendicantem: & ad altare, diuinum officium celebrantem, mirati: Hæc est, inquiunt, mutatio dexteræ excelsi. Quis enim alius ex tam glorioso milite seculi faceret tam humilem peditem Christi? Monasterium sui ordinis, ipse manibus multa molitus, in oppido Kÿl, vbì nunc requiescit, curauit erigere: Eleemosynas suorum quondàm subditorum humiliter poscens & accipiens: Curauit quoquè ecclesiam in terra Aldenburgensi, quæ noua dicitur, erigere, in honorem Diui Antonÿ fratris sui ordinis: quanuìs rerum ignari, patrocinium deriuent ad Aegyptium Antonium. Cúmque multùm solicitè laboraret in erectione dicti monasterÿ in oppido Kÿl, ibat ostiatìm, lac in hydriam mendicans, vt haberent operarÿ & fratres, quo inter laborandum per æstum reficerentur. Media iam platea, vbi declinare iter non poterat, ibat hydriam baiulans lacte plenam: & cùm obuios habuisset filios sublimes in equis, comitum more secularium, passus est humanitùs aliquid, vt rubore cœperit perfundi: Sed ille infremuit, & robur mentis aduocans, cùm adhuc in conspectu essent filÿ, hydriā leuatam super caput euertit, sese totum à vertice lacte perfundens, dixitq́; Infelix erubuisti Christi pauperiem, baiulare lac in manibus, nunc vel in capite ostende quid portaueris. Quis non iure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem? Vixit autem in religione annis quatuordecim, peruenitque ad annum Christi sexagesimumprimum, tumulatus sub lapide quadro in cho-

ro fratrum in oppido memorato. Indè verò redeuntes, exequamur quæ in medio fuêre tempora ſub Imperatore Friderico ſecundo.

CAPVT VIII.

Imperator interìm Fridericus à Papa multis ex cauſis excommunicatus, quas in bulla declarauit, diù permanſit in ſordibus. Explicuimus autem cauſas in Metropoli, & quid indè Imperator cardinalibus reſcripſerit. Pontifex verò ſolicitauit archiepiſcopos & epiſcopos, vt Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: ſed epiſcopi Teutoniæ, nè hoc fieret, ſupplicârunt, veriti tyrannidem eius. In Francia autem, Anglia, & Dania, denunciabatur ſine timore: Quæ res interìm inualuit, vt cùm Imperator ſæuitiæ modum non poneret, crucem etiam in ipſum, quaſi Chriſto perfidum Papa faceret prædicari. Indè etiam principes electores, ad alium eius loco ſurrogandum, commonuit pontifex. Sed diù reſtitêre, expectantes, ſi fortè admonitus Fridericus reſipiſceret. Quo tempore maior etiam timor incubuit Chriſtianiſmo de Tartaris gente Scythica: quæ more veterum nationum finibus ſuis egreſſa, populatur prouincias, etiam Chriſtianas. Nam diuiſis agminibus, alij Orientem, alij Occidentem inuasêre: qui Poloniam Ruſſiámque oppugnantes, latiſſimos illos Sarmatiæ campos, quos vſque hodiè tenent, occupauêre. Ceſſêre illis Poloni Ruſſique de aridis campis, vbì nullæ fruges, ſola pecora valent. Paſtoralis enim populus Tartari, qui lac concretum, cum ſanguine potat equino: quod multò antè ſcripſit Virgilius de Gelonis. Singulare Dei flagellum, de inundationibus populorum per terras, & quod à vetuſtiſſimis temporibus corrigendo orbi Deus immiſit. Imperator interìm, cùm Papa concilium prælatorum

latorum euocâsset ad succurrendum terræ sanctæ, reuocatis cardinalibus de sua quenque legatione, omnes vias terra marique occupauit, & itinerantes ad vrbem, captos protraxit in carcerem cardinales, episcopos, prælatos, nobiles, doctos, cuiusque generis & ordinis, ab orbe Christiano ad summum pontificem missos oratores. Doluit Christianismus tantum esse vulnus in visceribus, ab eo præsertim, qui tueri omnia susceperat, & sacramento se adegit: cùm interim Turci & Saraceni premerent Christianos in terra sancta, & Tartari noui hostes Polonis, Vngarisque imminerent. Sed Imperator non quieuit, partium studia in Italia excitans, cùm nascerentur noua illa nomina factionum, quæ in hodiernum vsque durant: cùm studiosi ecclesiæ, Guelphi: Imperatori autem fauentes, Gibellini vocitentur: à germanis fratribus, vt putant, initia ducentes, quorum Guelph ecclesiæ, Gibel Imperatori militabat. Sub qua de imo tartaro nata dissensione, Italicæ ciuitates, per tot annos tumultuantes, miris circunuectionibus, & vertiginoso circuitu implicitæ, implacabili odio sæuiunt in inuicèm, nescientes quidnam ea in re insequantur. Non modò enim signa bellica habent aduersa, sed colores, terræ fructus, habitus corporum: ipse hominum incessus, digitorum concrepitus, & oris hiatus, suam habuêre partium significationem. Brixiani, Bergomensésque, allium, cuius apud eorum plebem frequens est vsus, quo scindas modo, plurimùm à ratione partium existimant interesse: Auditúmque aliquandò est, fuisse in Bergomensium montibus, qui aduenas ex Calabris, Apulis've, aut Hetruscis, viatores hospitio receptos, allium, quod suo ipsius hospitis iudicio, in nucleos natura distinctos, diuidi oportu-

it, gladio ſcindentes, tanquàm diuerſarum partium interfecerint.

CAPVT IX.

FRidericus poſtquàm ſuos vbiquè notos habuit, eorum qui aut diuerſarum cenſerentur partium, qui neutris vellent conſentire, expugnata oppida, locáque populatus eſt, & diuerſarum partium patria pulſos, omnes in ſuam redegit poteſtatem: Nonnullos eueſtigiò interfici, quoſdam effoßis oculis in Apuliam relegari, quoſdam per diuerſa cruciatuum genera ad mortem vſque fecit laniari. Et Piſani intereà præſentia Imperatoris animati, tanto fauore animis tumefacti, nihil æquè anniſi ſunt, quàm vt Genuenſes aliqua inſigni clade afficerent. Armauerunt claſſem triremium vltra centum, adeò etiam milite ex Friderici copijs ſumpto refertam, vt & celeritati pondus, & pugnantibus obfuerit preſſura. Sed hoc tum inter ſe Itali: Fridericus autem pontificem & eccleſiam fatigabat: cruceſignati in ipſum, aliquandò ſe opponunt venienti: properanti nanque etiam, vt portas muroſq; vrbis Romæ perrumperet, amplißimo exercitu cruceſignata cohors cominùs eſt congreſſa: Ad cuius conſpectum adeò territus, adeò in furorem veſaniámque eſt commotus, vt captos ad ſe viuos perduci cruceſignatos, in prima ipſe pugnans acie, exclamauerit. Indè perductos ad ſe Romanos, partìm quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus, partìm caput in crucis modum quadrifariàm ſcidit, partìm fronte eadem ferro cruce reddidit inſignitos: Clericos verò detonſam in vertice coronam, ferro cæsìm in crucem vulneratam (vt dicebat) iußit ornari: quorum vnus inflictum vulnus nimìs patienter tolerare viſus, in palearum cumulum funiculo eſt pertractus: & cùm

cùm benedicere ac laudare Deum perseueraret, igni supposito est crematus. Eam cùm vidisset Fridericus populi Romani constantiam, tertio quàm aduenerat die, mœrens frendensq́ꝫ, & omnia vrens deuastansq́ꝫ in itinere obuia, transijt in Campaniā: vndè breuì pòst duxit Beneuentum: quam vrbem, partim dolo, partim vi captam direptámque, dimisit mœnibus immunitam: Et in Picentes delatus, Ascalim obsedit: in cuius fortiter resistentis agro, vastitas est magna commissa. Indè in Romandiolos ducere cupiens, Aetium filium, Sardiniæ regem, agitandis sibi de Piceno aduersantibus, subigendisque, dimisit: A quo adolescente, patri similimo, direptiones vbiquè, incendia & vastitates, sunt commissæ: vt quicquid resistere est ausum, ad calamitatem sit maximam perductum: Cùm tamen miræ sint, & raró aliâs auditæ crudelitates, quas per id tempus Fridericus exercuit in legatos, per regnum Siciliæ, ecclesiasticos: qui multos archiepiscopos, episcopósque, partìm occiderit, partìm carcere tenuerit, partìm relegauerit: in quibus Catanensis fuit episcopus, à quo ille ab infantia fuerat educatus.

CAPVT X.

CVm intereà pontifici satìs, supráque, esset, eius cauenti insidias, rem ecclesiasticam reformare: Eo enim tempore decreuit pontifex, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanásque ad Eucharistiæ confectionem, & laudes Virginis Dei genitricis, speciali oratione in matutinalibus celebrari: quibus ecclesiasticis institutis, rerúmque suarum saluti necessarijs, fuit intentus. Nam Iacobum Columnam Prænestinum episcopum cardinalē, in Franciā, & Ottonem Mōtiferratensem marchionū genere oriundū, in Angliam,

misit oratores, præsidia afflictis ecclesiæ rebus oraturos. Eaq; dum curat pontifex, Friderici rem in Sicilia administrantes, in nullum sacrum locum magis sæuiêrunt, quàm in monasterium Caßinense diui Benedicti: aurea cuius & argentea vasa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in nummos: & monachis indè vi ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationem ruinamq; præfecti: & quod impietatem auget, Saracenos adeò fouit Fridericus, vt eos mercede conductos, magis quàm cæteros Christianos in militia charos habere sit visus: prætereá arma tractantes, multos ex ea barbarie amplius per Italiam & Siciliam honoribus & magistratibus euexit. Eiusq; gentis amore in Christianos vsqueadeò est debacchatus, vt Luceriam Apuliæ ciuitatem, eiectis populariter Christianis, Saracenis dederit habitandam: cuius facti memoria indè ad posteros peruenit, quòd diù Luceria Saracenorum sit appellata. Quacunque autem ratione sit factum, pietate in Lucerinum episcopum, vir alioquì scelestus, est vsus: quem cum Christianis duodecim permisit episcopium inhabitare. Sed legem in regione promulgauit, qua Saracenos adeò voluit saluos esse, vt contendentes cum illis, impunè occiderentur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui vim attulerat, in vicinæ regionis populos haberetur; quæ æris summa, ac totidem capitum supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque insania, vt Saraceno non magis sibi militanti, quàm in Aphrica agenti cõmodaret, est vsus: qui forma præstantiores per Siciliam mulieres, & suum Italiæ regnum, concupitas virgines, à parentũ sinu, matronasq; à maritorum complexu rapi, & passus fuerit, & curauerit. Tunetis Aphricæ regis fratrem, baptizari volen-

volētem Panhormi, probibuit: Eadem ratione tentum, nè Romam ad pontificem accederet. Creuit Friderici pertinacia: & interim Gregorio defuncto Cœlestinus senex sufficitur: quo intra vicesimum diem moriente, cardinales qui in vinculis erant, protestantur, nè se absentibus fieret electio: quæ res vacationem præstitit sedis apostolicæ per menses viginti: Cùm periculum esset, nè Fridericus omnia perturbans, vrbem Romam, capite carentem, caperet: Fauentiam diù obsessam accepit deditam: Indè in Bononiam agmina conuertit: Studio literarum eam priuauit, quod tum primùm est Paduam translatum: Et cùm potiri vrbe non speraret, peruastato agro, duxit in Mutinenses, atque Reginenses: Nec diù apud eos moratus, sola agrorum vastitate contentus, abiuit: præsertim cùm pperaret ducere in Parmenses, à quorum nonnullis, Placentinorum tradendæ ei vrbis spes erat oblata.

CAPVT XI.

SEcundus iam annus fluxerat latæ in Fridericum excommunicationis: quo in tempore sedis apostolicæ nulla aut tenuis erat authoritas, aut minima fuit potestas, Gregorio ad postremos sui pontificatûs annos, varijs afflicto persequutionibus, & sede ipsa postmodùm per tantum temporis vacante. Qua tempestate Balduinus Imperator Constantinopolitanus, & cæteri Latini, in Romania agentes, meliora quæque amiserant: adeò vt de retinenda Constantinopoli desperarent: quam sæpè apparuit in Græcorum potestatem redituram, nisi proprio Veneti impendio succurrissent: Non erat apud eos obscurum, auxilia Christianis frustrà expectari, aut peti posse, quibus mittendis Romani pontificis deesset & opera, & authoritas. Dedit itaq; Balduino, sicut plerisq;

laborantibus, ingenium necessitas, qui Raimundo comiti Tolosano sociatus, in Italiam est delatus, primumq́; sicut debuerant, ipsi principes adiêrunt Fridericum: Is enim Parmam vrbem à factione suarum partiū introductus, aduersarios numero plures, quàm sui erant, eiecit: hiq́; populariter Placentiam commeârunt. Impetrârunt verò Imperator & Raimundus à Friderico, cardinales prælatósque Amalphitano carcere liberari, fore polliciti, vt illis ad collegium perductis, ad optatißimā pontificis electionem veniretur: cum quo ipsi coràm Imperij & ipsius Friderici iurium, & solidæ pacis haberent exactißimam rationem. Venientibus indè Romam Balduino & Raimundo, quicquid in vrbe fuit, cardinalium, prælatorum, curialium, atque Romanorū, obuium prodijt: Et quia missus Amalphim Friderici nuncius præcesserat, tertio principis Constantinopolitani in vrbem aduentûs die, subitò rumor vrbem peruasit, liberatos cardinales Anagniam perueniſſe: Vndè non magis ex composito collegium eò acceßit, quàm effusam omnem curiam & Romanos primarios ciues est sequutū. Quò cùm Balduinus Raimundusq́; acceßissent, ilicò de electione agi cœptū: quæ Iunio mense, quadragesimoquarto post mille ducentos, apud sanctæ Mariæ basilicam est celebrata: Et Sinibaldus sancti Laurētij in Lucina presbyter Cardinalis, Fiscæa comitum Lauaniæ Genuensium gente, in IIII. Innocentium est creatus. Placuisse ferunt Friderici nuncijs apud Balduinùm Imperatorem agentibus eius viri assumptionem, Friderico, omniū eius collegij, & curiæ amicißimi: certatimq́; Parmam dimißi sunt equites acceleraturi, à quibus læto Fridericus nuncio afficeretur. Is autem mentis suæ conscius, fertur ex composito respondisse, Bonum se amicum cardinalem, in

in acerrimũ hostem Romanũ pontificem permutâsse. Ab Anagnia in vrbem vt est reditũ, de pace agi placuit: quæ cura Imperatorem Balduinum & Tolosanum comitem, æquè àc ipsum pontificem cupientissimum, totos menses quatuor, die noctuq; exercuit, Friderici oratoribus, nũciisq;, per dies variãtibus, & nulli sat formulæ, nulli oblatæ conditioni, sine scrupulo adquiescentibus. Et resciit intereà pontifex, Fridericum in eius caput cum Romanis ciuibus machinari.

CAPVT XII.

HVius quidem machinationis ea erat ratio constituta: vt accedens Ciuitatem castellanam pontifex, Fridericum ad se venturũ expectaturus, in itinere caperetur. Quarè veritus pontifex, nè si petitas negaret conditiones, cõiurati ad facinus in ipsa vrbe prosilirent: & petitæ pacis conditioni verbo assensus, & diem sui accessûs pauxillũ remotiorẽ ex formula constituit. Intereà petitas à Genua triremes, ad Centumcellensem portum applicuisse certior factus, noctù adequitans, ad illas delatus est: & nauigans Genuam incolumis peruenit: vbì periculosissimã incidit valetudinẽ: ex qua cùm conualuisset, ad Philippũ regem in Franciam se contulit: Ingressum Rhodano amne aduerso, Franciæ regnũ, pontificẽ Innocentiũ rex summa veneratione excipi curauit, deduciq; Lugdunũ: qua in vrbe cùm conciliũ celebrare pontifex cõstituisset, suæ primũ cõsuluit honestati: Quotiès enim sermonẽ ad populũ, homiliamq; habuit, quod vnoquoq; solẽni die fuit, Fridericũ alta inclamauit voce, illũ admonens, vt ad ea respõdeat, quæ aduersũ se pro iuribus ecclesiæ cõsequẽdis habeat, Lugdunũ se cõferret: futurum prõtestatus, vt si nõ accessisset, satisq; postulatis fecisset, ipse patrũ vetere instituto conciliũ conuocaret.

Cumq;

Cúmque aliquot elapsis mensibus, nil ab illo responsionis haberetur, accersiti sunt ad concilium patres, de iure & consuetudine aduocandi: inchoauerat tunc sextus quadragesimus post mille ducentos annus: conuenerant verò maxima ex parte concilium inituri: cùm Fridericus Thadæum Sinuessanum iureconsultum, & quidem præstantißimum, misit oratorem, omnia, vt posteà constitit, disturbaturum: Cuius legationis apparens summa, & quam præ se tulit, ea erat: Fridericum de re sua, déque omni iustitia, coram patribus dicturum, breuì affuturum: quem expectandum, & rogabat, & de iuris pontificij rigore, cum aduersantibus contendebat: Nec moram grauiter pontifex patrésque ferebant, quousquè rescitum est, Fridericum Parmæ agentem, id maximè moliri enitique, vt Brixianos, Mediolanenséſq; bello diù meditato paratißimus inuaderet. Erant pontifici in Parma vrbe consanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij: quorum salutis ratione, dum fuit cardinalis, amicitiam cùm Friderico seruauit: Eos nunc pontifex clàm admonitos, iussit vel nudos Placentiam commigrare: Quod quàm primùm est factum, sententiam pontifex in Fridericum excommunicationis, depositionis, priuationiséq;, pronunciauit, omnibus iuramento absolutis, quo illi tenerentur: & potestate electoribus attributa nouum, quem vellent, principem deligendi. Ad eam nunciationē iracundia, cuius erat impotens Fridericus, adeò excāduit, vt profugorum pontificis necessariorum ædes Parmæ, & villas rure speciosißimas, funditùs euerteret. Paulò pòst, à quodam, vt creditum est, multa in pontificis oppreßionem pollicente suasus, Lugdunum accedere proposuit, mouitque Parma, comitatum ducens non armatorum magìs, quàm togatorum:
qualem

qualem quantúmque post stantis Romani Imperij tempora, nullus aut domi habuerit, aut in itinere duxerit Imperator. Lombardiæ autem & rerum Italiæ administrationem Hencio filio, regi Sardiniæ commisit: ea iniuncta conditione, vt sese apud Parmam continens, quæcunque ingruerent remotiùs agenda, per legatos ministrósque curaret. Iámque Taurinum Fridericus attigerat, cùm Hencium pepulêre Cremonenses, vt oblata Quintiani Brixianorum oppidi, furto aut prima oppugnatione, capiẽdi occasione, per suam ipsius solitam celeritatem diligentiámque vteretur: Sed illo haudquaquàm impigriores fuêre Parmenses patria extorres, qui Placentinorum allata populariter ope freti, ad recipiendam patriam sunt ingressi. Inerat Parmæ prætor Henricus Aretinus: cui, dicendo iuri à Friderico pridèm imposito, Hencius in Brixianos ducturus, vrbis, præsidijq; regimen demandauerat: Isq; à factionis Imperatoriæ Parmensibus impulsus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominùs est congressus: & prælium hincindè, viribus odio maiore, cõmissum est: in quo Henricus Prætor & præsidij primores sunt interfecti. Parmensium autem Friderico studentium, non magna magìs, quàm crudelissima cædes commissa fuit, minimóque posteà negocio extorres in patriam sunt reducti.

CAPVT XIII.

INgressum iam alpes Fridericum petendi concilij, quod Lugduni agebatur, gratia, auditus Parmæ casus, ad reditum traxit: futurum tantùm existimauit, vt eo in Gallijs remotissimo, Parmensium, si incolumes mansissent, exemplo, multi de Italia rebellarent: vsusq; est conatu, cæteris antehàc omnibus maiore, copijs vndiquè contrahendis. Venit enim cum omnibus Marchia

chiæ Taruisanæ neruis Ecelinus: Aduenêre ex Sicilia Apuliaq́ Saraceni, & millium sexaginta copijs Parma est cincta. Præuenerat autem consilio & prudentia, frementem Fridericum, etiam priusquàm Taurino mouere posset, Gregorius Montelongus, apostolicæ sedis in Lombardia legatus, quem Innocentius pontifex Aquilegiensi patriarchatu ornatum, apud Mediolanenses Placentinosq́ iussit permanere. Eo curante, hinc Placẽtini, Mediolanenses: indè Bononienses, Ferrarienses, Regini, Mutinenses præsidia immiserant Parmam celerrima, vt Fridericus illorum eruptionibus, penè quotidianis, agitatus, castra remotiùs fuerit cõmunire coactus: Quæ quidem castra, in magnum circuitum, fossa vallóque, primùm casu, & præter intentionem munitissima, Fridericus in vrbem ædificata, linquere constituit: vt Parma, quàm primùm caperetur, funditùs diruta, hæc in eius locũ suffecta maneret: nomenq́ nouæ vrbi Victoriæ fuit inditum. Et tutelaris sanctus, de more Christiano martyr Victor, in basilica cathedrali est nuncupatus: Victoriniq́ in ea vrbe monetata fuêre dicti. Continuatũ est posteà duos fermè annos bellũ atrox, variumq́, & Lombardiæ ac omnium Italiæ perniciosissimũ: omnibus, quos per Italiam partium Gibellinæ, & Guelphæ labes infecerat, auxilia, non magìs militum, quàm pecuniarum, odio partium, vtrinquè cõtribuentibus. Et fuit vrbs Victoria, vario gentium & rerum inusitatarum commercio ac multitudine frequentata: quòd per singulos ferè dies ex Aphrica, Mauritaniã, Asia, Aegypto noui homines, noua veste, nouis moribus sunt visi. Animalia etiam vidit vrbs Victoria, quæ post theatrales stantis Romani Imperij ludos Italia nõ viderat: Elephantes, dromedarios, pantheras, leones, pardos, lynces, & vrsos albos:

Cùm

Cùm canes tunc visi, hinc magnitudine visuq; horribili, indè extrema pusillitate feruntur: Aues quoq; & rapaces, & cicures, Fridericus curauit, præter vsitatas in Italia multas: in quibus falcones, chilnonesq; astures, & gryfalci albi, & quod eam decuit maiestatem, immensæ magnitudinis barbati bubones fuêre conspicui. Contraxitq; eò Fridericus, habitas priùs, & tunc primùm captas, speciosissimas mulieres: quibus à spadonum grege custoditis, viridaria, vineas, hortos, & consitiones cum villis apud Victoriam vrbem lautissimè procurabat. Qua tempestate, dum Tartari suis locis, & Grossoni Arabes Hierosolymam vastant, Papa expeditionem molitur in Asiam: Fridericus apud Parmam desidet: res Germaniæ erant inquietissimæ. Nam electores Imperij, factæ de Friderico priuationi innixi, Landgrauium Thuringiæ, Romanorum regem designârant, cognomento Raspen. Hic iuxta Herbipolim in Assensione Dominica à Moguntino & Coloniensi archiepiscopis, & quibusdā principibus in regem assumitur: & subitò crux à Moguntino prædicatur: & à proceribus multis expeditio in terram sanctam cum cruce assumitur.

CAPVT XIIII.

HEnricus Thuringiæ Landgrauius, aduersùs Fridericū electus, anno sexto & quadragesimo post mille ducentos, apud Francfordiam anno proximo curiam indixit: Sed Conradus Friderici filius, quem pater post extinctum Henricum constituit regem per Germaniam sub se regnaturum, filius Iolæ, quæ hæreditatem afferebat patri ac filio, vt reges Hierosolymorum dicerentur: is collecto exercitu, Henrico Landgrauio, iam recèns electo, occurrit, cùm ad indictum ferretur conuentum: collatáque manu superior factus

Contra-

Conradus, copias Henrici dispulit, disiecit, & dissipauit: multis capitaneis ac nobilibus de exercitu captis. Cœperũt deindè, quibus ea displicuit electio, cõtemnere Henricum, & irridentes, dicere regem clericorum. Papa tamen omnes principes Alemanniæ, per legatos solicitauit, vt Friderico & Conrado derelictis, Henrico parérent electo. Feruntur & literæ tum exîsse ab Soldano ad summum pontificem, quarum exemplar in Metropoli posuimus: cum tanto in Fridericũ Papa ferretur animo & feruore, vt illi non modò Christianos, verùm etiam infideles principes auerterent. Fridericus intereà in obsidione Parmæ, in noua ciuitate Victoria, securum se obsidere arbitratus, didicit, quid sit hostẽ per incuriam contemnere. Postquàm enim vi expugnandæ spem abiecit, & fame illam in deditionẽ cogere est adnixus, multa truculentissimè sunt commissa: Captos nanque diuersarum partium Reginenses, Mutinenses, Placentinos, Bononienses, atque Hetruscos, ante vrbis Parmæ portas promuraliáque truncari, laniarique, & balistis maioribus in vrbem semiuiuos proijci curauit: nec à mulierculárum pudore est temperatum, si quandò paupercułæ in agrum delatæ, Saracenorum & Friderici satellitum manus inciderent. Tandèm anno obsidionis secundo propè exacto, Gregorius Montelongus legatus, & Philippus Vicedominus Placentinus ciuis, Lombardorum præsidio præfectus, oblata, quam diù expectauerant, occasione, sunt vsi: Sagittarij Germani & Saraceni, in magnum coacti numerum, ad Parmæ portas fossasq; conglobati sunt: id maximè adnixi, vt congredi ausos, aut si nulli aperuissent, stantes in propugnaculis quàm plurimos vulnerarent. Tum legatus præfectúsque, structis in vrbe ordinibus, quanta maximè possunt celeritate, erum-

erumpunt; nulla conficiendi ſagittarijs, quod facile erat, mora adhibita: Id enim ſolum, quod conſtituerant, adnitebantur, vt vrbem Victoriam ex improuiſo adorirentur: & in ea ſecuritate, quam Friderici potentatus, & ſimul obſeſſorum Parmæ credita debilitas, iam diù præſtiterant, viam, quæ à caſtris in vrbem recta latáque ducebat, ocioſi milites Friderici inermes deambulando compleuerant, Friderici exemplo, quem, qui interfuit, ſcortorum gregi, laſciuiētem tunc per nemora, colluiſſe affirmat. Ortus tamen à ſagittarijs ad prima eruptionis ſigna clamor, in viam ſubitò, portámque relatus: quem accepta à furente vulnera, moriētiumq́ gemitus, & fugientium trepidatio, ingeminârunt, conuerſus ad vrbis Victoriæ portam quàm frequentiſſimus fuerat. Sed inermes, viſendi ſtudio ſe inculcantes, hoſtem aduentare furentem, ſanguinolentumq́ conſpicati, dum arma arripere properant, portam reliquêre hoſtibus indefenſam, & confugienti ſagittariorū, aliorumq́ inermium, immixtus globo hoſtis, eam ardenti animo tenuit occupatam. Nec mora, in omnes ad eam perducentes vias & vicos, pugnari truculentiſſimè cœptum erat: cùm Fridericus, altero ſuper alterum, portæ occupationem, & hoſtem vrbe Victoria potitum, nunciante, vnicam in fuga ſpem ſalutis arripuit: Qui præter alia accepta cladis damna, præter dedecus & ignominiam, aurea quoquè & argentea, ac penè maiora, quàm Imperatoria, perdidit ornamenta: In quîs corona fuit mirabilis precioſiſſimáque iaſpidum ornatu: Eam enim pondere ac forma maiuſculam, quàm quæ capitis de Imperatorio noſtri temporis more geſtamen eſt, ad diuitiarū, quas certè maximas habuit, oſtentationem, in cubili ſemper conſpiciendam habebat. Ditatus tanta præda, quam particulatim

culatìm referre operosum fuerit, ecclesiasticorum exercitus, Victoriæ vrbem gloriosè deuictam, solo æquauit: nulla re magìs alia damnandus, quàm quòd in humani sanguinis, non magìs barbari, quàm Italici, effusione modum excessit.

CAPVT XV.

QVo tempore, cùm Iohannes & Gerhardus, Holsatiæ comites, filij Adolphi, iam fratris Minoris, de studio Parisiensi, cui iam supra bienniũ incubuerant, non modico suorum desiderio expectati, reuerterentur incolumes, die Iouis, quæ fuit octaua Francisci, cũ maximo cleri ac populi tripudio sunt recepti. Terram quidem in tumultu, sub bellicis motibus inuenerant, rege Daniæ Erico, fratrem suum Abel, qui eã defenderet, impugnante. Anno deindè proximo, Guncelinus Zwerini comes, & domini Wandaliæ, qui tũ regi militârunt, aduersùs Iohannem Holsatiæ comitem exibãt in pugnam, perueneruntq; in Todeslo, (limes tum hic erat Holsatiæ, atq; reliquæ Wandaliæ) vbì comes ad tutandos fines suæ ditionis, præsidium militum collocauerat. Sed fortiores venerãt hostes, q̃ possent à paucis ibì ad custodiã constitutis militibus repelli. Capto ab hostibus oppidulo, quosdam etiam ex Holsatis defensoribus intercipiunt: nonnullos pertinaciùs resistentes cædũt: alios fuga sibi consulentes abigunt. Fratres ipsi Holsatiam & paternam omnẽ ditionẽ administraturi, in eam venêre sententiam, vt hæreditatem partirentur, quãdò communibus auspicijs gubernare non poterant: Euenitq; illis, quod solet de gubernatione dißidentibus, vt minime communi consilio in omnibus agerent. Igitur partitione facta, Iohannes natù maior Wagriã, (ea est ditio ex Wandalis olìm capta) Gerhardus iunior, velut paternam domum accepit

Hosatiam,

Holſatiã, Stormariámque. In Wagria autẽ pro magna parte pulſis & cæſis Wandalis, Adolphus ſecũdus Weſtphalos, Phriſios, Hollãdinos, Traiectenſes, quod ſuo loco diximus, collocauit: Ea complectitur Aldenburgum, Lutkenburgum, Nieſtadium, vſq; in Trauenam: Indè Todeſlo, Zegeberg, Plone, & quicquid medium hæret. Stormaria, à Stora flumine, ad Bilenam in orientẽ porrigitur: ab aquilone Wagriam: ab occidente Holſatiam, à meridie Stormariã. Ea complectitur Reinoldesborg, Niemunſter, Itzeho: & quicquid medium eſt, vſque ad Wagriam & Stormariam. Stormaria verò inſigne & vetus oppidum Hamburgum habet, ab olim quidẽ anguſtũ, nunc tribus, q̃ initio, partibus magìs amplificatum, & opibus non in poſtremis. Sed hac etiam, quã nunc ſcribimus, ætate, ſola diui Petri parochia vrbem faciebat: cætera acceßêre per tempora, paluſtribus locis ad Albim iacto fundamento firmatis, vt ſuperædificaretur: Ea eſt diuæ Katharinæ portio. Ab occiduo verò, prolatatis muris, includi cœpit non minima pars vrbis, quæ diuum Nicolaum habet tutelarem patronum. Nouißima acceßit Iacobi ad orientem porrecta parochia. Gerhardus iniquam ratus partitionẽ, fratri cœpit inuidere, quòd longè vberiorem ſua accepiſſet ditionem: Queſtus eſt amicis, cùm per fraternam cõmonitionem nihil impetraret: perueniтq; diſſenſio in apertum bellum: vt Gerhardus ope Aberti ducis Saxoniæ ac Lubicenſium, arma extulerit in fratrem, obſidens oppidum Kilonenſe, de quo potißimùm contentio videbatur: quòd ipſum Iohannes teneret, cùm potiùs Holſatiæ deputandum videretur. Sed nihil ibì per arma proficiunt, reuertuntúrque ſine fructu. Henricus intereà Romanorum rex electus, cùm anno quadrageſimoſeptimo finem viuen-

di fecisset, Papa Innocentius non cessauit Friderico nouum hostem opponere: misitq́ in Alemaniam legatū Petrum Caputium cardinalem diaconum ad Velabrum: qui euocatis principibus electoribus, iuxta Coloniā, perfecit vt Wilhelmus comes Hollandiæ, vir impiger ad arma, rex Rom. eligeretur.

CAPVT XVI.

VVilhelmus Hollandiæ comes in Nußia rex Romanorū declaratur: Aderat inter multos principes, prælatos & nobiles, Iohannes comes Holsatiæ, & ab rege nouo pro more, cum multis alijs, cingulo militari decoratur, vt auratus indè miles vocaretur & esset. Quo tempore, cùm in ecclesia multæ pullularent hæreses, perniciosißima quædam surrexit in Sueuia, quæ in summum pontificem & cardinales os aperuit, grauißimè blasphemans, Friderici Imperatoris & Conradi filij causam iustificans. Multi in eam sentinam fluxêre errores. Audebant dicere, apud summum pontificem nullam residere authoritatem: neque cardinales & episcopos, quòd omnes vna labe Simoniæ macularentur, quicquam tenere à Christo potestatis: quodq́ sacerdotes in mortali cōstituti, neq́ ligarent, neq́ soluerēt, neq́ consecrarēt: ꝙ nemo in orbe Christiano interdicere posset diuinis officijs, quódque sine discrimine ea audirentur, & celebrarētur impunè. Et in fine suæ p̄dicationis: Indulgentiam, inquiunt, quam annunciamus, nō à Papa confictam, non à prælatis compositam, sed ex Deo omnipotenti vobis irrogamus. Conradus rex cùm hos tueretur prædicatores, ipse penè incidit capitis periculum. Nam docti vndiquè viri, aduersùs ista tam friuola & rustica dogmata cōtendentes, effecêre, vt omnis nobilitas Conradum desereret, ipséque cogeretur clàm egredi de prouin-

prouincia. Interim Wilhelmus contenderat ad sui coronationem: sed Aquensis vrbs ità Friderico inhærebat, vt non permitteret Wilhelmo primam ibi de more accipere coronam. Crucesignati in hæreticos, oppugnauêre eam vrbem, vt compelleretur admittere principes solennia coronationis peracturos. Indè progrediens rex, ripam Rheni legit, Imperij prædia in suam accipiens potestatem. Sed cùm aliquantam ibi moram facerent, nec essent abundi commeatus, quibus regiam suam sustineret, magnificentiamq́; dignam Imperio impleret, in Hollandiam suam est regressus. Indè tamen proximo reuersus anno, cùm auctis viribus incederet, plura quàm antè Imperij sibi iura vendicauit.

CAPVT XVII.

INtereà Iohannes Holsatiæ comes, cùm rex Daniæ Ericus fratres suos insectaretur, pro Abel duce Slesuici, sororio suo, arma sumebat in regem, fratrémque Gerhardum vocabat in communionem belli, adunatis viribus & auctis per Bremensem archiepiscopum. Dum autem illi magnis itineribus, ingentique apparatu, venissent in Iutiam, rex cum fratre iam in gratiam redisse videbatur: nec poterant, nec volebant, qui armati venerant, fratribus iam vnum sentientibus, se interpònere: vndè pacatum agmen reduxêre. Sed anno deindè sequenti, cùm recruduisset bellum inter fratres, nihil moratus Iohannes comes, iterùm amicos ad arma vocabat. Archiepiscopus Bremensis, & Simon Padeburnensis electus, auxiliaria illi facilè arma mittebant, procinctúsque mouebat in Daniam. Obstitit illi proprijs in finibus arx Reinoldesborg, quæ veteri memoria semper erat iuris Holsatici: sed auus Iohannis Adolphus, cùm à rege Kanuto premeretur, nec aliter manibus eius elabi

posse videretur, quod suo loco diximus, arcem regi consignauit: eamq́; rex & magis communiuit, & viris fortibus insessam iussit custodiri. Tum verò Iohannes cum cōmilitonibus acriter, animoseq́; cœpit impugnare. Sed cùm intereà rex Ericus factione fratris Abel (quod in Dania diximus) interemptus nunciaretur, ipseq́; Abel sororius comitum ad coronam vocaretur, proficisceretur q́; & coronaretur, facilè reliquit Iohannes cœptam oppugnationem, cunctis iam stantibus ad nutum sororij eius, pro quo ipse cum amicis in regem Daniæ arma sumpsisset. Wilhelmus autem Romanorum rex, iam magis ac magis in regno proficiens, affinitatem principum instituit inire, ductaq́; vxore filia Ottonis ducis Brunswiccensis. Ea solennitas Brunswici peragebatur in palatio Leonis, ipsa nuptiali nocte, quæ fuit proxima diui Pauli conuersioni, graue in palatio incendium exoritur, cùm omnes quieti se permisissent, incuria ministrorum: qui paleis, fœnóque, ignem incautè miscuerunt: penè rex & regina sunt exusti: vix nudi extracti, periculū euaserunt: regina ducente regem viarum non conscium. Sartores qui incendio causam incauti præbuerunt, primi sunt exusti, perierúntq́; miserabiliter per imprudentiam.

CAPVT XVIII.

FRidericus autem Imperator, amissa Victoria noua vrbe, cum multa (vt diximus) supellectile & armis, in Cremonensem agrum de fuga se contulit: nec Cremonam rogatus accedere est ausus, maximè veritus, quod facilimè contingere potuit, nè populus tanta clade, eius lasciuia atque imprudentia afflictus, pœnas ab eo suppliciumq́; sumeret. Cremonensis enim militiæ flos cum carrotis in vrbe Victoria amissus, & odio partium, in

um, in primores quosque sæuitum erat. Reparauit tamen breuì exercitum Fridericus, & in Placentinos ducens, monasterium sanctæ Columbæ secus Doninum oppidum demolitus est: Indè mouens in Hetruriam, Hencium filium cum parte copiarum in Fauentiam, Rauennatumq́; prouinciam, vt in potestate, fideq́; contineret, ire disposuit, iussitque. Hetruria penè tota, præter Florentiam, magis illi subdita, quàm partes sequi videbatur: Marchia quoquè Anconitana illi parebat: nihil autem magis cupiebat, quàm exulcerati apud Parmam animi dolorem in opprimenda Florentia euomere: nec magni fecisset Gibellinam partem suam vnà perdere, quæ longè minor erat: Quod sciens pars vtraque, portas illi clausit: Oppugnans tamen obtinuit, vt pars sua, eiectis aduersarijs, dominaretur. Quod cùm fieret, magna pars nobilitatis ad quosdam se contulit comites vicinos, cum quibus statim ab Friderico est oppressa. Hæc cùm ageret Fridericus, accepit triste nuncium de capto à Bononiensibus Hencio filio: à quibus diutissimè ille tentus est. Fridericus indè in Apuliam mouens, morbo corripitur, à quo cùm conualescere inciperet, à Manfredo filio, imposito ori puluino, oppressus à nonnullis memoratur: Alij Panhormi vita functum ferunt. Hoc constat, priusquàm decederet, Manfredo filio principatum Tarentinum, cum quibusdam designatis vrbibus, quæ antè sub illum non pertinerent, donauisse: vt haberet egregius adolescens, formæ dignitate, & ingenij magnis & multis dotibus præstans, literis etiam imbutus, vndè auum traduceret: Timebat enim illi ab auaritia fratris Cōradi, q legitimo iure in omnia succedēs, minimū fratri notho permitteret. Sed ille, patre vita functo, aliorū fretus fauore, alibì vim obtēdēs, ad regnū Siciliæ adspi-

rabat, & iam penè maiorem partem occupabat: cùm diù expectatus Conradus rex, ex Germania descendens, recepit armis, quæ ille pridèm occupauerat: nec tamē diù superarat, veneno, vt apparebat, extinctus: reliquitque filium Corradinum, siue, vt alij ferunt, ex fratre Henrico nepotem, quem scripsit hæredem. Sed nos, tumulato Friderico, in Saxoniam reuertamur. Erat tum annus quinquagesimus post mille ducentos, ad supputationem Eusebianam: Saxoniæ enim debitores sumus ex professo: quanuis Imperatorū res non iniuria illi misceamus, quòd omnes indè ab Henrico I. Ottonis Magni patre, ad hunc vsque Fridericum, sanguinem traxerint Saxonicum. Indè sumunt, qui aiunt, præclaram Saxoniæ domum annis trecentis & quinquaginta Imperium tenuisse. Ex illo enim tempore nullus est assumptus princeps, siue ex Francis, siue ex Sueuis, qui non Saxonica se domo prodijsse gloriaretur: quod in Ottone I. ostendimus, qui Sueuiæ filium, & Bauariæ fratrem præfecit, Francisq; iunxit affinitatem, vt omnes per Germaniam domus illustriores, Saxonicum sanguinem cum laude testarentur.

CAPVT XIX.

OTto dux Brunswiccensis, vnicum decus Saxonici germinis, nepos ex filio Henrici Leonis, cùm iam esset in procinctu eundi ad curiam Francfordiæ indictam, quam Wilhelmus rex principibus constituit, diem suum clausit extremum. Rex autem memoratus Ottonis gener, satìs difficulter honorem Romani regni sustinuit, cùm illi principes non parérent, & ab vicinis satìs cumulatè impugnaretur. Nam inter Coloniensem archiepiscopū, & eundē regē, tanta in oppido Nußia cōtrouersia vndecūq; exoritur, vt ignē Colonienses applicarent

carent regiæ, in qua rex mansitabat, ità vt rex ipse, cum apostolico legato penè conflagrâssent. Comitissa Flandriæ per ea tempora cum rege simultatem de finibus patriæ ditionis habebat: quæ in apertũ proceßit bellũ, ità vt non contemnendas copias illa per mare mitteret in Hollandiam. Sed rex venientes ità excepit, vt non se venisse gauderent: Multos cepit, & pertinaciùs resistentes cecidit, vt residui fugæ præsidium quærerent. Ad annum autem à Christo quinquagesimumsextum post mille ducentos, rex cum vicinis Phrisonibus bellum gerebat, in quos copias duxit expeditas, rusticum & inermem populum facile ratus sub iuga mittere: Sed eas sensit, quas non putauit, difficultates. Nam circunfusus ab hostibus, qui longis hastilibus transuolare fossata didicerant, quò equites peruenire non poterant, rex cum multis opprimitur: cæsumq́, abscondunt in limo, vt ne hodiè quidem sciatur, quo sit loco tumulatus rex Romanorum: Ità clari nonnunquàm viri, obscuros exitus assequuntur. Vacabat perindè regnum, quod Italici ab Friderico ad Rodulphum Sueuum vacâsse scribũt: nam mediorum principum nulla senserant arma: ità assueti Germanorum gladijs, vt viuere aut regnare non crederent, qui in prouinciam suam non bello detonarent. Sed in Saxoniam redeamus. Otto moriens, quatuor reliquit filios: Albertum, qui in honore ducatûs maior natù patri succeßit: & Iohannem, qui posteà cum fratre partitur ditionem: Conradum Verdensem, & Ottonem Hildesemensem episcopos. Quinque quoquè filias ità collocauit, vt primam Albertus Saxoniæ dux: secundã Henricus eius frater, comes de Anehold: tertiam Landgrauius Haßiæ: quartam Wenslaus Rugiæ princeps: quintam verò Wilhelmus Romanorum rex, coniuges haberent.

rent. Vndè latè propagata est nobilitas domûs Brunswiccensis. Albertus autem dux congressus archiepiscopo Moguntino, per occasionem, quam infrà memorabimus, cepit pontificem : quo captiuitatis vinculo laxari non poterat, priusquàm à Richardo Anglico Cornubiæ comite, ad Romanum regnum adspirante, redimeretur, impenso magno ære, quod infrà memorabimus.

CAPVT XX.

PEr hæc tempora trahebatur diuturnum bellum inter Ottonem de Brandenburgo marchionem, & Willebrandum Magdeburgensem archiepiscopum, Ludolphumq; Halberstadensem antistitem : quod bellum varia fortuna gerebatur. Captus ab Halberstadensi aliquãdò marchio, ingenti pecunia redemit captiuitatem, immò libertatem suam, quam bello captus amisit. Iterùm congressi alios habuêre exitus : nam tum marchio fugauit vulneratum archiepiscopum : Halberstadensem etiam cepit, vt vicem illi redderet : Multi se interposuêre principes, vt rem pacarent, nec poterant. Post diuturnam vexationẽ, duo diuersarũ partiũ milites, soli pacem repererunt, excogitantes, quod multi inuenire non poterant : idq; placitum vtrisq; firmauit pacẽ. Nec erat marchio illis tunc viribus, quibus modò præditus manet, accedentibus modernis, de Francia, de Bauaria, non paruis ditionibus. Per idem ferè tempus, magnũ hoc bellum gerebatur inter Odoacrem Bohemiæ, & Balam Vngariæ reges : magnis vterque apparatibus instruxêre. Bohemo suppetias tulêre Saxoniæ principes: Otto Brandenburgensis marchio, qui in communionem eius belli traxit Albertum Saxoniæ ducem, nepotem ex fratre suum, & Albertum ducem Brunswiccensem cognatum suum. Ferunt, centum millia fuisse pugnatorum in parte Bohemi; millia septem ferratorum, quorum eti-

am iumenta pro magna parte ferro tegerentur: Et tum constitit victoria Bohemo, multis Vngarorum ad vicinum pugnæ amnem, cùm ferrum fugerent, aqua interceptis.

CAPVT XXI.

INterim morte Wilhelmi regis vacante Imperio, Alphonsus Castellæ Hispaniarum rex, & Richardus Cornubiæ comes, regis Angliæ frater germanus, in vanam spem Imperij Romani sunt inducti. Alphonsus quidem, vt fauorem sibi Romanæ conciliaret ecclesiæ, duas Transpadanas vrbes illi permisit, Taurinum & Altæram: facilè donans, quod non habuit, & aquilam explumans. Sic agitur cum infelici Romano Imperio, postquàm auaritiæ nihil satis est: vt qui adspirent ad regnum, promptè promittunt de non suo, vt cumulum rerum & fastigium assequantur. Studuit huic principi Conradus archiepiscopus per ea tempora Coloniensis: qui perductum Aquisgranum, de more coronauit: quod illius opere ab antiquo tanquàm in sua prouincia apud diuum Karolum I. permittitur: Datur hoc memoriæ magni Imperatoris, qui ibì creber mansit: ibiq; tumulatus, tubam expectat nouissimam. Audiens autem Richardus, alios ex electoribus æmulo studere Alphonso, magnam auri summam extulit Anglia ditissimo regno: & circunuectus, quos poterat, ea sibi re principes & magnates conciliabat. Mirum, quæ res spem fecerit alienigenis principibus ad coronam adspirare: quam tantis seculis sola Germania, & præsertìm Saxonicus sanguis, promerebatur. Arbitror summam rerum tum maximè constitisse in archiepiscopis Rheni: parùm tum eius rei arbitrium permissum Saxoniæ principibus, marchioni, atq; duci: minimè verò regi Bohemiæ, cuius nomen inter electores non legitur ante quartum Karo-

Karolum: qui eam rem, non satis ordinatam, redegit in bonum ac legitimum ordinem, qui vsque hodiè per annos centum quinquaginta seruatur. Richardus ergò Anglicus tum requirebat Moguntinum archiepiscopum in electione regis primarium: Erat is in carcere, captus ab Alberto duce Brunswiccensi, per hanc occasionem: Albertus quidem princeps modestus, & animo satis tranquillus, aluit per mansuetudinē, quorundam suorū militariū audaciam: nam qui de excelsa arce traxêre nomen, vt de Asseborg dicerentur ministeriales, in id temeritatis sunt prouecti, vt ducem suum non modò contemnerent, sed quibusdam etiam in rebus contumelia non abstinerent: Insigne eorum, quod clypeis præferebant, lupus erat: cùm interim principes Brunswici geminos à memoria Henrici Leonis in clypeo præferebant leones, quos ille ex Anglia referebat: Vt autem contemptū animi sui facto proderent, in clypeis figurabant leonem, cuius tergori lupus immineret. Ea res cùm non esset obscura, neque interpretatu difficilis, mouit tranquillum principem, quòd contemptui suo iunxissent facti contumeliam. Itaque leo per aures tractus, expergiscitur: arma producit in contemptores, & obsessa diù arce Asseborg, oppugnataq́ue, tandèm expugnauit: & eiectis illis inexorabiliter de terra, arcem sibi suisq́ue iuribus desumpsit habitandam. Vix tandèm exulantes ipsi per amicos impetrârunt, vt ad oppidum Brakel sinerentur commanere. Cùm autem in eius arcis expugnatione dux Albertus hæreret, Tidericus comes de Euersten, tracto in armorum societatem archiepiscopo Moguntino, terram inuasit Gottingensem, prædis & incendijs omnia miscens: non satis antè more militari denunciatis hostilibus. Reliquerat dux in ea terra præfectum cum expedita ma-

ta manu, quæ sufficere videretur terræ tutandæ: cui tamen in aperto congredi tanto exercitui consilium non erat, quòd impar esset viribus: sed collecta equitum quanta ex tempore potuit ala, magnam rusticæ plebis multitudinem secum traxit leui armatura, & clanculò sequutus, hostile agmen obseruabat, vbi castra poneret: Quieuit autem prima nocte ad curtem monasterij: Exercitu enim foris tendente, archiepiscopus ipse curtem ipsam ingreditur. Præfectus ducis, cùm explorata teneret omnia, & quieta cunctis viderentur silentia, noctu irruens in quietos, capit archiepiscopum & comitem: & qui se commouerant, repreßit: Trahit vtrunque captiuum in castra ducis: Archiepiscopus Brunswicum mittitur, ibiq; anno integro seruatur: comitem verò, quòd violator esset sacramentorum, quibus duci suo adstringeretur, erecta trabe, iußit appendi per pedes, vt exquisito cruciatu finiret, qui execrabile scelus in dominum suum commisisset. Hæc est illa captiuitas archiepiscopi Moguntini ab duce Brunswiccensi.

CAPVT XXII.

Richardus ergò Cornubiæ in Anglia princeps, cùm per hunc archiepiscopum adspiraret ad regnum, ingenti exprompta duci Brunswiccensi pecunia, archiepiscopum è carcere liberauit. Quocircà redemptus redemptori suo inclinabat. Peruenêre ergò ambo, Alphonsus & Richardus, titulotenùs ad regnum: sed non vltrà progressa est vllius authoritas: Nihil enim administrâsse leguntur, nisì quòd Alphonsum Coloniensis, & Richardum Moguntinus fouerent archiepiscopi: & continuit alterum, alterius metus, nè quid attentarent: Siue id modestiæ deputemus, quòd viri sensati lacerare se mutuis viribus, pro alieno Imperio, iudicabant indignũ:

Nusquàm

Nusquàm enim referuntur in inuicèm arma aut acies produxisse, contenti glorioso nomine, in quo Richardus magis efferbuisse cernitur. Nam Alphonsius, vbì sensit sibi ortum æmulum, intra regni sui se limites continuit. Et quoniam nihil magnum in regno peregerunt, Italici scriptores, per eorum, vt diximus, tempora, vacâsse scribunt Imperium. Interìm verò, cùm per annos octo & decem, nemo in Romano se commoueret Imperio, qui magnoperè publicam videretur curam admittere, res Asianæ factione stultißima Italorum sunt periclitatæ. Ptolemaidæ enim, domini Veneti & domini Ianuenses, inuicèm tumultuantes pro sola superbia, locum fecêre Ethnicorum irruptioni, vt finaliter omni Asia Christiani exturbarentur. Gyrationes suas insanas & vertiginosas, quas in Italia conceperant, vsque in terram sanctam efferebant. Nam per ea tempora sæuijt in Italia, illa tartarea & ab imo barathri prolata diuisio Gibellinorum atque Guelphorum, quæ neque hodiè penitùs extincta fumat. Sed hæc Blondo commemoranda relinquentes, in nostram Saxoniam reuertamur. Ille enim, quasi nihil in reliquo terrarum orbe rerum commemoratione dignarum geratur, in solis illis Italorum suorum diris gyrationibus commemorandis multum temporis impendit, aureum suæ orationis filum fœdißimis tumultuationibus suorum comprouincialium commaculans.

CAPVT XXIII.

PEr quæ tempora Adolphus, dudùm comes, nunc frater Minor, zelū diuinæ religionis feruescentē, magis atque magis in diem protulit, vsqueadeò ad omnes, vt ad visitandos quosque religiosos vnà cum prælatis adscisceretur: Speculum statuêre patres in oculis omnium

um mundo crucifixorum, vt in eo ædificarentur, qui viderent & audirent ex comite seculi principem in religione: effecitq́, vt fratres noui monasterij, iam familiariùs, quàm religioni suæ par erat, mulierculis adhærentes, procùl à se dimittere cogerentur. Sic in alijs reformabat, quod ipse seculi casus internoscens, perniciosum sibi comprobauit. Interim filij eius Iohannes & Gerhardus Holsatiam gubernabant, cùm Iohannes coniugem sibi adsciuisset, filiam Alberti ducis Saxoniæ: Gerhardus autem filiam Iohannis principis Obotritorum, quem illa ætate, recenti memoria, lingua Wandalica, Knese Ianike, sui vocitârunt. Iohannes autem comes ex vxore tres sustulit filios, Iohannem, Adolphum, & Albertum, & filiam vnam, quam duxit coniugem Otto Brandenburgensis marchio. Maior filius Iohannes ad nuptias peruenit filiæ Danorum regis Erici: Ea tum fuit comitũ æstimatio in nobilitate: Adolphus filiam accepit Mestwoi Pomeranorum. Albertus autem ecclesiam sibi sponsam delegit, factus Hamburgensis præpositus: Gerhardus quam prolem reliquerit, diligentius infrà explorabitur. Interìm verò Waldemarus, Abelis, primùm ducis Sleswiccensis, deindè Daniæ regis, filius, comitum memoratorum ex sorore nepos, cùm de Parisiensi gymnasio patriam repeteret, ab archiepiscopo Coloniensi, nescio quid in coronam Daniæ referente, detentus est pro captiuo: nec abire potuit, priusquàm Iohannes Comes auunculus, sex argenti marcharum millia, pro redimendo numeraret. Crebra erant his comitibus, pro sororio suo, vt diximus, in Daniam bella, dum superesset Ericus Abelis frater. Cùm autem Christophorus, cæso in Phrisijs Abele, quod in Dania diximus, ad regnum peruenisset, non æquo erat animo in comites

memo-

memoratos, quòd Abelis filios in ducatu Slesvviccensi tuerentur.

CAPVT XXIIII.

HIc Iohannes, cùm ad arma strenuus, ad omnem humanitatis gratiam modestus, comiter se semper aduersùs ciues Lubicenses gereret, plurimùm familiaritatis cum illis inibat, nonnunquàm laxandi animi gratia ciuitatem ingressus. Cùm autem aliquandò eius rei gratia intrâsset, vidit in conspectu suo quendam militaris generis Burchardum Boet, quem pridèm ob demerita sua expulisset Holsatia. Is cùm in oculis comitis pertinaciter obambulans versaretur, quasi exprobraret impunitatem suam, & illuderet potentiæ nihil audentis in ciuitate, non tulit comes temeritatem insultantis. Ira concitus, arrepto gladio, sequitur fugientē: quem vbi cursu non deprahendit, gladium teli more vibrauit in tergum fugientis, confoditq́; morientem. Ciues & si amicißimo essent in comitem animo, arbitrati tamen suæ ciuitatis iuribus non mediocriter derogâsse comitem, insequuti fugientem, tenere conabantur. Ille vulgi iram declinans, cùm ad manum stratum non haberet iumentum, paucis suorum insequentibus, vrbis portas pedes petiuit: Indè obsistentibus auersus ciuibus, ecclesiæ maioris turrim, quam patentem reperit, ingreditur: contenti, non aufugisse comitem, seruauêre circunsistentes. Ille se manibus proconsulum permisit, pollicitus iturum quò vellent: Illi orant, vt placandæ multitudinis gratia, prætorium cum illis adeat: Ibì instituta pro tempore mansione, & quietis locum ostenderant, & paucorum dierum patientiam orabant, donèc ira vulgi deferuescat. Deferbuit indiès motus ciuium, & cœpta est haberi custodia negligentior, ex sententia maiorū: Ipso meridie,

cùm

tùm omnium fores prandentium clauderentur, adduxêre comitis ministri stratum iumentum, deq; fenestra submissum comitem, in eo collocantes, properè abiêrunt, nemine insequente: cùm gauderent vrbis præsides, comitem in sua redîsse incolumem: quod ad ciuitatis honorem pertinere videretur, posteà cum illo ex tempore transacturi. Sed tamen irrogatam sibi vim, diù memoria retinens, obseruauit tempora, si quandò parem gratiam populo referret.

CAPVT XXV.

NOn erat longũ tempus in medio, cùm rex Daniæ Christophorus Ericum Abelis filium Slesvico exturbare conatus, ingentem in ipsum produxit exercitum. Comites Holsatiæ nepoti ex sorore suppetias laturi, quanta poterant arma contraxêre, & Eydoram limitem transgreßi, copias suas iungunt memorati ducis exercitui: mouentésque in vlteriora, regem habuêre obuium cum expedito agmine, in loco, qui dicitur Loheide: ibique collatis viribus & armis, Mars diù communis erat: Cæsi multi, capti nonnulli: sed tandèm victoria Holsatis inclinabat. Captus rex Christophorus perducitur Hamburgum: ibique fida custodia asseruatur: Qui fugam inire poterant, cæteris videbantur fortunatiores. Iohannes autem comes, priusquàm copiæ, quas ductabat, diuiderentur in sua quique, orabat, vt iniuriam suam in Lubicenses vindicaturi, arma secum verterent in illos: nec multis erat opus precibus. Id enim hominum genus, vbi gregatum est, facilè ad prædam & incendia inuitatur. Duxit ergò in prædia ciuium & propinqua vrbis, gladio & igne sæuiens, nec paruam prædam abducens. Lubicenses ciues, tùm excursionem facere non ausi, patienter

vim tulêre. Indè verò, cùm auxilia comitis dilapsa essent, Albertum ducem de Brunswico inuitârunt, vt armis suis, vindicandæ incursionis gratia, illis adesset: Venit cùm expedito agmine, & iunctis armis ad copias, quas educere ciues potuêre, ingressus Holsatiam, hostilia omnia facit. Vicum tunc olim florentem, Vrbem veterem, cum præsidio suo, in deditionem capit, vndiquè prædam aceruans. In oppidum Kyl, vbi mansionem comes aduersarius haberet, ducentes, obsidionem firmauêre per mensem: magìs eruptionem eius expectantes, quàm vel armorum, vel famis sperarent expugnationem: aditu à mari patentissimo, intercludi non potente. Indè reducentes exercitum ciues, ducem magnificè remunerati sunt. Sed Iohannes breuì pòst in fata concessit, ad annum Christi millesimum ducentesimum quartum & sexagesimum, tumulatus in Reinuelde primus omnium comitum: quod monasterium auus eius Adolphus, eius nominis III. fundauit: cùm primo tempore ex ephebis euadens, ad gubernacula peruenisset. Fratres de Locken, vicino ditionis de Scowenborg monasterio educens, præsidijs & pascuis honestauit.

CAPVT XXVI.

OPeræprecium fuerit, comitum de Scowenborg & Holsatiæ lineam retexere, quantùm permittitur ex priuilegijs & literis repertis: nam scriptorum nemo fuit, qui eam diligenter referret in literas: Vndè veniam debet lector huic scribenti, sicubì fortassè in eius lineæ commemoratione impegerit. Igitur initium huius nobilitatis est ex industrio & forti viro militari Adolpho de Salingsleue: qui dum cœtus Imperij ageretur in Minda, frequens aderat in concilio Imperatoris.

toris. Annales Mindensium commemorant Conradum III. sed ratio temporum non patitur, nam iste Conradus Imperator instituit Adolphum secundũ Holsatia pellere: quod suo loco diximus. Erat ergò Conradus II. Imperator, sub quo Adolphus meruit honorem comitis, instante Mindensi episcopo: cui plurimùm apud Imperatorem aderat consilio & auxilio, pro iuribus ecclesiæ: Dedit illi pontifex feudum, de quo eum inuestiuerat Imperator: Indè est, vt vsque hodiè progenies eius non recognoscat suprase principem, citra Imperatorem. Posteà vacante Stormaria & Holsatia, Luderus tum dux Saxoniæ Adolpho eius nepoti, aut fortè pronepoti, (intercesserant enim anni plures quàm centum) contulit eam quoquè ditionem. Huius filius minor Adolphus succeßit in vtraque ditione: nam maior Hartungus in expeditione Bohemica periijt. Hic est Adolphus, qui cæsus est à Wandalis in obsidione vrbis Demyn. Huius filius Adolphus, primi in Holsatia nepos, vir erat magnificus: qui pulsus Holsatia, militauit in terra sancta: restitutus, iterùm pellitur ab rege Danorum: factus est comes Stadensis, finiuit in Scowenborg. Huic erant filij Bruno, Conradus, Adolphus. Bruno præpositus Magdeburgensis, fit episcopus Olomucensis: Conradus succeßit in Scowenborg: Adolphus rediijt in Holsatiam, puer, vt Holsati ferunt, impetratus à nobili domina, quod diximus. Sed Mindensium annales tradunt, illum ab Holsatis vocatum, cùm iam paulatim vires resumerent. Hic est, qui victoriam obtinuit in Bornehouede, fugato Danorum rege. Idem militauit in Liuonia: in fine ingressus est ordinem Minorum. Huic erant filij Iohannes & Gerhardus, qui ditionem Holsatiæ sunt partiti: nam Conradus patruus tene-

us tenebat Scowenborg, Iohannes Wagriam, Gerhardus Holsatiam cum Stormaria acceperũt. Visa est Gerhardo iniqua partitio, quòd longè vberior esset pars Iohannis, bello rem dirimere tentabant: sed interuenit compositio, in qua verisimile est Gerhardũ de successione patrui in Scowenborg, qui prolem non reliquit, quietatum. Nam filij Gerhardi illam ditionem posteà tenuerunt. Ex hoc loco scinditur amborum linea: Iohannes in Wagria, quæ ab Oldenborg in Lubicam, per Todeslo, Plone, Zegeberg comprahendit, vberiorem totius ditionis partem, permansit: Filium reliquit Iohannem, cum aliquantis fratribus: in quibus Iohannes secundus reliquit tertiũ, cum multis fratribus, cognomento Largum: Ex his fratribus erat Adolphus, in Zegeberg casus: Tertius Iohannes reliquit Adolphum, in quo stetit linea: cuius morte ditio Pinnenberg cum pertinentijs venit ad comites in Scowenborg: quod suo loco referemus. Ad lineam Gerhardi multipliciorem transeamus: Genuit Henricum & Gerhardũ. Henricus in Holsatia permansit, multa gerens: Gerhardus peruenit in Scowẽborg: & diù viuendo cæcitate percutitur: vndè nomen contraxit, vt cæcus cognominetur. Redijt in Holsatiam, Lubicæ finiens vitam: Reliquit filios Gerhardum, Adolphum, Henricum, Ottonem: duo nouissimi in Scowenborg remansêre tumulati in monasterio Rintelen: Henricus reliquit Henricum filium eius nominis tertium: Gerhardus autem tertius, cùm esset præpositus Lubicensis, subdiaconus, apostolica dispensatione mortuis fratribus duxit vxorem, & genuit ex ea Iohannem, in quo stetit illa linea. Adolphus genuit Adolphum, Ericum, Gerhardum: ex quibus Ericus, magno labore & armorum contentione, aduersùs ducem Brunswici Henri-

cum obtinuit episcopatum Hildesemensem: Adolphus mansit in Scowenborg: Gerhardus in Holsatia. Hic est ille Gerhardus, qui cum Iohanne fratruele Gerhardi tertij filio, in Thietmarsia pugnauit infeliciter, anno vicesimosecundo post mille trecentos. Henricus tertius genuit Gerhardum cum multis fratribus: Hic est, qui cognominatus est pro rerum claritudine Magnus: adolescentia eius, tenuissima fertur fuisse, vt præter venaticos canes, nihil possideret, Rendesborch moratus. Vidit in eo specimen magni ingenij vir militaris, vt fertur: idem, qui Adolphum in Zegeberg perdidit, qui traditis Gerhardo iumentis, eum instruxit ad militiam: cæsus est in Iutia. Adolphus in Scowenborg, cùm se interponeret bello fratruelium suorum in Holsatia, ibì capitur, & ære suo redimitur. Is genuit Adolphum, Gerhardum, Simonem, Bernhardum, & Ottonem. Ex Adolphis (incertum quis) erat qui ducta vxore filia Mestiwoi ducis Pomeraniæ, se ducem scriberet Pomeraniæ: vt testantur, quæ extant literæ cum sigillis. Adolphus primogenitus succedit in ditione patri in Scowenborg: Gerhardus fit episcopus Mindensis: Ambo periêrunt itinere in terram sanctam, diuisis locis & temporibus: Simon hastiludio infirmatus, moritur: Bernhardus fit præpositus Hamburgensis: Otto patriam ditionem gubernat. Magnus Gerhardus reliquit filios, Henricum cognomento Ferreum: & Nicolaum, vindices paternæ necis. Nicolaus filium non reliquit: sed fratri superstes peruenit ad ea tempora, vt morte Adolphi in Wagria, interuentu principum, præsertim ducis Saxoniæ, & multorum nobilium & militarium, daret comitibus in Scowenborg tres præfecturas ad Albim: Hatesborg, Pinnenberg, Bermstede: vt Wagria iungeretur Holsatiæ.

Henricus reliquit filios Gerhardum, primum Slefwici ducem ex hoc genere, Albertum, Henricum. Albertus sine prole periit. Henricus eligitur Osnaburgensis episcopus, sed non peruenit ad consecrationem: Otto in Scowenborg genuit Adolphum, & Wilhelmum, in pueritia morientem. Is accepit, vt coniicio, ditionem primus in Holsatia, genuitque filias quinque: Adolphus filius, is est, qui militauit fratruelibus in Holsatia, cùm magnam de Danis assequerentur victoriam in Holsatia. Gerhardus dux periit in Thietmarsia: & reliquit filios, Henricum, Adolphum, Gerhardum: & filias, quarum vna denupsit Theoderico de Oldenborg comiti, ex qua nati sunt, Christianus, Mauritius, Gerhardus. In Scowenborg Adolphus genuit Ottonem: Is, moriente Adolpho duce, in Holsatia contendit ad successionem: sed Christianus de Oldenborg, iam Danorum rex, præcessit eum, vt potentia, sic fauore: Vndè factum est, vt Otto accepta pecunia conquiesceret. Filii eius multi, Adolphus, Ericus, Ernestus episcopus Hildesemensis, Otto, Henricus episcopus Mindensis, Bernhardus, Antonius, Iohannes. Viuunt hodiè, Otto in Pinnenberg, Henricus, Antonius, Iohannes: hic solus filium habet Iudocum. Christianus reliquit filios, Iohannem Danorum regem, & Fridericum Holsatiæ, & Slefwici ducem. Hic est status rerum præsentium. Non te moueat lector, si qui præteriti sunt sine nomine: Successio quæsita est: Nunc gesta temporum ordine suo percurramus. Gerhardus ille I. Adolphi filius, interfuit & præfuit bellis omnibus, quæ in regem Daniæ pro filiis Abelis ducis Slefwiccensis, posteà etiam regnantis, communiter à se & à fratre gerebantur. Moriente autem fratre, necdùm laxatus rex, Hamburgi in ditione

ditione Gerhardi seruabatur. Albertus aũt dux Brunswiccensis, eius rei gratia profectus, cum aliquantis amicis in Sleswicum, vt cum Erico duce, ad quem res primùm pertinere videbatur, ageret super rege relaxando: Sed non erant illæ conditiones in manibus eiusdem Alberti, sine quibus redemptio non procedebat: qua de re frustratus, in sua rediјt.

CAPVT XXVII.

QVo tempore, idem Albertus dux arma contraxit, quãta potuit, ac duxit in Marchionem Misnensem, iustis de causis: sed quas subducunt annales. Hi principes dissidebant. Non minori animo, quem petebat Albertus, ipsi cum expeditis copijs obuiàm est profectus: collatáque manu, statìm inclinabat fortuna marchioni: factusq; Albertus prælio inferior, capitur, cum aliquot comitibus, & inferioris ordinis militibus: à qua captiuitate post annum & dimidium suo ære redimitur. Interìm frater eius Iohannes, necdùm administrationem aliquam sortitus, quòd indiuisus ducatus apud Albertum permaneret, inita affinitate cum Gerhardo Holsatiæ comite, filiam eius accepit vxorem: Quo tum annitente, rex Danorum Christophorus, magno ære persoluto, & quanto pro regio capite luendo opùs erat, in libertatem rediјt: sed non diù superstes suæ liberationi, mox vt in regnum reuertitur, finem viuendi fecit, filium suum Ericum regni linquens successorem: quod in Dania diximus. Memorabile autem est ex hoc Iohanne ducis fratre, quòd ille primus operam impẽdens salinæ Luneburgensi, quæ vsq; ad eius tempora tenuis fluxit, nouã illi venam aperuit, longè ea, quæ pridèm fluxit, vberiorem. Erat aũt tum annus post natũ Christũ ex millesimo ducẽtesimo nonus & sexagesimus:

mus: & prosperatum est opus in manibus eius vehementer. Cùm autem principes Saxoniæ vicinorum inuidiam prospicerent, conuenerunt in cœtum, vt vnum sentientes, & pacem intestinam firmarent, & hostibus in circuitu fortiores occurrerēt: Conuenêre in Quedelinborg, Albertus & Iohannes de Brūswico duces, Otto de Brandenburgo marchio, & de Misna quoquè accessêre marchiones: Gerhardus & Henricus fratres de Holsatia, & Iohannes & Adolphus de Swagria, itidèm fratres comites, cum multa vndecunquè conuocata nobilitate: Quia vacabat Imperium, nec erat qui de vniuerso curaret: ipsi inter se principes concilium habuêre, de communi vbiquè quiete & pace temporum conseruanda: Ibì etiam interueniente Ottone marchione, qui ducum de Brunswico erat auunculus, Albertus & Iohannes duces, sua diuisêre dominia, titulum tamen communem retinentes: quod vsq; hodiè conseruatur. Nam quanuìs Albertus senior ditionem omnem Brunswiccensem, quæ etiam Gottingensem terram complectitur, acceperit, & Iohannes solo districtu Luneburgensi contentus abiret: vterque tamen titulum retinebat, vt dicerentur ambo & essent duces Brunswiccenses & Luneburgenses. Brunswiccensis autem ditio pòst sequutis ætatibus aliquoties scissa est in eam, quæ modò in fratribus appáret, diuisionem: in terram, citra & vltramontanam: quod vbì primùm euenerit, suo loco commemorabimus. Quo tempore floruit Iohannes Semeca Teutonicus, insignis iuris doctor, qui Herculea audacia primus aggressus est glossare Decretum: quod ante eum nemo, & post eum excellentiùs nullus facere potuit, præpositus sancti Stephani Halberstadensis: qui Clementi IIII. summo Pontifici, tum per Germaniam, sicut Galliam,

decimas

decimas à clero in redemptionem terræ sanctæ exigenti, appellationem opposuit: quem pro sua, vt dicebat, Papa temeritate excommunicauit, priuauitq́ præpositura. Sed erant magni in Germania viri, qui Iohannem deserendum non putabant: Quæ autem impendére videbantur mala, mors ipsa diremit: quæ tam pontificem, quàm Iohannem breuì sustulit de medio. Per quod etiam tempus, cùm mortuo Erico Slesuici duce rex Daniæ Ericus, pro paruulis quos dux reliquit filijs, administrationem suscipere conatus, arces & dominia cœpit occupare: Ea res iterùm noua bella conciuit. Nam comites Holsatiæ Iohannes secundus de Wagria, & Henricus de Stormaria, cum exercitu prodeuntes, Eydoram transgreßi regi se obijciunt, paruulosq́ tuentur: quorũ de magno agebatur præiudicio, Nam tutela quidẽ verbo ab rege præferebatur: cæterùm quomodò ducatus denuò coronæ adunaretur, quæri videbatur.

CAPVT XXVIII.

DVo interim Alberti duces, florebant in Saxonia: Alter titulum Saxoniæ præferens, Bernhardi filius, eius, quem primus Fridericus, destituto Leone, ex comite de Anehold ducem fecit Saxoniæ, attributis illi ditionibus ad Albim, & in terra Wittenborg: Meditullium verò prouinciæ tanquàm peculiare patrimonium relinquitur Henrico Leoni, & posteris eius, quos II. Fridericus creauit duces Brunswiccenses: Qui etiam Fridericus diremit controuersiam inter Ottonem Wilhelmi filium, Leonis nepotem, & hunc Albertum ducem Saxoniæ, vt esset Otto cum posteris suis dux de Brunswico & Luneburgo: attributis ei armis, quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus, pro ditione Brunswiccensi, & alium lasurij coloris leonem, adiectis

in clypeo maculis, de terra Luneburgensi: quæ erãt olim arma Hermanno duci & posteris eius, cum titulo ducatûs Saxoniæ. Vetera autem arma Saxoniæ, ab vsq; Wedekindo ducta, pullus erat equinus candidus, quē Brunswiccenses duces, vt veram monstrarent lineam antiqui generis, transtulerunt in conum galeæ. Albertus autem Bernhardi filius titulū tenebat Saxoniæ retentis armis, quæ comites de Anehold maiores sui prætulissent. Stratoria ligna, fuluo nigroq; variata, per clypei transuersum: quæ illi à loco Balenstede, qui primus eorum erat titulus, tenebant: Superiecto, quod fertur fecisse primus Fridericus, ruteo crinali, cùm Bernhardus discrimen armorum posceret à fratribus. Hic ergò Albertus Saxoniæ dux, cum posteritate sua in primogenito seruauit ius & dignitatem Imperialis electuræ, donèc memoria auorum nostrorum marchio Misnensis, vera exclusa posteritate, illam auferret dignitatem: quod suo dicetur loco. Alius verò, quem diximus, tum erat Albertus, cognomento Magnus, pro magnitudine rerum gestarum, dux de Brunswico, qui cum fratre Iohāne partitur patriam ditionem, vt dominium Luneburgense proueniret Iohanni, Brunswiccense remaneret Alberto: Cæterùm & arma, & titulus communiter indiuisa manerent vtrisque. Hic Albertus, vt diximus, magno labore humiliauit militares de Asseborg: Comitem de Euersten captū excelsa de trabe iußit appendi: Archiepiscopum Moguntinum captum tenuit, donèc magno ære de manibus eius erueretur. Idem oppugnauit iustis de causis comitem de Peyna, assumpto in societatem eius belli Iohanne Hildesemensi episcopo: Durante autem arcis suæ obsidione, cogitauit comes, id quod erat, se hostibus suis parē non esse, fame se per diuturnitatem expugnandum: Et cùm hære-

hæredem non haberet, incidit ei consilium de religione, vt comitatum omnem beatæ Mariæ, & perindè ecclesiæ Hildesemensi permitteret: Idq́, clanculò egit apud pontificem Iohannem, vt obsidio solueretur. Inuēta est per episcopum via soluendi procinctûs: Reduxit exercitum Albertus, ignorans, quid inter episcopum & comitem ageretur: Posteà cùm resciisset, indignatus dux parabat renouare bellum: Sed tum Iohannes episcopus mortem obijt: & vt placaretur dux, fratrem eius Ottonem assumpsêre pontificem, in locum demortui. Cumq́, nec sic quiesceret dux, rogabat fratrem Otto, vt ad tempora vitæ suæ permitteret ecclesiæ comitatum: idq́, annuebat germano. Cúmque superstes maneret Otto fratri, permansit in hodiernum in eius ditionis possessione. Huius etiam Alberti tempore, vrbs Embica, quæ erat comitum de Dassel, cùm se quereretur vltra solitum à comitibus grauari, subdīdit se Alberto: permansitq́, in ditione Brunswiccensium ducum ad diem hunc: Indéque facta est diuisio principatûs: quod suo tempore dicemus.

CAPVT XIX.

Albertus dux Saxoniæ, princeps elector, multos ex coniuge sustulit filios. Inprimìs Albertum, sibi cognominem, qui in ditione & honore dignitatis electuræ illi successit: Indè Rodulphum, & Ottonem, qui & ipsi acceptis vxoribus posteritatem reliquêre. Nam Rodulphus ex Anna filia comitis Palatini de Rheno genuit filium Iohannem. Otto frater eius ex Losia filia regis Dalmatiæ, prolem non accepit. Iohannes autem, quod posteà dicemus, & ipse posteritatem reliquit: Sed electiua dignitas mansit in linea & successione Alberti secundi, qui patri Alberto successit, &

illi

illi Rodulphus filius: quod per temporum tractum cum rebus gestis commemorabimus. Sed hîc nascitur ex annalibus mirabilis perplexitas, ex supputatione quam faciunt: nam Alberto secundo memoratur in electiua dignitate successisse Rodulphus, non filius, sed abnepos. Ponitur Albertus iste secundus, ad annum penè sexagesimum post mille ducentos, & superuixit filijs Rodulpho & Ottoni: Iohanni ex Rodulpho nepoti, & Iohāni pronepoti ex Iohanne: & Iohanni tertio abnepoti, Albertoq́; fratribus. Ex quo Alberto natus cōmemoratur Rodulphus, qui tritauo Alberto successit in electiua dignitate. Rarum ætatis exemplum: sed tamen quod fieri potuit, vt videret Albertus II. filios filiorum in quintam generationem. Interminabiles vocant sacræ literæ genealogias: sed tamen principum honori refertur ista fideliter detegere: si modò fidelia nobis documenta proferantur: Nam de sola coniectura scribere, diuinationi proximum est. Per temporum autem successiones, recordabimur eorum, qui temporibus incidunt principum.

CAPVT XXX.

Rodulphus intereà ad annum Christi septuagesimum secundū post mille ducētos comes de Habsburg, à principibus ad regnū prouehitur Romanorum, vir bello acerrimus, & qualem turbata respublica deposceret: Cùm Richardus mortuus, & Alphonsus longè positus, regnum tueri non possent. Gregorius X. nouus pontifex concilium tum Lugduni agebat: in quo multa de electione summi pontificis, de vnione orientalis ecclesiæ, de recuperanda terra sancta, essent constituta. Pontifex Italiam repetiturus, obuium habuit Alphōsum Castellæ regem, multa querentem, quòd in suam iniuriam noua de Rodulpho Sueuo facta electio, esset comproba-

probata. Cumq́ pontificis desupèr satisfactionem acciperet, omni sibi competenti iuri in caput Rodulphi refuso, Romanum regnum statuit in reliquum posthabere, approbauit autē Papa factam de Rodulpho electionem, in fauorem terræ sanctæ. Sed Papa, cùm Karolo Andegauensi, iam regi Siciliæ, vicariatum Imperij per Hetruriam cōmendâsset, potentiamq́ illius quotidiè crescentem suspiceret: egit cum Karolo rege memorato, vt quoniam Rodulphus in subsidium terræ sanctæ imploratus, causaretur sibi deesse vndè tantam expeditionē ordiretur, cùm Italia teneretur ab alijs, Karolus vicariatum Rodulpho recipienti relinqueret: ipse rex Rodulphus vicissim, quæ essent ecclesiastici iuris ab Friderico II. occupata, dimitteret. Cumq́ breuì Romanorū rex post factam de se electionē in Bopardia vrbe Rheni maneret, lancea Imperialis Dominica, cum corona, illi præsentatur: qua non longè pòst Aquisgrani solenniter coronatur: quod nulli regum à memoria diui Karoli fertur contigisse. Nam argenteam ibì primam ex constituto solet accipere coronam. Ferunt testatum esse quàm sanctè à grauibus viris, coronationis tempore visam auream crucem supra ecclesiam sanctißimæ Virginis, in qua ministerium implebatur: idq́ coram summo pontifice & patribus in concilio expositum. Hoc tempore, cùm passagium nouum in terram sanctam institueretur, Henricus dominus Obotritorum, princeps egregius, inter alios sumpta cruce, sanctam inijt peregrinationem, & perueniens in terram, cùm Christiani tum infeliciter pugnantes in Soldanum Damascenorum vincerentur, captus inter alios Henricus, annos vigintisex in captiuitate permansit, creditus à suis mortuus. Sed hoc ad Wandaliam, in qua exposuimus, rectiùs pertinebit.

tinebit. Nam hîc Imperij & Saxonicarum rerum solam rationem habemus.

CAPVT XXXI.

SVb huius Rodulphi Imperio aliquandiù quieta erat Saxonia: Cùm Albertus Saxoniæ dux ad Albim fluuium tranquillam rem & curaret, & ageret: Similiter Albertus & Iohãnes germani fratres, de Brunswico & Luneburgo duces, iam in sua quisque ditione, rem satìs pro arbitrio succedentem læti viderent. Prior Iohãnes ad annum septuagesimumseptimũ post mille ducentos in fata concessit, relinquens Ottonem patrio vocabulo filium: cui ad sua tempora Ludouicus Palatinus Rheni filiã dedit coniugẽ: ex qua ille tres sustulit filios, Ludouicum, Ottonem, & Wilhelmũ: Sed de his posteà. Albertus autem Iohannis germanus, duobus illi superuiuens annis, cùm moreretur, filios reliquit Henricũ & Albertum, cognomento Pinguem. Albertus aũt pater princeps optimi nominis, filijs reliquit locupletissimã hæreditatem: vt si virtutẽ eius imitentur, à boni patris tramite non declinantes, optimam & ipsi famam mittant ad posteros. Ille enim Albertus Guncelinũ Zwerini comitẽ, quòd mercatoribus in nemore paludoso, Lubicam atque Hamburgum interiacente, insidiatus diceretur, omni possessione, quam vltra Albim ad austrum habuit, exuerat: quæ hodiè quoquè ditio seruit ducatui Luneburgensi. Per ea tempora prælium hoc ingens in terra Magnopolensi initum est, vbì minor & numero militum & apparatu bellico pars, victoria de cælo præstita, superauit, aduersùs de Brandenburgo déque Misna marchiones, contra duces de Saxonia, déque Brunswico, & comites de Holsatia: innumera multitudine ingruentes dominis de Magnopoli, olìm Obotritis, filijs Henrici

rici principis, qui in captiuitate manens Asiatica, credebatur extinctus: Inopinati pugnæ exitûs, vt pauci non solùm sustinerent, sed etiam vincerent plures. Prodÿsse eam ruinam crediderim, vt assolet, ex contemptu hostium: qui vbi se immiscet, dormitat prouidentia, regnat incuria, & quæ non speratur, properatur infelicitas.

CAPVT XXXII.

Erat ea tempestate grauißimum in Saxonia bellum, de archiepiscopatu Magdeburgensi: duo erant in discordia electi: Ericus de Brandenburgo frater Iohannis & Ottonis marchionum, & Busso de Queruorde comes canonicus. post plurimam luctã, interuentu principum, ceßêre ambo. Erico soluitur impensarum nomine pecunia: Dedit ille cum fratribus literas, quòd conquiesceret. Assumitur Gunterus comes de Sualenberg: Sed marchiones renouant bellum: quibus aderant Albertus dux Brunswiccensis, & Albertus dux Saxoniæ, cum aliquantis comitibus. Is Saxoniæ Albertus tenuit arcem Aquensem: sed indè à Magdeburgensibus exturbatur, capto comite Holsatiæ, q militabat Alberto. Marchiones magno exercitu conflato, consederant in Vrose: Occurrit illis Gunterus archiepiscopus, non minori apparatu, cum militaribus, ciuibus, & omni manu, quã educere potuit: Conseruntur manus: capitur Otto marchio, cũ trecentis militaribus. Sed tamen, quoniã erant in hac parte, qui aduersæ fauerẽt, sine magno ære laxatur. Deindè cum Stasforde à marchionibus obsideretur, Iohannes marchio, percussus in fronte iaculo, diù ferrum gestabat in capite. Gunterus autem, cùm persentiret suorum in se perfidiam, ceßit episcopatui: Succeßit illi Bernhardus de Welpe comes: Sed non quieuêre

marchio-

marchiones, quibus fortiter inhæsit Albertus dux Brunswiccensis: Archiepiscopo tulit suppetias Hildesemensis episcopus Otto aduersùs fratrem Albertum, & stabat in hac parte Albertus marchio contra fratrueles suos Ottonem & Iohannem: Durum bellum diù trahebatur. Captus de parte marchionum Theodericus, & ipse marchio de Landesberg: laxatus autem, multa incommoda irrogauit ecclesiæ. Magno deindè prælio conflato, victa est pars ecclesiæ, & inextricabili damno percussa: Capta arx Gebekensteen: Sed interuentu communiũ amicorum, omnibus compacatis, redditur ecclesiæ arx sua: nec diù superer at Bernhardus. In locum eius assumitur Ericus marchio totiès antè reiectus: Sed ciues tumultuantes, iterùm eiecerunt illum, vix effugientem manus sæuientium: Pòst tamen res in meliorem statum rediguntur: vt Ericus tranquilla pace cum omnibus ageret: Albertus autem, quem dixêre Magnum, dux Brunswici, ad annum Christi septuagesimumnonum post mille ducentos defecit: reliquitq́; filios tres, qui primùm partitionem patriæ ditionis inierant, quæ durat in hunc diem. Nã Henricus senior inuitus accepit Transsyluanã regionẽ: in qua Embica, Grubẽhagen, Hamelen, Osterrode, Duderstat, comitatus de Luttersberge: Gottingensem terrã desumpsit Albertus natù & nomine secundus, cognomento Pinguis: terram Brunswici cum pertinentijs suis accepit iunior wilhelmus, qui nõ diù superfuit: Fratres pro paruulo administrationem subiêre: Ciues autem soli paruulo præstitêre sacramenta. Quo deficiente, Henricus senior, cognomento Mirabilis, quòd intractabilis videretur, cogitur cedere: & paruit terra Alberto secundo. Ex his autem principibus magna & longa succeßio propagatur. Nam Henricus reliquit filios, Iohan-

Iohannem in Embica præpositum: Wilhelmum in infantia mortuũ: Henricus & Ernestus diuiserant paternam hæreditatem. Albertus genuit filios sex, Albertum episcopum Halberstadensem, Henricum Hildesemensem, Iohannem Magnum ordinis Teutonicorũ in Prussia magistrum: Otto Largus, Ernestus, & Magnus terram possederunt, de quibus infrà suo loco.

CAPVT XXXIII.

Holsatiæ per hæc tempora comites, Henricus in Stormaria, & Iohannes in Wagria præsidentes, antiquam de terra Thietmarsiæ quæstionem renouantes, eam suis iuribus attribuendam crediderunt. Cõtradixit populus, & ad libertatem proclamabat: Veruntamen Bremensis ecclesiæ archiepiscopum inuocabat, cuius se ditioni subesse profitetur. Accepit Giselbertus, tunc archiepiscopus, populi confessionem: & quam petebant, opem promptus indulsit. Misit enim in terram, alioquì inuiam, viros belli gerendi peritos, qui populum infrunitum, si fieri posset, in ordinem digererent, vt essent excipiendis hostibus instructiores. Comites autem quanta poterant armata multitudine, à terra sua, de continenti in palustrem promouerunt agmen: & ordine incedentes, terram hostilem pleni fidutia petiuêre. Ridiculum omen, primi agminis leporem viderunt, per viam, transuerso itinere discurrere: & sublato venatico clamore, bestiolam exagitârunt: Qui in postremo erant agmine, ab hostium incursu excitũ clamorem interpretati, fugam primi iniêrunt: & iam hostes erant in conspectu, qui turbatum inuasêre cuneum. Mixtus indè timor, pudórque pugnauêre: & à postremis orta fuga, peruenit ad medios: Fuêre qui dicerent, nonnullos militares, inuitos in populum istum pugnantes, fugam

volentes iniisse: qui etiam posteà à comitibus terra propulsi, exilio culpam diluerunt. Sed tum cæsis captisque plurimis, maior sibi numerus fuga consuluit: quòd necdùm palustrem ingressi terram, in arido eiusdem regionis congredi cœperunt. Eam verò controuersiam archiepiscopus diremit, quòd Henricus comes Holsatiæ coniugem acceperat filiam domicelli de Brückhorst, qui germanus erat archiepiscopi memorati: Erat verò, cùm ista gererentur, annus nonus & octuagesimus post mille ducentos. Iufausto semper auspicio in eam gentem Holsacti pugnauêre. Semèl Adolphus tertius, Hartwico secundo archiepiscopo Bremensi tum militans ecclesiæ auspiciis, gentem superauit: Cæterùm quotiès sibi comites terram subigere sunt conati, improspero vsque in hunc diem exitu frustrati abiêrunt: quod sequentia deindè tempora docebunt.

CAPVT XXXIIII.

OTto Iohannis filius, dux Brunswiccensis, qui post patrem terram tenuit Luneburgensem, cõiugem per hæc tempora duxit Ludouici filiam comitis de Rheno Palatini, neptem ex filia Rodulphi Imperatoris, ex qua sustulit filios, Iohannem Mindensem, Ludouicum Magdeburgensem episcopos, Wilhelmum & Ottonem terræ gubernatores: Post quorũ interitum rediit omnis illa Luneburgensis ditio ad principes Brunswiccenses. Hoc autem tempore inuentus est, qui se diceret Fridericum Imperatorem II. qui se clàm diceret suis subduxisse fastidio rerum, vt quietior viueret: & mortuum subdidisset, quem pro se vulgus hominum tumulâsset, paucis consciis concilii sui: Se per annos triginta peregrinatum, nunc reuisere terras Imperii. Tanta proferebat secretorum indicia, vt quibusdam fidem faceret,

præser-

præsertim Landgrauijs Thuringiæ. Rodulphus Imperator, cùm veritatem in ea re compertam haberet, confeßionem falsitatis expreßit quæstionibus: Fatebatur enim aliquandò se in Cæsaris curia seruiuisse, indè præcognita sibi quæ narraret. Imperator eo tempore ingressus Erphordiam, multis comitatus principibus, iudicium instituit in tumultuantes ciues: Conuictos iussit gladio cædi, pace reparata inter omnes. Aderant Moguntinus, Salsburgensis, Magdeburgensis archiepiscopi: de Bamberga, Hildesem, Halberstat, Nuenborg, Misnensis episcopi: rex Bohemiæ, Albertus Saxoniæ, Albertus & Henricus Brunswiccenses, Otto de Luneburgo duces, Tilo marcgrauius de Brandenburgo. Magnum verò bellum, quod geßit Imperator iste per hæc tempora in Bohemia, scripsimus in Wandalia: Indè verò conceßit in fata, anno nonagesimo post mille ducentos, fecitque locum electioni nouæ.

CAPVT XXXV.

ADolphus de Nassow, tum inter electores, vt Alberto filio Rodulphi Imperatoris proximi anteferretur, obtinuit. Contentus autem, vt plerique alij, regia corona, quam Aquisgrani promeruit, Imperialem non accepit, quòd Italia tumultuans iam contemnere videbatur regem Romanorũ: Nec Adolphus illum viderat fructum, vt omnibus regni viribus Italiam penetrans, Papam in Vrbe consalutaret. Sederat tùm in sede apostolica IIII. Nicolaus, natione Lombardus, religione Minor: cuius est memorabilis exitus, si verus. Tradunt, illum, cùm se decessurum intelligeret, conuocâsse in vnum cardinales, & ratione temporum suorum coram eis reddita, omnes de plenitudine

potestatis, dignitate, qua præditi fuerant, absoluisse, vt in reliquum priuati viuerent: Itidèm primùm stupuisse cardinales de eo quod acciderat: deindè quasi moti capitis hominem, qui ad exitum insaniret, reliquisse: Illum totidèm sui ordinis fratres euocâsse, illos titulis cardinalium insigniuisse, iureiurando, nè quem, se moriente, nisì ex suo numero pontificem crearent, néve vllum in suum adoptari sinerent collegium, nisì sui fratrem ordinis, adegisse: Hoc testamento condito, ad superos euolâsse. Mira res, si vera relatio. Exindè vsque ad tempora Sixti IIII. occultum in fratribus Minoribus fuisse Papam, qui in persona eius defecerit: cùm in manifestum pontificem assumeretur. Egardum quēdam annalium scriptorem eius rei tradunt authorem: Sed apud Italos scriptores totum super ea re silentium agitur. Hoc tempore Otto dux Brunswiccensis Honouer oppidum inprouisus irrupit, & ciuibus captis, ingens indè argentum emunxit. Dilapsi è ciuibus multi, ad Sifridum Hildesemens. episcopum se contulerunt: nec persuaderi poterant, vt domino suo redeuntes parérent. Sic se res habet. Crescente oppidorum munitione, crescit & ciuium in principes contumacia: quarè laborat sine fine omnis nobilitas, vel vrbium vires eneruare, vel penitùs obruere. Si tamen isti per modestiam imperarent, & illi per mansuetudinem parérent, nihil sanctius in terris hominum cœtibus: quæ, vt ait Cicero, vrbes appellantur. Sed dum sibi principes omnia nata putant, seruiréque cœlum & omnem naturam, imperiosis iussibus finem non faciunt: non dicam, pauperum oppreßionibus. Indè est illa anxia vrbium oppidorumq́; munitio. Adolphus Rom. rex, cùm in nonum annum regnum suum multo labore produxisset, Albertum ducem Austriæ, filium Rodulphi præde-

prædecessoris sui, venientem agmine magno, vt illũ opprimeret, prælio excipit: initur conflictus: fuitq; exitus qui formidabatur: nam inclinatis rebus omnibus in Albertum, Adolphus fortiter pugnans cecidit.

CAPVT XXXVI.

ALbertus dux austriæ Rodulphi filius, victor magno prælio, in quo oppressus est Adolphus, ab electoribus rex Rom. id quod voluit, & necessè fuit, declaratur: Aquisgrani coronatur: & missis in vrbem Romam oratoribus, voluntatem de se electorum principum pontifici Bonifacio VIII. iussit intimari, vt electionem de se factam confirmaret. Celebrauerat iam Papa iste primus à se institutum iubileum magno ad vrbem concursu: vsque ad illum pontificibus non venerat in mentem tam festo negocio commouere Christianismum. Legationem ad se factam ab electo rege animosius insinuatam reiecit pontifex animosior longè, quòd sine sua authoritate electio facta robur non haberet: nam vtriusq; penès se vnum, gladij potestatem manere affirmabat: quod ipso apparatu in eo, qui, vt diximus, tum agebatur in vrbe, iubileo solenniter fertur ostentâsse. Primo quidem solenni die in pontificalibus apparens populo, apostolicam illis benedictionem impartitur: postera autem die imperiali habitu, infulà nihilominùs Cæsarea insignis, gladium ante se nudatum iussit deferri, & sedens alta voce testatur: Eccè duo gladij hic. Vides ô Petre successorem tuum: Et tu salutifer Christe tuum cerne vicarium: Vide quò ascendit superbia serui seruorum tuorum. Sequenti tamen anno Alberti electionem comprobauit eo pacto, si regem Franciæ impugnans, se regem gereret & Rom. & Francorum. Implacabiliter enim rex Franciæ pontificem offenderat, quòd nuptias

Eduardi Anglorum regis, & filiæ comitis Flandriæ disturbârat, quódque pragmaticam sanciens, apostolicæ sedi, suum per Franciam minorauit honorem. Quo tempore Albertus Alberti filius, dux Brunswiccensis, cùm contumaces experiretur Brunswiccenses suos, tacitus arma plurima contraxit aliena specie prætensa. Tum per molendinarium ad portam sancti Andreæ effecit, vt ex qualibet causa nemine sentiente, aut quicquam suspicante, noctù illi cum exercitu pateret ingressus: crediderim, non ignorantibus in populo maioribus rem geri, quòd infrenis populus tumultuaretur aduersùs principes & maiores suos: Neque tamen ingrediens dux permisit suis aut cædem, aut vllam prædam: Sed opportunis locis exercitu distributo, cõuocatos ciues primùm de contumacia coarguit: indè quid fieri vellet insinuans, cùm illi non refragarentur, dimisit exercitum. Sensêre tum mansuetudinem principis sui, qui cùm arma teneret, possetq́ cogere quoduis, solitis contentus obsequijs, iußit quenque suo ordine permanere. Tradunt alij huius irruptionis hanc fuisse causam: Brunswico tumultuata plebs in patres, constituit duodecim Gildæ magistros, (conuenticula sic vocant) quibus authoritatem attribuerunt super omnes. Multorum in ciuitate malorum indè origo fuit. Cumq́ moreretur Wilhelmus puer, primi Alberti filius, factionis magistri, vt in potentatu permanerent, Henricum inter fratres seniorẽ accepêre dominum. Indoluit vrbs vniuersa, in Albertum eius fratrem propensior. Igitur effectum est, vt noctù ingressus Albertus, vt diximus, dictos magistros capi iußerit. Decem ex his suspendio necauit: vndecimum gladio iußit feriri: duodecimus clàm euasit supplicium. Ità constituto in vrbe rerum ordine, permansit ille prin-

ceps

ceps Brunswici, fratre fugato in Transsyluanam regionem.

CAPVT XXXVII.

Bellum autem, quod volente pontifice, Albertus Romanorum rex suscepit aduersùs Philippum regem Francorum, cùm se ex decreto Papæ scribere iuberetur regem & Romanorum, & Francorum, desijt in nuptias: Nam reges inuicèm, misso pontifice facto, affinitatem inierunt, secundo post iubileũ anno, cùm Philippus Alberto filiam suam daret coniugem. Celebratæ sunt nuptiæ regales splendidissimæ in vrbe Parisiorum. Aderat Gerhadus Gerhardi filius, Holsatiæ comes, tum admodùm adolescens, literis, vt ea ætate consueuêre nobiles, ibibì inseruiens: & assequutus est breuì Lubicensem præposituram, cum ordine sacro. Sed cùm fratres eius morte deficerent, per apostolicam dispensationem, vt stirps propagaretur, accepta vxore, filios reliquit: quod suo loco commemorabimus. Interim verò cùm Holsatiæ comites, Gerhardus & Henricus fratres, in Stormaria: Iohannes cum fratribus, in Wagria manentes vnanimi consensu, quosdam ex militaribus nõ satìs dicto audientes, terra eiecissent: quodq; in nouissima expeditione in Thietmarsia, hostibus, quàm dominis, propensiores, vel concitâssent, vel primi inissent fugam, ad Albertum Saxoniæ ducem ad Albim commorantem se contulerunt: & contracto vndiquè armorum auxilio, de Magnopoli, deq; Saxonia memorata, ad turmam octingentorum equitum, ex districtu Saxoniæ mouentes in Holsatiam, transito flumine Bilena, vsque ad Trauenam, omnia vastauêre: illoq; flumine per vada transito, vlteriora petiêre, ferro & igni omnia deformãtes. Cumq; regredi iam pararent, præda onusti, comites ad vadũ fluminis, quod

Otto enim dux Brunſwiccenſis & Luneburgenſis, nupèr ex qualibet cauſa, immiſsis trecentis equitibus, igne & ferro cuncta circùm vrbem prædia deformauit: vt ad excurſionem ciues elicerentur, magna equitum parte in inſidijs manente, minor ſe cohors hoſtium oſtentabat: Qua fidutia, ciues cum ſuo præfecto raptis armis egreſsi, inſidijs excipiuntur. Cecidit inprimìs præfectus, & captis aliquot, cæteri ſe fugæ commiſerunt. Ea re & ſimilibus inducti Lubicenſes, protectorem ſuum regem Daniæ Ericum conſtituerunt.

CAPVT XXXVIII.

Holſatiæ autem militares necdùm quieti, dominis ſuis comitibus ex prioribus cauſis bella renouârunt, & cum Thietmarſis fœdera iungentes, arbitrati ſunt ſe pares futuros comitibus. Ingentem autem manum de paluſtribus Wilſtriæ & Thietmarſiæ contrahentes, in Vterſten villam conueniendum ſibi edixerunt. Comites autem cum reſidua militarium manu, & copijs, quas de proximo, deq́ꝫ proprijs finibus contraxêre, obuiàm rebellibus profecti, prælium iniêrunt: Pertinax diù pugna fuit, ſed inclinauit comitibus fortuna: captusq́ꝫ hoſtium primipilarius cognomento Peltz cum aliquot ſeditioſorum primoribus, morte mala mulctati, publico iudicio periêrunt. Memoratus verò primipilarius quadripartitus velut patriæ proditor, poſt extremum ſupplicium coruos pauit: Qui verò fuga euasêre militares, Lubicam protinùs, interpoſita primùm publica fide, petiêre, & ingreſsi, diù ſeſe ibì continuêre. Gerhardus comes eam rem tulit ægerrimè, hoſtes publicos ab his quos ſibi duxit amicos, receptari: erat, quod ciues ſuo facto in purgationem prætendere poterant, vmbraculum, nè deterius aliquid admitteret deſperatio: Sed id

à comitibus minimè tum probatur. Qua de re Gerhardus infestus ciuibus, ostium Trauenæ obfirmare constituens, præsidium fixit ad mare. Ciues autem vt erant in fœdere cum Alberto duce Saxoniæ, cùm haberent etiam in sua parte Holsatos militares cum amicis, à quibus suborta est comitum in ciues indignatio, bellum publicum indixêre comiti Gerhardo: Crudescebat bellum, & longius progressum, auxilia multorum inuenit. Accesßit Lubicensibus dux Slesvvici VValdemarus, à rege proculdubiò Erico, ciuium defensore, ad hoc institutus. Comiti tulêre suppetias Henricus Magnopolensis dominus, cum patruelibus suis. Gerhardus copias suas in nemore ad villam Zuartovv occultiùs fouit: Ibi castra communiens, vt excursionibus crebis fatigarent ciues: simul vt præsidio essent in tempore fortalitio, quod ad mare firmauit. Henricus autem Magnopolensis Trauenam ex diuerso latere insedit, in loco Privvalk (Angulus est terræ illius ad exitum fluminis) ibiq; firmato præsidio, exitum & ingressum ciuibus interclusit. Ciues verò communiêrunt naues suas trabibus, vt ictus contemnerent incursantium, & magnis laboribus ad mare & à mari peruenerunt. Vêre autem primo turmatim egreßi ciues, impedimentis aduectis, Henrici primùm oppugnauêre à dextris præsidium, & multo labore diù defensum, labefactatum crebris ictibus deiecerunt. Nec minor conatus ad turrim altera de parte Holsatiæ prominentem. Ericus interim rex Daniæ, vt erat zelator pacis, & ciuibus nihilominùs ex pacto constrictus, medium se interposuit, & inuentis vndecunquè compositionis medijs, firmat pacem inter dißidentes. Reconciliati militares Holsati comitibus, & rursùs, Lubicenses in gratiam & amicitiam Gerhardi comitis rediêre.

CAPVT

CAPVT XXXIX.

Hic locus nobis diligentiùs attrectandus, quòd pro multitudine comitum in Holsatia, & obscuritate annalium, non satìs explicantium cuiusq; conditionem, perplexitates aliquot enascuntur. Hic Gerhardus, qui rem gesſit, de qua proximè, filius erat I. Gerhardi, filium nihilominùs & iste reliquit Gerhardum, cum aliquantis fratribus: qui tamen omnes ante virilem ætatem defecerunt, ità vt Gerhardus ille, relictis sacris, quibus erat initiatus, & præpositura Lubicensi, quam tenebat, vxorem duxit, ex qua reliquit Iohannem filiũ: qui, vt literæ eius declarãt, ab anno vicesimo ad tricesimum, & circa, supra millesimum & trecentesimum rem gerebat, in quo, quia prolem non reliquit, defecit linea Gerhardi. Gerhardus aũt cæcus fratrem habebat Henricum, qui bellum in Thietmarsia infeliciter administrabat: & in compositione rerum, quæ interuenit, vxorem duxit de domo domicellorum de Brunckhorst, filiam fratris Giselberti archiepiscopi Bremensis: ex qua Henricus sustulit filios Gerhardum & Iohannem, quibus initio res tenuis erat. Ille autem Gerhardus, pro magnitudine rerum à se gestarum, cognomen Magni promeruit: initia verò fuêre pusilla. Interim verò in Wagria dominatur Iohannes secundus, qui multis erat filijs oneratus, magis quàm ornatus: Diuidebat cuiq; partem suã, vt haberent vndè familiam alerent & iumenta. Nam alium præfecit in Todeslo, aliũ in Zegeberge, alium in Bramhorst constituit rerum præsidem: Sic enim locum commemorãt annales, incertũ, si fortè per errorẽ pro Branstede Brãhorst designetur: Ipse Iohannes Kilonẽ inhabitabat. Dum verò terra multis premeretur regentibus, singulorũ ditio breuis, & prouentus erat tenuis. Indè fa-

ctum

ctum est, vt fert militare studium, quòd ex indigentia rapacitas, & ex ea consurgit aduersitas: factumq́ue ferunt, vt Adolphus Iohannis filius, qui Zegeberg teneret, triturantes miserit in horrea cuiusdam militaris cognomento Splijt: cuius genus & nomen ad nostra tempora durauit: Ille impatiens iniuriæ, & irrogatæ in sua violentiæ, triturantes correptos pedibus truncauit, remisitq́ue ad dominum mutilatos. Ex Thietmarsia, quæ ab olim commixtos habuit militares, à memoria comitum ibi præsidentium, familia de Reuentlow, sese in Holsatiam collocauit; in quam simul irrogata iniuria excitauit virum in ea primarium Hartwicum, vt vindictam aliquandò meditaretur in Adolphum. Duplex indè fama est, qua causa virum illum in tam atrox facinus impelleret. Commemorant nonnulli, Gerhardum comitem Henrici filium, eum qui cognomen Magni promeruit, tum Rendesborg habitâsse, casella granaria, satis rerum omnium inopem, qui præter venaticos canes nihil suum poßideret: Nam adolescentiæ prima tempora in literis consumpsit, expectans hortatu auunculi sui archiepiscopi Bremensis, aut episcopatum, aut magnam in ecclesia dignitatem. Cumq́ue auunculus eius defecisset, nec esset magnoperè, qui in Gerhardum respiceret, ille se in Rendesborg, venatione contentus, cõtinebat: Hartwicus Reuentlow, vir primarius, comitis detestatus negligentiam, quòd à cunctis præteriretur, iumenta sua illi permisit & arma, vt comitis honore procederet in publicum. Cumq́ue accederet iniuria, quam Adolphus comes de Zegeberge intulisset Hartwico, meditatur arcem capere Gerhardus, quem rebus gerendis idoneum prospexit, in manus tradere. Igitur secreto calle, quem ille per decliuia montis penè solus agnouit, nocturno silentio

lentio iter cum paucis ingreditur, & muris transcensis, in arcem se recipit, Adolphumq́ in loco quietis deprehensum capere connititur. Ille expergefactus, gladium arripit, & in defensione virili capi non passus, ab inuito caeditur Hartwico: perindè arx capta traditur Gerhardo. Adolescentulum, de more camerarium, Adolphus habuit eiusdem Hartwici filium, quem, nè proditor domini putaretur, pater necans coniunxit Adolpho: Amborum visuntur hodiè in ecclesia monasterij monumenta.

CAPVT XL.

EST & alia in eundem exitum aliorum narratio. Tradũt, Hartwicum memoratum Adolphi comitis fuisse arcis praefectum, cum omni familia demorantem in arce: In eum cùm Adolphus atrocem irrogâsset iniuriam, oblitus fortè pudoris in eius coniugem, aut sobolem: (res enim non satìs explicatur: sed pro magnitudine facinoris, verisimile est, non vulgarem fuisse iniuriam, cui tantam vir militaris impendisset vindictam) exulceratus Hartwicus, cùm doloris esset impatiens, primo manè fores pulsat cubantis comitis, properatu esse opùs, vidisse magnum ferarum gregem, quem facilè sit concludere indagine, si properetur: Comitem tũ venationis percupidum, reserâsse fores, ingressum Hartwicum confodisse nudulum, & illi, vt diximus, simili caede iunxisse proprium filium. Haec prima calamitas in filio Iohannis comitis Swagriae: qui prouectioris aetatis relictam Erici regis Daniae reginam, vxore defuncta, duxit coniugem, ex qua sustulit filios, Christophorum atq́ Iohannem Largum: (res enim obscura est, & in annalibus non satis explicita) captum senem vel à filijs vel à militaribus Iohannem patrem tradunt è Bramhorst in Kilonem esse perductum, ibiq́ diù tentum. Qua ex re

ducor

ducor in sententiam, vt vim illam perpessum à filijs senem crediderim. Inuenit tamen fideles, qui clàm laxatum, nauigio Lubicam abduxêre, ibique per annum permanens, re inter dißidentes composita, reducitur in Kilonem. Iactauit fortuna comitem illum varijs casibus: & nunc regalibus nuptijs, vt diximus, extulit: indè à suis habitum contemptui deiecit. Sedebat ad mensam in arce Kilonis, cùm inter ioca plurima mimus exasperatur ab adolescentibus, qui de more seruiunt nobilitati: Conuersus in eum insanus ille, qui improbiùs illi instaret, osse proiecto, comitem altero lumine exoculauit. Filius eius Christophorus regi Daniæ, fratri vterino, cognominis, cùm ad fenestram in arce sublimiorem staret, incertum ab alio impulsus, an suo decidens infortunio, in fossatum corruens ceruices confregit: Ità factum est, vt Iohannes ex multis filijs solum relinqueret superstitem Iohannem tertium, quem cognominauêre Largum.

CAPVT XLI.

Gerhardus cæci filius, cùm audiret casus fratruelis sui Iohannis, & multiplicem in filijs calamitatem, singulariter motus atroci exitu Adolphi, rebus compositis, Lubicam ingreditur cum filijs: ibì, vt confidebat, securior futurus, quòd amaritudinem ex priscis bellis consedisse vereretur apud nonnullos in opportunitate vindicaturos. Eius, vt diximus, filius Gerhardus, solus parentibus superstes, ab ecclesia redibat in seculum: apud quem institisse ferunt Christophorũ Daniæ regem, vt qui in vrbe Lubica commaneret, accepta pecunia Iohanni adolescentiori fratrueli suo, regis vterino fratri, permitteret in Stormaria suam ditionem. Recusabat Gerhardus, quòd & illi filius esset Iohannes, & non-

& nonnulli fratrueles propiores ex fratre Henrico. Creuit autem Gerhardus, qui posteà dictus est Magnus: nam arcem Reinoldesborg ille possedit, in qua turrim exædificâsse dicitur eius commodis Bremensis archiepiscopus Giselbertus, eius auunculus, eam quæ etiam nunc cernitur rotunda. Gessit autem ille rem in Holsatia cum Iohanne fratruele Gerhardi filio, qui præfuit Stormariæ. Sed, vt fieri solet, multitudo fecit præsidum, vt tenuis fieret cuiusque ditio. Henricus tamen pater Gerhardi vectigal constituit in Hamburgo de mercibus exterorum: quod etsi ciues non grauaret, diù tamen restitêre, arbitrati hocipsum rebus eorum incommodari, quòd extranei mercatores fugiunt ea loca, quæ vectigalibus nouerint onerosa: Sed præualuit comitis in ea re voluntas. Erat autem annus post mille trecentos decimus, cùm Albertus Romanorum rex pacato agmine per Rheni ripam descenderet, & à fratris filio nepote suo, cùm nihil illum formidaret, improuisus opprimitur: Adolescens erat egregiæ virtutis, quem rex negligere visus est: vt nullo ductu, nulla administratione, nulla ditione à patruo honoraretur: Id dolens, nimiùm acerbè & immaniter suo vindicauit periculo atrocissimo in regem facinore.

SAXONIAE LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

Enricus comes de Lutzenburgo in Lotharingia, vir ad arma strenuus, rex Romanorum post Albertum ab electoribus Franckfordiæ designatur, Septimus eius nominis. Aderant Itali Gibellini, vrbibus suis pulsi: qui expectantes electionem noui regis, ostenderunt, quibus per Italiam modis res prosperè Imperatori futuræ viderentur: Summus tum pontifex Auinione agebat. Missi oratores ab Imperatore ad pontificem, ostenderunt electionem de Henrico factam, vt illam Papa comprobaret: Non aliter fertur annuisse, nisi, vt intra bienniũ Romam peteret, coronam ibi accepturus Imperij. Non expectabat biennium Henricus: sed missis ad Italiæ vrbes oratoribus, transitum suum docuit futurum. Ad Florentinos autem, quos sciebat inprimis Imperio reluctari, iussit ire suos, & apud illos renouare iura Imperij, quibus rectè facerent, si non reluctarentur: scituri, cum illis rem esse regi, nisi, quæ se digna, quæ Romano Imperio debita, facerent. Responsum indè retulêre nõ satis placidum: Sed rex copijs vndecunquè pro dignitate & rerum necessitate contractis, contendit in Italiam: & primùm Mediolanenses aggreditur: qui vbi arma viderunt, quibus pares esse non poterant, Turrianis eiectis, Vicecomites regem in vrbem admisêre. Cùm autem primam Aquisgrani

grani de more dudùm coronam accepiſſet, ibì promeruit ſecundam, non Modoëtiæ, vt veteres. Luppoldus Auſtriæ dux, cum Germanorum cohortibus, in Vicecomitum gratificationem, vrbi præſidio imponitur. Audita autem Mediolani deditione regi facta, omnes Lombardi circunſedentes, præter Alexandrinos, fidelitatis ſeruandæ ſacramento ſeſe Imperio obligârunt: & cùm ſinguli vicarios accepiſſent regios, nullus fuit aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus, & factionis primarius, qui eiectos priùs aduerſæ factionis conciues in patriam, iuſſus à vicario, non admiſerit. Henricus interìm ferream Imperij corollam Mediolani, vt diximus, ſuſcepit: cuius muneris exequendi celebritas, maiore facta eſt impendio, quàm cui ærarium Mediolanenſe ſuffecerit: Vndè hinc atque indè, annitentibus diuerſæ factionis in vrbe principibus, inſolito ciuitas eſt grauata tributo. Fuit id plebi moleſtiſſimum, & murmur primum, poſteà etiam aperti clamores auditi, ingeminatiq́ ſunt: auctam eſſe Mediolanenſi populo ſeruitutem, non introductam diù ab Imperio ſperatam libertatem: & manum rapinis Germani non cohibuerunt, quos factioſi rerum nouarum cupidi adiuuârunt. Tandèm ad arma eſt ventum: Germani initiò territi, cùm cædes in ſuos & vulnera edi cernerentur, introductis, quæ in ſuburbijs, & in agris diſperſæ erant, copijs, aperto in vtranque factionem prælio decertare cœperunt. Sed Galeatius Vicecomes, magno vſus aſtu, Matthæo genitore domi, tanquàm ad arcem ſuam ſeruandam relicto, Luppoldo duci & Germanis ad eum conglobatis adhæſit: nè, quod timuit, in ſe quoquè verterentur: Tumultûs & plebeiæ audaciæ ac temeritatis cauſam omnem & culpam in Turrianos referens, tyrannidem affectantes.

Bonus artifex, culpam propriam deriuat in aduersarios, vt illos reijceret. Nec fuit difficile, furentes sua sponte Germanos accendere. Pari ergò odio Germani, & Gibellini, in Turrianos feruntur: Erant illi magna parte populi constipati, in platea ædi Virginis subiecta, quid agerent dubij: quòd Imperio & populo pariter aduersari, & stultum & nefarium dicerent. Ad primum itaq; impetum admirabundi, ac propè amentes, dißipati sunt. Pugna deindè ad vicos relata: cædes vtrinq; promiscua fuit. Guido Turrianorum princeps, omnium primus insidias Vicecomitum recognoscens, cum filijs in fugam est versus: quem suorum pars maxima est sequuta: profectiq; Vercellensi porta, omnes cum pueris & vxoribus Vercellas petière: debacchatiq; in aduersam factionem Vicecomites, ad triginta illius primores, in quibus quatuor ex Turrianis fuère, Imperatoris militum Germanorum auxilio interfecerunt. Ad eum exciti tumultum, nonnulli Lombardiæ populi à promissa Henrico obedientia recesserunt: primique, & eodem die, Cremonenses, & Cremenses impositum à rege vicarium, & Gibellinos, armis, non sine cæde, eiecerunt: Magijq; Brixiani Guelpharum partium duces, aduersæ factionis principem, paulò antè iussu regis reductum, interficere cùm quæsissent, fuga se contulit ad Henricum: Pariter Parmæ factum: qui paulò antè, rege iubente, reducti sunt, tunc eijciuntur. Ità tartarea illa erynnis, & amor dominandi, regnat in populo vertiginoso Italiæ: vt nihil aliud dies cogitent ac noctes, quàm dominari, & in aduersos vindicare: Huic vni studio, & temporalē, & æternam salutem promptè impendunt, nihilipendentes omnia, ad dominandi, vindicandiq; comparationem.

CAPVT II.

His,

His, quæ tot in locis fiebant, auditis rebellionibus, Henricus, vrbe Mediolano Vicecomitum curæ & custodiæ relicta, exercitum tum primùm coactum in Italia, duxit in Cremonenses: cuius vrbis Guelphi resistere diffisi, Brixiam cum vxoribus, pueris, & absportata leuiori supellectile, emigrârunt: Cremenses verò, deditione facta, mitiùs agi secum supplices impetrauêre: Sed Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portásque, & Guelphorum domos, cùm Germani euertissent, Cremam quoq; reddiderunt minori excidio immunitam. Ad eius facti terrorē, Parmenses Gibellini, eiectis Guelphis, accersitum & precibus impetratum regis vicarium habuerunt. Duxit paulò pòst in Brixiam Henricus, ad quam vrbem, cum proprijs alienigenisq; Guelphis probè defensatam, aliquandiù sedere coactus est: editaq; in agro omnium, quæ excindi, vri, euertiq; poterant, vastitate: adhibitæ oppugnationibus machinæ, cuniculi sunt acti: & tandèm fugiētibus in mōtana Guelphis, dedita à cæteris vrbs, murorū portarūq; munitiones amisit: nec aliter ibi, quàm Cremonæ, à Guelphorum ædibus vel excidio, vel incendio, est temperatum. Ad Placentiam verò cùm ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinali de Flisco intercedente, Placentini eiecto armis Guelphorum duce, contraria sentiente, Imperialem vicarium admisêre. Papiam nonnulli in partibus Henrici constanter durâsse, & fœdera à principio per Philippum comitem cum illo icta obseruâsse, nonnulli post rebellionem afflictam fuisse, contendunt. Intereà, dum Henricus primùm oppugnanda, deindè euertenda Brixia occupatus est, oratores, quos ad Venetos miserat, redeuntes, paratam esse eam rempublicam, nauigium quod postulâsset, præbere, quo ad regiones

vrbi Romæ propinquiores cum omni exercitu transportaretur, nunciârunt. Per quod tempus, Veronenses, Vicentini, Patauini, & Taruisini, missos ad se vicarios acceperunt: præsidia pariter, quæ danda crediderant, admissuri. Sed Henricus copias integras ad vrbem Romam ducendas retinere mâluit: & vicarium Anspurgensem comitem, Lombardiæ præsidem instituens, copias illi non magnas attribuit, quibus prouinciam conseruaret: Ipse deducentibus, qui apud eum erat aßidui, Amadeo Sabaudiæ comite, & Pisanorum Genuensiumq; oratoribus, per Placentinos Genuam se contulit: qua in vrbe eum adijt Richardus Gambatosa, Roberti Neapolitani regis orator: adiêruntq; pariter Friderici Aragonis, Siciliæ regis nuncij, amicitiam & fœdera aduersùs Robertum regem, vtiq; hostem offerentes: Quibus benignè Henricus respondit, oblatis assentiens fœderibus, quæ, cùm esset Romæ, initurum se spopondit. Gambatosa igitur, pro vanis simulatione redundantibus, quæ afferebat, verba ab Henrico simulata recepit. Certum enim Henricus habebat, à Ianuensibus Pisanisq; relatum, regem Robertum Romæ, & per Hetruriam, impedimenta & aduersarios suis conatibus & coronationi pro viribus præparâsse. Nã præter confirmatas per Hetruriam Guelphorum partes, quàm primùm, Neapoli agens, Henricum Brixiam obsidere intellexit, veritus, nè illa vrbe potitus, per Bononiam duceret in Hetruriam, Digotionem marescallum, attributo duorum millium equitatu, misit, qui Ferrariam Bononiamq; primò, pòst Florentiam & Hetruriam defensando, prout necessarium in tempore in partibus conseruaret, Digotioq; intelligens Henricum Ianuam accessisse, Florentiam, & indè Lucam cum copijs est delatus.

CAPVT

CAPVT III.

ANnus erat vndecimus post mille trecentos, cùm Clemens V. pontifex Romanus concilium apud Viennam, Narbonensis Galliæ vrbem, celebrauit: In quo ad alterius anni medietatem protracto, Templariorum omninò nomen extinxit: deq; subueniendo Hierosolymæ multa in eo verba iactata sunt, quæ in irritum cecidêre: & decreta promulgauit extantia, quibus de illius nomine Clementinis appellatio perseuerat. At Henricus, cùm mensem Ianuæ egisset, maris, quam expectauit, tranquillitate oblata, triremibus quadraginta Ianuensium, Saonensiúmque, Pisas petit, equitatu terra per Lucenses præmisso, quibus vastitas est commissa maxima. Digotionis verò, & additæ à Florentinis, socijsq; Guelphis copiæ, numero longißimè Germanis inferiores, minori quàm erat opùs, Lucensibus præsidio fuêre. Præmisit ex illis Henricus Ludouicũ Sabaudiensem Amadei filiũ, quingentos equites ducentẽ: qui Romam ad Stephanũ Columnã accedens, in ædibus Lateranensi palatio contiguis se continuit: Idq; gentem Vrsinam ad inuidiam, nouiq; Imperatoris suspicionem plurimam concitauit: Et Florentini post Henrici in Italiam aduentum, plurimã exulũ suorum manũ reuocauerãt: confirmandisq; societatibus, à Roberto rege institutis, fuerunt intentißimi. Quarè agentis apud Pisanos Henrici, & vastantis Lucensem, Miniatensemq; agrũ, Germani equitatûs pericula vt cauerent, neminẽ extra vrbẽ agere, & oppida ac castella conspici curauerũt. Tres cardinales à Clemente pontifice mißi, ad coronandũ in Vrbe apostolica vice & authoritate Imperatorẽ: Ad quos ilicò Robertus rex Iohannẽ germanum suũ, magno stipatũ, se.l inermi, comitatu venire curauit: vt nouo Imperatori vel

simulatè gratulatus, pompam redderet sua præsentia ornatiorem. Profectus Pisis Henricus Plumbinum secus, per oram Hetruriæ maritimam, Viterbium se contulit: ad quē clerus omnis, Romani populi, pars maxima, cùm venisset, deduci indē cœptum est pompa in talibus consueta: Perductus in Lateranense palatium rex, quod Viterbij audiërat de Vrsinorum à se alienatione, voluit intelligere. Omnes igitur vrbis primores & honesto natos loco inferiores, ad conuiuium inuitauit, vt qui malo in eum essent animo, absentia notarentur: Veneruntq́ præter aliam multitudinem Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Hanibal, Hanibaldus, Iohannes Sabellus, Theobaldus de Campoflora: vt sola eius seculi primatibus defuerit gens Vrsina: quæ sub ipsum Henrici aduentum, partem vrbis infimam, ædibus suis contiguam, & circumadiacentem Tyberi, pontiq́ Traiani cōtinentem, ad viarum exitus repagulis communiërat: magìs verita, nè aduersa factio quicquam in eos machinaretur, incautosq́ inuaderet, quàm quòd motus intentare quæsiuerit.

CAPVT IIII.

AD epuli finem Henricus de suo aduentu in hanc sententiam est loquutus: Iussu se & pactione à pontifice Romano Clemente coactum, venisse Romam, cùm aliâs certò sciri à Romanis posse, tum maximè trium cardinalium ibì præsentiū testimonio, qui & confirmationi electionis de se factæ præsentes Auinione fuerint, & Romam ad eius coronationē legati venisse conspiciantur: Non tamen tam longi itineris laborem sibi fuisse grauem, consideranti suos se Romanos amantißimum sibi populum visurum, cum quo lætos iucundosq́ aliquot dies, cum quo ludos & conuiuia ageret. Sed falsum

se

se iudicio & opinione, hostes in ea, & sine causa aduersarios inuenisse: quos nedùm verbo, minùs vnquàm facto læserit: sed inter primarios Vrbis, vt sunt, habere, & in amicitiam recipere constituerat: Hinc quos viderat inimicitias secum gratìs ostentare, eorum insidias quin caueat, ac pro posse repellat, temperare non posse. Quæ cùm dixisset, ad suos qui circunstabant conuersus, adigendos esse fidelitatis sacramento omnes qui aderant Romanos, poscendásque, & in custodiam recipiendas Vrbis arces, demúmque tenendos omnes imperauit: Iurârúntque omnes, & solus Theobaldus de Campoflore, cùm affines & consanguineos suos, sua sequi consilia solitos, sicut & cæteri fecerant Romani ciues, tenere ac obligare id iuramentum voluisset, solos excepit Vrsinos: de quibus consanguineis ignominiosè loquutus est: nec illi satìs fuerunt, maledicta in suos adulanter iactata: vt quod quærebat, cum Stephano Columna, datis obsidibus, abire permisso liberaretur. Arces verò Vrbis, quas Imperator petiuit, ædes erant in theatris, thermis, & vetusti operis ædificijs, in arcis formam, quod etiam nunc facilè intelligitur, communitæ: quibus tunc Germanorum præsidia sunt imposita. Vsus est etiam alia tunc maiore Imperator imprudentia: qui præter tentos, de quibus est dictum, ciues, tributa poposcit à populo, solito semper antea, vel vicatìm, vel dispersas in multitudinem pecunias, ab alijs qui coronabantur, accipere. Commota est itaque in tumultum ciuitas, & omnis vtriusque factionis populus ad Vrsinos confluxit: primúmque in deturbatos occupatis arcibus, pòst in alios Vrbem perambulantes Germanos, impetus cum cæde & sanguinis effusione est factus. Eo exaudito

tumultu, datos à Pisanis sagittarios, à nauibus vocari iußit, quibus paulò priùs fuerant adducti: in quos à naualibus, quæ sub Auentino sunt, vt Lateranum accelerarent, mouentes, Iohannes Roberti regis frater, turmas nauales impetum facere iußit: qui eodem die Neapoli venientes, in eadem naualia, attractis triremibus se receperunt: Iohannésque, oppreßis dolo Pisanis, turmas suas omnes eò vectas nauigio, & equitatum, ob id in propinquo Vrbi loco paratum, in Vrbem Henrico rebellem duxit. Augebatur interìm commeatuum inopia. Imperator, & pecuniarum carentia, in odium Romani populi erat inductus. Quarè cardinalibus facilè assensus, coronam, cuius in basilica apostoli Petri de more accipiendæ spes omninò sublata erat, in Laterano accepit, Tyburq́; migrauit. Eo cum copijs Vrbe profecto, cardinales Iohannem quoquè Roberti regis fratrem, cum suis copijs, quæ multiplicari cœperant, Vrbem purgare iusserunt: Páxque & quies vrbi Romæ reddita, tertiodecimo die, postquàm Henrici imprudentia tumultuari cœptum erat.

CAPVT V.

HActenùs prospera satìs omnia fuêre Henrico, nunc Imperatori. Nam priusquàm in Italiam veniret, initio regni sui Bohemia rege caruit, morte sceptro vacuato. Moriens autem rex filiam superstitem reliquit: eam futuram cum regno pro dote coniugem ambiebat nepos Alberti Romanorum regis: inq́; eam spem, regnum cum non contemnendo ingreditur exercitu. Sed Henricus tum Romanorum rex, euocata Spiram puella, Iohanni filio suo, de voluntate magnæ partis procerum, coniugem dedit: eundemq́; filium parato quē tenebat exercitu perduxit cū coniuge in regnū,

eiecto

eiecto per arma Alberti regis nepote: Vndè Iohannes filium sustulit Wentzlaum: qui cùm auo Henrico longè posteà in Imperio succederet, dictus est Karolus IIII. Sed hæc posteà. Hoc autem tempore, Albertus Saxoniæ dux, princeps pacificus, & qui singulari zelo insectaretur latrones insidiantes publicis itineribus, mortem obijt, viuax nimirùm senex, & qui supra centū annos, si numeres, victitâsse inuenitur. Ilicò autem erexêre caput, quos ille pressos tenuit: arcémque Linow, dudùm armis Lubicensium deiectam, memorati ducis accedente fauore, prædones instaurant: Pristini quæstûs negocium repetunt: Publica iterùm itinera tenent infesta: merces cum mercatoribus inuadunt, nudant, cædunt, & nisi cesserint, etiam occidunt. Successit illi in ditione Rodulphus filiorum suorum nepos: tum tamen ætate, vt princeps esset elector. Nā Albertus diu viuendo, filijs & nepotibus & pronepotibus ante se defunctis, Rodulphum in quinta generatione nepotem habuit electiuæ dignitatis primum successorem: Intercurrerant multi principes, Iohannes, Erici, Ottones, Alberti: qui ditionem patriam diuiserant: quorum successiones quodam in loco vberiùs instructi explicabimus: nunc hoc dixisse contenti, quòd Albertus ille grandæuus filios genuit Rodulphum atque Ottonem, ante patrem defunctos. Otto filios non reliquit: Sed Rodulphus Iohannem, qui etiam auum moriens reliquit, & Iohannem filium: qui & ipse superstitem fecit proauum, relinquens filios Iohannem, & Albertum: quorum vterque reliquit prolem masculam. Sed mortui sunt & illi, auo superstite Alberto. Nam per omnium horum tempora, sustinuit ille solus dignitatem electuræ, quam reliquit Rodulpho huius Alberti filio. Sic monstrant annales, si non aber-

rant: Peruenit autem diu viuendo in decrepitam senectam. Iste tamen Albertus tertius Rodulphi pater, hæc tempora, quæ in manibus sunt, tetigit, aut vicina. Rodulphus reliquit Rodulphum filiū electorē: & ille Wentzlaum, de quibus posteà. Iohannes quoquè tertius reliquit Ericum filium, & ille Ericum cum Alberto. Multæ sunt laudes quoquè huius Alberti, quòd odio latronum multa fecerit, perpessusq; sit. Quo sine prole mascula moriente, Ericus frater, iam sacris præditus ordinibus, apostolica fretus dispensatione, vxorē duxit, paternam ditionem gubernauit, & filium reliquit Ericum III. patrem Bernhardi, Erici, Alberti, Magni: quorum Bernhardus nostram tetigit ætatem, pater Iohannis, nunc superextantis: Cuius filius Magnus hodiè ducatum inferioris Saxoniæ administrat. Electiua dignitas permāsit in linea Rodulphi, cuius successio fuit in principatu superioris Saxoniæ, in terra de Wittenburgo: Sed ea deficiente, iusto ordine rediisset ad proximos agnatos, inferioris huius Saxoniæ duces: qui detrusi sunt, fauore & gratia marchionum Misnensium: quod suo loco non tacebitur. Sed in viam, digressi, redeamus.

CAPVT VI.

Henrici Imperatoris res, non sine causa Saxonicis miscemus, quòd in viciniam horum temporum semper Saxonicum genus imperauerit: quorum per Imperium res commemorantes, nunc fini propinquantes, relinquere, qui residui sunt, sine culpa nō possumus. Igitur agentem Tybure Henricum, nuncij adiêrunt Friderici Aragonis, Siciliæ regis: cum quibus promissa apud Genuam fœdera tam cupidè constituerat, vt affinitatem quoquè regi Siculo honestissimā vltrò obtulerit: actūq; inprimis, vt bellum Fridericus subitò vicinis Siciliæ Calabris

labris inferens, classem educeret, quam poßit maximam, Pisanæ & Genuensi coniungendam: quas Imperator ad se potẽtißimas nauigare curaret: ipse paulò pòst Tybure profectus per Sabinos, Vmbrósque, Perusiã, & indè Aretium, amicißimam tunc sibi vrbem delatus, vallis Arni superioris oppida & castella, nemine omninò resistere auso, vi cepit: Confluxerant enim ad eum omnes Gibellini, & Albæ partes Florentini, ac cæteri Hetruriæ exules: quibus deducentibus edocentibúsque, bellum illud Imperator gerebat. Ductum est indè ad vrbem Florentiam, & castra ad montosam illius partem, nondùm muro cinctam, firmata sunt. Erat tamen fossa, & vallo, firmißimis plancis, pluteis, materiáque, spisso vrbs tã communita, vt facilè à multitudine quæ inerat defensaretur. Nam Lucenses, Miniatensesq; & Senenses immisêre suppetias & auxilia. Bononiensibus autem & Ferrariensibus, regis Roberti venerat equitatus. Quarè Imperator oppugnatione abstinens, quam cerneret inefficacem futuram, incubatione potiri & obsidione constituit: hinc sede sibi ad S. Saluij monasterium, tertio ab vrbe stadio in prætorium sumpta, vicina oppida nullo grauauit onere, quàm vt commeatus in castra ferrẽt. Ad mensem indè vnũ & dimidium, hyemis aduentu, rerum penuria in castris laborari cœptũ: & cùm hominum sustentationi necessaria, ingenio & industria importãdi, spes aliqua ostẽderetur, nullus alendi iumẽta & equos, in illa sterilitate soli, modus apparebat: motis ergò per Nouembrẽ castris, Imperator ad Donatianũ oppidũ, via Senensi, octauo à Florentia milliario cõsedit: & præfecti ex Gibellinis extorribus Florẽtinis duo, vnus ad Scarpariã, alter apud Incisã, attributis Germanorũ cohortibus, relicti, capta de Florẽtinis seruauêre, & simul vrbẽ incursionibus

nibus infestare curârunt. Moratus apud Donatianum menses duos Imperator, postquàm sementis facienda spem omninò præterîsse, & agrum penitùs vastatum vidit, excedens dixisse fertur: Florentinos, vel sociorum vrbi inclusorum auxilio, satis sufficere indigentia & famis ità cumulanda, vt ante æstatis initium, se, qui in deditionem recipiat, pariter vocare & orare cogantur. Sed illi aliјs armis pugnare statuerunt.

CAPVT VII.

PRofectus Donatiano Imperator, primis ad Bonicium castris peruenit: vbì oppidum restituit, quod dudùm antè Karolus rex exciderat: dúmque hyberna ibì ducit, Senenses, & proximiores sibi Miniatenses, Collensesq́;, vastatione agrorum, & illatis quandoquè in erumpentes cladibus, agitauit. Intellexerant intereà Florentini abesse non posse, quin vel fame coacti inimico Imperatori futura æstate dederentur: quarè petitum sæpenumerò auxilio Robertum regem, cùm, vt amicis subueniret, peruincere nō potuissent, deditum vrbis dominium, vrbem vt conseruaret, impulerunt: nihil in subiectitios conditionibus acto expreßiùs, quàm nè exules quouis tempore, quacunque causa & ratione reduceret: nec tamen alia tunc præsidia rex immisit Robertus, quàm quæ à Bononia, vt ostendimus, & Ferraria aduenerant: nouo enim bello ipse agitari cœperat: quod Fridericus rex Siciliæ transmisso cum copijs freto, & capto Regio tunc intulerat, agentique ad Boniciū Imperatori de Friderici in Calabros aduentu, & Pisanorum, Genuensiumq́; parata, vt iusserat, classe, fuit nunciatum. Quarè, vt cum Roberto, in Neapolitanum regem à Romano pontifice instituto, iure ageret, Pisas se contulit: Quam vrbem præclaram, & vt dicebat, liberam,

ram, Robertum regem, obiectis se purgaturum, edicto adire ter repetito admonuit. Intereà tamen Lucenses, Miniatensesq́, tãtis affecit cladibus, vt Lucenses, amissis agri oppidis, apparuerit eo anno simul cum Florentinis in deditionem fuisse venturos. Acta igitur in hunc modum maxima æstatis parte, Imperator per Senensem agrum, vbiquè vastatum, contulit se Aretium: Qua in vrbe, cùm magnis honoribus esset acceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: & hinc classem in illum iußit nauigare: indè in Senenses ipse profectus est: confisus, dum eam obsideret ciuitatẽ, Florentia per deditionem, Lucaq́, potiri. Cùm esset ventum ad montem apertum, Senarum vrbi ad tertium, vel circa, lapidem proximum, & Florentina clade nobilitatum, Imperator incidit in ægritudinem, ex qua vt conualesceret, medicorum consilo balnea adijt Maceratensia: Quo in loco certior est factus, Clementem Romanum pontificem censuisse, & literis declarâsse, regno priuare Robertum non potuisse: qui ad loca non tuta fuerit euocatus. Cùm autem Imperator ea balneorum lotione minùs recreari & conualescere videretur, medicis item consulentibus, purioris aëris loca petere voluit, Itúmque est Bonconuentum: quod oppidum duodecimo à Senis milliario distans, dum obsidione incipit premere, diem obijt. Signa veneni in cadauere apparuisse, multi scribunt. Ptolemæus verò Lucensis affirmat veneno eum perijsse, à Prædicatorũ ordinis fratre, in eucharistia dato: aliusq́, addit, id Florentinorum procuratione factum: Ipsi fratres multa in purgationem sui fratris congesserunt. Hic fuit exitus Imperatoris satìs aliâs fortunati, & qui per Italiam videbatur, si longior vita fuisset, Imperij iura potuisse restituere: Sed arma Florentinorum occultò præualuerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

IGitur comperta Henrici Imperatoris in Italia morte, Germaniæ principes electores, in duos æquè Imperio regnoq́ dignos principes vota contulerunt, Ludouicum Bauariæ, ac Fridericum Austriæ duces: Qui copijs derepentè contractis, prælio concurrerunt: in quo cædes vtrinquè, sed in Australibus maior fuit: Fridericusq́ superatus & captus, in carcerem ibat victoris. Ludouicus verò ea elatus victoria, pro rege ilicò se gessit, multa disponens, concedénsque, quæ confirmatum, coronatúmque, decuit Romani pōtificis consilio, iudicioq́ subijcere. Erat autem annus post mille trecentos decimussextus, cùm ad Iohannem XXII. pontificem in Gallias mitteret Ludouicus oratores, electionem nunciantes, poscentesq́ Romani pontificis assensum: quem ille protinùs negauit, quòd Ludouicus supra impietatem, quam in secum electum, & eodem iure nitentem, cōmiserit, multa peregerit, quæ nullus regum, nisì Imperatoria dignitate ornatus, consueuisset. Aluit tamen idē Ludouicus Vicecomitū Mediolani tyrannidem, vt tum primùm ausi sint palàm mores in plebem tyrannicos ostendere. De electione autem huius regis, mira quidam recordantur annales, quæ operæprecium erat posteris ad memoriam commendare. Electores principes seculi indignum rati, quòd ab ecclesiasticis solis ea potestas expectaretur, nō expectatis tribus archiepiscopis electoribus, Ludouicum elegerunt: Archiepiscopi autē contemptum suî reputantes, nullam esse electionem protestati sunt, de Ludouico sine se peractam. Nam & Rodulphus dux Saxoniæ, qui elegisse diceretur, non ad eam pertineret, sed dux inferioris Saxoniæ Ericus foret aduocandus. Prætereà Waldemarum marchionem, non præsentem,

sed

ſed per nuncium dediſſe vocem, non in eum, quem ipſe voluerit, Fridericum, ſed in eum, quem falsò nuncius de ſuo ſenſu nominauerit Ludouicum. Ferũt enim ſubmiſſum à marchione militem, qui cùm videret principes in Ludouicum propenſiores, ſuamq́ vocem, quam ex mandato marchionis pro Friderico daret, futuram inanem, ſtudebat & principi ſuo, & proprijs cõmodis, quòd Ludouicus marchioni propior, & commoda plura amicus, & incommoda poſſet inferre maiora inimicus, marchioni: cùm & ipſe nonnihil exindè cõmodi ſperaret, ſi ſuo poſſet obſequio, vacillantem principum ſententiã, marchionis ſui voce deducere in optatum. Hæc tum obiecêre archiepiſcopi primæ de Ludouico electioni, ipſiq́ Fridericum delegerunt. Ferunt marchionem vehementer exaſperatum in militem nuncium ſuũ, quòd non de domini ſui mente, ſed propria voluntate electionẽ perplexiorem reddidiſſet: redeuntemq́ diù carcere maceráſſe, & demùm extinxiſſe fame, cùm pomum in eius ſemper adſpectum iußiſſet appendi, ſed quod tangere non poſſet: ſeratoq́ carcere ſub vltimo vetuiſſe ſupplicio, nè vllũ cibi genus vincto immitteretur: vt doceat ille pœnæ ſuæ exemplo, diſcantq́ minores, mandati fines nulla in re præterire. Interim verò Ludouicus ſatis omnia pro rege gerebat, & ſi nullum ſummi pontificis conſenſum, nullam ab archiepiſcopo Colonienſi, qui primam Aquiſgrani in ſua prouincia coronam dare ſolet, pro ſuo iure ſuſcepiſſet conſecrationem aut benedictionem.

CAPVT IX.

ANnus erat poſt natũ mundo Chriſtum viceſimus poſt mille trecentos, cùm Holſatiã gubernarit, indè Iohannes III. cognomento Largus, in Wagria, hinc verò Gerhardus Magnus cum fratre Iohanne. Erat alius

quoquè

quoquè tum Iohannes Gerhardi filius, qui in Stormaria rerum potiebatur: Hi magnis rebus in Holsatia Daniáque gestis, sua tempora reddiderunt insignia: Aliquandò quidem adunatis viribus, commune bellum fratrueles gerebant: nonnunquàm diuisis armis Iohannes cũ rege senserat, fratre suo vterino. Sed ista narrantes seponamus, cuique tempori sua gesta tribuentes. Prima Iohannis expeditio fuit in Daniam: Nam moriens Ericus rex, mandauit proceribus, nè fratrem Christophorum regno suis demeritis exactum, regem vllo modo paterentur: fortè ad filios proprios successionem deriuabat. Sed erant inter proceres, qui Christophoro studerent. Illi adiuti armis Iohannis Holsatiæ comitis, Christophorum in regnum prouexerunt. Idem Iohannes vicina pacari percupiens, cùm sciret patribus suis multa fuisse ab Lubicensibus incommoda, de ostio Trauenæ: euocatis eisdem Lubicensibus in villam Zuzel, trãsegit cum illis, vt accepta ab eis pecunia, permitteret portum immunem, villámque Trauemunde pateretur eisdem asscribi, cum iure vadi suo in loco: sineretq́ Trauenæ liberum fluxum, ità vt ius haberent demoliendi, si quis in posterum arcem, aut præsidio ripam fluminis occupare tentaret: In quam rem accepit quatuor millia monetæ Lubicensis marcharum. Erat iste comitate & humanitate plurimùm conspicuus, vt cognomen Largi reportaret. Nam vni ciuium, non pro magno in se merito, donauit gurgustium piscium: in quo multi per vniuersum annum esoces capiuntur. Gerhardus autem, quem Magnum dixêre, accepta coniuge filia Iohannis ducis Saxoniæ, primordia militiæ eidem socero suo impendit efficaciter. Nam cùm quereretur idem Iohannes, quòd frater Ericus iniqua in se partitione patriam ditionem diuiserit,

uiſerit, erecta arce ad terminos Saxoniæ, compulit Ericum, vt Alberto Iohannis filio, ſororio ſuo, aliquot relinqueret prædia, villas, & agrorum iura, in ſortem ſuam. Iohannes breuì conceßit in fata, prouenitq́ Alberto ſororio Gerhardi principatus. Sed vigebat adhuc in corde Iohannis Wagriæ comitis mors Adolphi, fratris ſui conſanguinei, quam Gerhardo imputabat: Vndè factũ eſt, vt idem Iohannes, quadam exuſcitata controuerſia, euocaret Adolphum comitem vltra Albim in comitatu de Scowenborg agentem, vt vindictã ſumeret de Gerhardo, & Iohanne fratre eius. Venit Adolphus expedito ſuorum agmine, vlturus fratruelis Adolphi necem. Gerhardus non ignarus tranſitûs eius, cauit inprimis, nè agmina ſua iungeret armis Iohannis: Quo factum eſt, vt quam potuit expedita militari manu, euocauit de Wilſtria, deq́ paluſtribus eius ruſticam multitudinem, expectans venientem Adolphum in Bramſtede. Et cùm propinquare cerneret expedito ſuorũ ordine Adolphum, occurrit illi in apertis ad eum vicum campis: collatisq́ armis, diù ſteterunt pertinaciter obnixi. Sed inclinauit fortuna Gerhardo, vt cæſis captisq́ plurimis, fugaret Adolphum. Ille ſub pontem elabitur, abſconſus vt ſperabat: ſed indè extrahitur. Centum & viginti illo capti prælio feruntur, qui omnes ſe ſuo luerent ære. Hæc prima Gerhardi in Holſatia victoria, in die Decollationis Baptiſtæ, anno decimoſeptimo poſt mille trecentos. Thietmarſi illa tempeſtate ſtuduêre Iohanni, cui ſuppetias in Gerhardum, & Iohannem fratrem eius, ferebant. Illi agmine facto, de ſua terra obuias parochias, Scheneuelde, Nortorpe, Nienmunſter, igne & ferro fœdauerunt: & Kilonem vſq́ peruenerunt. Iam ſuperato equeſtri agmine, vſui non videbantur pedeſtres copiæ: One-

rosi autem facti ciuibus, per ingenium oppido dimisso, iubentur ire ad prædam, per aliam regionem reuersuri in patriam. Transiêrunt per districtum Bornehouede: in qua villa cùm reperissent ex illis nonnulli recèns excoctum in dolio liquorem, (ceruisiam vocant) illi pro balneo per insolentiam sunt abusi: & transito riuo Bunsing, in merica pernoctârunt. Sciens Gerhardus, primo diluculo iussit omnes suos ramum præse ferre virentem, nè accedere viderentur: immò, vt tardiùs conspicerentur, latitantes in specie nemoris, vt imparatos occuparent: processit stratagema, & nihil opinantibus Thietmarsis superuenêre Holsati: & cæsis ad quingentos, alios in riuum mergi coegerunt. Ea victoria parta est Gerhardo, die Alexij, anno prænotato. Nec longũ tempus in medio, cùm necdùm exaturatus vltione in Thietmarsos Gerhardus, arma vndecunquè contraxit: de diœcesi Bremensi, déque Magnopoli: cuius princeps ipse aderat Henricus, de Wunstorp, déque Gutzkow comites. Inerant arma Iohannis ducis Saxoniæ soceri Gerhardi, & comes ipse de Rupin: multi quoquè nobiles insignes numero quatuordecim: Gerhardus ipse cum fratre Iohanne in his erat: in vigilia Natiuitatis Mariæ Thietmarsiam sunt ingreßi, per viam Suderhamme, perq́ue vadum Hemmingstede: totusq́ue peruenit exercitus in paludem Norderstrand, ad cor Thietmarsiæ: ibì primùm adunati Thietmarsi, aciem opposuêre venientibus, bis hostibus ceßêre, primo prælio: cæsiq́ue sunt ex illis mille septingenti viri: fugientes ecclesiam in Oldenworden appræhenderunt, eamq́ue in morem castelli, vt poterant, cõmunierunt: Et cùm ignem inijcere pararent hostes, Thietmarsi deditionem obtulerunt: subditos se Gerhardo fore in reliquum pollicẽtur. Ille versutiã gentis veritus, nec

fidem

fidem habens verbis, iußit propiùs ignem admoueri: Vbi iam stillante plumbeo tecto periculū senserant, extrema experturi, turmatìm proruūt, (est vbì dat vires nimius timor) obsidentes inuadunt. Aderāt etiā aliundè Thietmarsi de latibulis prodeuntes, & iam animū resumētes impugnauêre hostes: interceptosq́3, ad internecionē deleuerunt. Solus Gerhardus comes, & Henricus de Magnopoli princeps, qui ad signa pro more militiæ agmen tenuerunt, superstites fuêre cum suis: omnis reliqua nobilitas, cum copijs tantis, ad numerum duorum millium intercidit. Gerhardus & Henricus Magnopolensis, cum suo agmine repedârunt tristes. Annus erat vicesimus, &, vt alij addunt, secundus, post mille trecentos, cùm ea Holsatorum in Thietmarsia fieret ruina.

CAPVT X.

OBiērat per ea tēpora Ericus Slesuici dux, relicto filio Waldemaro, matre nato Gerhardi germana: Qua de re Christophorus rex, quod multi ante eum reges tentauêre, ducatū adunare quarēs coronæ, specie administrationis pro paruulo, arces ducatûs cœpit possidere: & cæteris quidē iam in manu regis collocatis, sola Gottorp arx munitißima restabat. Gerhardus comes pro nepote arma sumens, eam tueri aggreditur: Obsedit rex magna suorū manu arcem memoratā. In equino monte (Hesterberg vocāt) castra locauit. Gerhardus vndecūq3 cōtracta auxilia duxit in regē, obsidionē satagēs soluere. Solebat ille, pugnaturus, imaginē sacratißimæ virginis collo appēsam, circūferre in omnia pericula. Quod nè cui nouū videatur, tradūt Romani scriptores Syllā Dictatorē gestâsse semper in ▯lio statunculā Iouis, aut Apollinis: quā periculoso ▯lio victor exosculans, ait: Penè ego tecū, & tu mecū concidisses Iupiter. Gerhardus igi-

tur hanc imaginem deuotus semper Virgini gestans, ter fertur cecinisse: Nos hac die tibi gregatos serua virgo. Alteram tum in prælio manum imagini ferunt decisam: quā nullus denuò poterat aptare artifex: hodieq́ monstrant virgunculæ in Itzeho, memoratam Virginis statunculam. Exterior tum Holsatorum habitus, quem paludamenti loco præferebant, in omni exercitu candidus erat: quod de longinqno Dani prospicientes, irrisione militari notârunt, mulieres in se ducere per cōtemptum asserentes. Tum quidam ex ministris Holsatus genere, Danis, vt fit, militās: Si benè, inquit, noui Holsatos, sentiemus non esse fœminas, quæ properant: video collucere inter candidas vestes arma fulgentia. Conserunt acri prælio manus: & vbì cæsis vtrinquè plurimis pertinaciter stabant acies in inuicèm, Holsati sublato clamore personant: Fugiūt, fugiunt Dani, sic formidinem incussuri postremis, & profecerunt: Nam fictam fugā in veram, concepta formidine, verterūt: Solutaq́ est obsidio in die illa. Eam verò arcem dux Waldemarus auunculo Gerhardo ex illa die permisit in pignus, pro impensis quas absumpsit expeditio proxima: simul vt indè tueretur ducatū pro viribus. Cùm autē Christophorus rex omnium suorum in se odia prouocâsset in regno, ità vt eijcere illum conarentur, auertissetq́ à se fratrem vterinum Iohannem Wagriæ comitem, Danorum proceres in regem prouocauêre comites Holsatiæ: qui expeditione instituta, primam Fioniæ insulam appræhenderunt: arcē eius Nuborg oppugnantes, breui expugnabant. Rex autem cernens intùs & forìs omnia in se ardere conflagrandum, magno ære sumpto, nauigauit in Germaniam: & Rostockium applicans, principibus Wandaliæ tunc, vt nunc, parentem, cum principibus Magnopolensibus egit,

vt

vt conducto exercitu in Daniam armis reduceretur. Armauit classem, & rediјt in regnum. Sed tanta fuit conspirantium manus, vt nihil proficeret: iterumq; armis eiectus est. Tum Daniæ proceres, cōmunicato cum Holsatiæ comitibus consilio, Waldemarum Slesvvici ducem, puerum duodennem regem creauerūt. Is nouus rex, habito in Fionia regni conuentu, Gerhardum comitem auunculum suū creauit pro se ducem Slesvvici: Iohanni comiti permisit Lalandiam, Falstriam & Cimbriam, insulas minores in regno tres. Gerhardus in arce Lalandiæ Werdingborg, militē quendam reperit Germanum: quam arcem solutis quatuor marcharū millibus de manu illius recepit, & donèc solueret summā memoratam, in pignus tradidit arcem Zegeberg: vndè tamen capta breui pòst tempore eadem arce, per nocturnas insidias est eiectus: Pertinet enim ad districtū Wagriæ, quā gubernabat paterna successione Iohānes comes antedictus.

CAPVT XI.

IIdem comites Iohannes & Gerhardus, vbì vnū sensêre, iunctis armis, regem Daniæ Christophorum, Iohannis, vt diximus, vterinum fratrem, eò perpulerunt, vt Lubicam descendens, cum eisdem per interpositos amicos transigeret, vtq; illi, acceptis octuaginta millibus argenti marchis, regnum illi permitterent incolume, & pro viribus illi aßisterent in rebelles: reddentes terras cum arcibus, quas tenerent: vtq; Waldemarus iunior, quem regem creauêre, volūtate Gerhardi, ex cuius arbitrio adolescens totus penderet, in ducatū rediret. Arbitratus rex, si comitum illi accederent, Danorumq; decederēt partibus arma, facilè se obuiaturum aduersantibus. Et quoniam argentum, quod ex formula promptum appenderet, non erat, dedit comitibus pignus pro

eo Syluam Danicam, cum parochijs octo, nō cōtemnendis, quoàd numeratū solueret: Quibus ex sententia constitutis, regem comites reduxêre in arcem Werdingborg: Qui autem ex proceribus contraria sentiebant, regem in arce circunsedêre. Sed tum fuit ea potentia rex, cùm sibi comites deuinxisset, vt facilè Danis superior esset. Iutiæ tamen proceres indignè, quod gerebatur, ferētes, & regi, & duci suo, simul & comitibus ausi rebellare, arcem Gottorpe iterùm obsidione cinxêre. Aberat per id tēpus Gerhardus comes: Sed Iohānes contractis, quæ poterat, armis, properat obsidionem soluere: inuadit obsidentes, & magno prælio victor, nongentos ex his capit, multos prosternit: cæteros vertit in fugam. Christophorus deindè rex vir inquieti animi, iam fratri suo Iohanni per fœdera iunctus renouata, pro nihilo duxit Gerhardum aduersantem sustinere. Igitur magno iterùm exercitu conscripto in Waldemarum Sleswici ducem mouēs, arcem Gottorpe, quæ sola oculos eius offendit, quòd clauis videretur in Holsatiam, constituit expugnare: quod vt promptiùs fieret, in grandi vallo (Danicum opus vocant) in conspectu arcis memoratæ, cohortes, quantis opùs videbatur, constituit, vt aditum obseruarent, nè Holsati transgreßi soluerēt obsidionem, quam instituerat. Non potuit ignorare tantam Gerhardus molitionem: Ille quoquè emißis ad amicos nuncijs vltra Albim nobiles, in diœcesim Bremēsem, perq; Westphaliam, vsque ad Rhenum, & à domo de Brunckhorst, quam materna stirpe tangebat, arma contraxit auxiliaria. Conuenêre omnes in Reindesborg, & priusquàm educerentur, interposita mora, sumptus non mediocres in oppido fecêre aduenæ: iam educēdi erant, nec tamen ciues egredi sinebant, nisì ære persoluto. Comes rerum ignarus,

ignarus, aut quòd fideret illos sequuturos, facilè ciuibus quietatis, egreditur cum suis. Aduenæ vt iura & fidem hospitij non violarent, cum Burchardo de Itzehude milite, qui comitis nomine forenses introduxit: cùm Gerhardus, quod pro ipsis promptum solueret, non haberet, in oppido remansêre. Burchardus is erat, cui signa in acie præcipua erant commendanda. Quid faceret comes? Hostes perurgebant: sine dispendio famæ cedere non poterat. Equites erant cum comite quadringenti, aduersùs duplo maiorem numerum: Sed initum certamen magnis animis: Satìs videbatur tantam hostium manum sustinere, nec vinci: Vberius aliquid fortuna comiti cōtulit: Etiam vicêre pauci multos: & peracta multorum strage, rex fugam inijt. Et quia in Slesuicum declinare non poterat, quòd hostes media tenerent, Kilonem versùs iter instituit ad Iohannem: qui tum agmina sua præparata tenebat in Todeslo, ibì oppositurus se his, quos venire Gerhardo ab ea parte cognouisset: nec prospexit tam celerem inclinationē fortunæ. Interìm Burchardus capitaneus præfatus, audiens esse congressos, sed exitum nesciens, permittentibus ciuibus, cum aliquantis egressus est, vt quid factum sit auscultaret: Peruenit in locū Sestede: & iam noctù equites accelerare audit: Vbì propiùs venit, Danos intelligit: & hostiliter incurrens, facilè paucos exterruit: Omnes ilicò capit, in quibus rex erat Christophorus: Et nulla interposita mora, cū captiuis Gottorp contendit: perueniensq́; portas pulsat importunus. Prior comes de stratu suo, quanuìs vulneratus, exurgit: nec enim curæ, nec vulnera, quietē permittunt, magni aliquid in nūcio nocturno, vt erat, interpretatus. Quid est inqt? quis pulsat fores? Agnoscens miles vocē comitis, proclamat: Eccè

 domi-

domine, grauiter vulneratus, & insupèr captus sum, quid spei præfers? Cui comes: Serua breuem patientiam, (agnouit enim & ille vocem loquentis militis) multos Dei miseratione teneo captiuos: celeriter redimeris. Et ille secum, Magno, inquit, tuo commodo molliter respondisti. Tum elatiore voce miles: Maioris & felicioris rei tibi nuncius aduenio: Eccè affero captum regem Danorum: Surge, laxētur porta, vt asseruetur. Nihil moratus comes, iubet aperiri. Regem captiuū pro fortuna salutat: iubet curátque custodiri diligentiùs. Non sum ignarus apud alios referri, regē non captum, sed bello profugum, venisse Kilonem: Sed tamen hic erat rerum exitus, vt Iohannes comes, regis frater vterinus, interposita opera, captiuos omnes, data in possessionem Gerhardo Fionia, & aliquot arcibus, captiuitate laxauit. Dani interìm, iniquo ferentes animo, tantam in se Holsatorum insolentiam, quotquot repererunt in oppido Lunden, facto impetu, omnes peremerunt: Arcem Helsingborg, quam Gerhardus tenebat, obsidentes capiunt, & deindè alias, quotquot ille de manu regis tenuit, pulsis custodibus, recipiunt. Sed cùm per propinqua tempora rex Christophorus excederet rebus humanis, relictis filijs Ottone & Waldemaro: Ottoni natù maiori cùm Gerhardus comes in Iutia ad vicina Wiburgi collata manu congrederetur, comesq; Holsatorum, prosperante fortuna, superior esset, multis in medio cæsis, Ottonem regis filium capit: captumq; secum duxit in Holsatiam, & eum in Zegeberge arce munitissima, per viros fidißimos custodiri iußit.

CAPVT XII.

Nihil propitia fortuna perpetuum, immò nec diuturnum: Inuidisse fortis viri prosperis successibus

bus fata credideris. Gerhardus cùm recuperandæ in Dania, præsertìm ditionis suæ gratia, exercitum haberet ex longinquis conductum, (Gunshower tum dixêre, quòd breui admodùm habitu ad omnem rem expediti viderentur) eum ducens per Iutiam, victor vbiquè & vndiquè redibat: nec erat, qui aciē auderet obijcere: Omnia iam adusq; Randershusen subdita tenebat. Erat miles his in locis, vir potens & locuples, iam tamen cum cæteris in ditionem concedens comitis vbiquè victoris: Negels Iepsen Dani, nostri Nicolaum Iacobi, dixêre. Is cùm iram & indignationem in comitem iam dominum suum collegisset, siue fortunæ viri inuidens, siue patriæ libertati studens, noctù cum satellitibus oppidum ingressus, comitem in strato suo quiescentem opprimit, & euadit: Mœror & luctus, cùm diesceret, in exercitu inconsolabilis: attamen filij, quos tres reliquerat, Henricus, Nicolaus, Iohannes, vt viros decebat, luctum in vltione constituerunt: peractisq; solennibus funeris, in Itzeho tumulandum misêre. Hoc verò monasterium Gerhardus, Adolphi religiosi filius, antè situm inter Albim & Storam in palustribus Wilstriæ in villa Vlete, in eum transtulit locum, in quo prioribus annis inexpugnabile erat Holsatorum præsidium. Quo in loco primus ille Gerhardus sepulturam accepit: & post eum filius eius Henricus, & nepos iste Gerhardus Magnus: Nicolaus quoq; filius eius ibì vitam finiens, ad patrem tumulatur: & Henricus frater, cognomento Ferreus. Gerhardus dux primus ex hoc genere SlesWici, & Albertus Henricusq; eius fratres, insupèr Henricus, Gerhardus, Adolphus duces, Gerhardi ducis filij, hoc loco tumulati, expectant nouissimam tubam. Hartwicus de Reuentlow, qui manus iniecit comiti Adolpho in Zegeberg, limina petijt apostolo-

 rum,

rum, pœnitentiam accipiens, omnia sua in manus pauperum tradere iussus. Fertur refectorium subtùs, & dormitorium desupèr extruxisse: Adiecitq́ Nicolaus comes multa huic loco donaria. In Reinuelde autem monasterio Cistertiensium conditi sunt, tres illi de Swagria, Iohannes, cum fratribus & filijs: Cæterùm in Hamburgo in maiori ecclesia duo nouißimi Adolphi, cum aliquot fratribus. Ille autem primus Adolphus, qui dono primus accepit terram à duce tum Saxoniæ Ludero, quia eius temporibus in omni ea terra nulla erat solennis, præter Hamburgensem, ecclesia, nullum adhuc vsquàm monasterium, in Hamburgo creditur terræ commendatus. Nam filius eius secundus Adolphus, relatus est à Demyn in Mindam, vt suo loco diximus: Tertius verò defunctus in dominio suo Scowenborg: Quartus in ordine Minorum sepulturam promeruit, inter fratres suos in Kilone, à se fundato monasterio. Libuit sepulcra scrutari nobilium virorum ad perpetuam memoriam.

CAPVT XIII.

HEnricus & Nicolaus comites, cæsi Gerhardi filij, in vltionem patris iusto exarsêre dolore. Nam Henricus accepta parte copiarum nauigauit in Selandiam: Nicolaus persequitur reliqua belli in Iutia. Sed cùm compertũ haberent, parricidam illũ in Scaldingborg cum magna manu considere, in eam arcẽ primùm ducentes, feruentißimè oppugnauerunt: & quoniam nihil inuium fortibus, etiam expugnauerunt: Duo millia inibì Danorum cæsa feruntur: Extractus de medio insignis parricida, non vulgari mortis genere dignus mori, quadripartitus, totidem rotis, domini sui, & cui sacramentis erat obnoxius, proditor & mactator, imponitur, coruos pasturus: Si Holsatorũ primores eius facti con-

scij fuêre, in obscuro mansit: Sed tamen compertũ erat, magnam illustris viri fortunam inuidia non caruisse. Ingentem eius spiritum multi admirati, sæpè rogârunt: Vndè tam multis diù cumulata solueret stipendia? Respondit: Victores se in Thietmarsiam missurum: vbì si res ex sententia procederet, prædis locupletati, indè sibi stipendia desumerent: Sin cæderentur, nihil esse opùs stipendijs. Sed tamen is erat exitus multorum, vt vacui redirent & inanes, nihil præter arma portantes. Henricus autem in Selandia prosperatus, oppida, quæ facile fuit, vtpotè immunita, occupare, arces etiam aliquot obtinuit: & iuxta ritum terræ impositis capitaneis, cæteri rure degunt, affuturi vbì opùs est: Cùm interim exorta ruri inter Danos & Holsatos (vt facilè fit inter militantes) contentione ex causis leuissimis, quidam ex primoribus Danorum multis charus opprimitur ab Holsatis: Ea re breuì per longinquum diuulgata, conclamatur ad arma: Execratur omne nomen Holsatorum, & cæsi sunt, tumultu multitudinis exorto, trecenti vna nocte viri: Quæ res exterruit multos, ità, vt Henricus quoq; comes, impositis opportuno loco præsidijs, ipse abiret. Erat autem annus post mille trecentos quadragesimussecundus.

CAPVT XIIII.

LVdouicus interìm Bauarus Romanum administrabat regnum, nec vllis potuit conditionibus placari, vt æmulum à se captum Fridericum, ducem Austriæ, captiuitate sineret laxari. Nulla eum magnitudo promissi æris permouit: nulla profuit amicorum interuentio: omnia frustrà pertentata euanuêre. Vbì iam multis frustrà conantibus nihil potuit effici, ipsi inter se principes soli conuenêre, vt Fridericus interposito iura-

iuramento de nunquàm resiliendo, omne ius sibi competens permitteret Ludouico, liberè cedens & renuncians. Literis interuenientibus, omnia roborantur: Non mirum, quòd his vsus sit Fridericus conditionibus ad suî laxationem: sed mirum, quòd his ad suî securitatem credidit Ludouicus. Duxit intereà coniugem idem Ludouicus rex filiam comitis Hollandiæ, nuptijs Coloniæ celebratis. Interìm Papa excitato rege Neapolitano Roberto, exercitum misêre in Mediolanum Imperio detrahendum: Sed egressi ciues malè mulctauêre venientes, vt nemo se gauderet aduentâsse. Interìm pontifex Iohannes, solennibus institutis processibus, Ludouicum regno pellere annisus est: Ludouicus ad appellationem conuolauit: quam insigniter conceptam vbiq; fecit publicari. Nos, inquit, Ludouicus Romanorum rex proponimus aduersùs Iohannem, qui se dicit esse Papam, quòd Christi testamentum de pace malè exequitur, publicam Christianitatis pacem perturbans: nec reminiscitur à sancto Constantino id, quicquid nunc habet honoris, latitanti Syluestro permissum: malè gratus Romano Imperio, vndè desumpsit omnem, quo nunc abutitur, splendorem: Et reliqua in hunc modum plurima, quæ prosequi, & longum esset: nec omninò, posteritatis oculis subijcere, prouidum, vndè scandala pusillorum orirentur. Iohannes intereà comes Holsatiæ in Wagria luctantem cum Danis Gerhardum cum filijs, deserendum putauit, & terræ suæ componendæ industrius instabat. Considerauit ab arce Linow in primordijs inferioris Saxoniæ sitæ, quæ semèl ac iterùm euersa instauratur, multa prouenire latrocinia, per publica itinera mercatoribus intra præclaras vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgum, indignè, vt debuit, perferens, arcem firmauit

mauit in loco Trittowe, non longè à Bilena fluuio defluente, limitemq́ faciente vtriq́ ditioni, Saxoniæ ac Holsatiæ. Locus, in quo fundatur, iuris erat religiosorum in Reinfelde: sed comes, compensatione facta, monasterio tantundem alibì rependit, asscribens de suo villas Arnsfelde & Woldeborne iuribus monasterij memorati: & tamen malum ferunt esse loci fatum, geniumq́ pessimum, vt nihil ibì gignatur membris omnibus incolume, ab homine vsque ad cicures bestias. Hic Iohannes fortunatus & locuples, cùm terram suam pacatam haberet, nulli se deincèps voluit immiscere bello: Sedit, & adspexit conflictus patruelium suorum: ipse paci nullam rem duxit præponendam. Reliquit autem filium Adolphum, in quo, vt suo dicetur loco, linea eius successionis penitùs defecit.

CAPVT XV.

LVdouicus intereà Romanorum rex vocatus venit in Italiam, excipiturq́ perbenignè ab Gibellinis, qui partes fouerent Imperij, peruenitq́ in vrbem Romam, excipientibus eum proceribus Romanis, solenni apparatu. Habebant autem primores Romani magistratum, quem appellauêre Vicariatum, quem tum Stephanus Columna gerebat. Is à clero & populo interpellatus, coronam Ludouico dedit imperialem: Qua ille percepta, cùm aliquandiù gyrationes vertiginosas Italorum in suis partialitatibus ridens conspexisset, in Germaniam reuertitur: Conuentuq́ regni conuocato permagnifico in Franckfordiam, ad quem etiam vocauerat reges Imperio non parentes, venerat rex Angliæ Imperio nihil debens. Aderat rex Bohemiæ Iohannes, Henrici septimi filius, cæteriq́ regni tā spiritales, quàm seculares principes. Ibì constituta sunt multa, quæ ex dignitate Imperij

tum sunt visa: Inter alia verò, quòd electus à principibus, aut à maiore, aut saniore parte, administrationẽ habeat citra assensum pontificis: nam ea, quæ præter hæc introducta sunt, nec diuino iure, nec vlla patrum ordinatione, sed blanda quorundam assentatione, & Romanorum spõtanea ingestione pontificũ prouenerint: Electus insinuetur Romano pontifici, quòd sit princeps catholicus, iustus, Imperio dignus, petatúrque coronatio: quæ (nisi obstiterit manifesta causa) si negatur, sumatur consecratio, à quouis catholico pontifice: Nam omnes illæ solennitates, per ecclesiam introductæ fuerunt. Quis enim Romanus pontifex consecrauit Constantinopolitanos Imperatores? & quis ante Karolum multos Christianos Cæsares? & ante Constantinum Ethnicos quis sacrauit Imperatores? Deindè ordinatum est, quòd Imperator præstabit pontifici & ecclesiæ defensionis, deuotionis, & humilitatis, non fidelitatis, homagij, aut subiectionis iuramentum: quia temporalis dominij Papa Imperatori nihil tribuit, immò ecclesia sumpsit omnia illa ab Imperio. Gladius enim vterq; nihil habet commune, cùm alter animam, alter solùm corpus conficiat. Ibique decreto firmatum est, quòd vacantis Imperij administrationem pontifex habeat, nulla scriptura, nulla ratio, sed sola vsurpatio introduxit. Hæc tum principibus in cœtum Imperij congregatis visa fuêre in rem Christianam obseruanda. Sed luit Germania pœnas diuisionis suæ: quæ si vnum sentiret, pareretq; suo capiti, quomodò in Anglia & Frãcia principes regi, rectè illi omnia procederent: nunc verò experitur, quod verbo Veritatis discere & cauere debuit: Omne regnum in se diuisum, desolabitur.

CAPVT

CAPVT XVI.

CVm per hæc tempora Ludouicus Brandenburgensis marchio, Ludouici Imperatoris filius, (Iam enim, quod in Wandalia diximus, feudum redibat ad Imperium) Lubicam venisset, adiêrunt eum comites Holsatiæ Iohannes & Henricus, ostendentes Danici regni longam diuturnamq; tumultuationem: expedire, vt aliquandò compositis rebus, ad tranquillitatem redigatur. Nam filij Magni Gerhardi, dum antehàc mortem patris sui magnificè vlciscerentur, factum est plurimo labore, vt omnia regni negocia fierent perplexissima. Audiuit marchio perbenignè, quæ à comitibus dicerentur: effecitq; vt Waldemarus Slesuici dux, cum comitibus memoratis anniteretur, quô ea res, competentibus ad pacem conditionibus, ad effectum perueniret. Polliciti operas comites, regem Waldemarum in regnum reduxerunt. Dux Slesuici germanam illi sororem suam coniugem dedit, vt omnis de medio fieret memoria simultatis. Erat tum annus quadragesimusprimus post mille trecentos. Waldemarus autem dux malè gratus comitibus, qui rei componendæ studuerunt, bellum illis cœpit intentare: quanuìs esset Henrici & Nicolai consobrinus, natus sorore patris amborum. Illi autem arma vertunt ad insidias, obseruantes tempora venationis, cuius erat ille studiosissimus, quod non ignorabant: captumq; in venatione perducunt in Fioniam, quæ adhuc in manibus erat Holsatorum: bienniòq; tentum, grandi ære luere suam captiuitatem coegerunt. Magnæ verò & multæ tum fuêre in regno turbationes, à capite quàm maximè subortæ. Ludouicus marchio, Ludouici (vt diximus) Imperatoris filius, cùm primam Danorum regis filiam coniugem morte amisisset, de secundis nuptijs cogitauit.

gitauit. Erat Margareta Stiriæ ducis vnica filia, iam nupta Wentzlao Iohannis regis Bohemiæ filio, puella insigni facie, quæ maritum suum ad vota nuptiarum accusauit impotentem: secretiusq; literis egit apud Imperatorem Ludouicum, vt marito subducta eunucho, eius traderetur filio coniunx, etiam ecclesiæ iudicio, quòd mater esse vellet, diuortianda. Placuit Imperatori puella nobilis & diuitis, quæ dotem afferret ducatum, in filium eius propensio. Sed filius vbi intellexit rem, non probauit: raptu sibi coniugem quærere, non esse Christiani principis. Verùm stimulante patre, cùm etiam iurisperiti rem licitam dicerent, consensit: & puellam rapuit volentem. Nam repugnante marito aliter fieri non potuit: vt ecclesiæ iudicio apud illum manens, diuortio abiungeretur. Ad tam atrox facinus vindicandum, omnis Bohemia, Vngariáque, & Francia commouentur: bellum ingens conflatur: producuntur acies ob raptam puellam: Troiani belli renouantur initia: Confligitur acerrimè: sed Ludouicus non inferior discesit. Is tamen erat belli exitus, vt Wentzlaus sibi cohabitare fœminã nolentem dimitteret: quamuis Papa multis literis fœmineam procacitatẽ arguerit: vtpotè, qui Imperatoriæ domui semper aduersaretur. Tenuit Margaretam Ludouicus: Sed tamen non facilè obliuiscitur iniuriã Wentzlaus. Nam longè pòst prouectus ad Imperium, marchioni excitauit aduersarium: quod suo loco in Wandalia commemorabitur.

CAPVT XVII.

Holsati iam in regno Daniæ multis laboribus, & vt putabant, benemeritis pacem sperabant: sed vrebat Danorum oculos, cernere in regno Teutonicos, qui arces & oppida poßiderent alienigenæ. Arcem Callingborg

lingborg, inter alias, Henrici comitis fideles tenuerunt. Rex Waldemarus, iam à comite reductus, facit quod solet mus in pera: Obsedit arcem memoratam & oppugnat. Superuenit Henricus manum ducens expeditam: obsidentes inuadit, sternit, capit, fugat, perindè soluens obsidionem, captos secum perducit in Holsatiam, magno ære laxandos captiuitate. Sed inceßit tum comitibus, Nicolao atq; Henrico fratribus, controuersia grauis ad vicinas vrbes Lubicam atq; Hamburgũ, quòd mercatores quererẽtur latrocinia multa fieri, nõ sine intelligentia & dißimulatione, siue conniuentia militarium vicinorum. Et quoniam res per occultos fauores ageretur, omnes insimulati, innocentiam suam, vt poterant, detexêre, verbisq; propugnauêre. Videbãtur & comites pro suis zelare militaribus, & rẽ obscurã, in dexteriora, vt fieri par est, conati sunt inflectere. Quid multa? Comites ipsi dum suorũ tuentur honorẽ, de occulto facinorosorũ fauore insimulantur. Res ad apertã indignationẽ proceßit: & videbatur de proximo imminere militaris in aduersos expeditio. Iohannes comes Wagriæ, pacis zelator, rem sub neutralitate paßus est abire, nulli sé parti immiscens. Orant ciuitates, permitti sibi oppidum Zegeberge, vt indè rebellium & violentorum greßus obseruent. Permittit Iohannes: Ducentos cum armis equos ambæ vrbes hoc oppido constituerunt. Vt aũt facilè annueret Iohannes comes rem fratruelibus aduersam, effecit arcis eiusdem præfectus, sua perindè commoda procurans. Fortalitium ille erexit ad vada, (locum vocant Ton Stegen) vndè in reliquũ tempus, donèc subuerteretur, multa procurata & defensa sunt latrocinia. Sciebat ille, vrbium gubernatores eam instructionem non paßuros, si non eius tum opera indigerent. Procur-

rebant ergò de Zegeberge vrbium satellites, & fatigabant Holsatos malè suspectos. Henricus comes, vir acris ingenij, impatienter tulit tantam ciuium in Holsatia violentiam: interpellat fratruelem suum Iohannem: Quandoquidem, inquit, ciuibus permiseris tantam in nostros facultatem, patere, vt nos quoquè tua paulispèr vtamur conniuentia. Ille se cunctis rebus indifferentem respondebat: Veruntamen, inquit, mallem ad omnes pacem videre. Hac permißione fretus Henricus, vsus etiam fauore oppidanorum, nocte ingreditur oppidum memoratum: ducentos equos abducit, capitque satellites & ciues, quos reperit negocio intentos, inq; sua perducens claustra, vsque ad redemptionem plenariam emungit ære.

CAPVT XVIII.

SEd hoc bellū latiùs, quàm sperabatur, serpit. Nam Lubicenses querimoniam detulerunt Imperatori Ludouico, & marchioni eius filio, itidem Ludouico, super nominibus Henrici & Nicolai: quòd non solùm receptatores, sed etiam defensores viderentur eorum, qui publicis viuerēt latrocinijs. Imperator permisit eam rem filio curandam, propiùs intuenti omnia de suo. Is immisit Lubicensibus militem quendam, in armis strenuum, Fridericum de Locken, ducentis cinctum equitibus: qui marescallus Imperij tueretur ciues memoratos, & vindictam faceret in aduersantes. Hunc sequuti ductorem ambarum vrbium ciues, Holsatiam peruagantur, vbiquè sæuientes: nec erat qui obuiàm prodiret. Ad Danicam vsque syluā progreßi, quæ adhuc pignoris iure parebat comitibus, ingenti præda vndecunq; aceruata, Lubicam redibat miles cū his quos ductabat. Magnus intereà Suediæ rex, quòd crebriùs vteretur opera

Hen-

Henrici comitis Holsatiæ in bello, commonitus ab eodem Hērico, mercatores Lubicēses in regno suo diuersantes, rebus & corporibus iußit detineri. Ciues in vrbe sua vicē reddidêre Suedis, inibi negociantibus, & merces suas versantibus, & æquata videbātur vtrinq; incōmoda. Fridericus miles memoratus à ciuibus doctus, esse magnū rerum gerendarum in Scania pondus piscaturæ tempore, eò nauigans cum expeditis: quòd multi è Suedia eo piscarentur, posse arbitratur conpensationem fieri ad eos, qui in Suedia detinerentur. Cùm esset magna suorum atq; ciuiū manu cinctus, facilè superior erat inermibus: Congressus prælio conglobatis, Holsatis, Danis, Suedis, omnes cepit, Lubicā in vincula præmisit asseruādos: ipse sequutus cū copijs victricibus: Satis illū magnificè remuneratū pro labore & fide, in sua remiserūt. Indè cùm rebus finis nullus esset, Imperator pro se Gunterū de Zuartzenborg comitē, & marchio Henningū de Buch militem, misêre Lubicā cum mandatis, vt rebus primùm intenderent, per æquas cōditiones pàcandis: alioquì armis ciues tutarentur. Vbi venêre parato in vrbem Lubicam agmine, primùm leges pacis pertentandas putauêre: Id infrunita plebis multitudo & vulgus promiscuū interpretàtur pro suo more in fauorē fieri nobilitatis: Nam arma potiùs expectabat ea colluuies, exterminandis, vt voluêre, comitibus: Et vbi de pace non cōuenit, ad arma. Nec tamen ea seueritate institerūt propugnatores, quā popularis multitudo cupiebat. Sic enim moribus & propensione naturæ cōmparatum est, vt nobilitas nobilitati ꝓpensior videatur. Succlamat vulgus, nō ex fide rē agi. Cæterū visum est cōmissarijs principū, expedire, vt res trāsactionibus potiùs q̃ armis finiantur. Institutis iterū tractatibus, multo labore terminata cōtrouersia est, cū

detrimẽto, vt ciues putauêre, suo: quanquàm hocipsum de sua parte comites quoq; quererentur. Sic rerum deposcit necessitas, vt vtriusq; partis detrimento iungantur dissidentes. Quo tempore, per mediam fermè æstatem circa festum Magdalenæ, tanta facta est aquarum inundatio, de montibus, deq; fluminibus vndiq; intumescentibus, vt crederentur apertæ iterùm cæli cataractæ, aut de occultis cuniculis ebullire fontes aquarum. Visurgus præcipuè hanc sumpsit increscentiam sine modo: Pons deijcitur ad Mindam, per maiorem ecclesiam ad forum vsq; aquæ asscendunt: Oppidũ Lemegow etiam montibus disclusum à flumine, ne muris potuit vndas excludere: Rapti viri & mulieres periêrunt, paruuli vagientes, domus rurales innatare vndis cernebantur: & in domatibus homines, galli, murilegi: Mirum & miserandum per omnia spectaculum.

CAPVT XIX.

ERicus Erici filius dux inferioris Saxoniæ, cùm patre mortuo teneret gubernacula, creditus est conniuere prædatoribus, & per vias publicas insidiantibus: merces enim curribus prouectæ inter vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgum, crebriùs incursiones pertulêre. Capta indè plurima ad satietatem vsque latrocinantium: mercatores, si sua tuerentur, cæsi. Ea res cùm in caput Erici ab omnibus inculpatum intentaretur, Albertus fratruelis eius, interpellatus ab vrbium rectoribus, ostendit sibi non placere fratruelis infamiam: Videtis, inquit, vires meas: si arma vestra iunxeritis, efficiam, vt cuiuis facilè perspicuum fiat, latrocinia publica & itinerum turbationes non placere. Emisêre, quæ poterant, arma ciuitates: Albertus iunctus omnes ductabat: Itum est in

in terram Erici memorati : vltrice flamma & gladio vindicatæ sunt, sed in pauperes maiorum improbitates : munitiones autem & receptacula violentorum deiecêre : Captos prædones, vt repererunt, in proximas appenderunt arbores. Sed inuidit fortuna vrbibus sensatum principem è vicino : nam proxima Quadragesima idem vita excessit, anno salutis quarto & quadragesimo post mille trecentos. Operæprecium est agnoscere quis ille fuerit Albertus, & quem fratruelem sit persequutus Ericum : cuius rei occasione rememoranda est linea ducum Saxoniæ, suprà proximo libro attacta, sed non satìs explicata. Bernhardus filius Alberti marchionis de Brandenburgo, comitis quoquè de Berneborg & Anehold, stipes est & origo ducum Saxoniæ : quem I. Fridericus Imperator, quòd materno genere tangeret lineam antiquorum Saxoniæ ducum, & nouissimi Magni, ducem creauit, ex cuius filia natus est Albertus pater eius. Brunswiccenses autem annales, hunc Bernhardum, si dijs placet, nolunt agnoscere, quòd destitutionem sui principis Henrici Leonis patienter non agnoscunt : cùm tamen in omnibus conuentibus Imperij, & in cunctis maioribus Germaniæ rebus, iste Bernhardus memoratur dux Saxoniæ, & vidit Ottonem Leonis filium in Imperio, illique adhæsit in finem. Durauit autem ad annum Christi vndecimum post mille ducentos. Hic primus inuexit insignia de lignis stratorijs, nigro fuluóque variatis : intercedente crinali ruteo, quæ arma nunquàm anteà agnouit Saxonia : quæ tenuit ex Wedekindo equinum pullum candidum, quem illi Karolus Magnus pro nigro commutauit. Sed postquàm Henricus Leo

destitutus est ex Saxonia, ex Anglia cùm rediret, fuluos leones duos in clypeo præferebat, equinum pullum transferens in conum galeæ. Vetera autem orientalis Saxoniæ arma, fuêre tres semicirculi, cum aliquantis intùs angulis circulorum rubris. Iste autem Bernhardus stipes Saxoniæ principum nouus, reliquit Albertum filium post se ducem Saxoniæ: à quo incipiunt numerare annales Brunswiccenses, mendosè asserentes, Albertum esse Henrici comitis de Anehold filium, cùm reuerà fuerit eius frater, sed ætate minor. Tanta enim fuit conflictatio de ducatu Saxoniæ per Henrici Leonis posteritatem, vt mâllet Henricus senior quietum comitatum, quàm perturbatum ducatum: & erat ab initio instituti Bernhardi, ducatus iste maior nomine, quàm ipsa re. Nam potiores eius ducatûs partes, Henricus Leo sibi retinuit, materni generis succeßione, quòd esset natus matre, quæ filia erat Luderi ducis Saxoniæ, posteà imperantis. Hic Albertus Bernhardo patri deficienti, ad annum decimum post mille ducentos succeßit, & filium reliquit Albertum, elector electorem: qui Albertus secundus peruenit ad vndecimum post mille trecentos: qua vitæ longæuitate multis posteris suis filijs, nepotibus, pronepotibus, etiam abnepotibus, fuit superstes: vt, si fides sit annalibus Brunswiccensium, primus Rodulphus, secundi Alberti trinepos, fuerit post illum princeps elector: quia dignitatem viuentis Alberti nemo potuit illo viuente contingere: ergò secundus Albertus, qui genuit Rodulphum & Ottonem filios, illis fuit superstes: Rodulphus genuit Iohannem, & ille secundum Iohannem, & iste tertium cum Alberto fratre: Albertus genuit Rodulphum: qui

primus

primus post secundum Albertum, transcensis medijs, fuerit princeps elector: qui ad euectionem Ludouici & Friderici, in discordia electorum fuerit aduocatus: cùm inter Ericum tertij Iohannis filium, & hunc Rodulphum, de iure eligendi contenderetur, & alter Ludouico, alter suffragium dederit Friderico. Posteà tamen in linea Rodulphi permansit electura, donèc transferretur in Misnenses, ad iniuriam veræ stirpis Saxonicæ. Potuit autem Albertus viuendo attingere ætatem Rodulphi huius: cuius pater sexagesimum post ducentos, ipse facilè vndecimum post trecentos attigerit: vt Alberti secundi filius Rodulphus annorum vigintiquinq; genuerit Iohannem primum, & peruenerit ad annum Christi septuagesimum post mille ducentos: primus Iohannes genuerit II. simili ætate qua pater, & peruenerit ad annum octuagesimum: & iterùm ille III. genuerit Iohannem cum Alberto fratre: quorum vterq; vel alter pertigerit ad trecentesimum post mille: mortuus Albertus ille, Iohannis frater, anno decimo superstitem reliquerit Albertum abauum: qui vndecimo demùm anno sit mortuus, vt ferunt annales, & ideò ad neminem præcedentium peruenit dignitas electiua. Primus ergò Rodulphus, huius tertij Alberti filius, fit elector: cum quo tamen concurrens fratruelis Ericus contenderat. Hæc idcircò, vt ostenderem fieri potuisse, vt inter Albertum secundum & Rodulphum trinepotem, nullus fuerit medius elector. Quòd si omninò peruincere contendens, non tot nepotibus potuisse fieri superstitem Albertum: fieri & illud potuit, vt quoniam à quinquagesimo ad penè centesimum, soli archiepiscopi de regibus constituerunt, non euocatis principibus secularibus, neminem inter duos Sa-

xoniæ elegisse ante Rodulphum: & ideò nulli post Albertum secundum, esse ante Rodulphum attributam eam dignitatem. Dabis veniam, candide lector, curiositati scrutantis, si verbosior, àc debuit, erat.

CAPVT XX.

NEcdùm tamen compertum est, quod quærebatur, quis fuerit Albertus à Lubicensibus hac ætate aduersùs Ericum imploratus. Progrediendum nobis in enumeratione stirpis huius. Ericus primus Iohannis tertij filius, qui circa annum decimumtertium post mille trecentos elegit cum Rodulpho in differentia, reliquit filios Ericum, & Albertum: qui proculdubiò tangunt hanc ætatem. Potuit ergò inuocari Albertus contra Ericum fratrem, non fratruelem: vt sit erratum in vocabulo: quod pro eo habet veri similitudinem, quòd ambo habitauerunt ad Albim inferioris Saxoniæ: Nam Saxoniæ superioris ducem, quomodò longinquum inuocarent Lubicenses? Testantúrque annales nostri, Alberto sine filijs morienti ad annum quadragesimumquartum successisse fratrem Ericum eius nominis secundum: quanquàm sit & alius Albertus huius Erici fratruelis in linea Rodulphi. Quam quia lineam sumus prosequuti, ad finem exequamur. Rodulphus primus post secundum Albertum elector, genuit Rodulphum & Ottonem. Rodulphus senior assequitur post patrem dignitatem. Otto memoratur in Louenborg habitâsse: vbi ergò erat dominium Erici & Alberti, filiorum Erici primi? Hic Otto genuit Albertum: qui si inuocatus sit in Ericum fratruelem, quæro, vndè sit euocatus? vbi habitauerit? Peranguſtam fuisse, per multitudinē principum,

cipũ, cuiusq; ditionẽ est verisimile. Ille Albertus quoq; transiuit sine prole. Lineas ergò Rodulphi & Erici exequamur. Rodulphus II. elector, electoris filius, genuit Wentzlaum & Wilhelmum: Wilhelmus sine prole excessit. Wentzlaus elector genuit Rodulphum, Wentzlaum, Ericum, Albertũ. Rodulphus maior natù elector, genuit Rodulphum, Wentzlaum, ante patrem mortuos. Wentzlaus quoquè & Ericus fratres Rodulphi ante illum moriuntur: & ideò peruenit electiua dignitas ad Albertum fratrem, à quo, moriente sine prole, transfertur per Sigismundũ in nepotes suos Misnenses, præteritis legitimis successoribus: quod hodiè quoquè queruntur. Ericus secundus genuit Ericum tertiũ: & ille Bernhardum, Ericum, Albertũ, Magnum: qui episcopus primùm Caminensis, deindè Hildesemensis erat. Bernhardus genuit Iohannem hodiè superstitem: qui genuit Ericum, Bernhardum, ecclesiasticos Colonienses canonicos: Magnum, qui nũc gubernat: Iohannem, & Rodulphum. Hæc de Brunswiccensium annalium descriptione sumpta sunt: si quid vel obscurum, aut dubium, aut falsum habent, fides referatur in authores. Cæterùm posteri curent, quæ inuenerint, ab alijs è ruderibus purgata, reddere purgatiora.

CAPVT XXI.

Reddamus & Brunswiccensibus ducibus illam diligentiam cum honore suo, vt lineam eorũ exequamur. Henricus Leo, author generis, reliquit filios Ottonem IIII. Imperatorem sine prole, Henricum Palatinum, sine mascula prole decedentes, & Wilhelmũ, qui reliquit Ottonem filium, spem generis: qui, vt diximus, sub Friderico II. primus obtinuit titulum ducatûs, vt cum posteris diceretur dux Brunswiccensis. Otto reli-

quit filios quatuor, Ottonem Hildesemensem, Conradum Verdensem episcopos, Albertum & Iohannem: qui retento indiuiso titulo, vt ambo cũ posteris duces Brunswiccenses & Luneburgenses dicerentur, diuiserũt tantùm ditionem, vt Albertus Brunswicum cum suis pertinentijs, Iohãnes Luneburgensem ducatum administraret. Hic Iohannes reliquit filium Ottonem, & ille subindè filios Iohannem Mindensem, Ludouicum Magdeburgensem episcopos: Ottonem & Wilhelmum, quibus sine virili prole deficientibus, redijt terra ad Brunswiccenses: Magnũ videlicet, qui cognominatus est de Zangerhusen, eô quòd in dotem acceperit marchionatum de Landesberg, & aliquandiù habitauerit in Zangerhusen, eius dominij præcipuam arcem. Albertus Brunswiccensis dux, qui pro magnitudine rerum gestarũ cognominatus est Magnus, reliquit filios Albertũ, Henricum, Wilhelmum: qui primi diuiserunt ducatũ in tria membra: vt Henricus senior acciperet Transsyluanum ducatum in Embica & Grubenhagen: Albertus Gottingensem ditionem: & Wilhelmus iunior Brunswicum, cum pertinentijs suis. Moriente Wilhelmo in adolescentia, immò penè impubere, Albertus & Henricus fratres de Brunswico contenderant: sed, quod suprà ostendimus, Albertus obtinuit. Henricus dux in Transsyluanis, cognominatus Mirabilis, reliquit filios Henricũ & Ernestum. Henricus genuit Ottonem, qui militans in Italiã, peruenit ad nuptias Iohannæ reginæ Neapolitanæ: & Baltasarem, qui sequutus est fratrem in Italiã, & ibi defecit, ambo sine prole. Melchior horum frater factus est episcopus Zwerinensis. Ità defecit linea Henrici. Ernestus frater genuit Albertum & Fridericum. Fridericus genuit Ottonem sine prole decedentem: Albertus genuit Ericum.

Ericum. Ericus genuit Henricum & Albertum. Henricus genuit Henricum: & ibì quiescit hodiè linea. Albertus genuit Iudocum, Philippum, Ericum, Ernestũ. Hæc est successio Henrici Mirabilis. Albertus Pinguis eius frater Brunswici & Gottingen dux, genuit Iohannẽ magistrum in Prussia ordinis Teutonicorum: Albertum Halberstadensem, & Henricum Hildesemensem episcopos: insupèr Ottonem, Ernestum, & Magnum. Otto dictus Largus sine prole transijt: Ernestus genuit Ottonem: Otto genuit Wilhelmum, in pueritia deficiẽtem: Ottonem monoculũ, qui sine prole defecit. Magnus autem propagator est generis: nam ex eo descenderũt duces, qui hodiè rebus præsunt. Is Magnus cùm duxisset vnicam marchionis de Landesberg filiam, cum ea coniuge accepit in dotem principatum: Cuius temporibus moriente Wilhelmo, vltimo eius lineæ duce Luneburgensi, ab eo designatus est successor in illo principatu: Vndè est hodiè querimonia ducum Transsyluanorum, quòd vel in partem vocari debuerint eius ditionis, cùm fuerint in gradu pares, ambo in tertio. Magnus genuit Albertum archiepiscopum Bremensem: Ludouicum, qui peruenit ad ducatum Luneburgensem, non diù superstes: Conradum, qui mortuus est in Italia: & Magnum, qui posteritatem auxit: quique ducatum Luneburgensem aliquandiù tenuit, sed indè abactus est, vt suo loco dicemus. Is Magnus genuit Ottonem Bremensem archiepiscopum: Fridericum, qui cæsus est iuxta Frislariam: Bernhardum & Henricum, qui soli posteros reliquêre. Nam Bernhardus in ditione Brunswiccensi reliquit filios Fridericum & Ottonem, qui cum fratruelibus fecêre ditionum suarum permutationem, vt acciperent Luneburgensem pro Brunswiccensi. Otto sine prole mori-

moritur: Fridericus reliquit Bernhardum & Ottonem. Bernhardus transit sine prole: Otto reliquit Henricum nunc regentem, qui iam habet paruulos suos. Henricus Bernhardi frater genuit Henricum & Wilhelmũ. Henricus obijt sine prole: Wilhelmus reliquit Fridericum & Wilhelmum. Fridericus transit sine prole: Wilhelmus hodiè superstes habet filios Henricum & Ericum: qui patriam ditionem diuisêre, patre paucis contento. Henricus Brunswiccensem, Ericus Gottingensem administrant ducatus. Henricus iam numerosa prole gaudet. Maior natù Christophorus adiutor est ecclesiæ Bremensis, spe certa successor. Ericus necdùm spem posuit nasciture sibi posteritatis.

CAPVT XXII.

ANnus erat quadragesimusoctauus post mille trecentos, cùm principes institêre apud Ludouicum Imperatorem, vt conuentum indiceret in Franckfordia principum: specie quidem, vt pacaret archiepiscopum Moguntinum, dissidentem à patruele eius: re autem vera, vt legitimè conuocati, destituto Ludouico, aliũ sibi regem deligerent. Initiò quidem latebat Imperatorem principum in se conspiratio: Fecit quod voluêre: Conuocauit principes: Ipse aderat cum tribus filijs, Ludouico marchione, Wilhelmo, Romulo. Rodulphus dux Saxoniæ, Wilhelmus marchio Misnensis, Gunterus Lãdgrauius Thuringiæ aduenerant. Paulatìm innotuit Imperatori, & circunspectans quid faceret, arma quanta potuit, contraxit. Resciërat intereà Bohemus insidiator coronæ, prodijsse consilium conspirationis, Imperatoriq; patuisse, non aduenit: Sed in Bonnam concedens, ibiq; quos poterat electores conuocans, effecit, vt eligeretur rex nouus Wentzlaus Morauiæ marchio, Iohannis Bohemiæ

bemiæ regis filius. Viuebat in corde Iohannis vulnus, & recruduit obducta cicatrix, de abducta filij coniuge: Ideò quanta potuit machinabatur ad humiliandam Imperatoris Ludouici domum. Quo tempore dux Saxoniæ Ericus arcem Linow de manu militarium, qui tenuêre, redemit: quia sermo erat in ore omnium, indè fieri excursiones & latrocinia. Illi accepta pecunia, terram palustrem in Darsing sunt mercati: vbì veterem quæstum instituentes, à dominis Magnopolensibus, & duce Luneburgensi Ottone, propulsi sunt & effugati de terra. Ludouicus autem Imperator, cùm ad mēsam haberet burgrauium de Nurēberga, qui illum comiter solebat adire, sensit ex more veneni punctiones: quod ei, vt ferūt, non tum primùm accidit: Crebriùs enim hac arte tentatus, ad vomitum se prouocans, euasit periculum: Sed tum vomitus prodesse non poterat, superante vi toxici: Ad venationem consurgit, vt agitato & incalescente corpore, venenum superaretur. Ibì cùm vrsum sequeretur fugientē, equo delapsus, grauiter læso corpore, peruenit ad extrema: Compunctus tamen corde, breui efflauit spiritum, regio fastigio tumulatus est in Monaco.

CAPVT XXIII.

Henricus interìm Holsatiæ comes, vir ad arma natus, postquàm in Dania Martem fatigauit, peruenit in Suediam: ibiq; diù regi militauit, vt etiam arces in eo regno mereretur: Calmeren vocant fortalitium, quod à rege tenebat. Phinni rebellionem regi suo ostenderunt: Mittitur Henricus à rege ad gentem edomandam: Transíerat ille cum exercitu locum Wasteen, vbi tum claruit domina Birgitta, opinione sanctitatis, etiam viuens iam celebris, spiritu prophetiæ multis multa prænuncians. Commonetur Henricus adire sanctam fœminam,

fœminam, & belli exitum perscrutari: Non recusauit. Vbi venit in conspectum, interpellata respondit humiliter. Si vis, inquit, terram arbitrio tuo subijcere, inermis ingredere. Potuit spiritu commonita intelligere, quòd mansuetudine populus facilè flecteretur: neque tamen negauit id armis fieri posse. Henricus conuersus ad circunstantes suos: Hæc, inquit, mulier huius est nationis: nihil ad eam pertinebit, si pereamus: arma quæ ferimus, vertamus in hostes. Ità contempto eius consilio proficiscitur: armis gentem subegit, & in pace reuertitur. Audit iamdudùm grauißimum esse bellum inter reges Angliæ atque Franciæ: quòd mortuo sine prole mascula, rege Franciæ, proximus sanguine agnatus, coronam occuparet: quam rex Angliæ, coniugem tenens filiam defuncti regis, sibi putauit deferendam. Henricus comes, pro robore & inuicta virtute Ferreus cœptus dici, eò contendit, regiq; Angliæ Eduardo militauit. Grauißimum tum imminebat præliũ, cui ambo reges aderãt. Regem autẽ Franciæ sequebantur, Iohannes Bohemiæ, licèt iã cæcus, Petrus Nauarræ, & Bisantius Maioricarũ reges. Cruẽtus diù Mars volitabat. Cæsus Iohãnes rex Bohemiæ, qui vbì fortunam suæ partis audiërat inclinare, ductorem suum interpellat, vt se eò dirigeret, quo cõfertißimi hostes pugnarent: ibiq; fortißimè pugnans cecidit. Adolphus dux Lotharingiæ, Ludouicus comes Flandriæ, vnà interiêrunt: Rex ipse Franciæ captus, per manum, vt ferunt, Henrici comitis Holsatiæ, qui copias ductabat, ad Eduardum protrahitur. Sed Franci regem suũ captum negant: alioquì bello finis esset, quod multa deindè tempora durauit: Fugisse fatentur. Alij regem Bohemiæ Iohannem duabus catenis aureis, quas collo gerebat, ab Henrico captum, extractumq; acie ferunt: Sed inuidisse An-

ſe Anglos gloriæ fortis viri, in manibus Henrici regem ferunt extinxiſſe. Hoc tamen certum eſt, Henricũ Holſatum eam in prælio nauâſſe cum ſuis militibus operam, vt regi Angliæ in reliquum percharus eſſet, acceptis ab eo literis, vt Henricus cum omni poſteritate annuas acciperet à rege quadringẽtos aureos maiores, (Nabulos vocant) ſi modò per ſingulos annos ille, ſuique, regi ſuæ præſentarent obſequia. Hoc enim tempore compertũ eſt, noſtra ætate, Henrici Ferrei ſucceſſores prætendiſſe literas, & intercedente tranſactione, indè diù controuerſiam continuatam expirâſſe. Multa ſunt apud Anglos de virtute, fide, conſtantia huius viri, rebus geſtis, præclara teſtimonia: quorum quædam commemoratione digna ſubnectemus.

CAPVT XXIIII.

HEnricus, cognomento Ferreus, comes Holſatiæ, quandiù regi Angliæ militaret, regi pro virtute ſemper fuit commendatiſſimus. Vrebat id Anglicorum alioquì inuidæ gentis oculos, quòd alienigena charior eſſet regi indigenis. Inſidijs perindè ſæpè expetitus, vt ſubuerteretur, ſed euaſit per induſtriam: nam circunſpectio ſingularis, & militare robur, & Deus innocentiæ & fidei amator, illum eripuêre malis. Iniuriam facientes Anglici, primi venerunt ad querimoniam apud regem: ſed ille ſuæ gentis morem non ignorans, occluſas aures habuit accuſationibus Henrici. Aberat Eduardus aliquandiù, & in arce manebat Henricus, vbi erat & regina: Delatores reginæ ſuggerebant: Hunc, inquiunt, Saxonem Teutonicum rex multis prætulit nobilibus Anglicis, quem quis credat eſſe nobilem, tam longè ſeruientẽ? Suggerunt mulieri, vt de leone periculũ faciat, quem rex tenebat incluſum. Ferunt beſtiã internoſcere

nobilem sanguinem à degeneri. Solebat Henricus antè lucem auras captare, & intra arcem obambulans scrutari portarum claustra: id scientes Angli, voluntate reginæ leonem noctù laxant, vt Henricum ignobilem ante lucem laceret. Ille de more, sola super nudo discinctus talari, balteum cum gladio collo appenderat: descendensq; gradu cùm nihil timeret, obuiũ habuit leonem, rugientem, frementémque. Ille interritus: Quiesce, inquit, quiesce ferox canis. Ad durius hoc verbum leo pedibus eius prosternitur. Mirantur, qui de latibulis prospexêre: leonem reduxit in caueam. Ferunt alij, stantem aliquandò ad cancellos leonis cum Anglicis Henricum, dixisse: Si quis inter vos est nobilis, imitetur faciens, quod facio. Ingressus, ferociori ex omnibus leoni crinale suo capiti detractum imposuit, & exiuit nihil respectans: Stupuit leo immobilis. Tum conuersus ad Anglicos: Si quis, inquit, fidit stemmati suo, referat crinale quod intuli. Illi rubore perfusi, abiêrunt. Cui rem ætate nostra similem aiunt contigisse in curia Matthiæ regis Vngariæ. Erat Polonus regi militans, viribus insolens, & qui iactanter sæpè Vngaros ad luctam, ad pugnam, ad hastam euocaret, multosq; sæpè vicisset: Sed iactantia illum fecit odiosum. Stabat in ferratis claustris immanis leo. Quis est, inquit Polonus, qui famelico leoni ausit carnem auferre, quam ore comprehenderit? Cùm nemo præsumeret, Cernetis, inquit, quod dico. Illi fame per diem excruciant leonem: postera die ouem proijciunt quadripartitam: leo immurmurat, apprehensæ carni incubans: Polonus ingreditur, & leonẽ iam vorantem, diuaricatis cruribus inclusum, pugno ferit in os, dicens: Offam dimitte canis. Vocem intrepidam leo exhorruit: exeuntémque visu solo sequitur. Audax facinus, cùm ad

regem

regem perferretur, non probauit: euocatumq́ Polonum pro more donatum, domo sua iußit excedere: vt qui venalem ità vitam circunferret, non necessariò, sed ad solam iactantiam obijciens se periculo: quid nō ausurum, proposito præmio? Physici tradunt, leonem feram nullius nisì impauidi hominis vocem contremiscere. Sed Henricus comes inuisum se tot insidijs peti cernens, regem adijt: Pro fide & labore plurimo rex inclyte, inquit, non me exigendum canibus domo tua sperabam: sed quandò ea Anglorum in me, quam cerno, sinistra affectio, cedendum est. Rex illum magnis conditionibus detinere conatus, nihil profecit: abeuntem magno donat auro, additis literis, de quibus diximus: quas alij probabiliùs ad summam aureorum centum maiorum ferunt fuisse.

CAPVT XXV.

NIcolaus autem Henrici germanus frater domi sedens, dum ille peregrinatur, in fide continere curat omnia: præsertim ea, quæ sub corona Daniæ fratres tenebant. Arcem Hakesow in Fionia Henrico de Aleuelde commendauit: Arces autem, quas in Iutia tenebat, cuidam eius gentis militi (Vitulum sua lingua Dani vocitârunt) permisit. Nam ille se comiti sacramentis alligauit, duas arces, quas tenebat, comiti se seruaturum. Comes plurimùm illi habens fidei, tertiam quoquè illi commendauit. Sed cùm interìm rex Waldemarus ætate procederet, cōualescerétque, arces regni paulatìm tentauit recipere: iure, an iniuria, parùm pensitabat. Tentatus à rege miles Calff, facilè transiuit à comite ad regem, oblitus decoris & iurisiurandi: Cuius factum ipse rex dignum risu putauit, dicens circunstantibus: Bonus vitulus boui comparandus: cum duabus arcibus abibat, tribus præditus reuertitur. Quo etiam tempore arcem

Dorning tenebat domina quædam hæreditario iure, iam vidua: Nupsit autem viro forti de Holsatia, Nicolao Leembeken militi: qui cùm ex more prædia dotalia circuiret, inuisens subditos, contemptum se à Danis vir Teutonicus deprehendit: Id cùm renunciaret vxori, illa respondet: Fœmina ego sum, mensalia possum apparare, & epulis instrare: tuum est adducere, qui mensas compleant, & exaturati faciant quæ iubeantur. Intelligens vir prudens, quid mulier moneret, familiam ex Holsatis ampliauit, longo deindè ordine famulorum incedens, vt à rusticis contemni non posset. Hunc virũ magnis opibus præditum, visus est rex suspectum habere: Iussit gressus illius obseruari in eius perniciem. Rex aliquandò iuramento fidelitatis, quòd in Iutia habitaret, virum volebat adigere: Ille se dominis suis comitibus adstrictum asseuerabat. Vbi rex vehementiùs vrgebat, sibi quoquè iusiurandum præstari, quòd in suo habitaret: Circunspiciens Nicolaus, cùm se satìs tutum amicis videret: Quandò, inquit, rex iuramentum deposcit, iuro me nunquàm regi futurum fidelem. Rex ad hæc statìm: Verum, inquit, & indubitabile nobis iurasti. Sed insedit altiùs regio cordi, quod tum dissimulanter cum risu videbatur excipere. Extabat causa quam rex prætenderat, vt salua fide publica, se militem sequi iuberet in arcem Werdingborg. Ille nauim perarmans, nihil dubitauit fidem regiam sequi. Iam arcem petiturus, à quodam obuio adolescente, cui res suboleuit, quæ pararetur, monetur, vt vitæ suæ caueat: penè esse illum in cassibus. Ille non cõtemnens, retrò in nauim redit: nec reuocatus suaderi poterat, vt fideret. Hic est ille, qui cùm regem terrere vellet, aliquanto pòst tempore in aurem susurrat episcopo, quem sciebat non taciturum: Est, inquit, secretum,

tum,

tum, quod perfero, quod omni fide oro etiam atq; etiam, vt celetur. Et cùm attonitum fecisset episcopũ, ait: Regem toxico petunt multi: sed rogo, nè quouis pacto secretum exeat. Ille tacuit donèc ad regem veniret. Rex sibi timens, diù regnum exijt peregrinatus: quod in Dania commemorauimus.

CAPVT XXVI.

Karolus intereà eius nominis IIII. anteà dictus Wentzlaus, filius Iohannis regis Bohemiæ, nepos Henrici Imperatoris VII. electus est rex Romanorum paulò ante mortem Ludouici: annitente Iohanne eius patre, & Balduino, magno eius patruo, archiepiscopo Treuerensi, qui frater erat Henrici Imperatoris memorati. Cùm in eam rem Gerlacus Moguntinus & Henricus Coloniensis archiepiscopi, & Rodulphus dux Saxoniæ anniterentur, Papa hanc electionem non cunctanter approbauit, quòd aduersaretur Ludouico Bauaro sibi reluctanti. Iohannes quoquè rex Bohemiæ, pater eius, sua voce filij iura roborauit: quanuìs contendant nonnulli, Bohemiæ regi eligendi ius non esse, nisì paribus inuicèm vocibus cæteri dißideant. Ego facilè adducor, vt credam, ante Karoli IIII. tempora nihil iuris fuisse Bohemo in electione regis. Sed hic Karolus iam Imperator factus, bulla desupèr edita, declarauit Bohemiæ regem, primam inter seculares principes vocem habere. Ferunt tamen, multis largitionibus effectum, vt ea fieret electio. Neque enim pater, neque filius, profusionibus pepercêre, quo minùs ad optata peruenirent. Sed comes Palatinus Rheni, cùm illam electionem improbaret, vocatis ad electionem nouam cunctis electoribus, & nullo archiepiscoporum comparente, cùm nec Bohemiæ rex, nec dux Saxoniæ Rodulphus

adesse curarent, ipse Palatinus, euocato Ludouico marchione Brandenburgensi, & Erico duce inferioris Saxoniæ, elegerunt hi tres, Gunterum comitem de Zuartzenborg regem Rom. Gunterus autem quanta maxima potuit manu militari contracta, Franckfordiam petit: sed vrbe excluditur, quòd dicerent ciues, ante hominum memoriam hoc se priuilegio communitos, regem discordia electum, qui competitorem patiatur, non antè admittere in vrbem, priusquàm nouem septimanis obsidione perurgeat, vt per hoc tempus digladientur inter se reges, & superior vel iure, vel gladio factus, in vrbem suscipiatur. Tentauêre multi concordiam, & rem omnis controuersiæ tractatibus intercepêre: Sed Gunterus non sinit, iure & gladio se sperans profecturum: Nec tamen Karolus in eum duxit. Alio autem telo cùm se petitum sensisset, toxicum videlicet accepisse, admisit, qui de pace agerent: Pactus multam à Karolo pecuniam, sibi aut hæredibus soluendam, à iure suo resilijt, & in Karolum transfudit, ipsumq́ue regem cōsalutauit: nec diù pòst viuendi finem fecit. Karolus autem omniū primùm Palatinum Rheni sibi duxit conciliandum, accepta eius filia vxore. Cúmque nec in Saxoniam, nec in Bohemiam securus propter marchionis potentiam ire posse videretur, submißis amicis, colloquium deposcit cum Ludouico: Constitutus est locus in Isenaco Thuringiæ oppido: Ibì soli duo in quodam fratrum Prædicatorum conclaui inclusi, per horas sex tractauêre, nemine quid ageretur sciente: Sed exitus declarauit. Nam Ludouicus Karolum consalutauit regem, & ab ipso Bauariæ & Carinthiæ ducatus, marchionatusq́ue Brandenburgensis feudum accepit: Remisitq́ue rex illatam iniuriam de abducta coniuge, Ludouicoq́ue permisit habendam Margaretam.

tam. Quo ordine magni per Germaniam motus conquieuêre.

CAPVT XXVII.

ERat autē quadragesimusnonus post mille trecentos, cùm Karolus aditus à dominus Magnopolensibus, Alberto & Iohāne, duces illos creauit. Quo tempore Waldemarus Daniæ rex, de Lalandia exturbare volens Holsatos, obsedit Werdingborg. Iohannes autem Wagriæ comes, eò contendit nauigans, vt obsidionem solueret: & diù colluctati, per Magnum Suediæ regem in has conditiones compositi consentiunt: vt Iohannes comes accepta pecunia, in summa octo millium marcharū argenti, regi permitteret Lalandiā. Adulterinus tum Waldemarus marchio vigebat, quem Albertus Magnopolensis iam dux defensitabat: Quapropter in gratiam Ludouici marchionis, rex Daniæ insulam Pole, Magnopoli subiectam, vastauit. Sed Albertus Wismaria mouens, facile coegit in sua redire: nec tamen mox rediit. Nam audiuit in Holsatia rem geri, inter Henricum comitem, & quosdam de Hunmesbuttel militares. Querimonias multas comes accepit, latrocinia & deprædationes publicorum itinerum fieri, per excursiones de præsidio Hogenstegen: Quocircà comes auctus viribus ciuitatū, oppugnauit fortalitium. Rex autem, cùm militaribus illis iam penè deficientibus immittere cuperet auxilia, nec posset, obsidionem etiam soluere in terram transgressus non satis fidebat: propter quod, immißis oratoribus, rem cœpit compositione qualicunq; terminare. Tractatū & conuentum est, vt militaris ille primarius, dominus fortalitij, acceptis à comite quinq; marcharū millibus, terra excederet, comiti omnia sua relinqueret prædia, præsidium deijceretur, soloq; æquaretur: quæ omnia ordine

quo dicta sunt, implentur. Sed tum conspirârunt de militia plures, indignè ferētes, quòd per comites eijcerentur alter post alterum: adeoq́; cœpit rebellio ingrauescere, vt confiderent comitibus dominis suis exaduersò satìs futuros. Vrbes autē vicinæ Lubica & Hamburgum, cernentes laborare comites, quòd publica itinera cuperent esse innoxia, deserendos non putabant, sed immisêre illis sua sponte auxilia. Vnum enim senserant in hac re, Iohannes Zwagriæ, & Henricus cum Nicolao fratre præsidentes Holsatiæ. Arcem Reinoldesborg tenebat Marquardus Zwestenzee primipilarius rebellantiū. Cœpta est obsideri à comitibus, & auxilijs eorum, & expugnabatur. Lakenzee vocant fortalitium, quod similiter expugnatur. Zwoltorp præsidium aggreßi, facilè deiecerunt. Iohannes autē comes, auctus armis dictarū vrbium, perniciosißimum latronum præsidium Linow, sæpè petitum & deiectum, & in perniciem publicam restitutum, iterùm petit: nec difficulter expugnatum, terræ coæquauit. Qui inerant, ad Albertum ducem Magnopolensem se contulerūt. Questi desupèr ciues, quòd publici hostes receptarentur, & in conspectum Alberto duci satìs cum contumelia obijciūt, cùm etiā ille duriùs pro transfugis respondisset. Semper, inquiūt, princeps egregiè fouisti innocentiā, dilexisti iustitiā, mercatores ire voluisti immunes, persequutus atrociter latrones: nunc auctus honore ducali, mores vertis in deterius, defensans improbos, quos antè insectabaris. Quibus ille: Cinctus vndiq́; hostibus, clauum clauo retundere compellor: vt arceam improbos, improbos admitto. Altiùs sedit animo ciuium, quàm putabatur, ea responsio. Sed tamen breuì inter eos rebus ad bonū modū compositis, vnū, sicut semper anteà, iterùm sentire cœperunt: vnanimiterq́; sunt

insectati

insectati publicorum itinerum insidiatores: qui maximus semper labor fuit, ex die increscentis Lubicæ mercaturæ.

CAPVT XXVIII.

PEr idem tẽpus cùm episcopus Halberstadensis aduersùs comites de Regensteen bellum suscepisset, inuicèm sibi multa (vt sit inter hostes) intulêre damna: Quod nemo præsumpsit, nemo timuit, ausi sunt comites memorati. Nam aucti viribus, vndecunquè contractis, nocte sacra Dominici natalis, cùm omnes fideles intenti deuotioni, diuino interessent officio, ipsi per occultas, quas nouêre vias, ad murum ciuitatis penetrantes, aliquot locis perforatum, ingrediuntur: & nihil opinantibus superuenientes, ciues multos capiunt, resistentes cædunt, & captiuis quos voluêre extractis, redibant per angustias, quibus introiêrunt. Vrebat episcopum contumelia, & suorum insigne detrimentum. Præfectum armis habebat virum fortem, & prælio audentem, qui multa sæpè damna comiti irrogâsset. Quàm sanctè iurabat comes, illum vbi caperet, arbori quam proximam cerneret appensurum. Tum ille: Quid si legem patiaris, quam tulisti? Non abibat annus. Obuij sibi æquis viribus in campo fuêre: congreßi præliantur. Comes superatur: in arborem volens appendere comitem præfectus, nullam reperit: Ergò gladio transfossum, lanceæ in terram fixæ velut appensum alligauit: non iniquo iudicio passus ab hoste, quod prior ipse irrogaturum se perduellioni superbus minitabatur. Qua ætate ducatũ Luneburgensem tenuêre Otto & Wilhelmus, filij Ottonis, qui coniugẽ haberet filiam Ludouici quondàm Romani Imperatoris, aut regis. Res in ambiguo est. Nã sunt qui illũ negant Imperatorem, quòd à summo pontifice, nec

approbatus, nec benedictionem assequutus sit, contentus accipere coronam de manu laica Stephani de Columna, qui tum Romani Imperij vicariatum gerere diceretur. Sed Otto cum Wilhelmo, sancti Michaelis monasterio, tum in monte sito, contulerūt centum marcharum redditus annuos de salina, cum stolis ad cultum Dei amplificandum. Nec diù superfuit Otto: decedens, fratri Wilhelmo principatum soli reliquit, anno quarto & quinquagesimo post mille trecentos. Per quæ tempora, Henricus de Brunswico dux, Alberti filius, contemptor superûm, qui ecclesiastici nerui vincula diù dissimulans tolerauit, ecclesiæq; Hildesemensi grauissimus incubuit: Erat enim in ea electus episcopus. Hoc tamē tempore de mandato Innocentij VI. à vinculis excommunicationis absolutus exiuit non sine scandalo multorum in ecclesia: qui perindè ecclesiasticæ disciplinæ neruū cōtemptiorem habituri videbantur: cū tot pontificū censuras pertinaciter dissimulatas, pōtifex accepta pecunia, sine præuia satisfactione, laxaret. Ferebātur enim aliquot aureorū millia cameræ apostolicæ persoluta. Quo tempore etiam Hamburgenses ciues, per annos duodeviginti, sacris interdicti, diuina officia resumi viderunt, quinquagesimosexto. Causa tanti mali, libertatis ecclesiasticæ minoratio, quòd possessiones clerus tenere in vrbe vetaretur. Immiscuêre se (vt fieri solet) nonnullæ iniuriæ. Cessit capitulum loco: Induruit populus cum plebe. Patres ipsi misêre rebus componendis ad archiepiscopum Burchardum, cum pleno mandato consiliares oratores. Conclusum ibì, cùm conueniret de legibus pacis: deindè missis ad eundem literis ratificationis super omnibus concordatis, & tamen indè resiliêrunt. Extant causarum registra. Præualuit in causa clerus: tamen magno detrimento

trimento in fine rebus compositis, per non magnas personas, in vrbem rediêrunt personæ capitulares quæ liti superextabant. Hoc est illud tempus, quo tristis vbiquè regnabat erynnis. Nam & mercatores orientales Brugis in Flandria residere consueti, propter quasdam tunc exortas inter se & oppidanos causas, populariter emigrârunt, in Dordracum Hollandiæ se conferentes: Sed Flandrenses in vrbem Lubicam misêre oratores, & causa ad plenum liquidata, complanataq́ per quosdam in Flandriam remissos de Lubica, deq́ Turriano Prussiæ vrbe, totius nationis oratores, in Flandriam sunt reducti mercatores.

CAPVT XXIX.

Karolus Romam profectus, à duobus ibì cardinalibus ad hoc missis consecratur. Iam Imperator in plenitudine potestatis euectus, cùm videret multa in cōuentu Imperij sine ordine geri, nec satìs ad liquidum constitit, quo quisq; more res in cœtu administraret, reformanda omnia curauit, sibiq́ desumpsit, multa constituens, quæ vsq; in hodiernum obseruantur, & aureo sigillo desupèr literas decernens, appellari iussit constitutionem Imperialem, Bullam auream: quæ quoniam passim legitur vbiquè, nihil opùs putaui huic inserere operi. Sed hunc instituit ordinem, quòd in sessione publica Imperatoris, archiepiscopus Treuerensis archicancellarius per Gallias, hoc est, omnem Imperij prouinciam vltra Rhenum, quæ olìm non parua fuit, & regnum Arelatense, è diuerso à fronte Imperatoris consideat. Moguntinus autem in prouincia sua & cancellariatu per Germaniam, à dextris: & item Coloniensis, in prouincia & cancellariatu suo à dextris Imperatoris: & vicissim à sinistris, alter è duobus. Nam vt Moguntinus per

Germaniam, sic Coloniensis per Italiam primatũ tenet. Rex Bohemiæ à dextris archiepiscopi, & illum sequitur eodem latere Comes palatinus Rheni. A sinistris archiepiscopi dux Saxoniæ, & illi marchio Brandenburgensis. In publicis autem processionibus eodem ordine incedent: Treuerensis ante Imperatorem, & alij archiepiscopi à latere, iuxta modum dictum. Rex Bohemiæ sine medio sequitur Imperatorem. Quòd si Imperialia deferentur insignia, dux Saxoniæ ensem portans, statìm ante Imperatorem, medius inter ipsum & Treuerensem: A dextris ducis Comes palatinus aureum malum: A sinistris marchio cum sceptro. Nam ducem marscallum vocant, hoc est, belli administratorem: Palatinum dapiferum: Marchionem camerarium. Officia sua in regis coronatione exequentur hoc ordine. In regia vel Imperiali curia, quæ de magnificentia regni vel Imperij publicè & solenniter peragetur, primus dux Saxoniæ marscallus, plurimam auenam publico loco iubeat effundi: eam iumento sedens ingressus, argenteam mensuram, cum cylindro simili metallo, simul duodecim argenti marcharum in pondere præferat: primus auenam mensuret: eam tradat primùm venienti. Abiens dux vicemarscallo, Is est senior domûs de Pappenheim militarium, equum cum mensura & cylindro, vsibus eius & lucro deputanda, relinquat. Marchio deindè camerarius, equo vectus insigni, iumento desiliens, lauacrum ex argento duodecim in pondere marcharum argenti teneat, aquámque det manibus regis vel Imperatoris. Tollet mox vicecamerarius de Frankenstein, equum & lauacrum suis vsibus. Indè Palatinus dapifer, iumento inuectus, quatuor argenti scutellas duodecim marcharum inferat, & iumento descendens, principi inclinans antepo-

anteponat. Magister coquinæ de Nortenberg, iumentum suis vsibus & scutellas tollat. Demùm rex Bohemiæ si aßit, equo similiter inuectus, poculum argenteum duodecim marcharum præferat regi vel Imperatori, inclinans porrigat. Indè excipiat vicepincerna de Limborg militaris, regis equum cum poculo suis vsibus seruitura. Sedente iam rege ad mensam, procedent tres archiepiscopi: is medius, in cuius prouincia res geritur, cæteris latera eius stipantibus: præ se ferant baculum argenti marcharum duodecim in pondere: in quo sigilla regalia, vel Imperialia, ad præsentiam accubantis præferant: quæ ille accipiens, reddat illi maius, qui rem medius gesßit, quod appensum collo gestabit in hospitium. Baculus Imperiali cancellario proueniet: ad quem etiam sigillum referetur ex archiepiscopo. Si tamen vicarij prænominati non aderunt, cedet absentium prouentus consuetus curiæ ministris. Mensa regalis vel Imperialis, sex pedibus sublimior cæteris. Si aßit regina vel Imperatrix, eius sit à dextris accubitus, tribus cæteris sublimior gradibus. Electorum ex ordine septem, mensæ, sic æquali passu statuentur, quomodò est consessus eorum. Ad eorum nemo principum mensam accedat: nec liceat cuiquam accumbere, quandiù fuerit aliquid superagenpum ex comprincipibus.

CAPVT XXX.

Vilhelmus dux Luneburgensis hoc tempore cum Mauritio administratore diœcesis Bremensis, Aldenborgensi comite, non satìs concorditer egit: cùm dißiderent de finibus & limitibus ditionum: Extruxitque dux fortalitium ad riuum Swummena, ad incursandam, quotiès opùs videretur, diœcesim me-

memoratam: appellauitq; de nomine familiæ suæ Pontem Leonis. Magna per idem tempus inceßit controuersia ducibus, Erico Saxoniæ, & Alberto de Magnopoli. Ibat cum exercitu Ericus expugnare oppidum Plawe, in qua expeditione prosperatus, fecit quod constituit. Sed tum rex Daniæ Waldemarus rem intercipiens, compositionem inter dißidentes peregit: vt Ericus dux memoratus, reddita arce Plawe, reciperet ab Alberto Boyceneborg. Sed quoniam nisì in diem restitui non potuit, in pignus interim acciperet Godebusch. Hæc erat compositionis tum formula, ore regis pronunciata. Non putauit fore Ericus, vt tam magno interuentore fraus vlla intentaretur: Reddidit expugnatam nupèr arcem: Ipse tamen neq; pignus, neq; promissam arcem meruit recipere. Rex pro ea, quam fecerat inter duces compositione, ab Alberto pro ministerio magnificè remuneratur: Nam arcem Helsingborg, quam nupèr regi militans pro donatiuo acceperat, restituit. Ericus autem dux vbì se comperit delusum, cùm non ipse prior à pactis recesßisset, rediјt ad arma. Albertus illi aciem opposuit: Initum est prælium paribus animis. Sed fauit fortuna fraudato. Ericus factus superior, supra quadringentos ex copiјs Alberti cepit: inter quos milites militares non pauci. Hanc occasionem obseruantes comites Holsatiæ Henricus, & Nicolaus, quòd essent controuersiæ, mouent absente duce in eius districtum, obsidentes Crummesse: Sed finium custodes à duce relicti, rusticã manum contrahentes, comitibus se obјcere sunt aggreßi: & inito conflictu, propitiam sunt experti fortunam. Nam sexaginta equites ex Holsatorum numero ceperunt, & in Louenborg captos adduxerunt.Ità duobus in locis prosperæ tum fuêre res Erico.

CAPVT

CAPVT XXXI.

Circa hæc quoq; tempora, Wilhelmus dux Luneburgensis, cùm nescio quid causæ prætenderet aduersus Ericum Saxoniæ ducem, transmisso Albi, mouit in palustria Gammæ: viuebat adhuc pater Erici senior, & ab annis inutilis armis, cùm audiret arma moueri in Ripenborg, vbì quietus senex consederat, prono flumine Albi deuectus, properabat ire in Nienborg, oppidum de Hoia comitum, quòd is gener eius, filiam teneret coniugem: sed properabundus senex, cùm trepidus festinaret, delapsus iumento ità senili corpore debilitatus est, vt breuì viuendi finem faceret. Wilhelmus autem dux, nemine obsistente, Ripenborg præsidium facilè expugnauit, & deditum accepit, arcem nouam firmans in angulo Gammæ: (Gammerordt etiam hodiè vocant) opportunè, vt putabat, ad Albim loco stabat præsidium. Indè rediens vltra Albim, Erteneborg deditum oppidulum in suam recepit potestatem, præsidiumq; ibì firmauit, quod appellauit Vigenborg. Idem tamen dux interuentu Iohannis comitis de Hoia, qui sororius, vt diximus, esset iuniori Erico, reconciliari patitur eidem Erico, reddito fortalitio in Erteneborg, demolitóque, quod erexit, in Gammerordt: accepitq; nouissimam vxorem, cùm ante hanc tres aut quatuor habuisset, filiam eiusdem ducis Erici: sed ex ea prolem nullam excitauit: deditq; illi propter nuptias donatione arcem Ripenborg: quam pristino bello tulisset patri eius, perpetuo iure deincèps seruituram domui Saxoniæ. Sed præmortuo dudùm fratre eius Ottone, cùm neuter virilem prolem relinqueret, ipse tamen Wilhelmus duas filias haberet: alteram dedit coniugem Ottoni duci superioris Saxoniæ, alteram verò Ludouico Magni ducis Brunswiccensis filio, quem

etiam moriens sibi designauit in ducatu successorem. Iste verò Magnus, quem dicimus, cùm marchionatum de Landesberg in dotem accepisset, cognominatus de Zangerbusen, ad principatum Brunswiccensem redibat post patrem: magno fratruelium suorum murmure, qui ad illum adspirabant: quòd dicerent, Henricum patrem suum, Alberto Magni patre natù maiorem: & ideò vacuefacto morte Wilhelmi impuberis ducatu, non Albertum, sed Henricum iure successurum. Et quoniam paßi sunt suo tempore Albertum in ditione, illo moriente, iam se meritò admittendos putauerunt in Brunswiccensem ducatum. Sed fauit virtuti Magni omnis nobilitas, vt primùm filius eius Ludouicus, cum Wilhelmi filia, acciperet Luneburgensem principatum: indè ipse in persona reciperet hæreditatem patrum suorum. Filius autem eius Albertus, ad archiepiscopatum peruenit Bremensem: Extant hodiè, qui querantur, esse iniuriatum principibus Transsyluanis, quòd ad Brunswicum non sint admißi, vel cum Magno, vel ante Magnum. Nam de Luneburgo non eadem ratio est: quòd Ludouicus Magni filius, per Wilhelmi filiam coniugem, illam acceperit ditionem: quæ ex illo, sine prole moriente, optimo iure peruenerit ad fratrem Magnum, licèt apud illum non diù permanserit: quod infrà ostendetur. De Brunswiccensi autem ducatu ad Magnum patrem reuerso, quid miramur, si succedat filius patri? cùm fuerit prior Magnus Alberti Craßi filius, qui à ciuibus, & primùm à militaribus prælatus est in eo principatu fratri Henrico. Accusent immoderantiam Henrici cognomento Mirabilis, qui frater erat Craßi Alberti: nam modestia eiusdem Alberti fecit, vt à cunctis fratri præferretur. Hanc paucis in apologiam deflexi, ad obstruenda

multo-

multorum ora, qui quid culpent ignorant. Hoc etiam tempore Nicolaus comes Holsatiæ, cùm adhuc à rege Daniæ Fioniam teneret in pignus, arcem inibi Bramberg, quòd imperata facere recusaret, cum ducentis obsedit: Rex superueniens, facilè dispulit tantam paucitatem, aliquot prosternens, multos capiens: Vix cum paucis comes elabitur, ibì oculum amittens: Votóque emisso in magnis periculis, concepit in honorem summæ Virginis in sua terra cœnobium erigere: magnis vix ereptus periculis, consentiente Adolpho Iohannis Wagriæ comitis filio, in Arnsboke construxit, & prouentibus dotauit: euocatisq́; de Poretze, de Itzeho virginibus sacris: quod cœnobium posteà, annuente Gerhardo duce, anno secundo & quadringentesimo post mille, annitente domino Alberto Rodenborg, canonico Lubicensi, viro locuplete & prouentus augente, commutatum èst in domum fratrum Carthusiensium, qui tenent vsque hodiè.

CAPVT XXXII.

Henricus autem Holsatiæ comes, iam paßim dictus Ferreus, cùm peregrinans, militiam multis in terris egisset, vsque ad Italiam & Calabriam varia sorte prouectus, fortunam fatigauit suam. Iam tamen de succeßione cogitans, cùm videret fratrem suum Nicolaum, hæredes non habere, animum coniugio applicuit: duxitque coniugem filiam Henrici ducis Magnopolensis: cuius germanam sororem Adolphus itidèm comes in Holsatia, sed Wagriam poßidens, vxorem accepit. Anna fœminæ nomen, quæ Adolpho nupsit, in sterilitate permansit, nullos marito reddens liberos: Vtraque soror Alberti, regis posteà Suediæ. Hic erat Adolphus Iohannis filius, vir ad arma strenuus, & optimo

patre dignus filius: publicorum insidiatores itinerum odibat: quocircà vicinis ciuitatibus affectus, & ipsæ vicißim illi, in tranquillitate plurimùm agebat. Huius tempore Kilonenses, incertum vndè conciti, appræhensis duobus è familia Henneken Leembeken, tanquàm publicæ pacis turbatores, & in itineribus latrocinantes, vltore gladio ceciderunt: quos criminum impactorum innoxios, dominus clamitabat. Indignatus ergò grauiter eius oppidi ciuibus, obseruabat tempora, quibus ad nundinas in Eklenforde proficiscerentur: multos occidit, aliquot captiuos abduxit. Indignati comites Adolphus atque Nicolaus, quòd tale aliquid auderet, nulla priùs apud se accusatione instituta, hostilia nunciauêre. Suberat ducatui Slesviccensi, qui iam vacabat: relicta vidua gubernabat ditionem: ea tueri visa militem suum, hostilia sensit. Comparatis armis ad rem gerendam, comites duxêre in Iutiam. Adolphus obsedit Tunderen, & Nicolaus Hardesleue: Vterque impigrè instantes, arcē quisque suam expugnabant. Acceßêre igitur iure victoriæ arces illæ comitibus iterùm Holsatiæ: Dorning inexpugnabile præsidium reliquerunt. Henricus autem comes memoratus Ferreus, solicitus erat de germana sorore Elisabeth ad nuptias collocanda: Puella erat annorum circiter duorum & viginti: quæ Magni regis Suediæ Aquino filio, iam regi Norwagiæ, circa carnisprivium est desponsata: & proxima æstate, misso ad hæc solenni nuncio, Hermanno de Vitze milite, in arce Plone, stans inter brachia Henrici fratris & Adolphi fratruelis, eidem regi in persona dicti militis, ad hoc speciale mandatum præferentis, memorato regi per verba de præsenti est coniunx subarrata, reginaque Norwagiæ consalutata. Fratres germanam magnifico apparatu, & rege digno, instruxêre:

xêre: non iam ſponſam, ſed reginam regi mittendam: Nauigium aptauêre præcipuum, familiam honeſtam vtriuſq; ſexûs conſignauêre: & in omnibus ritè prouiſis, tradũt in manus militi memorato, vt domino regi reginam & aſſeruaret, & feliciter perduceret. Suſcipit ille commendatam, profunda iam hyeme, Sabbato quatuor temporum ante Chriſti natalia, Trauenam relinquentes, Suediam petiêre. Sed aduerſi venti, & tempeſtates per brumã ſolitæ, nauem impegêre in littora Daniæ. Waldemarus rex hoſpitaliter accipiens venientes, iure quidem hoſpitij ſpecietenùs prætenſo: ſed vbi quid ageretur intellexit, diligentiùs aduectos iubebat cuſtodiri: iam animo ſecũ voluẽs, quid de nuptijs puellæ conſtitueret. In proximam æſtatẽ emiſsis antè nũcijs, ad reges Ericum & Aquinum, patrem ac filiũ oratores, facit vt ad colloquium opportuno loco deſcendant: rem eſſe magni ponderis, & quæ triũ regnorum non dubiam præferat ſalutem, quam cum illis eſſet tractaturus: Interim aſſeruantur hoſpites in Dania. Reges vbi conuenerant, inter ſe ſtatuunt: Omiſſa puella Holſatiæ, Aquinus filiam accipiat Waldemari regis Daniæ. Facilè hoc impetrauit ingens dos regnũ Daniæ. Erat enim Margareta vnica patri filia. Nam Chriſtophorus nupèr filius bello cõciderat. Id prametuens Henricus comes, nec ignorãs varium gentis ingeniũ, nuptias ſororis ſuæ, illis antè conditionibus firmauit, vt non facile eſſet à pactis nuptijs diſcedere. Nam Henricus, ſi ſua parte diſsilirent, arcem Calmeren in regno Suediæ, quam magno tenebat impignoratam ære, mox amitteret, & ſexaginta millia argenti marchas regi perſolueret. E diuerſo, ſi rex ipſe reſiliret, mox procerum ſuorũ omnis obligatio laxata, ad Henricum tranſiret: idq; iureiurando procerum eſt

 firma-

firmatum. Cùm autem Waldemarus tum præualens filiam Aquino etiam in torum afferret, mœrens puella Elisabeth, seculo renunciare constituit: & qualicunque regum ordinatione in Suediam perducitur: fitque domina in Wasteen monasterio sanctæ Birgittæ. Sed tum Henricus comes, sponsionem regis de illius parte irritatam, impugnauit: immittens validiora præsidia Calmeren arci: & sub honore sui, pacto & fide iurata, proceres per literas admonuit, vt quod polliciti sunt, adimplerent. Venerunt episcopi & milites de regno, Henrico se offerentes: illique regium deferentes honorem. Recusabat ille, causatus ætatem: Remisitque illos ad Henricum Magnopolis ducem: cuius è tribus filijs quem ipsi deligerent, in eum suum ius omne refunderet. Veniunt: excipiuntur perbenignè: causam detegũt, productis in conspectum filijs: Proposita illis optione, medium Albertum eligunt, vt rex fieret. Pater cum filio inijt nauigationem in regnum. Citatur rex obiectis responsurus: non comparet: destituitur: Albertus iunior in locum constituitur: consecratur: & armis aliquandò collatis, Magnus cogitur angulũ deligere, inque eo consenescere. Hæc Henrici comitis opera factus est Albertus Suediæ rex: quæ idcircò breui cõmemoratione percurro, quòd pleniùs in Suedia & Wandalia sint commemorata.

CAPVT XXXIII.

KArolus Romanorum rex, per hæc tempora iter ingressus in Gallias, peruenit Auinionem ad summum pontificem, consecrationis gratia: excipitur magnificè ab Vrbano, omni curia eius tripudiante: quòd illum honorem duorum ecclesiæ principum, illam vicissitudinem venerationis nemo recordabatur: nec vlla in literis simili de re mentio à memoria Friderici II. per an-

nos supra centum. Erat autem sexagesimusquartus post mille trecentos. Ibiq; solennibus ob quæ venerat Karolus peractis, redibat in Germaniam, ibi priusquàm Bohemiam suam repeteret res cōpositurus. Terra est Aduocatorū non longe à Saxonia superiore: quam primus Henricus Romanorum rex subiecit monasterio dominarum in Quedelenborg, constituens quatuor per terræ angulos totidem aduocatos nobiles, qui barones dicuntur, de Twida, de Gera, de Russe, de Plawe. Hoc autem tempore Karolus Imperator egit cum tribus, vt arces suas inexpugnabiles illi permitterēt. Quartus id ægerrimè ferens Rutenus de Plawis, cùm sciret tres suos consortes vnà conuenisse in horreo quodam secretiùs, crudele iniȳt consilium: Nam superueniens consultantibus, firmatisq; vndiq; claustris, igne iniecto, illos concremauit, pœnam sumens transgressæ, vt dicebat, fidei. Indè enim animatus Karolus proceßit in Bauariam, multis vrbibus & arcibus insidiatus, multis vim afferens, oppugnans inprimis Burggrauium Nurenbergæ. Erat ea tempestate graue bellum inter episcopum Hildesemensem Gerhardum, & Ottonem ducem Brunswiccensem: qui in societatem belli pertraxit archiepiscopum Magdeburgensem, Theodericum, cognomento Kagelwȳd, quem Imperator, de monasterȳ infimo sumptum officio, per gradus euexit ad archiepiscopatum, comperta hominis incredibili industria. Albertus quoquè Halberstadensis episcopus, in his erat partibus: Congreßi, contulerunt manus iuxta Dinkeler, & inclinabat victoria Hildesemensi: Captis ibì plurimis, inter quos Albertus Halberstadensis. Hic erat insignis ea ætate logicus: qui ingenȳ sui testimonia, etiam nunc, inter scholasticos habet. Erat Gerhardus non in postremis rhetor:

exiuitq́; in prouerbium inter disciplinares: Tum Logicam succubuisse Rhetoricæ, cùm Albertum Gerhardus vinctum haberet. Hoc tempore Gregorius Papa Auinione commoratus post tempora Vrbani V. cùm episcopum quendam, quòd ecclesiam suam desereret, sequereturq́; curiam, increpitaret: illi vbi per familiaritatem licuisse credidit, respondit: Eadem mea, quæ tua est causa, maxime pontifex: quòd ego meam, tuq́; Romanam deserimus ecclesias: rectè me increpatum agnosco. Descendit altiùs ea responsio in pectus pontificis, cogitabatq́; ex ea die vrbem Romam repetere, quanquàm & prædecessor Vrbanus idem in animo haberet: inq́; eam rem profectus Romam cum paucis, palatia in Monte Falisco, & in Vrbeueteri, declinandi grauioris in Vrbe gratia aëris, iußit apparari. Sed Gregorius se rediturum multis sæpè nuncijs pollicetur. Cùm hoc Romani crebriùs efflagitâssent, & magnis conditionibus expromißis apud pontificem expetissent, nunc secretò id offerente pontifice, lætißimi audiêrunt. Sed multa opùs erat prudētia in sede transferenda: Si enim Gallis subolenisset, aliquid tentâssent hoc nè fieret. Sed ille tum redijt. Per quod tempus Mauritius & Christianus de Oldenborg, in Blexem terra Phrisiæ oppreßi, cum septingentis periêrunt: Sed dictu horrendum, quod sequitur. Gerhardus comes de Mansfelde, monasterium Cistertiensium Setichenbeke, cuius fratribus erat infestißimus, funditùs euertit, quòd hostibus suis fauisse, hisq́; hospitium non negâsse dicerentur: cùm tamen hospitalitas illi ordini iniuncta, & qui venerant armati, facilè coegissent, si non promptè impetrâssent. Abbatem loci (dictu horridum) pertica alligatum, inter duos iußit ignes torreri: fratribus per diuersa supplicia crudeliter enecatis, quòd Fridericum

Misnæ

Misnæ marchionem in se ducentem, & cum exercitu de obsidione Isleuæ redeuntem, excepissent: qui, vt diximus, cogere poterat ad hoc, quod precibus måluit impetrare.

CAPVT XXXIIII.

BRandenburgensis marchia ab olim insignis pars Saxoniæ, à nobis hactenus cõmemorata, nisi perfunctoriè, non fuit, quòd moderni principes altiorem trahentes spiritum, Saxones se dici non sinant, Bauaris, Francis, & cæteris superioris Germaniæ principibus sanguine immixti. Sed tamen, quoniam in Wandalico solo omnis ille principatus ab origine manet, in Wandalia nostra crebriùs attigimus, præclara eius facinora non prætereuntes. Sed quod nunc commemorationem deposcit, compertum tenemus morte Waldemari marchionis, qui legitimum sui corporis, &, quod est mirabilius, sui sanguinis hæredem non haberet, cùm tamen ante paucos annos nouem supra decem numerarentur marchiones huius tituli de Brandenburgo. Sed nunc ità placitum est superis, vt omnibus morte subtractis, nouißimus esset Waldemarus. Beneficium ergò ad Imperatorem reuolabat: & primus Ludouicus Ludouici Imperatoris filius eo fruitus, marchionatum sub patre, & aliquandiù post patrem administrabat: isq́ exaturatus illo principatu, quòd in Bauaria mållet agere, Romulo fratri illum permisit: Nec ille diù in eo superuixit. Vndè peruenit principatus ad Ottonem quendam, cuius originem subducunt annales. Erat autem iam tum in Imperio Karolus IIII. cuius tempora nunc attigimus. Hic Otto, vt ferunt, marchiam omnem vendidit Imperatori memorato, vili satis æstimatam precio, pro oppidis Lanse & Hersprinck, cum subiecto territorio, non longè à Nu-

renberga. Sed nos huic marchionatui debemus, vt alio loco exequamur. Sed hæc in Wandalia requirantur. Otto interim princeps Brunswiccensis, de Leina cognominatus, vir in armis strenuus, & formidabilis princeps, oppido Aluelde, quod ad ecclesiam Hildesemensem etiam hodiè pertinet, insidiatus, primo manè ante lucem captum explumauit, diripuitq́, cùm nihil ab illo hostile ciues formidarēt. Idem, cùm Thuringiæ vrbes Erphordia cum conterminis, sequutæ Henricum de Honsten comitem, arcem Honsten receptatricem latrocinantium expugnare statuissent, priùs habito interloquio cum duce memorato, vt ille quietus manens, illos agere sineret: & ille, vt rebantur, promisisset se ad omnia futurum neutralem, institêre oppugnationi, vt, arce capta, latrunculis merita præmia persoluerent. Iam aliquot oppugnationibus intentatis, cùm de foris nihil hostile formidarent, eccè Otto, magna suorum manu collecta, irruit in oppugnantes, & à tergo cecidit: cepitque multos ex obsidentibus: alijs, qui pertinaciter repugnarent, oppreßis, omnia claustra sua captiuis repleuit. Sensêre diù vrbes memoratæ vulnus illius captiuitatis: Otto tamen, vt ferunt, grauiùs nomini suo maculam inußit, labe notatus insigni, quam multa non perluat aqua. Graue est enim fidem fallere. Per quod etiam tempus Conradus de Aldenborg comes, iam vindicare properans in gentem Phrisonum sibi conterminam, quòd superiori anno tantam nobilitatem perdidissent, vocatis de Westphalia, déque vicinis locis, quotquot contrahere poterat, auxiliarijs, Phrisiam ingreditur: Conferunt manus, & malo omine ingreßi, cùm infeliciter pugnarent, ad quingentos ex suis amiserunt, valdè paucis ex acie Phrisonum cadentibus. Ea est vetus nobilium

lium & militarium in terris palustribus fortuna: quam crebriùs experti, necdùm vltionis spiritum posuerunt. Quid enim possunt inter crebras voragines, & continuata terrarum fragmina, equestres turmæ? volant palustres homines in lanceis suis, eques in iumento periclitatur.

CAPVT XXXV.

COmmune Magdeburgense hoc tempore sæuijt, nōdùm sanguine, quem in archiepiscopo suo Burchardo optimo viro innoxium fuderant, exaturati: quam rem in Wandalia diximus pleniùs. Decanum nunc ecclesiæ Maioris, quòd vocantibus eum in prætorium patribus primarijs non paruerit, manu carnificum & ministrorum, iustitiæ exequutorum, in vincula publica coniecerunt: eumq́ꝫ ciuitate eiectum, perpetuò proscripserunt. Temeritas inaudita. Nec minor quæ sequitur, procacitas ciuium Barlinensiū. Archiepiscopi Magdeburgensis Theodorici, suprà memorati, scriba tabellio, qui tum sequebatur ducem Saxoniæ, sederat in ea vrbe ad mensam principis memorati: Immißi ciuium communis iustitiæ ministri, manu valida, vt obsisti illis sine magna pernicie non posset, scribam corripiunt, & mox pertrahunt ad supplicium, publico cædentes gladio, nulla prætensa alia causa, quàm quòd nupèr, cùm ad balneum properaret, obuiam sibi dominam notam familiariter per iocum solicitaret, vt balneo secum vteretur, nec vim aliam inferebat, recusantem cum risu dimittens. Pulchra nimirùm sanguinis & vitæ dispendio causa vindicanda. Sed qui sequuti sunt casus ab vtroqꝫ gladio, facilè obtinuerunt, vt pœniteret ciues pertinaciæ suæ. Qui autem cecidit, non reuixit. Nunc pœnas soluunt pertinaciæ multiplicis, sub aquila pulli degentes.

Secta tum inualuit Beguinarum & Suestrionum, pertinax hominum genus: Sed ardebant hominum studia improbam euertere colluuiem: proditi vbiquè, pertinaces periêrunt igne consumpti: multi autem pœnitentiam amplexi, ad vitam seruabantur. Per quæ etiam tempora Karolus Imperator, antè sibi notam, cum exercitu introiuit Italiam. Sub patre enim Iohanne rege Bohemiæ, qui sui quoquè patris Henrici cœpta prosequebatur, Karolus militauit in prouincia: posteaquàm auus eius Henricus interemptus, non reliquit Gibellinis defensorem: Quam sectam prosequutus Iohannes rex, filium Karolum sub se copias ducentem, diù in Italia versari iußit: Nunc autem maximo ad septuaginta millia exercitu conscripto, Mediolanum, iam eius imperio rebellem vrbem, constituit humiliare. Increuerat enim dominatus Vicecomitum sub Ludouico Bauaro, in eum modum, vt iam, cõtemptis omnibus, nemini paréret. Auxit summus pontifex Imperatoris copias, vt rebellionem pertinacißimæ vrbis molliret. Sed tantus exercitus per æstum siti laborabat, magìs forìs, quàm obseßi intùs. Imperator verò, vtcunquè res peracta est, exercitum suum sine fructu reduxit, ecclesiæ copias paßus ire quò vellent.

CAPVT XXXVI.

Magnus dux de Brunswico, Magni filius, cùm de consilio maiorum in terra, etiam ad ducatum Luneburgensem administrandum vocaretur: viuebat adhuc pater, qui ad vtrunque ducatum suo iure peruenit: sed filium tum in Luneburgensem deuocatum, ire permisit. Venit animosus iuuenis & circũspexit, si qua illi grãdis belli gloria mõstraretur. Initia eius fuerũt optima, & adeò cunctis ꝓbabilia, vt nemo desideraret aliam nouißi-

nouißimi Wilhelmi ducis posteritatem: nemo etiã Ludouicum eius fratrem, qui gener esset Wilhelmi memorati, requireret, iam morte absumptum: cuius relictam dedêre coniugem Ottoni de Scowenborg comiti, quæ Magno fuit exitij causa: quod suo loco dicemus. Sed paulatìm insolentia eius creuit, vt cogerentur de alio principe proceres ac incolæ terræ cogitare. Interìm pater eius, audita insolentia filij, multis literis, pluribus etiam nuncijs, eum commonuit, vt ad sanam mentem rediret: nec profuit. Ad extremùm minis eum voluit exterreri, fune, vt aiunt, semper ad manum habito: vt quocunque filium in aperto campo obuium haberet, militariter superatum, in proximam arborẽ appenderet. Filius, quòd esset manu promptus, & ad omnia pericula interritus, eas patris minas risu fertur excepisse, catenam argenteam in collo semper præferens: vt pater omninò iugulare filium constituens, non subere ad se iugulandum, sed argenteo vteretur: vndè ductum est illi cognomen, vt dux Catenatus diceretur. Albertum ducem Magnopolensem idem Magnus in bellum concitauit, de finibus ditionum cum illo altercantem: initia, vt solet, de iurgio, sed indè bellum enascitur. Vtriq; arma parant in inuicèm. Concurrunt, & manibus consertis, fortißimè præliãtur. Diu anceps volitauit victoria. Tandèm ad Alberti ducis signa volauit. Nam de exercitu Magni sexcentos cepit viros militaris generis, multos in illis, quibus posteà laxandis, sex millia marcharum argenti expendere debuit. Eam mutuò à ciuibus Luneburgi pecuniam accipere voluit: & cùm vel non posset, vel non expediebat hoc fieri, indignatus oppido, malè minatur. Effectum est autem apud Imperatorem Karolum, vt mandaret militaribus, vrbibus, & oppidis terræ Luneburgensis,

lippus fugit nemine persequente, & in sua se securus recipit. Tres illi viri boni promissione corrupti, ducẽ suum prodentes, ad Imperatorẽ reuertuntur, proditionis præmia accepturi. Prouiderat Imperator adulterinã aureorum monetã, quæ in valore vicesimã non haberet: eam iussit numerari. Illi alacres tanto ære ditati, redeunt in sua: & iã expendere conati, repererunt esse falsatã monetam. Redeunt ad Imperatorem, argentarium, & monetarium eius incusantes. Imperator toruis oculis illos reuerberans, Abite, inquit, furciferi in meritã crucem: merita proditionis præmia, nisi protinùs ex oculis euanescatis, accepturi: quam aliam meretur pecuniam vestra proditio atq; perfidia? adulterinum aurum, adulterino compensatur operi: abite in malam crucem. Illi protinùs, confusi, ex omniũ oculis in latibula abiêrunt.

CAPVT XXXVIII.

ANnus erat post natum Christum septuagesimusprimus à millesimo tricentesimo, cùm ciues Luneburgenses, iam de Imperatoris mente, deq; iure domini Alberti, & contraria Magno sententia facti certiores, cùm tamen inuictam arcem montis apud oppidum Magnus teneret, & illi non pauca quotidiè persentirent ex ea incommoda, statuissentq; rem viribus agere: famulum equitem cum literis hostilia nunciantibus, dispositis ad reditum per omnia celeriùs agendum, tribus in opportuna loca iumentis, emittunt in arcem Cellensem, vbì dux Magnus mansitabat: Nuncius obseruato tempore, quo erat ad mensam recumbẽdum, literas exhibuit, quas sciebat non placituras: & prandere iussus, festinabat, expediendæ in oppido rei gratia, reditum pollicitus: mox iumentum conscẽdens, celerrimè ad secundum, & iterùm prouectus tertiũ, se ante etiã expectatũ recepit

Luneburgum. Ciues cùm horas omnes numerâssent, in vigilia Purificatæ Virginis, quasi vespertinum in monasterio montano de more audituri officium conscendunt, sub consuetis vestibus armati: & primum arcis & portæ custodem obtruncant, cæteros ad arma currentes proturbant. Segebando militi nomen erat, qui pro tuenda commissa arce diù stabat, sed par esse non potuit præparatis ad rem peragendam: Igitur eiectis religiosis & scholaribus, in oppidum, si vellent, descendere iussis, ciues arcem occupant. Dux autem literis per interuallũ perlectis, exclamat, adesse iubens qui perferebat, nuncium: abîsse refertur: Indignatus ille, quòd non, vt iusserat, tenuissent: mittit expeditissimo iumento qui admoneat militem, arcis custodem: prouectus ille qua poterat celeritate, media nocte ad latera montis obequitans, clamore vigiles infestat: Ciuium vnus clamãti respondit, quid afferret? Cùm ille domini sui fidelem arbitraretur: Dic, inquit, verbis domini ducis Segebando militi, diligenter arcem tueatur: nam ciues periculum capitis & hostilia nunciauêre. Tum ciuis, emisso de bombarda lapide, Hunc, inquit, testem referto duci tuo rem in tuto esse: ille protinùs intelligens seriùs se venisse, confusus redit. Ciues autem arcem & monasterium ab imo demoliuntur: fratribus in oppido locum dederunt noui cœnobij extruendi, in colle, quo nunc quoquè manet, ad montis magni pedem: euocantesq; Albertum Saxoniæ & Luneburgi ducem in vrbem, mox illi sacramenta dedêre, cum magna parte militariũ terræ. Indè Albertus, exercitu contracto, duxit in Winsen, & oppidũ quidem facilè cepit, ad arcem laboratum est: superueniens Magnus, maiori suorum agmine soluit obsidionem: Sed cùm ambo validas copias haberẽt, inuasit Albertus: defendit,

vt poterat, Magnus. Arcem Louwenrode non longè ab Honouer, Albertus oppugnans cepit, inq́ꝫ ea communita consedit. Cùm autem Magnus minimè quiesceret, ante omnia indoluit, arcem sibi Luneburgum insidijs ademptam: insidijs oppidum recipere tentauit. Septingenti erant viri, qui negocium suscepêre, oppidi per insidias mixta virtute recipiendi. Vndecim millium virginum festa nox erat, cùm hostes iam antè præparatis rebus, vel muro excindendo, vel scalis conscendendo, oppidum ante lucem introiêre: Qui habitauêre ciues, persentiebant aliquid hostem moliri, & ideò totis ad manè noctibus peruigilabāt: Idq́ꝫ aliquot iam noctibus erat actitatum: tum ea, qua iam res imminebat, nocte decursa in peruigilio, iam omnia tuta putantes Burgimagistri, qui & ipsi circuibāt, ciuibus interpellatis, cùm in manè res vergeret, nihil esse periculi rati, nocte transacta, ciues ad quietem permittebant. Subitò rumor per oppidum currit, hostes esse in foro: arma ciues corripiunt, & inprimìs Burgimagistri, qui authores erant populo ad quietem redeundi: veriti, nè occultæ cum hostibus intelligentiæ insimularentur, primi ad arma concurrunt. Vir erat militaris generis, qui stipendia faciebat in oppido: is primus ad hostes peruenit: parcendum ait sanguinis effusioni, dicerent, quas victi leges acciperent: oppidum iam esse in eorum potestate: nuncium se ad ciues iturum, vt sine sanguine faciant imperata. Id potißimùm molitus, vt se colligendi tempus ciues haberent: tempus ille triuit colloquio. Vbì iam satìs armatos putauit, loqui se ciuibus & conditiones perferre pollicitus, relaturumq́ꝫ quid in animo esset, promisit. Vbì ad ciues venit, hortatur pro libertate pugnent, victoriam indubiam habituros, hostes esse in caßibus. Tum redit in forum, referens ciues

ues

ues nullis modò conditionibus assentiri, pro libertate pugnaturos. Initur mox conflictus: Vrgentur hostes, & ad egressum pugnantes contenderunt. Ibì duo ex Burgimagistris, qui primi pugnabant, procubuêre: Loca extant hodiè insignia. Ex hostibus quoquè multi periêrunt: cæteri capti, & in vincula coniecti. Erant in eis multi ex oppido proscripti, aliquot latrociniјs publicatis infames: Hos publico cæsos gladio, pœnas dare iusserũt: Cæteri hostili more capti, dato ære, libertatem redemerunt. Albertus deindè dux, cum copiјs suis circunuolitans, arcem Pattenhusen expugnauit, quotidiè viribus increscens. Magni autem res paulatìm minorantur.

CAPVT XXXIX.

Magnus autem dux, cùm relictam fratris Ludouici, nobili viro Ottoni de Scowenborg comiti despondisset, oborta est inter eos ex quibusdam causis grauis controuersia: quæ in apertum bellum exiuit. Mundum muliebrem, & fœmineam supellectilem dicta domina iubebat ad se ex ducatu in Scowenborg perduci: Non est passus Magnus, sed immißis equitibus, omnia diripi iußit. Flebat illustris domina, affinis sui in se iniuriam: Consolabatur eam maritus Otto: Nihil, inquit, te conturbet: charior est mihi integritas tua omnibus corporis ornamentis: facilè inuenies, quo pro dignitate forìs orneris, moribus ornata & illustri sanguine. Cumq́ res ad expeditionem hostilem perueniret, ausus comes cum copiјs obuiàm ire duci, occurrunt inuicèm sibi cum copiјs in merica, vt ferunt, Luneburgensi: Conferunt manus. Varia aliquandiù fortuna pugnatum est. Dux comitem requirit in agmine, iumentóque congreditur, deturbat equo comitem: Sequutus ipse in pedes, vt capiat. Dimisso ergò iumento, hosti prostrato incumbit,

bit, vitam eius quæritans. Superuenit nobilis ex auxiliarijs comitis: Is ducem, hosti toto corpore incumbentem, perfodit. Hic erat exitus Magni, quem ferunt iurâsse, illa se nocte futurum in hostica terra. Quod vbi comiti retulêre victori, ille ait: Non notabitur periurio affinis noster: ducamus eum in nostra: & indè remittamus suis ad sepulturā. Reliquit Magnus quatuor filios: actumq́; est inter duorum ducum communes amicos, vt Albertus dux Luneburgensis, accepta coniuge, quam reliquit Magnus, sui ducatûs limites teneret, permisso Brunswiccensi districtu filijs Magni, iam priuignis suis, Friderico, Bernhardo, Henrico, Ottoni. Otto factus archiepiscopus Bremensis, fratribus terram permisit inter se partiendā. Caso quidem Magno, iam videbatur Brunswiccēsis ducatus vacuefactus. Ernestus igitur dux Gottingensis, cum Ottone filio, patruus Magni (quem Ottonem Armipotentem dixêre) cepit arcem Wulfenbuttel, & onmem ditionem Brunswiccensem: Id siue suo nomine, siue pupillorū tutorio, fecerint, non satis compertum est, nisi quòd exitus declarauit, veri sit similius, hæc illos tutorio nomine fecisse: alioquì difficile fuisset, Magni filios, quos ille, vt diximus, quatuor reliquit, ad paternam ditionem redijsse. Per quæ tempora in vrbe Brunswico, sæuiente incondito vulgo, in primores perniciosus tumultus exoritur. Nam vulgus indignatione vndecunquè concepta, concilium vrbis, patres ipsos inuadit: Vrbe quosdā ejciūt: alios in tumultu opprimunt: nonnullos specie iustitiæ publico gladio cadunt: Inter quos vnum ex proconsulibus, virū & ætate & mole corporis grauem, cùm vires inflectendis genibus non haberet, in sua recūbentem obtruncāt sede. Hāc patribus caussam objciunt, quòd populum & vniuersam plebē exactionibus

nibus grauent, & maiori quàm vlli principes imposito onere dominentur: idq́ literis ad vicinas & longinquas vrbes perscripsêre: nouum concilium ex mechanicis viris erexêre: clamoribus, non consilio, rem omnem egêre. Cæteræ benè moratæ vrbes, rem miserandam, & ipso exemplo perniciosam, putauêre non impunitam relinquendam. Non sunt passæ, mercatores eius vrbis in emporijs diuersari: (Hoc vocant Hansa eijcere & proscribere, cùm illis priuilegiorum vsu & communione interdicitur) Sed qui intùs mansêre, contempsêre eam animaduersionem, quæ paucos attigit.

CAPVT XL.

Oppidum Aldenborg, in terra palustri situm ad Phrisiam, per ea tempora de Depholt comes, adiunctis nonnullis, in quibus erat decanus Bremensis, cùm simultatem grauem gereret aduersùs Conradum de Aldenborg comitem, noctù ingressus, cepit. Ingressi via non longinquà ab arce, ad Veterem, vt vocant, ciuitatem perueniunt. Erant qui peruigilantes ad ludum tota nocte sederent talorum. Hi primi, hostilem experti tumultum, ad nolam procurrunt, signum capti oppidi dantes. Sono exciti ciues per noctem insolito, cùm hostes adesse sentirent, tecta domorum petunt: Ianuis obseratis, & coctilibus indè lapidibus proiectis, cogunt hostes ad exeundum quod cepêre oppidum. Quingenti erant qui venêre. Ciues concepta fidutia, sequuntur egredientes, & aperto iam campo manum cōserunt: indè alacriores, quòd oppido eiecissent, iam acie pugnant. Vincuntur à ciuibus hostes, cæduntur militares non pauci. Capitur decanus Bremensis, & ad Conradum comitem, cum aliquantis concaptiuis, pertrahitur. Ille docuit, non hoc esse oppida capere, quod chorum adire.

Quo

Quo tempore oppidum quoquè Honouer grauiter infeſtatur à vicinis militaribus. Hominem infelicem conduxêre quidam precio, qui ignem quatuor locis collocatum, vnà curaret inflammari: vt occupati ciues reſtinguendo incendio, minùs attenderent murorum cuſtodiam: Illi interim iuxta conuentum Minorum introirent, rebus antè comparatis. Depræhenſus infelix ille in conatu, ad ſupplicium pertrahitur, nihil aliud faſſus, quàm à fratre religioſo ſe precio conductum: Ità res permanſit infecta. Exemplum autem Brunſwiccenſium ſequuti ciues Northuſenſes: Nam initiò in carcerem coniecêre vrbis ſuæ concilium, & media deindè nocte ferè omnes caduntur gladio. Proh vulgus, pelagus, indeclinabile virus. Omni beſtia crudelior & immanior ſæuit ira popularis.

SAXONIAE LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Nnus erat à Christo nato septuagesimusquintus post mille trecentos, cùm Imperator Karolus, qui omnes regni partès collustrabat, Wandaliam quoquè videre venit: & inprimìs Imperij vrbem Lubicam inuisere constituit, venitq; magnifico stipatus comitatu. Aderat Fridericus archiepiscopus Coloniensis, Otto marchio Brandenburgensis, Albertus Magnopolensis, & Albertus Luneburgēsis, iam infeudandus ab Imperatore dux, Wilhelmus marchio Misnensis, Iodocus marchio Morauiæ, Henricus & Nicolaus de Holsatia, Gunterus de Rupin, comites, & multi prætereà barones, milites, militarésque. Aderat regina. Omnis iuuentus ex vrbe Lubica in equis obuiàm effusa proficiscitur, vt cum honore dominum suum deduceret & introduceret. Duo soli Romani Imperatores Lubicam vidêre: Primus Fridericus, qui armatus obsedit, & per deditionem accepit: & iste Karolus, qui pacificus venit. Iam vrbi propinquans cum Imperatrice, capellam diuæ Gertrudis ingreditur, vbì imperialibus ornamentis decorantur: sublimes conscendunt equos: Assunt tentoria serico auratisque pannis intexta, baiulantes iuuenes ex robustissimis quatuor, vestibus & ornatu

natu visuntur insignes. Duo proconsules frenum imperatorij iumenti ex latere venerabundi apprahendunt. Duo insupèr consulares ad Imperatricis frena incessêre, cùm & ibi ferrent papilionem quatuor ex fortunatioribus iuuenes. Ante omnes ibat in equo vir consularis, portarum claues in partica baiulans, dominij imperialis in vrbem signum euidentissimum. Principes suis functi ibant ministerijs. Marchio sceptrum baiulabat. Albertus Saxoniæ ducis filius, patris vice ensem præferebat. Proximus illi Imperator. Hunc sequitur Fridericus Coloniensis archiepiscopus, ante Imperatricem málum ferens aureum. Illam cæteri principes suo sunt ordine insequuti. Ad primum portæ ingressum stabant vtrinquè ciuium vxores, cultioribus ornatæ indumentis, Imperatorem cum Imperatrice excipere paratæ. Introgressi, excipiuntur à choro psallentium clericorum & religiosorum. Extulerunt reliquias & Dominicam crucem, quam Imperator & regina deosculati, deducuntur solenni per vrbem pompa ad ecclesiam vsque maiorem: ibique concinitur: Eccè aduenit dominator dominus. cum versiculo, Deus iudicium tuum regi da. Imperator interìm orationi institit priuatìm: qua expleta, solenni pompa redibat per regiam plateam, & in hospitium magnificè apparatum deducitur. In acie eius vici, quo descenditur ex transuerso ad monasterium sancti Iohannis: factóque transitu sublimi supra plateam in domum oppositam, excepêre quàm poterant magnificè, imperatoriam maiestatem. Stabant in conspectu eius Burgimagistri cum consulibus, quos intuens, ait: Gratias non mediocres vobis persoluimus dominis Lubicensibus, qui Imperij honoribus pro debito obsequentes, nos magnificè exceperitis: Venimus videre

vrbem nostram & facies vestras, gratulantes prosperis successibus vestris, quibus cooperari studebimus, cōmendatiorem habituri in reliquum hanc vrbem, quæ tales edat viros nostro dignos consilio. Tum senior Lubicensium Burgimagister: Serenissima maiestas nos pro exilitate nostra debito nos exoluere cupientes, quantū potuimus, non quantum voluimus, debuimúsque, ostendimus imperatoriæ celsitudini: cui non mediocriter, nos, nostraq́ debemus: immortales gratias habentes dignationi tantæ, quæ etiam quod parùm est, accipere dignatur pro magno: quod solitæ clementiæ & benignitati, vt par est, deputamus: rogamúsque, vt inter postremos nos suos asseclas numerare dignetur tanta maiestas. Ad quæ Imperator: Non in postremis vos gerimus, sed loco vestro dignamur, recipientes in sacris archiuis quæ à nostris prædecessoribus de hac vrbe sunt constituta: quæ nos non solùm sustinere, sed etiam amplificare pollicemur. In hac verba dimissi, abiêrunt cum alacritate.

CAPVT II.

ADerant comites Holsatiæ, querimoniam deferentes aduersùs Hamburgenses, qui & ipsi aderant, rei exitum videre cupientes. Comites deuocabant eos in suum ius, vt ab antiquo semper habitum fuerit. Illi imperialem desupèr declarationem audire cupientes, inuenire se asseruerunt in priuilegijs, quòd comitibus propè nihil debentes, exempti censerentur, quódque à nonnullis imperialis aulæ asseclæ imperatorij haberentur: se in vtrunquè esse paratos, modò intelligant Cæsareæ maiestatis desupèr sententiam. Nam diui Friderici primi priuilegia, multa illi oppido contulisse videbantur, quæ tum edebantur. Imperator interloquutus, iussit Hamburgum oppidum comitibus parére, saluis libertati-

bertatibus, quas ab Imperiali culmine promeruerunt. Illi domum redeũtes, Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis in ponte, qui hodiè nomen tenet, ab olìm erectã habuêre, deijciunt: comitibus ſuis deincèps (vt ſemper) coniunctiſsimi. Imperator autem, per dies decem Lubicæ commoratus, opiparè habitus eſt: Milites ac militares ludis ſuis, forum tenebant occupatũ, haſtis quotidiè cõcurrentes. Quo etiam tempore Gregorius Papa XI. decimam ſolicitauit ab eccleſiaſticis per omne Imperium: Sed archiepiſcopi tres ad Rhenum, obuiàm vadunt, ſe opponentes, vt debuêre, emunctioni cleri ſui. Interìm moritur Moguntinus, & Papa eccleſiam donauit Ludouico Bambergenſi epiſcopo, fratri Wilhelmi marchionis Miſnæ: capitulum autem elegit dominum Adolphum de Naſſaw, immò poſtulauit, quòd iam teneret epiſcopatum Spirenſem. Imperator ſtuduit Ludouico, & obſedit Erphordiam, in qua erat Adolphus poſtulatus: vaſtauit vicinam Thuringiam, ſed nihil potuit aduersùs vrbem. Adolphus enim prædia & arces eccleſiæ tenebat in manibus. Dura tamen conditio, quòd poſtulatio ſoli gratiæ pontificis innititur.

CAPVT III.

KArolus intereà multa peregit, vt filius eius Wẽtzlaus, rex Bohemiæ & Romanorum quoquè rex eligeretur: indè euiſceratum eſt Imperium. Rheni vectigalia, quæ pro patrimonio erant Imperio, indè partita ſunt, vt vnuſquiſque Electorum non modicum quid acciperet: Deplumata eſt aquila, vt in reliquum cæteris ſit animantibus cõtemptui: quid enim poteſt ſine pennis? perfecitque, vt ab archiepiſcopo Colonienſi Friderico, Aquiſgrani rex Romanorum coronaretur. Per quæ tempora, cùm Caſtellani de Dannenberge receptarent

populatores itinerum & itinerantium, Imperator ipse Karolus mandauit ducibus Alberto de Luneburgo, ac Rodulpho duci Saxoniæ de Wittenberge germano eius, vt eam arcem obsidentes caperent, perpetuo deincèps iure poßidendam ducibus de Luneburgo: quod ità factum est. Consederat autem Imperator in Tangermunde, iußitque in expugnatione arcis memoratæ Lubicenses adesse: qui sexcentis productis stipendiarijs bombardisque duabus grandioribus, expugnationem pro sua virili properârunt. Imperator eo loci commanens, inter duces Saxoniæ superioris de Wittenberge, & inferioris in Luneburgo, eam dicitur statuisse concordiam, vt alternis vicibus electioni interessent, vtrique archimarscalli sacri Imperij semper habendi: Nam Ericus, quod constat, iam duabus vicibus intererat eligentibus: cùm assumeretur Ludouicus Bauarus, & cùm Gunterus de Zwartzenborg Thuringus. Sed nunc eò ventum est, vt non patiantur superiores, aliquid in ea re iuris remanere ducibus inferioris Saxoniæ: quòd Misnenses, qui per Sigismundum sunt assequuti superiorem, detrudant legitimos successores, vix illis titulum permittentes ducibus Saxoniæ: quod infrà pleniùs memorabimus. Intereà idem Imperator Karolus, nescio, si ad interpretationem verbi, quam nunc faciunt, benè Augustus, Imperij neruos exhausit, viré sque conscidit. Sedecim in Sueuia vrbes, sine medio recognoscentes Imperium, vendidit vicinis principibus: Aliæ quatuordecim, cùm intelligerent, conspirârūt inuicèm, fœdere mutuo se constringentes, vt non se patiantur in morem pecudum venales exponi. Plurimùm enim interest, hanc vel illam, supra se agnoscere potestatem. Imperator ex eis vnam indignatus obsessam nisus est expugnare ad terrorem

cæterarum: cæteræ ad arma concurrentes, obsessis opem tulêre. Tum quoquè nonnulli ex his, salua libertate solita, principibus Austriæ ad protectionem se commendauêre: non vt dominis parituri, sed vt protectoribus vicissim obsequuturi: quæ res diù permansit ad tempora nostra. Albertus dux Luneburgensis, per ea tempora sensit militares qui in Horneborg arce palustri Bremensis diœcesis, ad confinia terræ Luneburgensis demorantur, quæstum facere vel menstruum, vel annuum, de terra memorata: Et cùm finem non facerent, duxit in eos, cogitque, vt sponderent in reliquum se æquo iustóque per omnia parituros. Qua in re & fidem verbis habuit, & per modestiã nihil vltrà tum putabat extorquendum.

CAPVT IIII.

VEntzlaus Bohemiæ rex, iam patre viuente & plurimùm annitente, rex quoquè Romanorum creatus, cœpit vtrunque regnum sine magna solicitudine administrare: Nec enim annisus est Imperij coronam accipere, quam etiam in reliquum non promeruit, vir animo non satìs ad Imperium idoneo: qui, vt ferunt, ventri deditus, omnia posthabuit. Aliquantóque meliùs actum esset cum Imperio, si neque pater, neque filius in eo fuissent. Nam pater largitionibus, vt filiũ extolleret: filius ignauis dissimulationibus, Imperiũ attriuêre, inq; eam tenuitatem, quæ nũc cernitur, adduxêre: Augustos se amant interpretari, quasi augendo instantes Imperio: sed longè ab hac interpretatione patris largitio, & filij ignaua dissimulatio. Eius enim incuria cœpit in regno Bohemiæ illa Christianismi cruẽta diuisio: cùm Bohemi per audaciã Romanæ ecclesiæ obedientiã retraxêre. Sed ea in Wandalia explicatiùs. Per ea quoq; tẽpora, nè qd

vſquàm lætum eſſet aut proſperum in Romana ſede, illa per vniuerſam ſerpens eccleſiam ſurrexit ſchiſmatica dimembratio, cùm ſe duo pro ſummis gererent pontificibus. Alter Romæ creatus Vrbanus, alter à cardinalibus Gallis Gallus euectus Clemens: Nam enim Itali, veriti, nè ſi ex Gallis crearetur pontifex, in Auinionem rediret: idq́ʒ cauentes Romani proceres, conclaue obſederunt, per impreßionem & concußionem moliti, vt Italus crearetur Vrbanus VI. epiſcopus antè Barenſis, vir acris ſeueritatis. Hanc ergò electionem cardinales Galli ab Auinione pridèm introducti, cùm & perſona electa propter ſæuitiam, & forma electionis propter concußionem diſpliceret: ſimul, vt haberent pontificem, ſub quo eorum natio vt pridèm imperitaret, foràs Romam euecti in ciuitatem Fundanam, Clementem ſuum extulerunt, cum eo in Auinionem contendentes. Bicipitem dudùm aquilam Romani Imperatores in armis ſibi prætulerunt & præferunt vſque hodiè: quanuìs dudùm Orientis Imperium euanuerit, à Chriſtianiſmo tranſlatum in perfidos Mahumetanos: Nunc bicipitem infulam incipiunt adorare Romani pontifices. Sed non eſt ea iocandi materia, quæ peßimum Chriſtianiſmo inuexit ſchiſma. Nos pro inſtituto noſtro in Saxoniam reuertamur.

CAPVT V.

ALbertus interìm Luneburgenſis, princeps optimi ad iuſtitiam zeli, vocatis ad arma auxiliaria ciuibus vrbium Magdeburgi & Brunſwici, arcem Twifeling receptatricem ſceleratorum hominum, qui itineribus publicis inſidiantes, eo conuexêre, quæ varijs locis quæſiêre, obſedit, & expugnauit: captamq́ʒ funditùs euerſam, ſolo æquauit. Circa quæ tẽpora ciues Brũſwicenſes,

cẽses, cùm cõmunionem Hansæ Teutonicæ desideranter quærerent ꝓ suis mercatoribus obtinere, ad cor reuersi, in cõgregatione Lubicana oratorum ab vrbibus dictæ communionis, solennem expleuêre pœnitentiam, non veriti perindè infamia notati videri. Cùm interim Fridericus Magni ducis de Brunswico filius cum fratribus, relictus adolescens sub tutela patruelis sui Ottonis de Leyna ducis : erat enim Transsyluanæ ditionis ille princeps : cùm per contemptum haberetur in arce Wulfenbutel, cerneretq́ multa non rectè administrari, adduci vndecunq́ captiuos mercatores in publicis itineribus captos : cùm primùm per ætatẽ sapere inciperet, ciuibus suis in Brunswico prudentioribus rem queritur : quid consilij, quidve ab illis, si quid intentaret, auxilij speraret ? bonam se consolationem præstituros dixêre, vbi rem ex animo viriliter cernerent intentari. Hoc responso firmatus, rediȷt in arcem obseruans tempora, quibus præfectus Ottonis cum maiori satellitum parte in tabernam de more descendisset, paucis fidelium in concilium adhibitis : claues tulit de casa portarij, pontem eleuans, carcerem aperuit, & vinctos laxans, iussit stare pro muris : nunciumq́ concitò mittens Brunswicum, iussit promissa auxilia properare, cùm, quo in loco res essent, ostendisset: venientes non cunctanter, intromissi sunt in arcem : cœpitq́ ex illo die Fridericus rem supra ætatem prudenter agere, excluso Ottone patruele, curatore eius, fratrumq́ suorum. Virile nimirùm principium ab adolescente : cui bonus successus, & optimus exitus ab omnibus bonis nuncuparetur. Erat autem octuagesimus secundus post mille trecentos. Quo tempore Vrbanus Papa inter Ludouicum & Adolphum, de ecclesia Moguntina contendentes, perfecit, vt Ludouicus frater Wilhelmi de Misna

marchionis, ad archiepiscopatum Magdeburgensem transferretur, Adolpho apud Moguntiam permanente. Exitus autem memorati Ludouici cladem attulit insignem. In oppidum Caluen multã ecclesiæ euocauit militiam. Aderant euocati cum vxoribus & filiabus, diem festum cum suo acturi pontifice. Prætorium quod erat in oppido spatiosum, illis vsibus instructum, desumpsêre ad vanitates ducendasq; choreas: vt est hoc hominum genus motu leue, cantu solutum, & luxui paratum. Ducebant in gyro vertiginosam & ridiculam circuitionem. Saliebant ad manus dominarum alacriter, vt immenso pondere victa domus, subsidere minaretur, crepitum grandem præmittens. Archiepiscopus, apprǽhensa ad manum quæ proxima stabat domina, gradus, inter primos abiturus, petiuit. Vbi iam descendere cœpit, lapideus ille antè solutus gradus concidit, & archiepiscopum cum consorte, & nonnullis alijs ruinæ inuoluens, miserabiliter extinxit.

CAPVT VI.

Otto dux de Leina, iam ad cor post deuia reuersus, Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, & Albertus Halberstadensis præsul, Fridericus dux Brunswiccensis, Albertus dux de Salina, Busso de Regensten, Henricus de Honsten, Gunterus de Stalberg, Conradus & Theodoricus de Werningrode comites, & multi prætereà nobiles, barones, milites, interuenientibus placitis, aliquandò in commemorationem adducebant: quid sit, quòd vbiquè terrarum innoxij mercatores vadant & redeant, vectigalia soluentes principibus per opportuna & constituta loca: cur infelix Saxonia, nulli prouinciæ vel opibus, vel fortissimis viris cedens, non illo posit bono perfrui, vt publica securitate præstita, in-

ta, incolumes per itinera vadant commeantes: constitueruntq́; , vt in reliquum ea pax esset, & innoxia via mercatoribus: maximis pœnis in contemptores & violatores constitutis, communibus odijs insectaturi prædatores & receptatores: Quæ res effecit, vt aliquandiù Saxonia hoc genus grassandi nesciret. Wentzlaus per ea tempora floruit, qui post Albertum Saxoniæ & ipse dux superioris, in terra Luneburgensi dominabatur: eßétque necdùm extinctus liuor, inter Brunswiccenses, & eosdem de Luneburgo duces: quòd ille principibus Brunswiccensibus debitus putaretur. Quocircà communi principum placito ità ordinatum est, vt Fridericus & Bernhardus fratres duces Brunswiccenses iuniores, duas Wentzlai filias acciperent coniuges: vt mixto vtrinquè sanguine, & maior interìm concordia, & terris pax redderetur. Quo tempore cœpit ille cursus in Wilsenacum oppidum Prignissæ, per occasionem, quam in Wandalia deteximus. Viuebat adhuc Albertus dux Saxoniæ atque Luneburgi, cùm Wentzlaus fratruelis eius, eam cum ducibus Brūswici, quam diximus, inijt affinitatem. Nam per eam tempestatem in arce Ribeling oppugnauit militares de Mandeslo, multa terris incommoda inuehentes. Ibì dux dum vrgeret oppugnationem, ictus bombarda, crus amisit. Moriturus autem præcepit suis, nè abirent, nisi expugnata arce. Illi paruerunt, vsqueadeò prementes obsessos, vt deditionem facerent, pacti abire incolumes, & terra excedere vsque ad gratiam ducis Wentzlai, qui Alberto fratrueli in ditione succeßit, recuperatam. Ità tum arcem deseruêre, quam deditam milites duci suo seruauêre, vt eius arbitratu vel excinderetur, vel alteri mandaretur.

CAPVT

CAPVT VII.

OSnaburgenses tum rem habuêre cum comite vicino de Tekeneborg. Cumq; rem verbis transigere non possent, quòd ciues ab eo contemnerentur, quandiù episcopus conquiesceret. Sed vbi ad arma ventum est, auxilio illis fuêre ciues Monasterienses: perpuleruntque comitem in eas rerum angustias, obsessa arce Lingen, quam etiam de proximo capturi videbantur, vt ad placita & tractatuum disceptatiuos veniretur: In quibus ità armis edomitus videbatur, vt in æquas cum illis conditiones descenderet: positóque nobilitatis fastu, ciues in suo iure & gradu recognosceret, sineretq; perfrui vetustis, & longa consuetudine probatis, libertatibus. Quo tempore memorabilis exequutio facta est iustitiæ, ex sententia principum, & omnis Saxoniæ nobilitatis: Constituerunt, vt paulò antè diximus, Saxoniæ principes, iurârúntq; pacem, quam Theodericus de Wernigrode comes violâsse diceretur. Quocircà vocatus à quibusdam eorum, qui exequutionis mandatum à cæteris haberent, Alberto de Querforde comite, archiepiscopo Magdeburgensi, Ottone duce de Leina, Henrico de Honsten comite, cæterisq; comitibus & nobilibus, accusante Bussone de Regensten comite, suspendio condẽnatus est. Sententia dicta, euocârunt ex militaribus eius quendam, quem præcepto adegerunt, vt primum capiti eius vulnus infligeret. Paruit ille, sub honore suo admonitus: mox circunstantes, gladijs eum suis confixerunt. Indè freno equi sui alligatum, suspendio finijsse volebant interpretari. Eam mortem, vt fit, vbi in fabulas res venit, alij culpis eius, alij, quòd coniurationi nollet consentire, deputârunt. Hoc etiam LXXXVI. post mille trecentos anno, Lupoldus dux Austriæ, Zwiceros, quos alij dixêre

dixêre Zwitenses, olìm dictos Heluetios, quòd arces pridèm illis impignoratas, ad redemptionem reddere duci detrectabant, bello inuasit. Populus ad arma natus, ipsis suis in montibus indurauit. Ausi aciem opponere venienti, exiêre obuiàm viri tria millia. Hos exceptos in planis dux fatigauit: multisq; ex ipsis cæsis, cæteri pedem retrò ferre videbantur. Aderat in montibus agmen triginta millium, qui facta extensione, agmen ducis incluserunt, & circulo circunseptos, omniquaq; aggrediuntur. Cæsus est dux cum omni agmine, decem & octo insignioris nobilitatis viri, pauci supererant capti. Hæc secunda Australium penè omnium nobilium cædes. Nam primam Vngari fecêre, anno Christi M CC XLVI. Sed hoc tempore Bernhardus dux Brunswiccensis, cùm rebellionem, vt solent, ostenderent militares de Steenberge, ecclesiæ Hildesemensi parentes, ad arma peruenit. Ausi concurrere duci, in acie manus conserunt: & fortuna illis plaudente, etiam repugnantem victores ducem capiunt: abductumq; tam diù habuêre vinctum, donèc septem aureorum millibus suam redimeret ab illis libertatem. Quo etiam tempore Otto de Leina dux Transsyluanus, cum Gottingensibus non benè consensit. Cumq; ciues non cederent vel poscenti, vel præcipienti: ille obsidione vrbem cinxit, magìs fame quàm armis sperans expugnare munitum oppidum. Firmauit foris opportuno loco præsidium, quo insolentiam, vt ille dicebat, ciuium edomaret. Diù dissimulauêre ciues, timorem ostentantes. Vbi iam in contemptum adducti videbantur, erupêre: & paratis ad eam molitionem rebus necessarijs, nouam arcem fundo verterunt, æquâruntq; solo. Tum res in colloquia cœpit conijci, & æquis conditionibus illi suo principi cedentes paruerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

VVentzlaus interim Saxoniæ & Luneburgi dux, cum Friderico Brunsvici principe rem cœpit in controuersia agere, quæ ad arma peruenit. Nam idem Wentzlaus, firmato ad Alram fluuium præsidio, crebris indè excursionibus terram infestauit Brunswiccensem. Winsen nomen loco est in ditione Luneburgensi, vbi firmatum erat fortalitium, cuius hodiè nulla extant vestigia. Alius interim Wentzlaus in Romano solio desidebat: cuius frater Sigismundus Vngariam obtinuit, per Ludouici proximi regis filiam, quam coniugem tenebat. Ea fœmina magnitudine dotis, quam regi afferebat, sublata in superbiam, cœpit regem contemnere: & vocato argentario, iussit auri monetam de suo nomine cudi, cum inscriptione: Maria rex Vngariæ. Rex mansueti animi princeps, verbis castigari satis putauit fœmineam insolentiam: quam illa non muliebri leuitate suscipiens, ipsam se repressit. Erant tum in aula, qui regi malè vellent, arbitrati optimam accepisse occasionem eius subuertendi per reginam: quam sciebant amarissimè ab rege increpatam. Arbitrati fœmineam superbiam in ea furere, ausi sunt aggredi tentantes animum eius: Scimus, inquiunt, regem maligno in te animo, pridèm grauissimè euectum, quem tu regem in regnum prouexisti: Si te vindicare constituis, & ab eius solui nexibus, scito procerum penè omnium auersum ab illo animum: si quid audes, facilè prosperaberis. Stupuit fœmina, sed prudenter dissimulauit, vt omnia exploret consilia. Tum ait: Quis rerum modus tibi videtur, vt illum amoueamus? Ad hæc ille: Inueniemus, qui cubantem tecum regem opprimant, modò intelligamus, quandò erit tecum in cubiculo: nam viuentem deturbare regno, pluri-

plurimi laboris est. Tum illa, Arbitror nocte proxima cubiturum: etiam, si aliud sentiat, facilè inuitatus parebit. Hæc illo omnia dicebat consilio, vt se proderent coniurati. Qui rem suggesserat, ità abit, vt fidem reginæ imploraret, omnia secretò agenda. Non abnuit ipsa. Sed vbi primùm conuenit regem: Stupefacta, inquit, rem affero grandem, quæ tui capitis, nisi caueris, habet perniciem: Ità mecum quidam conuenit, vt proxima nocte te inuitem ad cubile: aderunt, & ferrum tibi intentabunt. Tu verò anime mi, vt se prodant coniurati, simulabis noctis mecum quietem habiturũ, secretiùs abiens. Probat rex consilium. Res geritur ex constituto. Iam noctis erat conticiniũ, & cõiurati irrumpunt regis cubile: Regina, quæ nullũ pro periculo somnum admisit, profundo se simulat sopore stratã. Vbi solã vident: Hæc, inquit vnus ex his, proditrix consilia nostra nudauit: voluitq; in eam sæuire. Tum alius, Noli, inquit, innoxiam perdere. Scio grauiter expostulâsse cum illo ante paucos dies, vt facilè quis intelligat illam non amare. Et exeuntes, in secreta se sua recipiunt, nihil tentâsse simulantes. Sed ante lucem apprahensi, pœnas dederunt.

CAPVT IX.

HOc tempore comites Holsatiæ, Nicolaus, Adolphus, & Henrici iam præmortui filij, Gerhardus, Albertus, Henricus, coram Margareta Danorum, & iam Normannorum regina conuenerunt, totius Daniæ procerum voluntate, vt ducatus Slesuicensis vni eorum, quem ipsi deligant, iure feudi permittatur ad successionem legitimam: vtq; comites perpetuo fœdere iuncti maneant in fide coronæ Danicæ: nec per vllam occasionem ad bella quisquam prosiliat: Sed cùm aliqd inuicèm natũ fuerit quæstionis, Dani ex Holsatis, & vi-

& vicißim illi ex Danis binos eligant, qui rem in controuersia positam dirimant: Quòd si non poterunt, habeant facultatem quintum assumendi: cuius votum alteri parti accedens, rem omnem absoluat. Ducatum verò cùm ea tempestate Nicolao seniori deferrent, ille causatus ætatem, recusabat: Nec Adolphus Wagriæ comes, magnis se rebus vir modestus voluit implicare. Ventum est ad Gerhardum Henrici primogenitum: Eum solenni iure regina inuestiuit, ducemq; Slesuici appellauit, anno octuagesimooctauo post mille trecentos à Christo nato. Sed priusquàm in latiorem Saxoniam reuertamur, hîc nobis est Holsatiæ angulus excutiendus. Henricus comes, cognomento Ferreus, cùm crebras & longinquas militans peregrinationes iniisset, Nicolaus interim frater domi sedens, nidum asseruabat, rusticam plebem ad arma erudiuit, per singulas villas communibus omnium impensis, vnum armigerum iußit expediri: minoribus villis permisit, vt binæ iunctis viribus, & equum & arma cum pugile prompto semper haberent. Tenebat coniugem Nicolaus matrem Alberti ducis Saxoniæ ac Luneburgensis, qui cum Magno duce Brunswiccensi, vt diximus, diuturnum bellum habebat: Arcem Horburg cùm ille expugnare statuisset, Nicolaum vitricum ad arma vocauit: nec cunctanter ille paruit: Wilstriæ incolas ducentos exposcit mittere subsidiarios: Illi tam prompto erant in comitem animo, mille emittunt: quorum forti opera vsus Nicolaus, priuigno suo dictam arcem subiecit: Cum rege Waldemaro sæpè pugnauit, sæpè victor, semèl victus. In Fionia monte Manberg Nicolaus castra fixit: rex Nuborg oppugnauit, & multis vicibus oppugnatione intentata frustratur, comitem aggreditur, iam alijs rebus intentum. Funus Holsati tum

duce-

ducebant. nam Benedicti de Aluelde militis defunctam coniugem extulerunt: cuius rei occasionem rex obseruans, irruit in eos. Disturbati Holsati, difficilè se collegerunt: cæsi aliquot, capti plures, in quibus etiam Nicolaus, qui amisso in pugna oculo, à Dano quodam equo deturbatur, & capitur, arma victori victus tradit: ipse abire permissus, vix in sua magno labore reuertitur. Rex cùm prædam recenseret, vidit loricam Nicolai comitis, quam facilè discreuit in manibus cuiusdam: interrogatus à rege, cuius esset lorica, & vbi illum reliquisset? abire, inquit, fide præstita permisi, Nicolaū se de Redensborg vocitabat: Vero, inquit rex, se nomine appellabat. Tum primùm intellexit qui ceperat, comitem fuisse, quem dimisisset. Flensborg oppidum mari expositum, & monte munitum, rex sæpè obsedit: Nicolaus montem communiuit: ciuibusq; permisit, vt muro cingerent oppidum. Dorning arcem Henneke Lembeke tenuit: eam rex magnis copijs circunsedit: intùs erat præsidiū plusquàm trecentorum, quo citiùs ad inediam redigi poterant: Immisit Nicolaus aliquandò secretos nuncios in consolationem obsessorū, sed commeatus inuehere nō poterat: Ad extremùm, cùm iam fames vrgeret, conuenit vt deintùs obsessi erūpentes, deforìs comes, incurrerent vnà obsidentibus, nihil formidantibus tum mali, qui obsederant: Subitò apertis portis proruunt, magno clamore vociferantes: Holstenland frowe van hemmelricke, & deforìs comes non minore impetu incurrit: & exterritis Danis, quid ageretur, ignorantibus, agmen vnum, cui per medium riuum succurri non poterat, facilè dispulerunt, multis captis. Ità obsidione soluta, & commeatus habuêre fugientium, & reliquum agmen non diù pòst se ab obsidione retraxit. De Swenstenzee potens

militarium familia, illa ætate defecit, vt superesset solus ex genere mamzer. Rogatus comes, vt illi arma sui generis permitteret, nè tanta familia penitùs interiret, respondisse fertur: Misericors Deus, Aspriolus non denuò conscendet in arborem. Ea enim erant insignia familiæ de Swēstenzee: Pertinaciam eorum expertus, non amauit propaginem.

CAPVT X.

IAm dudùm Henricus Ferreus, Nicolai frater, multis vbiquè laboribus exantlatis, ad annum Christi octogesimumprimum post mille trecentos finiuit, sepultus in Itzeho: relinquens, vt diximus, filios Gerhardum, Albertum, Henricum. Gerhardus ducatum assequitur Sleswiccensem. Albertus in comitatu partis suæ remansit. Henricus eligitur episcopus Osnaburgensis: sed propter schisma, quod tum perniciosè serpebat in ecclesia, sine consecratione permansit, diù præsidens temporalibus, donèc fratribus defunctis, ad tutelam nepotum, filiorum Gerhardi ducis, in Holsatiam, quod suo loco dicemus, reuerteretur. Thietmarsi populus in perpetuam Holsatis positus palæstram, difficulter ab iniurijs temperat, quòd se omnibus nobilitate, vt ferunt, & robore, vt putant, anteponunt: nec se patiuntur æquari cæteris. Occisos de sua gente magno licitantur: sed quos ipsi ex alijs cædunt, nullo æstimant precio. Iniuriantes primi veniunt ad querimoniam: difficulter conquiescunt: Nisì duplo maiore damno aduersantibus illato, iram non ponunt. Simultatem tum, vt sæpè aliâs, habuêre cum vicinis Holsatis: & passi nescio quid, vt asseruêre, vel molestiæ, vel damni, turmatìm egrediuntur, magnam ex Holsatia prædam ante se agentes. Nunciatur Nicolao comiti, Thietmar-

marsos in terra grassari. Ille, coactis vix triginta equitibus, vicinos rusticos iubet exciri: & armis, quæ poterat, contractis procedit in hostes: Præmisit speculatum, qui de numero & ordine referret. Reuersus ille renunciat tantam esse manum, vt paruo agmine inuadere non sit consilium. Cui comes: Misericors, inquit, Deus, cur nos terres? mitte conatus in timorem. Sequimini me, ad minus videndi sunt, qui nostra diripiunt. Prouectus, vt in conspectu haberet hostes in loco qui dicitur Tiperslo, suos compellat, in eos conuersus: Perpetuum, inquit, erit dedecus nomini nostro, si nobis videntibus nostra hostes abigant: Hæc est puellarum illa chorea, quam sæpè iactatis: Dei nomine ingrediamur: Non erit nostro deincèps dignus consortio, qui se subtraxerit ex hoc congressu. Dixit, & hasta infesta concurrit oppositis. Idem fecêre qui adstitêre ministeriales. Disturbato primùm globo, rustica manus superuenit, & diù paribus est certatum viribus. Inuentus est ex Thietmarsis, qui hanc sibi gloriam arrogaret congrediendi ductori comiti: eumq; manu aggressus, nisus est equo deturbare. Sed Nicolaus, vbì vidit ferociùs instantem, gladio suo caput demetit, discinditque. Eius exemplum sequuti consortes, illa die magnam illam manum non solùm sustinuêre, sed etiam repulêre. Indè in communia placita res decurrit: vbì æqua se manu euasisse Holsati, Thietmarsi verò se superiores gloriarentur. Cõuenit vtrinq;, vt sublatis differentijs, certis locis Holsatiæ Thietmarsi, vt ab antiquo, immunes vectigalibus abirent: Cæterùm iniurias, quas prætenderent, non pro suo more mox manu vindicarent: sed legitimis accusationibus perferrent ad comitem. Eáque res datis inuicèm literis placito constitit. Vir erat hic comes

& mansueti animi, & circunspectæ prudentiæ, qui rusticam plebem non contemneret, sed ipse querulantem audiret, si quid in præfectos deferrent: Nihil erat opùs alterius interuentu: Ipse qui grauabatur, dominum queritabat, & placidas aures reperit. Indè factum est, vt ad iniurias non tam promptè prosilirent rusticæ multitudinis militares: sed æquo iustóque contenti manebant.

CAPVT XI.

OTto per idem tempus dux Brunswiccensis, Henrici Transsyluani de Embica & Grubenhagen filius, qui Exfeldiam, Duderstadt, & pleraq; Moguntino archiepiscopo vendidit, per Italiam Karoli Imperatoris tempore, & Wentzlai filij eius copias ductabat: Cùm inter Vngariæ & Hispaniæ reges, mixtis Gallis, res de regno Neapolitano esset in controuersia, longa inter primores Italiæ conuersatione & militiæ vsu, ad familiaritatem Iohannæ reginæ peruenit: & ab illa etiam principatu donatus Tarentino, thalamum, vt nonnulli sunt authores, eius reginæ promeruit. Viuebat, præsidebatq; tum in Rom. ecclesia Vrbanus VI. qui ex episcopo Barensi ad summum translatus pontificatum, eò rem sua seueritate perduxit, vt cardinales, quod antè diximus, Galli, innouata electione, Clementem ei æmulū obijcerent, in magnum Romanæ ecclesiæ & totius Christianismi detrimentum. Cùm adhuc episcopatum idem ageret, Ottoni Germano Brunswiccensi principi perfamiliaris erat: Indè factum est, vt in summo quoq; pontificatu adiretur ab illo, pro quibusdam causis: & iam in collegio cardinaliū diù supplicè sibi passus est Vrbanus manere Ottonem, quòd dißimulans pontifex aliud ageret. Cardinales autem nobilis viri perseuerantiam cernentes,

tes,in pontificem versi: Pater sancte, inquiunt, tempus est,vt dato responso,vir nobilis non se contemptum arbitretur. Sed ea magni fastûs prætensio multos Vrbano auerterat. Huius Ottonis frater erat Melchior, ad episcopatum prouectus Zwerinensem: sed breui suorum in se odio concitato,periјt toxico: quod in pontificum illorum dicemus catalogo. Otto autem, sumpto magno secum virorum de Neapoli prudentũ comitatu,Vrbanum iterùm adiјt,tentans,si duritia eius emollita,cardinales dißidentes ad eũ inclinaret: Simul etiam Montisferrati iuuenẽ marchionẽ,eidem põtifici studuit cõmendare: cui desponsata erat puella regni Trinacriæ hæres, vt illũ põtifex de illo regno inuestiret.Sed nõ potuit ille reflecti pontifex durus.Iam enim de nepote suo in regnum prouehendo cogitabat. Erat inter ducis consiliarios vir magnificus, ac iuris peritißimus, Nicolaus de Neapoli: qui multis rationibus & allegationibus institit flectere & inclinare pontificem Ottonis postulatis: quæ commoda indè sperarentur, quæ rursùs incommoda, si contempta illa esset, formidarentur, ostendit. Sed nullis ille rebus permouetur. Vndè factum est, vt Nicolaus memoratus exindè cardinalium partem iustificaret, auersus pontifici. Otto autem in suam versus ditionem,etsi illũ verum Petri successorem & crederet, & tueretur,à familiaritate tamen viri se retraxit. Quosdã ex cardinalibus suis vinxit in carcerẽ, & examinari mandauit quæstionibus grauißimis:deindè archiepiscopos Rheni creauit cardinales,retentis ecclesiјs suis:episcopũ quoq; Leodiensem, & nonnullos genere & literis ex Germania præstantes. Sed illi honore illo abstinuêre,contempto pontifice, propter violentam eius dominationem. Captos cardinales miserabiliter excarnificauit: In eculeum suspensos

quæstionibus interrogauit vir sanguinarius, tyranno similior quàm pontifici. Apud Genuam nonnullos aquis iussit mergi. Longam inde tragœdiam scripsit, qui vidit, Theodericus de Nyem secretarius apostolicus. Sed Vrbanus breuì fecit finem viuendi.

CAPVT XII.

GErhardus dux Sleswiccensis, Nicolaus & Adolphus comites Holsatiæ in oppido Todeslo, cum vrbium Lubicæ & Hamburgi oratoribus ad tractatus euocati, de communi pace, déque itinerantium securitate egérunt: Cùm interìm conglobati plures ex hoc genere latrocinantium, facto agmine, in contemptum eorum, qui, quod sciebant, de illis excludendis deliberârunt, prouecti ad eius loci vicina, pecora eius oppidi abegérunt. Intelligentes qui tractabant, quid ageretur, arma sua circunspexêre, quæ non in pugnam videbantur opportuna: nam ad negocia pacis exibant. Audientes tamen, quia Lubicensium præfectus cohortem habens in campis expeditam, quanta poterant manu exeuntes, insequuti sunt hostes: & vbì propinquauêre, viribus & armis coniunctis, inuasêre abeuntes: & primùm quidem recuperauêre prædam, deindè etiam postremos agminis inuaserunt, nonnullis prostratis. Alij verò per fugam vix sunt elapsi: vt est saltuum in nemore infinita profunditas, quam equites penetrare non possunt. Quo tempore Tremonia bellum sustinuit aduersùm sibi vicinum comitem de Marka, qui à veteri memoria dicebantur de Altena. Is comes adiutus armis archiepiscopi Coloniensis, infestos tenuit agros ciuium, vt egredi non sinerentur. Ipsi aliquantis vicibus arma in eum produxêre, omnis deindè controuersia hoc modo tractatibus finitur in

eam

eam compoſitionis formulam: vt Tremonienſes in reliquum annuam comiti pro tuitione pecuniam, vt priùs, non ſoluerent: Ipſe arces nouas, quas ſub nomine archiepiſcopi Colonienſis erexerat, demoliretur: ciues comiti viginti florenorum aureorum millia mutuò darent: quæ non ipſe quoàd viueret, ſed hæredes eius ſoluere tenerentur. In eum modum rebus compoſitis, vtrique quieuêre. Vades erant vicinæ vrbes Suſatum, Vnna, Hamma, vt omnia ex fide implerentur. Bernhardum intereà Brunſwici ducem, à militaribus de Stenberge captum, Albertus dux Saxoniæ & Luneburgenſis, moriens ictu bombardæ, ſuaſit Luneburgenſibus, vt dominum aſſumerent. Sed cùm ille captiuus diù teneretur, Wentzlaum Alberti fratruelem ducem accepêre. Interim Henricus dicti Bernhardi & Friderici germanus frater, pro fratre captiuo ſatiſfacere cogitauit, vt adminiſtraret ditionem capti fratris: Sed gemina illi difficultas erat, armis videlicet occurrere Wentzlao, quem militares dominum delegiſſent, & fratrem vinculis laxare. Sed Henrico obſtitêre omnes. Ille tamen Friderici fratris viribus multa tentauit: Arcem nouam in ripa Alræ fluminis Wentzlaus obſedit: ſed ibì toxico perijt. Artem ſubuertendi principes in Germania nouam, mirum quomodò tam frequentarent ab Italis acceptam. Habuit autem in expeditione illa dux Wentzlaus auxiliaria multorum arma: Epiſcopi de Minda, de Scowenborg, de Regenſten, de Hoya comitum: milites multi, militares non pauci acceſſêre: His ſuperuenêre Henricus & Fridericus de Brūſwico duces, & manu collata victoriā reportauêre. Vires autem exercitus ſui habuêre ex vrbe ſua Brunſwico: Sed tum fortuna ducū illorū, quæ hactenùs

tenuis erat, creuit vehementer: vt magno ex captiuis ære conflato, & fratrem Bernhardũ vinculis exuerunt, & arces suas pignore obligatas, in suam recepêre ditionem. Hac insupèr victoria consequuti sunt duces memorati, vt Bernhardus iam liber, in ducatum Luneburgensem & solenniter introduceretur, & cum summa beneuolentia reciperetur. Luneburgenses autem huius rei authores, belli huius exitum diù senserunt: nam eorum pecunia dux laxatur: vndè tantum æris alieni contraxerunt, vt in longum tempus non luerent. Erat autem tum annus M CCC LXXXX. à nato Christo.

CAPVT XIII.

ADolphus Wagriæ in Holsatia comes, vberioris eius prouinciæ partis dominus & possessor nouissimus eius lineæ, ab Iohanne primo Adolphi religiosi fratris Minoris filio, in fata concessit. Quæsitum est autem de proxima eius successione, cùm legitimos suos hæredes non haberet: inuentúmque est, quòd comites de Scowenborg, vel eodem cum Nicolao, vel vno gradu ipsi defuncto essent propiores: Quod cùm pro comperto omnes haberent, Nicolaus, vt terra vno regeretur deincèps dominio, comitibus de Scowenborg ex formula conuentionis magnam persoluit pecuniam, deditque perpetuò poßidendam, eam iuxta Albim terræ portionem, in Pinnenberg, Hatesborg, Bermstede, tres, vt aiunt, præfecturas: quas in hodiernum vsque tenent comites memorati. Extant desupèr conuentionis mutuæ literæ: nec alieni dehinc Holsatiæ fuerunt comites antedicti, sanguinis nexu, & perindè armorum societate semper deuincti comitibus, & iam principibus in Holsatia dominantibus. Brandenburgensem indè marchiam, quam, vt diximus, Imperator Karolus ab Ottone genero

suo

suo vili satìs licitatione comparauit, Morauiæ marchionibus Iodoco atque Procopio, magno ab illis ære accepto, in feudum donauerat. Sed Bernhardus & Henricus duces de Luneburgo, Friderici de Brunswico fratres, non permisêre forenses in marchia principes dominia sua propagare, sese bello publico opponẽtes, pro quibusdam arcibus, quæ pridèm ducatui Luneburgensi paruisse dicerentur. Multi tamen ministeriales ducum de Luneburgo, marchionibus memoratis militauêre. Sed cùm magnum sibi parari bellum marchiones intuerẽtnr, per amicos egérunt: vt Fridericus de Brunswico dux, frater memoratorum principũ, qui pacis zelator ab omnibus haberetur, eo bello neutralis esset, conquiescens: in quam rem mille trecentas sexagenas Bohemicorum dicitur accepisse. Bernhardus autem & Henricus suis viribus nixi, arces Snakenborg & Gartow expupnauêre, vastantes omnia vsque in oppidum Soltwedel: Indè deflectentes, ad arcem Klotzeke peruenerunt: Eam militares de Qwitzow tenuêre, fortiterq; defensata est, vt præter prædam tum nihil referrent. Quo tempore Gerhardus dux de Sleswico cõiugem duxit germanam fratrum Friderici, Bernhardi, Henrici ducum. Ciues per ea tempora Hãburgenses, trans Albim in loco Glindesmor præsidium non magnũ firmauêre, inuitis de Luneburgo ducibus, cùm tamen militarium de Hiddesacker consensum tenerent, in quorum fundo iacerent fundamenta. Sed facile tum fuit principum fauorem auro promereri. Per quæ etiam tempora Bonifacius IX. vt vnionem ecclesiæ interuentu Dei Genitricis impetraret, festum Visitationis Mariæ, à prædecessore institutũ, ipse literis datis publicauit. Birgitta quoquè insignis sanctitatis fœmina, quæ memoriam suam Romæ fertur in ec-

clesia S. Pauli reliquisse, reuersa in Suediam patriam suam, extruxit suis sumptibus monasterium Wasteen. Erat enim magno genere militari nata: ibiq; in sancta conuersatione degens, hoc tempore subuolauit ad Christum, miraculis clarescens, iam tunc Elisabeth sororem comitum Holsatiæ, sacram virginem, in cōtubernio habens: quam pro se reliquit loci gubernatricem. Eam Bonifacius IX. retulit in Sanctos. Ordinem reliquit vtriusque sexûs religiosorum, in vno monasterio, non vno tecto, diuersantium.

CAPVT XIIII.

DVces deindè Luneburgēses, Bernhardus & Henricus, vocato in auxilium Alberto archiepiscopo Magdeburgensi, arcem Klotzeke receptatricem latronum, & omnium qui insidiantur in publicis itineribus, aggreßi armis & machinis expugnârunt: repertósque in ea latrones, crucibus & furcis infixerunt. Quo etiam tempore, Otto dux de Leina ciuibus suis Gottingensibus non rectè affectus, incastellauit ecclesiam extra muros vrbis, indeq; excurrens, obseruabat exitus & reditus ciuium: vt nihil posset importari. Sed ciues egreßi cum impedimentis ad rem præparatis, facilè deiecerunt munitionem, captis in eo viginti armigeris, quos belli iure sua fide sinunt abire: deindè, cùm dux nihil minùs obsideret vrbem, scirentq; ciues multum esse in vrbe vulgus mendicantium, onerosum obsidioni perferendæ, vt eijcerent, non vi, sed cautela intenderunt. Edicunt in loco extra vrbem, ad agendas Deo gratias de victoria, stipem largam distribuendam: qui eam deposcat, ad horam aßit accepturus cum cæteris. Magna colluuies hominum concurrit stipem acceptura. Datur illa largè, vt erat edictum: sed vrbe à tergo clausa, tum cunctis enunciatur:

ciatur: Eant quò poßint, panem quæsituri: non esse illis in obsessa vrbe locum, vbi grauare poßint, adiuuare non poßint, ad meliora tempora reuersuri. Disseminantur illi, quà quisque poterat. Ità factum est, vt exonerati, obsidionem diutiùs tolerarent. Phrisij intereà, superbum genus hominum, & quod sibi multum arrogat de libertate, Ockonem virum in eis primarium, quòd inter Germanos militans, militarem cingulum acceperit, factus eques auratus, occiderunt: arbitrati illum à patria libertate degenerâsse, cui peregrinam inducere tentauerit nobilitatem. Mira hominum temeritas palustrium. Cæca superbia, quæ insolentiam indè concipit, quòd non facilè armis ad iuga coguntur. Vxor autem Ockonis, viri necem vindicatura, ad comites de Aldenborg & Delmenhorst profecta, arma comparat in tumultuantes. Non contemnenda manus erat quæ ducit in Phrisiam: ecclesiam, quam de more gentis incastellauêre, oppugnant: deiectáque, Phrisones ibì repertos ad ducentos, iußit capite plecti.

CAPVT XV.

ERicus dux Saxoniæ inferioris, cùm à Magnopolensibus infestaretur, non passus iniuriam, quanta potuit arma in posseßiones & prædia familiæ de Lutzowen mouit, deiecitq́; quatuor eius gentis firmas munitiones, quintam verò sibi reseruauit in Turow, præsidium ibì habiturus, quotiès in terram memoratam esset expeditio dirigenda. Quo tempore, cùm esset nonagesimus secundus post mille trecentos, gymnasium Erphordiense fundatum est, Bonifacio IX. priuilegium donante, theologica ibì permissa facultate. Non vacat admiratione, Germaniam tam diù sine publicis egisse lite-

literarum gymnasijs. Francia quidem à memoria Karoli I. eo genere claruit. Italia non longè pòst Bononiæ, & quibusdam alijs locis, publicè docere cœpit. Sed Germania omnium ad cultum nouißima prouincia, nunc primùm incipit publica excolere Palladia. Nam Bohemia, non diù est, quòd sub quarto Karolo Imperatore & rege suo, Pagæ publicum meruit literarum gymnasium. Interìm verò Morauiæ marchiones, Iodocus & Procopius fratres, cùm etiam Brandenburgensem tenerent principatum, graui inuicèm bello dißidebant: cùm alteri Wentzlaus Romanorum rex, alteri Sigismundus Vngariæ rex, item fratres, studerent. Bella eius generis formidabilia, quæ plusquàm ciuilia dici debent: Sed æquæuitas nataliũ inter fratres, facit vt alter alteri non cedat. Per idẽ tempus, cùm Fridericus dux Brunswici grauiter à militaribus ecclesiæ Hildesemensis, de Stenberg atque Swichelen, contemneretur, in eos armatum produxit exercitum, nec illi minores animo, fiderẽt duci obuiàm proficisci, amicis & fœderatis in arma vocatis: Non procul Goslaria, magno vtrinquè cõcursum est prælio, pugnatumq́ue diù ancipiti fortuna variante. Cùm iam inclinari pars ducis visa est, velut cælo missa cohors equitum sub manu militis de Godenstede, duci aduolitat: Feßis recentes viribus incurrunt, & facilè victoriam duci pariunt: vulnerati, cæsi, capti, magna pars militarium antedictorum: Dux ex captiuis non paucã accepit auri summam, compensans, quam pridèm illis impenderat, ad fratris sui Bernhardi dudùm ab eis capti redemptionem.

CAPVT XVI.

Bernhardus dux Luneburgensis, & Otto comes de Hoia, cùm hostili essent animo in episcopũ Osnaburgen-

burgensem, (incertum ex quibus causis, nihil enim annales commemorant) magno agmine ingreßi diœcesim, igne sæuiũt ac gladio ad inermem rusticam plebem. Magnam autem prædam præ se agentes, cùm oppidum de Vechta præteruecturi in sua redire festinarẽt: ciues eius oppidi conclamant ad arma, signo campanæ edito, & egressuris obiecti, præliũ instituunt: ità perurgentes, vt facilè omissa præda fugæ præsidiũ quærerent. Ità vnius oppidi animoso obiectu, diœcesis satìs & vindicata, & restituta est. Quo etiam tempore, Ericus dux inferioris Saxoniæ, Bernhardus & Henricus de Luneburgo, & Gerhardus de Slesvvico duces, Nicolaus de Holsatia comes, fœdera iniêrũt quadriẽnalia, vt aduersùs omnem vndequaquè surgentem vim, si iustitia certare non daretur, arma conuerterent. Sæpè multa eius generis fœdera leguntur, quæ miselli pro suo captu interpretãtur in eam partem, quam ipsi fortè principes nunquàm in animum adduxerunt: Aduersùs vrbes omnia ea instituta detorquent, de suo pensu æstimantes aliena ingenia. Hoc quoquè tempore, Otto de Leina dux, vita exceßit, princeps variè à fortuna iactatus, & qui à rebus gerẽdis vacare non potuit: Semper intentus, semper bellis implicitus. Cui cognominis filius Otto succeßit, patri plurimũ dißimilis, sub alio sidere natus, pacis amator, modestiæ amicus, & qui omnibus rebus publicam quietem anteponeret. Per quæ tempora Brandenburgensis marchionatus iterùm mutat principes suos: Nam Iodocus Morauiæ iã dux, bello fraterno fatigatus, cùm æris indigus videretur, VVilhelmo Misnensi marchioni eundem hypothecauit, accipiens ab illo quadraginta millia sexagenas Bohemicorum: Oppida & vrbes, arcium præfecti, & in omni principatu militares, homagium præstitêre

VVilhel-

Wilhelmo. Quo etiam tempore Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, cùm Ratenow oppidum ad Obelam fluuium obsideret, proditione quorundam qui intùs fuêre, in deditionem accepit. Sed ille iusta prodentibus præmia persoluit: Iussit eos excedere terra cũ vxoribus & omni familia, certus in se facturos, vbi daretur occasio, quod nunc pro se fecissent. Ità discreuit fidem à commodis, cùm illorum vteretur opera: factum tamen non probabat, perniciem exempli prospiciens.

CAPVT XVII.

RES memoratu digna, etsi nostris extranea sit institutis, impetrat tamen à nobis in mentionẽ adduci. In Agrippina Colonia perniciosa tum erat simultas in ciuibus: duplex habuêre in vrbe concilium: Arctum, eorum qui quotidiana ciuium negocia curarent: & Latum, ad illos quoquè pertinens, qui magnis reipublicæ negocijs adsciscerentur. Erat ex latiore concilio vir primarius, quem legitimis causis proscripsêre magistratus concilij strictioris. Parendum fuit: Sed ille apud principes effecit, vt eorum opera restitueretur. Non poterat abolere memoriam in se patrati facinoris: multa molitur vt se vindicet. Deniquè constituit, vt concitata plebe, omnes de stricto concilio in vincula faceret pertrahi. Nouit scelerum artifex, quibus posset rebus mobile vulgus, nouarum rerum semper cupidum, cõmoueri. Dum ista moliretur, persensêre viri sagaces minoris concilij participes: & præuenientes molitionem cæterorum, Latum concilium per eandem multitudinem fecêre in vincula duci. Erant sensati in cõmunitate viri, qui vtranq; molitionẽ improbarent: effecerúntque, vt minus etiam concilium custodiæ manciparetur: quo minùs quererentur cæteri iam agentes in custodia: & vtrisq; diligenter custo-

custoditis, ipsa communitas vtrunq; concilium absoluit: & nouo delectu habito, constituerunt senatū alium: & vt in reliquum ciuitas, non duplici, sed vnico concilio gubernaretur, decreuerunt: quod seruatum in hodiernum, non paruum dedit rebus incrementum. Dux quoq; Bauariæ Albertus, per id tempus, cùm haberet comitatum Hollandiæ per maternam lineam, quæ filia fuit comitis Hollandiæ, vicinam Phrisiorum libertatem constituit pertentare. Vrebat oculos eius palustris populi infrunita libertas. Eam perdomare constituens, magno suorū agmine ingreditur. Cumq; magno labore diù confligeret incolis, is fuit exitus, quem ferè semper in his reperimus, vt sine fructu discederet, videns, quia pedestribus copijs à mari potiùs, quàm equestribus à terra premeretur hoc genus. Sed ille tum reductis armis suis, populum reliquit in eo, quem reperit, statu. Quo etiam tempore, dux de Leina iunior Otto, cū ei auxilio essent vrbes Thuringiæ, Erphordia, Northusen, Molhusen, arcem Hindenborg, latronū receptatricē cinxit obsidione: & instantissimè oppugnans, excitato fumo in ore propugnantiū, fugam inire coegit. Præsidiū æquârūt solo: sed egressos p̄dones numero quadragintaduos captos, vna in furca sublimes appenderūt. Griphensten aliud furum latibulum, simili exitu perdiderunt euertentes. Sed qui inerant fuga elapsi, manus eorū euasêre. Nicolaus interìm comes Holsatiæ, vir priscæ virtutis, & modestiæ singularis, iā in senecta vberi totus conuersus ad religionem, Deo sedulus seruiebat, per omnē vitā affectus diuino cultui: Detestabatur multorū abusus principum, qui monasterijs graues incumbunt, canibus, aut equis alēdis onerantes: sciens, non in illos vsus esse collatos religioso loco prouentus. Mimis aut musicis non multùm indulgebat.

gebat. Venerat ex Dania Haraldus, multis ornatus vestibus preciosis, auri & argenti signa plurima, quæ à principibus dono accepit, in pectore præferebat. Hũc expectantem magnũ aliquid à comite, iußit aßidere musicis suis, nec magno xenio honorabat abeuntem. Dixêre nonnulli in aurem familiariùs comiti: honestati consulentes, honorificè multorum principum communem famulum abire curabitis, solenni donatiuo: Habent enim huius generis homines in lingua, vel extollere, vel deijcere nobilitatem. Cui comes: Quid ais, inquit, Vestibus ille multis præditus preciosis, etiam me, vt cernis, splendidior incedit: Ego me notiorem principibus esse confido, quàm vt detrectatione vilißimi hominis maculer, vel glorificatione nebulonis extollar: abeat in viam suam, à me nullo maiori munere remunerãdus. Peruenit autem hic comes viuendo, ad annum Christi nonagesimumseptimum. Finiuit in curte Osthof iuxta Itzeho: tumulatus ad patres suos in eodem monasterio, non magna pompa funerali.

CAPVT XVIII.

GErhardus dux Slesvvici, cum fratribus non vnum sentiebat in diuisione paternæ hæreditatis. Sublato Nicolao patruo, fratres arbitrati ducatu illum contentum, illis omnem iure permitteret comitatum: Sed dux contrà: Esse sibi in succeßione paterna partẽ: Nam ducatum alterius esse ditionis, à corona Daniæ descendentem: E diuerso comites, ducatum esse permissum comitibus Holsatiæ: Ideò si Gerhardus sibi partem velit in comitatu, permittat vicißim illis in ducatu portionem. Ad eam controuersiam dirimendam, principes in Todeslo conuentum indixêre partibus. Venit Albertus rex Suediæ, iam captiuitate laxatus, Henricus dux Luneburgen-

burgensis, Ericus Saxoniæ, Adolphus de Scowenborg comes: & diù rem pertractantes, multa perquisiêre media concordiæ, nec tamen inuenire poterant, quæ partibus comprobarentur. Cumq; nullis viјs ad concordiam pertingerent, sine fine discesserunt. Militares autem Holsatiæ, cùm non libenter cernerent fratrum bella, de medijs cogitauêre diligentiùs: Ità adunati frequenter, de re colloquuntur. In fine cùm multa disquisissent, voluntate fratrum in eam venêre sententiam: Senior inter fratres ducatum teneret: Et quoniam laboriosa semper prouincia fuit, nouem annis tertiam teneret Holsatiæ: quibus decursis, omnem fratribus permitteret comitatum. Inq; ea placita fratres contenti abiêrunt. Erant autem Gerhardo fratres Albertus & Henricus: quorum Henricus in episcopum Osnaburgensem electus, propter ecclesiæ schisma, non peruenit ad consecrationem. Quo tempore Henricus & Bernhardus duces de Luneburgo, indignati sunt vrbibus Lubicæ, Hamburgo, Luneburgo, quòd tertiam illam suæ ditionis vrbem, non pro arbitrio suo haberent defensatam à vicinis iam dictis vrbibus: In quam rem, vt pacaretur, integro biennio est laborarum, cùm mercatores ire & redire non sinerentur. Tamen interuentu communium amicorum res in hanc formulam composita videbatur: vt tres vrbes memoratæ magnam ducibus expromerent pecuniam commodati titulo: Impignoratas autem tenerent arces, Horburg Luneburgenses, Blekedeken Hamburgenses, Ludershusen Lubicenses: præsidiumq; deiectum est in Vltzen: præter turrim, quæ valua, vt erat, permansit oppidi. Fortalitium quoquè deijciunt, quod in Honouerenses erexêre. Per quæ etiã tempora, Albertus dux Bauariæ, ac comes Hollandiæ, expeditionẽ in Phrisiam renouauit, cautiorq;

factus priore periculo, alium gerendarũ rerum ordinem instituit: Magnis agminibus præditus, varijs in locis vno impetu adortus, coegit imperata facere, & in deditionem concedere. Cùm nonagesimusnonus esset post mille trecentos, per brumam gelu terras ac maria constrinxit: vt sicco vestigio è Lubica per mare, in vrbẽ Sundensem, indè in Daniam perueniretur: Qua opportunitate vsi fratres de domo Teutonica, Massagetas oppugnare aggressi prosperãtur: Nam lacus, & paludes, & omnia receptacula eorũ glacie durata iter præbuêre. Vsus est Albertus quoq; comes Holsatiæ, qui in Phrisiam Eydorensem mouens, gladio & igne sæuijt: coegitq; populũ terræ, datis sedecim marcharum millibus, totius terræ vastitatem redimere. Hoc tum potuit comes vnus, adiutus temporum ratione.

CAPVT XIX.

Robertus dux Bauariæ Comes palatinus Rheni, cùm Wentzlaus rex Romanorum nullis monitis proficeret, nullis rebus præter suam voluptatem intenderet, neq; Bohemiam, neq; Romanũ regnum in sua cura cõplexus, vir ipse perditissimus: electoribus Imperij Frãckfordiæ congregatis, Wentzlao deplorato & destituto, in regem Romanorum eligitur: & à Friderico Coloniensi archiepiscopo, de more Aquisgrani consecratur. Ad huius principis salutationem, cùm ascenderet Fridericus dux Brunswici, optimus sensatissimusq; princeps, & qui multo labore ad pacẽ & iustitiam contenderat, dignissimus Imperio, non longè à Frislaria impetitus confossusq; est. Facile fuit peregrinantẽ in alieno superare. Nõ qui perfecêre nefas, sed qui occultis consilijs vel iussêre, vel dissimulauêre, insimulantur. Semper enim improborum oculos offendit conspecta virtus. Rodulphus dux Saxo-

niæ in huius transiens comitatu, captus est cum multis nobilibus. Ecclesiasticos principes ferunt rei fuisse conscios: qui non, quod acciderat, fortè mandauêre, sed vt caperetur: capi autem non passus, perijt. Hoc autẽ prævidere oportuit mandatores, in captura sanguinem fluere. Moguntinus archiepiscopus accusabatur, qui nescio si recentiores in eum causas obtendere potuit: respicere poterat in antiqua tempora, vt sunt principũ animi diù memores iniuriarum, quibus Albertus huius proauus captiuum tenuit archiepiscopum Moguntinum, nec, nisi magno ære persoluto, passus est laxari. Quo etiam tempore Ericus dux inferioris Saxoniæ excessit, & quinque filios reliquit: Ericum, Magnum, Ottonem, Bernhardum, & Iohannem. Maior natù Ericus, patri in ditione successit: Magnus ad episcopatum primò Caminensem, deindè Hildesemensem prouehitur: Otto & Iohannes cæsi perierunt: Bernhardus post Ericum potitus est ditione. Sed tum Ericus circunspiciẽs angustam esse terram multis alẽdis principibus, de amplificãda, vt ferè omnes, cogitauit ditione. Pater eius Bergerdorp, magna accepta pecunia, Lubicensibus in pignus dedit: Illi fide militari permittunt Ottoni Ritzerow, acceptis de more ab illo sacramentis, viro probatæ virtutis, sed ad astus militares satis, vt exitus edocuit, simplici, nec satis cauto. Ericus in opidum perueniens, Ottonem arcis custodem iußit euocari, percontatus, quomodò ageret. Ille mediocriter sibi omnia esse pro modulo respondit. Eamus, inquit dux, visum vbi habites. Ille nihil mali subesse veritus, vt qui nòsset arcem, non vi captam, sed ære commodato pignoratam, facilè passus est principem in arcem ascendere. Vbi venit, iam Ottone comitatior: Benè, inquit, omnia communisti: satis diù asseruâsti: absol-

uo te cura & labore: vade quò libet: ego patrimonium indè meum asseruabo. Otto fidë eius obtestatus, sperat, non seriò, sed ioco loquutum. Ille verò: Audis quid tibi dicitur: arcem nostram ipsi tuebimur. Iam se sua simplicitate delusum sentiens, mœstus abijt: cõscensisq; equis suis, rectà Lubicam petit, cum gemitu obtestatus sibi illusum à duce: pro arce illis reddere corpus suũ, & omnia quæ poßideat: vitam quoquè suam in illorum esse manibus: & quomodò potuerit tale aliquid in principe formidare, in quo nihil hostile ad eam vrbem cognouerit. Illi tum consulares aiunt, in hospitio se contineat sub fide præstita, donèc aliud ab illis responsum accipiat. Præsidium sui nominis, quod hæreditario iure tenebat, illis reddere paratus erat: sed illi non acceptauêre, impium rati exhæredare liberos suos. Ille autem dolore magno in eo cogitationes torquente, breuì Lubica vitã in mœrore terminauit.

CAPVT XX.

Rodolphus comes de Anehold, episcopus Halberstadensis, per ea tẽpora causam intentauit Burgensibus suis. Illi auersi mandatis, pontifici se suo opposuêre. Ille gladium in eos distringit spiritualem, vsque ad diuinorum interdictum. Clerus omnis, cùm parére neceßè haberet, & se tutum in vrbe non sperat, ceßit loco, in vicina oppida dilapsus: nec enim, nisì diuinum celebrarent officium, in vrbe paterentur. Fratres mendicantes tum honori ecclesiæ matricis vt tenerentur deferentes, vnà ceßêre, paucis ad custodiam domorum relictis: Nonnulli seculares sancta prophanârunt: sed illi posteà merita sunt assequuti præmia. Pacata autem res est intra annum, vt quisque suo loco restitueretur.
Tamerlanes per ea tempora, princeps Tartarici generis,

ris, grassatur inter Turcos, captum circunducens eorum Imperatorem. Res commemoratione digna: sed nostris institutis aliena, ab alijs quoquè occupata: solùm à nobis temporis cõmemoratione designatur. Sequente anno Magdeburgenses quoquè ciues in clerum sæuiêrunt, dißimilem tamen ob causam, quòd imponerent capitulo & clero variatam monetam ab archiepiscopo. Effractæ ibi canonicorum curiæ: duæ etiam conflagrârunt: omnis clerus loco ceßit, donèc Domino præcipiente rediret tranquillitas. Ira tumultuantis populi, bestia est omnium ferocium ferocißima: quæ nullis rebus complacatur. Per quæ tempora Henricus & Bernhardus duces mortem dolorosam Friderici fratris vindicare statuentes, in communionem belli vocauêre Ottonem ducem de Leina, principem sui sanguinis, Hermannum Haßiæ Landgrauium, Henricum de Honsten comitem. Duxêre in arcem Gebeshusen, in qua consederant, qui atroci & cruento facinore optimum principem confoderunt, cingentésque arcta obsidione expugnauêre, elapsis qui intùs erant. Per quæ etiam tempora Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, vita excedens, locum fecit Guntero de Zwartzeborg comiti ætate iuueni. Sed tum facile fuit in diuisione schismatis confirmationem impetrare. Tum etiam ciuitas Mindensis, pontẽ illum, magnis molibus lapidum in pedes coniectis, firmauit super Visurgum: Sed nulla vis par esse potest intumescenti glaciali flumini: disiectus & ille partibus quibusdam, maiori tamen in parte constabat vsque adhuc. Interìm peßimo exemplo, ex quibusdam non satìs proditis causis, in se versæ vicinæ ecclesiæ Magdeburgensis & Halberstadensis, vocatis in partes suas quisque contribulibus, miserabiliter inuicèm sese lacerauerunt: cùm

alteri domus de Anebolt, alteri de Zwartzeborg inhæreret. Nec potuit facilè res tanta intercipi, donèc vtrisque fatigatis, qui impulerant, & euastatis agris, magistri coquinarum finem bello indicerent. Misera agricolarū conditio, qui primi & onera laboris & bellicæ commotionis primi sentiunt incommoda. Sed hæc, quia in dominos redundant, intentantur.

CAPVT XXI.

ANnus erat quartus post mille quadringētos, cùm Ericus dux Saxoniæ, qui socer esset Alberti comitis de Holsatia, nonnihil simultatis haberet ad populum Thietmarsiæ. Præsumpta generi voluntate, cùm ille abesset, tacitus duxit per Holsatiam, inq; aridam terræ illius mouens, prædam abegit: nonnullos captiuos abduxit, in sua reuersus. Thietmarsi literis apud vicinos principes & vrbes questi, quòd Holsatiæ comites non satis suo respondentes honori, nihil hostile de more renunciantes bella gerentium, permiserint ducem Saxoniæ Ericum per suam ditionem ire, & cum præda redire: quod non longè diuersum sit ab inuadendo. Quid enim esse aliud fouere aduersarium, quàm aduersa sentire? Eam rem indignè tulit Gerhardus dux Sleswici, fratrem increpans, quòd tale aliquid permiserit: non enim verisimile videri, se ignorante tale aliquid per dominium suum fieri. Albertus autem se fratri quàm sanctè iurando purgauit, nullius se eius operis fuisse conscium. Dux ad hæc, Benè habet: Illæsa permansit integritas nobis à maioribus optima hæreditate relicta: eā tuebimur & verbis, & rebus. Ilicò literis ad Thietmarsos emißis grauiter increpauerunt temeritatē scribentium, quòd honori dominorum non leuiter detraxerint, quòd neq; proprio pepercerint, obliti decoris etiam sui, mentientes

tientes apud vicinos principes & vrbes: Qua de re satisfactionem condignam se postulare. Ad principes autem & vrbes, purgandæ infamiæ gratia, similes dedêre. Ea amaritudo etsi attentata sit aliquot vicibus per tractatus aboleri, deliniri, aut complacari, tam altè consedisse in cordibus ducis & comitis conspecta est, vt omnis conatus in aduersum frustraretur, nec vlla potuit ratione complanari. Multùm ibi laborauerunt vicinarum vrbium oratores: sed omnia incassum, bellũ voluère Holsati, bellum excreuit. Animosi Holsatiæ militares impulerunt dominos suos, vt expedito agmine terrã ingreßi, multam prædam abegerint, & ante oppidum Meldorp, in Delbrugge erexêre præsidium, quod diù seruauerũt. Thietmarsi hoc oppugnantes, sæpè suorum plurimis amißis, sunt repulsi. Meldorp oppidum Holsati facto impetu capiũt: quo in prælio, aliquot militares militiæ cingulum, vt essent aurati equites, meruerunt: Sed nemo fisus est in oppido, quod immunitum esset, pernoctare. Conglobati incolæ, deijcere præsidium sunt frustrà conati. Ab Hanerow, Tileborg, Swauestede, multis diù afflictionibus atteruntur. Albertus comes suorum expedito agmine duxit in Northamme, ibiq; multã prædam coegit. Superuenêre adunati magnis turmis incolæ: illo proculdubiò tempore agmen omne Holsatorum ad perniciem inclusuri: Sed increscẽs tum Eydora flumen, vallem impleuit, quæ locum illum & Heidam interiacet. Vndè factũ, vt angusta tum semita Holsati abirent cum præda. Albertus autẽ comes cùm agmina cogeret, indignabundus, adacto calcaribus equo (nescio quid) properabat. Equus sublapsus præcipitem dat sessorem: ità armatum conquassauit, vt breui finem faceret viuẽdi, tumulatus in Itzeho.

CAPVT XXII.

AD Gerhardum ducem omnia redibant: nam Albertus hæredes non reliquit. Sæpiùs se deindè interposuêre vicinarũ vrbium gubernatores, vt rem tractatibus dirimerent. Incolæ primùm ipsi, vt pacem mercentur, expromisêre magnam pecuniæ summam: Dux voluit annuam: Magnam enim in spem venerat terræ potiundæ, vt subditi essent, imperatáque facerent: quod illi morte grauius duxerunt: nec mediatores, vt creditur, in eam rem multùm propenderant. Dux literas eorum produxit, quibus antè polliciti sunt, se in auxilio comitum futuros aduersùs quemlibèt hostem: neque hoc syncerum arbitrati implere volebant: sed quosdam suorum aduersùs exteros impugnatores subsidia exhibuêre. Tum dux: Neque promissis, inquit, stare, neque fidem literis firmatam hæc gens implere constituit, vt video, & iam fraterno sanguine impenso nobis ea res magno constitit, dissimulanda nullo modo venit. Ità disturbatis tractatibus, ad arma reditum est. Præsidium in Delbrugge Holsati seruauêre: quod Thietmarsi oppugnantes, multa sæpè retulêre incommoda. Toto deindè agmine dux hostes petere constituit. Ingressus in die Oswaldi per viam Suderhamme, signum sagittariorum Henricus de Aluelde miles habebat: sed quod primarium vocitabant, Nicolaus frater eius, itidèm miles, defendit. Dux cum cohorte constitit ad signa in primordijs ingressûs. Sagittarij, & qui ad pugnam venerant, longiùs circumacti, de parochijs Lunden, & Sweddingstede, prædam coegerunt: nec satìs ad exitũ festinabãt vrgentes. Nicolaus fratrẽ cõmonuit, tẽpus esse ad reditum properare: Ille nihil veritus animosior circuibat, cuidã molendino, quod vẽtu agitur, euertendo insistens. Interim

conglo-

conglobati Thietmarsi, exitum viarum, in quem dux respexit, circunuallauêre. Præmissi rustici cum aliquanta præda. Iam propinquauêre cohortes equitum, ad exitum respicientes. Præmissi autem pueri, qui dominorum suorum clypeos & hastas baiulauêre. In hos primò impetu facto, clamor puerorum attollitur cum eiulatu. Princeps inter se suorum esse rixam arbitratus, (hostes enim se rubetis occuluêre) aduolat, inermi capite, vt suorum clamorem compescat. In eum mox irruunt ex latere Thietmarsi, & capite vulnerato deiecerũt. Sæuitur deindè in omne agmen ex lateribus: & concursu populi facto, vallatur omne agmen Holsatorum. Paucis mira fortuna elabentibus, reliqua multitudo cæditur, opprimitur, conçulcatur: Mox in deiectos sæuiunt, nullius vitæ de more parcunt: Semiuiuos extinguunt, & in cadauera sæuientes, vix principem cum paucis permittunt ad sepulturam: cæteros canibus, lupis, vulturibus, vorandos derelinquũt. Cum duce occubuêre milites duodecim, militares vtriusq; terræ, Holsatiæ & ducatûs, trecenti. Henneke Lembeke sæpè victor in agmina Danorum regis: Vlfo Pogwisch cognomento Bonus, Henricus & Nicolaus de Aluelde, Gerhardus quoq; Sculte ex diœcesi Bremensi, milites, & alij innumeri procubuêre. Duo in sequentem diem capti, Pogwisch & Rantzow, pro redemptione sua hoc egérunt, vt nouum in Delbrugge præsidium deijceretur. Signa militaria, quæ ceperant, aliud in Meldorpe, aliud in Oldeworde sublimia fixerunt. Ferunt in auro & argento, equis & armis, non mediocrem esse thesaurum terræ inuectum. Hæc est secunda insignis clades Holsatorum, quam in Thietmarsia sunt perpeßi: Nam prima fuit vicesimo post mille trecentos sub Gerhardo comite, huius ducis auo: Ille

quidem tunc superfuit: sed copiæ maiores periêrunt. Prælio nunciato infelici, mœrens Holsatia luxit principem suum. Inprimis vidua eius de domo Brunswiccensi, insignis fœmina, soror Henrici, Bernhardi, Friderici ducum, filia Magni, cum tribus filijs & duabus filiabus, mœsta resedit: perfecitq; tamen, vt treugæ inirentur: renouarenturq; deindè prisca terræ fœdera. Thietmarsi in Holsatia, Stora & Eydora fluminibus, immunes à vectigalibus essent: viciſsim Holsati in Thietmarsia: Si quid viciſsim quæstionis nasceretur, maiores vtriusque terræ dirimerent, arma conquiescerent: Cui recedendum à fœdere videretur, sex antè septimanis renunciet parti alteri. Ea tum literis tam relictæ dominæ quàm Thietmarsorum sunt vtrinquè roborata.

CAPVT XXIII.

TRium filiorũ, quos dux Gerhardus liquerat, maior Henricus septimum agebat annum: Adolphus tertium, & Gerhardus in vtero erat posthumus patri: filiarum vnam regina Daniæ Margareta in Suediam perduxit, in monasterio Wasteen sanctæ Birgittæ loco memorabili, quem pòst euecta regebat. Altera tradita est domino de Wandalia principi Balthasar. Cúmque ille non diù superfuisset, nupsit Thederico de Aldenborg comiti, peperitq; illi Christianum, Mauritium, & Gerhardum filios: quorum primus rex trium aquilonis regnorum factus, genuit Iohannem regem & Fridericum ducem fratres, hac ætate Holsatiam tenentes. Nam fratres illi tres Gerhardi filij, sine prole abiêrunt. Gerhardus autem dux, si quid illi contigisset humanitùs, filiorum tutores esse iuſsit, Ericum Krummedick, Sifridum Sesteden, Laurentium Heesten, milites. Sed res maiori visa est indigere præsidio. Vndè factum est, vt

Hen-

Henricus comes, electus Osnaburgensis, Gerhardi ducis frater, impetrata ab ecclesia sua absentia, peruenerit in terram, tutorio illam pro nepotibus nomine administraturus. Hic primus se principem scripsit Stormariæ: quod literæ eius nunc extantes docent. Ad primum Henrici ingressum commoti dominorum tutores milites, administrationem illi non permiserunt. Cùm enim dederit illis pater tutores, non esse putabant locum legitimæ tutelæ, quam Henricus comes præsumebat. Ille verò non alienum se ratus ad Holsatiam, etiam iure successionis partem aliquam reputabat ad se pertinere: Quæ res varias multorum habuit sententias. In arcem Zegeberge admittitur Henricus, & in Rendesborg, satìs renitente domina ducum iuniorum matre: quæ in Gottorpe plurimùm commanebat. Interìm Margareta trium regnorum potens regina, cùm audisset Gerhardum ducem cecidisse, inque terra esse diuisionem super administratione: nam memorati milites comiti etiam armis sunt aduersati: quorum vnum comes in Bramstede superatum repulit, cæteris exindè quiescentibus: cogitauit regina tempus aduenisse, quo ducatum regno suo Daniæ denuò adunaret. Sed tamen industriè rem procurabat; per partes recuperare mâlens, quàm vno armorum impetu omnia subigere. Et primùm, cùm Holsatiam ære nôsset indigere, arcem Lutke Tunderen, in pignus accepit à matre paruulorum, numerata pecunia, quam tamen primo anno à subiectis Phrisonibus statìm exactione instituta recepit. Supererat ex Nicolao comite filia Elisabeth, quæ arcem Oppenra tenuit sibi permissam: Eam puellam regina despondit Erico duci Saxoniæ, & dote ex suis numerata, arcem sibi vendicauit. Aliam quoque Grodebusz, ecclesiæ Sleswiccensi pro sua suorumque

Maio-

Maiorum ac omnium posteritatis memoria arce demolita, subiecta prædia permisit. Ità pro arbitrio suo omnia cœpit in ducatu administrare regina. Seniorem Gerhardi filium, adhibitis tribus in familiam, misit in regnum educandum, obsidem habitura, si quid ab Holsatis intentaretur. Interim in Holsatia & ducatu, multa per tumultum agebantur, vtpotè, quibus legitimus deerat princeps. Comes Henricus ferè omnia in Holsatia: domina autem relicta, cum suorum tutoribus filiorum, in ducatu, quantum à regina sinebatur, agebat. Sed illa administrationis diuisio ruinam minitabatur. Nam Ericus Krummedick miles, & Nicolaus Lembeke, magnarum in ducatu rerum dominus, quibusdam de rebus dissidentes, metum cōciebant. Vndè factum est, vt publica commoda minùs curarentur.

CAPVT XXIIII.

HEnricus per ea tempora dux Brunswici, cūm bellum vltra Weseram haberet, congressus Bernhardo nobili viro de Lippia, infeliciterq; pugnans, ab eo capitur, & in vinculis per annum habitus, non nisi magno ære expromisso potuit relaxari. Centum millia aureorum dicitur se daturum constituisse. Sed tamen posteà sola quindecim millia soluta memorantur per amicos fideiussores. Quo tempore ciues Mindenses in sua ciuitatis concilium tumultuantes, ipsum vrbe eiecerunt, vxoribus post eos in curribus per contumeliam missis. Egêre quod poterant eiecti: primùm manu iniuriam vlciscentes, & incendijs grassantes: Ex primarijs tumultûs authoribus, quendam deprehensum foris, quidam ex proconsulibus sua manu appendit in arborem iugulandum. Indè iure agere connisus, idem ad Robertum Romanorum regem contendit: ibiq; ciues euocatos, &

non

non comparentes, banno subijci curauit imperiali. Quo iure vicinos illis principes, qui tuebantur, auertit: inuectionem rerum prohiberi obtinuit, & fame compulit recipere, quos per iniuriam eiecerunt. Sed Henricus dux memoratus, cùm se in Bernhardum de Lippia vindicare constituisset, armis quanta potuit contractis, in arcem Pol duxit: & secretiùs aggressus, sacra nocte Paschali, cùm nihil hostile formidaretur, per suos conscendens cepit. Indè mouens in oppidum Horne, facilè expugnauit, muniuit: & indè excurrens, omnem terram solitudini coæquauit, igne & ferro consumens omnia. Otto indè Bremensis archiepiscopus, frater ducum, in fata concedens, locum fecit Iohanni Slaemstorp archidiacono Hadeleriæ. Interìm verò Bremensis diœcesis miserè inter manus comitum de Aldenborg laceratur, in prædam exposita. Bremensis diù ciuitas neutralitatē egit: ad imum tamen cùm se partibus immisceret, cepit Mauritium comitem de Aldenborg, & abduxit in vrbem, diù habitum captiuum. Interìm crescente pertinacia hæreticorum in Bohemia, præsertim in vrbe Pragensi, cùm non aliud molirentur Bohemi, quàm Teutonicorum de vrbe eiectionem, ad omnia dißimulante, & mortaliter soporato rege Wentzlao, tandèm octauo post mille quadringentos, turmatim Teutonici doctores & scholares ad duo millia emigrârunt: & in oppidum Misnæ Lipsiam sese collocauêre: Quo loco ex illo tempore, annitentibus marchionibus, solenne cœpit esse gymnasium vsque hodiè florens. Praga autem suis miserabiliter infecta erroribus, magis atque magìs indiès efferuescebat: quæ malo filiorum suorum principio, cùm in gyrum & vertiginem semèl acta esset, quiescere non potuit, quoàd schisma suum ab omni ecclesia efficeret dimembrari. Multa exindè sequu-

sequuta sunt incommoda, bella sine fine sæuientia: quod suis locis in Wandalia commemorabitur. Tantum potest paruis initijs cœpta discordia, quæ progressu alita, crescit in maximam.

CAPVT XXV.

ERicus dux Saxoniæ per hæc tempora, cùm cerneret tumultuari ciuitatem intùs Lubicensem, quòd commune, eiecto concilio vrbis, nouos magistratus creauerit: vsus temporum opportunitate, oppidum Molne, quod patres eius eiusdem ciuitatis senatui impignorârunt, occupauit: ecclesiam in castelli morem propugnatione firmauit: Sed tamen ciues eductis bellicis machinis, cùm in eũ ducerent, facilè coegerunt eũ, relicto oppido, se in tutum recipere: Sic denuò cõcessit oppidum in potestatem ciuiũ. Sed incendiũ, quod abiens Ericus concitauit, non facilè potuit restingui, quo minùs maior oppidi pars conflagraret. Iidem ciues cùm in armis essent, præsidium Ritzerow deiecerunt, quòd indè ducales procurrere arbitrarentur: Simul & hoc reputantes, arcem ab Ottone patre nupèr ciuitati permissam, cùm incuria sua Bergerdorpe amisisset, iure ad ciuitatem pertinere. Nec longè pòst in ducatum mouentes, Ratzeburgum impugnauerunt. Pauci se ostenderunt, cæteris latentibus ad insidias: Euenit quod suspicati sunt. Ratzeburgenses cùm cernerent à paucis se incursari, eorum paucitate contempta, eruperant, vt confligerent, manus illis conferentes. Cùm de latibulis cæteri prorumperent, retrouersi per pontem in oppidum cesserunt. Sed cùm vrgerent hostes, ipsiq; inuicèm premerent, subsidit pons fractus, & multi oppidanorum aquis præfocati periêrunt. Otto intereà Monasteriensis episcopus, comitibus de Solmis oppositus, eiecit illos de Westphalia: præsidiaq; eorũ Marte occu-

occupans, ecclesiæ suæ coniunxit. Prolatatis viribus, ecclesia illa cœpit vehementer foris in robore militari excrescere: nam comites ad angusta perducti, cessêre pontifici. Per quod tempus inferna erynnis imperium cepit in vrbibus maritimis Wandaliæ: Nam Lubicensium ciuium exemplum sequutæ vicinæ vrbes, consulares suos aut propulerunt, aut imminuta eorum potestate, sexaginta viros allegerunt, qui rebus pro publica vtilitate gerendis interessent: quorum audacia Hamburgi in id temeritatis excreuit, vt quendam tumultuationis principem, quem in carcerem iussit abduci senatus, commune confractis carceribus relaxauit. Alium etiam virum bonum, sed tumultibus ciuium aduersantem, cùm inter alios collectum assumerent in concilium viri consulares, communitas ingressa prætorium, iussit hominem de medio consurgere: & relicto concilio, domi suæ manere inclusum. Nec passi sunt in ea vrbe demorari consulares, quos tumultuantes ciues Lubicenses illa sua vrbe eiecerunt: sed malis domiti, quod in Wandalia diximus, cum honore recipere adigebantur.

CAPVT XXVI.

ERicus ex Pomerania duce in regem Daniæ, immò triũ regnorum; Margaretæ reginæ iam senescentis adoptione prouectus, cùm è manibus Holsatorum eruendi ducatûs Slesuiccensis primordia accepisset à matre Margareta, instituit reliqua conficere: Cùm enim & ducatus ipse, & Holsatia, sine legitimo capite, in quo plena resideret authoritas, videretur, multa inuicèm Dani Holsatis, & vicissim ipsi Danis, & damna & incommoda intulerunt: quibus per singulos dies magìs ac magìs increbrescentibus, rex Ericus Henricum

comi-

comitem, nepotum ſuorum legitimum tutorem, in Koldingen (limes is eſt ducatûs Sleſwiccenſis) euocauit, rationem redditurum eorum, quæ Dani ab Holſatis paßi dicerentur. Eo reſpondente, non minora exaduerſò ſuis illata incommoda: ſi compenſatione vterentur, facilè æquanda hæc illis: veruntamen ſe de omnibus in iure facilè reſponſurum. Quod verbum ex ore eius rex arripiens, ait: Ergò, inquit, in iuſtitia de omnibus tranſigetis? Annuente comite, rex ſubſequitur: Eccè neceſſarijs cauſis in Fioniam nunc nauigo, ibì congregato regni concilio, de omnibus æquabiliter ſtatuetur. Comes ſe venturum pollicetur. Nauigat rex: comes, paucis de ſuo concilio aſſumptis, regem ſequitur, in arce Hanſegagel regem adiens. Ibì rege conſcenſo ex more tribunali, paratas iußit depromi querimonias: quæ incertum, de rebus, an de vita comes certaret, reliquerunt: Tam atroci criminatione agitur: ità terribilem iußit ipſo apparatu rem omnem intentari. Interuenêre nonnulli ex regio concilio, qui regem deprecati, cauſam de criminali fecêre ciuilē: ſuaſeruntq́ comiti, vt de omnibus regis gratiam requireret, & tum ſatìs ex ſententia rem proceſſurā. Quid faceret comes iam caßibus incluſus? Seruiebat tēpori. Damna Danis irrogata ad vndecim aureorū millia ſunt taxata: in cuius ſoluendæ ſummæ pignus, oppidum Flensborg, cū vicina Nouadomo, quod præſidium Nicolaus comes firmauit, deponeretur: Nisì infra annum pecunia ſolueretur, res caderet in commiſſum, nec poſſet in reliquum lui. Valebat apud Danos pactum legis commiſſoriæ, tam in pignoribus, contra iuris prohibitionem, quàm in emptione. Quòd ſi quæ damna liquidari poſſent, quæ Dani irrogârunt Holſatis, facta compenſatione luerentur. In eas tum conditiones comes de

ſe re-

regis se manibus explicuit. Et cùm deindè dicta factis essent comprobanda, implere fidem comes constituit: quanuìs multi malè de rege diuinarent, quòd semèl acceptum oppidum nunquàm relinqueret. Præstantiorem tamen ille duxit regis fidem, quàm fabulas cæterorum. Nec longè erat rex cum expedito agmine, visus etiam per vim posse extorquere, si fidei negaretur. Comes oppidum tradere constituit in regis potestatem. Oppidani scientes quid ageretur, comiti prædixêre, videret quid ageret: Semèl se regi sacramenta præstantes, non facilè retrocessuros. Ille pignoris sacramentum, non iusti dominij, tradere iußit. Rex, accepto oppido, iußit profundißimo cingi fossato, quod hodiè quoq; cernitur: murum sustolli, & vicinum montem fossatis ambiri: vt facilè appareret, quid in animo gestaret. Comes cum contutoribus dictam pecuniæ summam circa finem anni depromere paratus, restitutionem oppidi poposcere: sed rex auersatus, nullas aures præbuit: semper causas texens ex causis, cur non oporteret. Facilè enim tergiuersatur, qui potentia antecellit.

CAPVT XXVII.

INterim regina, velut omnium ignara, descendit ex regnis, mediā se volens interponere regi comitique, vt omnia tranquillo more transigantur. Venit Slesvvicum, & euocata in occursum domina, relicta ducum matre paruulorum, ostendit se non probare factum regis, quòd comiti in re tanta aduersaretur: se esse, quæ paci & trāquillitati omnium studeret: facilè se, si sibi fides habeatur, effecturam, vt omnia ex sententia gerantur: opus esse inprimìs in oculis Danorum illa specie, quà regina cum ducum matre in omni concordia & vnanimi sententia & viderentur, & crederentur: In quam

rem nulla maior fieri posset ostensio, quàm si arcem Gottorpe illi, vel ad horam permittàt: tum facilè Danorum proceres, vbì eam concordiam cernant, cessuros ambarum voluntati, vt omnia deincèps fiant ex sententia ducis fœminæ. Quid faceret mulier sensata, illis in angustijs depræhensa? Vndiq; se maiori cernebat potentia vallari. Si renitatur, posse cogi, & magnum indè bellum exarsurum, in quod exiles illi erant vires: Itaq; cessit voluntati reginæ, eam sinens ingredi arcem memoratam. Adhuc tamen spem omnem non posuit ex fide rem geri. Ferunt reginam, cùm ingrederetur arcem, in magna turri læuorsum, facta cruce, exosculatam, cùm nihil diceret: Deindè, vbì claues poposcit, ad mensam consedit cum duce fœmina. Ibì quidam ex ministerialibus reginæ, in aurem ei loquebatur: & præceptum ab ea, incertum quale, accipiens, exiuit, respiciens in memoratæ turris fastigia. Prominebat ab excelso de fenestra speculator potans, & speciem præbuit oculis obseruantis, magnam inclusam pugnatorum multitudinem, quæ paratis fortè insidijs obuiaret. Introrsùs ille redijt ad reginam. Quem vbì vidit, præueniens rogat, omnia constent ex sententia, nec ne? Quo respondente, non constare: & illi inclinans, susurrauit in aurem, vidisse se turrim armigerorum plenam. Et mox indignatione concepta, consurgens versa in paruulorum matrem, toruo ait vultu: Hæc est illa fides, quam pollicita es? Agam tibi, tuisq; in tempore gratias: & hæc dicens, abscessit. Dux fœmina nesciens quid ageretur, molestè quidem tulit indignatam sibi reginam: sed recreauit eam abscessus vltroneus. Quid casus conferre potest? Certè hoc tum præstitit, quod nulla industria, nulla interim vis præstitisset. Vbì postmodùm intellexit regina machinationem,

tionem, & suam per fortuitum, sed erroneum intuitum, liberationem, cautiùs sibi prospexit in reliquum, mittensq́ue quàm celerrimum nuncium, qui Henricum filium suum è Dania quàmprimùm dissimulantissimè reuocaret, nè obsidis loco teneretur. Cernebat hæc omnia deuorgere in apertum bellum.

CAPVT XXVIII.

BRrunsvici per hæc tempora inter clerum & populum, ab exili origine grauis est orta controuersia. Clericus reipublicæ seruus, beneficium impetrauit à summo pontifice in ecclesia maiori sancti Blasij: reclamante capitulo, possessionem assequi non potuit. Vrgebant consulares cum populo, vt admitteretur: & cùm non impetrarent, vim facere intentârunt. Capitulum, censuris comminatis, vim prohibebat. Populus appellationis repagulum obiecit censuris. Adhærebant populo quidam parochiales pastores & fratres mendicantes, fortè exequutores, quos impetrans obtinuit: & illi fulminabant censuras in capitulum. Sed & illi apellationem obiecerunt. Ità graui perindè scandalo excitato, factum est, vt indè clerus maioris ecclesiæ denunciaret excommunicatos cum populo consulares, diuina tamen continuantes: E diuerso fratres ipsi, & quidam pastores, denunciarent vicißim excommunicatos canonicos, cùm & ipsi diuinis non abstinerent. Ea diù valuit in scandalum pusillorum varietas: quod neceßè fuit, vbi vtrisque viluisse videbantur arma ecclesiæ. Intentare brachium laici cœperunt. Et cùm suo capiti quisq́ue timeret, exiêre vrbem maiores in clero, principibus & vicinis pontificibus, qui etiam iurisdictione funguntur in vrbe, Halberstadensi & Hildesemensi se coniunxerunt. Vterque indè gladius distringitur: & in longum

ducto fune discordiæ, ad multos annos ea durauit pertinacia. Quo tempore Bernhardus & Henricus fratres, Brunswici & Luneburgi duces, principatus suos veteri discrimine sunt partiti: vt Bernhardus senior, accepto Brunswici dominio, permitteret Henrico Luneburgensem. Sed cùm in Marchia veteri latrunculorum prouincia deprædationes crebrescerent, Fridericus Brandenburgensis marchio, cùm in comitatu & auxilio haberet arma Gunteri archiepiscopi Magdeburgensis, munitiones, in quibus commanerent eius generis homines, Plawe, & sex alias arces, ad interiora Marchiæ occupauit, fugatis è terra qui tenuerunt: vt purgata sit prouincia malis hominibus, qui quæstum reputauêre bonum, de publicis itineribus conferre, quæ quisque occupâsset: quasi per vim liceret grassari inter homines, velut in nemore feroces beluæ in timidas, & in aëre accipitres inter columbas, & in vndis sui generis tyranni. Datur hoc honori viuentium militarium, vt nomina, quæ sunt in annalibus, veterum auorum reticeantur, quòd illi malis criminibus irretiti dicerentur, nè commaculent posteritatem, quæ iam in honestiores vtiq; vitæ mores transierunt. Ericus tum dux de Salina, satis asperum bellum gessit cum Henrico de Honsten comite, & prosperante fortuna, dux obtinuit comitem in congressu, multósque Thuringiæ militares: quanuìs & ipse vice rerum conuersa, nonnullos suorum & captos, & casos communi Marte, vt fieri solet, in eodem prælio amisisset.

CAPVT XXIX.

SIgismundus intereà rex Vngariæ, Karoli IIII. Imperatoris filius, Wentzlai ignaui regis frater, ab Electoribus Imperij Franckfordiæ rex Romanorum,

mor-

mortuo Roberto, eligitur: Princeps prudens & fortis, & qui plurima bella peregit in perfidam Turcorũ gentem: Christiano nomini necessarius, quasi de cælo missus assumitur. Iam Bohemia perfidiam ostenderat: iam Romana ecclesia diuturno schismate lacerata, in vnum diù caput consentire non potuit. Sed peregit sensatus princeps plurima regna obiens, vt in diebus suis pax redderetur. Penetrauit Franciam, viditq; regem eius: Nauigauit in Angliam, & vbiq; semina iecit futuræ pacis. Interìm principes Saxoniæ vtriusq; ordinis, ecclesiastici & sæculares, malo omine firmatam arcẽ Hartesborg, sæpiùs euersam, totiès restitutã, quòd publico malo firmata videretur, iterùm deijciendã putauerunt. Gunterus archiepiscopus Magdeburgẽsis, vocatis multis in cõmunionẽ belli principibus, in quibus erãt Bernhardus & Henricus duces Brũswiccenses, qui machinis & bombardis vrbiũ perfecerũt, vt turribus deiectis, perfossisq; muris, habitatores se principibus permitterẽt, corporibus & rebus saluis. Hæc enim erat deditionis formula. Præerat, vt diximus, Gunterus: Aderat Halberstadensis: Communitates de Magdeburgo, Halberstadio, Brunswico, Goslaria. Multis enim viribus opùs erat firmissimum præsidium, quod à multis defenderetur, deijcere. Profecerunt tamen, & euersa arce solotenùs, fugabant insessores. Vna vbiquè euertendarum arcium causa, quòd receptent, si non emittant, publicorum itinerum latrunculos. Stabat illa tempestate concilium Constantiense, quod Sigismundus Romanorum rex sua solicitudine peregit, vt congregaretur, Franciam & Angliam ob eam rem peruagatus, quòd speraret reges illos diuturno bello conflictantes, ad vnionem perducere. Quæ in re, etsi minùs profecerit, collaudandus tamen est

optimi regis infatigatus & inuictus ad laborem animus. Sed tum primùm renunciante Gregorio XII. capto Iohanne XXIII. destituto Benedicto XIII. qui tamen in pertinacia durauit ad mortem, vnus & indubitatus pontifex creatus est Martinus V. Deindè examinata & condemnata est hæresis Bohemorum, conuicto & condemnato Iohanne Hus; & deindè Hieronymo eius auditore. Qui autem aderant oratores eius gentis, publica interposita fide, rediêrunt in regnum non emendati. Quo tempore Henricus dux de Luneburgo arcem Rodeborg ecclesiæ Verdensis vnicam cepit, cùm aduersaretur Henrico de Hoia comiti, ad eam ecclesiam tum electo, diúque tenuit occupatam.

CAPVT XXX.

Henricus idem dux Luneburgensis, iustitiæ tenax princeps, multa egit, vt vim & improbitatem latrocinantium excluderet, tam seuerè castigans improbitatem, vt de minimo quoq; statueret exempla iustitiæ. Præfectus in arce Tzelle, vir industrius, cùm iret properanter in Luneburgum, aduenturo principi parare necessaria, ventus aquilonaris penetrabat tenuiter, vt solent militares, indutum. Vidit in via mantellum arantis de propinquo rustici, accipiénsque promisit redditurum indubiè cùm rediret. Quis non hoc permittat arcis præfecto, per omnem ditionem ditißimo? Agricola non assuetus reddi ab eius generis hominibus quod attigêre, reclamabat: quod ille paruifaciens, iuit itinere suo properabundus. Post non multas horas sequutus dux, reperit stantem iuxta viam hominem, de sua veste querulantem: Et cùm attentiùs loqueretur, audientiam postulans, dux stetit vt audiret. Ille verò: Quid est,

eſt, inquit, optime princeps, quòd publicos inſidiatores viarum perſequeris? ipſe tuæ arcis præfectus iam prætериens, veſtem mihi tulit pauperi nudulo, & vt vides algenti ſub brumam. Dux tacitus ſecum rem perpendit: & de veſte ſcrutinium faciens, reperit, vt diximus, reclamanti veſtem ſublatam. Cùm autem rebus in oppido expeditis regreſſum dux faceret, ad locum ablatæ veſtis perueniens, iuſsit adeſſe præfectum: Cur, inquit, pauperi reclamanti veſtem abſtuliſti? tuo miniſterio perſequor hoſtes publicos: & tu es, qui non minora illis in meos patrâſti. Multa parantem in ſui purgationem dicere, ipſe equi detracto capiſtro, alligatum in arborem appendit iugulandum. Mira ſeueritas iuſtitiæ, & zelus incredibilis in principe Saxoniæ: Vix fidem apud exteros habitura narratio. Hic non diù pòſt princeps, relictis filijs Wilhelmo & Henrico, conceſsit in fata. Quo tempore Adolphus comes de Scowenborg, ac multi præterea milites ac militares, cùm in præſidium impuberum ducum de Sleſwico euocati adeſſent, collecti ex ducatu Luneburgenſi, ex diœceſi Bremenſi, ex Weſtphalia, numerum impleuêre octingentorum, magno animo ducentes in Iutiam: Fortunam tentandam putauerunt, vt occupata de ducatu Sleſwiccenſi, pro impuberibus recuperarent. Dani verò, ductoribus freti, Magno Muncke, & N. Scarpenberg militibus, mille quingentorum equitum expeditorum turmam habuêre. Vidit agmen ſuorum præterire Iohannes Sleſwiccenſis epiſcopus, & paterna benedictione communiens, ait: Benedicat Deus noſter inuictum regis exercitum, qui potens eſt ſubijcere domino noſtro omnem intra Albim & Rhenum prouinciam. Progreſsi, concurrêre Holſatis, ad villam Eggebeke:

 Ibi

Ibi tum Adolphus comes ductor agminis Germanici: Ecce, inquit, veniunt qui nobis afferunt opimam prædam. Este viri, quisque sui memores: parta est nobis, si voletis, ex tot hostibus victoria: polliceor ego vobis præmia hodiernæ militiæ splendida: Instructaque acie, iussit signa concinere. Congreßi, non dubiā diu fecêre rem victoriæ: cædere, capere, prosternere, quantum potuêre Germani: perpeßi sunt Dani. Ibi captis pro numero capientium pluribus, equi, arma, viri, & omnia quæ habuêre victi, in prædam seponuntur vincentium. Hoc est agmen, quod omnem intra Albim & Rhenum prouinciam subiugârat: necdum Eydoram transierat, & paucis vix elabentibus, in manus hostium peruenêre pugnantes. Omnia Holsatorum oppida, arces ac turres impleuêre captiui. Magnus Muncke omnibus ditior occubuit: Scarperberg decem millia in sui redemptionē persoluit. Sed de oppido Flensborg, quod terra marique rebus gerendis opportunum videretur, magna cura, vt reciperent, peruigilauêre Holsati. Ericus Krummedick miles, aliquot satellitibus in societatem laboris deuocatis, noctu oppidum à mari ingressus, peruenit in conuentum fratrum, & inde reliquum oppidum facile sui iuris effecit: Regij tamen montē insessum tenuerūt: & inde oppidū, cùm à mari quoque naues ex Dania applicuissent, oppugnauêre: sed ab his qui inerant Holsatis, fortiter defensum, permansit in potestate ducū iuniorum. Oppugnare iterum rex oppidum aggreditur. Domina mater ducū, euocatis fratribus suis de Brunswico ducibus, illi restitit. Tum verò res non armis, sed tractatibus acta, illum exitum habuit, vt polliceretur rex montem cum oppido permittere Holsatis. In eam spem digreßi sunt milites. Sed cùm nihil fieret, ingressus dux Brunswiccensis, non ea tamen

quæ

qua priùs manu, se in oppidum, quod adhuc Holsati tenuêre, collocauit, ad expugnandum montem. Sed tum fluxus ità sanguinis cœperat inter militātes grassari, vt oppugnationem intermittere cogerentur. Tum verò rex validiùs iussit incumbere de monte, recepitq; oppidum: & sæuiens in quosdam ex ciuibus maiores, rotis & gladio, quòd perfidiam illis aduersùs sacramenta imputaret, enecauit.

CAPVT XXXI.

QVo tempore, cùm vel diffiderent rebus Holsatiæ, vel præmijs magnis à rege inuitarentur, aut non satis gratum in se suorum animum experirentur, aut iniurijs affecti à domina duce, vel comite (res enim in obscuro est) omnibus his causis, aut quibusdam earum vna, quidam ex Holsatorum primoribus, Ericus Krummedick, Otto Knop, Tymmo & Elerus Ronnow milites, Marquardus & Nicolaus de Swisch, & N. Seestede, ad regem transiêrunt. Rex indè arces, munitiones & præsidia locis opportunis, quibus non erant, erexit, & quæ antè fuerant, firmauit. Ad ostium Sleesmunde, Konningsborg, in Zwantze, Swiltspange, prope riuum Treia, de parte ducatûs in insulam Iurgenborg rex copias quasdam militum collocauit: Sed ponte facto, vnius vel duarum noctium præsidio, Holsati ad eos peruenerunt, spolijsq; onusti rediêrunt. Archiepiscopus Lundensis constituerat in Slesuico officium metropolitani peragere, in quam rem omnem supellectilem pontificalem preciosis iunctis vestibus, naui impositā, iussit petere locum memoratum: Sed quidam Holsatiæ partium, nauibus egreßi de Kilone, excubabant ad prædam: dictámque nauim aggreßi ceperunt, inq; portum Kilonensem perduxerunt. Aurum & argentum inesse putabatur non

parui ponderis: Plurima in vtranque partem hostilia moliuntur, alternatis, vt fieri solet, incommodis. Sed tamen arces nouas sine præsidio relictas facilè deiecerunt Holsati. Tunderen arcem præcipuam, quam regina dudùm, data pecunia, in pignus habebat, cùm Ericus commendatam haberet, ipseq; pro quibusdam causis abiens mandâsset Nicolao de Tinen, Holsati nihil timenti supervenêre: & partìm vi, partìm insidijs recuperârunt. Doluit vehementer Ericus miles memoratus: nam primam eam operam apud regem non benè nauâsse videbatur. Quocircà regis iussu, magnis iterùm viribus contractis, eandem arcem obsidione cinxerunt, oppugnâruntque. Sed cùm ex arce iaculantes fortiùs se tuerentur, cecidêre obsidentium animi, & arce relicta, rediêrunt in sua quisque. Per quæ tempora, quod in Dania diximus, nunc breuì attingemus, opera Lubicensium, quorū senatu rex factus exequutor Imperialium mandatorum, ciuitates maritimæ vsque in orientem Gripeswald, regi Daniæ confœderantur hoc modo: Si bellum ingruat regi, paratúsque sit stare in iustitia ad arbitros idoneos, mille armatis ei militabitur ex eis vrbibus. E diuerso, vbì ciuitatibus quid tale immineat, rex idem faciet, dummodò iustitiam eorum ipse in manibus habeat: Intereà ciuitatū incolæ in regnis liberè ad præscripta vetera negociabuntur, euntes, redeuntésque. In eandem confœderationem rex multa peregit, vt Thietmarsos quoquè constringeret. Sed illi à laqueo liberum seruauêre pedem, veriti, nè circunuenianiur: quanuìs euocatos ex maioribus quosdam, honore & donis afficeret: quæ vna est via emolliendi populi, quod est exploratū. Hoc tamē polliciti sunt, vt cùm rex omnē Holsatiam suæ fecerit ditionis, ipsi arcē Hanrow suscipiant expugnandam.

CAPVT

CAPVT XXXII.

Res Holsatiæ in arcto constitutæ videbātur, quandò tanto regi trium regnorum potentißimo accesſêre vrbes maritimæ, quas Vvandalicas à veteri solo dixêre, & ,quod erat infelicius, Hamburgenſes, qui iure ſuberant comitibus Holſatiæ, cæteris ciuitatibus conſensêre. Rex omni, quam educere potuit, multitudine, centum millia perhibentur extitiſſe, vnà Sleſvvicum vrbem, & arcem non longinquam Gottorpe curauit obſidere. Henricus comes, qui iuuenum ducū quam poterat curam agens, profectus cōtendit Hamburgum, ab eius vrbis ſenatu pecuniam mutuam accipere, vt bellum ex integro gereretur. Aderat ex militaribus illi quidam, qui comiti ſuggereret, non modò mutuum depoſcere: ſed omni, qua poterant virtute, ſuis dominis ferrent ſuppetias, idq́ cunctis ciuibus euocatis, non modò à ſenatu depoſceret. Inuehitur curru, vir ab improſpera valetudine iam incuruus, iußitque ad prætorium conuenire ciues cum patribus. Stabant ad fores prætorij ſui viri conſulares: ab altera ciues pontem & domum Iudicij ad contermina decurrentis aquæ impleuerunt: Medius comes in curru manens, cunctos quàm poterat magna voce commonuit: Cernerent quàm iuſta cauſa domini ſui laborarent, & in quàm anguſtum res eorum ſint perductæ. Oſtendit quid amiſerint, quid bello impenderint: Suadet, proſpiciant ſibi ciues in tempore: Honor & libertas principum ſuorū, maximè in illos redundaret: Si (quod abſit) principes ſuccumbant regi, actū eſſe de vrbis illius libertate: Proindè orat, vt potiùs in longinquo, q̃ ad vrbis mœnia pugnātes, in hoc extremæ penè neceßitatis articulo principes ſuos nō deſerant: coniunctā eſſe vtrorūq́ ſalutē: quod patiūtur principes,

paſſuram

passuram vrbem. Commouit multitudinem comitis oratio. Erant inter ciues viri, vt diximus, sexaginta, qui publico ciuitatis concilio imminebant, vrgentes, quod ipsi statuerent. Senatus respondit: Magnam rem geri, multum ab eis deposci: tamen communicandū sibi cum ciuibus sermonem. Ingreßi prætorium, ostenderant vocatis ciuibus, quò res illa prospiceret: Auertere cupiebant multitudinem, nè recèns initam cum rege confœderationem primi violarent: sed eam rem communitati texerūt: Videndum nè à priuilegijs discederetur. Quid multa? Ciues propensos in postulationē comitis, & ipse comes, & senatus, satìs intellexêre. Primo tamen responso pecuniam exhibuêre principibus conferendam in neruum belli, etiam maiorē, si vellet, commodandam. Sed comes, vbì ciuium inclinationem accepit, perstitit in sua postulatione, vt omni qua possent virtute succurrerent. Iterùm ciuibus euocatis in prætorium, prætendit senatus, quibus Imperatorijs priuilegijs ciuitas vteretur, à quibus nullo pacto discedēdum videretur: nam à talibus expeditionibus liberam esse vrbem: quis suadeat in antiquam redire seruitutem? E diuersò ciues obtendunt: Si oppreßis dominis, vrgeatur hostili exercitu ciuitas, quid proderūt priuilegia? Hoc nunc conandum, vt subsistant, apud quos in reliquū priuilegia sint profutura. Obtinuêre ciues, vt comiti, quanta possent, auxilia postulanti, pollicerentur: literas quoquè, quas vocant diffidatorias, hostilia nunciantes, regi, & capitis periculum scribi voluerunt. Traduntur illæ comiti: cui adhuc demoranti in oppido venit nuncius, captam ciuitatem Sleswicum, ducem Magnopolensem Albertū, qui inerat cum Holsatis, pactum ante deditionem, vt cum suis omnibus qui ducibus militarent, saluis rebus & corpo-

corporibus, illæsi abirent.

CAPVT XXXIII.

Comes Henricus, paruulorũ tutor, instructo curru, properauit consolari eos, qui mœrore tabescebant, nuncio cum literis Hamburgensium assumpto, illos properè sequi iussit. Vbì venit Rendesborg, mœstam cum filijs matrem reperit. Iam arcem Gottorpe, militantibus permissam, penè pro derelicta habuêre. Assurrexit Henricus senior fratrum venienti patruo: à quo, cùm tristis & mœrens videretur, benè sperare iussus, omnia in tuto fore pollicitus est: initium se fecisse bonarum rerum. Ostendit literas regi nũciantes hostilia, affuturos quàm primùm ciues Hamburgenses in armis: Arcem Gottorpe non esse tam facilè desperãdam: quam armis tueri consideret. Animi æquior factus dux, cum eis, quas habuit, alis in Gottorpe redijt, literas Hamburgensiũ iussit regi perferri. Diffunditur fama, Thietmarsos & Hamburgenses, multis millibus instructos venire properè. Rex literis conspectis, vera esse ratus, quæ fama diffuderat, contracto suorum concilio, soluendam decreuit obsidionem, ciuitate Slesvvico permissa consulibus, sub eis, quas præstiterant, religionibus sacramentorum: Copias reduxit, & in oppidum Ekelenforde expugnandum contendit. Non potuit obsistere tantis viribus immunitum oppidulum. Interìm obsidione soluta, pro impensis expeditionum suarum, Gottorpe, Plone, Haseldorpe, Hanrovv, ad sexaginta marcharum millia ascendêre debita. Inito ille consilio decreuit regi in pignus pro ea pecuniæ summa arces tradere: illo pacto, vt Ericus dux Saxoniæ eius nomine teneret, donèc numerata denuò regi pecunia per duces, iterùm ducibus redderetur. Eas conditiones cùm rex subire non detrecta-

detrectaret, auertisse eum fertur Ericus Krummedijck: Cur tantam perderet pecuniam? armis occupandas fore. Iam regina annis deficiens, in fata concessit, non habens in tantis regnis vel vnum pedem, vbi moreretur: In naui, ad oppidum Flensborg, spiritum efflauit. Omnes deindè in circuitu regi inclinauêre. Ericus dux, Holsatiæ insidiatur, Todeslo oppido in flammas redacto. Magnopolenses duces, vt causam belli prætenderent, dotem sex marcharum millia ex relicta Adolphi nouissimi reposcerunt: alioquì hostilia ab illis expectarent: Placabili responso omnes studuit Henricus comes continere.

CAPVT XXXIIII.

DVm impliciti magno bello Holsati detinerentur, Thietmarsi pacta fœdera iterùm violauêre: non per iustitiam requirentes, vt debuerant, satisfieri querimonijs: sed armis vindicaturi, in proximam mouerunt Phrisiam. Erat annus quartusdecimus post mille quadringentos. Causam belli prætenderant, quòd dudùm anteà quatuor eorum congentiles, pro suis sceleribus, meritas in Phrisia pœnas luentes, suspendium pertulêre: Id in suam iniuriam omnes retorsêre, quòd auderent Phrisij nobilem illum suorum sanguinem attingere. Iusta nimirũ causa belli gerendi ad vindicandos fures, suis sceleribus meritas pœnas olìm soluentes. Prodiêre tamen Eydoram trangreßi: Phrisones obuiàm profecti, excepêre venientes, & armis collatis ità salutauêre, vt multi locum acciperent, quem corporibus tegerent: cæteri fugã iniêre, multis in Eydora dimersis. Hàc clade per terram nunciata, conclamant ad arma. Vindicãdum quoquè Phrisones sunt ausi in suos populares. Ità magno iterùm agmine perarmato, terrã inuadunt proximam: iam igne ferróque plùs, quàm antè, sæuientes.

tes. Non ausi aciem opponere Phrisones, cesserunt, prædam hostibus relinquentes: Alij redimere sua, expromissa pecunia, curauerũt. Ità tum Thietmarsi præda aucti, & spe promissæ pecuniæ locupletati, rediérunt. Sed cùm ex eorum arbitrio non solueretur promissa pecunia, iterùm duxêre in Phrisiam, iam armis eorũ exterritam, nec ad opponẽdam aciem quicquam molientem: sed pro suo arbitrio iterùm mulctã imposuêre maiorẽ. Triginta marcharum millia voluêre in sumptum belli, ad compensandam iniuriam necatorũ, præsertim ad æquanda funera quingentorum à Phrisonibus primo prælio cæsorũ: proq; duobus cæsis vnũ dare viuũ obsidem, donèc pecunia solueretur, cùm interim pro cæsis Phrisonibus nihil imputaretur: compuleruntq; dare literas, in quibus se obligarent, ad iustitiã hoc ordine faciendã conquerẽtibus: Capitanei Phrisij nominarẽt ex Thietmarsis viros viginti, quibus vnum ex Phrisia iungerent, sacramẽta præstiturum nominatis Thietmarsis: coram his iustitiã sumerent querulantes, tam Phrisij, quàm Thietmarsi: Iustæ nimirùm pacis cõditiones, sed tum victis & territis subeundæ. Duces autẽ iam bello impliciti, cùm audirent tãtam Thietmarsorũ in suos violentiam, monuerunt literis & nũcijs, vt abstinerent: sed nihil illi mouebantur. Duces interim alibì distenti, dißimulabãt ad tempora suorũ iniuriam: quam Adolphus dux post mortẽ fratrum ad compromissum, quod suo tẽpore dicemus, perduxit, æstimans suorũ damna ad ducenta marcharũ millia. Sed hæc posteà. Tũ verò Otto Schinkel quidã ex Holsatis, cùm Tilen præsidiũ ducũ nomine teneret, & dominis suis ex quibusdam causis se opponeret, per terrã Thietmarsiæ ex Holsatia prædã egit: Equitium deduxit, & in Thietmarsia equos & omnẽ prædam vendidit. Sed Henricus comes, sumptis machi-

machinis & belli apparamentis, eum dicto deiecit præsidio, coegitque terram linquere, & in exilio vitam finire.

CAPVT XXXV.

CImbriæ insulam, quam corruptè, alij Fimbriam, alij Imbriam nominant, antiquæ gentis nomen seruantem, varia tum fortuna iactabat. Rex tum illam ditione tenebat. Holsati recipere connisi, conuenerunt in villam proximam, tanto silentio, vt nihil in terra sentiretur: & mouentes in eam ante matutinam lucem, omnes in terram copias exposuêre. Exorta luce, cùm cernerent habitatores adesse hostes, sonare iubent campanas, & congregari populum, vt fidem regi impleant. Erat decimussextus post mille quadringentos. Stetêre in acie in aduersos. Sacerdos, qui diuinis in oppido Borg praerat, medium se interposuit, si quo modo sanguinis effusionem posit euitare: Futuros spondet habitatores quod cogerentur: Esse inermem populũ, qui regi sacramenti vinculo esset obligatus: si arcis domini fierent, facturos se quod tenerentur, quódque fieri viderent de capite illis imposito. Arcem Glambeke miles Danus tenebat, qui tota nocte de naui commeatus & arma arci induxit. Vndè factum est, vt suis rebus intentus, minùs obseruaret, quid hostes molirentur. Sed dux & comes ambo Henrici, vallauerunt obsidione arcem: expugnaturi armis non facilè, fame contenderant superare. Nauim semper ad manum habebat miles memoratus. Cúmque octo septimanis continuata obsidione nihil ex Dania adueheretur, (erat enim media iam bruma) arcem fidelibus commendans, ipse nauigabat in Daniam, redibátque, commeatus & arma importaturus: sed fortiùs, nè inueheret, restitêre Holsati. Factũq; est,

est, vt se dédere cogerentur, pacti vitam, qui tenuêre. Recepta arce, sequuta est terra renouatis iuramentis in Holsatos, sex etiam marcharũ millibus expromissis. Sed rex proximo reuersus anno, ferocissimè se vindicauit in gentem: Nullum discrimen in sacris & prophanis: Altaria euersa, ecclesiæ execratæ, abductæ virgines & matronæ: lachrymabilis virorũ strages, quam etiam rex omni æuo suo in oculis semper fertur habuisse, illachrymans quotiès illius diei recordaretur.

CAPVT XXXVI.

Henricus comes Holsatiæ nouissimus, vir morbo arthritico factus ad arma inutilis: Erat enim podager, cæterùm consilio pollens, & qui pro nepotibus multa faciebat. Inter alios dilexit medium trium Adolphum, quòd prospiceret salutem patriæ, per illum proventuram. Iam illum videndis aliis principibus & terris ablegauerat, & in Nurenbergam ad Burggrauium iussit abire. Vbi autem Henricus se viribus defectum sensit, misit qui illum reduceret: redeuntiq; arces Zegeborg & Rendesborg reddidit: nam frater senior ducatũ administrabat. Declarauit iam in pueritia sua iste Adolphus seueritatem futuram in virili. Regina Margareta paruulis ducibus monilia præparabat in pileis deferẽda: Adolphus exquo monile cõspexit, pileum recusauit: manicæ eius iussit assui: Sẽper manu ille insectatur aurum, impatientiam ostendens, cùm muneris authorẽ non probaret: dorso mandauit affigi: Ille parietem dorso terens, monile confregit. Regina conspiciens adolescentulum, eius dona auersantem: Tu, inquit, si vixeris, hostis eris regnorum non vulgaris. Hic Henricus rebus per Holsatiam benè procuratis, multa in bellis cõsilio magis quàm manu peregit: & in senecta, quam illi suus morbus pro-

perabat, monasteria frequentabat. Bordesholm canonicorum regularium cœnobium insigne manet, quod frequentans, audiuit rumorem de voce, incertum angelica an humana, quæ velut pueri se misceat vocibus canentium fratrum, & interdùm sacerdoti ministerium ad altare summum in præcipuis festiuitatibus agenti. Orat Henricus fratres, pro se interueniant ad Deum: vt eius vocis mereatur auditor fieri. Fecêre fratres quod voluit. Vbi diligentiùs auscultabat, audiuit concinentem: & præ gaudio se non capiens, locum insigni dono honestauit, permittens villam Loep cum omni iure dicto monasterio. Nō silebo quod in laudum altißimi commemorationem promeretur, ætate nostra gestum: Nonnulli fratres ex sacris ordinibus, quos foris acceperant, numero sex venientes, iam vespertino officio inchoato, ipsi ex dormitorio lateralem ingreßi capellam, vndè in subiectum chorum est prospectus, audiuêre in cantico Magnificat, vocem velut pueri intercinentis: & inter se inspicientes dixêre: Quid pater noster vndè adduxit canentem puerum, præter ordinis nostri consuetudinem? Et adspicientes desupèr, puerum non viderunt: nec tamen vox ista quieuit. Expleto officio, quidam ex his detulêre patri quid audîssent. Ille miratus singulos examinat, auditque consona voce testari: omnes se vocem concinentis inter fratres audîsse pueri. Glorificant illi Deum, certi, esse tutelaris eius loci, sancti Vicelini nouißimi Aldenburgensis ecclesiæ pontificis, qui apud eos corpore quiescit, vocem: qui fratribus, quos primus ille instituerat, & magno diù labore per Holsatiam prædicans, monasterium fundauit in Faldera, cui nomen reliquit Nouomonasterio, huc translatum deesse non patitur. Nam & ipse in terris viuens, quod suprà diximus,

in festiuitate diui Nicolai, cui erat deuotissimus, vocem fertur angelicam audiuisse.

CAPVT XXXVII.

GRauis deindè Holsatis rex imminebat: oppugnare constituens Alzen terram maritimam ducatûs Slesuiccensis, non longinquam Holsatiæ. Inerat, vt est hodiè, multa manus militaris: Tuebantur quoàd potuêre: vota quoquè in Deum & sanctos conceperunt, vt vim hostilem, desupèr adiuti, vel superarent, vel sustinerent. Lubicenses satìs initiò pro rege stabant, denunciantes militaribus Holsatiæ, vt quoniam rex iurè ageret, à iustitia illis quoquè discedere non licere: Omnes illi ciuitates subscripsêre Hansæ. Responsum accepêre: Duces tenere & tueri paternam ditionem, à qua viui non discederent: Ius esse, in feudum succedere patri filios: id se pro dominis suis, vt tenerentur, tuituros. Illa tum contradictione disceditur: & cæteræ quidem Wandaliæ ciuitates, regi cum Lubicensibus inhærebant in causæ primordio intantùm, vt Luneburgenses publicè interdicerent, nè quis ciuium suorum Holsatis quouis pacto obsequeretur, vel minima in re: Ea enim specie prætensa iustitiæ, multos rex in fide continebat: quòd personalem Gerhardi, non legitimam succedentis feudi fuisse permißionem diceret. Thietmarsi ea re inflexi in partem regis videbantur: nam ex maioribus terræ quosdam euocatos, muneribus datis, in suas partes rex inclinauit, alteri vestem, aurum alteri, & vni primariorum præpetem nauim cum remigijs expeditam. (Snicken vocant) Duces verò huius gentis auersos animos non leue duxerunt: sed immisso ex suis in terram viro prudente, & qui nôsset, quibus quid loqueretur: hic in duces, ca-

ptato inter populares sermone, vicißim tentauit reclinare. Scripsêre enim Thietmarsi ducibus, Quia rex causam suam in manus quoquè nostras constituit, passus iustitiam vel à quouis accipere, & idcircò deesse non possumus iustitiam fouenti & poscenti. Sed orator ducum, illis se primùm coniunxit, quos sciebat à rege necdùm muneratos, satìs æquos Holsatis. Ostendit iustitiam partis suæ, orans, nè contra iustitiam inscij laborarent: Cognitam esse feudi iustam successionem, pro qua duces nihil vltrà quærentes contenderent. Obijcitur illi in frontem, iustitiam magìs stare pro rege. Si, inquiunt, iumentum tibi in diem commendauero, num reddere voles expleto tempore? Ille rationem reddidit obiectantibus, non hoc esse commendare, quod feudum permittere: Nam feudum omnium gentium vnanimi consensu ad filios pertinere post patrem, modò id legitimè postuletur à domino, nec subsint amittendi causæ grauiores: Paratos esse duces, nullis in regem criminibus obnoxios, nec paternam luentes culpam, à rege feudum humiliter postulare. Tum illi replicatur à promptioribus: Rex est, inquiunt, paratus iustitiam suam in manus nostras ponere, quomodò ergò illi aduersabimur? Tum ille: Idem, inquit, duces polliceor facturos. Thietmarsi vbi audiuêre, æquiorem sumpsêre animum in duces. Ille reuersus ad dominos suos, effecit, vt literis ad gentem mißis, testarentur apud quenuis, & deindè Thietmarsos, iustitiam suæ partis collocaturos. Eas cùm acciperent Thietmarsi, exemplar eorum regi mittentes, ostendunt ducibus se non posse aduersari, qui omne ius suum ipsis, vt cerneret, permitterent. Ità tum Thietmarsi, qui inclinationem rerum facturi viderentur, in fide ducum remansêre.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

PEruenit deindè causa ad regem Romanorum Sigismundum, qui, euocatis in causam ducibus, in ea procedere connisus est. Per arbitramentum productam illò causam crediderim: nam legitimo iure Daniæ regnum, cui páret ducatus, Romanorum Imperio nil debere contendit. Misit Sigismundus ad regem Daniæ, quod in Dania scripsimus, oratorem Sclesiæ ducem, qui rebus optimè compositis, iam de reditu cogitans, vitam finiuit in legatione. Vbì ille defecit, iam compositionis via intercedit. Dux maior natù, pro se & fratribus euocatur ad reditum: Non detrectat ire viam longinquam & periculosam, vsque in Bohemiam loco constituto: Vbì neminem reperiens ad agendam causam, neque iudicem, neque partem alteram videns, de diligentia sua protestatus, reuertitur. Misit deindè Imperator quendam ad elicienda causæ documenta doctorem. Hic attestationibus acceptis, & literis ad causam facientibus transsumptis, probationes ad causam habere sibi visus est terminandam. Duces ab illo pridèm conuenti, vt literas si quas haberent, coram illo ederent, constituto in Flensborg loco, responderunt, literas in hostili loco non ostensuros, idque nè perurgeret, efflagitabant: in Sleswico exhibere paratos, quas tenerent. Nuncius interìm regis Sigismundi, acceptis attestationibus à rege Daniæ, redibat ad dominum suum, contumaciam in ea parte ducum reputans. Iterùm duces euocantur ad audiendam sententiam in Ouen (Latini Budam dixêre) Vngariæ vrbe primaria: nam hoc regnum suberat ab initio regiminis sui Sigismundo. Dux conuocato in Bornehouede terræ suæ concilio, de agendis deliberauêre. Aderat Iohannes Lubicensis episcopus vir doctissimus, Si-

gismundo regi non ignotus: qui in eadem causa ex ore dicti regis se audisse testaretur, non futurum illum præcipitem ad exhæredandos iuuenes principes: ad ineundam compositionem esse operam omnem conuertendam. Qua ex re duces, etsi maior Henricus *nupèr magno labore, periculo & sumptibus frustrà transierit, tamen non omittendam pro dignitate legationem consenserunt: Aderat ex consiliarijs vir sensatus, qui vbi intellexit rerum inclinationem, præfatus veniam, hæc interposuit: Audio, inquit, illustres domini, quia nupèr secundò ad causam euocati, ire vel mittere decreuistis in Vngariam: Pace vestra & aliorum meliùs sentientium sententia semper salua, mihi si effari licet, alia sedet in animo sententia, nullo vos ad eundum iure constringi: quia compromissum erat in diem & locum, quibus frustrati nupèr inclyte dux* Henrice, *neque iudicem, neque partem comperistis: nisi à vobis denuò sit repetitum compromissum, arbitror primum expirâsse, nec teneri in loco citationis comparére, neque in regem Vngariæ, neq;* Romanorum *consentire: locus enim insecurus est propter* Bohemorum *grassantem in omnes improbitatem:* Nam *& Alemanniæ principes audio priuilegijs esse communitos, quòd non teneantur in locis extra Imperij limites comparére, cuius priuilegij conseruator fertur esse comes de Zwartzeborg. Insupèr rex Vngariæ atque* Daniæ *sunt consobrini, in secundo gradu consanguinitatis sibi cohærentes. Pater enim regis Daniæ, & mater Sigismundi, soror & frater fuêre: quæ vel sola est legitima causa iudicem declinandi: Vndè mihi videtur ab ea citatione ad summum pontificem prouocandum. Sed huic consulenti nullum desupèr extitit responsum. Sed inito cum Iohanne episcopo, &* Nicolao

Zachowen

Zachowen Lubicensi canonico, Iohannis in pontificatu successore, consilio, Henricus dux iterùm contendit cum eisdem prælatis ad Sigismundi regis præsentiam: sperans eundem regem, assumptis electoribus, rem omnem per compositionem diremptum.

CAPVT XXXIX.

VBì peruenit Henricus dux in curiam regis Romanorum Sigismundi, vidit aduersantem sibi regem. Sigismundus assumptis, qui aderant, nonnullis principibus & baronibus, instructus ad causam documētis, quæ nuper eius nuncius ex Dania attulisset, sententiam promulgauit: Henricum, Adolphum, Gerhardum, Holsatiæ comites ducatum Sleswiccensem iniustè possidere, & ad illum regi Danorum restituendum condemnauit. Lata sententia, Sigismundus se interponens compositioni, exhibuit regis nomine danda ducibus in vim concordiæ trecentena aureorum millia, insupèr Lalandiam ad ducatûs possessionē euacuandam Sed Henricus dux auersas habuit aures: & ab iniqua sententia summi pontificis audientiam appellauit: Hoc erat laudum reducere ad arbitrium boni viri. Nam quòd fuerit sententia legitimi iudicis, prorsùs non intelligo, nisì se spontè rex Imperio subiecerit, quod proceres passi non fuissent. Dux misso in eam causam procuratore ad Vrbem Nicolao de Sachowen, obtinuit causam committi Theoderico Coloniensi archiepiscopo. Sigismundus indignatus summo pontifici, quòd causas coram se per sententiam terminatas attrectare tentaret, multa fecit, vt Papa commissionem reuocaret. Sed vbì causa iuris prosequendi substitit, cætera sunt militari manu expedita, quemadmodùm in Dania sumus exequuti: Nunc hoc solum attingentes, quod Saxonicis rebus innititur.

CAPVT XL.

IN dè multiplici incurrente labore, eò res deducta est, vt ciuitates Wandaliæ à rege decedētes, ducibus inhæserint, multúmque tempus & ibì detritum est, donèc ad nouißima pacis pacta perueniretur. Sæpè deindè tentatur arcis Gottorpe oppugnatio, sed frustrà fuit. Ciuitatem quoquè Slesvvicum, vbì denuò in ius ducum reuoluta est, ità communiêrunt fossatis, vallis, & propugnaculis, vt non facilè à rege denuò caperetur. Igitur reducto rex in Flensborg exercitu, alijs vijs intentauit sui iuris exequutionem. Cùm autem opportunius nihil esset ducibus ad obtinendum ducatum, cuius iam magna parte nudati fuêre, quàm oppidum Flensborg, eò contenderant, vt oppugnaretur. Ex ciuitatibus Wandalicis, iam bello cum ducibus sentientibus, venêre auxilia ad oppugnationem oppidi memorati. Firmata est obsidio, & expectata dies oppugnationi præfinita, cùm interim tumultuaretur in castris initio facto ex Hamburgensium tentorijs: qui fortaßè largiùs, quàm par erat, poti, se commouerunt nocte Dominicæ Ascensionis: Et clamor (incertum vndè) ortus, dolo, an inaduertentia cœptus, iam esse Hamburgensium satellites in septis hostilibus, peruenit ad ducem. Ipse, cùm clamorē audisset: Et me, inquit, laborantibus pro me adesse conuenit. Vbì venit ad hostium propugnacula, vidit omnia quieta, miratus vndè clamor. Sepem prætenderant Dani fossatis, robustam sudibus & palis: Huic dux scalā videns inclinari, voluit quid intùs ageretur contemplari: necdū enim loricam satìs constrinxerat. Superueniēs quidā ex concilio ducū vir militaris: Quid, inqt, agitis princeps inclyte? In quod periculum contenditis? Danus qui intus excubabat, audiens esse principem, qui scalæ incumberet,

lancea

lancea sepem penetrans, sub loricam desubtùs ventri stantis infixit, lætalitérque percußit. Et ingemiscens cum accepto vulnere: Tollite, inquit, me, circunstantibus: Satis mihi ad mortem est. Qui adstitêre tristes, sanguinem vident principis in terram profluere: Ipsum manibus correptũ, scalæ imposuêre, vt iacentem reducerent in tentorium. Ille impatientia vulneris se vertere connisus, decidit in terram, duplicato ex lapsu vulnere atq; dolore: nec diù superfuit, spiritum efflans. vix tricesimum moriens attigit annum, princeps multis præditus virtutibus, fide, constantia, integritate, sobrietate, & quod ætati rarum fuit, verecundus & castus. Sponsam habebat, quæ vbi exitum eius audiërat, suam Deo virginitatem consecrauit, nullum paßura maritum, quandò optimo adolescente principe frui non licebat: Luctum ergò produxit illa ad vltimum suî diem: Sic amor vrgebat. Mox dilabentibus in sua vrbium & vandalicarum auxilijs, quanuis ab Adolpho multùm manere rogarentur, soluta est illa tum Flensburgi obsidio. Erat autem annus post mille trecentos vicesimusseptimus. Sed hæc anticipando propter rerum continuandam seriem commemorata sint. Cæterùm ad annorum ordinem retrò paulispèr reuertamur.

SAXONIAE LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Igismundus primùm Vngariæ, deindè mortuo fratre, etiam Bohemiæ rex, nouissimè Romanorum, electus à principibus in Franckfordiam euocatis, rex: cùm ad cogendum concilium ecclesiæ multa fecisset, perfecit, vt tribus summis pontificibus, vel cedentibus, vel destitutis, vel pertinaciter absentibus, Martinus V. ex Romanis patritijs Columnensibus, Cardinalis antè S. Georgij, pontifex crearetur, componendo Rom. Imperio reliquam operam studiosus impendit: cùm multa ei & in Vngaria cum Turcis, & in Bohemia cum perfidis essent schismaticis negocia, iam tum non modò in Bohemia, sed etiam vicinis prouincijs atrociter digrassantibus: quod in Wandalia nostra exequemur. Cùm tot Romanorum regi vndequaq; curæ incumberent, plenus ipse laborum, diù distulit in Italiam pro petenda in Vrbe pro more corona Imperiali transitum suum: præcipuè quòd in ea prouincia tanta inter multos esset armorum conflictatio, vt Imperatori iam locus nullus videretur. Surrexêre ex capitaneis tyranni, & ex tyrannis legitimi volebant videri principes: qui Imperatori & Imperio, quæ iuris sui essent, paulatìm detraxêre: quanquàm non satìs queri possit

poßit Imperium de alienis inuasoribus: domestica maior pestis Imperium attriuit Romanum: Nam Ludouicus Bauarus Imperio per sua tempora intubans potiùs, quàm legitimè præsidens, libertatem vendidit, vt ferunt, ciuitatibus Italiæ, vili nimis precio. Florentini sex millia nummûm aureorum pro sua libertate soluisse feruntur Imperatori: quam pecuniam, vel mediocris vnus ciuis, dotem sibi numerâsset. Karolus deindè Imperator viscera Imperij per Germaniam hauriens, ità pro ignauißima pecudis, filij sui Wentzlai, prouectione, principes electores induxit promißis, cuique centum millibus aureorum: inq; pignus cuiq; traditis vectigalibus Imperij, ad confinia ditionis cuiusq; collocatis, vt rex Romanorum viuo patre diceretur, & esset. Wentzlaus ipse suo tempore, non regnans, sed desidens, non vigil, sed dormitans, quod reliquum fuit, abliguriuit: ità, vt cùm vel Ropertus, vel Sigismundus ad Romanum regnum peruenirent, non iam ruere, sed ruisse cernerent dolentes Imperium. Sed in ipso iam Constantiæ congregato concilio, cùm multa vtiliter à patribus constituerentur, præsertìm de renouando in quinquennium proximum, deindè in decennium, concilio: Sigismundus, qui & ipse aderat cum aliquot principibus, negocia tractabat regni sui. Adolphum Cliuensem comitem ibì creauit ducem: Fridericum burggrauium Nurenburgensem fecit marchionem Brandenburgensem, cuius succeßio durat in hodiernum.

CAPVT II.

CVm igitur ageretur à Christo annus decimusseptimus post mille quadringentos, primùm apparuêre his nostris maritimis locis ad mare Germanicum homines nigredine informes, excocti sole, immũdi veste, & vsu

& vsu rerum omnium fœdi, furtis inprimis acres, præsertim fœminæ eius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros vulgus appellat: In Italia vocant Cianos. Ducem, comites, milites inter se honorant: Veste præstantes, venaticos canes pro more nobilitatis alunt: sed vbi venentur, nisi furtim, non habent: Equos sæpè mutant: maior tamen pars pedibus graditur: Fœminæ cum stratis & paruulis iumento inuehuntur: Literas tum prætulerũt Sigismundi regis & aliquot principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiúsque. Ferũt ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire: Sed fabellæ sunt: hominum genus, quod vsu compertum est, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoscens patriam: Ità circuit prouincias, furto, vt diximus, fœminarum victitans: Canino ritu degit: nulla religionis illi cura: In diem viuit: Ex prouincia demigrat in prouinciam: Per aliquot annorum interualla redit: sed multas in partes scinditur: vt non ijdem in eundem facilè redeant, nisi per longa interualla, locum: Recipiunt paßim & viros & fœminas volentes in cunctis prouincijs, qui se illorum miscent contubernio. Colluuies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, rusticæ plebi grauis imminens: vbi foris illa laborat in agris, hi spolijs inuigilant casellarum. Per quod tẽpus Iohannes Wwalrode archiepiscopus Rigensis, translatus est ad ecclesiam Leodiensem, cùm Iohannes pridèm Leodiensis episcopus, dux Bauariæ, frater Wwilhelmi comitis Hollandiæ nouißimi, præficeretur, se hoc annitente, gubernator eius comitatûs. Multùm illi renisus est Adolphus dux Brabantinus, qui vnicam Wwilhelmi filiam Iacobam coniugem tenuit, quòd Iohannes iam episcopus, hæreditare

tare non posset terrā, cui ipse dare legitimum non poßit hæredē. Ille tamen & sanguinis iure, & gladij præsidio perfecit, vt pati cogerentur eū & Hollandiæ & Selādiæ gubernatorē: quod vt assequeretur, passus est ecclesiā, vt diximus, alteri commendari. Ad archiepiscopatum autem Rigensem promotus est Iohannes Habundi in concilio Constantiensi, cum prædecessore diu versatus. Facilè autem Iohannes Swalrode, dimissa Rigensi, accepit aliam: quia fratres de domo Teutonica, ità semper ecclesiam exercent, à qua creuerunt, vt facilè quiuis aliud mâlit, quàm in ecclesia Rigensi gerere archiepiscopatum.

CAPVT III.

Rodulphus intereà dux superioris Saxoniæ, cùm ordinatione Sigismundi regis, legatione fungeretur in Bohemiā, vt vel proceres ipsos auerteret à perfidia, & ad ecclesiæ vnionem reuocaret: perpensum est à malignis quibusdam, legationem eius plurimùm, si fineretur, prosperaturam: qui submouendum hominem putauerunt. Armis publicè non licuit: Iure enim gentium legatis præstatur reditus: Veneno sunt aggreßi, & peremerunt principem gloriosum. Quo tempore, cùm annus ageretur à Christo decimusnonus post mille quadringentos, principes Magnopolenses, & ciues Rostoccenses, annisi apud Martinum summum pontificem, publicum Rostockij gymnasium collocauêre. In professo diui Martini principes Iohannes & Albertus, literas papales solenni pompa inuexerunt in vrbem: magistros collocauerunt: sacrum mysterium in ecclesia peregit Iohannes Zwerinensis episcopus: Quo peracto, ipse cancellarius factus, lectis literis apostolicis, solenniter exequutus easdem, instituit scholam publicam cum priuile-

uilegijs & dotibus. Mansiones idoneæ personis præsidentibus eriguntur: publica lectionum & disputationũ Palladia construuntur, & omniũ pro dignitate sua sumunt principia, constitutis stipendijs pro cuiusq; ordine, quæ ab eius loci concilio soluerentur. Per idem quoq; tempus clerus Brunswiccensis, qui tanto tempore vrbe exclusus, est peregrinatus, per occasionem vilis initij, reducitur. Nam causa in Romana curia ad finem deducta, solenni processu laicus populus superior factus, vt aiunt, expensas litis à quibusdam cleri decimis, per tempora certa perceptis, recuperauit, hoc primùm anno rebus ad pristinam integritatem redeuntibus. Tum etiam mercatoribus huius littoris Germanici res in Hispania fuêre aduersæ: Nam rex Hispaniæ pridèm Alemannis interdixit, suos portus nè ingrediantur: præcipiens, vt Bruggis expectarent suorum ex regnò mercatorum aduentum. Vidit oculatus rex, Germanorum in suos portus nauigationem, suis regnicolis adimere maris vsum, nauibus procurandis nullam illis esse curam: Quam rem auertere instituens, edixit, vt ipsi nauigarent: alijsq; interdixit, nè nauigantes aduentarent. Sed Germani iam nauium multitudine freti, regis imperium posthabuêre, classem suorum grandem conficientes, quo ad repellendam vim essent armatiores. Rex vbì contemptum vidit suum edictum, armis statuit tueri, cõtemptumq; vindicare. Nam armatis omnibus regni sui nauibus, portus, in quibus sciebat mercari Germanos, à mari conclusit: egressuros, per arma excepit, & ad internecionem, paucis elabentibus, cecidit: Quadragintaocto naues tum victor ex eis obtinuit. Discite, gentiles, iustitiam moniti, non temnere diuos principum iussus.

CAPVT

CAPVT IIII.

Vilhelmus dux Luneburgensis, Henrici filius, cum ecclesia Bremensi luctamen habuit non paruum: Ingressus fines diœcesis, ferro & flammis omnia deformauit, prædam abduxit. Vicißim ministeriales ecclesiæ, ducatum conterminum ingreßi, talionem reddere curabant. Sed tum ille secundam faciens profectionem in diœcesim, ad eam vastitatem redegit, captis aliquot ex militaribus, vt facilè compelleret ad æquas secum conditiones venire. Quæ res plurimùm fuit impedimento ducibus Slesvvici, bello in regem Daniæ, quod gerebant, administrando. Nam Henricus ipse VVilhelmo tum in Bremenses tulit suppetias. Sed vt Danorum regi auxilijs propinquorum suorū occurreret, submisit amicos, qui rem interceptam æquis conditionibus in Verdensi ciuitate penitùs transigentes complanârunt, vt arma in Danorum regem cumulatiùs verterentur. Fridericus quoq; Brandenburgensis, nunc beneficio Sigismundi marchio, descendens in suam ditionem, reperit eam tumultuantē ex prædonum incursionibus, qui in arce Garlese habuêre, vt ferebant, receptacula: Indoluit princeps bonus, in suis finibus eam vigere improbitatem, armatis in eam copijs, duxit ad obsidendam eam arcem, obtinuitq;. Nō æquis adspexêre oculis principes Magnopolenses suæ ditionis terminos ingredi alienum principem: sed erant hæ causæ, quas improbare nemo rectè potuit. Persequutus est enim publicos hostes, vbicunquè reperit. Oppidum Ketter Angermunde, quod nomen traxit ex multitudine olim ibi demorantium hæreticorum: Erat autem ditionis ducum Stetinensium: marchio idem quibuscunque ex causis inuasit, cepit, & in suam redegit ditionem, multis in eo

captis militaribus, qui defendendi eius gratia inerant. Hæc primordia eius stirpis principum de Nurenberga marchionum, multis præclaris facinoribus ingressum fecêre, vt finis fieret solitarum per eam prouinciam incursionum.

CAPVT V.

ERicus inferioris dux Saxoniæ, iam multis rebus factus odiosus vicinis suis, & præcipuè vicinis vrbibus, quòd arcem Bergerdorpe pignori Lubicensibus à patre obligatam, non numerata pecunia, receperit: quòd oppidum Molne expugnauerit: super omnia, quòd fauorem impendere diceretur grassatoribus publicarum viarum: cùm de arce Bergerdorpe sub aquis ponte, qui non videretur, facto, retrorsùm descenderent, antrorsùm vidente nemine, & per condensa nemora abirent in vias publicas, vt insidiarentur: captos in vijs mercatores, opertis eorum oculis, circunduxêre, quasi multam viam abirent, cùm gyrantes manerent in vicino. Receptacula habuêre in saltibus occulta, vbi vsque ad exactionem plenam captos emungerent, & noctu perducentes in deuia, abire sinebant iam emunctos, si tamen euaderent positas insidias. Eius generis machinas multas pro compertis habuêre vicinarum vrbium ciues. Ex condicto Lubicenses & Hamburgenses, aliquot conductis stipendio militibus, & in supplementum ciuibus ac mercatoribus perarmatis, octingentorum equitum, trium millium peditum agmen eduxêre: contenderuntque in oppidum ad arcem Bergerdorpe: nec potuit obsistere diù tantis viribus. Ingressi, prædam permisêre militibus: indè ad arcem oppugnandam duxêre, bombardis & machinis sine requie sæuientibus per quatriduum. Continuêre se qui intùs fuêre arcis custodes, & vallis muniti, diù con-

tem-

tempsêre oppugnationem: neque tonitruis bombardarum mouebantur. Sed tum puluere salpetrino atq; pice fumũ excitauêre oppugnantes, vt vallîs & oppugnationibus propellerent arcis defensores, cedentesq; per pontem in arcem, locum fecêre sequentibus euestigiò oppugnatoribus: Qui vallo iam capto ferociùs instabant ictibus bombardarum, vt custodes arcis, cùm cernerent, se diù tueri non posse, nec ereptionem sperarent à duce suo, pacti vitam & arma viritìm sua, deditionem fecêre, abire permissi. Ductores copiarum duo ex vrbibus proconsules, Iordanus Plescow de Lubica, Henricus Hoyer ab Hamburgo, signa suarũ vrbium de turri prominere faciebant: impositoq; præsidio valido, ad aliam non æquè munitam Ribenborg contendunt. Ibì nullo negocio statìm deditam capiunt, quòd defendi non posset infirmior, capta iam munitiore. Mouentes deindè in Cuddeworde, præsidium eiusdem ducis Erici solo æquauerunt. Et cùm etiam tunc procedere cogitarent, submißi sunt partium communes amici, qui rem in treugas reduxerunt. Stabant illæ per quindenam. Interìm principes omnes in circuitu, cùm etiam inter se causas haberent dirimendas, conuentum publicum indixêre in oppidum Perleberge. Aderat Fridericus marchio Brandenburgensis, Casimarus Stetinensis, Iohannes & Albertus Magnopolensis duces, Ericus de inferiori Saxonia dux, multi barones & nobiles, oratores quoq; vrbium Lubicæ & Hamburgi, qui etiam amicorum loco ab vrbibus Wandalicis cæteris secum duxêre consulares viros. Ibì re primùm inter principes complanata, marchionem ab vna, & de Stetino, déque Magnopoli duces ab altera parte, permutatis inuicèm captiuis, & æqualibus conditionibus rem inter se composuerunt. Deindè inter

Ericum & memoratas vrbes, quia constabat, legitimis causis militari more indicto bello, non iniustè captas arces cum pertinentijs suis, quam quisq; rem bello apprahendit, in ea posidenda vt maneat, decreuêre. Habuêre duces Saxoniæ ab olìm literas ex senatu Lubicensi, vt defensis publicis itineribus, in necessitate vrbi succurrentes, annuas acciperent ex ærario publico marchas trecentas: Eas tum literas, cùm diù tenuissent, reddere iussus, reddidit Ericus. Ità ex illo die cœperunt arces in manibus esse duarum vrbium: quibus alternent per sexennium præfectos ex ciuibus, qui id poscant, secularibus: qui non suo damno præfecturas agunt in homines palustribus locis subiectos.

CAPVT VI.

GRoningenses per id tempus ciues, vrbe Phrisiæ palustri, sed, vt rentur, inexpugnabili, cū vicinis occiduæ Phrisiæ vrbibus simultatē habuêre, quam in occasionem cæteris dominandi vertere cœperūt. Nam turmatìm egressi, oppidū Lewarden obsident, oppugnant, capiunt, & in leges suas redigunt. Progressi, in Scauriam mouent: itidèm facientes, in obedientiā suam redigunt. Populus antiqui nominis Phrisij, olìm Cauchij, militauerunt aliquandò Romanis sub Nerone imperante: Testis est Cornelius Tacitus, Venisse eius gentis oratores Romam, & in consessum publicum præsidente Nerone introducti, magis vt viderēt, quàm audirēt: Viderunt peregrino habitu inter Romanos sedere gentium oratores externarum: & interrogātes, qui essent? cur, multis stantibus, illi sederent? responsum est, Hoc fidei datum gentium, à quibus erant emissi. Tum ipsi Phrisij iniussi, sedes sibi delegerunt, præfati, Germanis nullam gentē fide præstare. Ea res Imperatori relata placuit:

virūq; ciuitate donauit, q̄ erat illa ætate munus insigne, habere ciuilitatē vrbis Romæ. Militauêre lōgè pòst Karolo Magno, & pulchrā illi in Italia operā nauantes exterminādis Lōgobardis, multis ab eo, vt ferūt, priuilegijs sunt insigniti. Suberāt aliquādò Francorū regibus. Seruiêrunt Danis, tū per littora Germaniæ Galliæq; dominātibus, quod in Norwagia diximus: Nunq̄ ipsi regē suæ gentis habuisse sunt inuenti, quod falsò ipsi gloriantur. Cernere est, vnam gentē, vnis moribus, lōgo licèt interuallo distantē per littora Germaniæ. Ab Hollandia in occiduū sumpto principio orientē versùs, per diœceses Traiectensem, Monasteriensem, & Bremēsem: deindè ex latere Holsatiæ in Iutiā intercisæ sunt aliquādò paludibus, aliquādò maris finibus: totæ sunt aliquādò insulares, vndiq; mari clausæ, q̄ pōtus cōtinēti interuenit. Thietmarsos gentē accolā Albis & Eydoræ fluuiorū, quibus clauditur, ab hac cōmunione, licèt palustris sit, excipio: q̄ semper Germanica vsa lingua, Saxoniæ sit annumerata: Variauit tamē sæpè dominos: quod suprà suis locis attigimus. Nomē illis natū ex loco licet cōiectare, vt quomodò cæteri eius regionis homines, locis nemorosis habitantes, Holsati patria lingua dicuntur: ità palustres, Mersi dicantur, Wilstermers, Crempermers, Thietmers. Palustria enim & aquosa loca Saxones Mers appellamus: tametsi in præfatione huius Saxoniæ, genti Thietmarsorum altiorem originem tribuerimus, reducentes in Marsum illū vetustißimū Tuisconis ex Noë filiū: Eius rei liberū sit lectoribus iudiciū. Ad Phrisios reuertamur: Libertatis illi suæ literas iactitant ex Magno Karolo tenere: quarum exemplum cùm nupèr vidissem, risum vix tenere potui, si verum erat exemplum. Nam appáret ex insertis testibus, emanatum esse à literis, quas

aliquandò IIII. Karolus Bohemus, non primus Francus, donauisset. Hodiè magno bello Groningenses sub Idzardo orientalis Phrisiæ comite, & principibus superioris Saxoniæ, quibus occidua páret Phrisia, laborant, inclinante eorum fortuna. Breuì autem tanti belli exitus se ostendet, cùm multi in circuitu nobiles, malè & velint, & ominentur Groningensibus pro impotenti superbia, quam in vicinos militares & rusticam plebem feruntur ostendisse.

CAPVT VII.

IVdæi gens perfida, vbiq; hoc inter Christianos agens, quod solet mus in pera, cùm comperti essent Bohemis grassatoribus in Christianos arma & pecunias suppeditare, à Friderico duce Bauariæ per omnem eius ditionem comprahensi, conijciuntur in carcerem, & ære emunguntur. Procùl eijcienda gens impia finibus Christianis: quæ hoc semper agunt, quod in contumeliam Christi, & subuersionem vergit Christianorum. Multi eam principes finibus suis expulerunt. Sed aliquandiù exulantes, cùm teneant quod solent, de visceribus Christianorum extractum, & inueniant qui indigeant, aut saltem lucra sitiant, in prouincijs locum accipiunt. Per quæ tempora Albertus dux superioris Saxoniæ, cùm venationibus indulgeret, extructo cœnaculo in vicino nemore, vbì aliquot dies in lætitia & animi laxatione peregit cum contorali, multis militaribus ad festam hilaritatem inuitatis, iam omnes exhilarati requiem petiêre, cùm ecce flamma, incertum vndè orta, cœnaculum corripuit, multos somno & vino sepultos, in longũ somnum perduxit. Dux ipse cũ contorali vix nudi per fenestram euasêre. Iam erat vicesimusprimus post mille quadringẽtos annus, cùm Henricus comes Holsatiæ, qui se quoq; Stormariæ principem in titulo ferebat, quod nemo ante illum

illum, quiq; electus erat Osnaburgensis episcopus, iã dudùm omissa ecclesia, cum nepotibus suis consilio praeesset in Holsatia, multis rebus per prudentiam benè constitutis, cùm senectã illi morbus, quo podager laborabat, properaret, finem viuendi fecit, tumulatus in sepulcro patrum suorum in Itzeho monialium ecclesia: & iam in solis tribus ducibus, Gerhardi in Thietmarsia caesi filijs, Holsatiae dominatus permansit. Exindè senior triũ Henricus, iam XXV. penè agens annum, princeps sensatus, rerum gubernacula apprahendit, & res direxit: quod partìm superioribus locis propter rerum consequentiam, partìm in Dania signauimus.

CAPVT VIII.

Dirum per ea tempora bellum fuit Bernhardo duci Brunswiccensi, Wilhelmo Luneburgensi, Iohanni episcopo Halberstadensi: quibus subiectae vrbes, arma, impedimenta, milites suppeditârunt. Accesßêre his Henricus dux Sleswiccensis, Adolphus frater eius, & indè vbì amplior exarsit indignatio, etiã marchio Brandenburgensis hac parte constitit, aduersùs Iohannem episcopum Hildesemensem, & splendidam militiã eius: cui opem tulêre, Otto Monasteriensis episcopus, frater eius de Honsten, de Hoia, de Spegelberg comites: multa magnaq; inuicèm illata sunt detrimenta: direptione agrorum & oppidorum, incendijs domorum, conculcatione frugum, captiuitatibus hinc atq; indè militãtium: Nec potuit per multos dies ea commotio grauis vllis sedari remedijs. Tãta fuit in partibus animosa pertinacia, ea superandi contentio. capti aliquot in armis canonici, vt est eius generis consuetudo, cùm se secularibus misceant armis: nec iniustè, qui gladio pugnat, gladio contremiscit. Quo tẽpore Fridericus marchio Brãdenburgensis,

sis, cùm à Ludouico duce Bauariæ iam absens & lōginquus in sua ditione contēneretur, nonnihilq; illi vel damni, vel ignominiæ irrogatū esset, in inferioribus Marchiæ suæ partibus agenti, postq̃ aliter res agi non potuit, hostilia & capitis periculum illi denuncians, ità armis in eum detonuit, vt contemni non posset: Nā progressus in ducatū Bauariæ, arces, oppida, vrbes numero XXXVI. aut vastauit, aut euertit, aut suæ fecit ditionis: Vndè in reliquum id nominis consequutus est, vt non facilè vel absens, vel præsens à quouis lacesseretur. Hoc est illud tempus, quo maximè in Hollandia atq; Selandia, maris inundationes, vrbes & agros subuerterunt. Dordracum insignis vrbs, magno suî parte periclitatur: Vicini agri parochiæ sedecim, ità cum populo absorptæ periêrunt, vt nulla sit reliqua spes recuperandarum: laceræ cernuntur reliquiæ, decursu maris vndas retrahente per vices. Per idem tempus, cùm Phrisij occidui Iohanni duci Bauariæ pridèm Leodiensi episcopo, nunc Hollādiæ gubernatori subijcere colla cœpêre, armis edomiti, passiq; sunt opportunis locis firmari præsidia: Sed non est diuturnum coactum imperium. Vix tribus mensibus ea mens durauit in populo: Rursùs conspirantes, eius deiecêre præsidia: Impositos gubernationi Hollandinos, aut fuderunt, aut in fugam conuerterunt. Scauriam oppidum, quod genti caput esse constituit, illic constituto comitatu, qui cuncta pro arbitrio gubernaret, eiectis qui defenderant, in antiquam se libertatem vendicârunt.

CAPVT IX.

Vilhelmus Luneburgensis, & Otto Bernhardi filius Brunswiccensis duces, arma in hostes suos Hildesemenses produxêre. Cùm arcem Grone oppugnare statuissent, ibi viribus inuicèm collatis, acerrimè diu

pugnâ-

pugnârunt: Sed ducibus inclinauit victoria, captis vltra centum militaris ordinis viris, aliquot etiam cæsis: in quibus dux iunior Saxoniæ, Erici filius, canonicus Hildesemensis. Sed profligatis hostibus, arcem, ad quod venerant, obsidentes, oppugnauêre: eiectisq; qui tenuêre, de Speilberg comite, & domino de Haanze, sui iuris fecêre capientes, imponentesq; præsidiũ ad custodiam: Cumq; multis inuicèm damnis & laboribus fatigati, ad trãquillitatem æquè niterentur, Dominus Theodericus Coloniênsis archiepiscopus, dedita opera eas partes composuit, hoc modo: Vt duces arcem quam in Brogdorp bello tonante firmauerant, cum subiectis prædijs tenerent: cæteras armis in potestatem deductas, Grone & Oze nihilominùs seruarent, reddito comiti de Speilberg in vim compensationis præsidio Hachmolen. Ekesfeldia quoq; militaribus posita palæstra, multã ac variam sæpè experitur fortunam. Hac tempestate conglobati militares eius loci, cùm Molhusensibus quibusdã de causis aduersarentur, pecora ciuiũ abegêre, & ciues ad sequendum, vt interciperentur, pellicere statuerunt, vt interceptos ex insidijs de more suo caperent. Non erat ea machinatio ciuibus abscondita: Lantgrauium Thuringiæ dominum suum præmonuêre, qui expeditis armis opportunis locis delituit. Ciues non pauciores quàm ducenti equites egreßi, sequuntur hostes, iam pecora præ se agentes. A fronte imminebat Lantgrauius: Ipsi qui insidias tetenderunt, in retia peruenerunt, quod inferre meditabantur, paßi: Capiuntur, sternuntur, fugantur: Capti supra centum septuaginta, inter quos militaris generis non pauci: Quæ ruina in tempus reliquũ, & illos circũspectiores, & ciues cõfidentiores effecit. Capti, de more magno ære luũt captiuitatẽ, immò redimũt libertatem.

CAPVT X.

ALbertus dux superioris Saxoniæ, dictus de Wittenberge, princeps elector, sine suo & legitimo hærede diem suum obijt, & de successione iam quærebatur. Ericus dux inferioris Saxoniæ, longo licèt interuallo fratruelis eius nepos, legitimam successionem ad se pertinere non ambigens, titulum Saxoniæ, quem semper habuit, adauxit: vt dominum de Wittenberge & principem electorem se scriberet, & gereret. Nam & Karolus nouissimus eius nominis Imperator, Sigismundi pater, quod suo loco diximus, inter ambos Saxoniæ duces ordinabat, vt alternis vicibus ad electionem vocarentur: Aliquotiès etiam Erici patre Erico ad electionem perueniente, vt iustæ dignitatis possessionem præ se ferebat. Sed præualuêre apud Imperatorem tum alij. Nam ille Misnensi affectus marchioni propinquo suo, qui illi in Bohemia præstitisset obsequia plurima, contulit ducatum, præteritis cum quadam contumelia legitimis successoribus: Viuebant enim Ericus, Bernhardus, Albertus fratres, Saxoniæ duces. Siue ergò per negligentiam non petendi beneficij, siue ob aliam causam, certum est, tunc illos esse præteritos: quod hodiè quoque queruntur: Nec tamen obliuiscuntur iuris sui, renouantes protestationibus & diligentijs possibilibus, nè longi temporis tractus præiudicium illis inueharet longæuæ præscriptionis. Erat autem, cùm Albertus ille moreretur, vicesimustertius annus post mille quadringentos. Quo tempore Fridericus Brandenburgensis marchio, qui ditionem suam in Bauaria, quod diximus, amplificauit: cùm etiam Iohannem ducem Stargardiæ captiuum teneret in Perleberge oppido Prignissæ, ad placita conuenta cum Alberto duce Magnopolensi venerat.

Cúmque

Cúmque multorum qui aderant consilijs, non ad pacem tenderetur, quòd nonnullis belli tempora commodiora viderentur, ipsi principes, dimisso omnium suorum consilio, soli rem contrectabant: conuenitque inter eos, vt captiui inuicèm permutarentur. Omnes in commune laxati. Ducem autem Iohannem nō leuibus de causis tum seruauit marchio. Reddidit autem Alberto duci captas illius ditionis, arces Gorloze, atque Domze, vt illius iniret familiaritatem: & vt syncera perduraret affectio, filiam suam paruulam Dorotheam Alberto despondit vxorem: sed non est peruentum ad nuptias, moriente Alberto: vt in Vvandalia. Quo etiam tempore gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quòd equites à Gedano Prussiæ in Lubicam per viam nauigantium transirent incolumes. Ferunt & à Magnopoli in Daniam glacie tum stratum stetisse mare. Tum etiam ferunt indoluisse Prignissæ militares, quòd non ad æternā nominis memoriam, equites mare transeuntes, pecora indè abegerint: id non tam prædæ causa, quàm memorabilis ad posteros facinoris. Ità student inclarescere sceleribus, qui non possunt eminere gloriosis facinoribus.

CAPVT XI.

VVilhelmus dux Luneburgensis, cōiugem accepit filiam Friderici marchionis de Brandenburgo. Nuptiæ magnifico apparatu peractæ sunt in Luneburgo: Alteram verò eius filiam Henricus, quod diximus, dux Magnopolensis, tum minor minorem non ducens, posteà legitimis annis accepit: Cuius nuptiæ in Tangermunde, ad præsentiam magni principum conuentûs, sunt peractæ. Quo tempore Iohannes episcopus Hildesemensis, iam laborum pertæsus, cùm ætate ingrauesceret, comes ipse de Hoia natus, episcopatum suum in manus summi

pontificis permisit, in fauorem Magni ducis Saxoniæ, iamdudùm episcopi Caminensis. Vtriq; iam antè conuenerant, quantum æris promptum solueret Magnus, quantúmque annuum ad Iohannis vitam redderet: & vtriq; missis ad summum pontificem Martinum his de rebus oratoribus, rem consummârunt. Iam rex Daniæ Ericus apud Magnum perfecit, vt ecclesia sua Caminensis successorem haberet, quem ille voluisset, regis cancellarium. Quæ omnia legitimis apud summũ pontificem mandatis, & principũ instantijs, sunt perfecta. Rex autem per eundem ad eam causam missum summo pontifici oratorem, accusari curauit legitimis modis archiepiscopum Vpsalensem, grauibus irretitum criminibus, depositione dignis: conuictúmque, aut facti notorietate, aut alijs competentibus vijs, quibus possunt crimina inclarescere, depositum iussit abstinere pontificalibus, fratremq; ordinis Birgittæ in eius locum obtinuit consecrari. Halberstadense autem commune per ea tempora tumultuatur grauissimè, captis eius loci consularibus, & in vincula coniectis. Id cùm resciisset episcopus, euocauit vicinarum vrbium primores: iussitq; instare, vt tumultus pacaretur. Quod cùm anniterentur, colloquiũ habentes cum capitibus eius tumultuationis, publica interposita fide euocatis, ostenderũt rem praui exempli, & quæ principibus & vicinis communitatibus meritò displiceret: si quid illis esset iustæ questionis in senatũ suum, esse iudicem episcopum loci legitimum dominum, qui paratus sit criminosis iustitiam ministrare: parcerent sibi, natisque suis, parcerent vrbi: non in cœpto persisterent, vndè perpetuus vrbi interitus proueniret. Cùm audîssent vicinorũ suorũ Halberstadenses consilia, paucis interloquuti, respondent habere se causam

cum

cum suæ ciuitatis senatu, quam sine ipsis facilè terminabũt: Eant, & suis intenti negocijs, aliena non curẽt. Hoc *responso redeunt, & vicini in sua, & ipsi in vrbẽ: & iam exasperati, quatuor ex omni numero ꝓductos in publico gladio ceciderunt, domos eorũ direptionibus subijcientes: deindè multos ex ciuibus, qui locupletiores viderentur, captos ære & auro emungunt: Cæsorũ autẽ & exactorũ amici, vrbe dilapsi, quò se quisq; poterat, cõtulerunt: Alij Romanorũ regẽ petentes, sententiã Imperialis banni in ciues reportârũt: Alij vicinis questi principibus, auxilia implorabant: Nõnulli immixti militaribus, excursiones fecêre, incendijs & prædationibus sæuientes. His inclusi vrbe malis affecti, episcopũ suũ antè contemptum adeunt: ẽrui malis orãt, pecunia placãt: Ille operas pollicetur. Vbi illũ iã habuêre pacatũ, stipendiarios conducunt, vim vi repellere conati. Magnus Hildesemensis episcopus in eos euectus, prædas abegit: Ciues ad pugnam elicuit, & interceptos cepit, spoliauit, cecidit: Sed maiori visum est opùs conatu ad perdomandos contumaces. Igitur Iohannes Halberstadensis, Magnus Hildesemensis episcopi, cõmunitates Magdeburgi, Brunswici, Gosłariæ, de Honouer, arma iũxerunt: & ciuitatẽ obsidione premebãt, nè noxij elaberẽtur, curantes. Neq; tamẽ ità poterãt itinera asseruare: Dilapsus est primus tumultuationis author, cũ rebus in vrbe diffideret, veritus, quod futurũ cernebat, vt à populo dederetur. Multi id conãtur ꝓmijs allecti: nec potuit euadere à tã numerosis oculis obseruatus. Inuẽtus, episcopo pertrahitur in castra: Mox fratrẽ eius cũ aliquot cõplicibus ex nomine, dédi ex vrbe poscebant: Diù recusabant: Mox turres & mœnia bõbardis deiecta deformãtur, grauioribus, nisi pareant, cõminatis. Quæ res diebus aliquot cõtinuata, perfecit, vt com-*

communne perurgeret primores, Eos qui poscerentur, dédere, vt malorum sit finis: Dediti, cum eo, qui deprahensus foris seruabatur, publico cæsi sunt in castris gladio. Episcopus deindè ex quaq; ciuitate vnum vrbi immisit, quibus authoritatem impartitur, vt rebus ordinatis, nouum deligant concilium, & dißipata reforment: Ità magnus motus paucorum sanguine quieuit. Hic est exitus tumultuātium in populo. Sed mille alia sunt eius generis exempla, nec tamen cautiores faciunt alios, aut ignorati casus, aut prouidentia præsumpta cauendi.

CAPVT XII.

Hoc est illud tēpus vicesimiquinti post mille quadringentos anni, cùm ecclesia Traiectensis varÿs motibus tractaretur: Nam vacantem morte Friderici episcopatum, Papa permisit Spirensi episcopo. Ille grauis ætate, quòd sciebat rem laboris plenam, translationem recusauit. Tum electione innouata, cœpit esse diuisio: cùm nonnulli vota conferrent in Swederum de Kulenborg, præpositum ecclesiæ, baronem: alÿ in Rodolphum de Diepholt. Papa Swederum confirmauit: Rodolpho autem militia inhæsit, illi permittens arces & omnia prædia, quem postulatum dixerunt: fortè, quia ius postulati Spirensis in eum est transfusum, alioquì eligi potuit, nulli ecclesiæ obligatus, nec defectui subiectus. Diù valuit ea diuersitas: Swedero consecrato, de solis ecclesiæ ministerÿs viuente, Rodolphus omnia tenebat: cuius memoriam perennat moneta aurea, ad nostra vsque tempora decurrens. Otto quoquè Monasteriensis episcopus tum in fata concesit, de Hoia comes: qui ecclesiam mirificè locupletauit, adaugens arcibus, prædÿs, & ditione, fecitque locum Henrico de Morsa comiti, germano fratri Theoderici Coloniensis archiepiscopi.

Quo etiam tempore Iohannes dux Bauariæ, tutor Hollandiæ, veneno accepto extinguitur: quod quàm primùm accepisset, statìm persensit: & qui dedit, cùm in conspectu esset, mox suo proditus vel ruboris, vel palloris indicio, capitur, & confessus quadripartitur. Sed indè, qui accepit, nõ meliùs habebat, translatus ad patres. Iacoba pridèm coniunx Adolphi Brabantiæ ducis, tum propter cognationem & sanguinis propinquitatem ab illo diuortiata, nupsit comiti Leicestriæ in Anglia, vt Anglorum armis Hollandiam ditionem patriam tueretur: Ea fuit insimulata de ordinatione rei, quam diximus. Sed ad arma ventum est. Angli magnis copijs enauigârunt, & egreßi nauibus, se contulerunt in Hannoniam: quæ & ipsa debita diceretur Iacobæ memoratæ, in qua etiam moram fecit ea fœmina. Recepti Bergensi oppido, reliqua quoquè armis in potestatem redigere curabant. Adolphus dux, qui necdùm reliquerat ius connubij, & si mulier ab eo diuertisset, cùm de magna dote ageretur, magnis vndecunquè copijs contractis, occurrit hosti. Inerant auxilijs eius arma multorum principum, ad numerum, vt ferunt, octuaginta millium: Oppugnant instanter oppidum, Anglici defendunt. Sed Anglus in alieno promptas non sperabat suppetias, quæ hostibus accreuêre quotidiè. Indè factum est, vt cùm multa vtrinquè fortiter gesta essent, ad tractatus res peruenit: conuenitque, vt vterque princeps misso Romam cum instructione nuncio, ibì causam agi finerent: declararétque pontifex, vtrius esset vxor futura. In eas conditiones Anglici, dimisso oppido, in sua reuertuntur.

CAPVT XIII.

VVilhelmus marchio Misnensis, cùm in fata conceßisset, frater ei succeßit Fridericus: qui, vt diximus,

ximus, ab Sigismundo promeruit ducatum Saxoniæ superioris, cùm multùm quereretur Ericus paternum sibi adimi cum ditione honorem, quòd titulum ille Saxoniæ teneret, quòd iustam Karoli Imperatoris declarationem prætenderet. Sed plus apud Sigismundum valuêre ius sanguinis, & magni respectus obsequij. Sunt qui potissimùm id obfuisse memorãt Erico, quòd non satis odisset publicorum itinerum insidiatores: idq́ ferunt Imperiali declaratione prætensum, cùm publico, vt aiunt, consistorio pro Friderico contra Ericum declaratio, quæ petebatur, promulgaretur. Sed neq; Ericus dux, neq; successores, titulum suũ posuêre. Indignati aliquandò Misnenses principes ob eam rẽ, paßi sunt posteà suo quenq; iusto titulo condecorari. Quo tempore recruduit bellum, quod erat ducibus de Brunswico & Luneburgo aduersùs diœcesim Bremensem, cùm Nicolaus comes de Delmenhorst esset in archiepiscopatu. Causa autẽ belli non alia fertur, quàm crebra Bremensium de Tedinghusen, deq́ Horneborg excursio: Legitimum quæstum putauêre ministeriales ecclesiæ militares, de locis supradictis victum quærere. Sed duces non paßi iniuriam, duxêre in ecclesiæ ditionem, prædas prædis compensantes: hoc est, pauperes pauperibus coæquantes, cùm arcibus euertendis vel locus, vel tempus deesset: facileq́ eò perpulsi sunt, & malis domiti, vt suis se finibus continerent. Friderico deindè marchione Brandenburgensi agente in superioribus sui principatûs partibus, duces Stetinensis & Wolgastensis, memores quòd illorum ditioni aliquandò infestus marchio tulisset indè nõnulla, iam adunatis armis duxerunt in eius vicißim ditionem, par pari referentes abacta præda. Id cùm resciisset, copijs contractis indè descendit, & in Marchia, auctis armis, duxit in

eos: obsessis in terra eorum quibusdam arcibus, in quibus, quæ Quatuor rotarum dicitur, fuit. Iam intelligentes duces memorati magno sibi prælio decertandum, longè vocatis de Prussia, deq; Pomerania auxilijs, quotquot poterant copijs contractis occurrere statuerunt marchioni, & soluere obsidionem. Ille verò vbi ex speculatoribus suis intellexit apparatus hostium, quodq; vires longè suis maiores adducerent, non expectandum ratus, castra mouit: adeóque abire festinauit, vt magnam impedimentorum partem in castrorum loco reliquerit. Hanc eius fugam duces suam interpretati victoriam, quæ ille reliquerat assumentes, reduxerunt exercitum.

CAPVT XIIII.

Compertum ferunt illo tempore, cùm inter vrbes Magdeburgensem & Hallensem deprædationes fierent, ac incursiones in mercatores, curribus euersis & abductis quæ preciosa portabant: non ignarum fuisse eius negocij de Anehold, qui & de Berneborg, comitem: Idq; cùm exploratum haberent vrbes memoratæ, quantis poterant viribus, quas ex vicinis militaribus, & ex ciuibus auxerant, duxerunt in arcem Berneborg, oppugnatámque iam penè adduxerant ad faciendam deditionem. Interuenit autem Wilhelmus dux Luneburgensis, à socero suo marchione regressus, medium se interposuit: peregitq; vt comes se iuramento constringeret, nunquàm se impensurum fauorem grassatoribus, vtq; adempta bona, quæ variè ab equitibus distrahuntur, intra quinquennium soluerentur. Quare pacati ciues & mercatores, in sua reduxerunt exercitum. Mira infelicitas Saxoniæ, quæ hoc genere latrocinij carere non potest, cùm vbiq; sint prouinciæ pacatæ. Interim verò

Iohannes marchionis Friderici filius, cùm audisset duces Stetinenses graues imminere Prinslauiæ oppido, quod ad marchiam pertineret. Iam enim memorati duces, captis eius oppidi portis, illas incastellabant, vt in fide ciues continerent. Sed cùm alienum ciues non leuiter ferrent imperium, ad Iohannem rem pertulerunt, ostendentes, quo facto ad recuperationem opus videretur. Ille contractis clàm armis, noctù mouit in oppidum memoratum. Intromissus per occultū à ciuibus aditum, rem omnem oppugnationi paratam habuit: Primo manè bombardarum tonitrua crepitabant, & fulgura micuerunt, in portas ab hostibus insessas: Illi, vt poterant, tuebantur. Ciues applicatis magna congerie straminibus, & arsura materia vndiquè conuecta, incredibilē in porta fumum excitauerūt: cuius molestia superati, manus dedêre: nam pactis libertatibus suis abire sinuntur. Quod cùm comperissent, qui è diuerso in alia excubabant, mox & ipsi fecêre deditionem. Iam ducibus innotuit, quòd sui oppugnarentur, qui properè eductis copijs, quantas potuêre, suis obsidione laxandis properârunt. Sed obuij facti illis, qui iam castella dediderunt, retrò redire faciunt iam seriùs venientes. Quo etiam tempore, quod in Metropoli diximus, Nicolaus archiepiscopus Bremensis infelicem fecit in Phrisiam expeditionem. Tum verò per instantiam vicinarum vrbiū Lubicæ, Hamburgi, Luneburgi, intercepta est grauis ista discordia, quam diximus, inter duces Brunswiccenses & Luneburgenses ex vna, & archiepiscopum Bremensem ab altera parte: quæ magno fuit impedimento rebus in Holsatia gerendis: Iam enim rex grauis imminebat ducibus, multis vndiquè armis contractis. Sed nunc effectum est, vt complanatis inter archiepiscopū & duces

tes rebus omnibus, totis viribus ad occurrendum Danorum regi pro ducibus consobrini principes se contulerunt.

CAPVT XV.

GVnterus Magdeburgensis archiepiscopus, tum Hallensibus multa iußit incommoda inferri: aduehi, deuehique quicquam interdixit: Nam salinarum prouentus sibi tanquàm terræ domino pro iusta parte deberi contendit: Ciues contrà, non nisi quæ ab olim pontificibus data sint, paratos exhibere, noua nequaquàm onera subituros se prætenderunt. Ille vrget deforis hostilia exercens: ciues capit, bona inuadit, interdicit itinera. Illi, vbi nō alia via esset, armis se tueri consisi, per armatis aliquot suorum, conductisq́ militibus diœcesim ingrediuntur, damna damnis compensantes, captis oppidorum ciuibus, vt haberent quos ex se captis ad redemptionem compensarent. Aliquot etiam militarium in terra sunt deiecta præsidia. Sed intercepêre negocium communes amici, misitq́ archiepiscopus, & ex suo capitulo viros rebus gerendis idoneos, & aliquot ex suo concilio comites. Aduocantur vicinarum vrbium consulares, & res in eum exitum peruenit, vt damna damnis coæquata manerent: Hallenses consueta archiepiscopo exhiberent: sed in solatia factorum bello sumptuū, XX. millia sexagenarum ex antiquis großis domino suo persoluerent. Otto interim de Brunswico Bernhardi filius, fœderatus Magno Hildesemensi, & Iohanni Halberstadensi episcopis, occurrendum ratus malignitatibus quorundam militarium de Swichelen, qui vndecunque natis occasionibus, incursiones publicorum itinerum, aut ipsi fecerunt, aut facientes receptârunt. Aderant communitates Magdeburgi, Brunswici, Goslariæ, Halber-

ſtadij, Hildeſem: Duxerunt in arcem Zwidela, quam oppugnantes, non magno negocio in poteſtatem accepêre, habitatoribus fugatis, & impoſito præſidio: aliũ principes, alium communitates ibì inſtituêre præfectum. Indè mouentes in aliud præſidium, (Biſſchopeslutter appellant) quod inuenêre iam defenſoribus vacuum: nam hoc tueri diffiſi, abiêrunt. Proſcriptione vtuntur in memoratos ab omni Saxonia, donèc gratiam recuperarent. Quo tempore marchio Miſnẽſis dux Saxoniæ, princeps victorioſus, & qui prælia Domini multa geßiſſet in Bohemos, vita exceßit, relinquens filios tres: quorum maior natù Fridericus paternam ſubijt adminiſtrationem: Ducatũ inprimìs Saxoniæ, patri ab Imperatore nõ gratìs collatum, curauit ingredi: ſacramenta accepit ab omnibus, & ſe principem gerebat electorem.

CAPVT XVI.

Rei nouitas ſuo à nobis iure depoſcit, vt in literas mittamus memoria dignam diuturna. Venerat ab vrbe Roma in hanc Saxoniæ prouinciam, ſpecie nuncij apoſtolici, quidam falſarius nomine Marcellus cum fratre Hoſpitalis, vt apparebat, ſancti Iohannis: Carnales illi fratres, & ambo profeßione Minores, religioſa veſte proiecta, literas præferebant apoſtolicas. Marcellus ſatìs eloquens & doctus, qui ſe magiſtrũ aſſereret in Theologia, indulgentias plenarias pollicitus dantibus pro redemptione captiuorum pro rege Cypri. Per diœceſim Zwerinenſem profecit, multum faciens quæſtum: Venerat Lubicam, pontifici ſe exhibet. Ille & vultum hominis, & literarum faciem perpendens, primùm ſuſpicionem falſi concepit: Deindè vbì introrsùs omnia perſpexit, reperit falſarium. Ille tamen nihil mutato vultu intrepidus ſtabat, pollicitus omnia facere & perpeti de

re ſua

re sua liquidanda. Episcopus coegit præstare iusiurandũ, nè quouis pacto, nisi dimissus, abiret: Ille non grauatus præstitit: Frater eius breui morbũ contrahens, vita excessit. Marcellus, vbi primùm licuit, secretò abcessit, nemine cõmonito. Episcopus interim rem summo pontifici direxit: Ille remãdauit falsariũ seruari, & ad formam iuris in eum procedi. Erat tum Cardinalis Anglicus in legatione causæ Bohemicæ per Germaniam, cum potestate de latere: Scribit illi Papa, vt falsarium ad se perductum examinet, & iure agat. Iam audiebat Lubica dilapsum, peruenisse Coloniam. Erat autem multis in locis Italiæ non ignotus Marcellus. Nam Venetijs pridèm ob similẽ causam erat in carcere, per summum elapsus ingenium. Simulauit ad mortem se ægrotare: Scribebat, vt erat medicinæ artis peritus, receptam: quam potionẽ formare iußit in apotheca, simulans se accepturũ. (erat enim somniferum vehemens) Quo accepto, rogauit ad se dimitti fratrem ordinis Minorũ, vt coram Deo synceram faceret moriturus conscientiã. Aduentãtem ad se in carcerem fratrem blandè inuitat, vt de suo potu gustare non detrectet. Simplex frater nihil veritus mali, bibit: nec diù pòst in somnum soluitur grauißimum. Marcellus detracta illi veste monachali, ipse induitur, & clamans extrahi carcere frater poscit, iam impleto circa carceratum officio: Extrahitur Marcellus monachali veste, & pro fratre abire sinitur: Sic elapsus Venetijs, venit Coloniã: idq; compertũ habens cardinalis, honorificè scribit noto homini, ad se veniat: magnũ esse quod cum illo sit acturus. Ille, qui cardinalem pridèm nouerit, sperans ab eo prouectionẽ magni honoris, non inuitus proficiscitur: venientẽ vinciri iubet, & iam Rheno defluens, perducit Coloniã, ibiq; tradidit carceri custodiendũ: nec diù erat

(incertum quibus modis) audit cardinalis custodes fefellisse, iterumq́; abiisse: Edicit habiturum centum aureos, quisquis illum reduceret. Magnitudo præmij fecit inquirere multos. Extrahitur ab satellite inter moniales latitans. Cardinalis iubet numerari promissam mercedem: Ille vsus modestia, quadraginta aureis contentus abijt. Marcellus indè diligentiùs asseruatus, publico iudicio conuictus, damnatur ad scalam & carcerem perpetuum: Inscalatus deducitur in Brule archiepiscopi arcem: Indè lugubrem misit cardinali post aliquot dies ad commiserationem sui epistolam lachrymis plenam, mirabili arte tornatam: sed surdo loquutus est. Cùm verò iam in obliuionem venisse videbatur, & polliceretur artem medicinā, Theodericus archiepiscopus, nescio quid incommodi passus, specie comparandæ pontifici medicinæ elabitur: & indè in regna perueniens aquilonis, episcopatum ambiebat, incertum, quos exitus inueniens.

CAPVT XVII.

VVilhelmus dux Luneburgensis, militabat ea tempestate stipendio vrbium Wandalicarum in regem Daniæ, populatus Iutiam, cùm interim Otto fratruelis eius, dux Brunswiccensis, quibus motus causis incertum, populatur absentis ditionem. Quam rem Wilhelmus Lubicæ cùm acciperet, impleta expeditione, ad quam venerat, regreditur in patriam: & vindicaturus quæ absens accepit incommoda, vndecunquè contrahit auxilia, de Westphalia, deq́; Thuringia, Hassia: & magnis agminibus coactis, ducit in patruelem. Oppidum Pattenhusen expugnat, ac diripit: Arcē Hallerborg obsidione cingit, latéque excursitans populatur. Id ægrè sustinuêre amborum communes amici, grauiusq́; tulêre subiecti. Obiecêre se Wilhelmo, precantes, vt iræ modum

dum ponat: recordaretur fratruelem, quem oppugnet, posse omnem terram vnis regi imperijs: Sinat interuentu tractatuum rem componi: faciliùs legibus quàm armis controuersiam inter propinquos dirimi. Placatus ille, vtriusque terræ consiliarijs, vnà cum consularibus vrbium vtriusq; ditionis, omnem causam permittit. Idem facit Otto, & perindè ab armis disceditur: Fit permutatio ducatuum ad placandum Wilhelmum: Wilhelmus Brunswiccensem, Otto vicißim accepit Luneburgensem. Quo tempore ciues Osnaburgenses, cùm haberent aduersùs Heruordenses nonnihil quæstionis, quod iure aut legibus, aut amicis tractatibus dirimi aut non posset, aut partes pro stoliditate non paterentur: excitare connisi aduersantes, ipsi Osnaburgẽses cum militaribus ecclesiæ progreßi sunt in hostem, prædam ex iumentis de more militari facturi. Peruenit molitio ad Heruordenses, qui de Lippia dominum & nonnullos alios nobiles in societatem armorum assumpsêre, præstolantes aduentum Osnaburgensium: Exiêrunt ad prædam, vt rebantur, abigi paratam: Sed occurrerũt armati Heruordenses, qui prælio venientes excepêre: Pugnatur paribus animis, & aliquandiù æquis stare viribus videbãtur: Sed in diuturnitate inclinauit fortuna illis, qui defensionem præferebant, ab alijs incursati. Heruordenses ergò facti superiores, sexaginta ex aduerso hostiũ agmine captos abduxerũt, quibusdam stratis, reliqui per fugam abiêrunt. Thietmarsi intereà malè affecti Hamburgensibus, quòd impedire niterentur frugum ab Albi deuectionem, turrim, quam ipsi Hamburgenses communi nauigantium saluti ad mare erexerunt, & sustinent in vltimis Hadeleriæ finibus, impugnauêre: Nouũ opus, illi nomen est præsidiǫ: Aliquot mißilia vicißim alternata sunt:

ta sunt: poterant iam vulnerari alij, alij etiam extingui, cùm hostilia omnia exercent. Hamburgenses tutandarum de Flandria & Anglia nauium venientium gratia, non inuadendæ Thietmarsiæ, sexcentos per Albim demisére satellites: consulari viro nauibus præfecto. Cũq; in Albi fluuio morã facerent, prohibituri aduersantium conatus: satellites, inquietum genus hominum, quod faciliùs congregari quàm regi possit, Thietmarsiam hostilem terram inuadere, iuuandi commeatûs gratia voluére: Præfectus nequaquàm sinit, non esse sibi mandatum præferens vllam vastatione aut deprædatione terram inuadere: Illi reclamant: Quid mali fieri videatur, si Thietmarsis, qui publicã stationem Hamburgensium impugnauerint, vna vel altera adimatur vacca? esse illa solennia militantiũ, prædis alere ferociam, nauseam esse carniũ salitarũ, recentibus opùs esse: nisi ille permittat, ituros sua sponte. Alij etiam clamorem exaggerantes, proditorẽ esse ciuiũ, qui hostibus publicis parcat: Quam in rem esse eductos? An vt spectent littora? quia non occurrũt publici hostes, esse quærẽdos. Aucto clamore, præfectus diutiùs repugnare non ausus, in terrã vertit proram: Exponit milites. Ipse signa corripiẽs, in littore moratur cum ducentis: Reliqua multitudo prædatũ egreditur: & ab incendijs stultè incboantes, signa dant longinquis Thietmarsis, vt occurrant. Dum illi colligunt prædã, & domos diripiũt, in turmas collecti Thietmarsi, facilè illam manũ repulerunt. Redeũt ad signa frequentes: Sequuntur Thietmarsi, & iã fugæ nullũ præsidium: Defluxerant aquæ: stabant in sicco nauigia: Quod poterant, in hostes versi, quandiù valuêre, vitã tutabantur. Superati multitudine, cadunt penè omnes, paucis ad naues vlteriores relabentibus. Casus præfectus, exenteratur:

tur: stomachum fœminæ infigũt hastæ, pro signo circunferentes victoriæ: Alij hoc genus interpretãtur diuinãdi.

CAPVT XVIII.

VVilhelmus iam dux Brunswiccensis, princeps magnanimus & victoriosus, cuius plures numerantur victoriæ, quàm aliorum arces: cùm in Austria visitare decreuisset Fridericum ducem affinem suũ, cumq́ illo de rebus magnis agere: Hẽrico fratri mansueto principi, ducatum & omnem familiam, charam coniugem, & liberos, in fidem commendabat: abiensq́ omnia benè putat constituta: Peruenit ad affinem, à quo perbenignè excipitur. Per ea tempora Philippus dux Burgundiæ, Karolũ regem Frãciæ bello perurgebat, patrẽ suum Iohannẽ vindicans. Rex cùm suppetias Fridericum Austriæ ducẽ postulâsset, isq́ mittere decreuisset, iam præsentẽ, & eam rem sua sponte ambientem Wilhelmũ suis copijs præfecit, misitq́ trans Rhenum in Franciam. Ibì Wilhelmus Philippo se regis nomine obijciens, fortiter præliatur: & multis prælijs victor, cùm iam tempus eum reuocaret, ad affinẽ suũ redijt Fridericũ. Intereà audit quid in suo gestũ sit, Henricũ germanum suũ, cui omnia permisisset, cui charißimos demandauerit affectus, inuasa arce Wulfenbuttel, quæ sedes est ducalis, Wilhelmi coniugem cum liberis exegisse. Miserum spectaculum. Vidit domina venientem Henricũ mariti germanum, modestum semper principem, cui ipsa in fidẽ cum liberis sit permissa, postulauit admitti in arcẽ: Promptè iußit aperiri: iubet abcedere dominã cũ filijs. Triste negociũ, & quod barbaros cõmoueret: Non sic, inquit mulier, mandauit Wilhelmus germanus tuus. Sed ille in seuero mansit imperio. Quid faceret? Sumptis per manus liberis abceßit. Huius rei magistri ferũtur Brunswiccen-

ses oppidani: qui sub viuaci principe vitam agere socordem non poterant: Effecêre, vt monacho quàm duci similior princeps illis imperaret. Quem non superat ambitus dominādi? A tergo fides, longè omnes sunt affectus, vbi imperium est in promisso: Possum, inquit alius, implere fidem: sed non in regno. Reuersus Wilhelmus, videt quid sit actum: Nihil modesta consilia, nihil pacis tractatus potuêre. Queritur ergò amicis perfidiam in se fratris. Inprimìs Magnus Hildesemensis episcopus, compassus querenti ex animo, promittit armorum auxilia: causam esse communem sibi, æquè se dolere cum eo qui sit passus: Parantur arma: exitur ad incendia, prædam, captiuitates. Huius rei authores Brunswiccenses ciues adsciscunt in armorum societatem Magdeburgenses: militiam conducunt stipendio: graui mole concurritur vbiquè: omnia vasta ac deformata igne ac gladio horrent. Iam omnibus euastatis, cùm neutra pars magno de lucro gloriaretur, interuenêre principes Ludouicus Landgrauius Hassiæ, Iohannes marchio Brandenburgensis, Otto dux Luneburgensis, qui controuersiam in hunc modum diremerunt: Daret Henricus Wilhelmo XIIII. millia sexagenarum in grossis: Wilhelmus dominatum de Homborg, cum Honouer, & subiecta ditione teneret, donèc aliter rebus consuleretur. Nam & ducatus Gottingensis in expectatione fuit ab Ottone monoculo, qui prolem virilem iam senex non haberet. Henricus quoquè Wilhelmi frater, nullis hæredibus, vt putabatur, donandus, vacuam facilè domum relinqueret Wilhelmo. In eam formam rebus transactis, Wilhelmus tempori seruiuit, breuì assequutus Gottingensem principatum.

CAPVT

CAPVT XIX.

HOc tandèm anno, qui fuit tricesimusprimus post mille quadringentos à Christo, Sigismundus Romanorum rex, coronam ex Vrbe petiturus, Italiam ingreditur. Sciebat sensatus princeps luctantem mutuis viribus Italiæ nobilitatem: Expectabat benè gerendæ rei occasionem: si fortè duobus vel populis, vel principibus, per mutuas vires attritis, ipse inuocaretur. Venit Mediolanum, & ibì ferrea accepta corona ab eius loci archiepiscopo, à Philippo Vicecomite, iam duce, per reliquam Italiam cum copijs perduci expectabat. Signa hæc erant, vt Blondus ait, non iam inclinantis & ruentis, sed collapsi Imperij: quod nimìs esse verum, Germanicæ nationis detrimenta quotidiana testantur. Tum verò Italia inter manus paucarum communitatum laborat: Veneti, & Florentini, quiq; ad suæ reipublicæ amplificationem nitebantur: reliquas vrbes aut deditas acceperant, aut in societatem suæ quisque partis adducebat. Vnus erat Philippus, Mediolani tyrannus potiùs, quàm legitimus princeps, ex Vicecomitibus, potente vrbis familia progenitus: cuius primùm familiæ audaciam, deindè potentiam, nostri principes sua dissimulatione aluêrunt, donèc in contemptum prouecta sederet. Is tum Philippus, cum memoratis communitatibus, de Italiæ principatu luctatus, inuitauit Sigismundum in Italiam: Diù tamen ille distulit aduentum. Sed cùm veniret, ab illo magnificè excipitur: coronaturq; de more ferrea, Romæ auream suscepturus. Promissa sua Philippus differebat: non enim apparebant copiæ, quæ regem deducerent per reliquam Italiam: quam solebat suis olìm viribus peruadere rex Romanorum. Habebat tum Sigismundus aliquantam suorum Vngarorum &

Teutonum manum: sed non eam, quæ sufficeret regem per impacatas, quales tunc erant in Italia, prouincias deducere. Florentini arma sua iactabant, ausi se in campis ostentare Alemannis: sed ab illis impetiti, didicerunt suo malo modestiùs agere. Peruenit aliquandò Sigismundus Romam: non ea, qua veteres consueuêre Cæsares: non qua proauus eius Henricus via, qui inter Imperatores nostros nouißimus, armis perfregit Italiam. Coronatur Sigismundus ab Eugenio pontifice, & in Germaniam reuertitur: multum tamen temporis Senis commoratus: quæ vrbs aliquantam retinet Imperij memoriam, & antiquæ dignitatis obseruantiam.

CAPVT XX.

HOc tempore fuit illa grandis in Christianismo commotio de concilio Basileensi, quod antè quidem Eugenius iusserat conuocari. Vbi iam satìs maturè conuenerāt ex omni orbe patres, præsideret in eo Iulianus cardinalis sancti Angeli, vice & authoritate pontificis, Eugenius mutato animo, transferre voluit in Bononiam ex causis, quas in Bulla allegauit. Sed concilium, acceptis literis translationis, misit solennes in Vrbem ad pontificem oratores, qui ostenderent maioribus ex causis translationi non esse locum, obsecrantes, vt in prima sententia permaneret. Sed ille flecti non potuit: mittebátque alios ex suis episcopos, qui verbo efficaci monerent Iulianum in concilio præsidentem, & patres alios, vt translationi consentirent. Sed hæc frustrà fuit legatio: responsumq; illis est de maturo patrum consilio, nec expedire, nec fieri posse translationem: Orauêre, immò obsecrauêre pontificem, vt à translatione discederet: alioquì iam esse in Constantiensi declaratum, Sa-

crum concilium in Spiritusancto congregatum, in casibus habere authoritatem supra pontificem: qua vteretur, nisi ille cederet communi vtilitati. Hac vtrobiq; immobiliter inhærente sententia, Papa cùm transferret, Basileenseq; reuocaret concilium, patres non sinerent, inuicèm sibi cœpêre inuehi. Ille in concilium, & hoc vicißim in pontificem, graui scandalo, & totius, vt diximus, commotione Christianismi. Per quod tempus Magdeburgenses ciues graui etiã dißidio restitêre suo pontifici, & capitulo maioris ecclesiæ, occasione sumpta de communienda ciuitate, vt illi dixêre, in hostes Bohemos, vt pontifex sensit, impedimentum sui: Capitulum enim suæ parti communiendæ non satis voluntarij, rem dißimulârunt: Ciues operi institerunt, indignante capitulo cum pontifice: quæ vsqueadeò excreuit indignatio, vt omnia ecclesiæ suæ preciosa, & peculiaria quisque sua, in locum reportarent tutiorem, veriti populi tumultum: Cesserunt & ipsi loco, diuina in ecclesia officia intermittentes. Deuoluta est causa ad concilium Basilense: Vtriq; misêre instructores procuratores. Dum in iure certaretur, moræ impatientes, cùm ad arma vocâssent, & in belli societatem, Iohannem de Brandenburgo marchionem, & Henricum Brunswiccensem ducẽ, cum cõmunitatibus de Brunswico & Halle sumpsissent, duxêre in oppidum & arcem Caluen: expugnataq; arce, omnia diripuerũt, inuentũ archiepiscopũ abire sinentes. Ille cõceßit ad fratrẽ in Thuringiã, in Sunderhusen commorantẽ: Ibiq; multo tẽpore permãsit. Interim ciues cũ auxilijs vltrà progreßi, arcẽ ecclesiæ Aquensem, cũ oppido, & indè Stasford expugnauêre. Archiepiscopus cùm omnia sineret, iure, non armis certare constituens, petiuit Basileam, vbi iam adesse audiërat Imperatorem, si per

si per illum, aut per concilium iustitiam obtineret, de immanissima vi & tumultuatione subditorum. Sed cùm in concilio nihil magis ageretur, quàm vt Eugenius pontifex à reuocatione sua discederet, conciliòque, iam sua & praecedentis concilij authoritate inchoato, vel ipse accederet, aut plenae potestatis mitteret oratores, nemo magnae iustitiae spem consequendae indè fouebat. Eugenius iam causas praetendebat de Graecis aduenturis, & eorum ad Ecclesiã occidentalem adunatione, qui Alpes transire nollent, deq; proprio incommodo, quòd Basileam ipse longo itinere petere non posset: ad Bononiam autem omnibus esset facilis accessus: quódque inter minas Germanorum, qui in suis finibus intractabiles essent, nihil ad eorum reformationem posset intentari: Vocauit Iulianum, & omnes patres sub maximis poenis Bononiam: Illi vicissim citabant pontificem: vt aut veniret, aut instructos mitteret oratores ad audientiam sacri concilij sub interminatione poenarum maximarum: Et in XII. Sessione, iam de tertia monitione processum instituit, quòd nisi infra LX. dies reuocaret suam cassationem Eugenius, esset suspensus ab omni admnistratione Papatûs in temporalibus & spiritualibus: prout in literis desupèr fulminatis, omnia quae gesta sunt, eleganter recitantur. Quo tempore, quod in Metropoli diximus, Bremenses senatum suum in carcerem coniecerunt. Sed ille elapsus, peruenit in Oldenborg, exceptus perbenignè à comite Theoderico.

CAPVT. XXI.

Sigismundus interim Imperator non cessauit apud pontificem instare, vt sacro concilio authoritatem impartiretur, reuocans translationem: peruicitque, vt Papa datis desupèr literis translationem cassaret, & Basileensi

sileensi redderet authoritatem. Quibus acceptis Imperator, Rheno defluens, nemine sciente aut sentiente, ingreditur vrbem: Publicatis literis, gaudium ingens exoritur. Cumq́ paulò pòst vberiores in eam rem literæ prouenirent cum mandatis plenioribus, egressus obuiàm cum omni magnificentia Imperator, literas in scripto suo ipse pertulit, omne concilium patrum obuiàm effunditur, & in ecclesiam solennibus hymnis deducuntur, cantantibus organis & omni choro, Te Deum laudamus. Quo tempore, cùm in ecclesia Traiectensi, mortuo Swedero, Rodolphus apostolicam confirmationem consequutus, episcopalia sua de more perageret, quidam tamen exules canonici electionem Basileæ facientes, de alio confirmationem concilij pro suo impetrârunt electo, destituto per concilium Rodolpho, & annullata confirmatione Apostolica: Ità ecclesia iterùm in pristinam perplexitatem recidiuauit. Per eadem tempora Gerhardus dux Slesswiccensis, frater Adolphi, cùm coniugem accepisset de domo Badensi honestam dominam Annam, nuptijsq́ peractis in eius patria, secum duxit in Holsatiam prægnantẽ: Et cùm graui lapsu partum properaret, ad duos menses vel circa, legitimum pariendi tempus præueniens, peperit gemellos, puerum ac puellam. Infantes cùm nihil imperfectum præferrent, cœperunt malè loqui maligni, quòd non ex duce mulier concepisset: sed priusquàm illi iungeretur, iam prægnans extitisset. Quæ res perlata ad Adolphum fratrem, à susurronibus malè aucta infamia optimæ fœminæ, iussit ille fœminas adesse prudentes: quas ex omni terra & vicinis vrbibus fecit ille conuenire: quarum iudicio conspecti paruuli, Gerhardo patri ab omnibus adiudicantur: Physici quoque testati sunt, in illum diem ex hora primæ coniunctionis

in

in torum potuisse partum fieri septimo mense, aut etiam antè, accedente lapsu, qui parturientis tempora accelerauit. Ità omnium tum iudicio defensa est matronæ pudicitia. Sed tamen quicquid à peritis diceretur, præualuêre linguæ maledicæ: & apud Adolphum ducem Gerhardi fratrem tanta inualuit indignatio, vt bona fœmina malis cedere cogeretur, in patriã suam tristis reuersa. Sequutus abeuntẽ maritus vt reuocaret, ipso itinere deficiens, mortuus est in oppido Emerick ad ripam Rheni. Paruuli autem mox separantur: & puella quidem seruata est monasterio, in quo diù vixit longè extra patriam: puer autem interijt, de cuius interitu ferunt inconsolabiliter posteà luxisse Adolphum: nec vnquàm sui corporis hæredem meruisse, qui inuiderit fraterno: quamuis coniugem haberet egregiam fœminam, sororem comitis de Honsten & Mansfeldia.

CAPVT XXII.

BErnhardus per hæc tempora dux inferioris Saxoniæ, germanus Erici præmortui, cùm in marchionem nonnihil causæ prætenderet, hostilibus de more denunciatis, satis cautè ac tacitè expediuit suorum quantam potuit manum, & in Prignissam ducens, ingentem indè in pecoribus prædam euexit, in quam solent multa induci prædata. Sed qui damna paßi sunt, sequuti præcedentem, cùm illi æquis cum eo viribus & animis viderentur, manus contulerunt: & prostratis, captisq; multis, prædam reduxerunt, hoc in lucro habentes, quòd iam ex militaribus captos aliquot tenerent: Dux ipse cum paucis expeditioribus vix elabitur: Sequuti tamen satis longo itinere non antè deseruêre, quàm in suam ditionem iam securus reuerteretur. Quo tempore sacrum Basileense concilium scripsit Bohemis eleganter, inuitans

tans ad communionem ecclesiæ, multis rationibus suadens, vt qui pacis cupitum semper bonum amabant, matri concilientur ecclesiæ, & in concilium prodeant, tractaturi de modis vnionis. Misit etiam duos in theologia magistros, quibus cum de securitate itineris conferant sermonem plenius. Effecêre illi, vt publica fide interposita, quam illis fecêre principes & vrbes ab illis designati, prodirent in concilium: alterarentúrque nonnunquàm superati, semper conuicti rationibus & scripturis, sed nihil ad pertinaciam emolliendã. Rediêrunt qui venerant, nihil proficientes. Quo tempore Gunterus archiepiscopus Magdeburgensis, cùm causam suã in concilio prosequeretur, & coram Imperatore decertaret in iure, vtrobiq; victor euasit, vtrobiq; processus obtinuit: vt nisi infra præfinitum terminum omnia in pristinum statum redigerent, excõmunicati & interdicti haberentur in ecclesia, & rursũs banno subiacerẽt imperiali per omne regnum, capiendi ab omnibus impunè: simili pœna subactis, qui suffragarentur in crimine participantes. Quibus literis requisiti, nihil moti sunt: quin potiùs ad arma redeuntes, arcẽ Wolmerstede, quomodò priores, occupauêre. Quid facias pertinacibus, qui non nisi in manu forti dimittunt Israelem? Ità nunc viuitur: regna enim & imperia, & omnes seculi ditiones, armis parantur, armis defenduntur, armis amissa recuperantur, non literis aut processibus. Turcorum Imperator ea tempestate sæpè anteà ab Imperatore Sigismundo oppugnatus, tũ non solùm treugas, sed perpetuæ pacis fœdera cum Imperatore iniens, misit Basileam solennes ad id perficiendum oratores. Sciens Imperator, in ecclesia iussit apparari suggestum, in quo imperialibus fultus ornamentis consederat: Ante oratores ibant, qui dona ferrent,

ferrent viri duodecim: alij duodecim virorum paria fuisse contendunt: qui manu singuli gestarent aureos scyphos apertos Imperatori dono. Successit alius ordo ferentium vasa aurea geminata, proculdubiò non vacua, sed aureis nummis plena. Indè tertius ordo ferentium pannos voluto & auro preciosos. Post omnes quidam ferebant vestem, serico, auro, gemmis incomparabilem. Quæ omnia suo ordine Imperator excepit: Et perfecto propter quod venerant negocio, honoratos, & pro magnificentia sua donatos, remisit domino suo: quem etiam non paruis muneribus vicißim honestabat. Quo tempore domina Iacoba filia ducis Bauariæ, ac comitis Hollandiæ, hæres Hollandiæ, permittente Philippo duce Burgundiæ, qui in memoratas terras proximus videbatur successor, nupsit cuidam non magnæ nobilitatis viro Franconi de Borstel: Sed Philippus illi permisit terrulam Osteruant, creans comitem neptis suæ gratia. Hic tamen in diebus suis multas faciens pauperibus & religiosis eleemosynas, ad splendorem multorum principum victitabat: multos etiam honestate domûs suæ superauit.

CAPVT XXIII.

Pontifex intereà Romanus Eugenius tumultuationibus cedens Romanorum ciuium, Tyberi furtim dilapsus, magno suo periculo in portum vix peruenit Pisanum, indè translatus Florentiam: Curiales sequuturi, partim mari, partim terra diripiuntur penè omnes, ad nuda vsque corpora. Nam qui mare transiêrunt, inciderunt in Cathelanos piratas, nudi littoribus expositi: Qui autem terram transiêrunt, à latrunculis Romanæ gentis ad cutem vsq; rebus omnibus nudantur. Hanc suam, suorumq; calamitatem, literis ad concilium Basileense

ense datis Eugenius prosequitur, hortatus, vt calamitatem Romanæ ecclesiæ commiserati, eius collapsam dignitatem studeant reparare, ità concludens: Sanctorum patrum imitatores estote, sicut veri discipuli Christi, & filij Dei charißimi: Si qua ergò pietas, si qua consolatio in Christo in vobis est, implete desiderium nostrum, immò & bonorum omnium. Non deerit vobis gratia diuina neq; bonorũ subsidia, si in Domino confidimus. Quantùm autem ad nos pertinet, omnes operas nostras pro his libenter offerimus, nihil pro nostro officio prætermittentes, quô gloriam Deo, pacem & salutem populo Christiano, in his operibus sanctis vendicemus. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIIII. Intereà Græcorum Imperator Iohannes, misit oratores suos ad concilium Basileense, optans omnimodam fieri vnionem, fultos legitimis mandatis, vt plenam communionem cum ecclesia Romana sortiatur. Sed quis fuerit exitus, annotabimus suo loco. Per ea tempora Thietmarsi populus inquietus, & nemini subesse passus, domesticis vexatur malis: Nam in se mutuis armis versæ duæ partes, sub totidẽ capitaneis, mutua damna incendijs, prædis, cædibus, agebant. Pars verò quæ crebriorem passa videbatur iniuriam, ad arma venit prima. Præfuit illi vir modestior: sed tum exasperatus, in aduersam factionem debacchatur. Hamburgenses illi immisêre quingentos sagittarios auxilio: qui hostilem partem nimis atrociter insequuti, prædis, incendijs, cædibus, vbiq; sæuiebant: cogebantq; aduersæ partis ductorem terra cedere, carereq; patria, quoàd res interuentu communium amicorum, ad tolerabiles cõditiones composita perueniret. Multæ tum erant per Germaniam ecclesiarum turbationes. Nam Magdeburgensis archiepiscopus, &

clerus eius, quod ostendimus, à sua exulabant ecclesia: Treuerensis diuisa fuit, cùm pars inhæreret postulato Spirensi, pars verò electo: cùm inuicèm sibi vtroq; gladio minarentur, interdicto diuinis vtrinque: cùm tamen in contemptum ecclesiæ clauium, diuina celebrarentur. Moguntina ecclesia tum in clero suo laborabat: Nam ciues, eiecto senatu, nouum creauêre concilium: qui factis impositionibus in vina & blada clerum grauabant: ità vt ille pro libertate decertans, vrbem deserere cogeretur. Bambergensis ecclesia simili tum malo angebatur. Sed & Traiectensis, quæ post Swederum, cui Papa, vt esset Rodolphus quietus, de alia prouiderat ecclesia, sub Walramo Coloniensis archiepiscopi fratre, quem exulantes quidam canonici Basileæ elegerant, fluctuabat magnis motibus: Faciebat pro illo concilij authoritas, & præsens germani fratris gladius. Sed Eugenius scribens Coloniensi archiepiscopo, hortatur, vt tentatam pertinaciam deponat, damnétque, & ad se pertinens postulandi ministerium confirmari non arriperet facultatem. Sic enim necessè fuit, vt laborante capite, membra omnia infirmarentur. Quis enim potuit esse quieti locus, quandò mater ecclesiarum Romana, hinc à ciuibus, indè verò à concilio infestaretur? quod sequentia liquidò monstrabunt.

CAPVT XXIIII.

PRincipes Saxoniæ Otto de Luneburgo, cum Friderico fratre, Henricus de Brunswico, & Wilhelmus frater eius, Otto de Leina duces conspirârunt in comitem de Speilberg, publicum omnium, vt ferebatur, itinerantium hostem, qui nullis parceret, sed sine discrimine itinera teneret impacata: ducentésque in arcem eius Hachemolen, obsederunt, expugnârúntque: Nec minùs in

nius in arcem Harlemund contenderunt. Sed cùm ineſſet forte defendentium præſidium, ipſaq́ natura loci & arte arx munitiſſima videretur, diù ibi ſedendum principes proſpicientes, munitiones ſibi quaſdam opportunis locis erexêre, deq́ illis obſidionem ſeruantes, ipſi principes retrò abiêrunt. Diuerſa via comes ipſe armis adiutus archiepiſcopi Colonienſis, Iohannis de Hoia comitis, & de Lippia domini, contenderat in terras ducum memoratorum, & prædas egit cum incendijs. Wilhelmus autem dux, acceptis copijs, quas pridèm ipſe habuit adauctas armis amicorum, contendit in terram de Hoia, arcemq́ obſedit Barenborg: eamq́ expugnans, ſua fecit poteſtatis: Indeq́ progreſſus cum agmine in Euerſteen, cuius dominus Ruſche Plate memorato comiti inhæſerat: aliam quoq́ eiuſdem domicelli arcem, Otto dux Luneburgenſis, magis aſtu quàm armis, occupauit. Qui inerant cuſtodes, ibant proximam villam defenſare: Id obſeruantes ducis memorati milites, illis abeuntibus, clàm ingreſſi, arcem occupant, & redeuntes excludunt. Interìm comes de Speilberg, ad oppidum Rentelen pugnās, cùm penè expugnâſſet, ictus telo, concidit, & interijt. Quo tempore Hallenſes iam pertæſi grauaminum excommunicationis & interdicti, quæ propter Magdeburgenſes perferebant: vnam enim eccleſiæ arcem & ipſi tenuerunt, quam iunctis viribus cæterorum in ſuā redegerunt ditionē. Miſſis ergò in conciliū Baſileenſe oratoribus, in quo manebat Gūterus archiepiſcopus, relaxationem interdicti & abſolutionē à cenſuris poſtulabant. Archiepiſcopus nō grauatè reſpondet: Si arcem redderent, & à cōtumacibus Magdeburgēſibus recederent, proq́ contumacia & irrogatis damnis, magnā æris ſummā perſoluerent, impetrarēt optata. Illis aūt cuncta

pollicentibus, in eum, quem prædiximus, modum, si cuncta ex animo implerent, laxationem interdicti & absolutionem excommunicationis exequutoribus permisit: Ea promissa, cùm ex fide implerent, ad diuina restituuntur. Sed tamen capitula præmissa communitati non panduntur. Ea verò cùm posteà publico sigillo essent communienda, reclamauit communitas, non passa diuidi à Magdeburgensibus: & impetu facto, concilium vrbis in vincula conijciunt. Vicinarum vrbium consulares mox assunt, periculis captorum occurrere cupientes. Renouant fœdera, quòd nunquàm ante causæ exitum ab inuicèm discedant: idq; literis contestantur sigillatis. In eam formam compositionis laxantur vincti: Sed redit vinculũ, quod pridèm fuit, ab ecclesia censurarũ: quod interìm leuiùs pensum est: dum, vt putant, diuino iure suam tueantur libertatem. Sed exitum causæ huius posteà ostendemus.

CAPVT XXV.

IMperator hoc tempore indixit principibus regni Francfordiæ conuentum in diem Nicolai, ad reformandum Imperij quoq; statum in capite & membris: vt eo in suum ordinem redacto, cogitarent omnes, quomodò ecclesiæ quoq; tum vacillantis gradum solidarent. Conuenêre frequentes, & cunctis examinato pondere pensatis, inuenerunt articulos sedecim, qui magna indigerent reparatione: nî fieret, omninò Imperium collaberetur. Sed iamdudùm Itali collapsum & extinctum reputauêre. Condixêre autem, vt in proximum diui Gregorij diem, iterùm in eum locum conuenientes, determinarent, quæ medio quisq; tempore deliberâsset. Sed erat grauißima conditio reformandi. Iam enim, quod sæpè questi sumus, patrimonium Imperij direptum,
ab

ab alijs tenebatur, distributum inter principes electores: ipseq́ Imperator iureiurando adstrictus non repetere, quid faceret? Per id tempus cùm maximus turbo incubuisset, euersæq́ sine numero felices & infelices arbores iacerent, turres ac mœnia vrbium conquassarentur, cecidit lapis in ecclesia Coloniensi insignis magnitudinis, vento deiectus, per duplicem actus testudinem, locóque sanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit: Sed tum diuino, vt ferũt, miraculo ceßit theca ad parietem, deditq́ cedenti saxo locum. Hodiè monstrant in ecclesia saxũ non longè ab sanctis reliquijs diuorũ regũ. Interìm Magdeburgensis ecclesiæ desolatæ canonici, Marchionem Misnæ Fridericum inuitârũt, vt arcem ecclesiæ præcipuã Gebekensteen tueretur, ꝑmissa insigni pondere pecunia. Ille manũ validã contraxit, occurrentibus in auxilium eius Lantgrauio Thuringiæ, & item Haßiæ, comitibusq́ Herciniæ de Swartzeborg, atq́ Honsteen, obsedit Hallensem vrbem, bombardis immittens saxa grãdia: quibus territi ciues exanimãtur: Sed facilè reddidêre vicem, multis simili ictu per castra principis occisis. Ille euocatis Brunswiccensibus, qui auxilio venerant obseßis, treugas fieri postulat: Illi recusant treugas, de pace agendũ rati: nam quod post treugas sit faciendum, cur non fiat modò? Frustratus marchio, soluit obsidionem: Comites in arcem Eglen se collocauêre, vt indè excurrentes, crebra hostibus incommoda importarent. Hallenses inuitauêre Ekelfeldenses, vt stipendijs eorum militarent. Venêre trecenti expediti equites: Sed comites duplicato illis numero excurrentes, fugam cogunt intentare, vbì viderunt se numero multùm superari. Vbì verò fuga non profuit, versi in hostes, pugnant, sed superantur: Cæsis paucis, cæteri capiuntur. Hunc labo-

rem miseratus Deus, consilia pacis inspirauit: Nam episcopus Mersburgensis, & comes de Anehol, cùm mediatores interuenirent, in has conditiones pacis reduxêre altercantes: vt ecclesiæ arces, & canonicis ablata, redderentur ex integro: & quæ demolita, quæq; constructa essent, in eo quo tunc statu essent permanerent: quodq; pecunia medio tempore leuata, inter res mortuas deputaretur: & quòd absolutionem tam ab ecclesia, quàm Imperio procuraret Burgrauius Nurenbergæ, in quorum sumptum Magdeburgenses expedirẽt quatuor millia sexagenarum ex veteri moneta grossorum: & quòd archiepiscopus ordinaret reconciliationẽ sacrorum locorũ, quæ violata dicerẽtur. In has cõditiones pacis vtriq; cõsentientes, ad sua redierunt. Archiepiscopus solemni de more in vrbẽ deducitur, exceptus à ciuibus honorificè. Quo etiã in tempore, in vrbe Atrebatensi, ex ordinatione concilij Basileensis conuenêre prælati, principes ac nobiles, viri omniũ doctißimi: qui pacẽ inter Francorum regem, & Philippũ Burgundiæ ducem, paternæ necis vindicem, peregerunt: cùm rex Angliæ, qui ad eandẽ concordiã inuitaretur, se retraheret, coarguens Philippum, quòd fœdera secũ inita violaret: quæ inter alia continebãt, quòd neuter sine altero pateretur regi conciliari. Ad quam formulã, cùm rex Angliæ requisitus recusaret, declarârunt prælati & viri, qui aderant, doctißimi, Philippum ad vlteriora non teneri. Quid enim, si ille pertinax esset, nunquámne proindè futuram pacem?

CAPVT XXVI.

Rodolpho Traiectensi episcopo, Swalramus Theoderici archiepiscopi Coloniensis, & Henrici episcopi Monasteriensis germanus frater, cùm esset electus, quod diximus, à proteruientibus in concilio Basileensi canoni-

canonicis, multùm creauerant laborem. Institêre qui Walramo fauerent, vt Traiectensem vrbem caperet. Nobilis erat baro de Hokeren, plurimùm ciuibus Traiectensibus charus: Is quia fidem habere videretur apud ciues, præmio pmissæ arcis, quæ à maioribus eius alienata esset, instituit vrbem opprimere, ac Walramo subdere: Machinati sunt eius generis technam: præmitteret triginta viros, qui baronis nomine ingressum postularent, & venienti exercitui portas panderent: Habere etiam dicebantur, qui incendia excitarent: quibus impliciti ciues restinguendis, propugnationem vrbis omitterent: Fides quæ fuit baroni ad ciues, spem illi dabat rei perficiendæ. Sed non potuit multis detectum diù latére negocium: Prodijt ad maiores in vrbe nonnullos. Venerant triginta viri ad portas armati, baronis nomine ingressum postulantes: portarum custodes retulêre in concilium: Emittuntur qui caperent venientes: Capti sunt vigintiquatuor, sex elapsis: Mox in quæstiones positi, produnt ordinem machinationis: Illi gladio cæduntur: Ipse baro Hollandiam ingressus, in Dordraco mansit per tempora reliquæ vitæ. Saxonia interìm inferior, Erico per mortem subtracto, Bernhardum fratrem habuit ducem: cùm Otto Luneburgi, & Henricus Wilhelmi frater Brunswico dominarentur. Wilhelmus autem memoratus princeps animosus, cùm iniuriam suam necdùm ex animo posuisset in Brunswiccenses suæ destitutionis authores, expeditum suorum agmen duxit in prædia vrbis, quæ foris haberent vrbana, eaq; populatus, omnem prædam abegit, elicere tentans sequuturos, vt cū illis manū consereret: Sed illi maturiùs sibi consuluerunt, in posterū diem dilata procursione: Tū enim agmen non contēnendū equitū & peditū

produxêre, & in Nouam ciuitatem, quæ Wilhelmo paruit, mouerunt, prædis & incendijs sæuientes: Nec ea fuit dux, aliâs fortissimus, fidutia, vt se agmini suis incomparabili obijceret. Præda, quam ceperant, domũ reducta, in propria incolumes rediêrunt. Quo tempore Thietmarsi iterùm in sua viscera versi, domesticis & ciuilibus malis inter se digladiantur, cùm execrabilẽ haberent duæ sectæ & inseparabilem pertinaciã: quæ tam diù valuit, donèc alterius partis capitaneus, per insidias interceptus, periret. Tum verò sæuiunt amici & cognati, obuios quosq; alterius factionis sternunt: nec potuit ea cædes conquiescere, donèc consulares vrbium propinquarum Lubicæ & Hamburgi, in terram missis oratoribus, rem, vt poterant, compacarent: Statuentes ex assensu incolarum, vt homicidium decæterò centum marchis, & perpetua proscriptione mulctaretur: idq; approbârunt, literis desupèr confectis, quæ sigillo terræ illius communirentur. Tum verò motus ille execrabilis cœpit magnum in modum conquiescere.

CAPVT XXVII.

Vestphaliæ, Hassiæ, ac Gelriæ militares, magna manu conglobati, octingentos equites habuere: eoq; agmine terram palustrem comitis de Henneberge sunt hostiliter ingressi: Terra ea paludibus ac inuijs nemoribus septa, vnum habet aditum, exitúmque. Cúmque hostes intùs prædis instarent, comes quantam potuit suorum contraxit rusticam militaremq; manum, iubens obseruari aditum, quo ingressi ad se hostes essent, expedita equitum coborte, atq; manu promptiorum peditum, se obiecit hostibus: & illis congressus, viriliter repulit, vt relegerent iter quo venerant, exireq; contenderent per angustiam, qua intrârant. Eũ locum

in-

insessum à custodibus iam repererunt, quo nisi summo periculo penetrare nemo potuit. Ausi tamen quidã, prætensis ad ictus clypeis, fugæ viam inuenêre: nonnulli vulnerati, alij etiam prostrati: maximè verò iumenta inuium iter fecêre prostrata, vt facilè, qui euadere tentarent, caperentur: Pauci, relictis equis, per condensa nemora euasêre: multis cæsis, alij capiuntur. Insigni auctus eo die victoria comes, magno ære ditatus, quod in redemptionem captiui impenderunt. Hoc etiã tempore, arcẽ quam in Prignissa, Domũ nouã dixêre, cùm in ea latrunculi receptarentur, quod constabat, multaq; & crebræ indè fierent in Magnopolim, Stargardiámque, incursiones: duces non passi iniuriam, cõcitò ad eam ibant oppugnandam cum expeditis: Illius autẽ habitatores, cùm nihil vererentur, fortè ad solitum quæstum abiêrunt, non expectatis, neque prouisis tantis hospitibus, indefensam arcem reliquêre: Vndè factum, vt nemine propugnante, facilè caperetur, ignéque iniecto concremaretur ad imũ. Reuersus dominus, vidit & audiuit quod gestum est: Insidiatus deindè arci Stauenow, quam alij militares tenuêre: qui ad suæ arcis demolitionem, vt cognouit, cooperabãtur, cogitauit quomodò interciperet. Habuit in eius arcis dominorum familia hominem sibi notum, quem etiam obærabat, vt aditum illi faceret. Primo igitur manè cum expeditis ingreditur arcem, proditore curante vt pateret. Igitur arcem capit: A dominis manum tradi iussit, hoc est captiuitatis solenne: ire quò vellẽt permisit, redituros, cùm & quò reuocarentur. Id genus promissionis, sacramento validius habent militares. Ità arce per vim sua carens, cœpit aliam tenere captam ex insidijs. Hoc etiam tempore duci inferioris Saxoniæ Bernhardo, assiduum erat bellum in

marchiam, quòd alternis penè viribus, inuicèm sibi militares vtriusq; ditionis incurrerent. Sed marchio Brandenburgensis Iohannes, princeps seueræ industriæ, magno conflato in eam expeditionē agmine, (Fertur enim habuisse octingentis cum equestribus peditū duo millia) ingreditur terram ducis, quæ inter riuum Metze & Albim fluuium est, quatuordecim villas diù prædatione omni immunes, omninò nudauit: & regrediēs, oppidum Erteneborg solo æquauit: cuius vastitatis hodiè damna luit: Raris enim domibus, semirutis tectis cernitur. Quo etiam tempore, Sigismundus Imperator, Theoderico Coloniensi archiepiscopo placens, regalia ecclesiæ Traiectensis contulit Swalramo eius fratri, quæ pridèm dare Rodolpho recusauit, legitimè à sede apostolica confirmato: Iam enim, vt diximus, quidam proteruientes canonici, cùm se ab initio opposuissent Rodolpho, morte Swederi competitoris, hunc Swalramum excitârunt eligentes Basileæ, spe duorum fratrum eius Theoderici Coloniensis & Henrici Monasteriensis antistitum, qui videbantur germani causam non deserturi. Eligentes ipsi, concilio præsentes, multa moliebantur, vt pro authoritate concilij stabiliēda procederet indè facta Swalrami confirmatio, & infirmaretur, quam fecisset summus pontifex Eugenius. Scripsit autem in ea causa pontifex Imperatori, miratus, quid sibi intantùm reluctaretur, in causa tam iusta Rodolphi nobilis, & Deum timentis, viri: qui per ostium legitimæ electionis sit ingressus. Sed ea conditione natus erat idem Rodolphus, vt litigiosum semper gereret pontificatum: Nec meliore fuit Swalramus, qui ampliùs quàm semèl episcopatum ambiens, nunquàm tamē assequi potuit: Nam hic frustratus, etiam posteà de sui fratris in ecclesia Monasteriensi

nasteriēsi successione frustrà, quod dicemus, cōtenderat.

CAPVT XXVIII.

HAlberstadensis episcopus Burchardus tum cum Hērico de Honsteen comite dissidebat. Prior autem comes cum expeditis egressus, prædam abegit ex diœcesi: Cuius rei iustam meditatus vltionem pontifex, ex vicinis vrbibus auxilia cōtraxit: equites octingentos, pedites supra mille, hoc agmine peruasurus omnem eius comitatum: Sed literis egit apud comites de Stalberg & Swartzeborg, vt incolume in hostem, bona eorum venia, iter haberet: nec recusabant securitatem polliceri. Verùm quadam vtriusque partis affectione teneri videbantur: sed maiori in comitem propensione. Arbitrati enim sunt nonnulli, eorum opera & admonitum comitem de venturis, & armis adiutum. Vbi ingressum est agmen hostium, comes de Honsteen opportunis locis delitescens, inuadit de latibulis suis venientes: & collata manu pauci plures superant: Vulnerati multi, capti trecenti de exercitu episcopi, quòd in fossatum vrgerentur: Ipse episcopus grauiter saucius, retrolabitur abiens, manus hostium vix euadens: Captiui redemptionem suam triginta millibus aureorū æstimati sunt procurare: Sed interuentu communiū amicorū res in eum decurrit modum, vt in redemptionem captorū omnium episcopus sedecim millia persolueret: treugæ triennio durarent: per quod tēpus, aut media cōpositionis excogitarentur, aut si id partibus videretur, ad arma redirent. Hoc autē temperamentū in relaxatione captiuorū pristinæ æstimationi adhibitū ferunt: quia non satìs ex fide actū putaretur cum episcopo, qui vtiq; securū per ditionē comitū vicinorū in promisso habere transitū dicebatur. Sed militares viri suū habēt interpretationis genus

in explenda fide: quæ nullis codicibus legitur. Iam annus tricesimusseptimus post mille quadringentos ad finem decurrerat, cùm Sigismundus Romanorũ Imperator & ipse finem viuẽdi fecit, multos euacuans principatus: de quibus oriri contentio plurima formidaretur, si vnicam filiam non reliquisset: quæ nupta Alberto Austriæ duci, finem fecit controuersiarum: Nam per illam successit in regnis Vngariæ atque Bohemiæ, breuì etiam pòst perueniens ad regnum Romanorum. Græci intereà, vt erat constitutum, ad concilium properabant: qui & si galeas haberent obuias à summo pontifice prouisas, tamen suis in nauibus venêre Venetias: Iohannes Imperator, Ioseph patriarcha Constantinopolitani: Ad septingentos erant viri in eorum comitatu, prælati, nobiles, docti. Venerat & de Russia eius generis metropolita, de Reualia Lubicam petens. Indè terrestri profectus itinere, coniunxit se orientalibus, qui tum Venetijs moram fecêre. Eugenius pontifex, & de aduentu Græcorum, & quòd occasionem transferendi concilij per eos haberet, instituit transferre Ferrariam, desupèr emittens literas Basileam, & in omnia loca opportuna. Græci quidem, vbi intellexêre motum pontificis, vt ei gratificarent, grauabant in Basileam transire. Papa autem, facta translatione, alijs literis sequestrari fecit pecunias, à concilio datis indulgentijs per prouincias in eum vsum pro Græcis collectas: Nam vnionis Græcorum causam etiam prætenderant patres in concilio manentes: eámque Papa nunc præ se ferens, vocat omnes Ferrariam. Sub hoc tumultu Christianismi vacabat, vt diximus, Imperium.

CAPVT XXIX.

PRincipes electores in Francfordiam euocati, instituerunt de creando nouo rege: Superuenerũt vtriusque

usque partis, tam pontificis quàm concilij oratores, pro se quique fauorem sibi principum conciliare quærebant: sub magnis & formidabilibus pœnis negocium electionis retardantes, vt ecclesiæ causa prior expediretur. Sed principes, euocatis publicis tabellionibus, coram memoratis oratoribus protestabantur, se neutri parti aut inhærere, aut contraire: sed in neutralitate consisteutes, electioni operam dare, quæ differri non potuit, propter graue Romani regni præiudicium: appellatione præuenientes quicquid à dictis oratoribus esset comminatum: & de omnibus censuris in qualibet causa vel à Papa, vel à concilio promulgatis aut promulgandis appellârunt, prouocârunt ad futurum œcumenicum concilium, apostolos petentes: Quæ res conquiescere fecit memoratos oratores. Principes, facta de more solenni Spiritussancti inuocatione, elegerunt in regem Romanorum Albertum Austriæ ducem, Sigismundi prædecessoris generum: qui iam antè coronas Vngariæ & Bohemiæ in dotem promeruit per eandem suam contoralem: Multis ille quidem initiò auctis dignitatibus vir meritißimus, & qui Sigismũdi Imperatoris temporibus functus legatione, & bellis ductor præfuit plurimis ad decus & augmentum Christianismi. Itaq; breuì est coronatus solenni de more Aquisgrani. Causa autem ecclesiæ interim variè cucurrit. Misit Papa nuncios apostolicos in diuersas mundi partes, iustificare factum suum, & accusare concilium: nec segniter agebat cœtus patrum in concilio, suspenso pontifice ab omni administratione papatûs. Sed tũ suasi Græci & persuasi, pontificis partibus potiùs quàm concilij inclinauêre. Venit & Iulianus cardinalis à Basilea Ferrariam se conferens, cùm nullum cerneret exitum concilij memorati, præualente vbiquè parte pontificis:

Et inchoata est Ferrariæ rerum cõtrectatio: sed propter incipientem grassari pestem, in Florentiã translato concilio, perfecta est vnio Græcorum: sed tamẽ eodem, quo sæpè priùs, exitu: Fatendum tamen, nunq̃ antè tanto institum esse conatu ad ea peragenda, cùm Imperator & patriarchæ Orientis adessent, subscriberéntque vnioni. Cumq́ per ea tempora Germaniã penè omnem vexaret caritas annonæ, Hollandini tamen maritimũ bellum aduersùs vrbes socias Wandaliæ, Prussiæ, Liuoniæq́ suscepêre: idq́ magno animorũ ardore gerebãt: nauticus populus, & qui omnem ætatem mari inuolitat. Magna tum orientalium nauium classis Baias petebat, salis, vt consueuêre, gratia: Et cùm scirent Hollãdiæ in se motus vehementes, sacramentis inuicèm præstitis nauiũ magistri, & omnes inuicèm naucleri se constrinxêre, vt paribus animis & iunctis viribus in Hollandinos pugnarẽt: certum habentes, q̃ vbì vnum sentirent, nulla vis aduersæ gentis eos posset cõuellere. Peruenêre in portus Hispaniæ salui. Permisêre facilè Hollandini, vt onustos potiùs caperent, quàm inanes. Vbì autem illi in portubus agebant, onustationi nauium suarum intenti, cõgregati Hollandini portus obsident, magnis copijs instantes, vt capiant hostes. Sed tum Prussi (gens sæpè vacillare comperta) siue diffidentia partis suæ, siue quòd lucro suo pertinaciùs instarent, numero naues XXIII. ab alijs dissidentes, pacta fœdera cum hostibus Hollãdinis inierunt: sed præmia meritæ præsidiæ mox recipiunt: Nam transfugas illos, cùm nullã illis fidem haberent, primos spoliârũt, rebus & nauibus adẽptis: expositosq́ in littus abire sinunt: cæteris iam sine controuersia fortiores, ademptis nauibus & rebus, in proximum itidèm littus abiecerunt. Cessit ea victoria Hollandinis non impunè: Nam crebris indè

dè vexationibus per partes reddere sunt coacti, quod semèl abstulerunt. Indè in treugas res omnis coniicitur: quæ aliquotiès renouatæ, in tēpora nostra peruenerunt, necdùm pace ad liquidum firmata ac restituta.

CAPVT XXX.

Albertus Vngariæ Bohemiæq́ʒ rex, per vxorem Sigismundi filiam, rex Romanorum per electionem, in alterum annum præfuit Imperij rebus, breuiùs exemptus humanis, quàm par esset Christianismo: Tumulatur in Alba regali Vngariæ ad latus soceri sui, relictis duabus filiabus, quarum alteram accepit Casimirus rex Poloniæ: exq́ʒ ea genuit reges, qui hodiè tenent auita regna, Bohemiæ & Vngariæ. Alteram duxit Wilhelmus Lantgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ, & ex ea sustulit filiam, quam dedit Iohanni, Alberti filio, Brādenburgensi marchioni: ex qua natus filius Ioachim, hodiè marchiam gubernat Brādenburgensem, & dignitatem implet electuræ, post patrem atque auum: cui sponsa est hodiè filia Danorum regis Iohannis. Reliquit autem idem Albertus Bohemiæ, Vngariæ, Romanorum, rex, vxorem prægnantem, quæ legitimo tempore peperit filium posthumum Ladislaum, maximæ spei puerum: quem, vt in Wandalia diximus, multa suorum instantia obtinuit mater primùm fieri regem Vngariæ: nam illi genti nomine ipso iam erat conciliatus: quòd Ladislaus, à sanctißimo rege Vngariæ mutuato vocabulo, diceretur. Ad Bohemiam quoquè non diù pòst rex assumitur, & ad Austriæ non minùs ducatum: Certamen enim pro puero tres prouinciæ, quod ibidèm ostendimus, habuerunt. Sed iterùm Imperio vacante ad annum à Christo quadragesimum post mille quadringentos, conuenêre principes electores in solitum deligendi

regis

regis locum Francfordiam, elegerúntque Fridericum Auſtriæ ducem, Alberti regis fratrem patruelem, adoleſcentem tum moribus maturũ: Viceſimũ enim ſextum, aut circiter, cùm eligeretur, agebat: in quo ſpes tum maxima fuit ſuſtinendi Imperij: Sed erat ille Fabio Maximo propior, quàm Scipioni, multa reponẽs in cunctatione: nihil illi de celeritate cõficiendæ rei. Sed hæc poſteà. Prima illi fuit cura, ſublata de natione Germanica neutralitate, cui à temporibus aſſumpti Alberti inhærebat, ſubdere colla Eugenio pontifici. Placauitq́ Amadeũ Sabaudiæ ducem, quem Baſileenſi concilio creatum pontificem, dixêre Felicem. Ille enim ſuaſu Friderici regis, poſito pontificis nomine, ad pedes venit Eugenij, qui illum legationis titulo perornauit. Tum concilium Baſileenſe, ſubductis paulatìm patribus, cœpit euaneſcere. Laus egregia Friderici, pacem eccleſiæ reddidiſſe: ſed aliquanto maior, ſi hoc adieciſſet operi ſuo, vt auro prouinciæ non emungantur, vel vt ipſe pater patrum, ex auro, quod ex annatis corrodit, Chriſtianiſmum tutaretur, non ſuos nepotes glorificaret. Hæc qualicunq́ oculo tum rex, vt per omnem ætatem reliqua Imperij detrimenta, diſsimulabat.

CAPVT XXXI.

ADolphus per ea tempora dux Sleſwiccenſis & comes Holſatiæ, qui cũ difficili ac diuturno bello, pro eo ducatu cum Danorũ rege dimicâſſet: iam Chriſtophoro Bauaro in regem aſſumpto, ducatum de manu regis accepit in feudum, redditaq́ ſunt ei omnia, quæ olìm ad ducatum pertinebant, quæq́ longo tempore inquieta fuêre à diebus cæſi patris eius: cùm primùm Margareta regina, deindè Ericus rex eius adoptione filius multa indè per annos ſupra triginta tuliſſent, de quibus concer-

concertatio fuit vsque ad nouißima eiusdem Erici regis tempora: Limites autem ducatûs sunt ad pontem vsq; Coldingen, quæ tum omnia sunt reddita Adolpho duci iussu regis noui Christophori. Quo tempore, cùm Osnaburgenses ciues, conspirantes capitulo, Ericum episcopum suum expulerunt diœcesi: quòd Iohannem fratrem suum comitem de Hoia sineret omnia in diœcesi pro arbitrio agere. Erat Iohannes armis natus, castris magìs quàm ecclesijs deditus: Vndè factum est, vt cùm omnia pro sua fronte gereret, episcopo fratre quiescente, odium inexplebile suo capiti, fratrisq; induceret. Pulsus autem ecclesia Ericus, per arma fratris iniuriam vindicauit. Et ille, cùm multis sæpè prælijs iritaret ciues Osnaburgenses, multosq; sæpè & cæderet, & caperet, audentior factus, cœpit hostes contemnere. Vndè factum est, vt captus aliquandò, dum audentiùs quàm prudentiùs dimicaret, inuehitur captiuus in vrbem. Tam arctis autem innexus est vinculis, vt cauea clauderetur, in qua se vir procerus erigere non posset in sublime: multisq; annis in eo seruatur vsque ad instans bellum, quod Theodericus archiepiscopus Coloniensis gerebat in Susatum. Nam tunc copiæ, quæ militare archiepiscopo venerant, primùm duxêre in Osnaburgum, oppugnationem minitantes, nisi Iohannes laxaretur. Quo tempore post septennium claustra euasit. Erat autem à nato Christo annus quadragesimusquartus post mille quadringentos, cùm ciues Susatenses, qui sub archiepiscopo Coloniensi fuissent per annos ducentos octuaginta, à tempore Friderici I. Imperatoris, quo ille Henricum Leonem ducem Saxoniæ prouincijs pulsum, omni exuerat feudi dignitate: Cùm Philippus archiepiscopus Coloniensis, quantam potuit Westphaliæ, quæ antè Henrico paruit, partem

abstraheret, assumpto titulo ducatûs Westphaliæ, quem hodiè tenent archiepiscopi Colonienses. Tum & Susatum cœpit parére ecclesiæ Coloniensi, vsque ad tempora, quæ nunc scribimus: nam hoc tempore colla subduxerant iugo, quòd se dicerent ab archiepiscopo in antiquis libertatibus arctari. Ad Adolphum Cliuensem ducem defecerunt, cui, saluis immunitatibus antiquis, sacramentum fidelitatis præstiterunt: multis interim nuncijs ac literis hinc atque indè missis ad ducem, vt abstineret aliena ditione: ad vrbem, vt ad cor rediret, agnoscens, quem debuit, Coloniensem archiepiscopum dominum in temporalibus & spiritualibus. Sed cùm toto triennio his atque alijs vijs nihil proficeretur, ad arma peruentum est vtrinquè comparata. Iohannes Cliuensis Adolphi filius, tũ filiusfamiliâs, cum valido præsidio vrbem tuendã ingreditur, passus in ea obsideri: Theodericus autem archiepiscopus comparatis copijs ad obsidendum se parat. Venerat illi auxilio Wilhelmus Lamgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ: inter agmina sua ducens duo millia quingentos ex Bohemis homines armis iamdiù innatos, & qui sine exemplo crudeliter desæuirent. Hi, vt diximus, in ipso itinere Iohãnem de Hoia comitem, Osnaburgi vinctum, solis comminationibus relaxârunt. Obsedit ergò archiepiscopus Susatum multis millibus armatorum: Oppugnauit autem toto mense, raró intermittens bombardarum tonitrua. Sed cùm ea non terrerent ciues, apparatis magna multitudine scalis, statuit varijs simul locis inuadere murum. Erat ea scalarum multitudo & id roboris, vt vnà tres aut quatuor in quaque starent & asscenderent. Oppidani aduersùs ea miserunt lapides ac trabes: Sed omnium erat validissimũ defensionis genus: Sartagines in muris dispone-

ponebant per interualla, subiecto igne; pultes in aquis bullienti feruore miscebant: Hunc liquorem capacibus vasis ferueſcentem fudêre in armatos, scalis incumbentes: Exuperabat ea vis omne genus tormentorum: In ipsis suis armis ardore excruciati suffocabantur: Tormenti genus incomparabile. Tali tum modo defensi muri: periêre ex scandentibus plurimi, qui pro suo debito primi venerant ad arma: Nam Bohemi facilè ceßêre indigenis honorē, vt militia prælati, primi essent in periculis. Archiepiscopus eo accepto incommodo, oppugnationem deseruit. Ex hoc tempore Susatum in iure ducis Cliuensis permanebat.

CAPVT XXXII.

PEr idem tempus, Delphinus regis Franciæ Ludouicus, is qui posteà regnum diu tenuit: Est enim Delphinatus is in Francia principatus, qui viuente patre, primogenito regis filio permittitur, proximus gradus ad regnum, patre subducto. Is tum valida armorum manu stipatus, ad Rheni ripam duxit. Sexaginta tum millia ferebantur eius sequuti signa: quibus & Basileæ mœnia disturbanda, qui tum etiam in concilio pertinaciter permanebant: sed & Argentinæ pulsabantur mœnia, non ignorante, vt ferebant, rege Romanorū Friderico: qui ciuitates Imperij ad eam fluminis ripā Rheni minùs Imperio parentes, ad iuga coëgit. Switensibus quoquè idem congreſſus, stragem in illis peregit. Armiaci autem per illam ætatem habuêre nomen inuictorum, vt nostra memoria ante paucos annos ijdem Switenses sunt habiti. Mira Friderici regis vel patientia, vel prudentia, vel vtrunque: vt maluerit Imperio minùs audientes, per alios, quàm suis armis castigari. Fecisse idem fertur ætate nostra in Australibus

edomandis, quos tum regi Vngariæ permisisse dicitur: Sed ità, vt vix ipse angulum in omni Austria retineret. Quo tempore mortuus est Otto dux Luneburgensis & Brunswiccensis sine prole: Ortáq; suspicione dati veneni aduersùs Bertramum præpositum monialium in Ebbekestorp, per purgationem ille canonicam exuit suspicionem: Multi se prælati obtulêre ad compurgandum, scientes viri honestam legalitatem: cùm non teneantur in suo sacramento compurgantes de veritate, sed de sola credulitate, principalis autem ipse solus de veritate iurat. Bellum tum acre gerebat Albertus burgrauius Nurenbergæ, posteà Brandenburgensis marchio, in ciues Nurenbergenses: quòd prætenderet latius in vrbe ius, quàm illi ciues permitterent, cùm sit ipsa vrbs Imperialis, non alium supra se dominum, quàm regem Romanorum agnoscens. Multo labore impensisq; partes sibi conciliauêre fauorem: Magnis sæpè incommodis ciues affecit supernè ab arce: nec ipsi pepercêre machinis & bombardis, paria inferre paribus: ausi aliquandò in apertos campos aciem in aduersos producere, totisque confligere viribus. Sæpè inter eos alternante fortuna, semèl adeò contritæ sunt vires marchionis, vt omnibus penè qui secum militauêre captis, vix ipse cum paucis elaberetur. Iam actum de marchione putabant omnes. Tum aleam versans, in celeritate rem constituit, dum adhuc in contemptu hostiũ esset: Citiùs quàm ab omnibus putaretur, alias vires collegit: & hostes iam sui securos, iam etiam se contemnentes, magno animo inuadit, & tantam recepit victoriam, vt penè damna priora compensaret. Tum stabat penè æqualis hosti: parificata incommoda, pares vtrinq; victoriæ: Hoc præstabat militari viro celeritas, & animus vinci nescius: Emerserat enim

enim dum nemo putaret. Cùm autẽ per duos annos tracto bello varia inuicèm & dedissent, & accepissent incommoda, interuentu communiũ amicorũ res in cõcordiam, cum detrimento, vt fieri solet, partium peruenit.

CAPVT XXXIII.

Haec sunt illa luctuosa Christianitati tempora, per quæ bicipiti Romanorum aquilæ, alterum desectum est caput, cùm iam in orientem vltrà non respiciat, vix defendere potens, quod ei reliquum est in occidente. Nam Turcus, dum contemnit adolescentiam regis Vngariæ, nec ab Austria sibi timet, vniuersam Græciam inuadit, magnam Europæ partem auferens. Hoc Græculi Imperatores paßi, dum in regna multa scindũtur: exemplo futuri Latinis, nisì lethargum iam mortalem induissent. Dum enim Orientis Imperium diuiditur in Adrianopolitanum, Trapezuntium, & Constantinopolitanum, vnum in tria, singulorum vires non tantæ remanserũt, vt truculentißimo hosti Turco occurreretur. Fridericus autem eius nominis III. dux antè Austriæ, nunc Romanorum rex, duodecimo sui regni anno, in Italiã contendit, & coronam & vxorem pariter, quæ ex Portugallis ibì obuiàm illi duceretur, accepturus. Senis sponsam primùm vidit, deducentibus eam proceribus ex regno patris: Cumq; illa Romã profectus, Imperialem benedictionem accepit: & indè in Neapolim ad Alphonsum regem sponsæ suæ propinquum cõtendit: vbì regali luxu nuptiæ parabantur. Satìs expedito is itinere Italiã peruagatur, quòd inermis veniret, præmißis aliquot copijs, & alijs subsequi iußis, nè cui veniret onerosus, aut formidabilis. Albertum fratruelem Austriæ ducem itineris habuit comitem, & Ladislaum puerũ duodennem, Vngariæ & Bohemiæ regem, Austriæq; ducem, ipso pue-

vitiæ flore decorum & amabilem: & cui Itali multos annos ac plurima bona imprecarentur. Ea vota ventus, nè prouenirent, tulit. Ostenderunt hunc fata tãtùm terris, neq; vltrà esse siuerunt: Nam, quod in Wandalia diximus, dum pro eo conseruando multa bella gererentur, dumq; illum Bohemia suscepisset alendum, & iam illi nuptiæ pararentur, anno ætatis XVIII. non sine suspicione veneni periit. Sed ad Fridericum redeamus: qui tum paratus ibat & redibat per Italiam, nulli formidandus. Videre ille potuit æquis oculis, quod priores nõ poterant, de visceribus Imperij alios incrassatos. Hoc dum vindicare contendit Henricus VII. veneno periit, non sine crimine Florentinorum. Karolus eius ex filio nepos, qui vlcisci debuit, & Imperij & aui iniuriam, euiscerandis aquilæ viribus institit, dum pro extollendo ignauißimo filio, patrimonium Imperij, quod sæpè questi sumus, impendit. Sigismũdus iam emortuam rem reperiens, quod voluit, implere nequiuit: dumq; in alium respicit, qui se per Italiam duceret, tardo satis itinere, penè irrisus, per mediam prouinciam vix penetrauit ad Vrbem: iam conspirantibus cõmunitatibus cum pontifice in contemptum Romani Imperij. Sed Fridericus nimiùm quietus tolerauit omnia: Cunctator, vt diù habebatur, salutaris, quod maturitati dabatur: sed illa nunquàm peruenit vt vim ostenderet. Quotiès enim apud illum fieret rerum comploratio, quòd hæc & illa fierent, hæc & illa timerentur, ferunt respondisse: necdùm esse tempus illa emendandi. Nec tamen illo viuente hoc tempus impletum est, nescitur quandò implendum. Iam res eò vergunt, vt Alemania, quæ pridèm amisit viuacitatem, omnem deindè perdat Imperij honorem, rebus inclinantibus ad Gallos. Ergò labor in hostes Turcos colluctandi permanebit,

nebit; & , vt formidatur, indiès augebitur: maiestas Imperij decidet. Et facile est toleratu, si modò perseuerat incolumitas & libertas à Turco, quæ & ipsa vocatur in discrimen.

CAPVT XXXIII.

HAc ergò tempestate, per annum quinquagesimumtertium Romana pridèm biceps aquila, facta est anceps, si caput ei reliquũ sit, posteaquàm Constantinopolitanum Orientis deperijt, capta per Turcum eius imperij sede: Occidentale se nusquàm nisì intra viscera cõmouet, absumens vires in domesticos, quas verteret iustiùs in exteros. Turcorum Imperator, posteaquàm LXVI. diebus nulla permissa requie, Constantinopolim oppugnauerat, & vir Italicus tutandorum murorum suscepisset præfecturam, dum Turci acriùs imminerent, quàm vrbici tuerentur, capta est insigne decus Christianitatis Constantinopolis: Innumera ciuium multitudo, sine discrimine sexûs, ætatis, ordinis, perdita. Rex ipse, vt ferunt, qui inerant, fugientes, dum per auersam ab hoste portam cum populo fugam parat, in ipsa pressura consumptus est. Sæuitũ tamen est in cadauer mortui, truncatumq; caput delatũ est per castra in contumeliã victorum: prophanata templa: euersa altaria: cõsputæ imagines, inprimìs Crucifixi Domini in castra relata, cõsputaq;, ridetur. Stupratæ sacratæ virgines: Matronæ in castra ꝓtractæ, libidinẽ impleuêre spurcißimorũ canũ: Et illud æternæ Sophiæ consecratũ templũ, sine exẽplo sordidatũ contaminationibus Mahumeticis. Illa tũ sunt facta, q̃ & dictu sunt difficilia, & auditu horrifica: Omnẽ nobilitatẽ tyrãnus curauit excindere: quæ vt se ꝓderet, præconem iußit ꝓclamare: Si q; se auro redimere velint, liberũ facere victorem. Tum terræ

proceres, & ciuitatũ principes, inani spe libertatis ducti, produũet de latibulis. Vbi iam omnes videt cõuenisse, iubet feriri gladio. Mutus hîc etiam Tullius pro rerum calamitosa satìs serie deploranda. Per duos dies liberum fuit Turcis, domos diripere, prædã conuectare: in omni genere rerum, hominum, iumentorum, vestium, auri & argenti, & omnis supellectilis. Qui talem ac tantam vrbis calamitatem dignis defleat verbis, neminem arbitror extare. Ferunt qui copias eius compertas habuêre, trecenta fuisse millia, qui à terra oppugnârint: à mari, triginta millia, trecentis velis annotatis.

CAPVT XXXV.

SEd post aliquot annos, cùm idem ferocißimus hostis in interiora Christianitatis ducens, Bellogradum oppugnaret, cælitùs Christianis auxilio proueniente, celebris ex hoste victoria prouenit, Iohanne Huniad Vaiuoda pugnante: Iohanne verò Capistrano, viro religioso de Minorum obseruantia, pro muris populum exhortante, & ad Deum clamante. Cæsa sunt hostium multa millia, & pro numero nostrorum plurima: Intercepta hostis machinæ, bombardæ, & omnis generis bellicus apparatus. Eam nostrorum victoriam tam impatienti animo fertur hostis tulisse Turcus, vt lachrymas vir sæuus nõ teneret, vt barbam velleret, & ea, quæ solent insani, faceret. O si nostri tum principes vsi ea fuissent victoria, recentem hostis cladem prementes, nec siuissent resumptis viribus respirare, non extra spem fuissent, tum omnem Europam, fugato hoste, occupare. Sed languidum caput, defecta membra, tum non sustinuerunt fortiter agere pro nostris. Erant in Macedonia nonnulli duces Christiani, quibus animus fuisset hosti occurrere, immò fugientẽ insectari, si suppetias vllas ex

Christi-

Christianis principibus sperauissent. Nondùm erat tempus miserendi eius, nōdùm venit tempus. Formidandum, nè nostris criminibus prouocatus & iratus Deus, longiùs se retrahat, & propter ecclesiam non rectè ambulantem, in altum, vt olim à synagoga, regrediatur: pro indubitato habentibus nobis, quia ipse iudicat populos, gubernans mundum omnem, etiam si hoc impij non credant. Qui verò credunt, non hoc agunt, vt properet Deus misericordiam suam super suos. Per quæ tempora idem Iohannes Capistranus obseruantialis, in Germaniam descendit, prædicans magno zelo verbum Dei, in Austria, Bauaria, Sueuia, Thuringia, & Saxonia. Nam in ciuitate Magdeburgensi, in nouo foro, maxima ad illum confluente multitudine, cùm esset Germanicæ linguæ non ignarus, Latino sermone prædicabat Latinis in tertiam horam, populo solis gestibus eius, quos antè non viderat, satis vehementer permoto. Aderat ex Germanis sui ordinis fratribus vir æquè doctus, qui post illum non minore tempore dicens interpretabatur populo, quæ ille dixisset. Moti sunt omnes, & vsq; adeò permoti, vt fœminæ abusum in ornatu, viri ludos, quibus tempora perdunt, scacorum alearúmque in vnum contulerint, & in eodem loco igne subdito concremârint. Fertur idem aliquot sanitatis signa fecisse, vt vulgo est creditum. Sed est in ea re sæpè loquacior fama. Hoc constat, virum fuisse incredibilis in vita & moribus austeritatis & sanctitatis. Sed est spiritus ille torrens, quo tum commotus populus, illa quæ diximus, fecit, vt non diù perseueret. Facilè redit res in abusum, vt est hodiè cernere per omnes terras & vrbes.

CAPVT XXXVI.

MOnasterienses in Westphalia hoc tempore de episcopo laborârunt: Vacuata enim sede per mortem Henrici, ciues experti virtutem eius generis pontificum: de Hoia, quòd proximus eius familiæ Otto multa in ecclesiā & omnem diœcesim bona fecerit, valdè desiderârunt, vt capitulum postularet Ericū Osnaburgensem episcopum, iamdudùm ecclesia sua pulsum. Capitulū autem reputans indignum, si ad populi clamorem assumerent episcopum, contemptis populi precibus, elegerunt Walramum comitem de Morsa, germanum Theoderici Coloniensis, & Henrici proximi decessoris in hac sede, virum ad episcopandum non natum. Iam enim pridèm, quod diximus, de episcopatu Traiectensi frustrà contenderat: frustratus, & hunc Monasteriensem, magno licèt interueniente bello, non est assequutus. Igitur facta electione de Walramo, cùm populus vrbis se in sua petitione contemptum videret, reputans sua plurimùm interesse, hunc vel illum habere pontificem, inuenêre causas, quibus iustificata etiam sua parte, vt poterant, bellum graue sustinerent, aduersùs capitulū & omnem militiam: quibus accessêre vires totius ecclesiæ Coloniensis. Iohannes autem comes de Hoia, vir armis innutritus, sui quoque fratris cum ciuitate causam defendit. Nec satis est visum Monasteriensibus, si hoc vteretur ductore. Conduxêre bello suo principem Fridericum de Brunswico ducem, Wilhelmi filium, cum valida equitum cohorte: Sciebat ille magno agmine archiepiscopum Coloniensem diœcesim peruadere, vt non parentia reduceret in obedientiā. Fridericus & ipse copias eduxit: auxilia illi ex vrbe mittebantur. Sed ille neque in monasterio vicino Varle appellato, quod poterat, demorari,

rari, neq; auxilia promissa voluit expectare, exiens spontè in apertos campos: vt, si opùs esset, expandendæ aciei locus foret. Firmauit tamen vt potuit in agris castra, positis in circuitū carris & euecturis, nè protinùs hostes incurrerēt. Id enim reputabat, si in cœnobio, quod tenuit, se passus fuisset obsideri, quis obsidionem laxaret? quis tantam vim propulsaret, cùm eruptioni non satìs idoneus videretur? Igitur castra sua in campo metatus, expectabat hostem: nam fugere, procùl ex animo fuit. Venêre hostes, & manu collata, statim, quod neceßè fuit, minores Friderici vires inclinauêre: Captus ipse, Coloniam perducitur: Ibiq; aliquandiù pro capto in libera custodia fuit: post tempora se suo ære ex captiuitate laxauit, manente desupèr actione in ciuitatem Monasteriensem. Nec tamen ceßêre dehinc ciues voluntati capituli, sed pertinaciter bellum continuârunt: Neuter verò contendentium ad episcopatum peruenit. Iohannes enim Bauariæ dux, cùm in Italia literis inuigilaret, suggerentibus nonnullis, qui rem gubernarent, eandem apud sedem apostolicam vacantem ecclesiam impetrauit: venitq; cum apostolicis literis, & nonnullis tractatibus habitis, in ecclesiam suscipitur, donèc indè in Magdeburgam postulatus transfertur, vbi religiosè viuens finiuit.

CAPVT XXXVII.

SVscepit deindè bellum Wilhelmus dux Brunswicensis, aduersùs Bernhardum Friderici ducis Luneburgensis filium, gubernantem pro patre: qui etiam tum erat administrator Hildesemensis ecclesiæ: cui in eodem bello acceßit Iohannes Verdensis episcopus. Suberat causa, quòd oppidani Luneburgenses ære alieno grauati, detraxêre prælatis in solutione salinarum, vndè

num post mille quadringentos, finem fecit viuendi, nullo hærede legitimo sui corporis relicto, peruenitq́ res in contentionem de iure succedendi inter regem Daniæ Christiernum, germana sorore Adolphi natum, & Ottonem de Scowenborg comitem: qui longiori quidem gradu distabat, sed tamen ex masculino latere in feudo credebatur præferendus. Sed tum proceres Holsatorum sui fecêre arbitrij, quem vellent dominum: elegeruntq́ regem Daniæ, vt fieret comes Holsatiæ, data ingenti pecunia Ottoni, qui iuri suo renunciaret, præsertìm assentiente feudi domino episcopo Lubicensi: qui comitatum illum Imperiali dono solet concedere, vt verus & directus feudi dominus. Peruenit ergò comitatus ad regem: Ducatus autem tum coronæ consolidatur: quod diù à regibus per multos labores erat quæsitum. Sed filij regis eundem ducatum, patre moriente, denuò à corona separatum, inter se, vt Holsatiam, per partes diuiserunt, quod suo tempore commemorabimus.

SAXONIAE LIBER DVODECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Nnus currebat post mille quadringentos sexagesimus, cùm Pius summus Pontifex animo dolens amissum Orientis Imperium, audiénsque continuò Christiani nominis ferocißimum hostem Turcum in Christianas prouincias

tias ditionem propagare, Trapezuntino Imperatore victo, cùm penè nihil reliquum esset de Orientali imperio, quod non ille occupâsset, de bello eidem inferendo concilium indixit Mantuanum. Cōuenêre frequentes principum oratores. Aderant inter alios Franciæ regis nuncij, qui magna & acerba oratione inuecti, querebantur Neapolitanum regnū ab iusto hærede translatum in Ferdinandum bastardum Aragonensem: Quibus longiori responderat ipse sua voce Pius: Extant ambæ orationes. Sed tum eo conuentu nihil fructuosius agebatur, quàm vt immanißimo Christiani nominis hosti bellum indiceretur, déque ratione gerendi multa sunt constituta. Sed optimi pontificis voluntatē non sunt sequuta principum secularium, vt debuerant, officia. Imperator quieuit: cæteri nihil ardentiores. Vnus Burgundiæ dux Philippus polliceri operas videbatur. Sed quarto demùm anno, quod dicemus, res intentata per mortem pontificis euanuit. Interìm verò in Saxonia Wilhelmus pater & Fridericus filius, duces Brunswiccenses, oppidanis Luneburgensibus, quoàd poterant, aduersantur, ob non paritionem literarum apostolicarum brachium seculare intentantes. Friderico duci venerant in manus currus quatuor mercibus onusti: qui cùm Luneburgum pertransissent, creditum est, quia sic credentibus expedire videbatur, quòd Luneburgensium res extitissent, aut quòd iustè cæteri propter participationem cum illis, eadem quæ illi, damna paterentur: Tenti sunt vtcunq;, & merces distractæ sine precio, distributione militari. Fraudati tamen feruntur qui cepêre, cùm crederent omnia esse in mercibus: Plurimum inerat argenti, quod Marinus apostolicus nuncius in Suedia corrasit. Sed quid facerent? quandò qui commutaret in mer-

merces non esset, eo contentos oportebat abire. Fuerunt & alij, non indè longinqui quatuor currus: sed proximarum vrbium Gottingen & Northem præsidio defensi, abibant. Erant pro his rebus cõuentiones ad placita plurimæ: sed merces distractæ semèl, non redibãt. Indè principali putant honori maculam inustam, quòd nõ iustam prædam, pro iusta sit in suos partitus. Contenderat eo tempore Lantgrauius Hassiæ occupare oppidũ Embica, quòd nonnihil in eam haberet questionis. Sed principes eorum domini Albertus & Henricus duces Brunswiccenses de Grubenhagen, quantis poterant armis, & vicinæ vrbes Gottingen, Northem, Goslaria, Brunswicum, tulêre suppetias. Hoc cùm Hasso compertum haberet, retrò tulit pedem. Per idem tempus, cùm ecclesia Moguntina insigni clade, duos haberet pontifices electos in discordia, Pius Papa, qui nôsset opes ecclesiæ dudũ in Germania versatus, annatam extorsit acerbiùs. Sed Dietherus de Isenborg, qui potior in iure videbatur, dum, vt ferũt, annatam pro arbitrio Papæ non solueret, & de non solicitando pro concilio sacramentum præstare recusaret, confirmationẽ iam datam Papa retraxit, & æmulo suo contulit Adolpho de Nassow. Nihil actũ videbatur apostolica confirmatione, quam vterq; tenebat, nisi arma venissent in medium. Dietherus vrbem & arces habebat potiores. Concurrerunt aliquandò armis in acie, victa pars Diętheri cessit. Deindè oppugnata ciuitate, captaq; armis auxilio comitis Palatini de Rheno, Dietherus cùm nihil hostili molitione persentiret, penè in ipsa quietis suæ sede interceptus est, calente adhuc lectulo vndè dilabebatur. Sæuitum est in maiores vrbis, qui partem tutati sunt Dietheri. In miseram seruitutem vrbs pridèm libera redigitur: Euanescit omnis

mer-

mercatura: Retrahunt enim se mercatores de locis, in quibus arma dominantur. Omnium portarum claues ad vnum sub noctem deferunt vrbis præfectum, qui omnia pro suo arbitrio moderatur. Is vocat in concilium quos delegerit: Officia omnia in vrbe partitur vnus, ciuibus in omnem subiectionem perductis: Archiepiscopus cum clero dominatur. Rebus tamen inter æmulos compositis, Dietherus deputatas sibi accepit arces cum prouentibus, certus, si ad eum diem peruenerit, de Adolphi successione: idq; post sextum annum euenit. Tum enim Dietherus, mortuo Adolpho, redditur ecclesiæ: sed in quam seruitutem ciuitas propter eum venerat, in ea reliquit: Arcem quoq; ad Rheni fluenta iuxta ciuitatem extruit, quæ pro freno sit ciuitati, nè quandò resurgat in pristinas vires: Publicum inibi erexit literarum palladium: Stipendia & præbendas deputabat doctoribus & magistris in eo desudantibus operæ literariæ.

CAPVT II.

SExagesimussecundus erat annus à Christo post mille quadringentos, cùm Wilhelmus dux Brunswiccensis se immisceret bello, quod erat inter Mauritium & Gerhardum fratres comites de Oldenborg, inuitatus ab amborum fratre rege Daniæ Christierno: qui fauerat Gerhardo de dominatu Delmenhorst; quem vterq; vendicabat. Mauritio suppetias tulêre Bremenses, & comites de Hoia: Qui magna stipendiariorum manu obsederunt arcem Delmenhorst, fame expugnare conati, quandò armis non licuit. Christiernus rex amborum frater, literis & nuncijs egit apud episcopum Monasteriensem, & ducem Wilhelmum, vt partes Gerhardi, qui premi videretur, adiuuarent. Cumq; iam obsessa arce, Gerhardum fame laborare non ignorarent, statuunt

sunt commeatus inuitis obsidētibus importare. Audierant obsidentes, magno agmine venire Wilhelmum ducem, cauerúntque, nè obsidētibus superueniret. Cùm fiderent armis, quòd viribus essent fortiores, victoriam sibi ex hoste promiserunt, si aperto campo dimicarent. Obuiàm progreßi in mericam, ad vadum Siberg. Ibì dux vbì aduentare hostes sensit, circunduxit agmen, nec frontem præbuit, donèc à tergo hostes in conspectu solem haberent. Commisso prælio, durū oritur certamen, deiectúsq; aliquandò dux iumento, hosti subditus videbatur: Sed aderant frequentes ex illius fidelibus, qui, cæsis his qui propiùs vrgebant, ducem restituêre. Post plurimum laborem, variante sæpè fortuna, dux victor permansit. Capti duo de Hoia comites, plures cæsi in acie corruerunt. Wilhelmus ante initum conflictū aliquot auratos milites creauit: quibus victoria hoc præstitit, vt acceptum honorem retinerent, alioquì euacuandū. Controuersia inter fratres extincta est anno proximo, cùm conuenissent in ciuitatem Verdensem: Ibì omnibus ex æquò cōplanatis, captiui quoq; laxantur. Accepit autem ex conuentione fratrum Mauritius Delmenhorst: quæ res plurimùm grata fuit Bremensibus, & quorum mercatores via publica iter terebant. Gerhardus enim ea legè natus est, vt mercatores non amaret. Et quanquàm in Oldenborg ille commaneret, inuenêre tamen ex illius satellitio frequentes viam, vt in nemore inter Delmenhorst & Wildeshusen, crebriùs quàm mercatores vellent, comparerēt, celeri mercatu res multas permutantes Oppidani autem de Wildeshusen satis infesti Gerhardo & suis, ei crebris certaminibus conflictantur, quos ille per irrisionem Græcos consueuit appellare.

CAPVT III.

Bernhardus dux inferioris Saxoniæ, ex multis fratribus nouißimus, diem suum per hæc tempora obijt, relicto filio Iohanne, qui hodiè viuit, relicto nunc terræ gubernaculo vni ex filijs Magno: Ille autem in Raceburgo quietus agit. Misit hoc tempore summus pontifex per Germaniam legatos, qui populum ad arma in Turcum vocarent. Erat autem sexagesimusquartus post mille quadringentos. Sed ea res imprudenter, vel promulgata, vel accepta est. Imperiti prædicatores inerme vulgus excitauêre, quasi omnia illis in promptu futura viderentur in terris ad quæ properabant. Venêre pannosi, inermes, inopes, emendicantes cibum, qui in Turcum ducerentur. Risêre Itali, & meritò quidem, simplicitatem, vt solent, Alemannorum, quòd sine armis, sine commeatibus properarent ad tam difficilem, longinquamq; expeditionem. Venêre multi Venetias, quasi ilicò nauibus euehendi. Indè nonnulli Anconam, quò audiêrant venturum pontificem. Maior numerus Romam petebat: Magna colluuies hominum, ad bella malè procinctorum. Quid faceret pontifex, vt redire faceret inutilem bello turbam? Dedit illis benedictionem & plenariam remißionem. Multi in itinere fatigati, inedia exhausti defecerunt: alij ex itinere, cùm quid gereretur audirent, rediêrunt. Nec Philippus ipse dux Burgundiæ, qui sæpè & multùm pontifici promiserat, & voto se, vt ferunt, ex morbo constrinxerat, venit. Papa Anconam delatus, ibi ducem Venetiarum præstolatus, febre corripitur: Et cùm vidisset illum in portu nauigantem, biduo pòst defecit: Pecuniæ ad eam rem à pontifice collectæ, ex constituto eiusdem, partim Veneto duci, partim regi Vngariæ fortißimo principi, ad supplementum suæ expe-

expeditionis, quæ illi in hostes crebra fuit, permittuntur. Pius tamen priusquàm Vrbe excederet, beatissimum Andreæ caput allatum, summa excepit veneratione: quod Thomas Palæologus vir nobilis aduexit, cùm timeret, nè in manus impiorum hostium perueniret. Pius summa deuotione exceptum, cùm flens flenti traderet, in Vrbem vexit: insigniuitque locum ad pontem Miluium, vbì tradebatur: in quo idem pontifex suaui oratione in laudem apostoli habita, quæ extat, plena venerationis & honoris obsequia illi impendit, recondens honorificè in templo diui Petri, in capella Gregorij, quæ est intrantibus læua, vbì Pius ipse requiescit.

CAPVT IIII.

Bernhardus dux Luneburgensis, Friderici religiosi principis filius, quem pater volentem de administratione ecclesiæ Hildesemensis, cui per annos sex præfuit, transtulit, data illi coniuge filia Ottonis comitis de Scowenborg, ad regimen ducatûs, patre cedente, peruenit. Vacabat pater extruendo fratribus Minoribus de obseruantia Tzellis monasterio: ibique in exercitijs deuotionis suæ gauisus, consenescere meditabatur: Sed Deo aliter visum. Nam Bernhardus, quem diximus, filius eius, accepta vxore, non diù permansit in humanis: fratérque Bernhardi adolescens egregius Otto, ad regimen, patre iubente, peruenit. Is accepta vxore filia comitis de Nassow, ex ea filium reliquit Henricum, qui hodiè ducatui præest. Prima Ottonis arma in militares terræ suæ, qui per contemptũ patris eius Friderici mansueti principis, intumuêre: Nam in iumentis suis sublimiores, & in omni apparatu cultiores incedebant. Vndè factũ est, vt qui patrẽ contempsissent, Bernhardũ

non diu præsidentem habuissent, huius quoq; adolescentiam Ottonis leuiu penderent. Sed animosus iuuenis, non passus contem i, bellum excitauit in eos. Integræ erant militarium familiæ, quæ se duci opponerent. Schulenborg & Bertenslen, capita fuêre: quibus affines & cognati non defuêre. Dux autem, copijs comparatus, duxit in eos: Non ausi in aciem prodire, latitabant in suis diuerticulis: Ipse autem terram & prædia peruadens, ferro & igne vastabat: ingressus terram palustrem opulentam, vbi nemo meminerat hostile aliquid intentatum, perfecit, vt primi ipsi ad petendam gratiam & finem bello prosilirent. Magnificatus est princeps egregius & honoratus inter omnes, cùm æquitatem coleret, latrocinijs terram suam purgaret. Sed inuida fata tulerunt illum ante dierum suorum dimidium: Et coactus est pater grandæuus post duos filios, quos præmisit, dimissa quiete, quam ambiërat, pro paruulo nepote gubernacula resumere: quæ etiam tenebat in finē vsq; vitæ suæ. Iohānes interìm dux inferioris Saxoniæ, Bernhardi filius, per hæc tempora accepta vxore de domo Brandenburgensi, filia Friderici senioris principis electoris, affinitatem inijt, qua speraret ad honorem quo depulsus erat aliquandò redire: nam superioris Saxoniæ principes ipsi Misnenses marchiones, cùm ex Sigismundo Imperatore auunculo suo, ducatum cum electuræ dignitate suscepissent: non sunt paßi vel titulum renouare apud veram lineam ducum Saxoniæ: quanuis Karolus IIII. Sigismundi pater, eam fecerit etiam inter tum dißidentes principes concordiam, vt alternis vicibus ad electionem vtriq; vocarentur: Sed id, vt dixi, vel ignorare, vel abolere alij volebant. Per hunc verò socerum suum, in spem venerat Iohannes, ad ea quæ iustitia sua de-

deposcit, aliquandò redire. Sponsam illi inuexit Henricus dux Magnopolensis, qui amitam sponsæ teneret coniugem, Friderici marchionis sororem: Aderant multi ex Marchia proceres: Felix hoc coniugium multiplici prole vtriusq; sexûs, quorum maior pars etiam nũc extant.

CAPVT V.

IOhannes Monasteriensis episcopus, dux Bauariæ, hoc tempore translatus est in ecclesiam Magdeburgensem, postulatus à capitulo, vir religionis amans, succedens Friderico, eiusdem obseruantissimo. Erat is Fridericus comes de Bichelinge, qui cùm in curia versaretur Guntheri prædecessoris sui in seculari habitu, videbatur deforis vanitatibus seculi deditus, comam nutriens, quæ colla crispans flagellaret, venationibus & secularibus rebus non abstinens. Sed nouerat Guntherus cor eius rectum ad Deum: vndè factum est, vt cùm Guntherus in extremis ageret, adeßéntque illi, qui familiariùs eum ex canonicis & militaribus diligerent, venerarenturque: ortúsque sermo est, quis ecclesiam post illũ susciperet tuereturq;: hoc ille cùm audisset, Sumite, inquit, si me consulitis, Fridericum de Bichelingen, non hoc intùs agentem quod præfert in oculis omnium. Ille obdormiuit: Canonici sequuti consilium archiepiscopi sui, elegerunt Fridericum, tenuiter quidem literis instructum, sed religionis plenum: Fouebat in theologia magistrum Henricum Token Bremensem: qui & necessariis literis instruxit, & omnium religionis consilio formauit: Omnia suæ diœcesis monasteria ille aggreditur reformare, & in maiore parte profecit, optimum relinquens apud omnes testimonium. Huic succedens Iohannes, non minor erat in feruore religionis: Quæ agenda reliquit præcessor suus, ille impleuit, prin-

ceps omni ordine probandus. Intereà Otto dux Luneburgensis cùm bello decertaret aduersùs suæ terræ Marchiæq́; militares, inter alia quæ vastans hostibus fecit incommoda, arcem Hiddesacker in deditionem accepit, absente Wernero de Bulow, qui tum in terram sanctam est peregrinatus. Fama fuit, siue absente domino, siue etiam præsente, fauisse illum plurimùm Magnopolensibus: qui aliquandò transito Albi, per vadum aut etiam per nauigia, in terra Luneburgensi quæstum fecêre: cùm vicißim alij trans Albim in hanc nostram ripam dilapsi, instarent suis lucris. Sed eo bello vicißim quoq; duci sunt illata incommoda. Priores tamen de pace, vt diximus, agebant militares: & in proxima Quadragesima eam sunt assequuti, arce dicta permanente in manibus principis. Quo tempore Lantgrauius Haßiæ magna stipatus manu Misnensium, Bohemorum, Vngarorum, Hassonumq́;, duxit in Simonē Paderburnensem. Sed ille auctus copijs episcopi Hildesemensis & Bernhardi domini de Lippia, qui frater erat Simonis, quiq́; germanam Ernesti de Scowenborg coniugem teneret, expectauit vt exciperet venientem: Erat enim de finibus & limitibus contentio. Vbì audiuit Hasso paratos esse cōgredi Westphalos, passus est causam intercipi: & factum est perindè, vt multa indè sequutura mala præuenirentur, cùm ad arbitros potiùs in iure, quàm ad milites in acie dirimenda causa perueniret. Inter prodigia tum numeratum est, quòd in arce Kalenberge sanguine pluit: Visæ sunt guttæ in peplis mulierum & stramine, quod iuxtà erat. Deindè die Veneris ante festum Crucis ipsa meridie, visus est sol sine splendore in lasurio. Fridericus per idem tempus dux Brunswiccensis, quòd impeteretur super rebus mercatorum, quas nuper in sua commoda diceretur

retur conuertisse, cùm videretur iniustè impeti, voluit dare querulantibus causam iustiorem, alijs tum curribus in arcem Euersteen ex via publica deductis: vndè asperata sunt bella inter duces & ciuitates Saxoniæ.

CAPVT VI.

GErhardus de Oldenborg frater regis Daniæ Christierni, circa hæc tempora intrauit in Holsatiam, deposcens ex terræ militaribus XL. millia nummûm, quæ expromissa dicerentur ei in assumptione fratris Christierni in Holsatiam: Nam cùm essent fratres ipsi tres ad eam successionem æquo iure propinqui, vt cederent fratri Gerhardus & Mauritius, eam acceperant promissionem. Iam Mauritio facto de medio, solus Gerhardus insolidùm summam petebat: Aberat rex longè in regnis: Ex militaribus nemo fuit, qui vel haberet, vel expromere vellet, referentibus cunctis causam in regem. Gerhardus arces occupauit, hospitaliter ingressus, vtpotè regis frater, & de quo nemo sentiret alia quàm amica & modesta. Ille, vt erat callidus, multorum sibi animos conciliauit. Euocatus tamen rex, cùm quid gereretur intelligeret, non diù aberat, & cœtum nobilium & prælatorum agebat apud Kilonem oppidum: Ibì præsenti Gerhardo & acceptanti, constituti sunt termini dierum ad accipiendam expromissam pecuniam: factáque cautione, tum visus quiescere nihil intentabat, rediens in suam ditionem: nam illi tum res erat in controuersia cum Bremensibus, qui archiepiscopum suum concitauêre in eundem, & in bellum sequuti sunt eum: quod in nostra Metropoli diximus. Captus est tum in Holsatia comes de Mansfelde, hoc solum prætendentibus qui ceperant,

quòd in aliena terra sine conductu transiret. Pulchra nimirùm capiendi ratio in terra inhospita. Venerat is in Holsatiam, deducens amitam suam Dorotheam, relictam Adolphi ducis: securum in ea se prouincia ác in sua ratus, q̃ nihil hostile sentiret. Questa est super ea re Dorothea regi Christierno, cui puero multa fecit in domo mariti bona: Videbatur rex moueri querimonijs illius, mandabatq́; capienti, vt relaxaret. Sed qualibet ratione, quáve iustitia & æquitate incertum, constitutū est, quòd nisi quatuor aureorum millibus solutis, à sua captiuitate non laxaretur. Ardebat tum bellum in Saxonia inter principes Brunswiccenses, & vrbes illarum partium. Erant in eius fœderis societate communitates, Magdeburgensis, Hallensis, Hildesemensis, Brunswiccensis, Goslariensis, Honouerensis, Gottingensis, Northemensis, Embiccensis. Causa belli tanti, quòd Wilhelmus dux cum filijs brachium intentans seculare ex literis apostolicis, persequebatur Luneburgenses, nonnullos cum mercibus currus velut Luneburgensium bona tenuerit: immò filium Fridericum tenentem defenderit: Illa inducti æquitate, quòd iam in participantes processum diceretur, nec abstinuerint mercatores regionum à commercio contumacis oppidi, visum est principibus iustum & sanctum, quod mandato summi pontificis peragerent, etiam si Saxoniæ vrbibus videretur iniquum. Qua ex sententiarum diuersitate, peruentum est ad arma. Occupauêre vrbici arcem Hardexe cum oppido, indè magna vastitate edita, in Ricklingen, & Nouam ciuitatem igni ferroq́; sæuitum est. Postero deindè anno non minora incommoda irrogantur ducibus. Sed Fridericus marchio Brandenburgensis, ex cuius sorore geniti essent duces iuniores, non passus diutiùs terram vastari, euocatis

partibus

partibus in Quedelenborg, pacem firmauit qualibuscunque conditionibus. Damna damnis sunt compensata. Sed nihil ad mercatores.

CAPVT VII.

IOhannes archiepiscopus Magdeburgensis, intellecto quòd nonnulli militares vicinæ ditionis, pannos magno pondere ac numero (erant nouem ac decem quadraturæ, Terlingos vocant, talorum similitudine compactos) in sua suscepissent, qualicunque in eos, qui aduexerant, causa prætensa: Magna enim pecunia, magna tentatio est: Eam tum reor extitisse potissimam causam: Sed archiepiscopus non passus rem mali exempli in suo impunitam esse, ciuibus suis in societatē agminis assumptis, obsedit Caluorde, certus non abire, nisi rebus ex sententia gestis. Brunswiccenses & ipsi cum Hērico suo duce aduenēre, oppugnationem roborantes. Sed priusquàm expugnaretur, obsessi cùm rebus diffiderent, deditione facta, pacti sunt incolumitatem, rebus omnibus ad vnguem restitutis. Erant hi panni mercatorum de Wratislauia ac Magdeburga, sociorū. Quo etiam tempore, Luneburgenses graue, quod in eorum vrbem constituit Imperator vectigal, exigere nitebantur. Sed non sunt passi vicinarum vrbium ciues. Cumq; diù refragarentur, nec Luneburgenses quiescerent, remisso retrorsùm sale, quod oppidani in vrbes vendiderant, destituēre impositum vectigal cum magno murmure: Hæc vna erat via contumacium perdomandorū. Per quod etiam tempus Gerhardus de Oldenborg in Holsatiam reuersus, omnia administrabat pro rege fratre, illo non mandante, marescallus eius specie ipsa, sed reuerà in se, quod exitus monstrauit, deriuabat omnem principatū. Rex autem, cùm ad constitutum terminum magnam à Lubicensibus

pecuniam mutuam accepisset, dedit fideiussores ex proceribus Holsatiæ, hac lege: vt nisi in conuento termino pecunia renumeraretur, Lubicensibus permissa est facultas euocandi fideiussores in suam vrbem, non egressuros, nisi solutione peracta. Indè factum est, vt multi pro rege expenderent omnem facultatem, seq; ac liberos in extremam pauperiem, quod dictu miserum est, redegêre. Erant qui non sine causa expenderent, quod antè sine merito suscepissent. Sed aliorũ infelicior sors, qui cùm nihil antè à regia munificentia essent ditiores, cogebantur tamen ad implendam fidem, quam habuêre rebus chariorem, omnia sua perdere. Gerhardus interìm comes de Oldenborg in Holsatia paulatìm auxit vires: Nec omnia terræ præsidia iã erant in manibus eius, Gottorpe, Rendesborg, Zegeberge, Hanrow. Rustica plebs per agros mirum in modum Gerhardo afficitur: maiores de militia illi aduersantur, nescientes si de regis ista consilio procedant, vt dominetur pro fratre frater: Nuncijs ac literis apud regem egérunt, vt veniret in Holsatiã; nôsse cupientes, cui domino pareant. Pateretur quidem rex fratrem pro se administrare terram: sed omnia pro potestate agere non ferebat. Euocauit fratrem rex iam in Holsatiam descendens: Conuenêre in arcem Zegeberge. Gerhardus satis sibi conscius factorum, dubitauit in arcem ascendere: Fretus tamen fratris facilitate, & quòd rogare poterat id, quod modestè postulabat, cesßit, ascendens: ibiq; seruatur aliquandiù non captiui specie, sed diligenter custoditi. Regina muliebriter illi blandita, suasit, nè graue duceret paucorum dierũ patientiam: Tum rex procuratis rebus, vt pro tempore pecuniam, quam expectabat, Gerhardus acciperet, & in suam se vltra Albim transferret ditionem. Quo tempore

Papa

Papa Paulus nihil intermisit, quod ad expeditionem in Turcum pertineret, prædecessoris sui Pij incboata perfecturus: in quam rem publicas in Vrbe stationes & supplicationes habuit cum populo: scripsitq; Imperatori, vt euocaret principũ conuentum in locum competentem, in quem ipse legatum suum plena mitteret facultate. Qui cùm in Nurenbergam esset indictus conuentus ad diem Iacobi, paucis cõparentibus, tenditur in diem proximum Trium regũ in Ratisponam: Sed tantundem etiam tum peractũ est. Aderat Franciscus Picolomineus cardinalis, cuius nomine Iohannes Antonius Campanus in conuentu principum, mira tornatam arte, habuit orationem, plenam laudibus antiquâ Germaniæ. Sed nihil cum Fabio Maximo cunctatore.

CAPVT VIII.

Imperator deindè Fridericus, commonitus à summo pontifice Paulo, Iersicum regem Bohemiæ, à se declaratum hæreticum, & regno depositum, insectatur armis: Sed prævaluêre, vt consueuerant, Bohemi: Exercitum, qui ab Imperatore missus illos inuaderet, retrò pepulerunt, & in ipsa Austria confligere pro patria, qui aliena ibant impugnare, cogebant. Aucti tamen Australes maioribus viribus institêre hostibus. Sed rex Bohemiæ expectandum non putauit. Rex autem Vngariæ Matthias satìs pro sua virili perfidos insequitur, incendißétque magnam procerum partem in molendino, in quod se receperant ex fuga, nisì ab Alberto Misnæ marchione, & duce Saxoniæ reuocaretur: Is enim erat gener regis. Quo etiam tempore Karolus dux Burgundiæ insignem ciuitatem Leodiensem expugnauit: Erant qui proderent illi, vt ferunt, vrbem: sed reddidit ille iusta præmia proditoribus, iubens

cædi

cædi gladio. Sæuiuit autem ſine exemplo in eam vrbem. Coniunxit enim agmina ſua cum rege Franciæ: qui cùm veniſſet pro Leodienſibus, conuerſus cœpit eos cum duce oppugnare. Præter omnium ergò ſpem, rex qui aliquandò Leodienſes in fœdus admiſiſſet, contra illos pugnabat. Rebus omnibus penè deſperatis, vrbici rogant epiſcopum ſuum, quem antè contempſerant, & pro quo dux omnia habebat, vt ſe bello medium interponat. Recuſauit ille, quòd maximè propter ſe ſuſcepiſſet Karolus tantum bellum. Tum arma corripuêre furentes, auſi in aciem prodire, quòd munitioni vrbis non benè fiderent. Sed collatis prælio manibus, facilè à militaribus viris ciues, multi à pluribus ſtatim ſuperantur: Strages maxima editur in campis. Tum ſuperextantes cædi, fuga dilabuntur in vrbem: Sequuti victores, ſæuiunt in omne genus hominum, iam ſatiati ſanguine, nondùm tamen expleta indignatione: Mulieres dorſotenùs colligatas in profluentem misêre Moſam, impoſitas nauigijs ſine numero mersêre. Erat ex principibus qui ingentem numerũ ære, ſed paruo, mercaretur, donauitq; libertati. Tum Peronam (inſigne erat fuſile ex aurichalco, quod in libertatis argumentum foro erexêre) inſigni forma cum inſcriptione carminũ iuſſit Karolus victor auehi, ac in Brugenſem vrbem deportari: Stabatq; omni tẽpore Karoli in loco, vbì ad burſam (vt vocant) conueniunt omnium nationum mercatores circa meridiem, loquentes de mercaturis. Sed Maximilianus iam rerũ potitus poſt Karolũ, permiſit Leodienſibus, vt in ſuã referrent vrbem. Diſcite mortales iuſtitiam, non temnere diuos.

CAPVT IX.

ALbertus Mindenſis epiſcopus per idẽ tempus, cum comitibus de Hoia patruelibus ſuis, aſſumpto etiam in

am in ſocietatem belli Friderico de Brunſwico duce, hoſtilia nunciauêre comitibus de Scowenborg: in quorum parte Erneſtus frater epiſcopus Hildeſemenſis, Simon epiſcopus Padeburnenſis, frater eius de Lippia: Odioſum bellum, & cum magno partium incommodo geſtum, in quo non aliud, quàm alterna damna quærerentur. Non ſatìs conſtabat inter omnes, qua de re belligeraretur, nisì per alterna odia. Cumq; exaturati mutuis eſſent incommodis, & terræ miſerè eſſent deuaſtatæ, parilitate damnorum inuicèm compenſata, ad concordiam rediêre, penè non volentes: Nam in eam rem cocis, atque cellarijs, magna eſt attributa poteſtas. Quo tempore Henricus dux Brunſwiccenſis, Wilbelmi frater, vnicam filiam deſpondit Wilhelmo comiti de Hennenberge. Solennitas nuptiarum Brunſwico peragitur: Multa vndiquè nobilitas ibì confluxit: Duo millia ducenti numerati ſunt aduenientium militares equi. In Holſatia interim Gerhardus regis Daniæ frater, iam à militaribus non ſatìs amatus, cùm terram animo relinquere nō poſſet, apud ruſticam plebem, cui ſemper erat chariſsimus, intentabat ſuam augere potentiam. Ingreſſus Phriſiam, eam, quæ ab Eydora nomen habet, conuocatis maioribus, oſtendit de voluntate eſſe regis fratris ſui, vt eū populum haberet in poteſtate, vtereturq; illo ad edomandam regi contumacitatem, & prætenſis literis regis, quæ hoc ſonare videbantur, nemini dubium reliquit, fratres vnum ſentire. Itaque populus iſte promptus iurauit in verba Gerhardi. Rex vbì comperit, alias miſit literas, quæ voluntatem eius pleniùs declararent, coarguens quod factum audiêrat, de ſacramentis Gerhardo præſtitis, nec diſtulit rex aduentum ſuum: Qui vbì conuocauit militiam ſuam, vicinarum quoquè Holſatiæ vrbium

conſula-

ſulares, Lubica & Hamburgi, conſilij eos fecit in fratrem participes. Intellexit enim, quàm ille ſe inſinuâſſet & inuiſcerâſſet Phrisijs & paluſtribus Holſatis, in Wilſtria & Crempis, quámque dificulter, vbi conſpirarent, illis reſiſteretur. Tum verò ceſſit Gerhardo, fretus conſtantia & fide Phriſiorum, quòd etiam in abſentis fide permanerent, vt alio tempore rem meliùs procuraret. Cúmque cerneret paluſtris populus, regem cum omni militia & vicinis vrbibus vnum ſentire: etſi diu reſtiterint, non auſi tamen tentare belli fortunam ſine capite, ad regem ſatis inuiti, renouatis ſacramentis, rediêrunt. Cùm medio tempore Gerhardus comes implicitus eſſet bello Bremenſium, quieuêre Phrisij: quod in Metropoli diximus. Sed poſt duos annos, cùm ageretur ſecundus & ſeptuageſimus, inuitatus ab Holſatis paluſtribus & Phrisijs Gerhardus, per mare redibat in locum Huſen, aptatas trabes aduehens, quibus repentinè poterant erigi munitiones. Rex autem vbi intellexit, cùm celeritate opùs eſſet, priuſquàm conualeſceret hoſtis frater, vſus ciuitatum armatura, duxit in Wilſtriam: & quos comprehendit ex aduerſæ factionis capitibus, iuſsit gladio feriri. Elapſus eſt autem vir primarius Henneke Wulf, peruenit in Thietmarſiam: Ibi non diu pòſt, cùm conſueta ſibi vteretur inſolentia, caeſus eſt: bona eius ſunt confiſcata. Gerhardus furtìm dilabitur, rege etiam, quòd frater eſſet, diſsimulante: & per longa deuia redijt in ſua, nõ iterùm reuerſus in Holſatiam.

CAPVT X.

Ecclesia tum Hildeſemenſis graui motu quaſſatur, cùm duo in diſcordia, vacante eccleſia, eligerentur, Hermannus Haſſiæ Lantgrauius: Is, qui iamdiu tenuit

tenuit ecclesiam Coloniensem, quem dominus præpositus cum aliquantis consortibus elegit: & Henningus de Domo, pridèm eiusdem ecclesiæ decanus, quem maior capituli pars assumpsit. Is in persona adijt summum pontificem, confirmatus, & in Vrbe consecratus: Reuersus autem ad ecclesiam, honorificè excipitur à capitulo. Sed militares terræ, qui arces tenerent, ei refragantur. Res in apertum bellum exijt. Pro Henningo stabant duces de Brunswico Fridericus & Wilhelmus, & Bertoldus Verdensis episcopus cum ciuitate Hildesemensi: Sed cùm facilè cederet Hermannus Lantgrauius, quòd bellum refugit: præpositus cum militia euocârunt Balthasar ducem Magnopolensem, vt administrator esset, quia necdùm legitimos annos attigerat, vt esset episcopus. Venit ille cum paucis suorum, & in arce Peyne sese cum præposito collocauit. Interim magnum erat luctamen partium, leuia prælia multa sunt conserta. Hildesemenses anno integro obsederunt arcem Sturwold, erectis ibì munitionibus, & fame compulerant custodes arcem dédere: quam illi Henningo episcopo suo consignârunt. Longo tamen dißidio valuit indignatio partium ad plenam diœcesis euastationem: Capti inuicèm plurimi, aliquot cæsi: varia fortuna est dimicatum. Sed Balthasar dux post plurimum suorum laborem redijt in terram patrum suorum. neq; sic quieuêre perduelliones: Henningum, etsi præstãtem virũ, dedignati sunt tamen pontificem. Cùm autẽ iam omnes bello feßi essent, cõcessêre in ius eius, admisso in possesßionẽ ecclesiæ suæ per annos septem. Quo tempore Gerhardus comes de Oldenborg, in sua reuersus, cùm sederet in arce Delmenhorst, venêre mercatores, qui saluũ poscerẽt conductũ pro aliquantis pannorũ fascibus per terram deuehendis: Cùm illi

illi pro xenio offerrent aureos quinquaginta: Nihil, inquit, formidandum, salua sunt omnia. Mercatores credidêre verbis, quæ ille forsan, vt erat callidus, ambigua protulit. Aduehũtur panni itinere suo. Vbì venêre Delmenhorst, iubentur in arcem perduci. Tum mercatores qui aderant, recèns se ab illo pro pannis accepisse conductum, securitatem testantur, illos esse pro quibus aureos numerâssent quinquaginta. Tum ille insigni fidei exemplo: Vadite, inquit, plura adducite, ista sunt in tuto: nisi enim spem dedissem securitatis, non huc venissetis: non consueui nisì amicorum bona in securitatem accipere. Hæc sunt hostium meorum Lubicensium, qui me nupèr armis suis Holsatia exturbârunt, patrimonioli vtiquè terra: nisì fuissent, ego cum fratre facilè transegissem: Vadite, inquit, plura si libet in eandem securitatem adducite, ego interìm ista tuta seruabo. Ibant illi mœrentes ac tristes, etiam in lucro ponentes, quòd non ipsi cum rebus tenerentur. Erant nonnulli Lubicensium ciuium captiui apud eum: qui post longam in carcere calamitatem, ære vix suo sunt relaxati. Quo etiam tempore, ingrediente iam septuagesimosecundo post mille quadringentos, apparuit terribilis in cælo cometes per mensem Ianuarium insequentem, grandi cauda multa minatus, quæ sequuta sunt mala, læuo lumine cælum contristauit. Aestate tum insequente terribili incendio magna pars Erfordiæ concremauit immisso igne per conducititios, quorum erat primarius religiosus quidam de ordine Prædicatorum: Concrematæ duæ ecclesiæ collegiatæ, cum ponte mercaturarum & insigni vrbis parte: Machinatus est homo militaris generis quidã, quòd & vrbi & Lantgrauio esset infensus. Eadem æstate venerat Lubicam nobilis puella Imperatoris Cõstãtinopolitani filia, missa

missa à summo pontifice, nauigio deducenda in Reualiam, deindè in Rüßiam, nuptura magno Moscouiæ principi. Sperauêre tum in vrbe prælati puellam ritu Romano educatam, & Latinis sacris imbutam, flectere maritum ad se imitandum in religionis ritu. Sed illa cogitur sequi maritum.

CAPVT XI.

ANnus erat à Christo nato septuagesimustertius post mille quadringentos, cùm duo omniũ ætatis nostræ maximi principes, alter Imperio fulgens, alter rebus gestis & armis clarißimus, Fridericus Romanorum Imperator, & Karolus dux Burgundiæ, conuenêre in Treuerim de rebus magnis acturi: nam alia publicè agebant de Gelria, quam pridèm Karolus ab Arnoldo duce coemisset, deindè etiam armis sibi vendicâsset, Imperatoris bona venia poscens infeudari: Deindè de communibus quibusdam Christianismi casibus: de bello in perfidum Turcum gerendo: Alia etiam clàm egêre, paucis in concilium admißis, de quibus hoc efferebatur in publicum: vt Karolus accepta de manu Imperatoris corona, rex salutaretur Belgicæ Galliæ, aut Burgundiæ: nam olim Burgundia, quod in Wandalia ostendimus, regnum erat: Potißimùm verò id ferebant Imperij rebus maximè profuturum, vt Karolus per Imperium vicarius rex constitueretur, ad edomandos Imperio rebelles, aut minùs parentes, & ad sub iuga mittendos, qui olìm ad Imperium pertinuißent. Sed vbi de rebus non cõuenit, quòd Imperator sine assensu principum electorum nihil super his rebus posset constituere: dictu speciosum est, quo se bonore inuicèm præuenirent, salutantes, deducentes, deferentes: cùm interìm Karolus dux, quòd magnum haberet in armis exercitum, ceßit Impera-

peratori vrbe, foris in monasterio collocatus: Magnis se muneribus mutuò missis honorabant: sed incomparabiliter excelluêre, quæ dux Imperatori donaret: Aliquot cameras tapetis insignes cum vehiculis quæ ferrent: Sed tamen ità fuit discessum, vt nubili vultus principum annotarentur, non satìs comperto, ex quibus id causis: nam multa in vulgus non prodeunt. Henricus per ea tempora dux Brunswiccensis, princeps quietus, & qui arma togæ posthabuit, posteaquàm multis annis tranquillus terræ præfuit, transiuit ad pacem meliorem, nullo masculo hærede relicto: Nam vnicam filiam, quod diximus, Wilhelmus de Hennenberge comes accepit vxorem. Igitur Wilhelmus senior, frater eiusdem Henrici, ad suum rediit principatum, quem illi, vt suo loco diximus, peregrinanti, stimulo cōcitus Brunswiccensium, idem Henricus tulit. Opes fertur aceruâsse maximas iste Henricus ex ouibus, princeps antiqua religione, & qui patribus veteris testamēti similaretur, monacho propior quàm militi, rara arma contrectauit.

CAPVT XII.

IMperator intereà Fridericus, ex itinere ad Vrbem ad se declinanti Christierno Danorum regi gratificatus, contulit Thietmarsiam, terram, vt ille prætenderat, sine domino, quæ nulli paréret: & extincto comitatûs titulo per Holsatiam, Stormariam, Holsatiā, Thietmarsiam vnum creauit ducatum, deq; illo præsentē ibi regem inuestiuit: quæ res multorum præstabat initia laborum. Thietmarsi indè, re comperta, misêre nuncium, sed non satìs ære instructum, qui doceret imperialem maiestatem, eam terram esse subiectā ecclesiæ Bremensi: quæ etiam suis in terram præfectis vteretur: effecitq; nuncius, vt decerneretur citatio cum inhibitione ad regem,

gem, de non se intromittendo, priusquàm res, quæ contradictione facta sit dubia, in iudicio clarescerct. Sed eam citationem segnis populus, & qui modicam pecuniam pro magno commodo non effundit, non extraxit: Ità permansisse res credita in prima concessione, conciuit cladem & laborem huius anni, quo ista scribimus, recensendam suo loco. Indè profectus rex per Italiam, magnis vbiquè excipitur honoribus, trium regnorum titulis insignis, & qui in sua ditione teneret Gothos, quorum tam celebre nomen ab antiquo fuit per omnes prouincias, quorum etiam opera Romæ nunc visuntur in demolienda, si voluissent, vrbe: Sed illi reliquêre tum Romam, quam posteà Italici Normanni de Apulia in eam deformitatem & vastitatem, quæ hodiè cernitur, perduxêre. Romam veniens rex, recipitur à pontifice Sixto in palatium: Miraculo fuit visentibus regis proceritas: sed prælatis inscitia fuit ingrata, quòd non haberet commercium linguæ Latinæ, vt multa cum illo mutuo sermone conferrent. Vtebatur interprete Henrico Sankenstede legum doctore, viro satis ad dicendum accurato: qui causam regij itineris apud pontificem deposuit. Rediens autem ex ipso itinere rex, deflexit in castra Karoli ducis Burgundiæ, qui tum Nußiam obsederat: & euocatis aliquot principibus, Friderico Brunswiccensi, Magnopolensi, & eo, quem itineris totius comitem habuit, Iohanne duce Saxoniæ, cum multis comitibus, in quibus erat Gerhardus frater eius, tentauit, si posset rem quæ bello quærebatur, compositione pacata, in suos terminos reducere. Sed frustrà impendit apud Karolum operam, quòd certo certior esse videbatur Karolus, vrbem vel deditione, vel armis, in suã redigere potestatẽ: q̃ tamẽ spes eum destituit. Nam,

quod in Wandalia diximus, descendens Imperator stipatus principibus electoribus, cùm magnis & incomparabiliter maioribus, quàm esset Karolus, vteretur viribus, in eum mouit: Transactúmque sine prælio, vt obsidione soluta, Karolus exercitum reduceret, Nußia in suo statu permaneret. Ibi tum conuenisse ferunt de nuptijs Maximiliani, quem vnicum filium Imperator habebat, ad Mariam itidèm vnicam Karoli filiam. Qua de re etiam in Treueri ferunt eosdem principes sermonem contulisse. Sed quod ibì mansit infectum, hîc peruenit in consummationem.

CAPVT XIII.

EPiscopus Monasteriensis Henricus ex comitibus de Swartzeborg, ad hãc expeditionem in Karolum promptus, occurrit, quòd prima ad illum pericula pertinere viderentur, si ad Rhenum victor, Orientem, vt fama erat, Karolus petiuisset. Ferunt octo millia expeditorum tum militum, peditum atque equitum, sub signis eius militâsse, cùm accessissent quingenti quos misêre Lubicenses. Sed indè euocati sunt illi, vt ad Imperij signa essent. Qui verò de omnium districtu vicinarum Saxoniæ, Westphaliæq; vrbium vocati accesserant, ad Henricum Monasteriensem confluxêre. Ardebant multi ad prælium, & conferre manus cupiebant Burgundionibus: sed non sinebat eis Imperialis maiestas: quæ consilio omnia prius, quàm armis, constituit experiri. Circuibat castra Albertus marchio Brandenburgensis, interdicens, nè quis se commoueat, pœna capitis constituta. Erant nonnulli in postremis castris sub signis dicti Monasteriensis episcopi, qui, siue petulantia militari, siue prælium concire cupientes, leuato pileo, signum per ludum sagittantibus extulêre: Id quidam siue casu, siue

consilio

consilio incertum, obseruans signum, de petraria misit iaculum. Tum verò Pickardi sæuientes vindicare contendunt: Equites singuli post se in iumento peditē sumpsêre, desilientem in loco pugnæ. Ducunt in eum angulum castrorum, vndè missam annotauêre petram: & obnixi peditibus, eos vrgebãt in Rhenum. Fremuêre socij, sed retinebat præsens Albertus marchio, qui culpã contumacium permisit plecti, sciens quod factum esset. Ità multi ex gregarijs, in profluentem compulsi, mergũtur: alij cæde mactantur, cùm ab socijs indignantibus nullum haberent præsidium. Sed tum aderat legatus apostolicus Forliuiensis episcopus, & cum Imperatore aliquot electores, qui rem bellicam in tractatus coniecêre: & ibì finijt, vt Karolus obsidione soluta, reduceret exercitũ, & Maximilianus Imperatoris filius, filiam vnicam Karoli haberet vxorem. Vrebat tum animũ victoriosi ducis, Renati diffidatio: qui filius comitis de Vadımow, hæredem se gerebat Lotharingiæ, per mortem Nicolai nouißimi ducis: Simul & motus regis Francorũ duci minitabantur: qui videbatur non quieturus, quòd omnes principes, qui se illi opposuissent obsesso Parisio, paulatìm subuertit. Supererat vnus Karolus, quem quibuslibet vijs institit subruere. Igitur Karolus se satis esse venturum ratus, primùm in Renatum velut minorem ducere contendit, ignorans regis ibì Franciæ adesse consilium, fauorem & manum, quanuìs lilia non volitarent in nubibus. Obsidione Nußiæ soluta, cùm iam discessuri essent principes, aduolauit Heraldus ex Renato duce Lotharingiæ, qui eius nomine bellum Karolo denunciabat. Ille exceptum hominem, principis ornatu peruestiuit, quasi qui iocunda attulisset: Sic honoratum remisit ad dominum suum. Instabat tempus quo venturũ ex Anglia re-

gem Eduardum iam sciebat cum exercitu, affinē suum, cuius germanam teneret coniugem. Igitur diuisis copijs suis per opportuna loca, cum parua manu contendit Calisiā, excepturus affinem Eduardum. In ipso itinere Brugis iam antè iussit conuenire quatuor Flandriæ mēbra, & omnes in curia solitæ suæ mansionis euocauit: Ibì illos acerba increpatione corripuit, quòd tardiores in mittēdis illi supplementis extitissent, appellans eos villarum mansores, hoc est, epulatores: Imputabat illis priuatas opes, quòd ipso iam se opulentiores viderentur, scituros & corpora, & res eorū esse in ipsius manu: quibus etiam suo vteretur arbitratu, animabus solis in manu Dei relictis: tamq; acerba increpatione dimissos, multa formidine obfudit. Sciebant eum nō frustrà solere minari. Contendens ad sanctum Audomarū: ibì cùm accepisset iam applicuisse Eduardū, repentinus accurrit affinem consalutare. Mirantur Anglici ducem tanti nominis, paruo cinctum comitatu: Hiccine est, inquiunt, iste dux Burgundiæ, cuius tam celebris fama mundum impleuit? Ille subauscultans, fertur respondisse mirantibus: Exercitum suum regi Franciæ non imparem futurū, stare paratum in Lotharingia.

CAPVT XIIII.

NOn omninò nostræ professioni consentaneū, exequi Burgundiæ ducis acta: commodiùsque id, si omninò fieri congrueret, in Vvādalia perageretur, quòd Burgundiones, vt ostendimus, origine prima sunt Vvandali. Sed cùm Maximiliani ducis, & posteà regis, præclara facinora in medium instituto deducemus, non erit graue lectori, clarissimi ducis, qui ætate nostra parem non habuit, exitum percurrere, vt perindè Maximiliani ingressum illustremus. Igitur Anglorum exercitus deducitur

citur in Franciam: Comes sancti Pauli expectatur, nec venit. Anglici bellum magis ostendunt, quàm inferunt: Mox intercurrentes Heraldi, colloquiū regum de pace constituūt. Non longè à porta Ambianēsi instructus pons erat duorū regum colloquio super Sommā fluuium: dux Karolus admittitur tertius, ignarus quòd iam nuncij & literæ regis Frāciæ in Anglia rem omnem antè præparâssent. Comes sancti Pauli iam antè detectus regi Frāciæ, capto Iacobo fratre eius, qui pro duce Karolo pugnabat. Is, vt ferunt, fratrem sic prodidit, regi ostēdens fratrem cū Anglis habere secretos tractatus, quodq; regē ipsum pactus sit tradere in manus Anglorū. Hoc admonitus rex Franciæ periculo, nuncios præmisit in Angliam, & nunc colloquium de pace peragitur, cōuenitq; inter reges super omnibus, cùm nonnulla millia Francorū regi Angliæ numerarentur, maiorq; summa sub cautione certa promitteretur. Indè colloquio regū peracto, rex ipse Franciæ ad partem cum duce loquitur: conuenitq; inter illos, vt de comite sancti Pauli rex Franciæ suo arbitratu constitueret. Nec longum tempus in medio, vinctus comes Valēchinis, vbì ducē opperiebatur, perducitur Parisium. Indignum ab duce facinus, & quod maculā insignem gloriæ illius inurit, prodere virum, qui pro se & patre mille periculis obiectârit caput. Fuerit ille noxius in regem, nécne, viderint quibus ea res permissa est: certè in ducem non ità commeruit, prodi, vinciri, hosti tradi. Perducitur Parisiū, ibiq; supplicium iubente rege de illo sumitur, omnibus tamen in iudicio Parlamenti ritè, vt ferunt, peractis: cùm aurata veste reus, necdùm conuictus, honoraretur: damnatus autem, vili operimento tegitur, ac gladio cæditur, causis mortis eius in publicum promulgatis. Deinde cùm in Angliam exercitum

Eduardus rex reduxisset, inter Fr̃acia regem ac ducem Burgundiæ latior de pace tractatus fuit, expreſsè ſuper omnibus differentijs habito colloquio: conſtitutæ treugæ nouennales, in quibus etiam compræhenſi ſunt vtrique parti confœderati: Si tamen intra ſtatutũ tempus ſuam declarabunt voluntatem. Nam de parte regis nominati fuêre, Henricus dux Caſtellæ & Legionis, Iacobus rex Scotiæ, dux Lotharingiæ, rex Siciliæ & Ieruſalem, dux Sabaudiæ, communitas Florentiæ, domini Barenſes & Metenſes, Alemanni & Leodienſes. Ad partem verò ducis Burgundiæ, compræhenſi ſunt, Alphonſus rex Portugaliæ, Fernandus rex vtriuſque Siciliæ, Iohannes rex Aragonum, princeps Nauarræ, Chriſtiernus rex Daniæ, Matthias rex Vngariæ, Caſimirus rex Poloniæ, Franciſcus dux Britanniæ, Galeatius dux Mediolani, filius Ludouici ducis Sabaudiæ, cum matre ſororis regis Fr̃aciæ, Iacobus comes de Remont, dux Venetorum, comes Palatinus Rheni, Iohannes dux Cliuenſis, Rupertus archiepiſcopus Colonienſis, epiſcopus Metenſis, Ludouicus Borbonij epiſcopus Leodienſis, & Dauid de Burgundia Traiectenſis epiſcopus: omnes hi ante primam Ianuarij declarare tenebuntur ſuas ſuper his voluntates, velint, nécne, in fœdere compræhẽdi: & quòd hoc tempore rex duci fauorem monſtrabit in Imperatorem & ciuitatem Colonienſem. Erant prætereà multa in his pactis capita compræhenſa. Nè tamen in hoc quod inſtituit bello in Renatum dux, quid aduerſùs religionem treugarũ videretur egiſſe, miſit nuncium ad regem, poſtulans, vt ſaluis fœderibus liceat Nanſeium oppidum contumaciæ inſignis perdomare: Nam tranſitum duci perſtringere videbatur ad Switenſes & Elſatios, quibus vindictam de occiſo capitaneo ſuo in ea terra, quam pignoratam

ab Sigismundo duce Austriæ teneret, inferre constituit: Petrus Hachenbach hic erat, quem miseranda morte Elsatij peremerunt, tractis in societatem belli Switensibus. Nec vacabat quòd eisdem Switensibus ductor erat Renatus dux Lotharingiæ, quam prouinciã Karolus suo arbitratu disponebat.

CAPVT XV.

Fatale sibi bellum Karolus ingreditur, primam expeditionem dirigens in Nanseium: Transitus enim illi indè erat ad cæteros. Cùm autem obsidione premeret oppidum, descendit ad eum rex Portugaliæ, opem eius implorans in Fernandum de Aragonia, regnum Hispaniæ occupantem, cum filia Henrici nupèr defuncti regis. Sed auocari dux non potuit, quo minùs de Nanseio suam perageret voluntatem. Deditum indè oppidum accepit, imposuitq; præsidium validum Anglicorum, sub præfecto de Beuers. Ipse auctis copijs per altam Burgundiam progressus, perq; Sabaudiam, Switensibus occurrit ad prælium: Grauis ac pertinax pugna conseritur. Cadunt vicißim multi: Sed in fine ceßère Burgundi, magnis amißis copijs: Dux ipse sibi fuga consuluit ad oppidum Gransonense. Interìm reuersus à rege Franciæ Renatus, manu Switensium auctus, Nanseium recuperat. Quàm enim promptè Burgundi acceperant, tam facile Anglici amittunt: Dedito oppido, incolume dimittitur præsidium, quod inerat cum præfecto. Switenses in societatem vocant Lotharingos, magnámque quam vocant ligam sibi consciscunt in ducem, quem sui ferebant inuictum, forti fortiores occursuri. Multa fiunt multis locis leuia prælia: sed totis aciebus confligitur in vigilia Iohannis Baptistæ: vbi post pertinacem ac diuturnam pugnam, iterùm ceßère Burgundi. Nec me-

lior fortuna ducis apud Friburgum, peßima verò apud Nanseium: Nam oppidum hoc obsidione vallabat. Erat tum brumale tempus vigilia dominicæ Epiphaniæ, cùm duci nunciarentur aduenire cum auxilijs suis Switenses, & numero, & robore fortiores, superioresq́;: Et cùm captus esset à duce à Lotharingia vir primarius, qui præsente duce rogatus, quid de hostibus sentiret? verum quod sciebat, edixit: Sed inuictus ducis animus, salutaribus monitis non acquieuit: hominem iußit iratus, vt erat iræ impatiens, iugulari. Erat in satellitio ducis Nicolaus quidam Italus comes de Campobasso: quem, vt arma sumeret, hortatus dux, audiuit non se loco moueri, nisì donatiua pro se ac satellitibus sumeret: Tardabat enim ærarij custos, incertum quibus ex causis, nec ad præfinitum aderat diem, vt stipendia militibus erogarentur. Dux impatiens iræ de verbo comitis, colaphum illi inflixit: Etiam, inquiens, sine te, etiam si cessent alij, cum mangonibus occurram venientibus. Iam fulgebant in conspectu signa Switensiū: Dux quadringentos grauis armaturæ equites præmisit, vt hostes distinerent, donèc ad pugnam ille pararetur, instrueretq́; ordines pro rerum neceßitate. Illi verò cùm tumulum apprehendissent, maioris exercitûs speciem exhibebant in latum extenti. Sed non erat ea segnities Switensibus, vt à paucis detinerentur. Igitur pulsis propugnatoribus, ipsa ad castra mox perueniunt: Fit pugna non leuis: Sed parati imparatos, feroces trepidos facilè vicerunt: Sternuntur aliquot millia. Tum effusa fuga omnes signa deserunt: Capiuntur Balduinus atq́; Antonius naturales Karoli fratres, prælium differentes, atque hostem distinentes, vt fuga interìm frater elaberetur. Sed infelix ad riuum malè fidum occupatur: ibiq́; incertum quis,

quis, & à quibus, tantus dux prosternitur, atq; perimitur. Diù ignoratum est, quò abierit Karolus. Sed repertum à quærentibus cadauer infertur Nanseium: Gelu facies intumuerat, vt dinosci difficilè posset: Frater inprimis Antonius, physicus deindè eius, assensi esse Karoli: Puer imberbis qui galeam duci præferebat, testatur cadauer esse domini: aderat enim dum caderet, & monstrauit cædis locum. Sed diù inter homines spes & metus variabãt. Alij viuum abreptum in manus Francorum regis peruenisse: Alij fuga elapsum, sed spontè exulantem abijsse, rediturum post præfinitum à se tempus, ferebant. Mercatores magna leuitate in eum casum & emebant, & vendebant plurima, primùm exoluenda in ducis reditu. Cœpit, vt fieri solet, res in quæstum verti. Qui enim ea conditione vendidit rem æstimationis centum, ab alijs illo suo facto in opinione confirmatis, submisso socio emit, & lucratus est mille. Inuentus est Bruxellis Sueuiæ, quem homines post aliquot annos Karolum esse dicerent, ipso pernegante. Rex Franciæ cùm audiret exitum belli, de cuius consilio credebatur non alienus, paratam habuit expeditorum militum manum, qua Burgundiam ducalem iam, vt putabat, coronæ adunatam, hærede masculo non extante, acciperet regis nomine: Vbi refragatum est, arma intentabant. Idem fit de vrbibus ad Sommam fluuium sitis, de quibus etiam viuente Karolo erat cum rege controuersia. Sed prætendebat rex Karolum in oppugnatione Lotharingiæ ac Renati fœdera violâsse, & perindè regem exoluisse vinculis nouissimæ pactionis. Nos verò, tanto duce tumulato, in Saxoniam nostram reuertamur.

CAPVT

CAPVT XVI.

VRbem antiquam, & primorũ in Saxonia principum decus, Quedelenborg, Ernestus dux Saxoniæ marchio Misnæ oppugnauit, quòd malè ciues parérent dominæ suæ abbatissæ, quæ soror erat principis memorati. Hac enim radice multa oriuntur bella, dum per superbiam subditi vocant in contemptum præsidentes. Expugnauit ille, & deiecit Rolandi statuam, quam pro signo libertatis ab antiquo habuêre: Direpta est vrbs à militibus, & in extremam pauperiem, vndè necdùm ciues respirârunt, perducuntur: Ruunt domicilia: nemo curat reparare: Viuunt in diem: Tempora terunt in labore agriculturæ, quæ si victum præstat quotidianum, diuites iam se computant: obligare sua prædia non sinuntur, vt redditum constituat alter apud alterum, liberas possessiones, mundas ab auro manus habere præcipiuntur. Ità per solam contumaciam corruit vrbs antiqua. In diœcesi interim Hildesemensi, quanuis Henningum iam omnes accepissent episcopum, Fridericus tamen dux Brunswiccensis quiescere non potuit, multùm obluctatus eidem: Abegit crebriùs de villagiis iumenta, & villas diripuit: sed congressi nunquàm sunt in prælium. Iam se paulatìm prodebant cometæ nupèr visi multi & insignis effectûs: quia bella tonabant vndiquè. Nam Imperator tum de Vngaria conflixit cum Matthia rege eius, posteaquàm ille vxore accepta de posteris cogitauit. Ferebant enim in pactis, quæ essent inter ambos, expressum, vt Matthias per sua tempora vitæ regnaret in Vngaria: cæterùm nihil ad illius posteritatem: Quam rem, quia in Wandalia attingimus, hic transilimus. Sed & princeps magnus Moscouiæ per ea tempora oppugnauit, & in suam redegit potestatē, magnam

gnam Rußiæ ciuitatem Nouogardiam: quod nemo antè vel timuit, vel præsumpsit. Sic enim erat in prouerbio: Quis potest contra Deum & Nouogardiam? ille nimirùm potuit, cui Deus permisit: in cuius manu sunt omnia iura regnorum. Vrbem ferunt totam ex ligno fabrefactam, igni paratißimam, quo qui confligere voluit, facilè obtriuit. Sed & hoc in Vvandalia dictum, nunc transitur: Rex quoq; Franciæ tum Picardiam recepit, quæ in illum diem paruit Karolo duci, vndè ille promptiorem suam militiam solebat deducere. Vrbes habet illa præclaras, Abbatisuillam & Ambianum maiores, cum non contemnendis alijs, & si impares sint memoratis. Tentauit idem rex Burgundiam ducalem: deq; Arthesia in suam redigenda potestatem, satis annisus est: Idq;, vt Maximiliani tunc ducis Austriæ, nunc Romanorum regis acta ex debito exequamur, nobis paulò diligentiùs est explicandum.

CAPVT XVII.

Erat Maximiliano, quod diximus, Imperatoris Friderici filio, desponsata Maria, vnica Karoli ducis filia, hæres legitima terrarum in occiduo intra Rhenum & Franciam. Ea puella cùm per tempora quibus de cæde patris fama inhorruit, Gandaui in Flandria esset, tristi accepto de patris morte nuncio, mox missis solennibus nuncijs in Arthesiam ac reliquas prouincias, quarum magìs vacillaturam fidem prospexit, iußit accipere sacramenta fidelitatis per singula oppida. Conuocauit solenne terrarum suarum concilium ecclesiasticorum & secularium, & super agendis deliberabat cum illis. Atrebatensis, Tornacensis, Morinensis episcopi, primatum sui ordinis in concilio habuêre: Nobiles de sanguine, Adolphus de Cliuis, Philippus de Rauensteen, & multi

multi alij, rebus quoàd poterant consuluêre, dominæq; adstitêre. Sed Gandaui, vt facilè solet, exoritur ciuilis motus in quosdam præcipuos viros: Cancellarium Burgundiæ, qui se dominum inscripsit de Gailāt, de Mildelborg, vicecomitē Iprensem, & Ludouicū de Hūmelcourt, capitaneum constitutum à Karolo Leodij, quibus additur tertius Iohannes de Mela miles: Erat quartus ecclesiasticus, in quem manum mittere qualiscunq; religio prohibuit. Igitur cancellarium, quòd necem comitis sancti Pauli, vt ferebant, procurâsset, quodq; principis sui negocia nō ex fide procurâsset, accusabant: Dominus de Hūmelcourt inuisus erat populo propter Ludouicū Leodiensem episcopū, qui multū questus de illo, odia in eum congerebat: cui adhæsit dictus miles. In hos tres multa recusantes, & iura omnia, Deum hominesq; testantes, quòd illorum iudices ibi non essent, populus gladio iussit animaduerti. Intereà rex Franciæ solicitari fecit puellam, vt in propria persona veniens homagium præstaret, alioquì confiscandis illius rebus alios præponeret. Nō ibat illa, verita quod res habuit, quòd venientem nō dimitteret, sed inuitam, filio paruulo seruaret vxorem. Atrebatum interìm rex obsedit. Capitaneus iam sacramenta dedit puellæ: Interposita publica fide, ab obsidentibus euocatur ad colloquium: Literæ prætenduntur dominæ Mariæ, quibus fidem ille habens, mox regi permisit vrbē. Rex alios ex ciuibus supplicio affecit, alios relegauit, introductis ex gente sua, qui ciuitatem facerent Frācici iuris, omnia moderāte Philippo Desquordes: qui viuenti Karolo diù fidus habebatur, nunc totus regius, meruit capitaneus per Arthesiam declarari. Res deindè peruenit in tractatum inter regem & puellam: Vbi rex fecit allegari ab veteri memoria multa

conuenta, in quibus eluxit, vt ferebant, primùm Burgundiæ ducatum, nunc regno adunandum, stirpe virili deficiente: deindè comitatum Arthesiæ per multas conuentiones, quarum literas exhibebat, nunc esse iuris regij, meritóq; ab illo vendicari. Exaduersò prætendebant ducales, vetera pacta nouioribus esse sublata. Recolebant maiores natù ex illis quædam, alia de literis ostendebantur. Sed apparebat, non tam iura, quàm potentiã regiam, formidari: Igitur si puella in coniugium Delphini inclinaret, non esse magnam de successione quæstionem: idq; multis consultò serióq; agendum videbatur, quòd terris hæreditarijs plurima ex Francia possent prouenire bona, pax inprimis & temporum tranquillitas: ab Germania non nisi bella, motus, & perturbationes. qui mihi vera vaticinari sunt visi. Iam puella Maximiliano duci animum inclinabat, nec potuit à sententia dimoueri. Rex in potestate iam tenuit Atrebatum, iure, an iniuria, non hoc quæritur inter mundi principes. Cameracũ circunquaq; depascitur: Hannoniã ingressus, Duacum ac Valentianas tentauit: multa deindè oppugnans, non vbiq; prosperatur, multis suorum amissis. Tornacum rex muniuit, immisso suo Oliuerio ex barbitonsore aurato milite, homine minoris ab ortu fortunæ, nunc magnis principibus coæquato, quòd regem magnis obsequijs demeruisset. Sed exitus compar erat natalibus. Nam filius Ludouici, patre mortuo, vix regnum ingressus, in noua & magna furca, quã ipse iussit extrui, mandauit suspendi hominem, qui per superbiã omnium in se principum odia conciuit. Hesdunum ac Betuniam rex armis in Arthesia: sed & in Hannonia multa per ductores accepit in potestatem: vt miseranda sors puellæ videretur. Nam foris bella, intùs seditiones

est

est experta. Tumultuabantur Flandriæ maiora oppida, & ad libertatem sublatis oneribus, quæ vel Philippus, vel Karolus imposuêre, proclamabant. Seruiërat tempori prudens puella: &, quod necesse fuit, permisit ciuibus, quorum videbatur opera tum nimis indigere, quæ poscebant æqua, etiam si iuri suo, si obuentionibus solitis contrairent, tum dissimulanter habuit.

CAPVT XVIII.

CApitaneus in terris puellæ primùm gerendo bello ante Maximiliani ingressum decernitur nobilis Flammingus: Indè mutata sententia, quô res authoritatem maiorem habere videretur, Adolphum ducem Gelriæ, vsque in eum diem Cortraci oppido Flandriæ pro captiuo habitum, bello ducem delegêre: Compositis rebus intra oppida, armati ciues exibant, non contemnendus exercitus: & se regijs opposuêre, ducentes in Tornacum: Ibì enim consederat militia regis. Tendebat in agris exercitus Flandrensium, & ibant prædatum manus militum in diuersa. Adolphus dux, vir armorum peritissimus, sed bello non satis fortunatus, nec longæuus super terram futurus, quòd patrem in vinculis tenuisset, ibat cum paucis equitibus speculatum, quid hostes molirentur, si qua capiendæ vrbis via videretur. Franci, siue signo dato, quod nonnulli suspicantur, siue industria sua circunspicientes, incidunt in ducem, qui speculaturus exibat: mox circunuentum, multi paucos capere contendunt. Ille cùm se acriùs defenderet, à multis facilè superatur, & pertinaciùs repugnans, confoditur, primitiæ belli miseræ: occisumque velut emortuum pecus, iumento impositum, ex transuerso deuehunt in vrbem, tumulantque in ecclesia maiore, comperto quòd dux esset. Mox Gandauenses, sublatis signis, abiêre: Brugenses

autem

autem cum Iprensibus, cùm non tam facilè cederent, excepêre impetum superuenientium ex vrbe hostium: Nec diù pugna sors hærebat: Vertuntur in fugam: Supra capiuntur. Hic erat exitus infaustæ expeditionis quæ prima fuit. Reuertentibus in ipso itinere Gādauensibus, obuij fuêre sexcenti ex Geldria milites, suo duci, quem capitaneum audierāt præfectum, gratulanter militaturi: Sed vbi audiêrunt infelicem exitū, mœsti rediêrunt in patriam. De alto mox ductore deliberatū. Defertur Petro de Lutzenburgo comiti sancti Pauli. Sed ille à podagra se excusauit, & vacationē obtinet. Iacobus de Remont filius ducis Sabaudiæ creatur: Iohannes & Iacobus de Lutzenburgo, filij Theobaldi, iunguntur comites, in Duaco & Aldenardo fines Flandriæ tutaturi. Iohannes dux Cliuensis, Philippus de Rauensteen frater eius, Philippus de Beueren consilio præsunt apud dominam. Philippus tamen de Beueren Antonij bastardi filius, Ariæ & sancto Audomaro præficitur: Sed alteri permittens curam, Ariam protinùs amisit, nec satis institit auxilio patris Antonij, qui regē sequebatur, recuperare. Exteri conducūtur capitanei, Iacobus Galeottus Italus Parmensis, Zalazart Hispanus, fines, vt poterant, sunt tutati. Gandaui nouus creatur capitaneus Iohannes Dudenzel, qui cum armatis ciuibus exiens, sine fructu reuertitur: Brugis tumultuatum est, & captis aliquot ex ciuibus & in feruore truncatis, interueniente Friderico Tornacensi episcopo, mox conquieuit.

CAPVT XIX.

Maximilianus indè dux Mariæ sponsus, in Flandriam descenderat ad finem mensis Iulij anni septuagesimiseptimi, cum quo nuptias Gandaui inibat puella. Erat in eius comitatu Metensis episcopus, Si-

est experta. Tumultuabantur Flandriæ maiora oppida, & ad libertatem sublatis oneribus, quæ vel Philippus, vel Karolus imposuêre, proclamabant. Seruierat tempori prudens puella: &, quod necesse fuit, permisit ciuibus, quorum videbatur opera tum nimis indigere, quæ poscebant æqua, etiam si iuri suo, si obuentionibus solitis contrairent, tum dissimulanter habuit.

CAPVT XVIII.

CApitaneus in terris puellæ primùm gerendo bello ante Maximiliani ingressum decernitur nobilis Flammingus: Indè mutata sententia, quô res authoritatem maiorem habere videretur, Adolphum ducem Gelriæ, vsq; in eum diem Cortraci oppido Flandriæ pro captiuo habitum, bello ducem delegêre: Compositis rebus intra oppida, armati ciues exibant, non contemnendus exercitus: & se regijs opposuêre, ducentes in Tornacum: Ibì enim consederat militia regis. Tendebat in agris exercitus Flandrensium, & ibant prædatum manus militum in diuersa. Adolphus dux, vir armorum peritissimus, sed bello non satis fortunatus, nec longæuus super terram futurus, quòd patrem in vinculis tenuisset, ibat cum paucis equitibus speculatum, quid hostes molirentur, si qua capiendæ vrbis via videretur. Franci, siue signo dato, quod nonnulli suspicantur, siue industria sua circunspicientes, incidunt in ducem, qui speculaturus exibat: mox circunuentum, multi paucos capere contendunt. Ille cùm se acriùs defenderet, à multis facilè superatur, & pertinaciùs repugnans, confoditur, primitiæ belli miseræ: occisumq; velut emortuum pecus, iumento impositum, ex transuerso deuehunt in vrbem, tumulantq; in ecclesia maiore, comperto quòd dux esset. Mox Gandauenses, sublatis signis, abiêre: Brugenses

autem

autem cum Iprensibus, cùm non tam facilè cederent, excepêre impetum superuenientium ex vrbe hostium: Nec diù pugnæ sors hærebat: Vertuntur in fugam: Supra capiuntur. Hic erat exitus infaustæ expeditionis quæ prima fuit. Reuertentibus in ipso itinere Gādauensibus, obuij fuêre sexcenti ex Geldria milites, suo duci, quem capitaneum audierāt præfectum, gratulanter militaturi: Sed vbì audiêrunt infelicem exitū, mœsti rediêrunt in patriam. De alto mox ductore deliberatū. Defertur Petro de Lutzenburgo comiti sancti Pauli. Sed ille à podagra se excusauit, & vacationē obtinet. Iacobus de Remont filius ducis Sabaudiæ creatur: Iohannes & Iacobus de Lutzenburgo, filij Theobaldi, iunguntur comites, in Duaco & Aldenardo fines Flandriæ tutaturi. Iohannes dux Cliuensis, Philippus de Rauensteen frater eius, Philippus de Beueren consilio præsunt apud dominam. Philippus tamen de Beueren Antonij bastardi filius, Ariæ & sancto Audomaro præficitur: Sed alteri permittens curam, Ariam protinùs amisit, nec satis instititi auxilio patris Antonij, qui regē sequebatur, recuperare. Exteri conducūtur capitanei, Iacobus Galeottus Italus Parmensis, Zalazart Hispanus, fines, vt poterant, sunt tutati. Gandaui nouus creatur capitaneus Iohannes Dudenzel, qui cum armatis ciuibus exiens, sine fructu reuertitur: Brugis tumultuatum est, & captis aliquot ex ciuibus & in feruore truncatis, interueniente Friderico Tornacensi episcopo, mox conquieuit.

CAPVT XIX.

Maximilianus indè dux Mariæ sponsus, in Flandriam descenderat ad finem mensis Iulij anni septuagesimiseptimi, cum quo nuptias Gandaui inibat puella. Erat in eius comitatu Metensis episcopus, Si-

gismundus dux Austriæ patruelis, Otto dux Bauariæ, Marchiones de Baden, comites de Wirtenberg, & multa sine nomine nobilitas. Inter hæc rex Franciæ super occiduam Flandriam venit, omnia vastans, apud Bononiam Galliæ considens, in sanctum respexit Audomarum. Excursiones plurimæ fiunt. Nonnunquàm amittunt ex suis Franci, qui longiùs & audaciùs vagantur. Castettum à regijs capitur, & direptũ incenditur. Apud sanctum Audomarum regius exercitus castrametatur: oppugnat oppidum: vastat quæ foris sunt: Inclusi fortiter se tuentur. Primi Brugenses exeunt, obsessis solatio venturi. Mittuntur copiæ à Maximiliano nouo terrarum principe, quæ cùm ingrederentur oppidum, ingens exoritur ciuium tripudiatio: Funalia noctù micant. Insoliti gaudij rex causas scrutatus, arbitratur adesse ipsum Maximilianum. Itaq; soluit obsidionem. Maximilianus autem per prima Flandriæ oppida vadens, consilium coegit belli gerendi. Visum est ad regem Franciæ mittere oratores æqua postulantes. Vbi perueniunt, rex scrutatus de mandato, remandat nihil esse magis sibi cordi, quàm tranquillam cũ omnibus pacem habere: quã si pati modò cupiat Maximilianus, mittat cum plena potestate instructos oratores, rem pro sui magnitudine seriosè tractaturos. Maximilianus ergò ex hac die suscipiens rerum administrationem, curam & prouidentiam dotaliũ prouinciarum, nè ad arma præceps iuuenis, ad arma ruere videretur, maiorũ fretus consilio, potentissimi hostis animũ pertentàuit, inducijs ad finem vsq; mensis constitutis. Sed cùm Heraldis frustrà intercurrentibus nihil fructuosum ageretur, inanes decurrerunt induciæ, & ad bellum res redijt. Primi Gandauenses supplementũ militum misêre Duacũ domino de Sames,

mes, qui fines illos tutaretur. Relicta quoq; Karoli, cùm legationem in Angliam ad fratrem Eduardum mittere decreuisset, audiuit nouam inter ipsos suos fratres perturbationem exortam: Nam dux Clarensis in insidijs, quas fratri regi parauerat, deprahensus, solenni Parlamenti sententia damnatus, capite immersus vino trucidatur. Rex autem Franciæ multis per Hannoniam, atque Burgundiam captis oppidis & arcibus, dißimulanter tamen omnia fieri curauit, quasi ignorante se res gererentur. Nam quotiès opportunum videbatur, animum ostentabat pacis cupidum, cùm tamen hostilia omnia perageret. Ferunt nonnullos in Austriæ ducis fuisse concilio, qui regi omnia, quæ intellexerint, prodidisse crederentur: Qua de re suspecti, cùm etiam verbis & sermone notarentur, retraxerunt se in Franciam.

CAPVT XX.

BOnonia interìm in Picardia, non longè Calesia, à regijs capitur, cùm nullum sibi præsidium afferri intueretur. Hic comitatus, cùm sæpè dominos mutâsset, in pace Ambianensi inter Karolum VII. Franciæ regem, & Philippum Burgundiæ ducem, redijt ad Burgundos. Captus Iudocus de Peyna vir ex Flandria nobilis, filiam accepit domini Desquordes, regij per Arthesiam capitanei. Multi tamen in neutralitate se continuerunt, quòd rumor increbresceret, rediturum de proximo viuentem, vt putabatur, Karolũ Burgundum, qui res variè miscuit. Tornacenses semper infensi Flandrensibus, non erubuêre publicis ludis fœdare nomen Philippi & Karoli clarißimorũ ducũ: sed nunc à vicinis preßi, laborabant commeatu: Suburbia eius exusta sunt: variãte fortuna capti hinc, atq; indè primarij viri.

Dux Austriæ processit cum expeditis in Hannoniam, receptis aliquot vrbibus & castellis, quæ pridèm rex accepit. Nato deindè ex Maria coniuge filio, Fridericus Tornacensis episcopus inducias procurauit anni totius. Rex Franciæ nato ducis paruulo, misit equum faleratum amicitiæ futuræ pignus: Sed bello armantur equi, Bellum hæc armenta minantur, ait ille. Certum est tamen, quòd illæ induciæ multos retraxerunt in Franciam, qui iam descenderant in obsequium domûs Burgundiæ, per quos non difficilè fuisset Arthesia recuperata. Cumq́ nihil ad pacem fructuosum per inducias procuraretur, exeuntibus treugis, rex in Burgundiam mittit exercitum: Et cùm deferbuisset amor Burgundionum in Karoli prolem, præsertìm tam exili præfecto vbiquè præsidio, nemine magnoperè obsistente, Dola præcipua Burgundiæ ciuitas capitur à Francis, & diripitur per Swiceros regi militantes: Sed tamen filij Ludouici comitis sancti Pauli, odio singulari in regem, pro duce multa fecêre, captis arcibus & oppidis non paucis. Nauigat armata naui in Angliam comes de Nassow Engelbertus, senescallus Brabantiæ, vt auxilia quærat Anglorum. Fuêre autem ex Anglis, qui Francos classe iuuarent, vt mare infestum esset marinis duci subiectis hominibus. Dux ipse iam consilio rebus maturatis, valida manu, & quæ Francis suffectura videretur, egressus est ad obsidendum Morinum, iam à Francis occupatum. Oppugnatur oppidum magnis viribus sex diebus. Vbì innotuit, agmine magno Francos, ductore Philippo Desquordes, descendere, qui certa spe semèl expugnandi ducem, multis contractis copijs processit.

CAPVT

CAPVT XXI.

DVx Maximilianus in obsidione Morini certior de aduentu Francorum factus, noctù retractis clàm bellicis apparatibus, ordines instruxit, & quadrato agmine obuiàm processit hostibus. Iuxta Bonini oppidum venêre agmina sub mutuum adspectum. Disponuntur vtrinque acies ad prælium: Iactis initiò tormentis, pari animo progreditur vterque exercitus ad pugnam. Inchoante prælio ad horam post meridiem secundam, extractum est ad quintam, cùm non cessaret ante noctem: Pertinaciter vtrinquè pugnatur. Dux vbì conspexit Francorum pectora, non cedere certa, sed mori priusquàm fugerent, ipse pedes cum peditibus cœpit inire pugnam, equitibus tamen in suo ordine durantibus. Vbì medium conspexêre ducem suum Alemanni, tum verò in pectora vigor penetrauit. Vrgent ferociter Francos, cedereque loco compellunt: primis fugam ineuntibus, acriùs perurgentur: Miscentur strages: multa Francorum millia perimuntur: Capti nonnulli. Nam & ex ducalibus non pauci periêrũt, sed nihil ad numerũ Francorũ. Tam diù perseuerauit pugna ducaliũ, donèc certior fieret dux, hostiũ ductorẽ in Bonomã concessisse. Tũ verò qui restitêre Franci, debellati sunt, vt fugã inirent. Sequuti sunt ducales ad duo ferè passuũ millia. Certa iam erat duci victoria. Tũ verò quid facto sit opùs, consultatur. Morinum ad obsidionem repetere animus erat: sed alia sententia surgit. Iam enim Franci cedere vrbibus deliberabant, si dux, vt vincere, sic vti victoria potuisset. Nam in Morino & Atrebato tantus erat motus, vt venientem nemo ex Francis ducem expectâsset. Sed tum in Ariam concessit, præmissis impedimentis cum vulneratis, demolitisque arcem de Mollena, vndè pluri-

ma ducalibus incommoda inferebantur, præfectum eius cum viris sexaginta, sublimi de trabe iußit appendi. Hæc prima ducis insignis victoria, magnum illi nomen cum gloria comparauit. Franci tamen, vt fit, in suam retorquent laudem, quòd Philippum de Rauensteen equitum præfectum, è suo cornu fugam coegerint inire.

CAPVT XXII.

CVm ageretur septuagesimusoctauus post mille quadringentos, in oppido Hallis Magdeburgensis diœcesis florēte, dū ciues vnū sentirent, misera illos discordia cepit, quæ pessundedit, promptißima ad euertendas vrbes causa: Nam proprietarij in salina, genus hominum per opulentiam iners, & superbum, contempsêre conciues artisanos: nec qui præesse debuerant, ità publicis vt priuatis commodis inseruiêrint. Contemptus & oppreßio exasperauit multitudinem, vt intra mœnia grauis tumultuatio oriretur. Audiuêre Misnenses principes, ex quibus Ernestus, Ernesti ducis Saxoniæ electoris filius, (archiepiscopus erat Magdeburgensis) vsi sunt prudenter occasione præstita, & vrbem intùs tumultuantem cinxêre exercitu, certi quòd ab vna parte immitterentur. Facile etiam erat capi, quam nemo satìs defenderat, arbitrantibus inuicèm inter se & dißidentibus, quòd ab alterutra parte inuocati principes superuenirent. Sed communitas ipsa æquioribus animis accepit venientes, quòd parùm habens, parùm amitteret: sortem suam, si non meliorem, non posse multo fieri deteriorem: quòd antè multis in vrbe seruiße tyrannis videbantur, nunc iustis subesse principibus ferrent æquanimiter. Coniecti in vincula primores, argento & auro emunguntur: Multa quæ pridē habuissent in salina, sunt archie-

archiepiſcopo aſſcripta, ſeruata tamen ſua cuiq; proprietate: Quæ verò publicis erant vſibus deputata, principatui non proueniunt: Ità, dum ſuperbiæ præſidentes modum non ponunt, inuenêre qui frenum inijceret naribus eorũ. Conuiuari, tripudiare, ſomno lòngo ſepeliri, omnis eius generis hominum fuit cura: Diſcite mortales eſſe vigiles, modeſtiam colere, pauperes non temnere, conſilia rebus adhibere, ꝓprij ordinis metas intueri. Per idem tempus, cùm Ropertus Colonienſis archiepiſcopus, placitis conuentis apud Nuſiam ſtare recuſaret, dum clàm ex partibus Rheni in Weſtphaliam fugere tentaret, captus capituli iuſſu, ab Hermanno Lantgrauio Haſiæ, qui in obſidione Nuſiæ multa fecit incluſus, multa perpeſſus, nè iterùm eccleſiam maioribus implicaret laboribus, aſſeruatus eſt diligenter. Sed vbì poſt non proſperata illi apud Nuſiam bella acceſsit ea calamitas, vt in ſuo vinctus teneretur, ex ipſo animi dolore morbum contraxit, & è vita migrauit. Sufficitur illi Hermannus memoratus, qui duro tempore ſtetit pro eccleſia, princeps de illa, & de omnibus optimè meritus: qui vſq; hodiè tenet eandem.

CAPVT XXIII.

ALbertus dux ſuperioris Saxoniæ, marchio Miſnæ, fratris filiam Katharinam, per Roſtochium inſigni agmine duxit, ibì nauigium inſcendens, in Daniam Iohanni regis filio nupturam. Multi cum eo fuêre comites, aliquanti pontifices: Octingentis equis ingreſſus, auratis curribus puellam regiam regio more deduxit. In Copenhauen regia, regum nuptiæ ſunt peractæ: Quibus principali ritu ſolenniter expletis, in Lubicam rediêrunt, auidi videre imperialem vrbem. Placuêre cuncta Alberto principi: ſed diſplicuit ſub-

terraneus ille discursus fœminarum obuolutis vultibus: Magnum libertatis alimentum: Hortatur senatum & *commonefacit, vt abusum illum curent antiquare: qui multis alioquì pudicis fœminis præstaret audaciam, impudicis suæ stultitiæ præberet incrementum. Accepit eam commonitionem senatus perquàm benignè, interdixeruntq; illum absconditorum vultuum discursum: Seruatum est edictum aliquot annis, sed in antiquum abusum facilè relabuntur.* Dux aũt *in superiori eius loci prætorio ad faces incurrit eques equiti, infesta sub tecto hasta. Tum choræis indulgetur: & vbì aliquandiù feriatum est, in viã suam rediêre alacres hospitaliter ibì habiti. Quo tempore,* Embiccenses *ciues ad arma semper præcipites, stratagemate circunuenti, temeritatis suæ pœnas luunt. Solent enim in frequentibus Saxoniæ vrbibus ciues, etiam artisani, arma sua in prompto seruare, vt cùm signum propinquantium hostium è specula dederit, effusi sine ordine, sine ductore ruant. Id sciens* Wilhelmus *iunior dux* Brunswici, *cum* Henrico *filio, qui hodiè rerum potitur, assumpto in societatem expeditionis* Haßiæ Lantgrauio, *ac comite de* Stalberge, *videndum se cum aliquantis præbuit, maiori agmine ad insidias delitescente. Ad primum hostium conspectum sonuit de turri signum: Ciues mussantes, arma corripiunt, portis proruunt, & hostes insequuntur.* Illi *pectora diù præbuêre venientibus, mißilibus certantes, donèc ciues magno numero conglobati, audaciores incumberent. Tum cedunt retrò militantes simulatione timoris, vt sequentes & vrgentes ciues, protrahant ad insidias collocatas. Tum verò hostes consurgunt à tergo, & intercluso ad vrbem itinere, ciues intercipiunt: capiunt, cadunt pertinaciter resistentes:* Nongenti *tum*

ciues

ciues sunt periclitati, cæsi, captique, magno ciuitatis detrimento, quæ temeritatis suæ damna luit tam insigniter. Erat autem septuagesimus tum nonus post mille quadringentos, cùm instruerentur ad militiam, in reliquum futuri cautiores.

CAPVT XXIIII.

Maximilianum ducem, vt omne genus experiretur belli, tum cœpit intestina dissensio cõturbare: Nam Gandauenses (populus ad temeritatem promptus) cœperunt queri de crebris impositionibus & collectis, quæ longè supra solitum crebrescerent. Neruus autem belli pecunia est: Nôsse oportebat ducem suum satìs pro se contendere, quòd capitis totiès discrimen ipse adiret. Tum verò belli impensam sine murmure facerent, quorum sanguini parceretur, & ipsi hostibus obĳciantur. Mouit seditioni paratum populum, quòd arbitrarentur primores nobilitatis ad hoc niti, vt sua expleant, ciuium exhauriant marsupia. Visum est illis esse in officĳs publicis, qui suam potiorem, quàm publicã causam haberent: eamq; coniecturam de suis sumpsêre moribus: quòd nulla gens tam excrescit opibus in publicis officĳs, quàm qui in occiduis partibus publicam tractant pecuniam. Vidimus ætate nostra aliquot, qui ex infima emersêre fortuna in eam opulentiam, vt arces in prædĳs exædificarent. In Hollandiæ præcipuè oppido Dordraco, intestina tum ciues agitabat discordia. Iohannes autem de Egmundia baro, recepto in potestatem ducis oppido, facilè compescuit tumultuantes. Ex Geldria quoquè nonnihil rebellionis nunciatur: & tamen dux per capitaneos suos rem prosperè gessit: Nam Philippus de Beuers Flandriam occiduam tutatur, cum præfecto Zalazart. Alĳ quoquè in Hannonia prosperè res gerunt,

fugato Wilhelmo de Arberg, qui tum regi Franciæ militabat, & Leodiensi episcopo per omnia erat infestus. Multa ducem impulerant, vt tum treugas iniret cum rege. Nam Geldria, vt diximus, motus nouos conciuit. Rex autem ante treugas, sancti Audomari, & Ariæ vrbes sibi reddi postulauit: cũ dux vicißim Arthesiam totã reposceret. Duacum rex secretè iußit pertentari, impetique: Sed Gandauenses qui primi persensêre, XL. millium exercitũ conscripsêre, mâlentes suis manibus rem agere, quàm extortam pecuniam permittant Alemanis in prædam: præsertim, quòd eius oppidi commodis carere non poßint, indè per amnem deuectis in vrbem suam frugibus. Sed tum valuêre induciæ inter regem & ducem Austriæ, per quas dux conuersus in Geldriam, motus eius compescere instituit, cùm interim incolæ suo duci studerent paruulo. Grauiam oppidũ tum cepêre Brabantini, & tenuêre diù. Indè cùm in Cliuensem quoquè ducem niterentur, res interuentu bonorum virorum ad tolerabiles conditiones exiuit. Hollandia parére suo principi inuita compellitur, inducijs iam inter régem & ducem protelatis: Non cessauêre tamen regij Cameracum infestare: sed defensum est egregiè. Ducales vicißim tentauêre Hesdunũ, sed repulsi sunt. Ità vicißim de violatione treugarum fiunt querimoniæ, cùm vtrinq; contenderint priorem partem alteram violâsse, temerâsseq; inducias pacatas. Sed tum iterùm de integro annales treugæ interceßêre.

CAPVT XXV.

TRaiectenses per tempus episcopum suũ exclusêre, Wulfardum de Veris sequentes capitaneũ: quandò etiam Iohannes de Dudenzel Gandauensium capitaneus, cùm verbis contenderet aduersùs nobilem Burgundio-

gundionem, ad mortem vſque vulneratus eſt, vt ſpiritum efflaret ipſo die. Indignati Gandauenſes proſcribere voluêrunt omnes Burgundiones de familia dominæ Mariæ. Quam rem comperiens ea domina, nonnihil cogitauit in populum, quod tamen, conſilio freta mariti, omiſit. Interìm tertiam enixa prolem, Franciſcum nomine, ſub honore, vt ferunt, Franciſci ducis Britanniæ: ſed paruulus immatura morte interceptus, ad meliora regna prouolauit. Interìm oppidum ſancti Audomari penè à Francis interceptum eſt: quod inprimìs Brugenſes vitauêre: qui nouo conſcripto exercitu, immiſerunt præſidium. In Traiectum verò intromittitur Iohannes dux Cliuenſis, cuius fratrem Engelbertum, eiecto Dauid Burgundione, Philippi ducis naturali filio, voluêre epiſcopum. Sed Hollandia totis illi viribus renititur. Initum eſt prælium iuxta Amersfordiam tribus millibus à Traiecto. Cæſi ſunt ciues plurimi. Dux ipſe Maximilianus deſcendiſſet, niſì eum nobilis de Arberg, & qui rebus nouis in Hannonia ſtuduêre, tenuiſſent. Interìm verò in maioribus Flādriæ vrbibus tumultus erat, quòd nobiles quoſdam ex vrbibus proſcripſiſſent: qui contempta eorum proſcriptione, in medijs vrbibus obambulabant: & Brugis fortè res in magnam veniſſet commotionem, niſì dux affuiſſet: qui captis tribus ex præſtantioribus vrbis ciuibus, rem omnem complacauit. Mira hominum in ſenſu mobilitas: quàm facilè concitantur, tam ſæuiunt crudeliter: & deindè ſanguine viſo, facilè iram ponunt. Quanti ſine culpa periêrunt, quos in feruore ſubuerterunt, poſteà magno ære, ſi fieri poſſet, à morte reducerent?

CAPVT

CAPVT XXVI.

PEr ea tempora militares Holſatiæ, cùm prætenderent literas regis Daniæ domini ſui, immenſam ab illo pecuniam mutuam petiuêre: Idq; cùm crebriùs ſine intermiſſione agerent, voluit rex finem rebus dare: paucos ex ſuo concilio adhibuit, inter quos Lubicenſis epiſcopus, & vrbium vicinarum conſulares oratores, euocauit in Zegeberg: Coram his conſtituit diem Holſatis ſuis: vt quiſque productis in medium literis, calculum rerũ quas poſceret, liquidò poneret: Ratione producta, vndè æs, & in quos vſus impendiſſent, de quo literæ eorũ loquerẽtur. Venêre oẽs metu magìs, q̃ aliâs ſpe exciti, quòd exemplũ formidarẽt cuiuſdam ex ſuo ordine magni viri, qui inauditus in exiliũ agebatur. Erant qui fouerent ſpem accipiendæ pecuniæ, alijs etiã iam tũ dubitantibus. Et cùm ſinguli citarentur, vt quiſq; rei ſuæ rationem iniret: erant qui non aliud prætenderent, quàm ſimplicem literarum tenorem, regium aſſerentes, vt literis ſuis, in quibus rex ipſe loqueretur, teſtimonio ſigilli fidem haberet, reponerétque, de qua illæ loquerẽtur pecuniam: Nec enim poſt tot annorum interualla, potuit exceptionem non numeratæ pecuniæ obijcere: nec eius fortè meminerat. Alij poterant exactum rerum ſuarum calculum ponere, prætendentes illo loco tantam impenſam pro rege pecuniam, tempora quoquè ſignantes: ibì fidem interpoſuiſſe, poſteaq; ſoluiſſe. Maior erat numerus eorum, qui initiò acceptis dono ab rege literis, cùm pecunia nulla numeraretur, obligationem in literis habuêre: Alijs etiam vicibus vſuras, quæ prouenerant, adiecêre ſummæ: vt alijs datis literis cum ſorte prima cumularentur vſuræ: Eáque re nonnunquàm iterata, immenſam ſibi debitam à rege pecuniam prætenderunt.

Erat autem rex Christiernus princeps humanissimus, & qui petenti nihil negare potuisset: Vndè factum est, vt largus etiam in dandis literis haberetur. Sed cùm immensa excresceret summa, voluit omnes vna ratione abigere, nemini responsurus de literis, quæ de nihilo conceptæ dicerentur. Erat in illis qui obsecraret, vt rex, omni eius accepta substantia in prædijs & iumentis, sola arma cum equis militaribus linqueret, & fidem, qua se pro rege obstrinxisset, impleret, ipse abiturus in alienas terras, quomodò posset militans, panem inueniret. Non tenuêre lachrymas qui audiêrunt: Sed semèl indurato callo pectoris, nihil humanum illi rex reddidit. Alius quidam, cùm promptam pro rege pecuniam multis vicibus impendisset, & eadem facilitate cum cæteris abigeretur, abire recusauit, poscens ad regis præsentiā peruenire: Cùm non facilè admitteretur, ipse depulso ianitore, ingreditur, explicans, quibus locis & temporibus æs suum expendisset exprompum pro rege, totiès pro ipso capitis discrimen subisset: aliquandò propter eum captus, sua se pecunia redemisset, & nunc velut ignotus abigeretur: non abiturum se, quin aliud audiat: alioquì cælum & terram contestaturum: vitam impendere, quàm suos linquere paruulos exhæredes, præoptaret: Illum rex verbis placatum, iussit ad constitutos terminos, deputatis locis, sua præstolari. Sed tum flentes abiêre, qui vt fidem implerent, omni possessione sua se exuunt, ad inopiam redacti.

CAPVT XXVII.

E*Vocatis quoquè Thietmarsis in Rendesborg, idem rex hoc tempore ostendit imperiales literas, quòd terra illorum ducatui incorporatur Holsatia, parére regi, & legitimis suis hæredibus iuberētur: requisiuitque,*

vt in

vt in vim literarum illi præstarent homagij sacramēta. Quintus erat annus ex eo tempore, quo primùm rex ista impetrâsset. Illi paucis interloquuti, respondent, Imperatoriam maiestatem non rectè de facto instructam: eorum terrā, tanquàm domino non subiectā, Holsatiæ ducatui coniūxisse: Si maiestati suæ ostensum esset, terram ex multis annis subditam ecclesiæ Bremensi, archiepiscopo eius ex multis seculis paruisse, qui etiam nūc in ea terra suos habeat præfectos, ex eo tēpore, quo primus Hartwicus archiepiscopus, nouißimus hæres comitatûs Thietmarsiæ, facta commutatione, illū dederit ecclesiæ, recepto Stadensi: quoàd ille quoq; accederet ecclesiæ per mortem eiusdem Hartwici, nūc Bremensis archiepiscopi: ea si Imperatori ostensa fuissent, nō hoc, quod dedisse videretur, contulisset: Ibi se viuere & mori, nūquàm à diuo Petro discessuros. Replicatum est, subiectionem quam prætenderent, magìs esse in verbo, quàm opere: præfectos in terra, esse ad vanam speciem: cæterùm administrationis habere nihil, nihil obedientiæ: quotiès vrgeantur, illò refugere, vbì illis omnia sunt tranquilla, archiepiscopū non recognoscere: Proindè nisì pareant imperialibus literis, hoc se facturū, quod fuerit necessariū ad extorquendam obedientiam. Tū verò interuentu eorū, qui regi aderant in concilio, annales treugæ constituūtur: Quo interuallo deliberati, faciant quod fuerit ex eorū commodo, nè ad grauiora perueniatur: Ità tum disceditur. Idem rex tū quendam magni generis & amplæ familiæ militarem, quòd infinita in eū crimina deferrentur, quæ vel ille, vel filij eius, illius cōniuentia peregerint, grauiter accusatū, cedere terra rebus iußit, inauditū, non conuictū, non damnatum. Ille cùm adesset, permitti sibi veniam respondendi orabat, luiturū rebus & cor-

& corpore, nisi se de obiectis purgaret: tantū audiretur. Sed rex eam induit iram in hominem, vt placari nō posset. Abijt ille cū filijs in exiliū: inq́ Gustrow apud Albertum ducem Magnopolensem sese collocauit, meliora expectans tempora. Sed ille iam grandæuus, aucta infirmitate ex animi dolore, excesit è vita. Filij multa fecêre hostilia, donèc in gratiam redirent filiorum regis.

CAPVT XXVIII.

IAm Turcus Christiani nominis infestißimus hostis, cùm fœdera, quæ illi cum Venetis icta essent, voluntate summi pontificis, consensuq́ principum Christianorum, Imperatoris, regis Vngariæ, regis Neapolitani, rumperentur: alioqui in ipsos Venetos omne pondus recisurum. Id cùm intellexisset hostis violentus, simulq́ infensus regi præsertim esset Neapolitano, ex prisca Venetorum suggestione, cum quibus de regno Cypri ille pugnaturus videbatur, si non Turcum metuisset: ingenti classe aduectus à Velona in Apuliam, Hydruntum obsedit: decimaseptima die expugnat: Episcopum loci, dignitate & ætate venerabilem, exquisitis supplicijs excarnificauit: clerum extinxit: obuium populum perdidit: iuuenes abduxit: fœminis abusus, & illa fecit, quæ solent irati victores omni crudelitatis genere sæuiendo. Iam Papa propiùs cœpit res intueri: Iam mallet, quæ nepotibus impendit, in publicos Christianitatis vsus conuertisse. Vbi nunc frater Petrus, qui montes nauigat, & maria sicco pede transiuit? Vbi comes Hieronymus illustris barbitonsor? Missis literis & nuncijs pontifex excitauit principes, sed lethargo laborabant. Dum autem ibì sæuiret Turcus, propiùs castra sua Romæ collocare meditatus: quòd Saracenos eiusdem suæ legis consortes, meminisset ex annalibus, Italiam & ipsam

ipsam Vrbem aliquotiès peruasisse. Matthias intereà rex Vngariæ latera pulsauit suæ Bosnæ, quæ à Turco proximis annis esset occupata, recuperauitq́; potenti virtute, vt magnificè compensata Apuliæ damna viderētur. Sed ipsa, vt solet gloriari, prouinciarum domina Italia, vbì nunc ostentat aut priscas vires, aut magnum animum? Sedet ociosa, spectans incendia proximorum, & non attendit causam etiam suam nunc agi, cùm paries proximus ardet: immò iam domesticum cernit incendium. Sed anno proximo Ferdinandus rex Neapolitanus, cùm pridèm pro ecclesia militans in Florentinos, multa eorū prædia & castella occupâsset, restituit, vno ex omnibus sibi seruato, vt signum haberent in oculis, quo admonerentur suæ in eos victoriæ. Tum potißimùm meditatus hosti Turco occurrere, ad propulsandum eum de finibus suis se comparauit. Interìm Alphonsus filius eius dux Calabriæ, comparatis copijs obsedit Hydruntum, iam à Turcis insessum. Et cùm magnus Mahumetes gentis Imperator, per id tempus plurimis locis bella gentibus inferret, Rhodiensibus, & Calabris, & Vngaris oppositis, in medio ipso feruore bellorū, vir bello natus, & qui plura confecisset vnus, quàm eius omnes simul præcessores, spiritum efflauit, magno Christianorum commodo. Perindè respirabant, quos ille regebat bello: Nam filij duo de patris successione contendentes, vt fieri solet in omni nouo regno, plurima commouerunt. Maior natu Baiazet, occupatis arcibus & vrbibus primarijs, accepit à subditis homagium: cùm minor, qui ea se ratione successurum patri speraret, quòd natus esset Imperatore patre, cùm frater ex priuato genitus diceretur. Confugit ille pulsus regnis ad fratres hospitales diui Iohannis Rhodienses, quorū sciebat acerbißima in gentem odia, polli-

pollicitus reddere Constantinopolim, si Christianorum viribus reduceretur ad iustum suum Imperium, à violente fratre occupatum. Magister testatus hoc non esse suarum virium, ad Imperatorem misit illum: Qui impensis perindè grauari visus, ad regem Franciæ fecit peruenire. Ibi captiui specie nobilis iuuenis diu habitus est, donèc summo pontifici Innocentio mitteretur ab regni cancellario, paciscente aliquot rubros galeros pro tanto captiuo. Papa illum in palatio tenuit diligenti custodia, fratre (vt aiunt) illius aliqnot ducatorum millia annua pollicente, vt diligentiùs seruaretur. Seruatus est in palatio supra pontificem, familia eius liberè per Vrbem diuagante: mansitq; in ea custodia vsq; ad tempus pontificis Alexandri VI. qui venienti regi Karolo VIII. Franciæ, regnumq; petenti Neapolitanū, permisit illum, vt secum in castris haberet, vsurus eo ad bellum quod præferebat in Turcum. Sed ingenuus ille iuuenis, quòd ità inter manus velut pila iactaretur, dolore animi contracto morbo, in itinere moriens defecit. Sunt qui illum spontè sumpto veneno aiunt periisse. Matthias interìm Vngariæ rex, sumpta occasione vsus, quæ illi præstaretur per regnum Turcorum innouatū, vrgebat Turcum, pepulissetq; omni vicina regione, nisì eodem in tempore ab latere Austriæ vexatus, à Turco retractus, per hostiliorem Imperatoris nostri capitaneum, se cogeretur defendere. Ità non satìs est nobis, nosipsos desidere, & nihil pro Christianismo magnū agere, nisì etiam pro illius honore contendentes impediamus, & à bono reuocemus.

CAPVT XXIX.

ANnus erat à Christo nato, post mille quadringentos octuagesimussecūdus, cùm Maximiliani du-

cis coniunx Maria, vnica Karoli filia, iam prægnans, cùm in venatione equo cespitante delapsa, grauiter se læsisset, nec iuuenili leuitate rem eam propalâsset, contracto ex ruina morbo, diem suũ Brugis obijt: ibiq; tumulatur in ecclesia beatæ Mariæ. Quod vbi regij ductores comperêre, præcipuè dominus Desquordes, Arthesiæ capitaneus, sancti Audomari vrbem propè insidijs intercepisset: Sed præuentus est à diligentioribus ad custodiam, quàm esset ille ad insidias. Ariam tamen posteà per proditionem recepit. Tum rex Franciæ hoc potitus oppido, ad pacem ineundam se offerebat, nihil magìs sibi esse cordi testatus, quàm videre pacem cũ Flandria: Malè enim sibi sensit, cogitans de propinqua morte: & cœpit agere, vt filia Maximiliani ducis Margareta, Delphino filio suo desponderetur Karolo: peregitq; potissimùm cum Gandauensibus, qui occultis sæpè consilijs in Franciam respiciunt. Iam enim ex dotalibus pactis, quæ interuenerunt duci atq; Mariæ, constitit, Maximilianum nihil habere iuris in terris dotalibus, sed omnia pertinere ad iura filiorum. Vt autem administratione quoquè legitimæ tutelæ illum excluderent, filium & filiam eius magna difficultate ex Bruxellis in Gandauũ transtulerunt, iam tunc cogitantes magìs, quàm edicentes, quòd nullam patri relinquerent tutelam filiorũ: Quippe, quia re ipsa probabant magnas opes sub manibus eius mirabiliter deperire, vt nulla pecunia, quantumcunquè magna, illi (vt dicebant) suffectura videretur, agente nimirùm facilitate, & profusa liberalitate, quam illi ad prodigalitatem imputârunt. Sed iustos interpretes res accipiens, nihil aliud prodit, quàm principis benignam & facilem humanitatem: quæ pecuniarũ contemptrix, opes mauult perdere, quàm à se tristem quempiã discedere,

dere,

dere, & in suos non vti liberalitate, quæ virtus est principum præcipua. Sed tum inuito duce, pacem cum rege Franciæ Flandrenses inibant: quæ mirum in modum displicuisse fertur Anglicis, prætendentibus, non esse fœdus, sed iugum perpetuæ seruitutis. Intereà dum dux in Leodienses mouet, occiderat enim Wilhelmus de Arberg Ludouicum Leodiensem episcopũ, ducem de Borbonio, filium suum connisus in locum surrogare, tota mole belli illi occurritur. Sed iam capitanei ducis, priusquàm ille aduentaret, ceperunt oppidum sancti Trudonis: Obsidetur Leodium. Interìm capitulũ permissa sibi libera eligendi facultate, Iohannem de Horne baronem, obseruantialem Ordinis Minorum fratrem, elegerunt episcopũ. Communitates triũ in Flandria vrbium primariarum, patre Maximiliano non requisito, hoc agunt, vt despondeatur Delphino Franciæ Margareta filia ducis & Mariæ de Burgundia: his pactis, vt proles mascula ex his prouentura, succedat in Burgundia, Arthesia & cæteris comitatibus, quos in Francia pro se & suis hæredibus tenuisset dux Burgundiæ Karolus. Hæc tamen in primordio magìs concepta, q̃ conclusa, fuêre.

CAPVT XXX.

Maximilianus dux, conuocato terræ cõcilio apud Alostum, quæ à rege Franciæ in perpetuum fœdus offerebantur, audiuit omnia mense Decembri. Mox de consensu concilij sui approbauit, & solennes ex suis oratores remisit in liberam ciuitatem Atrebatensem: vt quæ pridèm in eo loco fuêre concepta, nunc certis adhibitis modificationibus, ad plenum concluderẽtur. Erant oratores ex Flandria abbates quinque, cum militibus & militaribus eius regionis. Articuli verò plurimi, super dotalitijs, & medij temporis terrarum statibus,

& super casibus qui prospici poterāt, vt omniquaquè rebus consultum videretur, concepti fuêre, qui tum placuerunt. Verùm cùm rex ex conuentione remitteret solennes nuncios, qui puellam deducerent in Franciam illius gentis moribus educandam, data est in manus comitis de Belloioco, & coniugis suæ, quæ filia erat regis Ludouici. Sequuta est illam Katharina de Geldria, Adolphi ducis filia, posteà data coniunx Renato duci Lotharingiæ. Dux Maximilianus iniquo tulit animo, filiam duci in Franciam: sed ea qua cætera tum facilitate permisit. Indignatus tamē Flandrensibus, rediјt in Antwerpiam. Tum gubernationem filiј fertur suasu conciliј permisisse cognatis de materno sanguine, Philippo de Rauensteen, Philippo de Beuers, de Genthusen, & de Rapeghen baronibus: quam posteà magnis de causis commissionem reuocauit, missis literis per Flādriam & Brabantiam: Nam hoc erat protinùs exui omni administratione terrarum, & nihil agere in omni ditione filiј. Flādriæ verò membra, cum memoratis de sanguine proceribus congregata, literas reddiderunt, rationabiles causas prætendentes, cur filiј tutelam gerere pater non posset: offerentes stare iuri in Parlamento Franciæ, aut coram rege, qui supremus Flandriæ dominus censeretur. Dux verò tum mouit in Traiectum: Nam ciues euocatū specie pacis, episcopum tenuerunt captum. Dux autē obsessam penè duobus mensibus ciuitatem cepit. Ibì verò tum rebus ex sententia compositis, tam cum Geldrensibus, quàm Cliuensibus, oratoribus noui regis Franciæ occurrit: Nam Ludouicus pater in fata concessit: cui vix pubes filius Karolus in regiam dignitatem succedit: qui primordia regni pace & reconciliatione pulchriora fieri reputabat. Venit Antonius de Burgundia Karoli ducis

frater,

frater, consanguineus naturalis, & duce salutato, verbis regis generi suo pertentauit res componere inter ducem & rectores Flandriæ, ac nubilis filij sui tutelam gerentes: in quibus erat Antonij filius, Philippus de Beueren. Sed frustrà rem tentauit. Persentiẽs dux quòd Brabantini conspirare inciperent cum Flandrensibus, burgimagistrum Antwerpiensem Machliniæ comprahensum, deduci iußit in oppidum Viluordiam: ibiq́ gladio feriri, quòd conspirationem in suum principem, cui sacramenta præstitisset, & alere & augere diceretur: cõquieuitq́ perindè Brabantia & in fide permansit.

CAPVT XXXI.

PEr tempora autem secundi & octuagesimi anni, inter alia multa quæ insignia gerebantur in multis terris, conspicua fuit mors duorum principum ætate nostra in regionibus nostris maximorum. Mortuus est enim XXII. Maij rex Daniæ Christiernus, princeps humanitate & clementia illustrißimus, quem sua liberalitas, quæ præcipua virtus est principum, sæpè ad indigentiam, quod dictu mirum est in tanto rege, contrusit. Sed non potuit egere diu in ijs regnis opulentißimis. Qui si rerum suarum ordinem tenuisset, quem tamen in regnis aquilonis difficile est seruare, omnium non modò nostræ ætatis, sed multorum seculorum clarißimus rex habitus fuisset, nũc etiam inter clarißimos aquilonariũ regnorum numerandus. Circa festum quoquè diui Iacobi rebus exceßit humanis victoriosus dux Brũswiccẽsis Wilhelmus nonagenarius, qui comitatus plures suæ adiunxit ditioni: Euersteen, Wunstorp, Hallermund, Welpe, & Homborg, quatuor comitatus cum vno dominio: Septem capitalibus prælijs (ità vocant, cùm totis confligitur aciebus) dimicauit victor: quod præcipuum & ra-

rum decus ferunt nostrorum temporũ. Sed hoc antiquis conferri non potest ducibus: quorum alij quinquaginta, alij etiam septuaginta prælijs dimicârunt, M. Marcellus & C. Cæsar. Erat tum alia ratio belli gerendi: sed proculdubiò neq; ingenio, neq; viribus minor. Primũ Wilhelmi prælium in Bohemos erat iuxta oppidum Brux in eo regno, vbi hostibus profligatis campum ipse tenuit. Secundum erat in militares Hildesemensis diœcesis, homines vbi conspirant, vnum sentientes, magno principi non impares viribus: Dimicatũ est ad oppidũ Gronde. Tertium aduersùs regẽ Daniæ in aurora ad oppidũ Flensborg in die sanctorum omnium, cùm Wandalicis vrbibus dux militaret pro ducibus Sleswiccensibus propinquis suis. Quartum erat in Turcum, cùm pro Imperatore Sigismundo in acie conflixisset victor apud Galatiam. Ea autem prælia non satìs sunt explicata in annalibus. Quintum erat in archiepiscopum Moguntinum non longè ab arce Homborg. Sextũ prælium in comites de Hoia, in districtu comitatûs de Welpe. Septimum in Mauritium de Oldenborg comitem, cùm hostes eius numero & viribus præstarent. Octauò congressus morti succubuit: qui est exitus omnis carnis. His trophæis inclytus dux gaudet diù memorandus inter summos principes: Filios reliquit Fridericum & Wilhelmum: Ex Wilhelmo vidit nepotes.

CAPVT XXXII.

Quo etiam tempore Holsati in cœtũ conuentumq; Kilonem exciti, vt de principe deligendo, quod ipsi vocant, deliberarent: aderat Iohannes Christierni regis maior filius, iam Daniæ rex viuo patre, & in Sueciam electus, in Norwagiam verò hæreditario iure succedens: quod ius etiam fratri tenus permisit, solus ille

ille regnans. Fridericus eius germanus frater iam impubes, nihil agebat. Sed hoc inter proceres præsente amborum principum matre agebatur, quomodò in ducatibus succederent Slesvviccensi & Holsatiæ. Ibì tum visum est multis æquum, vt quoniam Iohannes rex magnis prædi-tus regnis patri succeßit, fratri permitteret ambos ducatus: alterum beneficio feudi, vndè regi obsequeretur: alterũ compensatione regnorũ, vt quadam parilitate, illi quoquè regis filio, de paterna ditione magnum aliquid remaneret: idq́ꝫ matrem amborũ initiò ferunt contendisse, & proculdubiò perfecisset, nisì vtrunque suũ esse filiũ testata, ambobus mâllet prospicere quàm vni: Sciebat fluxam fidẽ regnorũ. Iam enim dudùm Suedia defecit à parente. Ideò facilè in eam sentẽtiam Danorum proceribus accedens, inclinauit, arbitrantiũ æquũ esse, vt quoniam duo regna Daniæ & Suediæ essent electiua, vt aut Fridericus Norvvagiam pro se desumeret, & fratri dimitteret ducatus ad æquationem eius regni; aut si id nollet, ex æquo pateretur diuidi ambos ducatus, vt vtriqꝫ ex succeßione, in vtroqꝫ pars proueniret. Itaqꝫ factum est, vt concisos minutijs ambos principatus partirentur, Danis maximè connitẽtibus, vt post fratres, quos germanus deuincit amor, nepotes fortè dißidentes facile esset ad vnitatem reducere: cùm vtrobiquè poßideant vtriqꝫ, vndè se tueantur. Erat eodẽ anno alius quoqꝫ conuentus in Rendesborg, vbì de statu & omni regionis consistentia, super immunitatibus, quæ nõnullis locis permissæ essent, sermo habeatur: Sed tum nihil super his est constitutum. Maior autem conuentionis causa fuit precaria, quòd multis quæ relicta essent à rege debitis exoluendis, magno opùs ære videbatur. Annuerũt prælati & militares, vt ex quoque vomere bini soluerentur aurei:

Quæ pecunia tũ ità distributa est in multos, vt vix modicũ quid acciperet, qui ingentibus summis sua pridèm impendisset. Ità liberalissimi principis multa largitiones deposcerunt.

CAPVT XXXIII.

MAximilianus dux Austriæ, dum in Traiecto inferiori accepta in deditionem ciuitate, omnia pro voto constituisset: muriq́ parte deiecta portam incastellâsset, in quam imposito præsidio curauit nè ad rebellionem redirent. Interim per absentiam eius creuit audacia trium Flandriæ oppidorum, quæ frequentibus ad regem Franciæ legationibus vtebantur. Pertæsum est ducem eius rei, & immisso capitaneo, fecit teneri redeuntes ex Francia oratores eorum. Philippus de Rauensteen curauit ob id de medio fieri eundem capitaneum. Interim Wilhelmus Rim Gandaui, homo audacissimus, duci rem omnem eo loci fecit aduersam: Dux tamen dissimulanter per occiduam Flandriam transiens cũ expedito agmine, fertur constituto die oppidũ Brugense irrunpere cõstituisse, accepto cum quibusdam oppidanis, quos conscios habuit, die, quæ esset vigilia sancti Matthiæ, quo applicaret. Sed cùm esset bisextilis ille annus, idq́ à duce minùs aduerteretur, priori fertur aduolâsse die: stetitque explicitis signis & agminibus extra portam, expectans aperturam, de qua antè conuenisset: Sed rebus in vrbe imparatis, stetit ociosus: cœpitque tumultus in vrbe, vel suspicantium, vel depræhendentium proditionem. Itaque iugulantur aliquot boni viri, & desæuit gladius in vrbe publicus. Per quæ tempora adunatis Gandaui membris, verbum fecit præsidens Flandriæ de gerendo bello in archiducem Austriæ, qui administrationem quærens rerum filij sui, terram

terram turbaret. Insupèr accusabat ducem de inito fœdere cum Anglicis, quod patriæ statuta vetuissent. Cúmque longa oratione in eam rem perorâsset, rogauit sententiam singulorum. Iussi dicere primùm abbates, vnus respondit pro omnibus: Nè fortè, inquit, quis in verbo reprahendatur, operæprecium videri omni clero conuocato, responsum edere scripto: Idq́ placuit. Responsum est ergò postera die tribus præcipuis in omni controuersia capitibus, per summas rationes & optimas causas elisis: Quorum primum erat de causis prohibendi ducem ab administratione legitimæ tutelæ, quas cum omni modestia obtriuerunt, non visas esse legitimas adstruendo: Alterum de precibus pro pace ad Deum interponendis, facile fuit annuere: quia debitum erat polliceri. Tertium de sumptibus communi onere supportandis per belli tempora, quæ sunt bona ratione à clero subuersa. Gandauenses autem pro consueta temeritate multa sibi arrogauêre: Missam ad se legationem ex Francia contempsêre: Omnia opportuna bello loca occupauêre, Slusam, Cortracum, Aldenardum, Geraldi montem.

CAPVT XXXIIII.

VEnerat deindè anno quarto & octuagesimo, solennis ambasiata ex rege Franciæ: Archiepiscopus vnus, dominus Antonius de Burgundia. Principes autem de sanguine cum pupillo Brugas se recepêre, quòd prospicerent ducem oratoribus regijs occursurum Gandauum, nè præsentem filium abiens secum abduceret. Sed dux ipse Bruxellis remansit. Gandaui autem legatio regis acerba depromitur: Non placere regi, quam Flandrenses prætenderent, ducis dehonestationem, quòd socer regis esset, quòd Imperatore Romano patre illustraretur: honorē eius esse regi penitùs animo, eúmque

multis ex causis tueretur: Impium esse, filium abstrahere patris gremio: Proindè paratum regem, nisi resipiscerent ab errore, decem militum millibus adiuuare ducem. Conuentus deindè omnium placito indicitur in Teuremundam, (limes hic est Flandriæ) vbi conuenêre principes de sanguine, Flandriæ status, dux ipse cũ magnifico comitatu. Post multa inuicèm tractata, conuenit inter omnes, filium patri reddendum, eô quòd non alienus esset, sed legitimus tutor rerũ filij: & quòd pensi plurimum apud omnes mortales habere videretur, caput esse illum ordinis ac fraternitatis de Aureo vellere, institutæ per Philippũ ducem, Karoli patrem, pueri maternum proauum: Additum, quòd officiarij in ditionibus non extranei Alemãni, aut Burgundi, sed indigenæ præficerentur. Hæc quanuìs conuenta placuissent, tamẽ ad exequutionẽ peruenire non poterant, tumultuante populo trium in Flandria vrbiũ. Contenderunt tum Flandrenses summoperè nundinas Antwerpiæ conturbare, quarũ munere ea vrbs excresceret in immensum, in magnum Flandriæ detrimentũ: egéruntq; cum Anglicis, vt pannos suos Brugas perducerent, ibi distrahendos, vt emporium illud suo honore atq; emolumento non fraudaretur. Multa in eam rem egisse contendit Iohannes Capenolle Gandauensis capitaneus, ex caligarum factore in eum modum proficiens: qui cum quingentis egressus vrbem armatis, per Alostum locis opportunis, itinera petentium Antwerpiam conatur impedire. Iterùm interuentu Romanorum Imperatoris conuentus indicitur ad res componendas, quòd altioris honoris locus filio pararetur: Multa tamen frustrà sunt attentata. Interìm Sastungen firmauêre Gandauenses præsidium, vt de Scaldi flumine nemo posset in Brabantiam peruenire:

Quæ res incommodo non paruo affecit Antwerpienses. Cumq́ illi se aliquandò exaduerso in armis ostendissent, Gandauenses prodeũtes magna multitudine, non longè Antwerpia, in fluminis ripa ligneum sibi firmauêre præsidiũ, Roboream appellant domũ. Ex aduerso aũt iuxta Carthusiam firmatũ est simile ab Antwerpiensibus receptaculum, Trũcalis domus, vt alternis minis sibi obiacerent, ictibus vanis bombardarũ tonantes in aëra. Adiêre deindè ducem multi nobiles, qui auxilia illi in Flandriam obtulerunt: sed non erat Maximilianus præceps oppugnare sui filij ditionem. Inter alios Wilhelmus de Arberg, cùm apud ducem contempta videretur, quã afferebat, opera, se Gãdauensibus in ducẽ præbuit capitaneum: Sed neq́ ibì acceptum habuêre virum sanguinarium. Vocabant Gandauenses Antoniũ de Burgundia: Sed illo recusante, Iacobus de Sabaudia, de Remont, & sancti Pauli comes adsciscitur. Ille veniens, conciliũ Brugis contraxit, ex animo agens de concordia inter partes, nè regis sui incurreret offensam, si præcipitaret bellũ, quod regi displicere videbatur: nam ex illius erat sententia, futurum socerum suum non excludi gubernatione terrarum, & ab administratione rerum filij sui. Sed non erat quod duras posset inflectere ceruices Flamingorũ.

CAPVT XXXV.

INterìm dux Maximilianus in Selandia sedit pro tribunali, vocans in iudicium Wulfardum dominum de Veris, quòd contra se dominum suum defendisset Traiectenses. Ille locis se tutis continet. Discedente duce, ille reuersus puniuit quosdam ex subditis, qui præsente duce in se dixisse testimonium ferrentur: Nec fidens diutiùs ille prouinciæ, sarcinis compositis, cũ vxore liberisq́ cõtendit Gandauũ, quod nusquam alibi securus à duce videre-

videretur, accusabatq́ ducem apud amicos in Francia, quòd vxor eius indè orta esset, fingens quòd filias suas dux Alemannis suis copulare coniuges niteretur, vt odium illi conflaret. Indè rectores oppidorum in Flandria principalium, missis literis, capitaneos solicitabant, magnis promissis inuitãtes, ad gerendum bellum in ducem. Dux autem mouens ex Mechlinia, non contemnendo exercitu descendit in Flandriam, Alostum, Teuremondam, Aldenardũ, & reliqua opportuna loca in potestatem accepturus. Primùm Aldenardum minis eius concessit: Indè Teuremonda. Multa fiunt leuia prælia, incommoda, damna sine fine, vastationibus, incendijs, gladijs. Flandrenses militum Francorum insolentiam non ferentes, se ab illis absolunnt, versusq́ in Francos dux, sæpè eos profligauit, qui starent pro vrbibus: In oppidis (vt fit) varia hominum studia conciuêre crebram in illis turbam: Nam qui ducem ausi sunt vel nominare, mox vt proditores proscribuntur. Hunc rerum statum miseratus ipse dux, cùm non posset in authores infamiæ suæ vindicare, quòd eum dicerent dilapidatorem rerum filij, inutilem terrarum gubernatorem, venisse ad eos inopem vt saginaretur, nihil eum suis viribus posse. Maiorem exindè manum militũ dux ipse contraxit, vt ostenderet contumacibus fabulatoribus, quid mererentur. Ergò multis locis Flandrenses sternuntur: In Niniuero, in Geraldi monte, cæterisq́ locis: Nec illis profuit Gallica militia quam habuêre. Vltor superbiæ Deus adstitit duci, & vindicauit in contumaces: nisi quòd authores scelerum, gubernatores maiorum vrbium non attigit: Vastitas tamen terræ pertinet & pertingit ad omnes. Intereà cùm multa sæpè fierent in inquirenda inueniendaq́ pacis media, per principes, per submissos oratores,

per

per clerum regionum: nihil tale potuit excogitari, quo placarentur animi Flandriam gubernantium: Pertinax erat studium partium. Videbatur æqua deposcere Maximilianus, vt tradito in manus eius filio, sex vtrinq; arbitris causa mandaretur agenda. Sed nihil apud pertinaces. Arbitrabantur, id quod verisimile fuit, si semèl in paternas manus filius recidisset, difficile iterùm eruere fore: Nec tamen formidabant puellam germanam in manus dare Francorum. Sed durius illis visum, carere puero quàm puella? Illa enim transit in ius mariti.

CAPVT XXXVI.

PEr quod tempus, nè diù Saxonia inconcussa maneret, Henningus Hildesemensis episcopus, qui multa fecit priusquàm ad tranquillam ecclesiæ suæ gubernationem perueniret: cùm post septem annos persentiret necdùm esse emollitos ad plenum suorum in se animos, & ad tranquillitatem iam grandæuus adspiraret: cum propinquo suo Bertoldo Verdensi episcopo loquutus, modesta sibi reseruata portione egit, vt ille acciperet ecclesiam apostolica prouisione, sua nihilominùs Verdensis administrationem papali prouisione, consentiente vtroq; capitulo, retineret: Idq; annuentibus vtrobiq; patribus in capitulis, prouidente summo pontifice, ità est constitutum. Henningus apud ecclesiam quiete sibi constituta, totus in Deum conuertitur. Bertoldus multa nobilitate stipatus, ad Hildesemensem ecclesiam omnium gratulatione introducitur. Non tamen fuit diuturna eius ad ciuitatem & ciuium in se tranquilla conuersio, quòd neq; integro affectu ciuitas dimisisset Henningum suum, pro quo tanto labore sudâsset, & iam apud Bertoldum licere sibi quod merita præsumeret, non videret. Itaq; aduersan-

uersantem animum statim in apertum bellum habuêre paratum: Omnis ecclesiæ militia cum magna parte capituli inhæsit, vt debuit, episcopo. Henricus dux Brunswiccensis Wilhelmi filius, iam rerum potitus, ipsis Hildesemensibus aduersatus, episcopo tulit suppetias. Causa belli tanti, quòd exhaustæ bellis ecclesiæ succurri poposcit à ciuibus pontifex, permissa rerum in vrbe venalium tolerabili impositione: (Gabellam Itali vocant) Sed cùm ciues induci non possent, armis cogendi, & malis edomandi videbantur. Sed durum à stirpe genus frangi potuit, flecti non patitur. Multa vicißim fuêre leuia prælia: bis dux iunctus episcopo, totis agminibus in vrbem versus, oppugnauit: Aliquandò dimißis iumentis in pedes constiterant, properantes ad proxima vrbi repagula: ibiq; stantes in aduersos ciues pugnauêre. Egreßi deindè ciues, Sublimem, quam vocant, Hamelen expugnant, ibiq; captos aliquot militares abstraxerunt: Crebriùs ad vicina vastabundi procurrunt, eodem sole reuersi in vrbem: Multa inuicèm intulêre incommoda. Vicinæ vrbes, quòd causa quoq; illarum agi videbatur, tulêre ciuibus auxilia. Venerat comes de Retberge cum expeditis de Westphalia militibus trecentis quinquaginta, petiturus vrbem Hildesem, vt illis militaret. Id resciuit dux Henricus, statuitq; cum ecclesiæ militaribus opportuno loco illis insidiari, inter Leinam & Deistriam, ad montem quem vocant Peuters, incurrerunt captis omnibus. Sed tum se maior hostium manus prodidit. Brunswiccenses, Luneburgenses, Goslarienses, Magdeburgenses, Embiccenses, Gottingenses, Northemenses, Stendalienses, hostilia nunciauêre, & collatis armis introduxêre, nemine in aduersum prodeunte, per munitionem Buckendal: episcopos Osnaburgensem, Mindensem, de

sem, de Lippia, de Hoia, de Scowenborg, de Diepholt, comites & barones, & Henricum ducem de Brunswico Transsyluanum de Grubenhagen, qui magna spe ingressus, quòd ad possessionem aliquandò antiqui, vt ferebat, dominij, ducatûs de Brunswico, tantis collatis in vnum armis, reduceretur. Sed tunc incommoda multa sunt collata terris: Oppidum Sarstede exustum, magnis licèt viribus defensum. In terra Brunswiccensi multa est vastitas irrogata, & poterat esse maior, si vnum omnes sensissent: Multa quoq; exustiones in terra Gottingensi: Nec aliud tanto molimine peractum est, quàm vt rurales casæ per agros exurerentur, agri vastarentur, prædæ abigerentur: Aliquot vicißim captiui alternauêre. Sed nihil tale prouenit, quod æquaret captum cum commilitonibus comitem de Westphalia, duobus ferè annis tracto bello.

CAPVT XXXVII.

ANnus erat octuagesimusquintus, cùm graui inuicèm odio, hinc dux Maximilianus, indè verò Flandrij sæuirent: quibus erant ductores Iacobus de Remont, comes sancti Pauli, & Philippus Desquordes cum armatura sua. Statìm verò cœperunt esse Franci Flandrensibus suspecti, quòd colloquium fouerent, alter cum Philippo de Rauensteen, duci tum adhærente, ex eo die, quo placita inter oratores regis constituta Flandrenses non implerent: alius etiam, quòd criminaretur ipsi duci verbum fecisse. Itaq; formidantes Flandrij nè in manus ducis proderentur, paulatìm se à Francis retraxêre. Percrebuit rumor, quòd in manus ducis iterùm tradēda Brugensis vrbs diceretur. Iterùm tumultuatio grauis in ea consurgit: noua in suspectos cōcitatio: Nec Gandaui maior erat trāquillitas.

Cùm

Cùm enim multa foris experirentur aduersa, Wilhelmus Rim, & Iohannes Capenolle cum manu valida contenderant Alostum: Interim Matthias Speiart exoritur, alius in Gandauo capitaneus, qui partibus ducalibus populum, cùm abessent capita factionis, inclinauit: missisq́ per fraudem nuncijs Alosto euocauit Wilhelmum & Iohannem memoratos, specie magnæ rei, cui adesse oporteret, contrectandæ. Mox vincti trahuntur Gandauum. Wilhelmus cum Daniele quodam plectitur capite: Matthias à rege Franciæ, ad quem ibat orator, militari cingulo, vt esset auratus miles, decoratur. Mansit igitur Matthia procurante, diù cum filio pater. Cùm iam indignaretur offensa vrbs, quòd numerosior, quàm cui posset obsistere, dux esset intromissus, cæsis gladio qui ferociùs sunt inuecti, cunctis videntibus, dux filium suum transtulit Bruxellas. Slusæ autem insulæ præfectos dux ipse destituit, cuncta in suā transferens potestatem. Interìm Wilhelmus de Arberg artis ingenio captus, supra Mosam Traiecti gladio cæditur, quòd episcopum Leodiensem occiderit, quòd officialem eius oppresserit, quòd ligam cum Francis duxerit. Omnia iam ex ducis sententia constituuntur, quòd qui rebellionis conscij inuenirentur, si de aurei velleris ordine essent, per fratres, cæteri per legislatores punirentur. Innouatis Gandaui legislatoribus (ità vocant qui concilium publicum faciunt in oppidis, per singulos annos iussu principis renouati) multi sunt proscripti, multi in vinculis habiti. Hoc etiam statu, cùm iam dux victor hostium videretur, in Leodienses quoquè, qui quieturi non videbantur, inque oppidum sancti Trudonis, quæ placuêre, constituit.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

DVrabat per id tempus bellū in Saxonia, in quo sua quisq; odia prosequitur. Göttingenses tum cepêre arcem Iunde, & castellanum eius duxêre captiuum: Oppidum Northem sub arce Hardenberg captum & incineratum. Goslarienses arcem Hartesborg expugnauêre, quæ illis semper erat in diabolum malum. Sed Henricus dux Brunswici, in societatem deuocatis militaribus ecclesiæ Hildesemensis, adequitabat Goslariam, ostentans illi cum non multis. Ciues elati recenti victoria, facilè excurrunt: ducem, vt putabant, nullo negocio repulsuri: Ille, quod non cauebant, simulata fuga, retrotulit pedem. Ciues immemores, quid recenti memoria Embiccensibus acciderit, acriùs cedentem perurgent sequentes, donèc collocatis insidijs intercepti caduntur, capiuntur, abducuntur, ære emunguntur. Stabat in vrbis porta vir militaris, casuum illorum peritißimus, qui ciues sequi suos parantes, vix potuit in tuto continere, nè in idem periculum sequentes cum prioribus laberentur: Cernitis, inquit, turbatos ordines, vestros cadi, capi, fugari: Et quid nisì in apertum ruitis periculum? Si iam eò peruenissetis, nihil vobis prosperius, quàm intentare fugam, si permitteretur. Sic agitur cum vrbicis, posteaquàm audaciæ suæ nullum ponunt modum. Quis nocuisset stantibus intra sua mœnia? Quis vel ad proxima pugnantibus? Satiusq; erat amittere pauca quæ abigerentur iumēta, quàm talem videre exitum, dum audent procurrere, & vt ipsi putant, ostentare vires, certare pro gloria, quibus satìs superq; esse debuit, incolumitatem suam tueri. Aequè enim proficiunt militares in mercaturis, & ciues in armis: Sorte sua contenti sunt pauci. Sed hic sit huius modus voluminis.

SAXONIAE LIBER DECIMVS-TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Aximilianus Austriæ Dux, iamdudum in occiduis partibus victor, cùm post Francos intestina bella cunctos domuisset Flandrios, euocatur ab Imperatore patre Coloniam, cumq; eo profectus est Francfordiam ad cõuentum, quem idem pater indixerat principibus electoribus, vt de rege nouo constitueretur: quæ res iam ipsi duci inclinare ac propendere videbatur. Mutauit iam Fridericus sententiam, qui superioribus annis ea de re à principibus interpellatus, fertur respondiße: Filium nos nostrum propiùs agnoscimus: scimus non esse rebus gerendis idoneum: Nec volebat vlla de re minùs, vt ferunt, audire, quàm illa. Id siue ex sententia dixerit, siue quadam simulatione prætulerit, siue etiam magnum onus administrandi Imperij euiscerati filio auerterit, incertum est. Poterat tamen illum ad mutandam sententiam inflectere, & maturior nunc ætas filij, & recens de hostibus victoria: Magno enim ore multorum efferebatur, quòd sine paternis armis, sine amicorum ope, tantam in Gallos & Flandrios rem peregißet: quanuis pro magnitudine hostilium virium, satis erat vicisse, dum tantis armis non cederet. Igitur volentibus cunctis rex creatur Romano-

rium Maximilianus anno sexto & octuagesimo post mille quadringentos: exemplo Karoli IIII. recentiori, qui & ipse viuens filium sibi curauit regem substitui. Sed in hoc gloria Maximiliani maior, quòd ibi pater Karolus vt proficeret, cælum fatigauit & terram, hîc Fridericus vt fieri pateretur, vix potuit inflecti: Ibì nullis rebus præclarè gestis Wentzlaus, incertum qualis rex futurus, assumitur: hîc verò multis euectus victorijs inclaruit. Indè verò Aquisgranum perductus nouus electus, magna omnium concurrentium principum alacritate, multa nobilitatis frequentia, adhibitis, quos suprà ostendimus, magnificis apparatibus, per archiepiscopum Coloniensem, cuius est ista prouincia, consecratur rex Romanorum. Intereà multi in Flandria Brugis cæduntur gladio, alij ære mulctantur, nonnulli proscribuntur, tumultu omnia ciuili, quòd ciues correptis signis suis in forum armati per turmas prodiêrunt: ibique stantes, clamore suo vrgebant ad mortem quos voluère. Sed hac vice comes de Nassouo rem gerebat pro rege. Creauerat enim illum rex vicarium suũ per absentiam. Dominus de Veris, quem extra Maximiliani gratiam agere diximus, filiam suam dedit coniugem Philippo de Beueren, Antonij de Burgundia filio: vt per illum rediret in gratiam: nec est frustratus expectatione sua.

CAPVT II.

PEr quæ tempora in Anglia cæso in acie Richardo rege, Henricus de Richemont comes, nepos per patrem Henrici regis VI. regnum acce pit, quod hodiè tenet, cadentibus in acie cum Richardo qui suæ partis erant. In Cameraco interìm inter iam duos reges Romanorum & Franciæ agebatur: congratulato

per nuncios Franciæ rege, Romanorum regi Maximiliano, de honoris incremento: miratus tamen, quòd ipse futurus eius gener, ad solennitatē coronationis inter cæteros principes non esset euocatus. Matthias Vngariæ rex hanc Maximiliani assumptionē studio magno præuenire constituit, vt impediret: sed non præualuit, contendentibus cunctis, quòd tantæ nobilitati, & vt apparuit in eam diem virtuti, is locus in regno deberetur. Impletis ergò solennibus cōsecrationis, rex in occiduas filij partes reuertitur. Sequutus est illū pater eius Fridericus Romanorum Imperator, nō illo splendore, quo solebāt olìm Romanorū principes, nec illo apparatu, quo cōsueuissēt eius regionis homines suos principes intueri: meliusq́ue aliquanto fuisset, omninò non venisse, quàm in ea negligentia tantam despici maiestatem. Venerat tamen, & in Gesoriaco, hoc est, in vrbe Brugensi, cum filio rege aditus est à Venetorum oratoribus, gratulantibus vtrique: cùm Hermolaus Barbarus vir memoria dignus propter literas sempiterna, splendida oratione, quæ extat, Imperialem & regalem maiestatem, magnificè extulisset: muneratus cum collega aurea militum dignitate. Intereà Leodiensibus ad pacem per arma redactis, cùm dominos de Arberg sibi rex Romanorū conciliâsset, priusquàm in Francos duceret, suos iussit Cameraci obuiàm prodire regis Franciæ oratoribus. Ibì multis in medium adductis, cùm non conuenisset inter vtrosque, de restituenda regi filia, deq́ue acceptis in potestatē vrbibus, res sine fine permansit: & remissæ sunt Romanorum regi literæ ab Francis contumelijs plenæ, quid se archiducem scriberet, cùm non esset, viuente adhuc Sigismundo Austriæ duce? de Romanorum quoque regno cœpit irrideri: quid inani titulo se iactaret, cùm Romæ nihil aut potestatis, aut prouen-

uentûs haberet? Tum rex Romanorū comparatis agminibus, duxit in Morinum, inq́; sanctum Audomarum: & amissas per bella Flandriæ vrbes & arces, varia quidem fortuna recepit: cùm in oppidū sancti Quintini duceret, comperit Francorum exercitū propinquare: certiorq́; factus de quorundam suorū in suū caput coniuratione, exercitum dimisit, seq́; recepit ad Insulas, splendidum Flandriæ occiduæ oppidū: Ibi sequutus eum pater, conuenit: Quid verò cum illo egerit secretò, incompertum est. Cæterùm illum ad cunctationē, qua ipse creberrima vteretur, creditur induxisse. Sed rex Morino præfecit Salazart Hispanum, Sancto Audomaro Philippum de Rauensteen. Pertransiens autem oppida minora, sacramenta ibi iussit renouari in suā personam ad præfectum filij Philippi. Induciæ cū Anglicis iam penè expirantes, propter mercatores regionis, in Calesia renouari tentabantur: Sed suspensos tenuêre Anglici regis Romanorū oratores, expectantes quē exitum haberent res eius cum Francis: discesserunt à curia Franciæ regis nonnulli principes, quos erat pertæsum fœminei imperij: Nam per vxorem comitis de Belloioco, quæ regis esset germana soror, res omnes administrari videbātur. Dux Aurelianensis, etsi coram hominibus vxorem tenere videretur filiam regis Ludouici, alteram Karoli regis germanam, animo tamen ille abalienato, filiam ducis Britanniæ coniugem petebat: Alij etiam aliò dilapsi, curiam regis vacuabant. Anglici tamen sobrias cum Flandrensibus inducias pepigerunt: Missi enim Brugas ad Romanorum regem nuncij regis Henrici, hoc pacto pepigerūt, suspensis rebus, vt si continuandæ essent induciæ, hoc ante festum Iohānis ꝓximè venturū innotesceret vtrinq́;: Sin minùs, ante sex hebdomadas hoc vicissim alterutris denunciaretur.

CAPVT III.

MAximilianus interim rex cùm intelligeret Anglorum molitiones, nec ipse solidum ad fœdera habuit animum, auscultans Margaretæ, quæ relicta erat Karoli ducis Burgundiæ, vt filium fratris sui ducis Clarentiæ paratis in Slusa nauibus, adiuuaret ad consequendam generi suo debitam regni coronam: de qua re est posteriùs attentatum: Nauim instructam permisit eidem dominæ, quam ipsa conscendit Hyberniam petitura, vt eam conciliaret filio fratris sui memorato. Interìm Brugis Romanorum rex commoratur: Audiuit ibì oratores ducis Britanniæ, nunciantes ad illum profugisse ducem Aureliani, auxilium & socia arma rogantes in Franciæ regem: Decernuntur illis duo equitum millia. Aderant etiam nuncij regis Castellæ, quibus pro tempore, quod in rem videbatur, est responsum. Sed & principes electores, missis solennibus nuncijs, quæ ad Romanorum regnum pertinebant, deposcêre. Summa autem cura regi fuit, ærarium instruere, vt gerendi belli neruus in expedito esset: In quam rem conuocati status Flandriæ, claustrales, ecclesiastici, seculares, magnum æs deposcebantur. Spirituales quidem, quod iuris erat obtenderant, se non posse nisì consulto summo pontifice, in ea re quicquam constituere: facturos tamen de benignitate, quantùm iure sinantur, si suis libertatibus restituantur: Flandrij multa causantur, exhaustas populi vires, crebris contributionibus: iam non esse in eorum facultatibus quod elargiantur: Quippe qui annos octo sub Karolo, & nunc penè decem sub ipso rege multa exantlâssent bella: Nam annus tum erat septimus & octuagesimus. Sed res tum infecta permansit. Crescebant autem in vrbibus Flandriæ vehementer primùm murmura,

mura, deindè apertæ indignationes, quòd soli Flandrenses emungerentur argento, reliquas ditionis terras perdurare immunes: non se auri montes alijs habere maiores: finem aliquandò fieri oportere exactionum: alioqui, si perseueraret emungere vehementer, sanguinem aliquandò profluxurum. Ea tum in vrbibus murmura volitabant.

CAPVT IIII.

INterìm nec in Saxonia quies erat. Nam Ernestus Magdeburgensis archiepiscopus & administrator Halberstadensis, cùm inueniret iustam indignationis causam in ciues suos Halberstadenses, paratis copijs ad iuga & plenam obedientiam eos armis adigere constituit: Nam iudicium in vrbe, quod impignoratum ab episcopo tenuêre, ad redemptionem, quam ille parauerat, venire non sinebant. Tum verò præfecturam in parte vrbis, quæ iuris esset episcopalis, illi non permisêre. Cumq; intra vrbem malè essent vnanimes, intestina seditione laborantes, paratum habere & promptum negocium videbatur: Duplex nimirùm gerendi belli commodum erat pontifici, quòd sciret Halberstadenses cæteris Saxoniæ vrbibus esse inuisos & exosos, quòd se ab eorum communione dudùm retraxissent: Deindè, quòd intùs feruente discordia, non vnum sentirent. Igitur post diui Iacobi diem festum, duxit in eos: Vallabat opportunis locis vrbem obsidione: & immißis per tormenta lapidibus non paucis, muros deformauit & mœnia. Exierat magna pridèm pars capituli, suo episcopo non refragatura: Remansit tamen decanus, qui diuinum in ecclesia officium tueretur. Erat autem vir nobilis comes de Queruorde, iam ipsa canitie venerabilis, qui familiam suam cum ciuibus iußit mœnia

tueri pro viribus: Cùm in eo deprahensi necessarij belli articulo, quid facerent? Aliquandiù sustinuêre obsidionem. Cùm tamen non haberent quod foris sperarent à quoquam defensionis præsidium, extra communionẽ cæterarum vrbium positi, & potentiam hostis sui, quæ cresceret quotidiè, animo perpendentes, deditionem fecêre, gratiam domini sui implorantes. Accepit ille vrbem in potestatem, & omne ius gubernandæ ciuitatis à consulatu in se trãstulit: Cõstituit iudices, scabinos, & omnia moderatur ex hoc die pro arbitrio. Calamitosa ciuitas luit damna imprudentiæ suæ, & improuidæ defensionis intùs & foris. Iam omnis mercatura deperijt: Quisq; suo contenti, non quærunt augere patrimonia: Viuunt in diem: nec est qui deformatos muros cùm mœnibus aut curet, aut cogitet, aut poßit reparare. Ità se res in hodiernum vsq; in ea vrbe, quondàm florente, habent.

CAPVT V.

HEnricus interim Wilhelmi filius, dux Brunswicensis, qui prima suæ militiæ studia declarauit Hildesemensi bello, princeps ad arma natus, nec minùs animo quàm manu promptus, iam feruescente bello memorato, in Magnopolim cum paucis contendit: & in arce Zwerin, Margaretam Erici Pomeraniæ ducis filiam, germanam duarum, quæ coniugio erant sociatæ duobus fratribus Magnopolensium ducibus, Magno atque Baltazari, coniugem accepit. Sed hoc primùm anno profectus in eius occursum, cùm eam deduceret Bugslaus germanus eius dux Pomeraniæ, octingentis stipatus equitibus, qui armis fulgerent: Ea dos erat germanæ, ex constituto, vxorem excepit: eáque in tutum dimissa cum dominabus & puellis, ipse expeditum agmen

agmen ſuum iunxit Bugſlao, & vnà mouentes copias ſuas, duxerũt in Honouer, oppidumq; armis terruerunt, quòd bello Hildeſemenſi necdùm pacato ſe immiſcuiſſent. Immittunt principes tormentis ſuis ſaxa grandia. Sed ciues interriti, muros & mœnia oppidi ſui defenderunt: nec tamen proruerunt temerè foràs. Vbì iam aliquot diebus fruſtrà oppidũ tẽtâſſent principes, Bugſlaus dux, nè incaßùm veniſſe videretur, inter comitẽ de Retberge & concaptiuos eius, cœpit ex vna, & ducem Henricum ex altera tractare: perfecitque, vt comes cum conſortibus expromiſſa ingenti pro ſua ſuorumq; laxatione pecunia de captiuitate prodiret. Nec diù pòſt, proxima bruma finitum eſt omne bellũ Hildeſemenſe, qualicunq; tranſactione: Compenſata damna: captiui coæquati, & vt fieri omnes exoptauêre, in ſuam quiſq; dominationem, aut etiam libertatem repoſitus, alterna iura recognoſcebant. Per eadem tempora alius Henricus dux Luneburgenſis, Ottonis filius, tum accepit coniugem de domo Miſnenſi Margaretam, ſolennitate nuptiarũ peracta in oppido Tzelle, & in arce illius præcipua quam illuſtrauit multorum præſentia principũ. Erneſti ducis Saxoniæ ea erat filia, germanam habens reginam Daniæ, & fratrem Erneſtum archiepiſcopum Magdeburgenſem, necnon Fridericũ electorem, & Iohannem duces Saxoniæ ſuperioris, alios germanos. Quo etiam tempore, Wilhelmus dux Brũſwiccenſis Henrici pater, cùm non æquè ferret inſolentiam Weſtphalorum vltra Wiſeram, oppugnauit & cepit arcem, quam vocant Hemelſcheborg, non longè ab Hamelen oppido ducum memoratorum, ad ripam dicti fluminis: Eiectus eſt caſtellanus, impoſuitq; dux ipſe præſidium ſuum. Aderant arma ciuitatum, quæ illi duci parerent: Brunſwici, Gottingæ,

tingæ, Embicæ, Northem, Honouer. Tum primũ Brunswiccenses sacramẽta præstitêre Wilhelmo post Wilhelmum patrem. Eodẽ quoquè tempore constituit Ernestus archiepiscopus Magdeburgensis, cùm arma suorum militariũ atq; vrbium cum bellicis apparatibus in expedito teneret, oppugnare arcem Weueling. Intercepêre rem principes Brunswiccenses, Wilhelmus pater, & Henricus filius: Effectumq; est, vt qui inerat arcis præfectus, mox abiret, euacuans præsidium: Electus est vtrinq; comes de Stalberge, qui arcem seruaret, donèc inter memoratos principes de cuiusque iure super ea re ad plenum conueniret.

CAPVT VI.

Maximiliano Romanorum regi noua indiès bella crescebant in Flandria, cùm grauarent Flandriæ membra ad commune ærarium constitutam pecuniam comportare. Reiecêre omnes omnia in Gandauenses populosiores: qui & solerent, & possent eam causam potentiùs sustinere: in qua vrbe responsum se daturos cæteri asseuerabant. Rex præuenire constituens orituram seditionem, Gandauum contendit, vt populum sibi prepararet. Sed vbì intellexit iam auersos sibi illorum animos, contendit Bruxellas: Illic quoquè iam inueniens rem spectare ad tumultum, quia non nisì præfinito numero militum permissus est introire, rediјt in Flandriam, iam magìs atq; magìs omnia sibi comperiens aduersa. Igitur contendit in Selandiam, vndè statuto tempore reuersus est Brugas audire responsa Flandrensium in Maio, super comportando ærario. Quæ cùm non satìs placita darentur, minas pro sua consuetudine intulêre Alemani, animati, quòd audirent res prosperè geri in Britannia, & quòd rex Hispaniæ maximam victoriam

per-

peregisset in Granatam, nostri temporis rem omniũ clarißimam: Decennio fertur continuato laboràsse rex in eo regno, & vrbibus eius, nouißimè in vrbe omnium primaria Granata expugnanda. Interim Romanorũ regi inter multa prospera quadã se immiscuêre aduersa: audiuit enim captũ à Francis oppidũ sancti Audomari furto, cùm nauiculis paßim noctù introirent, absconditi à fratribus sancti Bertini, donèc multiplicati insurgerent. Vix pauci ex regijs elapsi, rem pertulerunt, & ordinem gestorũ exponunt: quòd malè volentibus incolis, & ad Francos inclinantibus, superata sit illorum diligentia: nam cæteri, aut mersi, aut cæsi periêrunt. Gãdaui quoq; commotio facta est ingreßis exulibus, quos pridèm proscripsêre: sed paucis punitis, statìm conquieuit, cùm Gandauenses Romanorum regi se parituros ad omnia sponderẽt. Morini quoq; custodes pro Maximiliano rege cùm infestarentur, misêre nuncios regi, nisì mißis auxilijs roborarentur, importatis armis & cõmeatibus, nõ se posse diù rem sustinere. Vtrunq; illis permittitur. Rex è Selandia Teuremundã contendit: vbì facto cõuentu ad consilium, audiuit de aduersis succeßibus Martini Nigri in Anglia; qui dum ipse misceret incendia, cæsus esset cum omnibus copijs quas haberet: Non enim satìs aderant in expedito, qui fauores & arma pollicerentur pro filio ducis Clarentiæ: cùm rex Angliæ quadraginta millium ducens exercitum, præsenti regis Romanorũ Heraldo fertur dixisse post conflictum: Grates, inquit, debemus Romanorum regi, & magnæ ducissæ Burgundiæ, quorum opera sit ea strages peracta, ostensis caligis eiusdem Martini, quas Margareta ducis Karoli relicta, multis preciosis margaritis exornauisset. Mittitur alius Clarentiæ ducis filius captus in Calesiam, vt abesset cogna-

cognationi suæ pro eo tumultuanti, qui alioquì videbantur omninò non quieturi.

CAPVT VII.

Circa Morinum peruigil cura fuit Hispanorũ militum cuncta tueri. Franci, duce Philippo Desquordes, veteri Flandriæ hoste, non solùm hoc oppidum, sed cunctam Flandriam ope Anglorum, qui iam infesti erant regi Romanorum, (præsertim quòd modernus Angliæ rex Henricus VII. ex Francis ortus, ab illis non est passus diuidi: vndè orta est illa difficultas permittendi Flandrijs inducias quas sperabant) sub leges mittere. Igitur maritima oppida Flandriæ, Grauelingam, Dunkerken, Nouumportum iussit rex Romanorum diligentiùs asseruari: qui nauibus apparatis expectabant hostes: nam venientes excipere constituerũt: cùm interìm idem Philippus Desquordes, magno per Franciam parato exercitu, properabat Duacum, Insulam, Morinũ, armis pulsare: Sed in alijs frustratus, in Morino prosperatur, dedentibus se passim incolis, quòd vim militum, qui inerant, sustinere haud possent: Itaq; multis cæsis, atq; captis, pauci euasêre. Ad oppidum Betuneæ, quod in Arthesia rex Franciæ dedit domino de Penis, ad compensanda quæ pro ipso amisit in Flandria, fraudem struxit Philippus: Nam literis adulterinis vocauit nobiles de Flandria, quasi traditurus eis oppidum: Illi credidêre, armis iam ad sumendum in potestatem oppidum apparatis. Venerat constituta dies: Dux Geldriæ Karolus iuuenis, qui tum primis in armis Romanorum regi militabat, Engelbertus de Nassaw: Philippus de Rauensteen, magna stipati manu venerant, oppidum (vt sperabant) accepturi. Panduntur Francorũ insidiæ: sed tamen magnum prælium conseritur. Cadunt multi de Francia nobiles,

biles, in quibus frater Philippi Desquordes. Verùm illis cesſit victoria. Capiũtur Karolus de Geldria, & Engelbertus de Naſſaw: Vix elabitur Philippus de Rauẽſteen, ſuorũ periculo redemptus. Sic peruenit ad Francos Karolus Geldriæ dux. Victoria nũciata Pariſium, lætitiam peperit ingentem. Sed funeſtus aderat nuncius de Britannia, qui regis fugam, militum cladem, armis & peſte factam detegens, lætitiam omnem ſubuertit. Indè verò Franci conuerſi in Leodienſem prouinciam, ducibus de Arberg dominis, igne & ferro omnia defœdauerũt. Romanorum rex aduerſa correptus valetudine, adeſſe non potuit: ſed Philippo de Rauenſteen Flandriam tutandam permiſit: qui vindictam de hoſtibus ſumere polliceretur. Non quieuêre interìm Franci duce Philippo Deſquordes, quo minùs Flandriæ à ſancto Audomaro imminerent. Sed diligentia Philippi de Rauenſteen, curantis omnia diligentiſsimè, nihil profecerunt.

CAPVT VIII.

MIſit intereà regi Romanorum Fernandus rex Hiſpaniæ, victor Granatæ, ſolennes oratores, offerens fœdera & mutua præſidia, ſi Philippo filio ſuo Maximilianus, filiam Fernandi acciperet vxorem: & viciſsim filio Fernandi Margaretam Philippi germanam, quæ nunc in Francia teneretur, coniugem permitteret. Interìm ad bella in Gallos, X. millia militũ pollicetur, ipſe cum Britonibus ab occidua parte inuaſurus prouinciam. Sed cùm res in deliberationem eſt poſita, quæ tamen poſteà illos vtrinquè habet exitus. Intereà cùm ageretur de augendo ærario inter tres ſtatus Flandriæ, militaris quidem ordo conſenſit: Spirituales, ſi iuſtitiam ſolito more debitam de iure conſequãtur, facturos pollicẽtur quod poterũt, non ad ſuſtinẽda bella, quæ

sunt illis interdicta, sed ad intertenendum regis statum. Popularis autem status oratoribus Gandauensibus, nihil contribuere gerendis bellis respondit, sed sustinendā pacem cum Francis initam putauit. Si tamen opus sit collatione, ad pacem, non ad bella, polliceretur subsidia. Gandauenses hoc dato responso abiêrunt, & destitutis in sua ciuitate, qui authoritate principis ius redderent, ipsi sua temeritate nouos creârunt legislatores. Tum videntes rem omnem interturbari, fugerunt optimi quiq; de vrbe. Reuocati, sub pœna confiscandorum bonorum, non rediêrunt, vitam rebus præponentes. Miserunt, qui gubernacula apprehenderant, vxores cedentium post illos, cum liberis, vt vnà exularent. Rex autem Franciæ iam ad pacem respexit, offerens futuro socero suo Atrebatum, Betuniam, Ariam, Audomarum, Bipalmes, & omnia citra Sommam fluuium: quæ tum dicitur oblatio contempta: viderint qua prudentia. Gandaui interìm grauiter tumultuatum est, quòd exules rediêrunt rege inuito, nec videbatur vrbs regijs mandatis paritura. Brugis autē colligitur æs promissum per capita iuxta facultates singulorum: vt regiæ contributionis effectus impleretur. Sed tamen donatiua non prouenerunt stipendiarijs, quamuis ingens vndiquè pecunia corraderetur. Rex à clero impensas postulat, quas fecerat oratoribus ad vrbem missis, duodecim aureorum millia. Ille respondet: Si pax cum Francis seruetur, & clero iura libertatis per omnia restituātur, videndum illis quomodò ad octo millia perueniant. Gandauenses vocant clerum in conuentum: Non comparet: Rogatur vt interueniat nouæ turbationi: Non audet se tantis rebus interponere, sciens quid pridē indignationis vtrinquè reportauerit. Intelligens rex rem omnē spectare ad nouā rebellio-

bellionem, quòd membra Flandriæ iterùm resumerent gubernationem, clàm firmat oppida pridèm sibi parentia, Teuremundam, Alostum, Aldenardum, Curtracum, Insulas, & Duacum. Gandauenses in Hulst duxerunt, quòd capitaneus eorū quosdam ibì pridèm ex suis amisisset Albicaputiatos: (Sic enim vocabant quandam suorum societatem) Iohannes Capenolle profectus ad Philippū Desquordes in Atrebatū, quingentos indè milites eduxit, pollicente Philippo, quòd maiori mox manu sequeretur. Sed in Hulst & Aldenardo Gandauenses non profecerunt: Posteà tamen Aldenardū arte quadam in suam redegerunt potestatem: his enim oppidis maximè indigebāt inuehendis ex Francia frugibus, alioquì fame excruciandi.

CAPVT IX.

INtereà ciues qui Brugis pro rege stabant, misso fideli nuncio, insinuârunt illi, Nisì accedat, populum omnem in rebellionem Gandauensibus accurrere. Arbitratus rex præsentia sua ciues terrefacere, aduolauit: nam ex maioribus quidam regem ad ingrediendam vrbem inuitabant, asserentes, & id ex animo arbitrantes, maiorem populi partem, si adesset, protinùs accessuram. Introiuit ergò Brugensem vrbem rex, Petro Longocollo eius inibì Sculteto ducente, cum non multis, foris manere reliquam manū quoàd iuberet, insinuās. Per quod tempus in oppidū Curtracū vocatus Philippus de Rauēsteen per Iohannē de Horne regi fidelem, nō differt profectionem, sperans arcem, quam tenuêre Gandauenses, capere. Iam cum Hadriano de Likerken Gandauensium capitaneo symbolū in oppido fecit: Inter prandendū consurgens dißimulanter Iohannes, arcem ingreditur, ianitorē confodiens. Mox animo voluens Hadrianus quod fieret, sequitur præcedentem, & iam portis seratis, oppugnat

gnat arcem: Nihil armorum in præsidio reperit Iohannes, vndè arcem tueretur, & quo posset oppugnantes abigere. Recepit non magno negocio arcem Hadrianus, magno suorum stipatus comitatu: Iohannem confodit: perindè Philippus pòst veniens frustratur: Qui comperto quòd rex quoquè Brugis non prosperaretur, Slusam se recepit, inuictam in arcem. Nam rex Brugis, vt erat constitutum, armatus primo manè apparuit ad domum Scabinorum, (Burgam vocant) sperans iuxta condictum confluxuram ad se plebem. Sedebat quisq; domi, proprio intentus labori. Insonuit rumor per oppidū, regem stare armatum ad domum scabinorum, proclamatur ad arma, quandò quisque suo timebat capiti: non enim instructa plebs erat ductoribus: Tum qui regē introduxêre, vbi vident ad arma conclamari, nec ad stipandum, sed oppugnandum regem concurrere, malè sibi timentes, quærunt latibula. Incompositum vulgus infinita multitudine regem circunsistit fremens: nam qui cum rege starent, comparuêre nulli. Concurritur in forum authore decano fabrorum lignariorum, quòd pridèm pro leui verbo ad delationem mimi, quidam ex eorum ordine esset decollatus, regem sumpto in foro consilio adeunt: Opùs, inquiunt, videri, vt paulispèr vtatur patientia, volens eat in liberam custodiam: Nam aulici sui iam penè omnes aufugerant. Primùm in domū Vellæ, deindè in Craneborg, nouissimè in domum Iohannis de Grossis audientiarij regem incluserunt. Alemanis eiectis, nobiles qui in comitatu regis erant, in eo loco honorificè detinentur.

CAPVT X.

VIgilia erat Purificationis diuæ Mariæ, incipiente iampridèm anno octuagesimooctauo post mille quadrin-

quadringentos: Capti nonnulli ex ciuibus, qui regi talia ſuggeßiſſe putarentur, vt vi armata in ciues vteretur, truncati ſunt. Scultetus ipſe diù latuit: Euocati Brugas Gandauenſes, ad magnum inceptum aderant, maiori numero quàm ſperabatur: Excluſi tamen multi ſunt vrbe. Alij etiam qui ingreßi ſunt, auertũtur à conſilio maligno quod conceperant. Qui de cancellaria regis erant, & alij de concilio eccleſiaſtici, mißi ſunt Gandauũ. Rex à Brugenſibus aditus, lachrymas ante verba dedit: Collachrymati ſunt, qui viderunt, multi. Oſtenſa ſunt ei plurima, quæ ille ſe ignorare fateretur: Rogabat, vt vita illi ſalua ſit: Promittunt omnes ſanguinem ſuũ dare pro illo, nè quid mali patiatur. Intereà Gandauenſes iuxta oppidum Hulſt detrimenta ſuſtinuêre non parua, in glaciem merſi, dum oppugnarẽt. Indè verò cùm commeatus intercipere conarentur, cæſi. Tum verò rege in cuſtodia manẽte, Gandauenſes cũ alijs Flandriæ membris reſumpta adminiſtratione, Ipris & Brugis nouos magiſtratus erigi curauerunt. Intereà Iohannes Capenolle, vt ad regem Franciæ nuncius Flandriæ mitteretur, eſt anniſus, reclamantibus nonnullis: Non oportere Philippum principem ſuum hæreditate auita depelli. Matthias verò Speiart, qui ſemper pro rege ſtabat Romanorũ, Brugis deprehenſus, Gandauum perducitur: ibiq; excruciatus, in quatuor velut patriæ proditor, diſcinditur. Brugis Iacobus de Dudenzel gladio per tumultum cæditur, multa offerens, ſua omnia exhibens, vt nudus peregrinari ſineretur: cùm pro eo religioſi ordinum, nationes etiam mercatorum interuenirent: Sed fruſtrà omnia. Iacobus de Here truncatus. Nicolaus de Helſt, pridèm penſionarius, cum alijs excepit mortis ſententiam. Sed iam ſub ictu gladij acclamante populo, mi-

sericordiam, meruit vitam: Sed à morte propinqua conceptum colorem nunquàm posuit. Interìm nobiles indignati pro rege capto, aduersùs tria Flandriæ membra, quæ potuêre, moliuntur, accepta custodia oppidorū. Captus deindè ad medium fermè Quadragesimæ, qui multùm quærebatur, Scultetus Petrus Longicollus, diù illis ludibrio fuit: Ità in foro circunduxêre per tentoria, vbi ciues velut in castris excubabant, ad singula irridetur. Indè verò cruciatibus miserè in foro examinatus in tormento, quod ipse pridèm faciendis quæstionibus excogitâsse crederetur, post omnia casus est gladio, vir etiam maiori dignus loco pro ingenio & diligentia, sed vita dignißimus, quem furor popularis cœperat odisse: nunc verò magno, si fieri posset, à morte mercarentur. Sed irremeabilis à morte via est.

CAPVT XI.

IMperator, cognito filij miserabili casu, contraxit concilium principum: Missus est Wormatiensis episcopus in Brabantiam ad Philippum nepotem asseruandum: Multa pro liberando rege tentata sunt frustrà. Scribit summus pontifex, & intentat censuras, gladium suum: sed nihil profuit apud pertinaces. Gandaui interìm magna cædes bonorū ciuiū: Nam quisquis pro rege verbum vnquā molle emisisse recoleretur, suspectus habebatur, & patriæ proditor. Venerāt auxilia belli gerendi à Britonibus: sed capto iā rege, nihil fieri potuit: Triste vbiq; iustitiū. Philippus Desquordes, vt bellum suscitaret ex bello, Karolū ducem Geldriæ captiuum suū, ad instantiam Renati ducis Lotharingiæ, qui sororē eius iam coniugem teneret, per Lotharingiam misit in terram suam: Quieuit ille aliquandiù, dum Romanorū rex alijs, quibus erat implicitus, laboraret: Sed post aliquantos annos oppu-

oppugnatur, quod mox dicemus. Inclusus ergò rex Romanorū, Brugis asseruabatur: & quæ fieri poterant, aut comminando, aut sæuiendo, omnia contemnebātur. Tentauêre aliquandò Gandauenses aut blandimētis, aut vi publica regē eductū in manus pōnere Francorū. Id cùm resciret, orabat Brugenses cum lachrymis, nè vllo pactò sinerēt. Polliciti sunt illi ex fide, & ex animo curauerūt, aucta vigilū manu, qui regem custodirēt. Temperatum est intereà foris ab atrocioribus motibus, nè quid per eam occasionem grauius in captū regem constitueretur. Erat multo tēpore inclusus, donèc Brugensibus videretur rem pro suo arbitratu componere. Non destiterunt Gandauenses aduigilare, vt siue volētibus, siue nolentibus Brugensibus, regem adimerent. Sed cauerūt hac de rē Brugenses, non modò propter regem, sed etiam sua causa, certi quòd rege apud illos manente, pacem pro sua voluntate essent habituri: Nec omninò spe sua frustrantur. Equidem, cùm illis iam esse tempus videretur, regem iureiurando constringunt, adhibitis quibusdam ex prima nobilitate cum illo iurantibus, omnia quæ facta viderentur, ex animo remissurum, nunquàm vindicaturum. Id suo, & potissimùm Philippi de Rauensteen iuramento firmauit, ac venerabile Christi corpus in eam rem desumpsit. Ità tum carcere laxatur: Vtinàm veteris Ioseph similitudine, iam primus in orbe Christiano, totiq; mundo futurus salutaris princeps.

CAPVT XII.

FRidericus autē pater, iniuriam & contemptū sui, quæ perpessus est in filio, & regno irrogatā contumeliā, protinùs abolere nō potuit. Immißis armis magna Flandriā clade inuoluit, rege ad omnia quiescente. Sed tum Philippus de Rauensteen, qui sacramēto suo omnia

cum rege firmâsset, vt ostenderet, non sua voluntate arma renouari, derelicto rege, quẽ primus ipse semper ad ea tempora ab initio reconciliationis sequebatur, arcem Slusæ accepit in potestatem, (Hic est portus ille Gesoriacus, de quo in Ptolemæo) Flãdrensibus ex illo die æquior. Superuenerat tum noua causa, noui belli mox futura radix. Moneta currens (vt fit) bellorum tempore leuior facta, supra modum asscendente auri valore ad argenteos (stupheros vocant) sexaginta: Indè præcipiti via redigi tentatur ad viginti. Visa est cunctis ea tam grandis & subita nummi æstimatio, nimiũ damni omnibus importatura, cùm essent in vtraque parte nobiles, sua vtrobiquè lucra venantes. Nam alij leuaturi, graue nummi pondus probabant, vt viginti soluerẽtur pro aureo: soluturi autem, minus volebant. Res diù fluctuabat: Cessissentq́; voluntati principis, bonum valorem requirentis, maiores in populo, & magno suo detrimento pacem volentes coemissent: Sed vulgus instinctum à nobilitate sua lucra quærente, nequaquàm induci potuit. Iterùm nouus tumultus, renouata pristina bella. Philippus de Rauensteen, quẽ diximus apprehendisse Slusam, iam apertè à rege desciuit, partes plebis Flandrensium amplectitur: & oppido Slusa cum vtraq; arce communitis, diù restitit reliquæ nobilitati. Terra mariq́; pugnatur: Validam manum contraxit Philippus in oppidum: naues habuit expeditas non paucas. Satellites collegit ex Gallis, Germanis, Danis, manũ collectitiam siue gregariam: Curauit fruges importari à Francia: Diù eam rem fortiter sustinuit: Cùm terræ vastaretur à regijs, ipse in mari grassabatur. Ad oppidum quod inter Brugas & Slusam medium est, (Dam vocant) tentatũ est ab regijs, si possit intercipi, vt commeatus prohiberentur

à mari ad vrbem. Ibì cecidit bona pars Germanicæ nobilitatis, frustrata ad oppidum capiendum: cùm intùs vigilarent diù taciti & inuicti, donèc sub ictum haberent omnes. Et prostrati sunt viri, nullo precio æstimandi, quia nulla re coæquandi, quos socij ad tumulum rapuêre.

CAPVT XIII.

ALbertus Saxoniæ superioris dux, qui videbatur neutraliter agere, nec se bello immiscere, Brugis postulauit pacificus cum aliquantis, qui timeri non possent, armatis intromitti, quòd haberet rem cum maioribus colloquio dignam & seriò agendam: præmissis qui hospitia curarent, & cibis parandis intenderent. Non dubitauêre Brugenses etiam maiorem armatorum numerum admittere in vrbem populosam, præsertim quòd audirent & crederent in vrbe pernoctaturum: nemo cogitauit de eo quod ille parauerat, stratagemate: Ipse ergò cum expedito suorum agmine continuò insequitur præcedentes: Et primi quidem hospitia petiêre, simulantes quòd ad manendum introîssent. Cæteri intereà continuato ordine oppidum pertransibant aliã portam, quæ ducit in oppidulum memoratũ, mille paßibus distans: quod Aggerem, vt diximus, vocant: Et primi agminis iam portam tenebant oppidi sæpedicti, cùm nouißimi non longè Brugis abessent, continuato tamen insequentes itinere. Qui in oppido erant custodes, nihil mali à Brugis metuentes, arbitrantur sibi mitti præsidium ab amicis: ità nihil mali suspicantes oppidani Dam oppidum amisêre: Et quod antè armis sæpè tentatum, expugnari non poterat, tam leui nũc occasione Brugensibus deperijt: inq́ eo amisso omnis fortuna belli conuersa, Brugensibus cœpit aduersari. Nam indè interclusus

 erat

erat à mari commeatus, fameq; laboratũ est insigniter. Acceßit altera causa belli tum finiendi, quòd stipendiarij Slusis cum Philippo de Rauensteen inclusi, tumultuari viderentur, ob nescio quam causam: Sed in hoc genere hominũ causam tumultûs quærere, superuacuum est, quod ad omnem ventum commouetur. Capiti igitur suo timens Philippus, & iam Brugensibus suis aut prodesse, aut adesse non valẽs, vtraq; de re ad pacem inclinabat: Solus ille cũ solo de Nassow comite, pacis leges conscripsit. Tum Brugenses, vt stipendia soluerent militibus, argentum quod quisq; domi factũ habuit, pro viribus facultatum in commune contulerũt, deficiente numismate: nam omnis exhausta erat pecunia: appensum est in statera in æris debiti æstimationem, & traditũ leuißimo est hominũ generi, vt abcederet. Ità tertiũ quoq; bellum est finitũ, ciuibus ad magnam calamitatem penè omnibus perductis. Sic eat, quandò certa ratione gubernari non paßi, tumultuantur: discant malo suo ad tolerabiles redire cõditiones. Flandria sit exẽplo vicinis prouincijs.

CAPVT XIIII.

PEr ea tempora in Brunswico vrbe Saxoniæ primaria, immißus est spiritus vertiginis in capita multorum, vt in publicis conuentibus tumultuati ciues, magnam partem consulatûs suo arbitratu destituerent administratione, nouis pro libidine surrogatis: quibus adiecêre viros vigintiquatuor ex ciuibus, qui rebus gerendis & capiendis consilijs interessent. Ea res liuores in populo plurimos parturiuit, dum destituti, cum omni sua cognatione aduersarentur cæteris, qui vel gubernacula tenuêre, vel suæ dehonestationi dederint alimentũ. Vetus in vrbibus malum, dum quisq; ordinis sui obliuiscitur: nulla adhibetur à præsidentibus modestia: nulla deindè

indè à subditis in longũ præstatur patientia. Ità primùm odia, deindè iurgia, demùm nascũtur intestina bella: quæ omnes præcipuas vrbes subuerterunt. Quæ res eodem fermè tempore, per annum à Christo octauum & octuagesimum post mille quadringentos, in veteri marchia claruit multorum detrimento. Nam in Stendalia dum malè parérent ciues senatui, efferrenturq; ad disturbandum publicum concilium, iam imminente illis Iohanne Brandenburgensi marchione principe electore, qui per districtum omnem axisam, vt appellant, constituit de cereuisia, nec satìs illi annueretur à subditis: interueniente turbatione, quam diximus, intestina, cogebantur Maiores inuocare principem. Qui egressus valida armatorum manu, tumultuantes repreßit, & capita gladio puniuit: instituitque diù recusatam axisam per omnes vrbes Veteris marchiæ, facili vsus progressu per intestinam ciuium discordiam. Erat per ea tempora impacatum mare, cùm Phrisij illi capitanei veterem instituerent quæstum: Specie quidem Hollandinos persequendi, sed re vera, vt compertum erat, qui illis militarent, nullo nauigantium incommodo abstinuerunt. Hamburgenses, qui crebra vtũtur nauigatione per littora Phrisiæ, Hollandiæ, Selandiæ, cùm incursationibus vexarentur, iam antè sæpè per literas, aliquandò in conuentionibus cum dictis capitaneis questi, nihil serius experirentur: armauêre aliquot impositis stipendiarijs naues, & in mari quærentes, inuenerũt non contemnẽdam manum gregariorũ: Pars iam per littora vaga ferebatur, pars portũ in nauibus asseruabat. Cùm cernerẽt vrbici stipendiarij, quod genus hominũ reperissent, aggrediuntur vt caperent. Illi capi non paßi, cùm nihil hostile præ se tulissent, se tuentur: Capiuntur tamen, nec atro-

 citer

citer se, vt dixêre, defensitabant, quòd illis periculum vitæ in ea esse captiuitate non formidarent. Inerant aliquot Franci, iam ab illis in suis nauibus capti: Vnà perducuntur in vrbem captiui: Seponuntur tamen Franci, quòd iam capti, ab alijs tenerentur. Septuaginta quatuor erant, quorum de capitis periculo certaretur: Impetiti in iudicio, quòd publicæ nauigationis inimici, incursarent omnes prætereuntes: Illi impendiò suos nominant in iudicio dominos, quorum iussu bella hostibus intulissent, cæteris abstinuissent. Studio quæsitum, vt inueniretur, quod illis obijceretur: Nõ erat qui accusaret. Ab lõginqua vrbe pducitur nauita, qui sibi ademptum, nescio quid, quod ibì reperiebatur, quereretur: Vas erat non magnum, ferreis clauis plenũ, vilis precij, cuius prætextu tot capita damnarentur. Miserum spectaculum, plectuntur omnes gladio. Mens erat, terrorem grassantibus per mare inijcere, vt illud sinerent pacatum. Sed nulla auocant supplicia mortales ab excessibus, quòd impunitatem sibi quisque promittit, latére sperans inter multorum facinora.

CAPVT XV.

REx Romanorum, iam diù viduus toro, de nouis nuptijs cogitauit. Iam permisit filio ditiones auitas, in patriam regionem demigrãs: vbì illi pater & patruus dedêre terras, vndè regium impleret statum. Sigismundus Austriæ dux, quẽ ille pro ætate & amore patrem vocitabat, comitatũ Tirolis illi permisit, inuitans, vt secum in vrbe Insprug cõmoraretur: opulentissimam profectò regionem, quæ aliquot centena millia aureorum præstaret gubernanti, ex sale & argento, quæ ibì abundant: quorum ibì fontes & mineræ sunt non paucæ. Conuenerat cum Francisco duce, vt vnicã eius filiam cum

cum dote acciperet opulenta: Nam ducatus ille dos erat vnicæ proli. Misit rex solennes ad contrahendum absens de præsenti matrimonium oratores, sufficienti mandato suffultos. Interim Franciscus dux in fata concessit. Bella non defuêre ab rege Franciæ, qui latissimum illum ducatum, suæ ditioni iam vacuatum arbitraretur, quòd feudum esset ab corona. Proceres refragantur, & morientis sui ducis mandata impleuêre, Romanorum regi Maximiliano seruantes prouinciam cum herili puella. Non destitit Gallus oppugnare prouinciam: Habebat, vt fit, in latissima regione qui illi studerent: Sed maior pars procerum pro Maximiliano stabat. Venêre interim Romanorum regis oratores, & puellam regi suo deportandam deposcunt, prouinciam committentes gubernandam, quibus eam dux moriens permisit, donèc veniens rex ipse cuncta propiùs inspiciens ordinet: Incolume iter ab rege Francorum cum puella, & securitatem publicam deposcerunt: Non negatur. Igitur rebus in prouincia constitutis ex sententia, cum puella & honesto comitatu iter per Franciam inuadunt, freti præstita securitate. Iam peruenêre in locum qui Franciæ regi ad institutum suum visus est idoneus. Aderat rex ipse cum aliquot ex regno proceribus: Puellam sibi sisti iubet: dignanter venientem honorat. Tum sciscitatur ex Britonibus, qui è prouincia illam deduxerant, si omnia legitima, quæ ad desponsationem puellæ pertinerent, ex persona Rom. regis essent impleta. Illi respondēt, de voluntate mortui ducis parentis illius esse addictam Rom. regi, cætera se ignorare: ad hoc se exîsse, vt sponsam regi sponso deducant. Tum rex communicato cum suis consilio, iubet responderi missis à rege Rom. Ire liceat quò velint: puellam nulli nuptam, nec per verba de præsenti

cuiquam deuinctam, suo toro esse asseruatã. Ibi, volentem nolentẽ, incertum, puellam dominabus de suo regno permittit, vt inclinẽt ad regis assensum, & mox toro suo impositã habuit pro coniuge, omnibus de more impletis. Tum remittendam Romanorum regi filiam, sæpè & multùm repetitam, decernitur. In vno facto geminum committitur piaculum: propriam sponsam tam diù in primis affectibus habitam, ità etiam, vt in nonnullis literis nomen puellæ suo coniunxerit, contemnens ac reijciens, & quam non debuit, inuadens, iniurius fuit in socerum, cui & sponsam ademerat, & in eiusdem filiam, cui torum diù promissum abstraxerit.

CAPVT XVI.

VNum, & idipsum tenue, ex iuris superficie quæsiêre adminiculum, qui regis Franciæ factum tuentur: Scripturas scrutantur, quòd procuratores ad contrahendum matrimonium missi, mandatum habuerint, non pro se quisq; insolidum, sed omnes coniunctìm, cùm sit matrimonium opus personale, nec cadat vnum in plures. Magnis regibus non in scelus deputatur, quod minoribus in piaculum: Verumq; inuenitur, quod Græcus Anaxerses fertur dixisse: Leges humanas telis aranearum esse persimiles, in quibus hærent muscæ, ac culices, crabrones impunè rumpũt peruolantes. Abiêre tristes Romanorum regis oratores, quæ acciderãt, regi suo relaturi. Puella interìm regina Franciæ ab omnibus habetur: Margareta fratri redditur in Flandriam. Nõ magnoperè fuisse cordi Romanorum regi has nuptias, vel indè perpenditur, quòd nunquàm visus sit tantam iniuriam vel minimo vindicâsse: Deindè alijs etiam colligitur cõiecturis: Nam cùm ad regẽ sui redîssent oratores, relationem facientes de his quæ acciderant, eo die quo rela-

relata suscepit, equũ conscendẽs in foro oppidi Insprug, Dominica Esto mihi, cõcurrit obuio hasta infesta. Cùm interim Sigismundus dux patruelis, allatus gestatoria sella, vt erat pedibus æger, in medios equites, regẽ adesse innuit: Ille armatus obuiàm proficiscitur amãtissimo sui propinquo: Et prior: Quid est, inquiẽs, pater? quid agitur, vt hoc tẽpore in publicũ prodeat vestra synceritas? Tum ille: Non sustineo, inquit, cernere perniciem capitis vestri, quòd hodiè tribus incurrere, vt ferunt, decreuistis: En proficiscor in vicinum Hallis oppidũ. Ad quem rex: Non rectè, inquit, pater de me prædicârunt: Semèl liceat incurrisse, & satis sit. Sino, inquit, semèl: sed tum nè iteretur: Non prorsùs ampliùs, quàm semèl, refert rex. Quo dicto, ille in palatium rediit. Quæ res indicio est, extremis & summis sensibus vix hæsisse cordi has nuptias, nec admissas in profunda præcordiorum, quibus solent, quæ ardenter cupimus, penitùs inhærere.

CAPVT XVII.

VNgariæ rex Matthias longo & difficilì bello congressus Imperatori, quòd quidam regni archiepiscopus coronam regni ad Imperatorem Fridericum cum thesauro non contemnendo pertulisset, totam penè Austriam occupauit, ademitque Imperatori, illo ad omnia desidente, & nihil agente, quòd benè speraret per Matthiæ mortem, prout euenerat, omnia in iustam successionem peruentura. Sunt qui arbitrantur, omnia Fridericum dissimulanter pertulisse, quo subiectos, sibi minùs audientes, alieno gladio perdomaret: Sed perniciosa nimìs dissimulatio. Sunt qui ab Imperatore mundi domino ignauiam abigũt, quod omnes debemus, eius facta semper honesta ratione in melius detorquẽtes.

Sed

Sed non diù ſupererat rex Matthias huic per Auſtriam victoriæ. Vndè factum eſt, quod prudenter cõieciſſe creditur Imperator, vt in ſe ac filium tota rediret Auſtria. Sed tum vacuato Vngariæ regno, tempus aduenerat, quo de ſucceßione ac iure ſuo Imperator cum filio loqueretur. Intenderunt cauſam nuncijs & literis mißis. Magna verò imperia, non legibus & iure, ſed armis comparantur & ſeruantur. Ideò Maximilianus rex, comparatis vndiq; armis, duxit in Vngariam: & accedente illi bona parte procerum in regno, initia læta belli habuit: vt etiam Albam regalem armis caperet. Ab altera parte negabat Wladiſlaus Bohemiæ rex Caſimiri Poloniæ regis filius, cui tum tertio agmine ſe opponit Iohannes Albertus frater eius, is qui poſt patrem tenuit Poloniam, quòd matrem haberent Alberti Imperatoris, eiuſdem Vngariæ & Bohemiæ regis filiam germanam, ſororem Ladiſlai nouißimi de ſanguine regis. Dum inter ſe tres memorati digladiantur de regno, Imperator Fridericus viuendi finem fecit, de cuius ſucceßione non eſt laboratum, quòd iam viuens habuerit filium Romanorum regem, iam Auguſtum, iam Imperij ſucceſſorem. Sed Vngaria interim inter manus trium exercituum laceratur. Scripsêre proceres reſidui, qui Romanorum regi necdùm parerent, Caſimiro regi Poloniæ: quid ità ſibi videretur duorum filiorum arma inter ſe collidere, ad regni ſubuerſionem? Iam illi domuique ſuæ in eo complacitum, quòd primogenitum eius ſibi regèm delegiſſent, & tamen fratrem eius nihilominùs impugnare germanum & regnum: niſì aliter ille rebus conſuleret, vt Iohannem Albertum filium alterum ab armis reuocaret, facturos vrgente neceßitate, quod iam feciſſent quidam ex eorum conſortibus: qui iam Romanorum

rum regi armis coacti ceßiſſent. Appáret autem ex his literis, propenſiores fuiſſe in proceres Polonos, quàm Auſtrios: Siue illis ius & fas depoſcere videretur, ſiue magis complaceret illis in eam familiam, quæ tum potentiſsima videretur: quòd incertum haberent, quid ſperarent ex Rom. rege: cuius regnum in ſe diuiſum, quò vergat, nihil oportet ominari, quandò veritatis ore declaratum eſt. Sed cùm res in eos decurrit exitus, vt Iohannes Albertus exercitum patris iuſſu retraheret, rex Bohemiæ & armis & fauore præualeret, Romanorum rex qualibuſcunque interpoſitis conuentis placitis, regnum Vngariæ in manu Wladiſlai Bohemiæ regis reliquit. Ità neque de Vngaria, neque de Britanniæ ſunt res proſperatæ. Magna ſemper ſe oſtentat fortuna Auſtralibus, ſed non ſæpè præbet perfruendam.

CAPVT XVIII.

PEr quod tempus Henricus Wilhelmi filius, dux Brunſwiccenſis, iam rerum potitus, patre ad quietem feſtinante, Brunſwici ciuibus cœpit oneroſior videri, quàm ab olim principes conſueuiſſent. Habebant forìs ciues prædia plurima: quæ vel principibus, vel militaribus olìm ſeruiebant: Nunc iam voluntate principum in manus ciuium deuoluta. Ea autem libertate illis prouenerunt: vt neque indè ad obſequia, neque ad extraordinaria munera teneri credantur: quod illæ præferre dicuntur literæ, quibus ad tuendum iùs ſuum perfruuntur. Princeps arbitratus æquum cenſeri, vt quoniam tam bona parte regionis in ſua commoda perfruuntur, nec in vrbe vectigalia, neque impoſitiones rebus venalibus patiuntur, acriùs inſtitit, vt de tam multis prædijs, vel munera ſupportent cæterorum, aut in vrbe permittant in vſus principum ſuorum fieri rerum

im-

impositiones, quas Itali Gabellas vocant: Illis ex aduersò prætendentibus, & literas à principibus datas, & nihilominùs longam, qua supra hominum memoriam sunt gauisi, libertatem. Vbì iam cœpit in controuersiam res peruenire, friuolum aliquid ex vtraque parte cœpit attentari, vndè pars altera suum credidit ius roborari: Demùm in apertum bellum res exiuit. Credidêre Brunswiccenses vanas esse minas, quas audiêrunt: Nam illa se esse opum & ciuium multitudine confidunt, quòd nihil minùs quàm obsidionem formidarent: vndè nihil apparabant ad eam rem, neque arma augebant, neque commeatus abundè prospexerant: sed ad inertiam suam sedentes, sólo suæ magnitudinis, quam putabant, terrore, se omnibus esse insuperabiles existimabant. Adiuuerunt hanc ipsorum audaciam quidam ex militaribus, siue ingenio detinendi, nè quid agerent, siue quòd ità crederent: qui ingreßi & egreßi vrbem, nihil minùs quàm obsidionem moliri principem testarentur. Circuibat interim Henricus dux omnium vicinorum principum domos, & omnes ore appellans, vel ab initio firmabat, vel antè illigata fœdera renouabat: effecitque, quod nostra memoria nusquàm alibì vidimus, vt omnium vicinorum principum armis & consensu Brunswicum obsideretur. Tum imprudentiam suam socordes serò damnauerunt, qui per tanta tempora nullum belli fecêre apparatum. Satìs munitam habuêre vrbem: Id fecit, vt essent segniores. Sed neq; satìs erant ciues ad tutandos muros edocti, longa pace resides, & animis, & corporibus videbatur. Tum, quod omnium maximum erat, ad perniciem pro multitudine populi commeatus exigui: quæ res in famem vergebat, obsidione in tempus extracta.

cta. Oppugnauêre aliquantis vicibus vrbem qui obsederunt: sed non tanta erat in armis fidutia, quanta in fame, quòd sciebant nihil illis esse ad perniciē propius. Vicinū erat obsidentibus monasterium Reddagesbusen: In hoc castra sua dux, iam adspirante bruma reuocauit, firmauitque, vt quantucunq; armis inexpugnabile videretur: Excubias opportunis locis ordinauit, vt aditus vrbis obseruarent. Aliquot aliquandò facta sunt leuia prælia, & in excursione peditum, qui iam obsessis accessêre, vel in ipsa vrbis oppugnatione, quæ aliquandò cruenta fuit dum caderent icti bōbardis nonnulli. Aliquandò etiam sors alternata est, victoresq; cadunt. Ferunt ciues, si viribus vsi, animis valuissent, paruo quem habebant militum numero, si ex multis suorum millibus aliquanta iūxissent, facilè pares fore obsidentibus. Sed longa illos tranquillitas, & rerum insolentia fecit ad arma ignauiores. Ad intestinam discordiam sæpè fortes fuêre: ad externa arma propulsanda nihil vnquàm magnum ostenderunt. Durauit obsidio ex æstate per autumnum & vniuersam brumam, cùm omnis spes ducis & auxiliorum eius esset in expugnatione famis: Sciebant hoc, qui foris benè volebant obsessis. Itaque rebus necessarijs ad importandum vndiq; in Hildesem conuectis, contraxêre ipsi Hildesemenses, quas ex suis vicinisq; poterant, vires & arma, ac Brunswiccensibus per nuncium significauêre, vt occurrerēt venientibus, omni qua poterant virtute, vt commeatum etiam inuitis hostibus inueherent in Brunswicum.

CAPVT XIX.

Ad oppidum Peyne Hildesemenses cum omni apparatu peruenerunt incolumes: Indè mouentes, obuios ex constituto habuêre Brunswiccenses:

Nec potuit tantum apparatum dux ignorare. Igitur omni quo poterat equitatu ac peditatu occurrerat impediturus, etiam cōserta hostibus manu, certus confligere: Tormenta bellica præmisit in opportuna loca cū custodibus, ipse cū omni agmine sequutus. Iam egreßi Hildesemenses cum Brunswiccensibus, in copias ducis rectà contendunt, in eum præsertim locum, in quem tormenta collocâsset, & commissa manu pugnant. Ibi superiores effecti vrbici, ducis primas copias repellunt, & si satis institissent, impedimenta bellica hostibus abstulissent: Sed seruauêre vires suas magno, quod cernebant, agmini ducis. Igitur progreßi in villam non longinquam vrbici, castra sua ex tempore communiunt, omnibus in medium acceptis: extrema curribus & instrumentis bellicis vallauerunt: dispositis ad iactum bombardis, in eam partem, vndè sibi imminere hostes prospicerent: hunc inprimis errorem committentes, quòd pro multitudine suorum angusta nimis loca metarentur, quòd difficulter se vertere, minùs autem possent impedimenta transferre. Dux eius rei non ignarus, suum agmen circunduxit, ea via sequutus, qua illi in vallem descenderant: Iam apparebat commissus error, quòd angusto loco mutare propugnacula non possent: Denso dux agmine mouit in hostes: Primi equites ea stetêre fixi pressura, vt non se commouerent. Igitur aliquanti ducalium, ex vrbicorum castris icti bombardis, aliquanti etiam cæsi gladijs, tam erant propinqui, vt non se in vllam partem possent commouere. Insigni ibi clade accepta ducales retroceßêre: Diù tamen deliberauerunt, si iterùm adorirentur. Vrbici autem cùm hostes declinarent, quadrato agmine inceßêre, parati semper ad pugnam vndecunq; incurrerentur: Illo die Brunswicum ere-

pum

ptum est ex hostium faucibus, in quas iam penè fames contrusit. Tum cecidêre animi obsidentium: cœpitq́ inter principes de totius causæ interceptione agi. Constitutis primùm treugis, interìm de cõpromisso deliberatum. Constituêre demùm causam omnem in manus duorum principum, qui æquiores ad omnia viderentur: Ea fides tum facta est Brunswiccẽsibus. Ernestus Magdeburgensis archiepiscopus, dux Saxoniæ, marchio Misnensis, Iohannes marchio Brandenburgensis, princeps elector, electi sunt ad causam arbitri. Aderant cùm tractaretur in Tzeruest duo Henrici principes Brunswiccenses, Magnus quoq; dux Magnopolensis: ipsi quoq; Brunswiccenses cum amicis suis. Forma agendi hæc erat: Auditæ partes diuisìm: primò duces, deindè Brunswiccenses: absente parte semper altera: Verbum dicentis accipiebant notarij: Ea tarditate pronunciandum fuit. Et quanuìs multa sint intentata, tamen ista vice res ad exitum non peruenit. Alio deindè tempore res à multo minoribus est coæquata, vt ex quatuor arcibus, quas de manu Brunswiccensium dux bello cepisset, duæ illi remanerent: Ex duabus alteris, vna maneret desolata, Asseborg, æquanda solo: Alteram ciues retinerent, cum prædijs suis: Ità tamen, vt subditos se principibus suis agnoscerent: Cætera sunt abditiora, nec manauerunt in vulgus.

CAPVT XX.

IAm cœpit Henricus dux Brunswiccensis senior, agnominatus comparatione propinqui sui ducis de Luneburgo æquè Henrici, haberi formidabilis: Compertum erat ingenij neruis, animi, corporisque viribus, dexteritate consilij, multis præualere: Aboleri iam cœpit eius rei memoria, quam ante paucos annos nonagesimo post

mille quadringentos Honouerensibus intentauit. Seruauit memori animo iniuriam ab illis Hildesemensi bello irrogatam. Tunc enim cùm aliquantam iuuentutem cum armaturis & impedimentis commodato ex eo oppido sumpsisset, vt perindè imparatiores essent ciues ad arma, vbi opùs euenisset, contraxerat equitum & peditum numerum, qui satis esse posset oppido opprimendo: & sub noctis tenebras adequitans, cepit custodem in specula: cauens, nè quis se commoueret: Tacitò collocauit peditatum in horrea laterum, vt iam primo manè ad portæ reserationem irrumperent oppidum, aditumq́; occuparent, sequuturis equitibus. Dies erat celebris diuæ Katharinæ virgini: cùm ante lucem, nescio quis oppidanorum, vrbem ingressurus, videt latitantes in horreis, & iam penè ad ingressum portæ clamauit, nè vllo modo portarius panderet vrbem, hostes adesse, nescio quos. Sonuit de turri emissa bombarda custos: Ilicò se commouere de latibulis: nam id erat signum apprehensæ portæ vt prodirent: Prodeuntes adspiciunt se proditos. Tum detecta res, exciuit ad arma oppidanos: Sed qui latuêre, quàm poterant occultißimè redibant: Colloquium deindè quæsiuit cum habitatoribus: Illi reijciunt, dicentes: Principem suum abesse quàm longißimè: malè ab redeunte mulctandum authorem eius malitiæ, qui, absente legitimo principe, tale aliquid in oppidum duci subditum attentâsset. Fama fuit non ignorâsse eundem principem, cùm post aliquot annos Brunswiccenses duo proconsules, ex conuentu, quem cum nonnullis Luneburgi egerant, redeuntes, caperentur in districtu ducis Luneburgensis, cuius saluo conductu erant præmuniti. Conradus de Veltem eius incursionis ductor erat, quòd causaretur quendam ex familia sua imme-

immerentem Brunſwici publico cæſum gladio: Auecti cùm caperentur, diù tenebantur: nec poterant vllis conditionibus laxari, quanuis multa intentaret dux Luneburgenſis, in cuius interpoſita publica fide capti eſſent, priuſquàm interueniret idem Henricus dux Brunſwicenſis: Tum enim ſolutis non paucis millibus aureorum, ex ſuo quiſque, ſunt captiuitate laxati. Cardo rerum ferebatur, quòd Henrico duci cupido inceſſerat pernoſcendi, quæ in conuentu illo cum Henrico duce fratruele eius, à ciuitatum oratoribus acta eſſent: Idq; innotuit, interceptis inter alia literis, dum memorati viri caperentur. Sed fratruelium principum amor ac familiaritas, antè quidem tenuis, ex ea cauſa non magnoperè augebatur.

CAPVT XXI.

Maximilianus interìm Romanorum rex in Italiam ire conſtituit, Imperij coronam in Vrbe accepturus: In quam rem facto principum in Wormatiam magno conuentu, cœpit agere de illa profectione, hortatus principes, qui multi ad eum diem conuenerant, vt in eam expeditionem pro Imperij honore ſe appararent, accingeréntque: Simul oſtendens, quanta rei Chriſtianæ eſſent diſcrimina ab ſæuiſſimo nominis Chriſtiani hoſte Turco. Animauit principes de illuſtri victoria, quam nuper Fernandus Hiſpaniarum rex de occupato Granatæ regno reportâſſet: vt decennali bello fortiſſimum regem oppugnârit, attenuârit, & omni ditione exuerit, Chriſtianiſmo reddens prouinciam per annos ferè octingentos poſſeſſam à Saracenis: Mouitque vehementer principes omnes tranſitus Karoli Francorum regis, eius nominis VIII. in Italiam, quam ille ſine magno labore peruaſiſſet, vſque

ad regnũ Neapolitanũ occupandũ: quod etiam armis redegerit in ſuã poteſtatẽ, paucis arcibus exceptis, quæ inexpugnabiles haberentur. Tũ verò communicato inter principes conſilio, inſtitutum eſt quo ordine in eam expeditionem ſumptus neceſſarij colligerentur ex vtroq; ordine cleri & populi, de certa in aliquot annos prouentuum quota exporrigenda. Satis tum ſalubriter omnia prouiſa ſunt, multa ad pacem conſtituta: De moneta quoquè, quæ plurimùm inter omnes habebat momenti, tum in certam formam eſt conuentum. Sed expectata eſt in hodiernum ſalutarium conſtitutionum exequutio. Renouatæ deindè crebriùs principum regni conuentiones: In Lindow ad locum Euctum: in Friburgum, in Auguſtam, in Nurenbergam: Multa deliberata: Sed necdùm veniſſe tempus magnarum ex Germania rerum cernimus. Interim Romanorum rex ſecundis inſtitit nuptijs, accepta coniuge filia ducis Mediolani, eius, quem ante aliquot annos cæſum ferunt in eccleſia diui Stephani Mediolani: cuius frater Ludouicus dux de Bari, gubernacula apprahendens, non facilè potuit dimittere, ad inuidiam omnium Italiæ principum: Qui vbi vidit indè ſibi creari negocium, introduxit in Italiam Karolum Franciæ regem eius nominis VIII. ad occupandum, quod diximus, regnum Neapolitanum: vt impliciti Italiæ principatus proprijs rebus, quibus ab illo rege formidarẽt, interim ſuî obliuiſcerentur. Per quæ tempora perijt verus & legitimus ſucceſſor in ducatu, huius reginæ germanus frater, quod certũ eſt: incertum verò, veneno, an morbo. Ludouicus interim reginæ patruus, per Romanorum regem, miſſo in eam cauſam cancellario ſuo, inueſtitur de ducatu: quod nec pater eius, nec frater vnquàm poterant ab Friderico Impera-

Imperatore vllis conditionibus impetrare, multis in eam rem expromissis: quòd diceret esse Mediolanum cameram Romani Imperij, vacuatam morte Philippi nouissimi ducis de Vicecomitibus: Causamq́ illam integram seruabat Fridericus successori. Nec imprudens poterat quisquam regis nostri consilium subaccusare, quòd ad transitũ Italiæ blandiendum erat duci Mediolani: quod ante illum fecit Sigismundus Philippo, & nunc maiorẽ spe faciundum erat Maximiliano, quòd Ludouicus pridèm ducebat in Italiam Franciæ regem, inopinatò, & insperatò superuenientem Florentinis, quòd nullis antè admonitionibus hoc præcauissent. Vndè factum est, vt restitutis per eum Pisis in pristinam libertatem, reductaq́ familia de Patzis exulante, alia de Medicis extruderetur, Florentini multa centena millia aureorum, aut muneris, aut mutui specie regi numerarent, Romanorum rege simile aliqũid ab affine suo præstolante: In quam rem tam facilè præbuit aurem inuestituræ eius. Sed tum intermisso profectionis instituto, idem rex descendens in occiduas filij partes videre quid ageretur, per suî absentiam, fertur in Antwerpia crucem sustulisse in pectus cum omni familia, cùm prætenderet expeditionẽ in Turcum, sæpè animis destinatã: sed in exequutionẽ necdùm qualibuscunq́ impedimentis perductam.

CAPVT XXII.

NEc diù pòst implicatur magno Switensium bello, (Heluetios dixêre antiqui) qui veteri feruntur in domum Austriæ odio laborare: quam cruentis sæpè prælijs attenuârunt, & nunc Francorum regi deuincti fœdere ferebantur, satìs contumaces regi Romanorum: cùm tamen Imperio subditos negare se non possint. Magnam Sueuiæ ligam rex induxit super eos, vt

armis perfringeret, edomaretque: Sed infrenē populum nulla potuit vis perdomare. Congreßi magno nupèr prælio fudisse, perdidisseq; ferūtur magnā nobilitatis partē, comites, milites, & militares, cùm ipsi quoq; nō incruentā victoriā reportarent. Demùm renouatis per tractatus fœderibus, satis superbo populus regi supercilio dicitur obuiâsse. Indè rex versus in Geldriam, oppugnauit Karolum Adolphi filium, quem bello Flandrensi, non diù post mortem Karoli Burgundiæ ducis, diximus ad Tornacū cecidisse. Hunc filiū eius Franci captum remisêre, (quod & ipsum ostendimus) ante aliquot annos in terram suam. Tentauêre antehàc multi illum Romanorum regi conciliare: sed nihil potuit fieri, contendente rege ducatū illum regno Romanorū vacauisse. Vrbes autem in eo ducatu nō paucæ, integrā fidē seruauêre duci suo, vsq; ad inanitionem suî plenariā: Militares autem, incertū quibus ex causis, satis à se alienauit dux: vt magis regi, quàm suo principi studerent. Ergò rex, assumptis in societatē belli ducibus, Alberto Saxoniæ, Georgio Bauariæ, Wilhelmo Iuliacensi, & Iohāne Cliuensi, acri bello ducem impugnauit: Euastata terra, aliquot capta arces & oppida minora, sed maiora sese continuêre. Rex auocatus in Alemaniā superiorē, quatuor memoratis ducibus rem cōmendans, ipse profectus est ad conuentū Imperij in Augustā. Nihil diù memorabile gestū est eo bello. Gregarij pedites, qui se Guardiam appellauêre, vbi euastatam viderunt Geldriam, per speciem non soluti stipendij, se contulêre ad Geldriæ ducem: vt versa sorte, vicinorum ducum, Cliuensis ac Iuliacensis terras inuadant. Id cùm fieret, duo illi duces pertæsi rerum, per medios egêre cum hoste, vt quòd ad se pertineret, de omni controuersia starent iudicio regis Franciæ. Iam autem

mortuo

mortuo Karolo sine hærede, successit Ludouicus (dux pridèm Aureliani) proximus ex regū sanguine ad coronam. Is, repudiata cōiuge, quam specietenùs tenebat, filia Ludouici regis, ac germana proximi Karoli, quamq́ nunquàm coniugis affectu tetigisset, accepit relictā Karoli: eam, quæ primò desponsata erat Romanorum regi, eidemq́ Ludouico aliquandò à puellæ patre Francisco repromissa: felicē, an infelicē dicā coniugio fœminam: quæ semper ibi petitur, vbi iam alia torum occupauit. Hic Ludouicus iam rex, mira arte peregit, vt Mediolanenses in suum conspirarent ducem, euocarentq́ illum, iam Franciæ regem. Vbi intellexit dux coniurationem suorum in se validam, cedendum tempori putauit: oneratisq́ aliquot auro & argento mulis, concessit in alpes, Brixinā tenens affinis sui regis Romanorum vrbem, expectans tēpora meliora: Sciebat enim fluxos suorū animos facilè exatiandos superbo Francorū Imperio. Interìm rex Franciæ Ludouicus, miro apparatu Mediolanum inuehitur, obuiàm effusis cūctis ordinibus, cùm ipse medius inter armatorū millia trāsiret. Constitutis in ea vrbe, & in omni ducatu cūctis ex sentētia, cū rebus & locis, quos voluit, præfecisset, ille redibat in regnum: Non dormierūt, qui pulso duci studerēt, cū cernerent Francorū imperia à populo fastidiri. Igitur reuocatus à suis dux venit, cinctus multis ex Germania millibus equitum, peditúmque: facileq́ fugauit Francos, resumpta penè omni, quam perdiderat, ditione, vsq́ ad paucas vrbes: quas, vel Veneti, (singulares amplificandæ ditionis magistri) vel alij occupâssent. Ità versa fortunæ rota, iam iterùm sustulit in altū ducē Ludouicum. Sed cùm Franci non ignorarēt fraudes Italorū esse promptas in omnem partem, magno comparato exercitu rex misit in ducem.

Iam congressuri videbãtur exaduerso, cùm Switẽses (vt ferũt) duodecim millia, qui duci militarẽt, ab rege obærati, ducẽ deseruerũt. Itaq; dux ipse à Frãcis captus, iã libertatẽ amisit cũ ducatu. Frater eius Ascanius cardinalis vicecãcellarius quoq;, à Venetis intercipitur, & in manus regis perducitur: Ità germani ambo capti trahuntur in Frãciam, cũ aliquãtis ex Mediolano primoribus ad numerũ XL. incertũ quo exitu. Hæc pro rei nouitate paucis strictimq; attingenda putaui: nũc quod agimus, exequamur. Rex ille Frãciæ factus arbiter inter tres duces, causam diremit; Dux Geldriæ vsq; hodiè in sua manet ditione.

CAPVT XXIII.

Albertus superioris dux Saxoniæ, qui iamdudùm in occiduis partibus Romanorum regi militauit, Hollandinis quoq; operas in hostes commodauit, ab ipso Romanorum rege remunerationis loco accepit gubernationem Phrisiæ occidentalis: cui omnem maritimam palustrium terrarum regionem coniungere destinauit, quandiù Phrisiæ perdurat in ea vocabulum. Facile fuit immissis peditibus gregariorum de Guardia, inter se domestico, vt semper, bello dissidentes ad iuga cogere: nam vni sectæ addita manus stipendiariorum, expugnauit alteram: Tum ope conuersa in priorem arma tulit. Ità infelicis discordiæ sua terra pœnas luit: quæ si vnum sensisset, non tam facilè expugnaretur. Aliquot locis princeps victor, munitiones firmauit, vt populum in fide contineret. Sed Phrisij fluxa fide populus, quòd non diù pro sua consuetudine in sententia permaneret, vbi deflexit Albertus dux, cuius canos cum prudentia reuerebantur, filium, quem illis sua vice reliquerat præsidem, cõtempsêre: iuuenem, vt aiunt, non totis præcordijs arma tractantem: qui in medio præliorum

astu (vt fertur) alijs pugnātibus, ipse suis indulsit amoribus. Sed non consueuêre nostri temporis principes primi in acie pugnare, vt Iulius factitabat. Igitur Alberti ducis filium Phrisij in munitione conclusum circunsistunt, sperantes cum omnibus à se facilè intercipiendum, priusquàm pater arma referat in terram. Intereà Magnus dux inferioris Saxoniæ, Iohannis filius, à patre gubernationi terrarum præfectus, præsertim terris palustribus Hadeleriæ prospiciens, cùm videret Iohannem comitē de Oldenborg occupâsse vicinam sibi Phrisiam, Stadland, atq; Blexen, easq; terras firmis munîsse præsidijs, constituit & ipse amplificare ditionem in vicinos Wursatos, quòd eius iuri ab antiquo putarentur obstricti, inq; eam rem cōparauit arma. Viderūt hoc nonnullis oculis archiepiscopus Bremensis Iohannes, & ciuitas Bremensis, Hamburgensesq;, non paßi ducem latiùs ad mare dominari, quòd terra, quam peteret, esset iuris ecclesiastici. Igitur colloquuti fœdera iungūt, communibusq; animis Magno duci nunciantes hostilia, Hadeleriam inuadunt & sui iuris faciunt, prǽuenientes ducis molitionem. Ibì tum Thietmarsi, qui arma sua coniunxerāt archiepiscopo & vrbibus memoratis, cùm contumelijs pro suo more exasperâssent gregarios pedites Hamburgensium, ab illis miseris modis cæsi cadunt, viri circiter LXX. Id hodiè queruntur, & in Hamburgi vrbem intentant actionem. Magnus dux possessione terræ suæ destitutus, queritur apud omnes vicinos principes, facilè impetrans, vt communibus omniū impensis iuxta fœdera quæ dudùm conuenerant, vocaretur de occiduis mundi partibus ea manus peditum, quæ Guardia diceretur, ipso tū nomine terribilis, quòd vastatores terrarum inuicti haberentur. Sed docuit exitus viros à viris vinci

posse. Venerat Guardia euocata, & diœcesim primùm Bremensem constituit peruastare. Sed cùm ex Oldenborg Visurgum transmittere nõ posset, brumali præsertim & niuali tempore, excubantibus etiam in altera ripa ipsis Bremensibus incolis, retrò tulêre pedem: & per vicina oppidi Wildeshusen in Verdam vrbẽ duxerunt, facilè, cùm Verdensis administrator, Hildesemensis episcopus ibi restitisset, si alienam causam suam facere voluisset, cùm non ignoraret multorum principum illis adesse manum. Igitur ad confinia diœcesis Bremensis ac terræ Luneburgensis deducti, insigni diù fame excruciantur: Oppida Stadiũ & Buxtehude, nec vnquàm oppugnare conati, quòd non tenerent impedimenta bellica expugnandis vrbibus: simul expectantes, vt gelu cõstrictis omnibus vndis, peruium vbiquè iter inuenirent: Sed miserante Deo, non fuit ea perseuerantia gelu, vt itinera durarentur, variantibus quotidiè aëris qualitatibus, vt biduano frigori tantũdem temporis succederet ad rigorem laxandum. Et cùm militares in diœcesi nõ satis auscultarent archiepiscopo, obliqua inclinatione respicientes in ducem Saxoniæ, cuius germanum maluissent pontificem suum, (Malè enim párẽt plebeio generi) cogitur archiepiscopus rebus aliter consulere: Nam Henrici de Brunswico ducis filium Christophorum de consensu capituli accepit adiutorẽ. Tum verò dux ipse pater arma corripiens, ducere contendit in hoc gregarium & collectitium genus peditum, quod tanto terrore impleuit prouincias: Omnia illi in promptu fuêre. Sed rex Daniæ Iohannes, qui paucos ante annos illorum opera Suediæ regnum perdomuit, eos conduxit, mittens oratores, qui auerterent ab illis ducem. Medio tempore Hadeleriam dux solo illorum peditum terrore in potestatem

tem recepit: Tentata est per eosdem gregarios satellites Ƶwursatia post receptam Hadeleriam: Sed ibi insigni clade accepta repulsi sunt, fœmina, vt ferunt, duce palustrium virorum. Igitur rebus ibi constitutis, in obsequium regis Daniæ euocati, per terram Luneburgensem, perq; oppidum Ƶwinsen, volũtate Hamburgensium requisita, transuadârunt in Eislingen. Incolæ palustris illius terræ, vel nutu minimo accepto de opprimendis, tum apertis cataractis terræ, nullo negocio omnes perdidissent sine sui sanguinis impendio, iam in luto miserè laborantes: Sed fides implenda fuit. Itaque transiêrunt incolumes.

CAPVT XXIIII.

IN Holsatiam venerant, multis dubitantibus quò ducendi: Statim tamen se res aperuit. Rex Daniæ Iohannes, idemq; dux Holsatiæ, cum fratre Friderico duce, iamdudùm Thietmarsis insinuârunt literas Imperiales, quòd subiecti per Imperatorem Holsaticæ ditioni dicerentur. Illi verò refragati sunt, ad ecclesiam Bremensem se pertinere contendentes. Iam hostilia illis principes memorati nunciârunt: & tamen immißis oratoribus pertentârunt, si sine sanguine dederentur. Fuêre qui tranquillitati consulentes, simul etiam diffidentes rebus suis, sine ordine aduersùs numerosißimos & ordinatißimos hostes, volũtati principum facilè fuissent assensi: sed commune refragabatur: nec erat constantiæ obgãnire. Igitur rex cum fratre, omnibus apparatis, mouit in Thietmarsiam post principiũ Februarij: Peditum gregariorum penè sex millia prædicabantur eorum qui stipendijs militarent: Cæterùm ex Iutia, Phrisia, Holsatia, ex oppidis & agris, qui accesserant, numerari non poterant. Tam certa spe victoriæ venerant nonnulli,

vt pecuniam comparãdis rebus ex præda secum in zonis portarent, vnà cum sigillis, ad dandas literas, vbi pecunias expendissent. Equites splendidi ex Holsatia, Iutiáque, & omni Dania illo splendore ibant in armis, quibus solet ad magnas nuptias properari, omne secum aurum in marsupijs ferentes. Accessêre nonnulli ex Marchia, Luneburgensi, Brunswiccensiq́ terris, incertum an fœdere missi à principibus, an sua sorte militantes: Nemo dubitabat tantis viribus Thietmarsos protinùs cessuros: & si ad statariam pugnam ventũ fuisset, non erat ambiguum. Sperabant multi tum se dedituros homines, cùm cernerent ante oculos rem apparatam, quã diù credere non poterant. Igitur cũctis ex re, & pro temporum & locorum qualitate cõstitutis, magno agmine ducunt principes in terram hostilem XIII. Februarij: Nam aliquot dies consumpsêre in conspectu hostium, expectãdis copijs quæ confluxerant: simul vt adspectu suo terrerent inimicos. Iam cessêre de aridis terræ partibus, quæ ad Holsatiam contiguæ sunt, intrò in terram palustrem omnibus suis perductis. Et tamen ea fuit hominum pertinacia cum temeritate, vt in villa Swintberg nuptias peragerent, cùm primi agminis aduentarent. Ingressum incolæ obseruauêre ad Hammam, indè perducturos suspicati. Sed cùm se ibì aliquandiù ostenderent ingressuri, ductoribus freti incolis, qui inter cæteros stipendio regio militarent, ex latere per graminium iter, sub aquis latens ducuntur, & vnicum terræ oppidum Meldorp, quod ipsum tamen incolæ negligenter communierant, cùm aliquot indè ictibus tormentorum factis tonuissent incassùm, facilè occupatur ab ingredientibus. Fugêre qui poterant: In alios omnis ætatis, ordinis & sexûs, est sæuitum, vt terrore excitato promptiùs dederentur.

CAPVT

CAPVT XXV.

PRincipes aliquantam in oppido moram fecêre, si fortè deditionis consiliũ sumerent incolæ, sine sanguine parentes: Ipsi verò in palustribus suæ terræ locis congregati, incerti erant consilij: Quidam secum deditionem mußitauêre: Alij circũspexêre fugam in Buze, quæ insula munitior videbatur ad tuendum: Pauculos intùs habebant ad stipendia militantes: sed illos conuenire non sinebant, exteris non fidentes. Quidam ex his profugi desertores, cùm oppidum ab hostibus caperetur, omnia iam perdita foris disseminauerunt: Ea prima volitauit fama. Iterùm pertentandos nuncijs putauêre principes, si saniorem sumerent mentem: Mißis speculatoribus terræ gnaris, scrutantur principes, quæ intùs capiant consilia: ex quibus vnum natù Phrisium ceperant Thietmarsi, quem bono suo viuere sinebant: nam cæteros correptos mox trucidabãt: Hunc hominem adigunt minis vera fateri, quo itinere sint hostes ingressuri. Id cùm accepissent, proxima nocte fodientes, vallum opponunt per lutosißima itinera venturis: Ibi aliquot hominum millia seruauêre excubias: Alij locis alijs, cùm non siderent ad plenum nuncianti capto. Igitur peßimo auspicio mota sunt castra die Lunæ, quæ fuit XVII. Februarij, multis reclamantibus, qui nôssent vadosa itinera. Sed præualuit consilium capitaneorum de Guardia, quos ad hoc obæratos rex habuit: Præceßêre hi pedites tria penè millia, cum ciuibus & agricolis maiori numero: Sequitur agmen equitum, tam certam præsumentium victoriam, vt vehicula quoquè post se venire sinerent: Per angustum quoquè sunt ingreßi tramitem, quæ res infinitam peperit cladẽ equestribus: Nemo cogitabat periculũ esse, vbì præceßêre pedites de Guardia, rem omnem habu-

habuêre pro expedita. Lutoſum ac profundum iter ex lateribus ſeptum grandibus foſſatis, ſupra genua turbauit equites. Equites verò ibant in preſſura nimia, ſperantes, & expectantes in ſolida peruenire. Iam Thietmarſi poſt aggerem deliteſcentes, tormentis miſſis ſonuerunt, non ſine diſcrimine venientium: Primi tamen agminis pedites pluteos conſertos præferebant, ſubiectisq; haſtis tranſibant foſſata, & iam in ſolido conſtiterant: ſed anguſtè ſtabant, vt pugnare haud poſſent. Dies erat nebuloſa, pluuia grandine mixta, ventis ſæuientibus de cælo pugnabatur. Terra crebris foſſatis diſciſſa, non ſinebat aciem extendere, aut excurſiones facere. Regia tormenta iam erant collocata, ſed pluuia cum ventis impediente, emitti ſaxa non poterant. Procurrêre nonnulli ex Thietmarſis, vt euerterent: ex quibus nonnulli ſunt cæſi. Interim aggere tuti, tonuerunt illi bombardis, ruperuntq; ordines ſtantium peditum. Sed cùm ambiri ſe ex hoſtibus cernerent Thietmarſi, pauci egreſſi, non plures trecentis, aut ad ſummum quadringentis, pugnam conſerunt aduersùs tot millia: ſed luto & frigore & anguſto loco conſtrictorum. Tranſilientes incolæ foſſata, pugnauêre pauci in multos, loco captos: bis retropulſi reuertuntur: bis ex fuga ſe colligunt, & hoſtes loco captos, frigore & luto madidos, cædunt, detrudunt in foſſata. Auxere aquam cataractis apertis, vt foſſatorũ nullum iam videretur diſcrimen. Multis pereuntibus, primi ex Guardia pedites fugam ineunt, in qua tamen multi cæduntur. Tum aucti animis Thietmarſi, in reliquam ſtantium manum collectitiam, ex vrbibus & agris, ſæuiant ad internecionem, cædentes aut mergentes aquis, quæ maxima turba fuit.

CAPVT

CAPVT XXVI.

TVm verò inuadunt equeſtrium preſſam anguſtiâ loci turmam: Nam loco capti, commouere ſe haud poterant, in nullam partem exire valentes: Nam anteà pedites cæſi, poſtera parte curribus cõſtricti: ex vtroq; latere foſſatis incluſi ſtabant immobiles præſente morte pallidi. Circunfuſi Thietmarſi ex latere, lanceis ac ſagittis, primùm equos vulnerauêre. Iumenta vbì perſensêre ferrum, ſæuiunt, proculcant, deijciunt ſeſſores, fit ſtrepitus miſerabilis: Vapor aſcendens ex ſudore, oculos obfudit: Primi agminis, cùm iam foſſata peditum numeroſa multitudine implerẽtur, vtcunquè euaſêre, ipſis ignorantibus quomodò tranſiẽrint: Nam pluuius & nebuloſus aer, ſimul niues cum ventis, mixto ex ſudore fumo, viſum omnibus ademerunt: Miſerabili cæde ſternuntur, conculcantur, merguntur, & vna ſtrage pereunt viri militares, nec gladiũ ſtringentes. Principes ipſi cum aliquantis, incertum quomodò, elapſi ſunt: Nam nè quiſquam retrocederet, impediuêre currus: qui & ipſi iter conuertentes, cùm iumenta caderentur, ſtetêre plauſtra in latum obuerſa, velut pro caſtris obiecta. Creditum eſt, per denſa cæſorum & merſorum cadauera nonnullos euaſiſſe. Qui in oppido remansêre ad cuſtodiam, multi euadunt: Qui ab hoſtibus occupantur, ſine numero cæduntur. Incredibile eſt memoratu, quanta triũ horarũ ſpatio peracta ſit cædes. Ipſi Thietmarſi mirãtur, quomodò tam breui tempore tantã conciderint turbam. Sed maior pars inuenta eſt ſine vulnere. Quæ res declarabat, aquis demerſos ꝙ plurimos. Nemo ſatis explicat ordinem rei geſtæ, omnibus de ſuo periculo cõterritis: Nebula, nox ingruẽs, bombardarũ fumus & ipſorũ iumentorum vapor exuberans, viſum ademêre. Mox

re. Mox sequuti alij ex Thietmarsis, pugnantes primos nudauêre armis, prostratos excussis zonis, & quos spirantes reperêre contrucidant, deindè vestibus, ad extremum etiam camisijs detractis: Pauci reperti die Lunæ sequenti qui vitæ permitterentur. Hoc immanissimum crudelitatis genus: sæuierunt in mortuos: & quidē peditum aliquot millia contumulârunt: sed equitibus hoc negauêre. Inerant duo comites de Oldenborg, Adolphus & Otto, milites plurimi, militares sine numero: Flos ipse Holsatiæ militiæ perijt, infinito suorū gemitu, commiseratione omnium maxima, qui nouêre humanitatem, modestiam, frugalitatem, in amicos: Cæterùm in omnes splendorem, fortitudinem, constantiam. Sed tum in luto computruêre sub sole tot splendidi equites: Facilis iactura sepulcri, ait ille: & alius: Cælo tegitur, qui non habet vrnā. Tertia hæc insignis in Thietmarsia clades Holsatorum. Prima fuit ad annum à Christo millesimum trecentesimum vicesimumsecūdum, cùm Iohannes & Gerhardus comites rebus praeessent: qui tum euasêre, cæsis copijs vltra duo millia. Altera ad annū quadringentesimum quartum post mille, cùm Gerhardus primus Slesuici dux, horum principum maternus proauus, cum magna suorum manu in Hamma caderet: Et hæc tertia cæteris maior. Nam cæsorum numerum nemo satis explicat, cùm Thietmarsi illum fuisse maximum contendūt, alij negant, ad pauca millia redigentes. Sed sua cuique domus monstrat quanti periêrint.

CAPVT XXVII.

ALbertus deindè Saxoniæ dux superioris, æstate quæ proxima sequebatur, expeditionem fecit in Phrisiam, obsesso in terra filio laturus opem: Ad quem recurrêre qui cadi iam dictæ superfuêre pedites, cum

multis

multis alijs, aucto semper numero nouis supplementis: Duxit ille in Phrisiam, & eo terrore cõcußit incolas, vt dimißis oppidis & omni terra, profugerent: Ignauißima pecudes merita perpetuam seruitutem, quæ pro patria nec primam sustinuêre pugnam. Albertus, soluta tum obsidione filij, oppida terræ communiuit, & in Groningen ducens, eam vrbem obsedit: actum de omnibus reputans, vbi illa vel caperetur, vel dederetur. Ex altera parte orientis oppugnauit eam Idzardus comes orientalis Phrisiæ: Leuia fiunt prælia multa: sed nihil ad deditionem. Ita se cõmeatibus & armis præmuniërant, vt omnem impetum facilè sustinerent, & tempus in autumnum extraherent: Nam est palustris & aquatica terra, quæ difficilem faceret crescentibuss aquis oppugnationem. Interuentu episcopi Traiectensis res componitur: Vbi Albertus dux iam morbo correptus vitæ suæ desperat: Nam priusquàm conditionibus totis consentiretur, ignorante parte vrbis, ipse in castris moriens defecit, princeps animo & rebus gestis egregius, qui canos suos multis bellis pro Romano Imperio fatigauit. Filius eius ad regem contendit Romanorum, patris in eam terram gubernationem impetraturus. Interim qui fugerant Phrisij, conductis peditibus, qui pridèm Alberto militabant, magna vi terram repetunt, aduersam factionem repellentes: vt est terra illa maledictioni subdita sempiternæ, semper fouens hæreditariam diuisionem: vt alij Schiring, alij Vetkoper censeantur, pertinaci odio, sine causa, sine fine, inuicèm persequentes: Quæ pertinacia etiam Hollandinos corripuit. Sed illi paulò ciuiliores, quòd mundum peragrant, leuiùs exequntuur suam sectionem. Phrisij verò, genus homi-

num inciuile, quòd rariùs alijs miſcentur nationibus, ſuis moribus inſordeſcunt: Sed luunt pœnas ferociæ ſuæ, quòd diuiſi crebriùs ſuperantur, vbi indiuiſi fierent inuicti. Moriens Albertus teſtamento filijs commendauit cauſam Idzardi comitis memorati, nè vnquàm illum deſererent: Sciebat Groningenſium in illum implacabile odium, quòd redditi priſtinæ incolumitati, arma in illum exterminandum eſſent conuerſuri: Occupauerat autem ille priori bello oppidum Dam, quod ad mare ituris Groningenſibus obuium eſt: idque præſidio impoſito communiuit.

CAPVT XXVIII.

Militares terræ Groningenſis adhæſère profugi Idzardo memorato, quòd nimia ſeruitute premerentur ab vrbicis, non permiſſi panem, aut potum, in ædibus ſuis conficere: ſed omnia ex oppido iuberentur expectari. Indè verò ad iudicium euocarentur in dictum oppidum, quotiès vel de minima re à quopiam impeterentur. A vetuſta memoria, cùm inuicicèm cædibus & incendio in ſe deſæuirent homines memorati, eſſéntque in oppido ex militari genere, qui concilijs præſiderent cum cæteris oppidanis: complacitum erat communi omnium aſſenſu, ad euertendas cædes & mutua incendia, vt de controuerſiis in oppido experirentur: euocatiq; adeſſent, magnis pœnis conſtitutis, aut amiſſione dexteræ in criminalibus, aut prædiorum euaſtatione in ciuilibus. Harum rerum abuſus quidam inoleuit, cùm deficerent in oppido militares, & Groningenſes veteri conſtituto pertinaciùs inhærebant. His ex rebus orta diſſenſio, ſecreuit militares terræ ab oppido: qui ſeſe interìm bello tonante in terra comitis cõtinuêre.

Du-

Durãtibus treugis, quas episcopus Traiectensis proximo anno interposuit, cùm Groningenses iniquis ferrent animis oppidum Dam à comite teneri, conduxêre manum peditum validam, aliquot millibus aureorum expromissis, quæ, dum expugnatũ traderetur oppidum, soluerentur. Oppugnauêre pedites cum ciuibus, nõ satìs communitum opidulum: Et nisì fortissimè ab his qui inerant, defensum esset, etiam expugnâssent. Comes interìm armauit suos aliquot exteris conductis: Mittebantur etiã à vicinis nonnulla supplementa: fortior creuerat, quàm vt ab oppugnantibus posset sustineri. Itaque repulit primo impetu Groningenses: Priusquàm tamẽ ille accederet, impletis fossatis fœno & euectionibus multis, transiliêrunt in oppidum gregarij. Ibì adunati qui intùs erãt, repulerunt, aliquot cẽtenis oppressis. Sed vbì comes prodijt in aciem, redigũtur pedites collectitij cum Groningensibus pugnaturi, etiam duplato militum numero exuperati: Missilibus primùm & deindè ex tormentis de parte comitum iacta saxa ordinem rupêre, stragemq́; fecêre. Tum gregarij primi fugam ineunt, Groningenses sequuntur. Ibì magna fit strages de parte vrbicorũ. Altera & hæc peditum infida pugna, quæ vehementer eorum nomen extenuat, monstratq́; & perfidum, & inane genus militum, solo nomine & gloriatione magnum. Tum victor comes firmat obsidionem, captiuis multis ex vrbe detentis: Tribus locis præsidia imponit, nè quouis pacto quicquã importetur. Ad famẽ res ista respexit, nisì properata inundatione, aut rerũ cõpositione oppido consuletur.

CAPVT XXIX.

EOdem illo tempore, cùm ageretur annus primus post mille quingentos, Henricus dux Brunswici se-

nior, pro filio adiutore diœcesis Bremensis, Phrisiam eidem ecclesiæ ab olim subditam, nunc malè parentem, quòd se liberam diceret à memoria diui Karoli Magni, ad iuga cogere institit. Circuiuit ille suo more, vt solet, in persona, diligenter omnium vicinorum principum domos, inuitans ad auxilia submittenda, pro infreni populo sub iuga mittendo: perfecitque, vt ad principium Septembris conuenirent: seriùs quidem quàm plaustris terræ oppugnādæ ratio deposceret, quòd autumni aquosa tempora, immeabilem faciunt terram. Sed latè contrahenda auxilia priùs cogi non poterant. Submisêre suos, Henricus Luneburgensis, Magnus Magnopolensis, Bugslaus Pomeraniæ duces: Ipse Ericus cum Henrico fratre totis incubuêre viribus: & è diœcesi Bremensi militia omnis, & ab vrbe, & ab agris, quotquot poterant, in vnum conuenêre. Ferebantur inesse auxilia archiepiscopi Coloniensis, & prouincialis Hassiæ comitis. Poterant illa ad ingeminandum terrorem prædicari: Poterant adesse, nihil ad rem. Ingenti tum equitum peditumq; agmine terram petiêre memoratam: quanuis priusquàm eò declinarent, satìs incertum haberetur, quò tanta dirigeretur expeditio. Finxit sibi quisque somnia: Sed tamen vigilabant omnes, & stabant ad custodiam suarum rerum. Initiū Phrisiæ Stadland, quod continenti arida tangitur, quia defendi non poterat, deseritur, intrò ad reliqua palustria retrocedētibus incolis, cum armentis & gregibus: Ibi verò se defensioni parabant. Hostile agmen plena horrea reperit, vndè faciliorem sibi fecerat oppugnationem. Multitudo verò tanta facilè absumptis quæ aderāt, ad famem peruenêre, vt castra multi desererent, inedia coacti. Oppugnatio

gnatio verò intentata est viriliter : nec defensio segnis erat stantium pro libertate : Indè, quod necesse fuit, incommoda sunt vtrinquè illata: sed maiora tulêre impugnantes. Accessit autumni pluuiale tempus, quod incolis quantùm commodabat, tantùm incommodabat impugnantibus. Ecclesiam vnam incastellauêre ducales, vt per vniuersam brumam distinerent populum ruriculam ab agrorum suorum cultura. Sed accolarum instantia & incubantium ecclesiæ formidata inedia rem diremit: Itaque duces retraxêre copias. Sequuti sunt nõ diù pòst ecclesiæ defensores. Ità in aliud tempus dilata res est. Quo tempore Groningẽses cum hostibus pacti, ad treugas venerunt. Pax deindè certis legibus est composita: Sed neque illa durauit, cùm Idzardus comes orientalis Phrisiæ oppidum Dam, quod seruat aditum maris, teneret: Et quanuìs non omninò disclusi Groningenses viderentur mari, habẽtes portus alios, ægrè tamen cernebant comitem illis incumbere. Sed neque duces superioris Saxoniæ tenentes occiduam Phrisiam, destituêre Groningensibus arma ostendere. Vrbici fessi, ac pertæsi rerum bellicarũ, missis oratoribus, paci componẽdæ institerant: Proposita sunt eis capita pactionis, quæ si subirẽt, rediret tranquillitas. Oratores retrò ferebant ad senatum vrbis, qui videbatur conditiones amplexurus. Insinuanda fuêre eadem capitula populo : Qui vbi cognouit, vno ore reclamauit: Extrema passuros omnes, sanguinem & vitam impensuros, priusquàm acciperent conditiones. Quod vbi renunciatum est principibus, videbantur laxare rigorem : Nam extrema perpeti decernentes, solent acres intendere casus: Ibì in hunc diem res conquiescunt.

CAPVT XXX.

HEnricus dux Luneburgensis, tametsi titulum habeat Brunswiccensis principatûs cum patruelibus, ditionem solam habet, quæ vulgò communiter dicitur Luneburgensis: eam videlicet, quam olim Hermannus ab Ottone I. Imperatore subuectus in ducalem honorem, acceperat, quod arma eius ditionis commonstrant: Is inquam princeps, cùm nonnulli militares securitatem ab illo præstitam oratoribus Brunswiccensis senatûs violâssent, diffunderentq; rumorem, non sine eiusdem conniuentia rem esse peractam, indoluit illustre nomen suum commaculari, eosdem violentos quibus poterat rebus insectatus. Ceßêre illi in diœcesim Magdeburgensem, excepti à contribulibus suis: Ibique, cùm nonnulli inter se militares causam armis, vt solet, intentatis versarent, erat in parte is qui hostes memorati ducis confoueret: oppugnatoribus eius partis submisit auxilia princeps memoratus, equites supra centum: Ea manus gladio & igne sæuijt in memorata diœcesi, pertingens ad oppidum Balēstede, olim caput principatûs de Anehold: Quam rem archiepiscopus Magdeburgensis indignè ferebat, inflammatus à comitibus memoratis. Sed principes superiores Saxoniæ Fridericus, & Iohannes, inter se, & archiepiscopi memorati germani fratres, non paßi vltrà progredi indignationem inter fratrem & sororium, (nam germanā eorundem principum tenet dux coniugem) vocāt dißidentes in oppidum Quedelenborg. Conuenerantq; archiepiscopus cum ambarum ecclesiarū Magdeburgensis & Halberstadensis prælatis. Aderant memorati duces, comitesq; de Anehold Waldemarus & Georgius. Adolphus Magdeburgensis præpositus stabat

cum

cum archiepiſcopo ſuo: Non aberat Henricus dux ſæpedictus. Ibi interuentu principũ fratrum, placatur Magdeburgenſis ſororio, cùm aliquanta expromitteretur pecunia in compenſationem damnorum. Rebus ex ſententia compoſitis, redeunt in ſua. Duo interim Henrici duces Brunſwiccenſes patrueles, vnum tum ſensêre: Nam regreſſus illo itinere dictus iunior, in ipſa vrbe Brunſwicenſi ſalutauit ſeniorem: ibiq́ue cauſam duorum militarium ad arma vſque diſſidentium compoſuêre. Non durauit in longum ille conſenſus, cùm recordaretur quiſque ſua parte pactionum, quas ſuperioribus annis bello in Brunſwicum intentato iniêre. Viſum eſt cuique minus ſe iuſto tenere, cùm plus deberetur : Ambo querulantur : Aliquot vicibus ad tractandum conueniunt. Sed creuerunt indignationes. Demùm in Brunſwicum concurrunt : Ibi cùm aliquandiù tractatum eſſet, in illam acerbitatem res excreuit, vt fierent alterna conuicia, cùm altrinſecùs improperarent, quæ videbantur contingere principalem honorem. Ibi Henricus dux ſenior, productis literis pactionum, vulgauit omnia conſilia edomandarum & partiendarum vrbium Brunſwico ac Luneburgo. Adſtitêre multi quibus erat res incomperta, libenter tamen & cupidè acciperent nudata conſilia, vt cernerent ſuorum in ſe principum affectionem. Qui de parte iunioris affuêre, conſilio proximi, cùm erubeſcerent, ad circunſtantes vrbicos volebant à ſe deriuare talis rei conſcientiam: Sed nihil profuit, cùm exaduersò illis diceretur & locus & tẽpus, quibus interfuiſſent. Cumq́ue res ſumma indignatione partium diſſidentium in apertum bellũ reſpiceret, tanta erat ſecuritas ducis ſenioris, vt armata ſuorũ equitũ ad ſexcẽtos manu,

contenderet in castra Prouincialis Haßiæ comitis, qui ab hac parte oppugnat comitem Rheni Palatinum: Ab altera verò Romanorum rex suo sororio aßistens Alberto duci de Monaco. Belli causa non minima: Contendunt enim Bauari de succeßione Georgij quem Diuitem cognominauêre, cùm ille moriens suos hæredes non relinqueret. Exitus ipse in incerto est. Magnis vtrinquè viribus concurritur. Germania ferè tota fauet Alberto: cùm alterum tueatur aurum plurimum, vndè stipendia ille largitur larga. Et si maior vis ingruat, respicit in Gallos, Bohemos, Vngaros, quos, vt ferunt, habet fœderatos.

ALBERTI KRANTZ
SAXONIAE LIBER XIII.
ET VLTIMVS
FINIT.

IN

IN SAXONIAM

ALBERTI CRANTZII

COPIOSISSIMVS

INDEX.

Rom.

runt

cum

fri-

henri-

henri-

Hogen

I

K

duca-

fide-

ducem

mor-

rodul-

sa.

tra-

vuan-

FINIS.

